

BIBLIOTECA LUCCHESI - PALLI

III. SALA

6

VIII

28(4

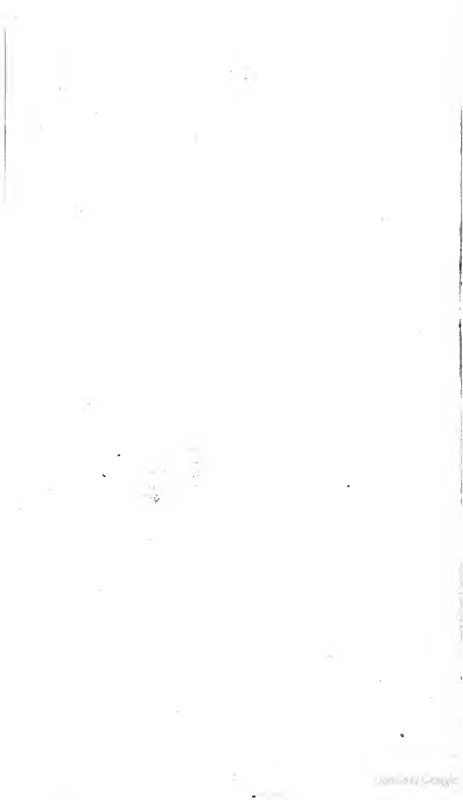

Grande Tab. 9.
9. TE. - 13

(4)

22

14, 6, VI

45629

TITI LIVII

PATAVINI

OPERA QUAE EXSTANT OMNIA

EX REGENSIONE C. H. WEISE

VOL. IV.

AUGUSTAE TAURINORUM

EX OFFICINA REGIA

AN. M. DCCC. LI.

E P I T O M E

LIBRI XXXIX.

M. Aemilius consul, Liguribus subactis, viam a Placentia usque Ariminum perductam Flaminiae iunxit. Initia luxuriae, introdueta ab exercitu asiatico, referuntur. Ligures, quicumque citra Apenninum erant, subacti sunt. Bacchanalia, sacrum graecum, et quidem nocturnum, scelerum omnium seminarium, quum ad ingentis turbae coniurationem pervenisset, a consule investigatum, et multorum poena sublatum est. A censoribus L. Valerio Flacco et M. Porcio Catone, et belli et pacis artibus maximo, motus est senatu L. Quinctius Flamininus, T. Quinctii frater, eo quod, quum Galliam provinciam consul obtinuerat, rogatus in convivio a Philippo poeno, quem amabat, scorto nobili, Gallum quemdam sua manu occiderat: sive, ut quidam tradiderunt, unum ex damnatis securi percusserat, rogatus a meretrice placentina, cuius amore deperibat. Exstat in eum M. Catonis oratio. Scipio Literni decessit. Et, tamquam iungente fortuna circa idem tempus duo funera maximorum virorum, Hannibal, a Prusia Bithyniae rege, ad quem, victo Antiocho, confugerat, quum dederetur Romanis, qui ad exposcendum illum T. Quinctium Flamininum miserant, veneno sibi mortem conscivit. Philopoemen quoque, dux Achaeorum, vir maximus, a Messeniis interemptus veneno, quum ab iis bello captus esset. Coloniae Potentia, et Pisaurum, et Mutina, et Parma deductae sunt. Praeterea res adversus Celtiberos prospere gestas, et initia causasque belli macedonici continet; cuius origo inde fluxit, quod Philippus aegre ferebat, regnum suum imminui a Romanis, et quod cogeretur, a Thracibus aliisque locis praesidia deducere.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XXXIX. .

Dum haec (si modo hoc anno acta sunt) Romae aguntur, consules ambo in Liguribus gerebant bellum. Is hostis velut natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam erat: nec alia provincia militem magis ad virtutem acuebat. Nam Asia, et amoenitate urbium, et copia terrestrium maritimarumque rerum, et mollitia hostium regiisque opibus, ditiores, quam fortiores, exercitus faciebat. Praecipue sub imperio Cn. Manlii solute ac negligenter habitus sunt. Itaque asperius paullo iter in Thracia, et exercitator hostis magna clade eos castigavit. In Liguribus omnia erant, quae militem excitarent: loca montana et aspera, quae et ipsis capere labor erat, et ex praeoccupatis deiicere hostem: itinera ardua, angusta, infesta insidiis: hostis levis, et velox, et repentinus, qui nullum usquam tempus, nullum locum quietum aut securum esse sineret: oppugnatio necessaria munitorum castellorum, laboriosa simul periculosaque: inops regio, quae parsimonia adstringeret milites, praedae haud multum praeberet. Itaque non lixa sequebatur, non iumentorum longus ordo agmen extendebat: nihil, praeter arma et viros omnem spem in armis habentes, erat. Nec deerat unquam cum iis vel materia belli, vel causa; quia propter domesticam inopiam vicinos agros incurabant. Nec tamen in discrimen summae rerum pugnabatur.

II. C. Flaminius consul, cum Friniatibus Liguribus in agro eorum pluribus proeliis secundis factis, in deditionem gentem accepit, et arma ademit. Ea quia non sincera fide tradebant, quum castigarentur, relictis vicis, in montem Auginum confugerunt. Confestim secutus est consul. Ceteri effusi rursus, et pars maxima inermes, per invia et rupes deruptas praecipitantes fugerunt, qua sequi hostis non posset. Ita trans Apenninum abierunt.

Qui castris se tenuerant, circumsessi expugnati sunt. Inde trans Apenninum ductae legiones. Ibi montis, quem ceperant, altitudine paullisper se tutati, mox in deditionem concesserunt. Tum conquisita cum intentiore cura arma, et omnia adempta. Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum; qui in agrum pisanum bononiensemque ita incursaverant, ut coli non posset. His quoque perdomitis, consul pacem dedit finitimis. Et, quia, a bello quieta ut esset provincia, effecerat, ne in otio militem haberet, viam a Bononia perduxit Arretium. M. Aemilius alter consul agros Ligurum vicosque, qui in campis aut vallibus erant, ipsis montes duos Ballistam Suismontiumque tenentibus, deussit depopulatusque est. Deinde eos, qui in montibus erant, adortus, primo levibus proeliis fatigavit; postremo coactos in aciem descendere iusto proelio devicit: in quo et aedem Dianae vovit. Subactis cis Apenninum omnibus, tum transmontanos adortus (in his et Friniates Ligures erant, quos non adierat C. Flaminius) omnes Aemilius subegit, armaque ademit, et de montibus in campos multitudinem deduxit. Pacatis Liguribus, in agrum gallicum exercitum duxit: viamque ab Placentia, ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit. Proelio ultimo, quo cum Liguribus signis collatis confligit, aedem Iunoni reginae vovit. Haec in Liguribus eo anno gesta.

III. In Gallia M. Furius praetor insontibus Cenomanis, in pace speciem belli quaerens, ademeraat arma. Id Cenomani conquesti Romae apud senatum, reiectique ad consulem Aemilium, cui ut cognosceret statueretque, senatus permiserat, magno certamine cum praetore habito, tenuerunt causam. Arma reddere Cenomanis, decedere provincia praetor iussus. Legatis deinde sociorum latini nominis, qui toto undique ex Latio frequentes convenerant, senatus datus est. His querentibus, magnam multitudinem civium suorum Romam commigrasse, et ibi censos esse, Q. Terentio Culleoni praetori negotium datum est, ut eos conquireret, et, quem C. Claudio, M. Livio censoribus, postve eos censores, ipsum parentemve eius apud se censum esse, probassent socii, ut redire eo cogeret, ubi censi essent. Hac conquisitione

duodecim millia Latinorum domos redierunt, iam tum multitudine alienigenarum urbem onerante.

IV. Priusquam consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Aetolia rediit: isque, ad aedem Apollinis in senatu quum de rebus in Aetolia Cephalleniaque ab se gestis disseruisset, petiit a patribus, ut aequum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, et diis immortalibus honorem haberi iubere, et sibi triumphum decernere. M. Aburius tribunus plebis, si quid de ea re ante M. Aemilii consulis adventum decerneretur, intercessurum se ostendit: *eum contradicere velle, proficiscentemque in provinciam ita sibi mandasse, ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur. Fulvium temporis iacturam facere: senatum etiam praesente consule, quod vellet, decreturum.* M. Fulvius: *Si aut similtas M. Aemilii secum ignota hominibus esset, aut quam is eas inimicitias impotenti ac prope regia ira exerceret; tamen non fuisse ferendum, absentem consulem et deorum immortalium honori obstare, et meritum debitumque triumphum morari: imperatorem, rebus egregie gestis, victoremque exercitum cum praeda ac captivis ante portas stare, donec consuli, ob hoc ipsum moranti, redire Romam libitum esset. Verum enimvero, quum sint nobilissimae sibi cum consule inimicitiae, quid ab eo quemquam posse aequi expectare, qui per infrequentiam furtim senatusconsultum factum ad aedarium detulerit, Ambraciam non videri vi captam; quae aggere ac vineis oppugnata sit; ubi, incensis operibus, alia de integro facta sint; ubi circa muros supra subterque terram per dies quindecim pugnatum; ubi a prima luce, quum iam transcendisset muros miles, usque ad noctem diu anceps proelium tenuerit; ubi plus tria millia hostium sint caesa. Iam de deorum immortalium templis, spoliatis in capta urbe, qualem calumniam ad pontifices attulerit? Nisi Syracusarum ceterarumque captarum civitatum ornamentis urbem exornari fus fuerit, in Ambraciam unam captam non valuerit belli ius. Se et patres conscriptos orare, et ab tribuno petere, ne se superbissimo inimico ludibrio esse sinant.*

V. Undique omnes, alii deprecari tribunum, alii castigare. Ti. Gracchi collegae plurimum oratio movit:

Ne suas quidem similtates pro magistratu exercere boni exempli esse : alienarum vero similtatum tribunum plebis cognitorem fieri, turpe et indignum collegii eius potestate et sacratiss legibus esse. Suo quemque iudicio et homines odisse aut diligere, et res probare aut improbare debere ; non pendere ex alterius vultu ac nutu, nec alieni momentis animi circumagi, astipularique irato consuli tribunum plebei : et, quid privatim M. Aemilius mandaverit, meminisse ; tribunatum sibi a populo romano mandatum obvisci ; et mandatum pro auxilio ac libertate privatorum, non pro consulari regno. Ne hoc quidem cernere eum, fore, ut memoriae ac posteritati mandetur, eiusdem collegii alterum e duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse reipublicae, alterum alienas et mandatas exercuisse. His victus castigationibus tribunus, quum templo excessisset, referente Ser. Sulpicio praetore, triumphus M. Fulvio est decretus. Is quum gratias patribus conscriptis egisset, adiecit, Ludos magnos se Iovi optimo maximo eo die, quo Ambraciam cepisset, vovisse : in eam rem sibi centum pondo auri a civitatibus collatum. Petere, ut ex ea pecunia, quam in triumpho latam in aerario positurus esset, id auri secerni iuberent. Senatus pontificum collegium consuli iussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset ? Quum pontifices negassent, ad religionem pertinere, quanta impensa in ludos fieret ; senatus Fulvio, quantum impenderet, permisit, dum ne summam octoginta millium excederet. Triumphare mense Ianuario statuerat : sed quum audisset, consulem M. Aemilium, literis M. Aburii tribuni plebis acceptis de remissa intercessione, ipsum ad impediendum triumphum Roman venientem, aegrum in via substitisse, ne plus in triumpho certaminum, quam in bello, haberet, praetulit triumphi diem. Triumphavit ante diem decimum Calendas Ianuarias de Aetolis, et de Cephallenia. Aureae coronae, centum duodecim pondo, ante currum latae sunt : argenti pondo millia octoginta tria : auri pondo ducenta quadraginta tria : tetradrachmum atticum centum octodecim millia : Philippii nummi duodecim millia quadringenti viginti duo : signa aenea ducenta octoginta quinque : signa marmorea ducenta triginta : arma,

tela, cetera spolia hostium, magnus numerus: ad hoc catapultae, ballistae, tormenta omnis generis: duces, aut Aetoli et Cephallenes, aut regii ab Antiocho ibi relictī, ad septem et viginti. Multos eo die, priusquam in urbem inveheretur, in circo Flaminio tribunos, praefectos, equites, centuriones, romanos sociosque, donis militariibus donavit. Militibus ex praeda videnos quinos denarios divisit, duplex centurioni, triplex equiti.

VI. Iam consularium comitiorum appetebat tempus; quibus quia M. Aemilius, cuius sortis ea cura erat, occurrere non potuit, C. Flaminius Romam venit. Ab eo creati consules Sp. Postumius Albinus, Q. Marcius Philippus. Praetores inde facti T. Maenius, P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quinctius Crispinus. Extremo anni, magistratibus iam creatis, ante diem tertium Nonas Martias Cn. Manlius Vulso de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphavit. Serius ei triumphandi causa fuit, ne, Q. Terentio Culleone praetore, causam lege Petillia diceret, et incendio alieni iudicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret; eo infensoribus in se, quam in illum, iudiciis, quod disciplinam militarem, severe ab eo conservatam, successorem ipsum omni genere licentiae corrupisse fama attulerat. Neque ea sola infamiae erant, quae in provincia procul ab oculis facta narrabantur: sed ea etiam magis, quae in militibus eius quotidie conspiciebantur. Luxuriae enim peregrinae origo ab exercitu asiatico invecta in urbem est. Ii primum lectos aeratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, et alia textilia, et, quae tum magnificae suppellectilis habebantur, monopodia et abacos Romam advexerunt. Tunc psaltriae sambucistriaeque, et convivalia ludionum oblectamenta addita epulis: epulae quoque ipsae et cura et sumptu maiore apparari coeptae: tum coquus vilissimum antiquis mancipium et aestimatione et usu, in pretio esse; et, quod ministerium fuerat, ars haberi coepta. Vix tamen illa, quae tum conspiciebantur, semina erant futurae luxuriae.

VII. In triumpho tulit Cn. Manlius coronas aureas, ducenta duodecim pondo: argenti pondo ducenta viginti

millia: auri pondo duo millia centum tria: tetradrachmum atticum centum viginti septem millia: cistophorum ducenta quinquaginta: philippeorum aureorum nummorum sexdecim millia trecentos viginti: et arma spoliisque multa gallica, carpentis transvecta. Duces hostium duo et quinquaginta ducti ante currum. Militibus quadragenos binos denarios divisit, duplex centurioni; et stipendium duplex in pedites dedit, triplex in equites. Multi omnium ordinum, donati militaribus donis, currum secuti sunt. Carminaque a militibus ea in imperatorem dicta, ut facile appareret, in ducem indulgentem ambitiosumque ea dici; triumphum esse militari magis favore, quam populari, celebrem. Sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlii valuerunt: quibus adnitentibus senatusconsultum factum est, *Ut ex pecunia, quae in triumpho translata esset, stipendium, collatum a populo in publicum, quod eius solutum antea non esset, solveretur.* Vicanos quinos et semisses in millia aeris quaestores urbani cum fide et cura solverunt. Per idem tempus tribuni militum duo ex duabus Hispaniis cum literis C. Atinii et L. Manlii, qui eas provincias obtinebant venerunt. Ex iis literis cognitum est, Celtiberos Lusitanosque in armis esse, et sociorum agros populari. De ea re consultationem integram senatus ad novos magistratus reiecit. Ludis romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus faciebant, malus in circo instabilis in signum Pollentiae procidit, atque id deiecit. Ea religione moti patres, et diem unum adiciendum ludorum celebritati censuerunt, et signa duo pro uno reponenda, et novum auratum faciendum. Et plebei ludi ab aedilibus C. Sempronio Blaeso et M. Furio Lusco diem unum instaurati sunt.

VIII. Insequens annus Sp. Postumium Albinum et Q. Marcium Philippum consules ab exercitu bellorumque et provinciarum cura ad intestinae coniurationis vindictam avertit. Praetores provincias sortiti sunt, T. Maenius urbanam, M. Licinius Lucullus inter cives et peregrinos, C. Aurelius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius Sulla Siciliam, L. Quinctius Crispinus Hispaniam citeriorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam ulteriorem. Con-

sulibus ambobus quaestio de clandestinis coniurationibus decreta est. Graecus ignobilis in Etruriam primum venit nulla cum arte earum, quas multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditissima omnium gens invexit, sacrificulus et vates: nec is, qui aperta religione, propalam et quaestum et disciplinam profitendo, animos horrore imbueret, sed occultorum et nocturnorum antistes sacrorum. Initia erant, quae primo paucis tradita sunt: deinde vulgari coepta sunt per viros mulieresque. Additae voluptates religioni vini et epularum, quo plurium animi illicerentur. Quum vinum animos, et nox et mixti feminis mares, aetatis tenerae maioribus, discrimen omne pudoris exstinxissent, corruptelae primum omnis generis fieri coeptae, quum ad id quisque, quo natura pronioris libidinis esset, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxae, stupra promiscua ingenuorum feminarumque, erant: sed falsi testes, falsa signa testamentaque et indicia ex eadem officina exhibant. Venena indidem intestinaeque caedes: ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam exstarent. Multa dolo, pleraque per vim audebantur. Occulebat vim, quod prae ululatibus, tympanorumque et cymbalorum strepitu, nulla vox quiritantium inter stupra et caedes exaudiri poterat.

IX. Huius mali labes ex Etruria Romam, velut contagione morbi, penetravit. Primo urbis magnitudo capacio patientiorque talium malorum ea celavit: tandem indicium hoc maxime modo ad Postumium consulem pervenit. P. Aebutius, cuius pater publico equo stipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus, sub tutela Duroniae matris et vitrici T. Sempronii Rutili educatus fuerat. Et mater dedita viro erat; et vitricus, quia tutelam ita gesserat, ut rationem reddere non posset, aut tolli pupillum, aut obnoxium sibi vinculo aliquo fieri cupiebat. Via una corruptelae Bacchanalia erant. Mater adolescentulum appellat, *Se pro aegro eo rovisse, ubi primum convalescisset, Bacchis eum se initiaturam: damnatam voti, deum benignitate, exsolvere id velle. Decem dierum castimonia opus esse: decimo die coenatum, deinde pure lautum in sacrarium deducturam. Scortum*

nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quaestu, cui ancillula assuerat, etiam postquam manumissa erat, eodem se genere tuebatur. Huic consuetudo iuxta vicinitatem cum Aebutio fuit, minime adolescentis aut rei aut famae damnosa: ultro enim amatus appetitusque erat: et, maligne omnia praebentibus suis, meretriculae munificentia sustinebatur. Quin eo processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore a tribuuis et praetore petito, quum testamentum faceret, unum Aebutium institueret heredem.

X. Haec amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberent, per iocum adolescens vetat eam mirari, si per aliquot noctes secubuisset. *Religionis se causa, ut voto pro valetudine sua facto liberetur, Bacchis initiari velle.* Id ubi mulier audivit, perturbata, *Dii meliora!* inquit: *mori et sibi et illi satius esse, quam id faceret; et in caput eorum detestari minas periculae, qui id suasissent.* Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam adolescens, *Parcere execrationibus iubet: matrem id sibi, assentiente vitrico, imperasse.* *Vitricus ergo, inquit, tuus (matrem enim insinulare forsitan fas non sit) pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat.* Eo magis mirabundo, quaerentique quid rei esset, pacem veniamque precata deorum dearumque, si coacta caritate eius, silenda enuntiasset, *Ancillam se, ait, dominae comitem id sacrarium intrasse, liberam nunquam eo accessisse. Scire corruptelarum omnis generis, eam officinam esse: et iam biennio constare neminem initiatum ibi maiorem annis viginti. Ut quisque introductus sit, velut victimam tradi sacerdotibus: eos deducere in locum, qui circumsonet ululatibus, cantuque symphoniae, et cymbalorum et tympanorum pulsu, ne vox quiritalis, quum per vim stuprum inferatur, exaudiri possit.* Orare deinde atque obsecrare, ut eam rem quocumque discuteret modo: nec se eo praecipitaret, ubi omnia infanda patienda primum, deinde facienda essent. Neque ante dimisit eum, quam fidem dedit adolescens, ab his sacris se temperaturum.

XI. Postquam domum venit, et mater mentionem intulit, quid eo die, quid deinceps ceteris, quae ad sacra

pertinerent, faciendum esset; negat, eorum se quidquam facturum, nec initiari sibi in animo esse. Aderat sermoni vitricus. Confestim mulier exclamat, *Hispalae concubitu carere eum decem noctes non posse: illius excetrae delinimentis et venenis imbutum, nec parentis, nec vitrici, nec deorum verecundiam habere.* Iurgantes hinc mater, hinc vitricus, cum quatuor eum servis domo exegerunt. Adolescens inde ad Aebutiam se amitam contulit, causamque ei, cur esset a matre eiectus, narravit: deinde ex auctoritate eius postero die ad consulem Postumium, arbitris remotis, rem detulit. Consul post diem tertium ad se iussum redire dimisit: ipse Sulpiciam, gravem feminam, socrum suam, percunctatus est, *Ecquam anum Aebutiam ex Aventino nosset? Quum eam nosse, probam, et antiqui moris feminam,* respondisset; *Opus esse sibi ea conventa dixit: mitteret nuntium ad eam, ut veniret.* Aebutia accita ad Sulpiciam venit: et consul paullo post, velut forte intervenisset, sermonem de Aebutio fratris eius filio infert. Lacrimae mulieri abortae, et miserari casum adolescentis coepit, qui spoliatus fortunis, a quibus minime oporteret, apud se tunc esset, eiectus a matre, quod probus adolescens (dii propitii essent) obscenis, ut fania esset, sacris initiari nollet.

XII. Satis de Aebutio exploratum ratus consul, non vanum auctorem esse, dimissa Aebutia, socrum rogat, ut Hispalam, indidem ex Aventino libertinam, non ignotam viciniae, arcesseret ad sese: eam quoque esse quae percunctari vellet. Ad cuius nuntium perturbata Hispala, quod ad tam nobilem et gravem feminam ignara causae arcesseretur: postquam lictores in vestibulo turbamque consularem et consulem ipsum conspexit, prope exanimata est. In interiorem partem aedium abductam socru adhibita consul, *Si vera dicere inducere in animum posset, negat, perturbari debere. Fidem vel a Sulpicia, tali femina, vel ab se acciperet. Expromeret sibi, quae in luco Stimulae Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri.* Hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque omnium membrorum mulierem cepit, ut diu hiscere non posset: tandem confirmata, *puellam admodum se ancillam initiatam cum domina,* ait: aliquot annis, ex quo

manumissa sit, nihil, quid ibi fiat, scire. Iam id ipsum consul laudare, quum initiatam se non inficiaretur; sed et cetera eadem fide expromeret. Neganti, ultra quidquam scire, Non eandem, dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti, veniam aut gratiam fore: eum sibi omnia exposuisse, qui ab illa audisset.

XIII. Mulier, haud dubie, id quod erat, Aebutium indicem arcani rata esse, ad pedes Sulpiciae procidit, et eam primo orare coepit, *Ne mulieris libertinae cum amatore sermonem in rem non seriam modo, sed capitalem etiam, verti vellet; se terrendi eius causa, non quo sciret quidquam, ea locutum esse. Hic Postumius accensus ira, Tum quoque, ait, eam cum Aebutio se amatore cavillari credere, non in domo gravissimae feminae et cum consule loqui: et Sulpicia attollere paventem; simul illam adhortari, simul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum incusata perfidia Aebutii, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam retulisset, Magnum sibi metum deorum, quorum occulta initia enuntiaret, maiorem multo, dixit, hominum esse, qui se indicem manibus suis discerpturi essent. Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo amandarent, ubi reliquum vitae degere tuto posset. Bono animo esse iubere eam consul, et, sibi curae fore, dicere, ut Romae tuto habitaret. Tum Hispala originem sacrorum expromit. Primo sacrarium id feminarum fuisse, nec quemquam virum eo admitti solitum. Tres in anno statos dies habuisse, quibus interdum Bacchis initiarentur. Sacerdotes in vicem matronas creari solitas. Paculliam Anniam campanam sacerdotem omnia, tamquam deam monitu, immutasse. Nam et viros eam primam suos filios initiasse, Minium et Herenium Cerrinios: et nocturnum sacrum e diurno, et pro tribus in anno diebus quinos singulis mensibus dies initiorum fecisse. Ex quo in promiscuo sacra sint, et permixti viri feminis, et noctis licentia accesserit, nihil ibi facinoris, nihil flagitii praetermissum. Plura virorum inter sese, quam feminarum, esse stupra. Si qui minus patientes dedecoris sint, et pigriores ad facinus, pro victimis immolari: nihil nefas ducere, hanc summam inter eos religionem esse. Viros, velut mente capta, cum iactatione fanatica corporis*

vaticinari; matronas Baccharum habitu crinibus sparsis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim, demissasque in aquam faces, quia vivum sulphur cum calce insit, integra flamma efferre. Raptos a diis homines dici, quos machinae illigatos ex conspectu in abditos specus abripiant: eos esse, qui aut coniurare, aut sociari facinoribus, aut stuprum pati noluerint. Multitudinem ingentem, alterum iam prope populum esse: in his nobiles quosdam viros feminasque. Biennio proximo institutum esse, ne quis maior viginti annis initiaretur: captari aetates et erroris et stupri patientes.

XIV. Peracto indicio, advoluta rursus genibus preces easdem, ut se ablegaret, repetivit. Consul rogat socrum, ut aliquam partem aedium vacuum faceret, quo Hispala immigraret. Coenaculum super aedes datum est, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in aedes verso. Res omnes Feceniae extemplo translatae, et familia accessita: et Aebutius migrare ad consulis clientem iussus. Ita quum indices ambo in potestate essent, rem ad senatum Postumius defert, omnibus ordine expositis, quae delata primo, quae deinde ab se inquisita forent. Patres pavor ingens cepit, quum publico nomine, ne quid eae coniurationes coetusque nocturni fraudis occultae aut periculi importarent, tum privatim suorum quisque vicem, ne quis adfinis ei noxae esset. Censuit autem senatus, gratias consuli agendas, quod eam rem et cum singulari cura, et sine ullo tumultu investigasset. Quaestionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant: indicibus, Aebutio ac Feceniae, ne fraudi ea res sit, curare, et alios indices praemiis invitare iubent. Sacerdotes eorum sacrorum, seu viri seu feminae essent, non Romae modo, sed per omnia fora et conciliabula conquiri, ut in consulum potestate essent. Edici praeterea in urbe Roma, et per totam Italiam edicta mitti, *Ne quis, qui Bacchis initiatus esset, coisse aut convenisse causa sacrorum velit, neu quid talis rei divinae fecisse.* Ante omnia, ut quaestio de his habeatur, qui coierint, coniuraverintve, quo stuprum flagitiumve inferretur. Haec senatus decrevit. Consules aedilibus curulibus imperarunt, ut sacerdotes eius sacri

omnes conquirerent, comprehensosque libero conclavi ad quaestionem servarent; aediles plebis videre ne qua sacra in operto fierent. Triumphis capitalibus mandatum est, ut vigiliis disponerent per urbem, servarentque, ne qui nocturni coetus fierent, utque ab incendiis caveretur, adiutores triumphis quinqueviri ut cis Tiberim suae quisque regionis aedificiis praeesent.

XV. Ad haec officia dimissis magistratibus, consules in rostra escenderunt; et, concione advocata, quum solemne carmen precationis, quod praefari, priusquam populum alloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita coepit: *Nulli unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria, haec sollemnis deorum comprecatio fuit; quae vos admoneret, hos esse deos, quos colere, venerari, precarique maiores vestri instituissent: non illos, qui pravis et externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis, ad omne scelus et ad omnem libidinem agerent. Equidem, nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiae dem; si omnia nudavero, ne nimium terroris obfundam vobis, vereor. Quidquid dixerò, minus, quam pro atrocitate et magnitudine rei, dictum scitote esse. Ut ad cavendum satis sit, dabitur opera a nobis. Bacchanalia tota iam pridem Italia, et nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo; ceterum, quae ea res sit, ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum et lasciviam esse credere, et, quaecumque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixerò, multa millia hominum esse, illico necesse est, exterreamini; nisi adiunxero, qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, et is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi feminis mares, stuprati et constupratores, fanatici vigiles; vino, strepitibus clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, ceterum incrementum ingens virium habet, quod in dies plures fiunt. Maiores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut, vexillo in arce posito, comitiorum causa exercitus eductus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire*

voluerunt: et, ubicumque multitudo esset, ibi et legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnos coetus, deinde promiscuos mulierum ac virorum, esse creditis? Si, quibus aetatibus initientur mares, sciat, non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuvenes milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obsceno sacrario eductis arma committenda? hi, cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia coniugum ac liberorum vestrorum ferro decernent?

XVI. Minus tamen esset, si flagitiis tantum effeminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) a facinoribus manus, mentem a fraudibus abstinuissent. Numquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia, in quae coniuraverunt, edita facinora habent. Adhuc privatis noxiis, quia nondum ad rempublicam opprimendam satis virium est, coniuratio sese impia tenet. Crescit et serpit quotidie malum. Iam maius est, quam ut capere id privata fortuna possit: ad summam rempublicam spectat. Nisi praecavetis, Quirites, iam huic diurnae, legitime ab consule vocatae, par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: iam, ubi vos dilapsi domos et in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute simul ac vestra pernicie; tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestram debet, ut bona mens suis omnibus fuerit. Si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium et facinus coniuravit, non suum iudicet esse. Ne quis etiam errore labatur vestram quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi deorum numen praetenditur sceleribus, subit animus timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini iuris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, haruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque aetate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent, vaticinos libros conquirerent comburerentque, omnem disciplinam

sacrificandi, praeterquam more romano, abolerent? Iudicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique iuris, nihil aequae dissolvendae religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Haec vobis praedicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia discutientesque nefarios coetus cerneretis. Omnia, diis propitiis volentibusque, ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur et opprimerentur, voluerunt. Senatus quaestionem extra ordinem de ea re mihi collegaeque meo mandavit: nos, quae ipsis nobis agenda sunt, impigre exsequemur. Vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque, aequum est, quae vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigre praestare, et dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriat.

XVII. Recitari deinde senatusconsulta iusserunt, indicique praemium proposuerunt, si quis quem ad se deduxisset, nomenve absentis detulisset. Qui nominatus profugisset, diem certam se finituros; ad quam nisi citatus respondisset, absens damnaretur. Si quis eorum, qui tum extra terram Italiam essent, nominaretur, ei laxiorem diem daturus, si venire ad causam dicendam vellet. Edixerunt deinde, ne quis quid fugae causa vendidisset, neve emisisset: ne quis reciperet, celaret, ope ulla iuvaret fugientes. Concione dimissa, terror magnus urbe tota fuit: nec moenibus se tantum urbis aut finibus romanis continuit; sed passim per totam Italiam, literis hospitem de senatusconsulto, et concione, et edicto consulum acceptis, trepidari coeptum est. Multi ea nocte, quae diem insecuta est, quo in concione res palam facta est, custodiis circa portas positis, fugientes a triumviris comprehensi et reducti sunt: multorum nomina delata. Quidam ex iis, viri feminaeque, mortem sibi consciverunt. Coniurasse supra septem millia virorum ac mulierum dicebantur. Capita autem coniurationis constabat esse, M. et C. Atinios de plebe romana, et faliscum L. Opiternium, et Minium Cerrinium campanum: ab his

omnia facinora et flagitia orta: eos maximos sacerdotes conditoresque eius sacri esse. Data opera est, ut primo quoque tempore comprehenderentur. Adducti ad consules, fassique de se, nullam moram iudicio fecerunt.

XVIII. Ceterum tanta fuga ex urbe facta erat, ut, quia multis actiones et res peribant, cogerentur praetores T. Maenius et M. Licinius per senatum res in diem trigesimum differre, donec quaestiones a consulibus perficerentur. Eadem solitudo, quia Romae non respondabant, nec inveniebantur, quorum nomina delata erant, coëgit consules circa fora proficisci, ibique quaerere et iudicia exercere. Qui tantum initiati erant, et ex carmine sacro, praeunte verba sacerdote, precationes fecerant, in quibus nefanda coniuratio in omne facinus ac libidinem continebatur, nec earum rerum ullam, in quas iureiurando obligati erant, in se aut alios admiserant, eos in vinculis relinquebant: qui stupris aut caedibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subiectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali poena afficiebant. Plures necati, quam in vincula coniecti sunt. Magna vis in utraque causa virorum mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. Datum deinde consulibus negotium est, ut omnia Bacchanalia Romae primum, deinde per totam Italiam, diruerent; extra quam si qua ibi vetusta ara aut signum consecratum esset. In reliquum deinde senatusconsulto cautum est, *Ne qua Bacchanalia Romae, neve in Italia essent. Si quis tale sacrum solemne et necessarium duceret, nec sine religione et piaculo se id omittere posse, apud praetorem urbanum profiteretur, praetor senatum consulere.* Si ei permissum esset, quum in senatu centum non minus essent, ita id sacrum faceret, dum ne plus quinque sacrificio interessent, neu qua pecunia communis, neu quis magister sacrorum, aut sacerdos esset.

XIX. Aliud deinde huic coniunctum, referente Q. Marcio consule, senatusconsultum factum est, *Ut de iis, quos pro indicibus consules habuissent, integra res ad*

senatum referretur, quum Sp. Postumius, quaestionibus perfectis, Romam redisset. Minium Cerrinium campanum Ardeam in vincula mittendum censuerunt, magistratibusque Ardeatium praedicendum, ut intentiore eum custodia asservarent; non solum ne effugeret, sed ne mortis consciscendae locum haberet. Sp. Postumius aliquanto post Romam venit. Eo referente, de P. Aebutii et Hispalae Feceniae praemio, quod eorum opera indicata Bacchanalia essent, senatusconsultum factum est; Ut singulis his centena millia aeris quaestores urbani ex aerario darent. Utique consul cum tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Aebutio emerita stipendia essent, ne invitus militaret, neve censor ei equum publicum assignaret. Utique Feceniae Hispalae datio, deminutio, gentis enuptio, tutoris optio item esset, quasi ei vir testamento dedisset. Utique ei ingenuo nubere liceret: neu quid ei, qui eam duxisset, ob id fraudi ignominiaeve esset. Utique consules praetoresque, qui nunc essent, quive postea futuri essent, curarent, ne quid ei mulieri iniuriae fieret, utique tuto esset. Id senatum velle, et aequum censere, ut ita fieret. Ea omnia lata ad plebem, factaque sunt ex senatusconsulto; et de ceterorum indicum impunitate praemiisque consulibus permissum est.

XX. Et iam Q. Marcius, quaestionibus suae regionis perfectis, in Ligures provinciam proficisci parabat; trihus millibus peditum romanorum, centum quinquaginta equitibus, et quinque millibus latini nominis peditum, ducentis equitibus in supplementum acceptis. Eadem provincia, idem numerus peditum equitumque et collegae decretus erat. Exercitus acceperunt, quos priore anno C. Flaminius et M. Aemilius consules habuerunt. Duas praeterea legiones novas ex senatusconsulto scribere iussi sunt: et viginti millia peditum sociis et nomini latino imperarunt; et equites mille trecentos, et tria millia peditum romanorum, ducentos equites. Totum hunc exercitum, praeter legiones, in supplementum hispaniensis exercitus duci placebat. Itaque consules dum ipsi quaestionibus impediabantur, T. Maenium delectui habendo praefecerunt. Perfectis quaestionibus, prior Q. Marcius in Ligures Apuanos est profectus. Dum

penitus in abditos saltus, quae latebrae receptaculaque semper illis fuerant, persequitur, in praeoccupatis angustiis, loco iniquo est circumventus. Quatuor millia militum amissa; et legionis secundae signa tria, undecim vexilla socium latini nominis in potestatem hostium venerunt, et arma multa, quae, quia impedimento fugientibus per silvestres semitas erant, passim iactabantur. Prius sequendi Ligures finem, quam fugae Romani, fecerunt. Consul ubi primum ex hostium agro evasit, ne, quantum deminutae copiae forent, appareret, in locis pacatis exercitum dimisit. Non tamen obliterare famam rei male gestae potuit: nam saltus, unde eum Ligures fugaverant, Marcius est appellatus.

XXI. Sub hunc nuntium ex Ligustinis vulgatum literae, ex Hispania mixtam gaudio tristitiam afferentes, recitatae sunt. C. Atinius, qui biennio ante praetor in eam provinciam profectus erat, cum Lusitanis in agro astensi signis collatis pugnavit. Ad sex millia hostium sunt caesa: ceteri fusi, fugati, castrisque exuti. Ad oppidum deinde Astam oppugnandum legiones ducit. Id quoque haud multo maiore certamine cepit, quam castra: sed, dum incautius subit muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. Literis de morte propriaetoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Lunae portum C. Calpurnium praetorem consequeretur; nuntia-retque, senatum aequum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci. Quarto die, qui missus erat, Lunam venit: paucis ante diebus Calpurnius profectus erat. Et in citeriore Hispania L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Atinius, in provinciam ierat, cum Celtiberis acie conflixit. Incerta victoria discessum est, nisi quod Celtiberi castra inde nocte proxima moverunt: Romanis et suos sepeliendi, et spolia legendi ex hostibus potestas facta est. Paucos post dies, maiore coacto exercitu, Celtiberi ad Calagurim oppidum ultro laccessiverunt proelio Romanos. Nihil traditur, quae causa numero aucto infirmiores eos fecerit. Superati proelio sunt. Ad duodecim millia hominum caesa, plus duo capta: et castris Romanus potitus: et, nisi successor adventu suo inhibuisset impetum victoris,

subacti Celtiberi forent. Novi praetores ambo exercitus in hiberna deduxerunt.

XXII. Per eos dies, quibus haec ex Hispania nuntiata sunt, ludi Taurii per biduum facti religionis causa. Per dies decem apparatus deinde ludos M. Fulvius, quos voverat aetolico bello, fecit. Multi artifices ex Graecia venerunt honoris eius causa. Athletarum quoque certamen tum primo Romanis spectaculo fuit, et venatio data leonum et pantherarum, et prope huius saeculi copia ac varietate ludicrum celebratum est. Novendiale deinde sacrum tenuit, quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat, ignesque coelestes multifariam orti adussisse complurium levi astitatu vestimenta maxime dicebantur. Addita et unum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod aedes Opis in Capitolio de coelo tacta erat. Hostiis maioribus consules procurarunt, urbeinque lustraverunt. Sub idem tempus et ex Umbria nuntiatum est, semimarem duodecim ferme annos natum inventum. Id prodigium abominantes, arceri romano agro necarique quam primum iusserunt. Eodem anno Galli Transalpini, transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. Legatis romanis de ea re trans Alpes missis, responsum est, *Neque profectos ex auctoritate gentis eos, nec, quid in Italia facerent, se scire.* L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit. Legatum eum post damnationem et bona vendita missum in Asiam, ad dirimenda inter Antiochum et Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor: tum collatas ei pecunias, congregatosque per Asiam artifices: et, quorum ludorum post bellum, in quo votos diceret, mentionem non fecisset, de iis post legationem demum in senatu actum.

XXIII. Quum iam in exitu annus esset, Q. Marcius absens magistratu abiturus erat. Sp. Postumius, quaestionibus cum summa fide curaque perfectis, comitia habuit. Creati sunt consules Ap. Claudius Pulcher, M. Sempronius Tuditanus. Postero die praetores facti P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus, C. Afranius

Stellio, C. Atilius Serranus, L. Postumius Tempsanus, M. Claudius Marcellinus. Extremo anni, quia Sp. Postumius consul renuntiaverat, peragrantem se propter quaestiones utrumque litus Italiae desertas colonias, Sipontum supero, Buxentum infero mari, invenisse; triumphum ad colonos eo scribendos ex senatusconsulto ab T. Maenio praetore urbano creati sunt, L. Scribonius Libo, M. Tuccius, Cn. Baebius Tamphilus. Cum Perseo rege et Macedonibus bellum, quod imminebat, non unde plerique opinantur, nec ab ipso Perseo causas cepit. Inchoata initia a Philippo sunt: et is ipse, si diutius vixisset, id bellum gessisset. Una eum res, quum victo leges imponerentur, maxime angebat; quod, qui Macedonum ab se defecerant in bello, in eos ius saeviendi ademptum ei ab senatu erat: quum, quia rem integram Quinctius in conditionibus pacis distulerat, non desperasset impetrari posse. Antiocho rege deinde bello superato ad Thermopylas, divisis partibus, quum per eosdem dies consul Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset; capta Heraclea, quia iussus abscedere a moenibus Lamiae erat, Romanisque oppidum deditum est, aegre eam rem tulerat. Permulsit iram eius consul, quod, ad Naupactum ipse festinans, quo se ex fuga Aetoli contulerant, Philippo permisit, ut Athamaniae et Amynandro bellum inferret et urbes, quas Thessalis Aetoli ademerant, regno adiiceret. Haud magno certamine et Amynandrum Athamania expulerat, et urbes aliquot receperat. Demetriadem quoque, urbem validam et ad omnia opportunam, et Magnetum gentem suae ditionis fecit. Inde et in Thracia quasdam urbes, novae atque insuetae libertatis vitio, seditionibus principum turbatas, partibus, quae domestico certamine vincerentur, adiungendo sese cepit.

XXIV. His sedata in praesentia regis ira in Romanos est. Numquam tamen remisit animum a colligendis in pace viribus, quibus, quandoque data fortuna esset, ad bellum uteretur. Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum portoriisque maritimis auxit; sed metalla etiam et vetera intermissa recoluit, et nova multis locis instituit. Ut vero antiquam multitudinem hominum, quae

belli cladibus amissa erat, restitueret, non subolem tantam stirpis parabat, cogendis omnibus procreare atque educare liberos, sed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat, quietusque aliquamdiu a bellis, omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. Rediere deinde causae, quae de integro iram moverent in Romanos. Thessalorum et Perrhaeborum querelae de urbibus suis ab eo possessis, et legatorum Eumenis regis de thraciis oppidis per vim occupatis, traductaque in Macedoniam multitudine, ita auditaerant, ut eas non negligi satis appareret. Maxime moverat senatum, quod iam Aeni et Maroneae affectari possessionem audierant; minus Thessalos curabant. Athamanes quoque venerunt legati, non partis amissae, non finium iacturam querentes, sed totam Athamaniam sub ius iudiciumque regis venisse. Et Maronitarum exsules; (erant pulsi, quia libertatis causam defendissent ab regio praesidio) ii non Maroneam modo, sed etiam Aenum in potestate nuntiabant Philippi esse. Venerant et a Philippo legati ad purganda ea; qui nihil, nisi permissu romanorum imperatorum, factum affirmabant. *Civitates Thessalorum, et Perrhaeborum, et Magnetum, et cum Amyndandro Athamanum gentem, in eadem causa, qua Aetolos, fuisse. Antiocho rege pulso, occupatum oppugnandis aetolicis urbibus consulem ad recipiendas eas civitates Philippum misisse: armis subactos parere.* Senatus, ne quid absente rege statueret, legatos ad eas controversias disceptandas misit, Q. Caecilium Metellum, M. Baebium Tamphilum, Ti. Sempronium: quorum sub adventum ad Thessalica Tempe omnibus iis civitatibus, quibus cum rege disceptatio erat, concilium indictum est.

XXV. Ibi quum romani legati disceptatorum loco, Thessali Perrhaebique et Athamanes haud dubii accusatores, Philippus ad audienda crimina tamquam reus, consedissent; pro ingenio quisque eorum, qui principes legationum erant, et gratia cum Philippo aut odio, acerbius leniusve egerunt. In controversiam autem veniebant, Philippopolis, Tricca, Phaloria, et Eurymenae, et cetera circa eas oppida; utrum Thessalorum iuris, quum vi ademptae possessaeque ab Aetolis forent, (nam Philippum

Aetolis ademisse eas constabat) an aetolica antiquitus ea oppida fuissent. Ita enim Acilium regi concessisse, si Aetolorum fuissent, et si voluntate; non si vi atque armis coacti, cum Aetolis essent. Eiusdem formulae disceptatio de Perrhaeborum Magnetumque oppidis fuit. Omnium enim iura possidendo per occasiones Aetoli miscuerant. Ad haec, quae disceptationis erant, querelae Thessalorum adiectae, quod ea oppida, si iam redderentur sibi, spoliata ac deserta redditurus esset. Nam, praeter belli casibus amissos, quingentos principes iuventutis in Macedoniam abduxisse, et opera eorum in servilibus abuti ministeriis: et, quae reddiderit coactus Thessalis, inutilia ut redderet, curasse. Thebas Phthias unum maritimum emporium fuisse, quondam Thessalis quaestuosum et frugiferum. Ibi navibus onerariis comparatis, regem, quae praeter Thebas Demetriadem cursum dirigerent, negotiationem maritimam omnem eo avertisse. Iam ne a legatis quidem, qui iure gentium sancti sint, violandis abstinere: insidias positae cunctibus ad T. Quinctium. Itaque ergo in tantum metum omnes Thessalos coniectos, ut non in civitatibus suis, non in communibus gentis conciliis, quisquam hiscere audeat. Procul enim abesse libertatis auctores Romanos: lateri adhaerere gravem dominum, prohibentem uti beneficiis populi romani. Quid autem, si vox libera non sit, liberum esse? Nunc se fiducia et praesidio legatorum ingemiscere magis, quam loqui. Nisi provideant aliquid Romani, quo et Graecis Macedoniam accolentibus metus, et audacia Philippi minuatur, nequidquam et illum victum, et se liberatos esse. Ut equum tenacem, non parentem frenis asperioribus castigandum esse. Haec acerbe postremi: quum priores leniter permulsissent iram eius, petentes, Ut ignosceret pro libertate loquentibus; et ut, deposita domini acerbitate, assuesceret socium atque amicum sese praestare: et imitaretur populum romanum, qui caritate, quam metu, adiungere sibi socios mallet. Thessalis auditis, Perrhaebi Gonnocondylum, quod Philippus Olympiadem appellaverat, Perrhaebiae fuisse, et ut sibi restitueretur, agebant. Et de Malloea et Ericinio eadem postulatio erat. Athamanes libertatem repetebant, et castella Athenaeum et Poetneum.

XXVI. Philippus, ut accusatoris potius, quam rei, speciem haberet, et ipse a querelis orsus, *Menelaidem in Dolopia*, quae regni sui fuisset, *Thessalos* vi atque armis expugnasse, questus est: item *Petram in Pieria* ab iisdem *Thessalis Perrhaebisque* captam. *Xynias* quidem, haud dubie aetolicum oppidum, sibi eos contribuisse; et *Paracheloida*, quae sub *Athamania* esset, nullo iure *Thessalorum* formulae factam. Nam quae sibi crimina obiiciantur, de insidiis tegatorum, et maritimis portubus frequentatis aut desertis; alterum deridiculum esse, se reddere rationem, quos portus mercatores aut nautici petant; alterum mores suos respuere. Tot annos esse, per quos nunquam cessaverint legati, nunc ad imperatores romanos, nunc Romam ad senatum crimina de se deferre. Quem unquam verbo violatum esse? Semel ad *Quinctium* euntibus insidias dici factas: sed, quid iis acciderit, non adiici. Quae- rentium, quod falso obiiciant, quum veri nihil habeant, ea crimina esse. Insolenter et immodice abuti *Thessalos* indulgentia populi romani, velut ex diutina siti nimis avide meram haurientes libertatem. Itaque, servorum modo praeter spem repente manumissorum, licentiam vocis et linguae experiri, et iactare sese insectatione et conviciis dominorum. Elatus deinde ira adiecit, Nondum omnium dierum solem occidisse. Id minaciter dictum, non *Thessali* modo in sese, sed etiam *Romani* acceperunt; et quum fremitus post eam vocem ortus, et tandem sedatus esset, *Perrhaeborum* inde *Athamanumque* legatis respondit, *Eandem*, de quibus illi agant, civitatum causam esse: consulem *Acilium* et *Romanos* sibi dedisse eas, quum hostium essent. Si suum munus, qui dedissent, adimere velint, scire se, cedendum esse: sed meliori ac fideliori amico, in gratiam levium et inutilium sociorum, iniuriam eos esse facturos. Nec enim ullius rei minus diuturnam esse gratiam, quam libertatis: praesertim apud eos, qui male utendo eam corrupturi sint. Causa cognita, pronuntiaverunt legati, *Placere*, deduci praesidia *Macedonum* ex iis urbibus, et antiquis *Macedoniae* terminis regnum finire. De iniuriis, quas ultro citroque illatas querantur, quo modo inter eas gentes et *Macedonas* disceptetur, formulam iuris exsequendi constituendam esse.

XXVII. Inde, graviter offenso rege, Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciae urbibus proficiscuntur. Ibi legati Eumenis: *Si liberam esse Aenum et Maroneam velint Romani, nihil sui pudoris esse ultra dicere, quam ut admoneant, re, non verbo, eos liberos relinquant, nec suum munus intercipi ab alio patiantur. Sin autem minor cura sit civitatum in Thracia positarum, multo verius esse, quae sub Antiocho fuerint, praemia belli Eumenem, quam Philippum, habere; vel pro patris Attali meritis bello, quod adversus Philippum ipsum gesserit populus romanus: vel suis, quod Antiochi bello terra marique laboribus periculisque omnibus interfuerit. Habere eum praeterea decem legatorum in eam rem praeciudicium; qui quum Chersonesum Lysimachiamque dederint, Maroneam quoque atque Aenum profecto dedisse, quae ipsa propinquitate regionis velut appendices maioris muneris essent. Nam Philippum quidem quo aut merito in populum romanum, aut iure imperii, quum tam procul a finibus Macedoniae absint, civitatibus his praesidia imposuisse? Vocari Maronitas iuberent: ab iis certiora omnia de statu civitatum earum scituros. Legati Maronitarum vocati, Non uno loco tantum urbis praesidium regium esse, sicut in aliis civitatibus, dixerunt, sed pluribus simul, et plenam Macedonum Maroneam esse. Itaque dominari assentatores regios: his solis loqui et in senatu et in concionibus licere: eos omnes honores et capere ipsos, et dare alius. Optimum quemque, quibus liberatis, quibus legum cura sit, aut exulare pulsos patria, aut inhonoratos et deterioribus obnoxios silere. De iure etiam finium pauca adiecerunt: Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea fuisset, direxisse finem Philippo veterem viam regiam, quae ad Thraciae Paroreiam subeat, nusquam ad mare declinantem. Philippum novam postea deflexisse viam, qua Maronitarum urbes agrosque amplectatur.*

XXVIII. Ad ea Philippus longe aliam, quam adversus Thessalos Perrhaebosque nuper, ingressus disserendi viam, Non cum Maronitis, inquit, mihi aut cum Eumene disceptatio est; sed iam vobiscum, Romani, a quibus nihil aequi me impetrare iam diu animadverto. Civitates Macedonum, quae a me inter inducias defecerant, reddi mihi aequum censebam; non quia magna accessio ea regni

futura esset, (sunt enim et parva oppida, et in finibus extremis posita) sed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. Negatum est mihi. Bello aetolico Lamiam oppugnare iussus a consule M'. Acilio, quum diu fatigatus ibi proeliis operibusque essem, transcendente me iam muros a capta prope urbe revocavit consul, et abducere copias inde coëgit. Ad huius solatium iniuriae permissum est, ut Thessaliae Perrhaebiaeque et Athamanum reciperem quaedam castella magis, quam urbes. Ea quoque ipsa vos mihi, Q. Caecili, paucos ante dies ademistis. Pro non dubio paullo ante, si diis placet, legati Eumenis sumebant, quae Antiochi fuerunt, Eumenem aequius esse, quam me, habere. Id ego atiter longe iudico esse. Eumenes enim, non nisi vicissent Romani, sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit. Itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius: mei autem regni, tantum aberat, ut ulla pars in discrimine fuerit, ut tria millia talentum, et quinquaginta tectas naves, et omnes Graeciae civitates, quas antea tenuissem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem societatis sim aspernatus, hostemque ei me esse prius etiam, quam M'. Acilius exercitum in Graeciam traiceret, prae me tuli; et cum eo consule belli partem, quamcumque mihi delegavit, gessi. Et insequenti consuli L. Scipioni, quum terra statuisset ducere exercitum ad Hellespontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus praebui: nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam etiam ubi inter cetera pax quoque praestanda a barbaris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito, utrum adiicere vos, Romani, aliquid, et amplificare et augere regnum meum munificentia vestra oportebat, an, quae haberem aut meo iure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituntur. Eumenes, tamquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit, et, si diis placet, decem legatorum decretum calumniae impudentissimae praetendit; quo maxime et refelli et coargui potest. Disertissime enim planissimeque in eo scriptum est, Chersonesum et Lysimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Aenus, et Maronea, et Thraciae civitates adscriptae sunt? quod ab illis ne

postulare quidem est ausus, id apud vos tamquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos esse velitis, refert. Si tamquam inimicum et hostem insectari propositum est, pergite, ut coepistis facere. Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque amici regis, deprecor, ne me tanta iniuria dignum iudicetis.

XXIX. Movit aliquantum oratio regis legatos. Itaque medio responso rem suspenderunt: *Si decem legatorum decreto Eumeni datae civitates eae essent, nihil se mutare. Si Philippus bello cepisset eas, praemium victoriae iure belli habiturum. Si neutrum eorum foret, placere cognitionem senatui reservari: et, ut omnia in integro manerent, praesidia, quae in iis urbibus sint, deduci.* Hae causae maxime animum Philippi alienaverunt ab Romanis: ut non a Perseo filio eius novis causis motum, sed ob has a patre bellum relictum filio videri possit. Romae nulla belli macedonici suspicio erat. L. Manlius proconsul ex Hispania redierat. Cui postulanti ab senatu in aede Bellonae triumphum rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obstabat; quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamque provinciam tradidisset successori. Medius tamen honos Manlio habitus, ut ovans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquaginta duas: auri praeterea pondo centum triginta duo: argenti sexdecim millia trecenta: et pronuntiavit in senatu, decem millia pondo argenti, et octoginta auri Q. Fabium quaestorem advehere: id quoque se in aerarium illaturum. Magnus motus servilis eo anno in Apulia fuit. Tarentum provinciam L. Postumius praetor habebat. Is de pastorum coniuratione, qui vias latrociniiis pascuaeque publica infesta habuerant, quaestionem severe exercuit. Ad septem millia hominum condemnavit: multi inde fugerunt, de multis sumptum est supplicium. Consules, diu retenti ad urbem delectibus, tandem in provincias profecti sunt.

XXX. Eodem anno in Hispania praetores C. Calpurnius et L. Quinctius, quum primo vere ex hibernis copias eductas in Baeturia iunxissent, in Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi sunt, communi animo

consilioque parati rem gerere. Haud procul Hippone et Toleto urbibus inter pabulatores pugna orta est. Quibus dum utrimque subvenitur a castris, paullatim omnes copiae in aciem eductae sunt. In eo tumultuario certamine et loca sua et genus pugnae pro hoste fuere. Duo exercitus romani fusi atque in castra compulsi sunt. Non institere perculsis hostes. Praetores romani, ne postero die castra oppugnarentur, silentio proximae noctis tacito signo exercitum abduxerunt. Luce prima Hispani acie instructa ad vallum accesserunt, vacuaque praeter spem castra ingressi, quae derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt: regressique in sua castra, paucos dies quietis stativis manserunt. Romanorum sociorumque, in proelio fugaque, ad quinque millia occisa; quorum se spoliis hostes armarunt. Inde ad Tagum flumen profecti sunt. Praetores interim romani omne id tempus contrahendis ex civitatibus sociis Hispanorum auxiliis, reficiendisque ab terrore adversae pugnae militum animis, consumpserunt. Ubi satis placere vires, et iam miles quoque, ad delendam priorem ignominiam, hostem poscebat; duodecim millia passuum ab Tago flumine posuerunt castra. Inde tertia vigilia sublati signis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam pervenerunt. Trans fluvium in colle hostium castra erant. Extemplo, qua duobus locis vada nudabat amnis, dextra parte Calpurnius, laeva Quinctius exercitum traduxerunt; quieto hoste, dum miratur subitum adventum, consultatque, qui tumultum iniicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset. Interim Romani, impedimentis quoque omnibus traductis contractisque in unum locum, quia iam moveri videbant hostem, nec spatium erat castra communiendi, aciem instruxerunt. In medio locatae quinta Calpurnii legio et octava Quinctii. Id robur toto exercitu erat. Campum apertum usque ad hostium castra habebant, liberum a metu insidiarum.

XXXI. Hispani, postquam in citeriore ripa duo Romanorum agmina conspexerunt, ut, priusquam se iungere atque instruere possent, occuparent eos, castris repente effusi cursu ad pugnam tendunt. Atrox in principio proelium fuit, et Hispanis recenti victoria ferocibus,

et insueta ignominia milite romano accenso. Acerrime media acies, duae fortissimae legiones, dimicabant; quas quum aliter moveri loco non posse hostis cerneret, cuneo institit pugnare; et usque plures confertioresque medios urgebant. Ibi postquam laborare aciem Calpurnius praetor vidit, T. Quinctilium Varum et L. Iuventium Thalmam legatos ad singulas legiones adhortandas propere mittit. Docere et monere iubet, *in illis spem omnem vincendi et retinendae Hispaniae esse. Si illi loco cedant, neminem eius exercitus non modo Italiam, sed ne Tagi quidem ulteriorem ripam, unquam visurum.* Ipse, cum equitibus duarum legionum paullulum circumvectus, in cuneum hostium, qui mediam urgebat aciem, ab latere incurrit. Quinctius cum suis equitibus alterum hostium latus invadit: sed longe acrius Calpurniani equites pugnabant, et praetor ipse ante alios. Nam et primus hostem percussit, et ita se immiscuit mediis, ut vix, utrius partis esset, nosci posset: et equites praetoris eximia virtute, et equitum pedites accensi sunt. Pudor movit primos centuriones, qui inter tela hostium praetorem conspexerunt. Itaque urgere signiferos pro se quisque, iubere inferre signa, et confestim militem sequi. Renovatur ab omnibus clamor: impetus fit velut ex superiore loco. Haud secus ergo, quam torrentis modo, fundunt sternuntque percussos, nec sustineri alii super alios inferentes sese possunt. Fugientes in castra equites persecuti sunt, et permixti turbae hostium intra vallum penetraverunt: ubi ab relictis in praesidio castrorum proelium instauratum: coactique sunt romani equites descendere ex equis. Dimicantibus iis, legio quinta supervenit: deinde, ut quaeque potuerant, copiae affluebant. Caeduntur passim Hispani per tota castra; nec plus quam quatuor millia hominum effugerunt. Inde tria millia fere, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt; mille semiermes maxime per agros palati sunt. Supra triginta quinque millia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugnae superfuit. Signa capta centum triginta tria. Romani sociique paullo plus sexcenti, et provincialium auxiliorum centum quinquaginta ferme ceciderunt. Tribuni militum quinque amissi, et

pauci equites romani, cruentae maxime victoriae speciem fecerunt. In castris hostium, quia ipsis spatium sua communiendi non fuerat, manserunt. Pro concione postero die laudati donatique a C. Calpurnio equites phaleris: pronuntiavitque, eorum maxime opera hostes fuses, castra capta et expugnata esse. Quinctius alter praetor suos equites catellis ac fibulis donavit. Donati et centuriones ex utriusque exercitu permulti: maxime qui mediam aciem tenuerunt.

XXXII. Consules delectibus aliisque, quae Romae agendaerant, peractis rebus, in Ligures provinciam exercitum duxerunt. Sempronius, a Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros, urendoque vicos et castella eorum, aperuit saltum usque ad fluvium Marcram et Lunae portum. Hostes montem, antiquam sedem maiorum suorum, ceperunt: et inde, superata locorum iniquitate, proelio deiecti sunt. Et Ap. Claudius felicitatem virtutemque collegae in Liguribus Ingaunis aequavit secundis aliquot proeliis. Sex praeterea oppida eorum expugnavit: multa millia hominum in iis cepit: belli auctores tres et quadraginta securi percussit. Iam comitiorum appetebat tempus. Prior tamen Claudius, quam Sempronius, cui sors comitia habendi obtigerat, Romam venit; quia P. Claudius frater eius consulatum petebat. Competitores habebat patricios L. Aemilium, Q. Fabium, Ser. Sulpicium Galbam, veteres candidatos, et ab repulsis eo magis debitum, quia primo negatus erat, honorem repetentes. Etiam, quia plus quam unum ex patriciis creari non licebat, arctior petitio quatuor petentibus erat. Plebei quoque gratiosi homines petebant, L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Baebius Tamphilus: et hi repulsi, in spem impetrandi tandem aliquando honoris dilati. Claudius unus ex omnibus novus candidatus erat. Opinione hominum haud dubie destinabantur Q. Fabius Labeo et L. Porcius Licinus. Sed Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus adversariis et maiore parte senatus, *meminisse eum debere prius, se consulem populi romani, quam fratrem P. Claudii, esse: quin ille, sedens pro tribunali, aut arbitrum, aut tacitum spectatorem comi-*

tiorum se praeberet; coerceri tamen ab effuso studio nequirit. Magnis contentionibus tribunorum quoque plebei, qui aut contra consulem, aut pro studio eius pugnabant, comitia aliquoties turbata: donec pervicit Appius, ut, deiecto Fabio, fratrem traheret. Creatus P. Claudius Pulcher praeter spem suam et ceterorum. Locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana, inter plebeios certatum est. Praetorum inde comitia sunt habita. C. Decimius Flavius, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Cethegus, Q. Naevius Matho, C. Sempronius Blaesus, A. Terentius Varro, praetores facti. Haec eo anno, quo Ap. Claudius, M. Sempronius consules fuerunt, domi militiaeque gesta.

XXXIII. Principio insequentis anni P. Claudius, L. Porcius consules, quum Q. Caecilius, M. Baebius, et T. Sempronius, qui ad disceptandum inter Philippum et Eumenem reges Thessalorumque civitates missi erant, legationem renuntiassent, regum quoque eorum civitatumque legatos in senatum introduxerunt. Eadem utrimque iterata, quae dicta apud legatos in Graecia erant. Aliam deinde legationem novam patres, cuius princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam et in Graeciam decreverunt ad visendum, redditaene civitates Thessalis et Perrhaebis essent. Iisdem mandatum, ut ab Aeno et Maronea praesidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciae ora a Philippo et Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire iussi, unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent. Nam super cetera etiam sine responso dimissi, nec datum petentibus erat Achaeorum concilium. De qua re querente graviter Q. Caecilio, simul Lacedaemoniis deplorantibus, moenia diruta, abductam plebem in Achaiam et venundatam, ademptas, quibus ad eam diem civitas stetisset, Lycurgi leges, Achai maxime concilii negati crimen excusabant, recitando legem, quae, nisi belli pacisve causa, et cum legati ab senatu cum literis aut scriptis mandatis venirent, vetaret indici concilium. Ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus, curae iis esse debere, ut romanis legatis semper adeundi con-

cilium gentis potestas fieret; quemadmodum et illis, quoties vellent, senatus daretur.

XXXIV. Dimissis iis legationibus, Philippus, a suis certior factus, cedendum civitatibus, deducendaque praesidia esse, infensus omnibus, in Maronitas iram effudit. Onomasto, qui praeerat maritimae orae, mandat, ut partis adversae principes interficeret. Ille per Casandrum quendam, unum ex regiis iam diu habitantem Maroneae, nocte Thracibus intromissis, velut in bello capta urbe, caedem fecit. Id apud romanos legatos querentes tam crudeliter adversus innoxios Maronitas, tam superbe adversus populum romanum factum, ut, quibus libertatem restituendam senatus censuisset, ii pro hostibus trucidarentur, abnuebat, *quidquam eorum ad se, aut quemquam suorum pertinere. Seditio inter ipsos dimicatum, quum alii ad se, alii ad Eumenem civitatem traherent. Id facile scituros esse: percunctarentur ipsos Maronitas*: haud dubius, percussis omnibus terrore tam recentis caedis, neminem hiscere adversus se ausurum. Negare Appius, *Rem evidentem pro dubia querendam. Si ab se culpam remove vellet, Onomastum et Casandrum, per quos acta res diceretur, mitteret Romam, ut eos senatus percunctari posset.* Primo adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constaret: deinde, collecto tandem animo, *Casandrum, qui Maroneae fuisset, si utique vellent, se missurum dixit. Ad Onomastum quidem quid eam rem pertinere, qui non modo Maroneae, sed ne in regione quidem propinqua fuisset?* Et parcebat inagis Onomasto, honoratiori amico, et eundem indicem haud paullo plus timebat; quia et ipse sermonem cum eo contulerat, et multorum talium ministrum et conscium habebat. Casander quoque, missis, qui per Epirum ad mare prosequerentur eum, ne qua indicium emanaret, veneno creditur sublatus.

XXXV. Et legati a Philippi colloquio ita digressi sunt, ut prae se ferrent, nihil eorum sibi placere: et Philippus, minime, quin rebellandum esset, dubius, quia tamen immaturae ad id vires erant, ad moram interponendam Demetrium, minorem filium, mittere Romam, simul ad purganda crimina, simul ad depre-

candam iram senatus, statuit: satis credens, ipsum etiam iuvenem, quod Romae obses specimen regiae indolis dedisset, aliquid momenti facturum. Interim per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniiciendum, profectus, percussis iis uno proelio, et Amadoco duce capto, in Macedoniam rediit, missis ad accolae Istri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent, sollicitandos. Et in Peloponneso adventus romanorum legatorum, qui ex Macedonia in Achaia ire iussi erant, exspectabatur: adversus quos ut praeparata consilia haberent, Lycortas praetor concilium indixit. Ibi de Lacedaemoniis actum. *Ex hostibus eos accusatores factos: et periculum esse, ne victi magis timendi forent, quam bellantes fuissent. Quippe in bello socii romanis Achaeos usos: nunc eosdem Romanos aequiores Lacedaemoniis, quam Achaeis, esse: ubi Areus etiam et Alcibiades, ambo exsules, suo beneficio restituti, legationem Romam adversus gentem Achaeorum ita de ipsis meritam suscepissent, adeoque infesta oratione usi essent, ut patria pulsae, non restituti in eam, viderentur. Clamor undique ortus, referret nominatim de iis: et, quum omnia ira, non consilio, gererentur, capitis damnati sunt. Paucos post dies romani legati venerunt. His Clitore in Arcadia datum est concilium.*

XXXVI. Priusquam agerent quidquam, terror Achaeis iniectus erat et cogitatio, quam non ex aequo disceptatio futura esset; quod Areum et Alcibiadem, capitis ab se in concilio proximo damnatos, cum legatis videbant, nec hiscere quisquam audebat. Appius ea, quae apud senatum questi erant Lacedaemonii, displicere senatui ostendit: *caedem primum ad Compasium factam eorum, qui a Philopoemene ad causam dicendam evocati venissent: deinde, quum in homines ita saevitum esset, ne in ulla parte crudelitas eorum cessaret, muros dirutos urbis nobilissimae esse, leges vetustissimas abrogatas, inclutamque per gentes Lycurgi disciplinam sublata.* Haec quum Appius dixisset, Lycortas, et quia praetor, et quia Philopoemenis, auctoris omnium, quae Lacedaemone acta fuerant, factionis erat, ita respondit: *Difficilior nobis, Ap. Claudii, apud vos oratio est, quam Romae*

nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedaemoniis accusantibus respondendum erat: nunc a vobis ipsis accusati sumus; apud quos causa dicenda est. Quam iniquitatem conditionis subimus illa spe, iudicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paullo ante egisti. Ego certe, quum ea, quae et hic antea apud Q. Caecilium, et postea Romae questi sunt Lacedaemonii, a te paullo ante relata sint, non tibi, sed illis, me apud te respondere credam. Caedem obiicitis eorum, qui a Philopoemene praetore evocati ad causam dicendam interfecti sunt. Hoc ego crimen non modo a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem nobis obiiciendum fuisse arbitror. Quid ita? quia in vestro foedere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedaemonii. Quo tempore armis captis urbes, a quibus abstinere iussi erant, nocturno impetu occupaverunt, si T. Quinctius, si exercitus romanus, sicut antea, in Peloponneso fuisset, eo nimirum capti et oppressi confugissent. Quum vos procul essetis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gythio opem ferentes, quos Lacedaemonem vobiscum simili de causa oppugnantes viderant, confugerent? Pro vobis igitur iustum piunique bellum suscepimus. Quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedaemonii quidem possint, dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt, quonam modo ea, quae belli iure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quod evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui caedem principum fecerant. Quod vero illi, venientes in castra, interfecti sunt, vestrum est, Arcu et Alcibiade, qui nunc nos, si diis placet, accusatis, non nostrum. Exsules Lacedaemoniorum (quo in numero hi quoque duo fuerunt) et tunc nobiscum erant, et, quod domicilium sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes, in eos, quorum opera patria extorres ne in tuto quidem exilio posse consensescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedaemonii igitur Lacedaemonios, non Achaei, interfecerunt: nec, iure an iniuria caesi sint, argumentari refert.

XXXVII. At enim illa certe vestra sunt, Achaei, quod

leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quod muros diruistis. Quae utraque ab iisdem obiici qui possunt? quum muri Lacedaemonius non ab Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam exstructi sint. Tyranni enim nuper eos, arcem et munimentum sibi, non civitati, paraverunt. Et, si existat hodie ab inferis Lycurgus gaudeat ruinis eorum, et nunc se patriam et Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Philopoemenem exspectare, nec Achaeos, sed vos ipsi, Lacedaemonii, vestris manibus amoliri et diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. Vestrae enim illae deformes veluti cicatrices servitutis erant: et quum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Graeciae fuissetis, muris, velut compedibus, circumdatis vincti per centum annos servistis. Quod ad leges ademptas attinet, ego antiquas Lacedaemoniis leges tyrannos ademisse arbitror; nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse, nec male consuluisse civitati, quum concilii nostri eam fecerimus, et nobis miscuerimus, ut corpus unum et concilium totius Peloponnesi esset. Tunc, ut opinor, si aliis ipsi legibus viveremus, alias istis iniunxissemus, queri, se iniquo iure esse, et indignari possent. Scio ego, Ap. Claudi, hanc orationem, qua sum adhuc usus, neque sociorum apud socios, neque liberae gentis esse; sed vere servorum disceptantium apud dominos. Nam, si non vana illa vox praekonis fuit, qua liberos esse omnium primos Achaeos iussistis, si foedus ratum est, si societas et amicitia ex aequo observatur, cur ego, quid, Capua capta, feceritis Romani, non quaero; vos rationem reposcitis, quid Achaei Lacedaemoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge, a nobis. Quid? vos senatores campanos securi non percussistis? Muros diruimus. Vos non muros tantum, sed urbem et agros ademistis. Specie, inquis, aequum est foedus: re apud Achaeos precaria libertas, apud Romanos etiam imperium est. Sento, Appi, et, si non oportet, non indignor; sed, oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos et Achaeos, modo ne in aequo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii; imo ne meliore iure sint. Nam, ut in aequo essent, nos fecimus, quum leges iis nostras dedimus; quum, ut achaei concilii essent, effecimus. Parum est victis, quod

victoribus satis est: plus postulant hostes, quam socii habent. Quae iureiurando, quae monumentis literarum in lapide insculptis in aeternam memoriam sancta atque sacrata sunt, ea cum periurio nostro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, et, si ita vultis, etiam timemus: sed plus et veremur et timemus deos immortales. Cum assensu maximae partis est auditus, et locutum omnes pro maiestate magistratus censebant: ut facile appareret, mollior agendo dignitatem suam tenere Romanos non posse. Tum Appius, suadere se magnopere Achaeis, dixit, ut, dum liceret voluntate sua facere, gratiam inirent, ne mox inviti et coacti facerent. Haec vox audita quidem cum omnium gemitu est, sed metum iniecit imperata recusandi. Id modo petierunt, ut Romani, quae viderentur, de Lacedaemoniis mutarent, nec Achaeos religione obstringerent, irrita ea, quae iureiurando sanxissent, faciendi. Damnatio tantum Arei et Alcibiadis, quae nuper facta erat, sublata est.

XXXVIII. Romae principio eius anni, quum de provinciis consulum et praetorum actum esset, consulibus Ligures, quia bellum nusquam alibi erat, decreti. Praetores, C. Decimius Flavus urbanam, P. Cornelius Cethegus inter cives et peregrinos sortiti sunt; C. Sempronius Blaesus Siciliam, Q. Naevius Matho Sardiniam, et ut idem de beneficiis quaereret, A. Terentius Varro Hispaniam citeriorem, P. Sempronius Longus Hispaniam ulteriorem. De iis duabus provinciis legati per id fere tempus, L. Iuventius Thalna et T. Quinctilius Varus, venerunt: qui, quantum bellum iam profligatum in Hispania esset, senatu edocto, postularunt simul, ut pro rebus tam prospere gestis diis immortalibus haberetur honos, et ut praetoribus exercitum deportare liceret. Supplicatio in biduum decreta est. De legionibus deportandis, quum de consulum praetorumque exercitibus ageretur, rem integram referri iusserunt. Paucos post dies consulibus in Ligures binae legiones, quas Ap. Claudius et M. Sempronius habuerant, decretae sunt. De exercitibus hispaniensibus magna contentio fuit inter novos praetores et amicos absentium, Calpurnii Quinctiique. Utraque causa tribunos plebis, utraque consules

habebat. Hi, se intercessuros senatusconsulto, si deportandos censerent exercitus, denuntiabant; illi, si haec intercessio fieret, nullam rem aliam se decerni passuros. Victa postremo absentium gratia est, et senatusconsultum factum, *Ut praetores quatuor millia peditum romanorum scriberent, quadringentos equites, et quinque millia sociorum peditum latini nominis, quingentos equites, quos secum in Hispaniam portarent. Quum eas legiones quatuor descripsissent, quod plus, quam quina millia peditum, trecenti equites, in singulis legionibus esset, dimitterent: eos primum, qui emerita stipendia haberent; deinde, ut cuiusque fortissima opera Calpurnius et Quinctius in proelio usi essent.*

XXXIX. Hac sedata contentione, alia subinde C. Decimii praetoris morte exorta est. Cn. Sicinius et L. Pupius, qui aediles proximo anno fuerant, et C. Valerius flamen dialis et Q. Fulvius Flaccus (is, quia aedilis curulis designatus erat, sine toga candida, sed maxima ex omnibus contentione) petebant: certamenque ei cum flamine erat. Et postquam primo aequare, mox superare etiam est visus, pars tribunorum plebis negare, rationem eius habendam esse, quod duos simul unus magistratus, praesertim curules, neque capere posset, nec gerere: pars legibus eum solvi aequum censere, ut, quem vellet, praetorem creandi populo potestas fieret. L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen eius acciperet: deinde, ut ex auctoritate senatus idem faceret, convocatis patribus, *referre se ad eos, dixit, quod nec iure ullo, nec exemplo tolerabili liberae civitati aedilis curulis designatus praeturam peteret, sibi, nisi quid aliud iis videretur, in animo esse, e lege comitia habere.* Patres censuerunt, uti L. Porcius consul cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset, quo minus comitia praetoris in locum C. Decimii subrogandi e lege haberentur. Agenti consuli ex senatusconsulto respondit Flaccus, *Nihil, quod se indignum esset, facturum.* Medio responso spem ad voluntatem interpretantibus fecerat, cessurum patrum auctoritati esse. Comitibus acrius etiam, quam ante, petebat, criminando, extorqueri sibi a consule et senatu populi romani beneficium, et invidiam geminati honoris fieri; tamquam non appareret, ubi designatus praetor

esset, extemplo aedilitate se abdicaturum. Consul, quum et pertinaciam petentis crescere, et favorem populi magis magisque in eum inclinari cerneret, dimissis comitiis, senatum vocavit. Censuerunt frequentes, *Quoniam Flaccum auctoritas patrum nihil movisset, ad populum cum Flacco agendum.* Concione advocata, quum egisset consul; ne tum quidem de sententia motus, gratias populo romano egit, *quod tanto studio, quotiescumque declarandae voluntatis potestas facta esset, praetorem se voluisset facere. Ea sibi studia civium suorum destituere non in animo esse.* Haec vero tam obstinata vox tantum ei favorem accendit, ut haud dubius praetor esset, si consul accipere nomen vellet. Ingens certamen tribunis, et inter se ipsos, et cum consule, fuit: donec senatus a consule est habitus, decretumque: *Quoniam, praetoris subrogandi comitia ne legibus fierent, pertinacia Q. Flacci et prava studia hominum impedirent, senatum censere, satis praetorum esse: P. Cornelius utramque in urbe iurisdictionem haberet, Apollinique ludos faceret.*

XL. His comitiis prudentia et virtute senatus sublati, alia maioris certaminis, quo et maiore de re, et inter plures potentioresque viros, sunt exorta. Censuram summa contentione petebant L. Valerius Flaccus, P. et L. Scipiones, Cn. Manlius Vulso, L. Furius Purpureo, patricii: plebei autem, M. Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, Ti. et M. Sempronii, Longus et Tuditanus. Sed omnes patricos plebeiosque nobilissimarum familiarum M. Porcius longe anteibat. In hoc viro tanta vis animi ingeniique fuit, ut, quocumque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturus fuisse videretur. Nulla ars, neque privatae, neque publicae rei gerendae, ei defuit. Urbanas rusticasque res pariter callebat. Ad summos honores alios scientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris provexit: huic versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit, ut natum ad id unum diceres, quodcumque ageret. In bello manu fortissimus, multisque insignibus clarus pugnans. Idem, postquam ad magnos honores pervenit, summus imperator: idem in pace, si ius consuleres, peritissimus; si causa oranda esset, eloquentissimus. Nec is tantum, cuius lingua vivo eo vigerit,

monumentum eloquentiae nullum exstet: vivit imo vigetque eloquentia eius, sacrata scriptis omnis generis. Orationes et pro se multae, et pro aliis, et in alios. Nam non solum accusando, sed etiam causam dicendo, fatigavit inimicos. Simultates nimio plures et exercuerunt eum, et ipse exercuit eas: nec facile dixeris, utrum magis presserit eum nobilitas, an ille agitaverit nobilitatem. Asperi procul dubio animi, et linguae acerbae, et immodice liberae fuit: sed invicti a cupiditatibus animi, et rigidae innocentiae; contemptor gratiae, divitiarum. In parsimonia, in patientia laboris, periculi, ferrei prope corporis animique; quem ne senectus quidem, quae solvit omnia, fregerit; qui sextum et octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit, scripseritque: nonagesimo auno Ser. Galbam ad populi adduxerit iudicium.

XLI. Hunc, sicut omni vita, tum petentem premebat nobilitas: coierantque, praeter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deiiciendum honore eum; non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur novum hominem censorem videre; sed etiam quod tristem censuram, periculosamque multorum famae, et ab laeso a plerisque, et laedendi cupido, expectabant. Etenim tum quoque minitabundus petebat, *refragari sibi, qui liberam et fortem censuram timerent*, criminando: et simul L. Valerio suffragabatur. *Illo uno collega castigare se nova flagitia, et priscos revocare mores posse.* His accensi homines, adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed etiam collegam ei L. Valerium Flaccum adiecerunt. Secundum comitia censorum consules praetoresque in provincias profecti sunt, praeter Q. Naevium, quem quatuor non minus menses, priusquam in Sardiniam iret, quaestiones veneficii, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaque habuit, quia ita aptius visum erat, tenuerunt. Si Antiati Valerio credere libet, ad duo hominum millia damnavit. Et L. Postumius praetor, cui Tarentum provincia evenerat, magnas pastorum coniurationes vindicavit, et reliquias Bacchanalium quaestionis cum omni exsecutus est cura. Multos,

qui aut citati non adfuerant, aut vades deseruerant, in ea regione Italiae latentes, partim noxios iudicavit, partim comprehensos Romam ad senatum misit. In carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt.

XLII. In Hispania ulteriore, fractis proximo bello Lusitanis, quietae res fuerunt. In citeriore A. Terentius in Suessetanis oppidum Corbionem vineis et operibus expugnavit, captivos vendidit: quieta deinde hiberna et citerior provincia habuit. Veteres praetores, C. Calpurnius Piso et L. Quinctius, Romam redierunt. Utrique magno patrum consensu triumphus est decretus. Prior C. Calpurnius de Lusitanis et Celtiberis triumphavit. Coronas aureas tulit octoginta tres, et duodecim millia pondo argenti. Paucos post dies L. Quinctius Crispinus ex iisdem Lusitanis Celtiberisque triumphavit. Tantundem auri atque argenti in eo triumpho translatum. Censores, M. Porcius et L. Valerius, metu mixta expectatione, senatum legerunt: septem moverunt senatu; ex quibus unum insignem et nobilitate et honoribus, L. Quinctium Flamininum consularem. Patrum memoria institutum fertur, ut censores motis senatu ascriberent notas. Catonis et aliae quidem acerbae orationes exstant in eos, quos aut senatorio loco movit, aut quibus equos ademittit: longe gravissima in L. Quinctium oratio est, qua si accusator ante notam, non censor post notam, usus esset, retinere Quinctium in senatu ne frater quidem T. Quinctius, si tum censor esset, potuisset. Inter cetera obiecit ei, Philippum poenum, carum ac nobile scortum, ab Roma in Galliam provinciam spe ingentium donorum perductum. Eum puerum, per lasciviam quum cavillaretur, exprobrare consuli persaepe solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori vendicaret. Forte epulantibus iis, quum iam vino incaluissent, nuntiatum in convivio esse, nobilem Boium cum liberis transfugam venisse; convenire consulem velle, ut ab eo fidem praesens acciperet. Introductum in tabernaculum per interpretem alloqui consulem coepisse. Inter cuius sermonem Quinctius scorto, *Vis tu, inquit, quoniam gladiatorium spectaculum reliquisti, iam hunc Gallum morientem videre?*

Et quum is vixdum serio annuisset, ad nutum scorti consulem stricto gladio, qui super caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percussisse, deinde fugienti, fidemque populi romani, atque eorum, qui aderant, imploranti, latus transfodisse.

XLIII. Valerius Antias, ut qui nec Catonis orationem legisset, et fabulae tantum sine auctore editae credidisset, aliud argumentum, simile tamen et libidine et crudelitate, peragit. Placentiae famosam mulierem, cuius amore deperiret, in convivium arcessitam scribit. Ibi iactantem sese scorto inter cetera retulisse, quam acriter quaestiones exercuisset, et quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos securi percussurus esset. Tum illa infra eum accubantem negasse, unquam vidisse quemquam securi ferientem, et pervelle id videre. Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miseris, attrahi iussum, securi percussisse. Facinus, sive eo modo, quo censor obiecit, sive, ut Valerius tradit, commissum est, saevum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis, in sinu consulis recubantis, macatam humanam victimam esse, et cruore mensam respersam. In extrema oratione Catonis conditio Quintio fertur, ut, si id factum negaret, ceteraque, quae obiecisset, sponsione defenderet sese: sin fateretur, ignominiae sua quemquam doliturum censeret, quum ipse, vino et Venere amens, sanguine hominis in convivio lusisset?

XLIV. In equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiageni ademptus equus. In censibus quoque accipiendis tristis et aspera in omnes ordines censura fuit. Ornamenta et vestem muliebrem et vehicula, quae pluris, quam quindecim millium aeris, essent, in censum referre iuratores iussi. Item mancipia minora annis viginti, quae post proximum lustrum decem millibus aeris, aut eo pluris, venissent, uti ea quoque decies tanto pluris, quam quanti essent, aestimarentur; et his rebus omnibus terni in millia aeris attribuerentur. Aquam publicam omnem, in privatum aedificium aut agrum fluentem, ademerunt; et, quae in loca publica inaedificata

immolitave privati habebant, intra dies triginta demoliti sunt. Opera deinde facienda ex decreta in eam rem pecunia, lacus sternendos lapide, detergendasque, qua opus esset, cloacas; in Aventino et in aliis partibus, qua nondum erant, faciendas locaverunt. Et separatim Flaccus molem ad Neptunias aquas, ut iter populo esset, et viam per Formianum montem. Cato atria duo, Maenium et Titium in lautumiis, et quatuor tabernas, in publicum emit; basilicamque ibi fecit, quae Porcia appellata est. Et vectigalia summis pretiis, ultro tributa infimis locaverunt. Quas locationes quum senatus, precibus et lacrimis publicanorum victus, induci et de integro locari iussisset; censores, edicto summotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem erant, omnia eadem paullum imminutis pretiis locaverunt. Nobilis censura fuit, simultatiumque plena; quae M. Porcium, cui acerbitas ea assignabatur, per omnem vitam exercuerunt. Eodem anno coloniae duae, Potentia in picenum, Pisaurum in gallicum agrum, deductae sunt. Sena iugera in singulos data. Diviserunt agrum, coloniasque deduxerunt iidem tresviri, Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior. Consules eius anni nec domi nec militiae memorabile quidquam egerunt.

XLV. In insequentem annum crearunt consules M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem. M. Claudius, Q. Fabius Idibus Martiis, quo die consulatum inierunt, de provinciis suis praetorumque retulerunt. Praetores creati erant C. Valerius flamen dialis, qui et priore anno petierat, et Sp. Postumius Albinus, et P. Cornelius Sisenna, L. Pupius, L. Iulius, Cn. Sicinius. Consulibus Ligures cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius et L. Porcius habuerant, provincia decreta est. Hispaniae extra sortem prioris anni praetoribus cum suis exercitibus servatae. Praetores ita sortiri iussi, uti flamine diali utique altera iuris dicendi Romae provincia esset. Peregrinam est sortitus. Sisennae Cornelio urbana, Sp. Postumio Sicilia, L. Pupio Apulia, L. Iulio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia evenit. L. Iulius maturare est iussus. Galli Transalpini, per saltus ignotae antea viae, ut ante dictum est, in Italiam transgressi, oppidum in

agro, qui nunc est Aquileiensis, aedificabant. Id eos ut prohiberet, quod eius sine bello posset, praetori mandatum est: si armis prohibendi essent, consules certiores faceret. Ex his placere alterum adversus Gallos ducere legiones. Extremo prioris anni comitia habita erant in demortui Cn. Cornelii Lentuli locum auguris sufficiendi. Creatus Sp. Postumius Albinus.

XLVI. Huius principio anni P. Licinius Crassus pontifex maximus mortuus est: in cuius locum M. Sempronius Tuditanus pontifex est cooptatus: pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus. P. Licinii funeris causa visceratio data, et gladiatores centum viginti pugnauerunt, et ludi funebres per triduum facti, post ludos epulum. In quo, quum toto foro strata triclinia essent, tempestas, cum magnis procellis coorta, coëgit plerosque tabernacula statuere in foro. Eadem paullo post, quum undique disserenasset, sublata: defunctosque vulgo ferebant, quod inter fatalia vates cecinissent, necesse esse tabernacula in foro statui. Hac religione levatis altera iniecta, quod sanguine per biduum pluisset in area Vulcani: et per decemviros supplicatio indicta erat eius prodigii expiandi causa. Priusquam consules in provincias proficiscerentur, legationes transmarinas in senatum introduxerunt: nec unquam ante tantum regionis eius hominum Romae fuerat. Nam ex quo fama per gentes, quae Macedoniam accolunt, vulgata est, crimina querimoniasque de Philippo non negligenter ab Romanis audiri, multis operae pretium fuisse queri; pro se quaeque civitates gentesque, singuli etiam privatim, (gravis enim accola omnibus erat) Romam, aut ad spem levandae iniuriae, aut ad deslendae solatium, venerunt. Et ab Eumene rege legatio cum fratre eius Athenaco venit ad querendum, simul quod non deducerentur ex Thracia praesidia, simul quod in Bithyniam Prusiae bellum adversus Eumenem gerenti auxilia missa forent.

XLVII. Respondendum ad omnia iuveni tum admodum Demetrio erat; quum haud facile esset, aut ea, quae obiicerentur, aut quae adversus ea dicenda erant, memoria complecti. Nec enim multa solum, sed etiam

pleraque oppido quam parva erant: de controversia finium, de hominibus raptis pecoribusque abactis, de iure aut dicto per libidinem aut non dicto, de rebus per vim aut per gratiam iudicatis. Nihil horum neque Demetrium docere dilucide, nec se satis liquido discere ab eo senatus quum cerneret posse; simul et tirocinio, et perturbatione iuvenis moveretur; quaeri iussit ab eo, ecquem de his rebus commentarium a patre accepisset? Quum respondisset, *accepisse se*; nihil prius nec potius visum est, quam regis ipsius de singulis responsa accipere. Librum extemplo poposcerunt, deinde, ut ipse recitaret, permiserunt. Erant autem de rebus singulis in breve coactae causae; ut alia fecisse se secundum decreta legatorum doceret; alia non per se stetisse, quo minus faceret, sed per eos ipsos, qui accusarent. Interposuerat et querelas de iniquitate decretorum, et quam non ex aequo disceptatum apud Caecilium foret, indigneque sibi, nec ullo suo merito, insultatum ab omnibus esset. Has notas irritati eius animi collegit senatus. Ceterum alia excusanti iuveni, alia recipienti, futura ita, ut maxime vellet senatus, responderi placuit: *Nihil patrem eius neque rectius, nec magis, quod ex voluntate senatus esset, fecisse, quam quod, utcumque ea gesta essent, per Demetrium filium satisfieri voluisset Romanis. Multa et dissimulare, et oblivisci, et pati praeterita senatum posse, et credere etiam, Demetrio credendum esse. Obsidem enim se animum eius habere, etsi patri corpus reddiderit: et scire, quantum salva in patrem pietate possit, amicum eum populo romano esse. Honorisque eius causa missuros in Macedoniam legatos, ut, si quid minus factum sit, quam debuerit, tum quoque sine piaculo rerum praetermissarum fiat. Velle etiam sentire Philippum, integra omnia sibi cum populo romano Demetrii filii beneficio esse.*

XLVIII. Haec, quae augendae amplitudinis eius causa facta erant, extemplo in invidiam, mox etiam in perniciem adolescenti verterunt. Lacedaemonii deinde introducti sunt. Multae et parvae disceptationes iactabantur: sed, quae maxime rem continerent, erant: utrum restituerentur, quos Achaei damnaverant, nec ne; inique, an iure occidissent, quos occiderant. Vertebatur et, utrum

manerent in achaico concilio Lacedaemonii; an, ut ante fuerat, secretum eius unius in Peloponneso civitatis ius esset. Restitui, iudiciaque facta tolli placuit: Lacedaemonem manere in achaico concilio: scribique id decretum, et consignari a Lacedaemoniis et Achaeis. Legatus in Macedoniam Q. Marcius est missus: iussus idem in Peloponneso sociorum res aspicere. Nam ibi quoque et ex veteribus discordiis residui motus erant, et Messene desciverat a concilio achaico. Cuius belli et causas et ordinem si expromere velim, immemor sim propositi, quo statui non ultra attingere externa, nisi qua Romanis cohaerent rebus.

XLIX. Eventus memorabilis est, quod, quum bello superiores essent Achaei, Philopoemen praetor eorum capitur, ad praeoccupandam Coronen, quam hostes petebant, in valle iniqua cum equitibus paucis oppressus. Ipsum potuisse effugere Thracum Cretensiumque auxilio tradunt: sed pudor relinquendi equites, nobilissimos gentis, ab ipso nuper lectos, tenuit. Quibus dum locum ad evadendas angustias cogendo ipse agmen praebet, sustinens impetus hostium; prolapso equo, et suo ipse casu, et onere equi super eum ruentis, haud multum abfuit, quin exanimaretur, septuaginta annos iam natus, et diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum attenuatis. Iacentem hostes superfusi oppresserunt: cognitumque primum a verecundia memoriaeque meritorum, haud secus quam ducem suum, attollunt reficiuntque, et ex valle devia in viam portant, vix sibimet ipsi prae-necopinato gaudio credentes; pars nuntios Messenen praemittunt, debellatum esse, Philopoemenem captum adduci. Primum adeo incredibilis visa res, ut non pro vano modo, sed vix pro sano nuntius audiretur. Deinde, ut super alium alius idem omnes affirmantes veniebant, tandem facta fides; et, priusquam appropinquare urbis satis scirent, ad spectaculum omnes, simul liberi ac servi, pueri quoque cum feminis, effunduntur: itaque clauserant portam turbae, dum pro se quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix pro comperta tantam rem habiturus videretur. Aegre summoventes obvios intrare portam, qui adducebant

Philopoemenem, poluerunt, atque conferta turba iter reliquum clauserat: et, quum pars maxima exclusa a spectaculo esset, theatrum repente, quod viae propinquum erat, compleverunt, et, ut eo in conspectum populi adduceretur, una voce omnes exposcebant. Magistratus et principes, veriti, ne quem motum misericordia praesentis tanti viri faceret, quum alios verecundia pristinae maiestatis collata praesenti fortunae, alios recordatio ingentium meritorum motura esset, procul in conspectu eum statuerunt. Deinde raptim ex oculis hominum abstraxerunt; praetore Dinocrate dicente, esse, quae pertinentia ad summam belli percunctari eum magistratus vellent. Inde abducto eo in curiam, et senatu vocato, consultari coeptum.

L. Iam invesperascebat, et non modo cetera, sed ne in proximam quidem noctem ubi satis tuto custodiretur, expediebant. Obstupuerant ad magnitudinem pristinae eius fortunae virtutisque; et neque ipsi domum recipere custodiendum audebant, nec cuiquam uni custodiam eius satis credebant. Admonent deinde quidam, esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato septum. Eo vinctus demittitur, et saxum ingens, quo operitur, machina superimpositum est. Ita loco potius, quam homini cuiquam, credendam custodiam rati, lucem insequentem exspectaverunt. Postero die multitudo quidem integra, memor pristinorum eius in civitatem meritorum, parcendum, ac per eum remedia quaerenda esse praesentium malorum, censebant: defectionis auctores, quorum in manu respublica erat, in secreto consultantes, omnes ad necem eius consentiebant: sed, utrum maturarent, an differrent, ambigebatur. Vicit pars avidior poenae, missusque, qui venenum ferret. Accepto poculo, nihil aliud locutum ferunt, quam quaesisse, si incolumis *Lycortas* (is alter imperator Achaeorum erat) equitesque evasisent? Postquam dictum est, *incolumes esse*; Bene habet, inquit; et, poculo impavide exhausto, haud ita multo post exspiravit. Non diuturnum mortis eius gaudium auctoribus crudelitatis fuit. Victa namque Messene bello exposcentibus Achaeis noxios dedit, ossaque red-dita Philopoemenis sunt: et sepultus ab universo achaico

est concilio, adeo omnibus humanis congestis honoribus, ut ne divinis quidem abstinerentur. Ab scriptoribus rerum graecis latinisque tantum huic viro tribuitur, ut a quibusdam eorum, velut ad insignem notam huius anni, memoriae mandatum sit, tres claros imperatores eo anno decessisse, Philopoemenem, Hannibalem, P. Scipionem. Adeo in aequo eum duarum potentissimarum gentium summis imperatoribus posuerunt.

LI. Ad Prusiam regem legatus T. Quinctius Flamininus venit, quem suspectus Romanis et receptus post fugam Antiochi Hannibal, et bellum adversus Eumenem motum faciebat. Ibi, seu quia a Flaminino inter cetera obiectum Prusiae erat, hominem omnium, qui viverent, infestissimum populo romano apud eum esse, qui patriae suae primum, deinde, fractis eius opibus, Antiocho regi auctor belli adversus populum romanum fuisset: seu quia ipse Prusias, ut gratificaretur praesenti Flaminino Romanisque, per se necandi aut tradendi eius in potestatem consilium cepit; a primo colloquio Flaminini milites extemplo ad domum Hannibalis custodiendam missi sunt. Semper talem exitum vitae suae Hannibal prospexerat animo, et Romanorum inexpiabile odium in se cernens, et fidei regum nihil sane confisus. Prusiae vero levitatem etiam expertus erat. Flaminini quoque adventum velut fatalem sibi horruerat. Ad omnia undique infesta, ut iter semper aliquod praeparatum fugae haberet, septem exitus e domo fecerat; et ex iis quosdam occultos, ne custodia sepirentur. Sed grave imperium regum nihil inexploratum, quod investigari volunt, efficit. Totius circuitum domus ita custodiis complexi sunt, ut nemo inde elabi posset. Hannibal, postquam est nuntiatum, milites regios in vestibulo esse, postico, quod devium maxime atque occultissimi exitus erat, fugere conatus, ut id quoque occurso militum obseptum sensit, et omnia circa clausa custodiis dispositis esse, venenum, quod multo ante praeparatum ad tales habebat casus, poposcit. *Liberemus, inquit, diuturna cura populum romanum, quando mortem senis exspectare longum censent. Nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. Mores quidem populi romani*

quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, praedixerunt: hi legatum consularem, qui auctor esset Prusiae per scelus occidendi hospitis, miserunt. Exsecratus deinde in caput regnumque Prusiae, et hospitales deos violatae ab eo fidei testes invocans, poculum exhausit. Hic vitae exitus fuit Hannibalis.

LII. Scipionem et Polybius et Rutilius hoc anno mortuum scribunt. Ego neque his, neque Valerio assentior: his, quod, censoribus M. Porcio, L. Valerio, principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio; quum superioribus tribus lustris Africanus fuisset: quo vivo, nisi ut ille senatu moveretur, quam notam nemo memoriae prodidit, alius princeps in locum eius lectus non esset. Antiatem auctorem refellit tribunus plebis M. Naevius, adversus quem oratio inscripta P. Africani est. Hic Naevius in magistratuum libris est tribunus plebis, P. Claudio, L. Porcio consulibus: sed iniit tribunatum, Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, ante diem quartum Idus Decembres. Inde tres menses ad Idus Martias sunt, quibus P. Claudius, L. Porcius consulatum inierunt. Ita et vixisse in tribunatu Naevii videtur, diesque ei dici ab eo potuisse; decessisse autem ante L. Valerii et M. Porcii censuram. Trium clarissimorum suae cuiusque gentis virorum non magis tempore congruente comparabilis mors videtur esse, quam quod nemo eorum satis dignum splendore vitae exitum habuit. Iam primum omnes non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt. Veneno absumpti Hannibal et Philopoemen; exsul Hannibal, proditus ab hospite; captus Philopoemen in carcere et in vinculis exspiravit. Scipio, etsi non exsul, neque damnatus, die tamen dicta, ad quam non adfuerat, reus, absens citatus, voluntarium non sibi met ipse solum, sed etiam funeri suo, exilium indixit.

LIII. Dum ea in Peloponneso (a quibus devertit oratio) geruntur, reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum affecerat animos. Vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminetis metus terruerat, Demetrium, ut pacis auctorem, cum ingenti

favore conspiciebant: simul et spe haud dubia regnum ei post mortem patris destinabant. Nam, etsi minor aetate, quam Perseus, esset, hunc tamen iusta matrefamiliae; illum pellice ortum esse: illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere; hunc insignem Philippi similitudinem prae se ferre. Ad hoc, Romanos Demetrium in paterno solio locaturos; Persei nullam apud eos gratiam esse. Haec vulgo loquebantur. Itaque et Persea cura angebat, ne parum pro se una aetas valeret, quum omnibus aliis rebus frater superior esset; et Philippus ipse, vix sui arbitrii fore, quem heredem regni relinqueret, credens, sibi quoque graviolem esse, quam vellet, minorem filium censebat. Offendebatur interdum concursu Macedonum ad eum, et alteram iam se vivò regiam esse indignabatur. Et ipse iuvenis haud dubie inflatior redierat, subnissus erga se iudiciis senatus, concessisque sibi, quae patri negata essent: et omnis mentio Romanorum, quantam dignitatem ei apud ceteros Macedonas, tantam invidiam, non apud fratrem modo, sed etiam apud patrem, conciliabat: utique postquam alii legati romani venerunt, et cogeatur decedere Thracia, praesidiaque deducere, et alia, aut ex decreto priorum legatorum, aut ex nova constitutione senatus, facere. Sed omnia moerens quidem et gemens, (eo magis, quod filium frequentiore prope cum illis, quam secum, cernebat) obediens tamen adversus Romanos faciebat, ne quam movendi extemplo belli causam praeberet. Avertendos etiam animos a suspitione talium consiliorum ratus, mediam in Thraciam exercitum in Odrysas, et Dentheletos, et Bessos duxit. Philippopolin urbem, fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium iuga cum familiis receperant sese, cepit: campestrisque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit. Relicto inde ad Philippopolin praesidio, quod haud multo post ab Odrysis expulsum est, oppidum in Deuriopo condere instituit. Paeoniae ea regio est prope Erigonum fluvium, qui, ex Illyrico per Paeoniam fluens, in Axium amnem editur, haud procul Stobis, vetere urbe. Novam urbem Perseida, ut is filio maiori haberetur honos, appellari iussit.

LIV. Dum haec in Macedonia geruntur, consules in provincias profecti. Marcellus nuntium praemisit ad L. Porcium proconsulem, ut ad novum Gallorum oppidum legiones admooveret. Advenienti consuli Galli sese dederunt. Duodecim millia armatorum erant. Plerique arma ex agris rapta habebant. Ea aegre patientibus iis adempta, quaeque alia aut populantes agros rapuerant, aut secum attulerant. De his rebus qui quererentur, legatos Romam miserunt. Introducti in senatum a C. Valerio praetore exposuerunt, *Se, superante in Gallia multitudine, inopia coactos agri et egestate, ad quaerendam sedem Alpes transgressos: quae inculta per solitudines viderent, ibi sine ullius iniuria consedissee. Oppidum quoque aedificare coepisse: quod indicium esset, nec agro, nec urbi ulli vim allaturos venisse. Nuper M. Claudium ad se nuntium misisse, bellum se cum iis, ni dederentur, gesturum. Se, certam, etsi non speciosam, pacem, quam incerta belli, praeoptantes, dedidisse se prius in fidem, quam in potestatem, populi romani. Post paucos dies, iussos et agro et urbe decedere; sese tacitos abire, quo terrarum possent, in animo habuisse: arma deinde sibi, et postremo omnia alia, quae ferrent agerentque, adempta. Orare se senatum populumque romanum, ne in se innoxios deditos acerbius, quam in hostes, saevirent. Huic orationi senatus ita respondere iussit: Neque illos recte fecisse, quum in Italiam venerint, oppidumque in alieno agro, nullius romani magistratus, qui ei provinciae praeesset, permissu, aedificare conati sint: neque senatui placere, deditos spoliari. Itaque se cum iis legatos ad consulem missuros: qui, si redeant, unde venerint, omnia iis sua reddi iubeant; quique protinus eant trans Alpes, et demuntient gallicis populis, multitudinem suam domi contineant. Alpes prope inextsuperabilem finem in medio esse: non utique iis melius fore, quam qui eas primi pervias fecissent. Legati missi L. Furius Purpureo, Q. Minucius, L. Manlius Acidinus. Galli, redditis omnibus, quae sine cuiusquam iniuria habebant, Italia excesserunt.*

LV. Legatis romanis transalpini populi benigne responderunt. Seniores eorum, nimiam lenitatem populi romani castigarunt, quod eos homines, qui gentis iniussu

*profecti occupare agrum imperii romani, et in alieno solo aedificare oppidum conati sint, impunitos dimiserint. De-
buisse gravem temeritatis mercedem statui. Quod vero etiam
sua reddiderint, vereri, ne tanta indulgentia plures ad ta-
lia audenda impellantur.* Et exceperunt, et prosecuti cum
donis legatos sunt. M. Clandius consul, Gallis ex pro-
vincia exactis, isticum bellum moliri coepit, literis ad
senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones
liceret. Id senatui placuit. Illud agitabant, uti colonia
Aquileia deduceretur, nec satis constabat, utrum lati-
nam, an civium romanorum, deduci placeret. Postremo
latinam potius coloniam deducendam patres censuerunt.
Triumviri creati sunt P. Scipio Nasica, C. Flaminius,
L. Manlius Acidinus. Eodem anno Mutina et Parma,
coloniae romanorum civium, sunt deductae. Bina millia
hominum in agro, qui proxime Boiorum, ante Tusco-
rum fuerat, octona iugera Parmae, quina Mutinae acce-
perunt. Deduxerunt triumviri M. Aemilius Lepidus, T.
Aebutius Carus, L. Quinctius Crispinus. Et Saturnia
colonia civium romanorum in agrum caletranum est de-
ducta. Deduxerunt triumviri Q. Fabius Labeo, C. Afra-
nius Stellio, Ti. Sempronius Gracchus. Iugera in sin-
gulos data decem.

LVI. Eodem anno A. Terentius proconsul haud pro-
cul flumine Ibero, in agro ausetano, et proelia secunda
cum Celtiberis fecit, et oppida, quae ibi communierant,
aliquot expugnavit. Ulterior Hispania eo anno in pace
fuit, quia et P. Sempronius proconsul diutino morbo
est implicitus, et, nullo lacessente, peropportune quie-
verunt Lusitani. Nec in Liguribus memorabile quid-
quam a Q. Fabio consule gestum. M. Marcellus, ex
Istria revocatus, exercitu dimisso, Romam comitiorum
causa rediit. Creavit consules Cn. Baebium Thamphi-
lum et L. Aemilium Paullum. Cum M. Aemilio Lepido
hic aedilis curulis fuerat: a quo consule quintus annus
erat, quum is ipse Lepidus post duas repulsas consul
factus esset. Praetores inde facti Q. Fulvius Flaccus,
M. Valerius Laevinus, P. Manlius iterum, M. Ogulnius
Gallus, L. Caecilius Denter, C. Terentius Istra. Suppli-
catio extremo anno fuit prodigiorum causa; quod san-

guine per biduum pluisse in area Concordiae satis credebant; nuntiatumque erat, haud procul Sicilia insulam, quae non ante fuerat, novam editam e mari esse. Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est, legatis ad eam rem ad Prusiam missis, praeter T. Quintium Flamininum, cuius in ea re celebre est nomen, L. Scipione Asiatico et P. Scipione Nasica.

E P I T O M E

LIBRI XL.

Quum Philippus liberos eorum, quos occiderat, conquiri obsides iussisset, Theoxena, pro liberis suis et sororis admodum pueris verita regis libidinem, prolatis in medium gladiis et poculo, in quo erat venenum, suasit iis, ut imminens ludibrium morte effugerent: quod quum persuassisset, ipsa se cum viro e navi in mare praecipitavit. Certamina inter Philippi Macedoniae regis liberos Persen et Demetrium referuntur: et ut fraude fratris sui Demetrius confectis criminibus, inter quae accusatione parricidii et affectati regni, primum petitus, ad ultimum, quoniam populi romani amicus erat, veneno necatus est; regnumque Macedoniae mortuo Philippo ad Persen devenit. Item res in Liguribus et in Hispania contra Celtiberos a compluribus feliciter gestas continet. Libri Numae Pompilii in agro L. Petilii scribae sub Ianiculo a cultoribus agri, in arca lapidea clausi, et graeci et latini, inventi sunt; in quibus quum plura, quae dissolvendarum religionum, praetor, ad quem delati erant, legisset, iuravit senatui, contra rempublicam esse, ut legerentur servarenturque: et ex senatusconsulto in comitio exusti sunt. Colonia Aquileia deducta est: Philippus, aegritudine animi confectus, quod Demetrium filium, falsis Persei alterius filii delationibus impulsus, veneno sustulisset, et de poena Persei cogitavit, voluitque Antigonum potius amicum suum successorem regni sui relinquere. Sed in hac cogitatione morte raptus est. Regnum Perseus excepit.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XL.

Pincipio insequentis anni consules praetoresque sortiti provincias sunt. Consulibus, nulla, praeter Ligures, quae decerneretur, erat. Iurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit; Hispaniarum Q. Fulvio Flacco citerior, P. Manlio ulterior, L. Caecilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istrae Sardinia. Consules delectus haberi iussi. Q. Fabius ex Liguribus scripserat, Apuanos ad rebellionem spectare; periculumque esse, ne impetum in agrum pisanum facerent. Et ex Hispaniis, citeriorem in armis esse, et cum Celtiberis bellari sciebant: in ulteriore, quia diu aeger praetor esset, luxuria et otio solutam disciplinam militarem esse. Ob ea novos exercitus conscribi placuit: quatuor legiones in Ligures, uti singulae quina millia et ducenos pedites, trecentos haberent equites: sociorum iisdem latini nominis quindecim millia peditum addita, et octingenti equites. Hi duo consulares exercitus essent. Scribere praeterea iussi septem millia peditum sociorum ac latini nominis, et quadringentos equites; et mittere ad M. Marcellum in Galliam, cui ex consulatu prorogatum imperium erat. In Hispaniam etiam utramque quae ducebantur, quatuor millia peditum civium romanorum et ducenti equites, et sociorum septem millia peditum cum trecentis equitibus scribi iussa: et Q. Fabio Labeoni cum exercitu, quem habebat in Liguribus, prorogatum in annum imperium est.

II. Ver procellosum eo anno fuit. Pridie Parilia, medio ferme die, atrox cum vento tempestas coorta multis sacris profanisque locis stragem fecit: signa aenea in Capitolio deiecit: forem ex aede Lunae, quae in Aventino est, raptam tulit, et in posticis partibus Cereris templi affixit: signa alia in circo maximo cum columnis, quibus superstabant, evertit: fastigia aliquot templorum,

a culminibus abrupta, foede dissipavit. Itaque in prodigium versa ea tempestas, procurarique haruspices iusserunt. Simul procuratum est, quod tripedem mulum Reate natum nunciatum erat, et a Formiis, aedem Apollinis ac Caietae de coelo tactam. Ob ea prodigia viginti hostiis maioribus sacrificatum est, et diem unum supplicatio fuit. Per eosdem dies ex literis A. Terentii propraetoris cognitum, P. Sempronium in ulteriore provincia, quum plus annum aeger fuisset, mortuum esse. Eo maturius in Hispaniam praetores iussi proficisci. Legationes transmarinae deinde in senatum introductae sunt. Prima Eumenis et Pharnacis regum, et Rhodiorum querentium de Sinopensium clade. Philippi quoque legati, et Achaeorum, et Lacedaemoniorum, sub idem tempus venerunt. Iis, prius Marcio audito, qui ad res Graeciae Macedoniaeque visendas missus erat, responsa data sunt. Asiae regibus ac Rhodiis responsum est, legatos ad eas res visendas missurum senatum.

III. De Philippo auxerat curam Marcius. Nam ita fecisse eum, quae senatui placuissent, fatebatur, ut facile appareret, non diutius, quam necesse esset, facturum. Neque obscurum erat rebellaturum, omniaque, quae tunc ageret diceretque, eo spectare. Iam primum omnem fere multitudinem civium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam, quae nunc dicitur, (quondam appellata Paeonia est) traduxit: Thracibusque et aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora haec genera hominum fore ratus in romano bello. Ingentem ea res fremitum tota Macedonia fecit; relinquentesque penates suos cum coniugibus ac liberis pauci tacitum dolorem continebant; execrationesque in agminibus proficiscentium in regem, vincentem odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. Postremo negare propagam coepit, satis tutum sibi quidquam esse, nisi liberos eorum, quos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, et tempore alium alio tolleret.

IV. Eam crudelitatem, foedam per se, foediorum unius domus clades fecit. Herodicum, principem Thessalorum, multis ante annis occiderat: generos quoque eius postea

interfecit. In viduitate relictæ filiae, singulos filios parvos habentes. Theoxena et Archo nomina mulieribus erant. Theoxena, multis petentibus, aspernata nuptias est. Archo Poridi cuidam, longe principi gentis Aeneatum, nupsit; et, apud eum plures enisa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit. Theoxena, ut in suis manibus liberi sororis educarentur, Poridi nupsit: et, tamquam omnes ipsa enisa foret, suum sororisque filios in eadem habebat cura. Postquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti essent, accepit; ludibrio futuros, non regis modo, sed custodum etiam libidini, rata, ad rem atrocem animum adiecit; ausaque est dicere, se sua manu potius omnes interfecturam, quam in potestatem Philippi venirent. Poris, abominatus mentionem tam foedi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugae futurum esse. Proficiscuntur ab Thessalonica Aeneam ad statum sacrificium, quod conditori Aeneae cum magna caerimonia quotannis faciunt. Ibi die per solemnes epulas consumpto, navem praeparatam a Poride, sopitis omnibus, de tertia vigilia conscendunt, tamquam reddituri in Thessalonicam: sed traicere in Euboeam erat propositum. Ceterum in adversum ventum nequidquam eos tendentes prope terram lux oppressit: et regii, qui praeerant custodiae portus, lembum armatum ad pertrahendam eam navim miserunt, cum gravi edicto, ne reverterentur sine ea. Quum iam appropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat: interdum manus ad coelum tendens deos, ut ferrent opem, orabat. Ferox interim femina, ad multo ante praecogitatum revoluta facinus, venenum diluit, ferrumque promit: et, posito in conspectu poculo, strictisque gladiis, *Mors*, inquit, *una vindicta est. Viae ad mortem hae sunt: qua quemque animus fert, effugite superbiam regiam. Agite, iuvenes mei, primum, qui maiores estis, capite ferrum; aut haurite poculum, si seignior mors iuvat.* Et hostes aderant, et auctor mortis instabat. Alii alio leto absumpti semianimes e nave praecipitantur. Ipsa deinde, virum comitem mortis complexa, in mare sese deiecit. Nave vacua dominis regii potiti sunt.

V. Huius atrocitas facinoris novam velut flammam regis invidiae adiecit, ut vulgo ipsum liberosque eius exsecrarentur. Quae dirae brevi ab omnibus diis exauditaе, ut saeviret ipse in suum sanguinem, effecerunt. Perseus enim, quum in dies magis cerneret favorem dignitatemque Demetrii fratris apud Macedonum multitudinem crescere, et gratiam apud Romanos, sibi spem nullam regni superesse, nisi in scelere, ratus, ad id unum omnes cogitationes intendit. Ceterum quum se ne ad id quidem, quod muliebri cogitabat animo, satis per se validum crederet, singulos amicorum patris tentare sermonibus perplexis institit. Et primo quidam ex his aspernantium tale quidquam speciem praeбuerunt, quia plus in Demetrio spei ponebant. Deinde, crescente in dies Philippi odio in Romanos, cui Perseus indulgeret, Demetrius summa ope adversaretur, prospicientes animo exitum incauti a fraude fraterna iuvenis, adiuvandum, quod futurum erat, rati, fovendamque spem potentioris, Perseo se adiungunt. Cetera in suum quaeque tempus agenda differunt. In praesentia placet, omni ope in Romanos accendi regem, impellique ad consilia belli, ad quae iam sua sponte animum inclinasset. Simul, ut Demetrius in dies suspectior esset, ex composito sermones ad spretionem Romanorum trahebant. Ibi quum alii mores et instituta eorum, alii res gestas, alii speciem ipsius urbis, nondum exornatae neque publicis neque privatis locis, alii singulos principum eluderent; iuvenis incautus, et amore nominis romani, et certamine adversus fratrem, omnia tuendo suspectum se patri et opportunum criminibus faciebat. Itaque expertem eum pater omnium de rebus romanis consiliorum habebat. Totus in Persea versus, cum eo cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat. Redierant, quos forte miserat in Bastarnas ad arcessenda auxilia, adduxerantque inde nobiles iuvenes, et regii quosdam generis: quorum unus sororem suam in matrimonium Philippi filio pollicebatur: erexeratque consociatio gentis eius animum regis. Tum Perseus, *Quid ista prosunt?* inquit. *Nequaquam tantum in externis auxiliis est praesidii, quantum periculi fraude domestica. Proditorem nolo dicere, certe speculatorem*

habemus in sinu: cuius, ex quo obses Romae fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, animum ipsi habent. Omnium paene Macedonum in eum ora conversa sunt: nec regem se alium rentur habituros esse, quam quem Romani dissident. His per se aegra mens senis stimulabatur: et animo magis, quam vultu, ea crimina accipiebat.

VI. Forte lustrandi exercitus venit tempus, cuius solemne est tale. Caput mediae canis praecisae et prior pars ad dextram, cum extis posterior ad laevam viae ponitur. Inter hanc divisam hostiam copiae armatae traducuntur. Praeferuntur primo agmini arma insignia omnium ab ultima origine Macedoniae regum: deinde rex ipse cum liberis sequitur: proxima est regia cohors custodesque corporis: postremum agmen Macedonum cetera multitudo claudit. Latera regis duo filii iuvenes cingebant, Perseus iam tricesimum annum agens, Demetrius quinquennio minor; medio iuventae robore ille, hic flore; fortunati patris matura suboles, si mens sana fuisset. Mos erat, lustrationis sacro peracto, exercitum decurrere, et divisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pugnae. Regii iuvenes duces ei ludicro certamini dati. Ceterum non imago fuit pugnae, sed, tamquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt, multaque vulnera sudibus facta; nec praeter ferrum quidquam defuit ad iustam belli speciem. Pars ea, quae sub Demetrio erat, longe superior fuit. Id aegre patiente Perseo, laetari prudentes amici eius, eamque rem ipsam dicere praebituram causam criminandi iuvenis.

VII. Convivium eo die sodalium, qui simul decurrerant, uterque habuit, quum vocatus ad coenam ab Demetrio Perseus negasset. Festo die invitatio benigna et hilaritas iuvenalis utrosque in vinum traxit. Commemoratio ibi certaminis ludicri et iocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis quidem ducibus abstineretur, iactabantur. Ad has excipiendas voces speculator ex convivis Persei missus, quum incautior obversaretur, exceptus a iuvenibus forte triclinio egressis, male mulcatur. Huius rei ignarus Demetrius, *Quin commissatum, inquit, ad fratrem imus? et iram eius, si qua ex certamine residet, simplicitate et hilaritate nostra lenimus?* Omnes se ire

conclamarunt, praeter eos, qui speculatoris ab se pulsati praesentem ultionem metuebant. Quum eos quoque Demetrius traheret, ferrum veste abdiderunt, quo se tutari, si qua vis fieret, possent. Nihil occulti esse in intestina discordia potest. Utraque domus speculatorum et proditorum plena erat. Praecurrit index ad Persea, ferro succinctos nuntians cum Demetrio quatuor adolescentes venire. Etsi causa apparebat, (nam ab iis pulsatum convivam suum audierat) tamen, infamandae rei causa, ianuam obserari iubet: et ex parte superiore aedium, versisque in viam fenestris, commissatores, tamquam ad caedem suam venientes, aditu ianae arcet. Demetrius, per vinum, quod excluderetur, paullisper vociferatus, in convivium redit, totius rei ignarus.

VIII. Postero die Perseus, quum primum conveniendi potestas patris fuit, regiam ingressus, perturbato vultu in conspectu patris tacitus procul constitit. Cui, quum pater, *Satin' salvae? et, quatenam ea moestitia esset?* interrogaret eum, *De lucro tibi, inquit, vivere me scito: iam non occultis a fratre petimur insidius. Nocte cum armatis domum ad interficiendum me venit: clausisque foribus, parietum praesidio me a furore eius sum tutatus. Quum pavorem mixtum admiratione patri iniecisset, Atqui, si aures praebere potes, inquit, manifestam rem teneas, faciam. Enimvero se, Philippus dicere, auditurum, vocarique extemplo Demetrium iussit: et seniores duos amicos, expertes iuvenalium inter fratres certaminum, infrequentes iam in regia, Lysimachum et Onomastum arcessit, quos in consilio haberet. Dum veniunt amici, solus, filio procul stante, multa secum animo volutans, inambulavit. Postquam venisse eos nuntiatum est, secessit in partem interiorum cum duobus amicis, totidem custodibus corporis: filiis, ut ternos inermes secum introducerent, permisit. Ibi quum consedisset: *Sedeo, inquit, miserrimus pater, iudex inter duos filios, accusatorem parricidii, et reum; aut conficti, aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Iam pridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras vestras,**

purgari suspiciones posse: etiam hostes, armis positis, foedus icisse, et privatas multorum simultates finitas: subituras vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique praeceptorum; quae, vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego, audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui; sociabilem consortionem inter binos Lacedaemoniorum reges, salutarem per multa saecula ipsis patriaeque. Eandem civitatem, postquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. Iam hos Eumenem Attalumque fratres, a quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, et cuilibet regum huius aetatis, nulla re magis, quam fraterna unanimitate, regnum aequasse. Ne romanis quidem exemplis abstinui, quae aut risa, aut audita habebam; T. et L. Quinctiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. et L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt; patris patruisque eorum, quorum perpetuam vitae concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus, deterrere a recordi discordia potuit: neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo et spirante me, hereditatem meam ambo et spe et cupiditate improba crevistis. Eo usque me vivere vultis, donec, alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, nec patrem potestis pati: nihil cari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite, conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quidquid aut veri potestis, aut comminisci libet. Reseratae aures sunt, quae posthac secretis alterius ab altero criminibus clauduntur. Haec, furens ira, quum dixisset, lacrimae omnibus obortae, et diu moestum silentium tenuit.

IX. Tum Perseus: Aperienda nimirum nocte iamua fuit, et armati commissatores accipiendi, praebendumque ferro iugulum, quando non creditur, nisi perpetratum, facinus; et eadem petitus insidiis audio, quae latro atque insidiator. Non nequidquam isti unum Demetrium filium te habere,

me subditum et pellice genitum appellant. Nam, si gradum, si caritatem filii apud te haberem, non in me, querentem deprehensas insidias, sed in eum, qui fecisset, saevires: nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec praeterito periculo meo movereris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque, si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum deos, ut a me coeptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subicit, ut hominum, quos nunquam viderint, fidem tamen implorent, mihi quoque, ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat; per te, patriumque nomen, quod utri nostram sanctius sit, iam pridem sentis, ita me audias, precor, tamquam si, voce et comploratione nocturna excitus, mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses. Quod tum vociferarer in re praesenti pavidus, hoc nunc postero die queror. Frater, non comissantium in vicem iam diu vivimus inter nos. Regnare utique vis: huic spei tuae obstat aetas mea, obstat gentium ius, obstat vetustus Macedoniae mos, obstat vero etiam patris iudicium. Haec transcendere, nisi per meum sanguinem, non potes. Omnia moliris et tentas. Adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit parricidio tuo. Hesterno die in lustratione, et decursu, et simulacro ludicro pugnae, funestum prope proelium fecisti: nec me aliud a morte vindicavit, quam quod me ac meos vinci passus sum. Ab hostili proelio, tamquam fraterno lusu, pertrahere me ad coenam voluisti. Credis, me, pater, inter inermes convivae coenaturum fuisse, ad quem armati comissatum venerunt? credis nihil a gladiis nocte periculi mihi fuisse, quem subdibus, te inspectante, prope occiderunt? Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus non sum; comissatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta ianua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tamquam accusator, criminose nec dubia argumentis colligendo ago. Quid enim? negat se cum multitudine venisse ad ianuam meam? an ferro succinctos secum fuisse? Quos nominavero, arcesse. Possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt; non tamen

audebunt negare. Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes; fatentes pro deprehensis habere.

X. Exsecrare nunc cupiditatem regni, et furias fraternas concita. Sed, ne sint caecae, pater, execrationes tuae, discerne et dispice insidiatorem et petitem insidiis: noxium incesse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos deos: qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia et iustitia habeat. Quo enim alio confugiam, cui non solemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, non epulae, non nox, ad quietem data naturae beneficio mortalibus, tuta est? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est: si recepero intra ianuam comissatum fratrem, moriendum est. Nec cundo, nec manendo insidias evito. Quo me conferam? Nihil praeter deos, pater, et te colui. Non Romanos habeo, ad quos confugiam. Perisse expetunt, quia tuis iniuriis doleo, quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciae maritimam oram, indignor. Nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant. Si me scelus fratris, te senectus, absumpserit, aut ne ea quidem exspectata fuerit, regem regnumque Macedoniae sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis praesidii est. Vidisti hesterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, nisi ferrum? Quod illis defuit interdiu, convivae fratris noctu sumpserunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis et fortunae posuerunt, et in eo, qui omnia apud Romanos potest? Neque, hercule, istum mihi tantum fratri maiori, sed prope est, ut tibi quoque ipsi, regi et patri, praeferant. Iste enim est, cuius beneficio poenam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam et obnoxiam adolescentiae suae esse aequum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatae, pro isto Macedones, qui pace romana gaudent. Mihi praeter te, pater, quid usquam aut spei, aut praesidii est?

XI. Quo spectare illas literas ad te nunc missas T. Quinctii credis, quibus, et bene te consuluisse rebus tuis,

ait, quod Demetrium Romam miseris, et hortatur, ut iterum, et cum pluribus legatis et primoribus Macedonum, remittas eum? T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum istî et magister. Eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum substituit. Illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quaeruntur adiutores consiliis, quum te plures, et principes Macedonum, cum isto mittere iubet. Qui hinc integri et sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illinc et infecti romanis delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia est: cum iam regem, vivo patre, appellant. Haec si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam a te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego vero, si in medio ponitur, non agnosco. Quem enim suo loco moveo, ut ipse in eius locum succedam? Unus ante me pater est: et, ut diu sit, deos rogo. Superstes (et ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hereditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, et quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris gentium. Obstat frater maior, ad quem iure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraterna caede petiero. Pater senex, et filio solus orbatus, de se magis timebit, quam ut filii necem ulciscatur. Romani laetabuntur, probabunt, defendent factum. Hae spes incertae, pater, sed non inanes sunt. Ita enim se res habet: periculum vitae propellere a me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum sumpserunt: si facinororum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

XII. Postquam dicendi finem Perseus fecit, coniecti eorum, qui aderant, oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset. Deinde diu fuit silentium, quum perfusum fletu appareret omnibus loqui non posse. Tandem vicit dolorem ipsa necessitas, quum dicere iuberent, atque ita orsus est: Omnia, quae reorum antea fuerant auxilia, pater, praeoccupavit accusator. Simulatis lacrimis in alterius perniciem veras meas lacrimas suspectus tibi fecit. Quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidiatur; ultro mihi non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et

percussoris, speciem induit. Periculo suo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quidquam spei reliquae habeam. Circumventum, solum, inopem, invidia gratiae externae, quae obest potius, quam prodest, onerat. Iam illud quam accusatorie, quod noctis huius crimen miscuit cum cetera insectatione vitae meae? ut et hoc, quod iam, quale sit, scies, suspectum alio vitae nostrae tenore faceret: et illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum nocturno hoc ficto et composito argumento fulciret. Simul et illud quaesivit, ut repentina et minime praeparata accusatio videretur, quippe ex noctis huius metu et tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non exspectatam fabulam noctis huius esse, sed proditiōis meae ante me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut praetermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi, novo quidem et singulari genere odii, insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea, quae tu confudisti: et noctis huius insidias, aut tuas, aut meas detegam. Occidendi sui consilium me inisse, videri vult: ut scilicet, maiore fratre sublato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudicio regnum est futurum, ego minor in eius, quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos a me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si et in Romanis tantum momenti esse credebam, ut, quem vellent, imponerent Macedoniae regem, et meae tantum apud eos gratiae confidebam, quid opus paricidio fuit? An, ut cruentum fraterna caede diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera, aut certe simulata, probitate partam gratiam habeo, si quam forte habeo, execrabilis et invisus essem? nisi T. Quinctium credis, cuius virtute et consiliis me nunc arguis regi, quum et ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternae caedis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam,

sed Macedonum iudicia, ac paene omnium deorum hominumque consensum collegit, per quae omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit. Idem, tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insinuat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut, uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse iudicetur?

XIII. *Exsequamur tamen quocumque modo conficti ordinem criminis. Pluribus modis se petatum criminatus est, et omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdum eum post lustrationem, quum concurrimus, et quidem, si diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad coenam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum commissatum gladiis accincti me secuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, rides: lusus, convivium, commissationis. Quid? dies qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam, praelatis omnium, qui unquam fuere, Macedoniae regum armis regius, duo soli tua tegentes latera, pater, praevecti sumus, et secutum est Macedonum agmen. Hoc ego, etiam si quid antea admissem piaculo dignum, lustratus et expiatus sacro, tum quum maxime in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in commissationem praeparatos, volutabam in animo: ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? Sed caecus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam, si veneno te inter coenam tollere volui, quid minus aptum fuit, quam pertinaci certamine et concursu iratum te efficere, ut merito, sicut fecisti, invitatus ad coenam abnueres? Quum autem iratus negasses, utrum, ut placarem te, danda opera fuit, ut aliam quaererem occasionem, quoniam semel venenum paraveram? an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, et quidem eo die, per speciem commissationis, occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam coenam evitasse meam, non ab eodem metu commissationem quoque evitaturum existimabam?*

XIV. *Non est res, qua erubescam, pater, si die festo inter aequales largiore vino sum usus. Tu quoque, velim, inquiras, qua laetitia, quo lusu apud me celebratum hesternum*

convivium sit, illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente, quod in iuvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. Miseria haec et metus crapulam facile excusserunt; quae si non intervenissent, insidiatore nos sopiti iaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo, dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuissem meos? Et, ne ego me solus nimia simplicitate tucar, ipse quoque minime matus ac suspicax frater, Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro commissatum venerunt. Si quaeram, unde id ipsum scieris? necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent: et, ne quid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur, te quaerere ex iis, quos nominasset, iubebat, an ferrum habuissent? ut, tamquam in re dubia, quum id quaesisses, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quaeri iubes, num tui occidendi causa ferrum sumpserint? num me auctore et sciente? Hoc enim videri vis, non illud, quod fatentur, et palam est. Et sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Recte, an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quae nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum aperte, an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo praeter eos, qui tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum commissator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggredierentur? quomodo fefellissent, et alieni, et mei, et maxime suspecti, quia paullo ante in rixa fuerant? quomodo autem, trucidato te, ipsi evasuri fuerint? Quatuor gladii domus tua capi et expugnari potuit?

XV. Quin tu, omissa ista nocturna fabula, ad id, quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur usquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunae successor quibusdam videris, quam ego? cur spem meam, quae, si tu non esses, certa erat, dubiam et sollicitam facis? Haec sentit Perseus, etsi non dicit: haec istum inimicum, haec accusatorem faciunt: haec domum, haec regnum tuum criminibus et suspicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam

de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me maiori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitii meis, non cedendo, cui ius fasque est, non modestia, consequar. Romanos obiciis mihi, et ea, quae gloriae esse debent, in crimen vertis. Ego, nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii. A te missus ire non recusavi. Utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiae causa tu fuisti, pater. Quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit: si bellum esse coeperit, qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie, ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo; ne obsit, tantum deprecor. Nec in bello coepit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum. Neutra res mihi nec gloriae, nec crimini sit. Ego, si quid impie in te, pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor poenam: si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat: sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat, te adolescentiae, te errori veniam impetrare. In eo, ubi praesidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio et comissione prope semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam: sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum et componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud, quam ingenii fama, periclitarer? Ignarus, quid arcessitus essem, te iratum et iubentem dicere causam, fratrem accusantem audiui. Ille diu ante praeparata, meditata in me oratione est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid ageretur, habui. Utrum momento illo horae accusatorem audirem? an defensionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix, quid obiceretur, intelligere potui: nedum satis sciam, quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem iudicem haberem? apud quem etiamsi caritate a fratre maiore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim, ut me

mihî tibi que serves, precor: ille, ut me in securitatem suam occidas, postulat. Quid eum, quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui iam nunc sanguine meo sibi indulgeri aequum censet?

XVI. Dicenti haec lacrimae simul spiritum et vocem intercluserunt. Philippus, summotis iis, paullisper collocutus cum amicis, pronuntiavit: *Non verbis se, nec unius horae disceptatione, causam eorum diiudicaturum, sed inquirendo in utriusque vilam, mores; et dicta factaque in magnis parvisque rebus observando: ut omnibus apparet, noctis proximae crimen facile revictum; suspectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam esse. Haec, vivo Philippo, velut semina iacta sunt macedonici belli, quod maxime cum Perseo gerendum erat. Consules ambo in Ligures, quae tum una consularis provincia erat, proficiscuntur; et, quia prospere ibi res gesserunt, supplicatio in unum diem decreta est. Ligurum duo millia fere ad extremum finem provinciae Galliae, ubi castra Marcellus habebat, venerunt, uti reciperentur, orantes. Marcellus, opperiri eodem loco Liguribus iussis, senatum per literas consuluit. Senatus rescribere M. Ogulnium praetorem Marcello iussit: *Verius fuisse, consules, quorum provincia esset, quam se, quid e republica esset, discernere; tum quoque non placere, si per deditionem Ligures recipiat; receptis arma adimi: atque, eos ad consules mittere, senatum aequum censere. Praetores eodem tempore, P. Manlius in ulteriorem Hispaniam, quam et priore praetura provinciam obtinuerat; Q. Fulvius Flaccus in citeriorem pervenit, exercitumque a Terentio accepit. Nam ulterior morte P. Sempronii proconsulis sine imperio fuerat. Fulvium Flaccum oppidum hispanum, Urbicuam nomine, oppugnantem Celtiberi adorti sunt. Dura ibi proelia aliquot facta; multi romani milites et vulnerati, et interfecti sunt. Victi perseverantia Fulvii, quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi, fessi proeliis variis abcesserunt. Urbs, amoto auxilio eorum, intra paucos dies capta et direpta est: praedam militibus praetor concessit. Fulvius, hoc oppido capto, P. Manlius, exercitu tantum in unum coacto, qui dissipatus fuerat, nulla alia memorabili gesta re, exercitus in hiberna de-**

duxerunt. Haec ea aestate in Hispania gesta. Terentius, qui ex ea provincia decesserat, ovans urbem iniit. Translatum, argenti pondo novem millia trecenta viginti: auri octoginta pondo, et duae coronae aureae pondo sexaginta septem.

XVII. Eodem anno inter populum carthaginiensem et regem Masinissam in re praesenti disceptatores romani de agro fuerunt. Ceperat eum ab Carthaginiensibus, pater Masinissae, Gala: Galam Syphax inde expulerat: postea, in gratiam soceri Hasdrubalis; Carthaginiensibus dono dederat. Carthaginienses eo anno Masinissa expulerat. Haud minore certamine animorum, quam quum ferro et acie dimicarunt, res acta apud Romanos. Carthaginienses, quod primo maiorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se pervenisset, repetebant. Masinissa, *paterni regni agrum se et recepisse, et habere iure gentium, aiebat, et causa, et possessione superiorem esse. Nihil aliud se in ea disceptatione metuere, quam ne pudor Romanorum, dum vereantur, ne quid socio atque amico regi adversus communes suos atque illius hostes indulsisse videantur, damno sit.* Legati possessionis ius non mutarunt: causam integram Romam ad senatum reiecerunt. In Liguribus nihil postea gestum. Recesserant primum in devios saltus: deinde, dimisso exercitu, passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt. Consules quoque dimittere exercitum voluerunt, ac de ea re patres consuluerunt. Alterum ex his, dimisso exercitu, ad magistratus in annum creandos venire Romam iusserunt: alterum cum legionibus suis Pisis hiemare. Fama erat, Gallos Transalpinos iuventutem armare: nec, in quam regionem Italiae effusura se multitudo esset, sciebatur. Ita inter se consules compararunt, ut Cn. Baebius ad comitia iret, quia M. Baebius frater eius consulatum petebat.

XVIII. Comititia consulibus rogandis fuere. Creati P. Cornelius Cethegus, M. Baebius Tamphilus. Praetores inde facti, duo Q. Fabii, Maximus et Buteo, Ti. Claudius Nero, Q. Petillius Spurius, M. Pinarius Posca, L. Duronius. His, inito magistratu, provinciae ita sorte evenerunt. Ligures consulibus; praetoribus, Q. Petillio urbana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio Buteoni

Gallia, Ti. Claudio Neroni Sicilia, M. Pinario Sardinia, L. Duronio Apulia; et Istri adiecti, quod Tarentini Brundisinique nuntiabant, maritimos agros infestos transmarinarum navium latrociniiis esse. Eadem Massilienses de Ligurum navibus querebantur. Exercitus inde decreti: quatuor legiones consulibus, (quina millia ducenos romanos pedites, trecenos haberent equites) et quindecim millia socium ac latini nominis, octingenti equites. In Hispaniis prorogatum veteribus praetoribus imperium est cum exercitibus, quos haberent. Et in supplementum decreta tria millia civium romanorum, ducenti equites: et socium latini nominis sex millia peditum, trecenti equites. Nec rei navalis cura omissa. Duumviros in eam rem consules creare iussi, per quos naves viginti deductae navalibus sociis civibus romanis, qui servitutum servissent, complerentur; ingenui tantum ut iis praesent. Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervae, velut cardo, in medio esset: alter dextram partem usque ad Massiliam, laevam alter usque ad Barium tueretur.

XIX. Prodigia multa foeda et Romae eo anno visa, et nuntiata peregre. In area Vulcani et Concordiae sanguinem pluit; et pontifices hastas motas nuntiavere, et Lanuvii simulacrum Iunonis Sospitae lacrimasse: et pestilentia in agris, forisque, et conciliabulis, et in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix sufficeret. His prodigiis cladibusque anxii patres decreverunt, ut et consules, quibus diis videretur, hostiis maioribus sacrificarent, et decemviri libros adirent. Eorum decreto supplicatio circa omnia pulvinaria Romae in diem unum indicta est. Iisdem auctoribus et senatus censuit, et consules edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio et seriae essent. Pestilentiae tanta vis erat, ut, quum propter defectionem Corsorum, bellumque ab Iliensibus concitatum in Sardinia, octo millia peditum ex sociis latini nominis scribi placuisset, et trecentos equites, quos M. Pinarius praetor secum in Sardiniam traiceret, tantum hominum demortuum esse, tantum ubique aegrorum consules renuntiaverint, ut is numerus effici militum non potuerit. Quod deerat militum, sumere a Cn. Bae-

bio proconsule, qui Pisis hibernabat, iussus praetor, atque inde in Sardiniam traicere. L. Duronio praetori, cui provincia Apulia evenerat, adiecta de Bacchanalibus quaestio est: cuius residua quaedam velut semina ex prioribus malis iam priore anno apparuerant: sed magis inchoatae apud L. Pupium praetorem quaestiones erant, quam ad exitum ullum perductae. Id persecare novum praetorem, ne serperet iterum latius, patres iusserunt. Et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt.

XX. Legationes deinde in senatum introduxerunt. Regum primas, Eumenis, et Ariarathis Cappadocis, et Pharnacis Pontici: nec ultra quidquam iis responsum est, quam missuros, qui de controversiis eorum cognoscerent, statuerentque. Lacedaemoniorum deinde exsulum et Achaeorum legati introducti sunt: et spes data exsulis est, scripturum senatum Achaeis, ut restituerentur: Achaei de Messene recepta, compositisque ibi rebus, cum assensu patrum exposuerunt. Et a Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles et Apelles, nulla super re, quae ab senatu petenda esset: speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum cum Romanis, maxime cum T. Quinctio, adversus fratrem de regno habiturum. Hos, tamquam medios, nec in alterius favorem inclinatos, miserat rex. Erant autem et hi Persei fraudis in fratrem ministri et participes. Demetrius, omnium, praeterquam fraterno scelere quod nuper eruperat, ignarus, primo neque magnam, neque nullam spem habebat, patrem sibi placari posse. Minus deinde in dies patris animo fidebat, quum obsideri aures a fratre cerneret. Itaque, circumspiciens dicta factaque sua, ne cuius suspensiones augeret, maxime ab omni mentione et contagione Romanorum abstinerebat; ut neque scribi sibi vellet, quia hoc praecipue criminum genere exasperari animum sentiebat.

XXI. Philippus, simul ne otio miles deterior fieret, simul avertendae suspicionis causa quidquam a se agitari de romano bello, Stobos Paeoniae exercitu indicto, in Maedicam ducere pergit. Cupido eum ceperat in ver-

ticem Haemi montis ascendendi, quia vulgatae opinioni crediderat, Ponticum simul et Hadriaticum mare, et Histrum amnem, et Alpes conspici posse: subiecta oculis ea haud parvi sibi momenti futura ad cogitationem romani belli. Percunctatus regionis peritos de ascensu Haemi, quum satis inter omnes constaret, viam exercitui nullam esse, paucis et expeditis perdifficillimum aditum, ut sermone familiari minorem filium permulceret, quem statuerat non ducere secum, primum quaerit ab eo, *Quum tanta difficultas itineris proponatur, utrum perseverandum sit in incepto, an abstinendum? Si pergat tamen ire, non posse oblivisci se in talibus rebus Antigoni, qui, saeva tempestate iactatus, quum in eadem nave secum suos omnes habuisset, praecepisse liberis diceretur, ut et ipsi meminissent, et ita posteris proderent, ne quis cum tota gente simul in rebus dubiis periclitari auderet. Memorem ergo se praecepti eius, duos simul filios non commissurum in aleam eius, qui proponeretur, casus; et, quoniam maiorem filium secum duceret, minorem ad subsidia spei et custodiam regni remissurum in Macedoniam esse.* Non fallabat Demetrium, ablegari se, ne adesset consilio, quum in conspectu locorum consultaret, qua proxime itinera ad mare Hadriaticum atque Italiam ducerent, quaeque belli ratio esset futura. Sed non solum parendum patri tum, sed etiam assentiendum erat, ne invitum parere suspicionem faceret. Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas, ex praetoribus regiis unus, qui Paeoniae praeerat, iussus est prosequi eum cum modico praesidio. Hunc quoque Perseus, sicut plerosque patris amicorum, ex quo haud dubium cuiquam esse coeperat, ad quem, ita inclinato regis animo, hereditas regni pertineret, inter coniuratos in fratris perniciem habuit. In praesentia dat ei mandata, ut per omne obsequium insinueret se in quam maxime familiarem usum, ut elicere omnia arcana, specularique abditos eius sensus posset. Ita digreditur Demetrius cum infestioribus, quam si solus iret, praesidiis.

XXII. Philippus, Maedicam primum, deinde solitudines interiacentes Maedicae atque Haemo transgressus, septimis demum castris ad radices montis pervenit. Ibi

unum moratus diem ad deligendos, quos duceret secum, tertio die iter est ingressus. Modicus primo labor in imis collibus fuit. Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant. Pervenere deinde in tam opacum iter, ut, prae densitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum, perspicere coelum vix posset: ut vero iugis appropinquabant, quod rarum in aliis locis esset, adeo omnia contacta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere impedirentur. Tertio demum die ad verticem perventum. Nihil vulgatae opinioni, degressi inde, detraxerunt: magis, credo, ne vanitas itineris ludibrio esset, quam quod diversa inter se maria, montesque, et amnes, ex uno loco conspici potuerint. Vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo gravior aetate erat, difficultate viae est. Duabus aris ibi Iovi et Soli sacratis quum immolasset, qua triduo ascenderat, biduo est degressus, frigora nocturna maxime metuens, quae caniculae ortu similia brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus, nihilo laetiora in castris invenit: ubi summa penuria erat, ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent. Itaque unum tantum moratus diem, quietis eorum causa, quos habuerat secum, itinere inde simili fugae in Dentheletos transcurrit. Socii erant: sed propter inopiam haud secus quam hostium fines Macedones populati sunt. Rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam vicos etiam evastarunt, non sine magno pudore regis, quum sociorum voces, nequidquam deos sociales nomenque suum implorantes, audiret. Frumento inde sublato, in Maedicam regressus, urbem, quam Petram appellant, oppugnare est adortus. Ipse a campestri aditu castra posuit: Perseum filium cum modica manu circummisit, ut a superioribus locis urbem aggrederetur. Oppidani, quum terror undique instaret, obsidibus datis, in praesentia dediderunt sese. Iidem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum, relicta urbe, in loca munita et montes refugerunt. Philippus, omni genere laboris sine ullo effecto fatigatis militibus, et fraude praetoris Didae auctis in filium suspicionibus, in Macedoniam rediit.

XXIII. Missus hic comes, ut ante dictum est, quum simplicitatem iuvenis incauti, et suis haud immerito succensentis, assentando indignandoque et ipse vicem eius, captaret, in omnia ultro suam offerens operam, fide data, arcana eius elicuit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur. Cui consilio adiutor deum beneficio oblatum videbatur Paeoniae praetor, per cuius provinciam spem ceperat elabi tuto posse. Hoc consilium extemplo et fratri proditur, et, auctore eo, indicatur patri. Literae primum ad obsidentem Petram allatae sunt. Inde Herodorus (princeps hic amicorum Demetrii erat) in custodiam est coniectus, et Demetrius dissimulanter aservari iussus. Haec super cetera tristem adventum in Macedoniam regi fecerunt. Movebant eum et praesentia crimina: exspectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miserat, censebat. His anxius curis quum aliquot menses egisset, tandem legati, iam ante praemeditatis in Macedonia, quae ab Roma renuntiarent, venerunt: qui super cetera scelera, falsas etiam literas, signo adulterino T. Quinctii signatas, reddiderunt regi. Deprecatio erat in literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset, *Nihil eum adversus suorum quemquam facturum: neque eum sese esse, qui ullius impii consilii auctor futurus videri possit.* Hae literae fidem Persei criminibus fecerunt. Itaque Herodorus, extemplo diu excruciatum, sine indicio rei ullius in tormentis moritur.

XXIV. Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus. Fuga per Paeoniam praeparata arguebatur, et corrupti quidam, ut comites itineris essent; maxime falsae literae T. Quinctii urgebant. Nihil tamen palam gravius pronuntiatum de eo est, ut dolo potius interficeretur: nec id cura ipsius, sed ne poena eius consilia adversus Romanos nudaret. Ab Thessalonice Demetriadem ipsi quum iter esset, Astraeum Paeoniae Demetrium mittit cum eodem comite Dida, Perseum Amphipolim, ad obsides Thracum accipiendos. Digredienti ab se Didae mandata dedisse dicitur de filio occidendo. Sacrificium ab Dida seu institutum, seu simulatum est. Ad quod celebrandum invitatus Demetrius ab Astraeo Heracleam

venit. In ea coena dicitur venenum datum. Poculo epoto, extemplo sensit: et mox coortis doloribus, relicto convivio, quum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris, ac Didae scelus incusans, torquebatur. Intromissi deinde Thyrsis quidam Stuberaeus et Beroeaeus Alexander, iniectis tapetibus in caput faucesque, spiritum intercluserunt. Ita innoxius adolescens, quum in eo ne simplici quidem genere mortis contenti inimici fuissent, interficitur.

XXV. Dum haec in Macedonia geruntur, L. Aemilius Paullus, prorogato ex consulatu imperio, principio veris in Ligures Ingaunos exercitum introduxit. Ubi primum in hostium finibus castra posuit, legati ad eum, per speciem pacis petendae, speculatum venerunt. Negante Paulo, nisi cum deditis pacisci se pacem, non tam id recusabant, quam tempore opus esse aiebant, ut generi agresti hominum persuaderetur. Ad hoc decem dierum induciae quum darentur, petierunt deinde, *ne trans montes proximos castris pabulatum lignatumque milites irent: culta ea loca suorum finium esse.* Id ubi impetravere, post eos ipsos montes, unde averterant hostem, exercitu omni coacto, repente multitudine ingenti castra Romanorum oppugnare simul omnibus portis aggressi sunt. Summa vi totum diem oppugnarunt, ita ut ne efferendi quidem signa Romanis spatium, nec ad explicandam aciem locus esset. Conferti in portis, obstando magis, quam pugnando, castra tutabantur. Sub occasum solis quum recessissent hostes, duos equites ad Cn. Baebium proconsulem cum literis Pisas mittit, ut obsesso sibi per inducias quam primum subsidio veniret. Baebius exercitum M. Pinario praetori, eunti in Sardiniam, tradiderat. Ceterum et senatum literis certiore fecit, consideri a Liguribus L. Aemilium, et M. Claudio Marcello, cuius proxima inde provincia erat, scripsit, ut, si videretur ei, exercitum ex Gallia traduceret in Ligures, et L. Aemilium liberaret obsidione. Haec sera futura auxilia erant. Ligures postero die ad castra redeunt. Aemilius, quum et venturos scisset, et educere in aciem potuisset, intra vallum suos tenuit, ut extraheret rem in id tempus, quo Baebius cum exercitu venire a Pisis posset.

XXVI. Rómae magnam trepidationem literae Baebii fecerunt: eo maiorem, quod paucos post dies Marcellus, tradito exercitu Fabio, Romam quum venisset, spem ademit, eum, qui in Gallia esset, exercitum in Ligures traduci posse, quia bellum cum Istris esset, prohibentibus coloniam Aquileiam deduci: eo profectum Fabium, neque inde regredi, bello inchoato, posse. Una, et ea ipsa tardior, quam tempus postulabat, subsidii spes erat, si consules maturassent in provinciam ire. Id ut facerent, pro se quisque patrum vociferari. Consules, nisi confecto delectu, negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi, in causa esse, quo serius perficeretur. Non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent, et militibus, quos conscriptos haberent, diem edicerent, quo Pisas convenirent. Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum. Et praetoribus, Q. Petillio et Q. Fabio, imperatum est, ut Petillius duas legiones civium romanorum tumultuarias scriberet, et omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret: Fabio, ut sociis latini nominis quidecim millia peditum, octingentos equites imperaret. Duumviri navales creati C. Matienus et C. Lucretius, navesque iis ornatae sunt; Matienoque, cuius ad gallicum sinum provincia erat, imperatum est, ut classem primo quoque tempore duceret in Ligurum oram, si quo usui esse L. Aemilio atque eius exercitui posset.

XXVII. Aemilius, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur, interceptos credens equites, non ultra differendum ratus, quin per se fortunam tentaret, priusquam hostes venirent, qui iam segnius socordiusque oppugnabant, ad quatuor portas exercitum instruxit, ut, signo dato, simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinariis cohortibus duas adiunxit, praeposito M. Valerio legato: erumpere extraordinaria porta iussit. Ad dextram principalem hastatos legionis primae instruxit, principes ex eadem legione in subsidiis posuit: M. Servilius et L. Sulpicius, tribuni militum, his praepositi. Tertia legio adversus principalem sinistram portam instructa est. Id tantum mutatum;

principes primi, et hastati in subsidiis locati: Sex. Iulius Caesar et L. Aurelius Cotta, tribuni militum, huic legioni praepositi sunt. Q. Fulvius Flaccus legatus cum dextra ala ad quaestoriam portam positus: duae cohortes et triarii duarum legionum in praesidio castrorum manere iussi. Omnes portas concionabundus ipse imperator circumiit; et, quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat; nunc fraudem hostium incusans, qui, pace petita, induciis datis, per ipsum induciarum tempus contra ius gentium ad castra oppugnanda venissent: nunc, quantus pudor esset, edocens, ab Liguribus, latronibus verius, quam hostibus iustis, romanum exercitum obsideri. *Quo ore quisquam vestrum, si hinc alieno praesidio, non vestra virtute, evaseritis, occurret, non dico iis militibus, qui Hannibalem, qui Philippum, qui Antiochum, maximos nostrae aetatis reges ducesque, vicerunt; sed iis, qui hos ipsos Ligures aliquoties, pecorum modo fugientes, per saltus invios consecrati ceciderunt? Quod Hispani, quod Galli, quod Macedones Poenive non audeant, ligustinus hostis vallum romanum subit, obsidet ultro, et oppugnat! quem, scrutantes antea devios saltus, abditum et latentem vix inveniebamus.* Ad haec consentiens reddebatur militum clamor, nullam militum culpam esse, quibus nemo ad erumpendum signum dedisset. *Daret signum: intellecturum, eosdem, qui antea fuerint, et Romanos et Ligures esse.*

XXVIII. Bina cis montes castra Ligurum erant. Ex iis, primis diebus, sole orto, pariter omnes compositi et instructi procedebant: tum, nisi exsatiati cibo vinoque, arma non capiebant. Dispersi, inordinati exhibant; ut quibus pro spe certum esset, hostes extra vallum signa non elaturos. Adversus ita incompositos eos venientes, clamore pariter omnium, qui in castris erant, calorum quoque et lixarum, sublato, simul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improvisa res fuit, ut perinde, ac si insidiis circumventi forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnae fuit. Fuga deinde effusa, et fugientium passim caedes erat. Equitibus dato signo, ut conscenderent equos, nec effugere quemquam sinerent, in castra omnes trepida fuga compulsi sunt:

deinde ipsis exuti castris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occisa, capta duo millia et quingenti. Triduo post Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in ditionem venit. Gubernatores nautaeque conquisiti, qui praedatores fuissent navibus, atque omnes in custodiam coniecti. Et a C. Matieno duumviro naves eius generis in ligustina ora triginta duae captae sunt. Haec qui nuntiarent, literasque ad senatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus Romam missi: simulque peterent, ut L. Aemilio confecta provincia decedere, et deducere secum milites liceret, atque dimittere. Utrumque permissum ab senatu, et supplicatio ad omnia pulvinaria per triduum decreta: iussique praetores, Petillius urbanas dimittere legiones, Fabius sociis atque nomini latino remittere delectum: et uti praetor urbanus consulibus scriberet, senatum aequum censere, subitarios milites, tumultus causa conscriptos, primo quoque tempore dimitti.

XXIX. Colonia Graviscae eo anno deducta est in agrum etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum. Quina iugera agri data. Tresviri deduxerunt, C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Istra. Siccitate et inopia frugum insignis annus fuit. Sex menses nunquam pluisse, memoriae proditum est. Eodem anno in agro L. Petilii scribae sub Ianiculo, dum cultores agri altius moliuntur terram, duae lapideae arcae, octonos ferme pedes longae, quaternos latae, inventae sunt, operculis plumbo devinctis. Literis latinis graecisque utraque arca inscripta erat; in altera Numam Pompiliū; Pomponis filium, regem Romanorum, sepultum esse; in altera libros Numae Pompilii inesse. Eas arcas quum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quae titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumptis. In altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem latini de iure pontificio erant; septem graeci de disciplina sapientiae, quae illius aetatis esse potuit. Adicit Antias Valerius, Pythagoricos fuisse, vulgatae opinioni, qua creditur,

Pythagorae auditorem fuisse Numam, mendacio probabili accommodata fide. Primo ab amicis, qui in re praesenti fuerunt, libri lecti. Mox pluribus legentibus quum vulgarentur, Q. Petillius praetor urbanus, studiosus legendi, eos libros a L. Petillio sumpsit. Et erat familiaris usus, quod scribam eum quaestor Q. Petillius in decuriam legerat. Lectis rerum summis, quum animadvertisset, pleraque dissolvendarum religionum esse, L. Petillio dixit, *Sese eos libros in ignem coniecturum esse: prius, quam id faceret, se ei permittere, uti, si quod seu ius, seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, experiretur: id integra sua gratia eum facturum.* Scriba tribunos plebis adit; ab tribunis ad senatum res est reiecta. Praetor se iusiurandum dare paratum esse aiebat, libros eos legi servarique non oportere. Senatus censuit, *Satis habendum, quod praetor iusiurandum polliceretur: libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse: pretium pro libris, quantum Q. Petillio praetori maioriq[ue] parti tribunorum plebis videretur, domino esse solvendum.* Id scriba non accepit. Libri in comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.

XXX. Magnum bellum ea aestate coortum in Hispania citeriore. Ad quinque et triginta millia hominum, quantum numquam ferme antea, Celtiberi comparaverant. Q. Fulvius Flaccus eam obtinebat provinciam. Is, quia armare iuventutem Celtiberos audierat, et ipse, quanta poterat, a sociis auxilia contraxerat; sed nequaquam numero militum hostem aequabat. Principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, et castra locavit ad oppidum Aeburam, modico praesidio in urbe posito. Paucis post diebus Celtiberi, millia duo ferme inde, sub colle posuerunt castra. Quos ubi adesse praetor romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quam proxime succedere ad vallum iussum, ut viseret, quanta essent; pugna abstineret, reciperetque sese, si hostium equitatum exeuntem vidisset. Ita, ut praeceptum erat, fecit. Per dies aliquot nihil ultra motum, quam ut hae duae turmae ostenderentur: dein subducerentur, ubi equitatus hostium castris procucurrissent. Postremo

Celtiberi, omnibus simul peditum equitumque copiis castris egressi, acie directa medio ferme spatio inter bina castra constiterunt. Campus erat planus omnis et aptus pugnae. Ibi stetero Hispani hostem expectantes. Romanus intra vallum suos continuit per quadriduum continuum: et illi eodem-loco aciem instructam tenuerunt. Ab Romanis nihil motum. Inde quievire in castris Celtiberi, quia pugnae copia non fiebat: equites tantum in stationem egrediebantur, ut parati essent, si quid ab hoste moveretur. Pone castra utrique pabulatum et lignatum ibant, neutri alteros impediētes.

XXXI. Praetor romanus, ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti, nihil se priorem moturum, L. Acilium cum ala sinistra et sex millibus provinciarum auxiliorum circumire montem iubet, qui ab tergo hostibus erat; inde, ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. Nocte profecti sunt, ne possent conspici. Flaccus luce prima C. Scribonium, praefectum socium, ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis sinistrae alae mittit. Quos ubi et propius accedere, et plures, quam soliti erant, Celtiberi conspexerunt, omnis equitatus effunditur castris: simul et peditibus signum ad exeundum datur. Scribonius, uti praeceptum erat, ubi primum fremitum equestrem audivit, avertit equos, et castra repetit. Eo effusius sequi hostes. Primo equites, mox et peditum acies aderat, haud dubia spe, castra eo die se oppugnaturus. Quingentos passus, non plus, a vallo aberant. Itaque, ubi Flaccus satis abstractos eos a praesidio castrorum suorum ratus est, intra vallum exercitu instructo, tribus partibus simul erumpit, clamore non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam ut, qui in montibus erant, exaudirent. Nec morati sunt, quin decurrerent, sicut imperatum erat, ad castra: ubi quinque millium armatorum, non amplius, relictum erat praesidium. Quos quum et paucitas sua, et multitudo hostium, et improvisa res teruisset, prope sine certamine capiuntur castra. Castris, quae pars maxime a pugnantibus conspici poterat, iniecit Acilius ignem.

XXXII. Postremi Celtiberorum, qui in acie erant,

primi flammam conspexere: deinde per totam aciem vulgatum est, castra amissa esse, et tum quum maxime ardere. Unde illis terror, inde Romanis animus crevit. Iam clamor suorum vincentium accidebat, iam ardentia hostium castra apparebant. Celtiberi parumper incertis animis fluctuati sunt. Ceterum, postquam receptus pulsus nullus erat, nec usquam, nisi in certamine, spes, pertinacius de integro capessunt pugnam. Acie media urgebantur acriter a quinta legione. Adversus laevum cornu, in quo sui generis provincialia auxilia instruxisse Romanos cernebant, cum maiore fiducia intulerunt signa. Iam prope erat, ut sinistrum cornu pelleretur Romanis, ni septima legio successisset. Simul ab oppido Aebura, qui in praesidio relictis erant, in medio ardore pugnae advenerunt, et Acilius ab tergo erat. Diu in medio caesi Celtiberi: qui supererant, in omnes passim partes capessunt fugam. Equites, bipartito in eos emissi, magnam caedem edidere. Ad viginti tria millia hostium eo die caesa: capta quatuor millia et septingenti, cum equis plus quingentis, et signa militaria octoginta octo. Magna victoria, non tamen incruenta fuit. Romani de duabus legionibus milites paullo plus ducenti, socium latini nominis octingenti triginta, externorum auxiliarium duo millia ferme et quadringenti ceciderunt. Praetor in castra victorem exercitum reduxit. Acilius manere in castris ab se captis iussus. Postero die spolia de hostibus lecta, et pro concione donati, quorum virtus insignis fuerat.

XXXIII. Sauciis deinde in oppidum Aeburam devectis, per Carpetaniam ad Contrebiā ductae legiones. Ea urbs circumsessā, quum a Celtiberis auxilia arcessisset, morantibus iis, non quia ipsi cunctati sint, sed quia profectos a domo inexplicabiles continuis imbribus viae et inflati amnes tenebant, desperato auxilio suorum, in ditionem venit. Flaccus quoque, tempestatibus foedis coactus, exercitum omnem in urbem introduxit. Celtiberi, qui a domo profecti erant, deditionis ignari, quum tandem, superatis, ubi primum remiserunt imbres, amnibus, Contrebiā venissent, postquam castra nulla extra moenia viderunt, aut in alteram partem translata

rati, aut recessisse hostes, per negligentiam effusi ad oppidum accesserunt. In eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt, et incompósitos adorti fuderunt. Quae res ad resistendum eos et ad capessendam pugnam impediit, quod non uno agmine, nec ad signa frequentes veniebant, eadem magnae parti ad fugam saluti fuit. Sparsi enim toto passim campo se diffuderunt: nec usquam confertos eos hostis circumvenit. Tamen ad duodecim millia sunt caesa: capta plus quinque millia hominum, equi quadringenti, signa militaria sexaginta duo. Qui palati e fuga domum se recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium, deditionem Contrebiae et suam cladem narrando, averterunt: extemplo in vicos castellaque sua omnes dilapsi. Flaccus a Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones: multa castella expugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit.

XXXIV. Haec in citeriore Hispania eo anno gesta. Et in ulteriore, Manlius praetor secunda aliquot proelia cum Lusitanis fecit. Aquileia colonia latina eodem anno in agro Gallorum est deducta. Tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt. Tresviri deduxerunt, P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Aedes duae eo anno dedicatae sunt: una Veneris Erycinæ ad portam Collinam: dedicavit L. Porcius L. F. Licinus duumvir: (vota erat ab consule L. Porcio, ligustino bello) altera, in foro olitorio, Pietatis. Eam aedem dedicavit M'. Acilius Glabrio duumvir: statuamque auratam, quae prima omnium in Italia statua aurata est, patri Glabrioni posuit. Is erat, qui ipse eam aedem voverat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas depugnasset: locaveratque idem ex senatusconsulto. Per eosdem dies, quibus hae aedes dedicatae sunt, L. Aemilius Paullus proconsul ex Liguribus Ingaunis triumphavit. Transtulit coronas aureas quinque et viginti: nec praeterea quidquam auri argentique in eo triumpho latum. Captivi multi principes Ligurum ante currum ducti. Aëris trecenos militibus divisit. Auxerunt eius triumphi famam legati Ligurum, pacem perpetuam

orantes : ita in animum induxisse Ligurum gentem, nulla unquam arma, nisi imperata a populo romano, sumere. Responsum a Q. Fabio praetore est Liguribus iussu senatus : *Orationem eam non novam Liguribus esse : mens vero ut nova et orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre. Ad consules irent, et, quae ab iis imperata essent, facerent : nulli alii, quam consulibus, senatum crediturum esse, sincera fide in pace Ligures esse.* Pax in Liguribus fuit. In Corsica pugnatum est cum Corsis. Ad duo millia eorum M. Pinarius praetor in acie occidit : qua clade compulsi obsides dederunt, et cerae centum millia pondo. Inde in Sardiniam exercitus ductus, et cum Iliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata, secunda proelia facta. Carthaginiensibus eodem anno centum obsides redditi, pacemque cum iis populus romanus, non ab se tantum, sed ab rege etiam Masinissa, praestitit ; qui cum praesidio armato agrum, qui in controversia erat, obtinebat.

XXXV. Otiosam provinciam consules habuerunt. M. Baebius, comitiorum causa Romam revocatus, consules creavit A. Postumium Albinum Luscum et C. Calpurnium Pisonem. Praetores exinde facti, Ti. Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus, P. Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molliculus, A. Hostilius Mancinus, C. Maenius. Hi omnes magistratum Idibus Martiis inierunt. Principio eius anni, quo A. Postumius Albinus et C. Calpurnius Piso consules fuerunt, ab A. Postumio comite in senatum introducti, qui ex Hispania citeriore venerant a Q. Fulvio Flacco, L. Minucius legatus, et duo tribuni militum, T. Maenius et L. Terentius Massiliota. Hi, quum duo secunda proelia, deditionem Celtiberiae, confectam provinciam nuntiassent, nec stipendio, quod mitti soleret, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse, petierunt ab senatu primum, ut ob res prospere gestas diis immortalibus honos haberetur : deinde, ut Q. Fulvio decedenti de provincia deportare inde exercitum, cuius forti opera et ipse et multi ante eum praetores usi essent, liceret ; quod fieri, praeterquam quod ita deberet, etiam prope necessarium esse. Ita enim obstinatos esse milites, ut non ultra retineri posse in provincia viderentur,

iniussuque abituri inde essent, si non dimitterentur: aut in perniciosam, si quis impense retineret, seditionem exarsuri. Consulibus ambobus provinciam Ligures esse senatus iussit. Praetores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit, P. Cornelio Sicilia, C. Maenio Sardinia. Hispanias sortiti, L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempronius citeriorem. Is quia successurus Q. Fulvio Flacco erat, ne vetere exercitu provincia spoliaretur, Quaero, inquit, de te, L. Minuci, quum consecratam provinciam nunties, existimesne, Celtiberos perpetuo in fide mansuros, ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut affirmare nobis potes, et habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi, ut ii modo, quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur, veteribus militibus tirores immisceantur? an, deductis de provincia veteribus legionibus, novas conscribendi et mittendi; quum contemptum tirocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu, quam re, facilius sit, provinciam ingenio ferocem, rebellatricem, confecisse? Paucae civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hiberna premebant, in ius ditionemque venerunt; ulteriores in armis sunt. Quae quum ita sint, ego iam hinc praedico, patres conscripti, me exercitu eo, qui nunc est, rempublicam administraturum; si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hibernacula lecturum, neque novum militem ferocissimo hosti obiecturum.

XXXVI. Legatus ad ea, quae interrogatus erat, respondit: Neque se, neque quemquam alium divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri essent. Itaque, negare non posse, quin rectius sit, etiam ad pacatos barbaros, nondum satis assuetos imperio, exercitum mitti. Novo autem, an vetere exercitu opus sit, eius esse dicere, qui scire possit, qua fide Celtiberi in pace mansuri sint; simul et qui illud exploratum habeat, quieturos milites, si diutius in provincia retineantur. Si ex eo, quod aut inter se loquantur, aut succlamationibus apud concionantem imperatorem significant, quid sentiant, coniectandum sit; palam vociferatos esse, aut imperatorem in provincia

retenturos, aut cum eo in Italiam venturos esse. Disceptationem inter praetorem legatumque consulum relatio interrupta; qui suas ornari provincias, priusquam de praetoris exercitu ageretur, aequum censebant. Novus omnis exercitus consulibus est decretus: binae legiones romanae cum suo equitatu, et socium latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum et octingenti equites. Cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellum inferrent, mandatum est. P. Cornelio et M. Baebio prorogatum imperium, iussique provincias obtinere, donec consules venissent: tum imperatum, ut dimisso, quem haberent, exercitu, reverterentur Romam. De Ti. Sempronii deinde exercitu actum est. Novam legionem ei quinque millium et ducentorum peditum cum equitibus quadringentis consules scribere iussi; et mille praeterea peditum civium romanorum, quinquaginta equites: et sociis nominis latini imperare septem millia peditum, trecentos equites. Cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium. Q. Fulvio permissum, ut, qui milites, ante Sp. Postumium, Q. Marcium consules, cives romani sociive, in Hispaniam transportati essent, et, praeterea, supplemento adducto, quot amplius duabus legionibus, quam decem millia, et quadringenti pedites, sexcenti equites essent; et socium latini nominis duodecim millia, sexcenti equites, quorum forti opera duobus adversus Celtiberos proeliis usus Q. Fulvius esset, eos, si videretur, secum deportaret. Et supplicationes decretae, quod is prospere rempublicam gessisset: et ceteri praetores in provincias missi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est. Octo legiones, praeter exercitum veterem, qui in Liguribus in spe propinqua missionis erant, eo anno esse placuit. Et is ipse exercitus aegre explebatur propter pestilentiam, quae iam tertium annum urbem romanam atque Italiam vastabat.

XXXVII. Praetor Ti. Minucius, et haud ita multo post consul C. Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum illustres viri: postremo prodigii loco ea clades haberi coepta est. C. Servilius pontifex maximus piacula irae deum conquirere iussus, decemviri libros

inspicere, consul Apollini, Aesculapio, Saluti dona votere, et dare signa inaurata; quae vovit deditque. Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt: maiores duodecim annis, omnes coronati et lauream in manu tenentes, supplicaverunt. Fraudis quoque humanae insinuaverat suspicio animis; et veneficii quaestio ex senatusconsulto, quod in urbe, propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio praetori, qui in locum Ti. Minucii erat suffectus; ultra decimum lapidem per fora conciliabulaque C. Maenio, priusquam in Sardiniam provinciam traiceret, decreta. Suspecta consulis erat mors maxime: necatus a Quarta Hostilia uxore dicebatur. Ut quidem filius eius Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici consul est declaratus, aliquanto magis infamis mors Pisonis coepit esse: et testes existebant, qui post declaratos consules Albinum et Pisonem, quibus comitiis Flaccus tulerat repulsam, et exprobratum ei a matre dicerent, quod iam ei tertium negatus consulatus petenti esset, et adiecisse, *pararet se ad petendum; intra duos menses effecturam, ut consul fieret.* Inter multa alia testimonia, ad causam pertinentia, haec quoque vox, nimis vero eventu comprobata, valuit, cur Hostilia damnaretur. Veris principio huius, dum consules novos delectus Romae tenet, mors deinde alterius, et creandi comitia consulis in locum eius, omnia tardiora fecerunt: interim P. Cornelius et M. Baebius, qui in consulatu nihil memorabile gesserant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt.

XXXVIII. Ligures, qui ante adventum in provinciam consulum non exspectassent bellum, improvise oppressi, ad duodecim millia hominum dediderunt se. Eos, consulto per literas prius senatu, deducere ex montibus in agros campestres procul ab domo, ne reditus spes esset, Cornelius et Baebius statuerunt, nullum alium ante finem rati fore ligustini belli. Ager publicus populi romani erat in Samnitibus, qui Taurasinorum [fuerat. In eum quum] traducere Ligures Apuanos vellent, edixerunt, *Ligures Apuani de montibus descenderent, cum liberis coniugibusque: sua omnia secum portarent.* Ligures,

saepe per legatos deprecati, ne penates, sedem, in qua geniti essent, sepulcra maiorum, cogerentur relinquere, arma, obsides pollicebantur. Postquam nihil impetrabant, neque vires ad bellandum erant, edicto paruerunt. Tracti sunt publico sumptu ad quadraginta millia liberorum capitum cum feminis puerisque. Argenti data centum et quinquaginta millia, unde, in novas aedes, compararent, quae opus essent. Agro dividendo dandisque iidem, qui traduxerant, Cornelius et Baebius praepositi: postulantes tamen ipsis, quinqueviri ab senatu dati, quorum ex consilio agerent. Transacta re, quum veterem exercitum Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. Hi omnium primi nullo bello gesto triumpharunt. Tantum hostes ducti ante currum: quia, nec quod ferretur, neque quod duceretur captum, neque quod militibus daretur, quidquam in triumphis eorum fuerat.

XXXIX. Eodem anno in Hispania Fulvius Flaccus proconsul, quia successor in provinciam tardius veniebat, educto exercitu ex hibernis, ulteriorem Celtiberiae agrum, unde ad deditionem non venerant, institit vastare. Qua re irritavit magis, quam conterruit, animos barbarorum: et, clam comparatis copiis, saltum Manlianum, per quem transiturum exercitum romanum satis sciebant, obsederunt. In Hispaniam ulteriorem eunti L. Postumio Albino collegae Gracchus mandaverat, ut Q. Fulvium certiores faceret, Tarraconem exercitum adduceret: *ibi dimitti veteranos, supplementaque distribuere et ordinare omnem exercitum sese velle*. Dies quoque, et ea propinqua, edita Flacco est, qua successor esset venturus. Haec nova allata res, omissis, quae agere instituerat, Flaccum raptim deducere exercitum ex Celtiberia quum coëgisset, barbari, causae ignari, suam defectionem et clam comparata arma sensisse eum, et pertimuisse rati, eo ferocius saltum insederunt. Ubi eum saltum prima luce agmen romanum intravit, repente ex duabus partibus simul exorti hostes Romanos invaserunt. Quod ubi vidit Flaccus, primos tumultus, in agmine per centuriones stare omnes, suo quemque loco, et arma expedire iubendo, sedavit: et, sarcinis iumen-

tisque in unum locum coactis, copias omnes partim ipse, partim per legatos tribunosque militum, ut tempus, ut locus postulabat, sine ulla trepidatione instruxit; cum bis deditis rem esse admonens. *Scelus et perfidiam illis, non virtute, nec animum accessisse. Reditum ignobilem in patriam, clarum ac memorabilem eos sibi fecisse: cruentos ex recenti caede hostium gladios, et manantia sanguine spolia, Romam ad triumphum delaturos.* Plura dici tempus non patiebatur. Invehebant se hostes, et in partibus extremis iam pugnabatur: deinde acies concurrerunt.

XL. Atrox ubique proelium, sed varia fortuna erat. Egregie legiones, nec segnius duae alae pugnabant; externa auxilia ab simili armatura, meliore aliquantulum militum genere, urgebantur, nec locum tueri poterant. Celtiberi, ubi ordinata acie et signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo impressionem fecerunt. Quo tantum valent genere pugnae, ut, quacumque parte perculere impetu suo, sustineri nequeant. Tunc quoque turbatae legiones sunt, prope interrupta acies. Quam trepidationem ubi Flaccus conspexit, equo advehitur ad legionarios equites: et, *Ecquid auxilii in vobis est? Actum iam de hoc exercitu erit? Quum undique acclamassent, Quin ederet, quid fieri velit; non segniter imperium exsecuturos: Duplicate turmas, inquit, duarum legionum equites, et permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent. Id cum maiore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos immittitis: quod saepe romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriae proditum est.* Dicto paruerunt, detractisque frenis his ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt. Dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, et, prope ommissa pugna, locum fugae circumspicere. Et alarii equites, postquam romanorum equitum tam memorabile facinus videre, et ipsi, virtute eorum accensi, sine ullius imperio in perturbatos iam hostes equos immittunt. Tunc vero Celtiberi omnes in fugam effunduntur, et imperator romanus, aversos hostes contemplatus, aedem Fortunae Equestri, Iovique optimo maximo ludos vovit. Caeduntur Celtiberi per totum saltum dissipati fuga.

Decem et septem millia hostium caesa eo die traduntur: vivi capti plus quatuor millia, ducentis septuaginta septem cum signis militaribus, equis prope mille centum. Nullis castris eo die victor exercitus mansit. Victoria non sine iactura militum fuit. Quadringenti septuaginta duo milites romani, socium ac latini nominis mille decem et novem, cum his tria millia militum auxiliariorum perierunt. Ita victor exercitus, renovata priore gloria, Tarraconem est perductus. Venienti Fulvio Ti. Sempronius praetor, qui biduo ante venerat, obviam processit: gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset. Cum summa concordia, quos dimitterent, quosque retinerent milites, composuerunt. Inde Fulvius, exauctoratis militibus in naves impositis, Romam est profectus: Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

XLI. Consules ambo in Ligures exercitus induxerunt diversis partibus. Postumius prima et tertia legione Baletam Suismontiumque montes obsedit: et, premendo praesidiis angustos saltus eorum, commeatus interclusit, inopiaque omnium rerum eos perdomuit. Fulvius, secunda et quarta legione adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram fluvium incolebant, in deditionem acceptos, ad septem millia hominum in naves impositos, praeter oram etrusci maris Neapolim transmisit. Inde in Samnium traducti, agerque his inter populares datus est. Montanorum Ligurum ab A. Postumio vineae caesae, frumentaue deusta: donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaunorum Intemeliorumque Ligurum processit. Priusquam hi consules venirent ad exercitum, qui Pisas indictus erat, praeerant A. Postumius et frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. Secundae legionis Fulvius tribunus militum erat. Is mensibus suis dimisit legionem, iureiurando adactis centurionibus, aes in aerarium ad quaestores esse delaturos. Hoc ubi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Aulo nuntiatum est, cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit assequi, deduxit castigatos Pisas: de ceteris consulem certior fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est, ut

M. Fulvius in Hispaniam relegaretur ultra Novam Carthaginem: literaeque ei datae sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem deferendae. Milites iussi ad signa redire. Causa ignominiae, uti semestre stipendium in eum annum esset ei legioni, decretum: qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum bonaque eius vendere consul iussus.

XLII. Eodem anno L. Duronius, qui praetor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium redierat, inde, in portu relictis navibus, quum venisset Romam, inter exponendas res, quas ibi gessisset, haud dubie in regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi causam avertit. *Ex regno eius omnes naves esse, quae superi maris oram depopulatae essent. De his rebus se legatos misisse, nec conveniendi regis potestatem factam.* Venerant Romam legati a Gentio, qui, quo tempore Romani conveniendi regis causa venissent, aegrum forte eum in ultimis partibus fuisse regni dicerent. *Petere Gentium ab senatu, ne crederent confictis criminibus in se, quae inimici detulissent.* Ad ea Duronius adiecit, multis civibus romanis et sociis latini nominis iniurias factas in regno eius; et cives romanos dici Coreyrae retineri. Eos omnes Romam adduci placuit: C. Claudium praetorem cognoscere: neque ante Gentio regi legatisve eius responsum reddi. Inter multos alios, quos pestilentia eius anni absumpsit, sacerdotes quoque aliquot mortui sunt. L. Valerius Flaccus pontifex mortuus est: in eius locum suffectus est Q. Fabius Labeo. P. Manlius, qui nuper ex ulteriore Hispania redierat, triumvir epulo: Q. Fulvius M. F. in locum eius triumvir cooptatus, tum praetextatus erat. De rege sacrificio sufficiendo in locum Cn. Cornelii Dolabellae contentio inter C. Servilium pontificem maximum fuit et L. Cornelium Dolabellam duumvirum navalem, quem, ut inauguraret, pontifex magistratu sese abdicare iubebat: recusantique id facere ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice; deque ea, quum provocasset, certatum ad populum. Quum plures iam tribus, intro vocatae, dicto esse audientem pontifici duumvirum, iuberent, multamque remitti, si magistratu se abdicasset; ultimum de coelo, quod comitia turbaret,

intervenit. Religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellae. P. Cloelium Siculum inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat. Exitu anni et C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit: idem decemvir sacrorum fuit. Pontifex in locum eius a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: at pontifex maximus M. Aemilius Lepidus, quum multi clari viri petissent: et decemvir sacrorum Q. Marcius Philippus in eiusdem locum est cooptatus. Et augur Sp. Postumius Albinus decessit. In locum eius P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt. Cumanis eo anno petentibus permissum, ut publice latine loquerentur, et praeconibus latine vendendi ius esset.

XLIII. Pisanis agrum pollicentibus, quo latina colonia deduceretur, gratiae ab senatu actae. Triumviri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, M. et P. Popillii Laenates. A C. Maenio praetore (cui, provincia Sardinia quum evenisset, additum erat, ut quaereret de veneficiis longius ab urbe decem millibus passuum) literae allatae, *Se iam tria millia hominum damnasae, et crescere sibi quaestionem indicii: aut eam sibi esse deserendam, aut provinciam dimittendam.* Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Romam cum magna fama gestarum rerum: qui, quum extra urbem triumphi causa esset, consul est creatus cum L. Manlio Acidino; et post paucos dies cum militibus, quos secum deduxerat, triumphans urbem est invectus. Tulit in triumpho coronas aureas centum viginti quatuor: praeterea auri pondo triginta unum; et signati Oscensis nummum centum septuaginta tria millia ducentos. Militibus de praeda quinquagenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti, tantundem sociis latini nominis, et stipendium omnibus duplex.

XLIV. Eo anno rogatio primum lata est ab L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque. Inde cognomen familiae inditum, ut Annales appellarentur. Praetores quatuor post multos annos lege Baebia creati, quae alternis quaternos iubebat creari. Hi facti, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Laevinus, Q. et P. Mucii Q. F. Scaevolae. Q. Fulvio et L. Manlio consulibus eadem provincia, quae superio-

ribus, pari numero copiae peditum, equitum, civium, sociorum decretae. In Hispaniis duabus Ti. Sempronio et L. Postumio cum iisdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium est: et in supplementum consules scribere iussi ad tria millia peditum romanorum, trecentos equites; quinque millia sociorum latini nominis, et quadringentos equites. P. Mucius Scaevola urbem sortitus provinciam est; et ut idem quaereret de beneficiis in urbe, et propius urbem decem millia passuum: Cn. Cornelius Scipio peregrinam, Q. Mucius Scaevola Siciliam, C. Valerius Laevinus Sardiniam. Q. Fulvius consul, prius, quam ullam rem publicam ageret, liberare et se et rempublicam religione votis solvendis, dixit, velle.

Vovisse, quo die postremum cum Celtiberis pugnasset, ludos Iovi optimo maximo, et aedem Equestri Fortunae sese facturum: in eam rem sibi pecuniam collatam esse ab Hispanis. Ludi decreti, et ut duumviri ad aedem locandam crearentur. De pecunia finitur, Ne maior causa ludorum consumeretur, quam quanta Fulvio Nobiliori, post aetolicum bellum ludos facienti, decreta esset: neve quid ad eos ludos arcesseret, cogeret, acciperet, faceret, adversus id senatusconsultum, quod L. Aemilio, Cn. Baebio consulibus de ludis factum esset. Decreverat id senatus propter effusos sumptus, factos in ludos Ti. Sempronii aedilis, qui graves non modo Italiae ac sociis latini nominis, sed etiam provinciis externis fuerant.

XLV. Hiems eo anno nive saeva et omni tempestatum genere fuit: arbores, quae obnoxiae frigoribus sunt, deusserat cunctas: et ea tum aliquanto, quam alias, longior fuit. Itaque Latinas mox subito coorta et intolerabilis tempestas in monte turbavit: instaurataeque sunt ex decreto pontificum. Eadem tempestas et in Capitolio aliquot signa prostravit, fulminibusque complura loca deformavit; aedem Iovis Tarracinae, aedem Albam Capuae, portamque romanam: muri pinnae aliquot locis decussae erant. Haec inter prodigia nuntiatum et ab Reate, tripedem natum mulum. Ob ea decemviri, iussi adire libros, edidere, quibus diis et quot hostiis sacrificaretur: et ob fulminibus complura loca deformata ad aedem Iovis ut supplicatio diem unum esset. Ludi deinde

votivi Q. Fulvii consulis per dies decem magno apparatu facti. Censorum inde comitia habita. Creati M. Aemilius Lepidus pontifex maximus et M. Fulvius Nobilior, qui ex Aetolis triumphaverat. Inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis et in senatu et ad populum atrocibus celebratae certaminibus. Comitiiis confectis, ut traditum antiquitus est, censores in Campo ad aram Martis sellis curulibus consederunt; quo repente principes senatorum cum agmine venerunt civitatis: inter quos Q. Caecilius Metellus verba fecit.

XLVI. *Non oblitus sumus, censores, vos paullo ante ab universo populo romano moribus nostris praepositos esse: et nos a vobis et admoneri, et regi, non vos a nobis debere. Indicandum tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendant, aut certe mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Aemili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis praelatum esse: ambo quum simul aspicimus, non possumus non vereri, ne male comparati sitis, nec tantum reipublicae prosit, quod omnibus nobis egregie placetis, quam, quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves et atroces geritis: quae periculum est, ne ex hac die nobis et reipublicae, quam vobis, graviores fiant. De quibus causis hoc timeamus, nulla succurrunt, quae dicerentur; nisi forte implacabiles fueritis, * implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo, finiatis simultates, quaesumus vos universi; et, quos coniunxit suffragiis suis populus romanus, hac etiam reconciliatione gratiae coniungi a nobis sinatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis census, lustrum condatis: quod in omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis, Ut ea res mihi collegaeque meo bene et feliciter eveniat, id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut, quod deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tati et Romulus, in cuius urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concorditer regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives sunt. Albani, diruta Alba, Romam traducti sunt: Latini, Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud,*

quia verum erat, in proverbium venit: Amicitias immortales, mortales inimicitias debere esse. Fremitus ortus cum assensu, deinde universorum voces idem petentium, confusae in unum, orationem interpellarunt. Inde Aemilius questus quum alia, tum bis a M. Fulvio se certo consulatu deiectum. Fulvius contra queri, se ab eo semper lacessitum, et in probum suum sponsionem factam. Tamen ambo significare, si alter vellet, se in potestate tot principum civitatis futuros. Omnibus instantibus, qui aderant, dextras fidemque dedere, mittere vere ac finire odium. Deinde, collaudantibus cunctis, deducti sunt in Capitolium. Et cura super tali re principum, et facilitas censorum egregie comprobata ab senatu et laudata est. Censoribus deinde postulantis, ut pecuniae summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.

XLVII. Eodem anno in Hispania L. Postumius et Ti. Sempronius propraeiores comparaverunt ita inter se, ut in Vaccaeos per Lusitaniam iret Albinus, in Celtiberiam inde reverteretur; Gracchus, si maius ibi bellum esset, in ultima Celtiberiae penetraret. Mundam urbem primum vi cepit, nocte ex improvise aggressus. Acceptis deinde obsidibus, praesidioque imposito, castella expugnare, agros urere, donec ad praevalidam aliam urbem (Certimam appellant Celtiberi) pervenit. Ubi quum iam opera admoveret, veniunt legati ex oppido, quorum sermo antiquae simplicitatis fuit, non dissimulantium bellaturos, si vires essent. Petierunt enim, ut sibi in castra Celtiberorum ire liceret ad auxilia acciendae: si non impetrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos. Permittente Graccho, ierunt, et post paucis diebus alios decem legatos secum adduxerunt. Meridianum tempus erat. Nihil prius petierunt a praetore, quam ut bibere sibi iuberet dari. Epotis primis poculis, iterum poposcerunt; magno risu circumstantium in tam rudibus et moris omnis ignaris ingeniis. Tum maximus natu ex iis, *Missi sumus, inquit, a gente nostra, qui sciscitaremur, qua tandem re fretus arma nobis inferres?* Ad hanc percunctationem Gracchus, *Exercitu se egregio fidentem venisse, respondit; quem si ipsi visere velint, quo certiora*

ad suos referant, potestatem se iis facturum esse: tribunisque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque, et decurrere iubeant armatas. Ab hoc spectaculo legati missi deterruerunt suos ab auxilio circumsessae urbi ferendo. Oppidani, quum ignes nocte e turribus nequidquam (quod signum convenerat) sustulissent, destituti ab unica spe auxilii, in deditionem venerunt. Sestertium quater et vicies ab iis est exactum, quadraginta nobilissimi equites: nec obsidum nomine, (nam militare iussi sunt) et tamen re ipsa, ut pignus fidei essent.

XLVIII. Inde iam duxit ad Alcen urbem, ubi castra Celtiberorum erant, a quibus venerant nuper legati. Eos quum per aliquot dies, armaturam levem immittendo in stationes, lacesisset parvis proeliis, in dies maiora certamina serebat, ut omnes extra munitiones eliceret. Ubi, quod petebatur, sensit effectum, auxiliorum praefectis imperat, ut, contracto certamine, tamquam multitudine superarentur, repente tergis datis, ad castra effuse fugerent, ipse intra vallum ad omnes portas instruxit copias. Haud multum temporis intercessit, quum ex composito refugientium suorum agmen, post effuse sequentes barbaros conspexit. Instructam ad hoc ipsum intra vallum habebat aciem. Itaque tantum moratus, ut suos refugere in castra libero introitu sineret, clamore sublato, simul omnibus portis erupit. Non sustinuerunt impetum necopinatum hostes. Qui ad castra oppugnanda venerant, ne sua quidem tueri potuerunt. Nam ex templo fusi, fugati, mox intra vallum paventes compulsi, postremo exuuntur castris. Eo die novem millia hostium caesa: capti vivi trecenti viginti, equi centum duodecim, signa militaria triginta septem. De exercitu romano centum novem ceciderunt.

XLIX. Ab hoc proelio Gracchus duxit ad depopulandum Celtiberiam legiones: et, quum ferret passim cuncta atque ageret, populi que alii voluntate, alii metu iugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditionem accepit: praeda potitus ingenti est. Convertit inde agmen retro, unde venerat, ad Alcen, atque eam urbem oppugnare institit. Oppidani primum impetum hostium sustinuerunt: deinde, quum iam non armis

modo, sed etiam operibus oppugnarentur, diffisi praesidio urbis, in arcem universi concesserunt. Postremo et inde, praemissis oratoribus, in ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt. Magna inde praeda facta est. Multi captivi nobiles in potestatem venerunt, inter quos et Thurri filii duo et filia. Regulus hic earum gentium erat, longe potentissimus omnium Hispanorum. Audita suorum clade, missis, qui fidem venienti in castra ad Gracchum peterent, venit. Et primum quaesivit ab eo, *ne sibi liceret ac suis vivere?* Quum praetor victurum respondisset; quaesivit iterum, *si cum Romanis militare liceret?* Id quoque Graccho permittente, *sequar*, inquit, *vos adversus veteres socios meos, quoniam illos ad me propius suspicere.* Secutus est inde Romanos, fortique ac fideli opera multis locis rem romanam adiuvit.

L. Ergavica inde, nobilis et potens civitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis. Eam deditionem oppidorum haud cum fide factam, quidam auctores sunt; e qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magnoque eum postea proelio ad montem Chaunum cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis collatis pugnasse; multos utrimque cecidisse: nec aliud magnopere, ne victos crederes, fecisse Romanos, nisi quod postero die lacessierint proelio manentes intra vallum; spolia per totum diem legerint: tertio die proelio maiore iterum pugnatum; et tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraque eorum capta et direpta esse. Viginti duo millia hostium eo die esse caesa, plus trecentos captos: parum fere equorum numerum; et signa militaria septuaginta duo. Inde debellatum, veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide, Celtiberos fecisse. Eadem aestate et L. Postumium in Hispania ulteriore bis cum Vaccaeis egregie pugnasse scribunt: ad triginta et quinque millia hostium occidisse, et castra expugnasse. Propius vero est, serius in provinciam pervenisse, quam ut ea aestate potuerit res gerere.

LI. Censores fideli concordia senatum legerunt. Princeps lectus est ipse censor M. Aemilius Lepidus pontifex maximus: tres eiecti de senatu. Retinuit quosdam Lepidus a collega praeteritos. Opera ex pecunia attributa

divisaeque inter se haec confecerunt. Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum opus, quod praedia habebat ibi, privatamque publicae rei impensam inseruerat. Theatrum et proscenium ad Apollinis, aedem Iovis in Capitolio, columnasque circa poliendas albo locavit: et ab his columnis, quae incommode opposita videbantur, signa amovit: clypeaque de columnis, et signa militaria affixa omnis generis dempsit. M. Fulvius plura et maioris locavit usus: portum et pilas pontis in Tiberim; quibus pilis fornices post aliquot annos P. Scipio Africanus et L. Mummius censores locaverunt imponendos: basilicam post argentarias Novas et forum piscatorium, circumdatis tabernis, quas vendidit in privatum; et forum, et porticum extra portam Trigeminam, et aliam post navalia, et ad sanum Herculis, et post Spei ad Tiberim aedem Apollinis Medici. Habuere et in promiscuo praeterea pecuniam. Ex ea communiter locarunt aquam adducendam, fornicesque faciendos. Impedimento operi fuit M. Licinius Crassus, qui per fundum suum duci non est passus. Portoria quoque et vectigalia iidem multa instituerunt: complura sacella publica, quae fuerant occupata a privatis, publica sacraque ut essent, paterentque populo, curarunt. Mutarunt suffragia: regionatimque generibus hominum, causisque, et quaestibus, tribus descripserunt.

LII. Et alter ex censoribus M. Aemilius petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum reginae Iunonis et Dianae, quae bello ligustino ante annos octo vovisset, pecunia ad ludos decerneretur. Viginti millia aeris decreverunt. Dedicavit eas aedes, utramque in circo Flaminio: ludosque scenicos triduum post dedicationem templi Iunonis, biduum post Dianae, et singulos dies fecit in circo. Idem dedicavit aedem Larium Permarinum in Campo. Voverat eam annis undecim ante L. Aemilius Regillus, navali proelio adversus praefectos regis Antiochi. Supra valvas templi tabula cum titulo hoc fixa est: *Duella magno dirimendo, regibus subigendis, causa patrandae pacis haec pugna exeunti L. Aemilio M. Aemili filio ** auspicio, imperio, felicitate ductuque eius inter Ephesum, Samum, Chiumque, inspectante eos ipso*

*Antiocho, exercitu omni, equitatu, elephantisque, classis regis Antiochi ante diem undecimum Calendas Ianuarias victa, fusa, contusa, fugataque est; ibique eo die naves longae cum omnibus sociis captae tredecim. Ea pugna pugnata, rex Antiochus regnumque **. Eius rei ergo aedem Laribus Permarinis vovit. Eodem exemplo tabula in aede Iovis in Capitolio supra valvas fixa est.*

LIII. Biduo, quo senatum legerunt censores, Q. Fulvius consul, profectus in Ligures, per invios montes vallesque saltuosas cum exercitu transgressus, signis collatis cum hoste pugnavit: neque tantum acie vicit: sed castra quoque eodem die cepit. Tria millia ducenti hostium, omnisque ea regio Ligurum in deditionem venit. Consul deditos in campestres agros deduxit, praesidiaque montibus imposuit. Celeriter et ex provincia literae Romam venerunt. Supplicationes ob eas res gestas in triduum decretae sunt. Praetores quadraginta hostiis maioribus per supplicationes rem divinam fecerunt. Ab altero consule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus est gestum. Galli transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi, neminem bello lacescentes, agrum a consulibus et senatu petebant, ut pacati sub imperio populi romani essent. Eos senatus excedere Italia iussit, et consulem Q. Fulvium quaerere, et animadvertere in eos, qui principes et auctores transcendendi Alpes fuissent.

LIV. Eodem anno Philippus rex Macedonum, senio et moerore consumptus post mortem filii, decessit. Demetriade hibernabat, quum desiderio anxius filii, tum poenitentia crudelitatis suae. Stimulabat animum et alter filius, haud dubie et sua et aliorum opinione rex, conversique in eum omnium oculi, et destituta senectus; aliis exspectantibus suam mortem, aliis ne exspectantibus quidem. Quo magisangebatur, et cum eo Antigonus Echechratis filius, nomen patrui Antigoni ferens, qui tutor Philippi fuerat, regiae vir maiestatis, nobili etiam pugna adversus Cleomenem Lacedaemonium clarus. Tutorem eum Graeci, ut cognomine a ceteris regibus distinguerent, appellarunt. Huius fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus incorruptus perman-

serat: eique ea fides, nequaquam amicum Persea, inimicissimum fecerat. Is, prospiciens animo, quanto cum periculo suo hereditas regni ventura esset ad Persea, ut primum labare animum regis, et ingemiscere interdum filii desiderio sensit; nunc praebendo aures, nunc lacessendo etiam mentionem rei temere actae, saepe querenti querens et ipse aderat: et, quum multa assoleat veritas praebere vestigia sui, omni ope adiuwabatur, quo maturius omnia emanarent. Suspecti et ministri facinoris, Apelles maxime et Philocles, erant; qui Romam legati fuerant, literasque exitiales Demetrio sub nomine Flaminini attulerant.

LIV. Falsa esse, et a scriba vitiatas, signumque adulterinum, vulgo in regia fremebant. Ceterum, quum suspecta magis, quam manifesta, esset res, forte Xychus obvius fit Antigono, comprehensusque ab eo in regiam est perductus. Relicto eo custodibus, Antigonus ad Philippum processit. *Multis, inquit, sermonibus intellexisse videor, magno te aestimaturum, si scire vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro petitus fraude et insidiis esset. Homo unus omnium, qui nodum huius erroris exsolvere possit, in potestate tua est Xychus. Forte oblatum perductumque in regiam vocari iube.* Et adductus primo ita negare inconstanter, ut, parvo metu admoto, paratum indicem esse appareret. Conspectum tortoris verberumque non sustinuit: ordinemque omnem facinoris legatorum ministeriique sui exposuit. Extemplo missi, qui legatos comprehenderent, Philoclem, qui praesens erat, oppraserant: Apelles, missus ad Chaeream quendam persequendum, indicio Xychi audito, in Italiam traiecit. De Philocle nihil certi vulgatum est. Alii primo audaciter negantem, postquam in conspectum adductus sit Xychus, non ultra tetendisse; alii tormenta etiam inficiantem perpassum affirmant. Philippo redintegratus est luctus, geminatusque: et infelicitatem suam in liberis graviolem, quod alter perisset, censebat.

LVI. Perseus, certior factus omnia detecta esse, potentior quidem erat, quam ut fugam necessariam duceret. Tantum, ut procul abesset, curabat, interim velut ab incendio flagrantis irae, dum Philippus viveret,

se defensurus: qui, spe potiundi ad poenam corporis eius amissa, quod reliquum erat, id studere, ne super impunitatem etiam praemio sceleris frueretur. Antigonus igitur appellat; cui et palam facti parricidii gratia obnoxius erat, neque pudendum aut poenitendum eum regem Macedonibus, propter recentem patrui Antigoni gloriam, fore censebat. *Quando in eam fortunam veni, inquit, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod a patruo tuo forti, non solum fidei, tutela eius custoditum et auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno iudicem. Si neminem haberem, perire et exstingui id malletm, quam Perseo scelestae fraudis praemium esse. Demetrium excitatum ab inferis restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus illacrimasti, in locum eius substitutum relinquam.* Ab hoc sermone omni genere honoris producere eum non destitit. Quum in Thracia Perseus abesset, circumire Macedoniae urbes, principibusque Antigonus commendare: et, si vita longior suppetisset, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit. Ab Demetriade profectus, Thessalonicae plurimum temporis moratus fuerat. Inde quum Amphipolim venisset, gravi morbo est implicatus. Sed animo tamen aegrum magis fuisse, quam corpore, constat: curisque et vigiliis, quum identidem species et umbrae insontis interempti filii agitent, exstinctum esse cum diris execrationibus alterius. Tamen admoneri potuisset Antigonus, si haud statim palam facta esset mors regis. Medicus Calligenes, qui curationi praeerat, non expectata morte regis, a primis desperationis notis nuntios praedispositos, ita ut convenerat, misit ad Perseum; et mortem regis in adventum eius omnes, qui extra regiam erant, celavit.

LVII. Oppressit igitur necopinantes ignarosque omnes Perseus, et regnum scelere partum invasit. Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem, et ad vires bello contrahendas. Nam post paucis diebus gens Bastarnarum, diu sollicitata, ab suis sedibus magna peditum equitumque manu Histrum traiecit. Inde praegressis,

qui nuntiarent regi, Antigono et Cottoni (nobilis erat Bastarna; et Antigonus perinvitus cum ipso Cottoni legatus ad concitandos Bastarnas missus) haud procul Amphipoli fama, inde certi nuntii occurrerunt, mortuum esse regem: quae res omnem ordinem consilii turbavit. Compositum autem sic fuerat: transitum per Thraciam tutum et com meatus Bastarnis ut Philippus praestaret. Id ut facere posset, regionum principes donis coluerat, fide sua obligata, pacato agmine transituros Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes fundare Bastarnis. Duplex inde erat commodum futurum, si et Dardani, gens semper infestissima Macedoniae, temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur; et Bastarnae, relictis in Dardania coniugibus libcrisque, ad populandam Italiam possent mitti. *Per Scordiscos iter esse ad mare Hadriaticum Italiamque: alia via traduci exercitum non posse. Facile Bastarnis Scordiscos iter daturus: nec enim aut lingua aut moribus aequales abhorrere; et ipsos adiuncturos se, quum ad praedam opulentissimae gentis ire vidissent.* Inde in omnem eventum consilia accommodabatur. Sive caesi ab Romanis forent Bastarnae, Dardanos tamen sublato, praedamque ex reliquiis Bastarnarum, et possessionem liberam Dardaniae, solatio fore: sive prospere rem gessissent, Romanis aversis in Bastarnarum bellum, recuperatum se in Graecia, quae amisisset. Haec Philippi consilia fuerant.

LVIII. Ingressi sunt pacato agmine, fide Cottonis et Antigoni. Sed haud multo post famam mortis Philippi neque Thraces commercio faciles erant, neque Bastarnae empto contenti esse poterant, aut in agmine contineri, ne decederent via. Inde iniuriae ultro citroque fieri: quarum in dies incremento bellum exarsit. Postremo Thraces, quum vim ac multitudinem sustinere hostium non possent, relictis campestribus vicis, in montem ingentis altitudinis (Donucam vocant) concesserunt. Quum subire Bastarnae vellent, quali tempestate Gallos spoliante Delphos fama est peremptos esse; talis tum Bastarnas, nequidquam ad iuga montium appropinquantes, oppressit. Neque enim imbre tantum effuso, dein creberrima grandine obruti sunt, cum ingenti fragore

coeli tonitribusque et fulguribus praestringentibus aciem oculorum; sed fulmina etiam sic undique micabant, ut peti viderentur corpora; nec solum milites, sed etiam principes, icti caderent. Itaque, quum praecipiti fuga per rupes praecaltas improvidi sternerentur ruerentque, instabant quidem percussis Thraces: sed ipsi deos auctores fugae esse, coelumque in se ruere aiebant. Dissipati procella, quum, tanquam ex naufragio, plerique semiermes in castra, unde profecti erant, redissent; consultari, quid agerent, coeptum; inde orta dissensio, aliis redeundum, aliis penetrandum in Dardaniam consentibus. Triginta ferme millia hominum (Clondico duce profecti erant) pervenerunt. Cetera multitudo retro, qua venerat, transdanubianam regionem repetiit. Perseus, politus regno, interfici Antigoni iussit: et, dum firmaret res, legatos Romam ad amicitiam paternam renovandam, petendumque, ut rex ab senatu appellaretur, misit. Haec eo anno in Macedonia gesta.

LIX. Alter consulum Q. Fulvius ex Liguribus triumphavit: quem triumphum magis gratiae, quam rerum gestarum magnitudini, datum constabat. Armorum hostilium magnam vim transtulit; nullam pecuniam admodum. Divisit tamen in singulos milites trecenos aeris, duplex centurionibus, triplex equiti. Nihil in eo triumpho magis insigne fuit, quam quod forte evenit, ut eodem die triumpharet, quo priore anno ex praetura triumphaverat. Secundum triumphum comitia edixit, quibus creati consules sunt M. Iunius Brutus, A. Manlius Vulso. Praetorum inde, tribus creatis, comitia tempestas diremit. Postero die reliqui tres facti ante diem quartum Idus Martias, M. Titinius Curvus, Ti. Claudius Nero, T. Fonteius Capito. Ludi romani instaurati ab aedilibus curulibus Cn. Servilio Caepione, Ap. Claudio Centhone, propter prodigia, quae evenerant. Terra movit: in foris publicis, ubi lectisternium erat, deorum capita, quae in lectis erant, averterunt se; lanxque cum integumentis, quae Iovi apposita fuit, decidit. De mensa oleas quoque praegustasse mures, in prodigium verum est. Ad ea expianda nihil ultra, quam ut ludi instaurarentur, actum est.

E P I T O M E

LIBRI XLI.

Ignis in aede Vestae exstinctus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit, monumentumque operum suorum Gracchurim oppidum in Hispania constituit. Et a Postumio Albino proconsule Vaccaci ac Lusitani subacti sunt. Uterque triumphavit. Antiochus, Antiochi filius, obses Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriae ab urbe dimissus; praeter religionem, qua multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis Iovis Olympii, et Antiochiae Capitolini, vilissimum regem egit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita ducenta sexaginta tria millia, ducenta nonaginta quatuor. Q. Voconius Saza tribunus plebis legem tulit, ne quis heredem mulierem institueret. Suasit legem M. Cato: exstat oratio eius. Praeterea res contra Ligures, Istros, Sardos, et Celtiberos, a compluribus ducibus prospere gestas, et initia belli macedonici continet, quod Perseus, Philippi filius, moliebatur. Miserat enim ad Carthaginienses legationem, et ab iis nocte audita erat: sed et alias Graeciae civitates sollicitabat.

Omnino mutilus temporis iniuria et male mulcatus ad nos pervenit hic liber primus et quadragesimus. Quamquam vero nobis propositum fuerat Liviana tantum opera evulgare quae hodieque exstant; attamen quatuor priora capita adtexenda, et alia nonnulla supplenda existimavimus, quae in vetustissimis codicibus desiderantur; ne videlicet liber *ἀτεπάλος*, et hians passim et abrupta narratio legentem moleste interpellerent.

TH. VALL.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLI.

[1]. **I**am per omnes orbis terrarum partes victricia populus romanus circumtuleraſt arma, diſſitasque procul et ſeiunctas non uno mari regiones longe lateque pervaserat. Sed in tanta fluentium ex voto rerum felicitate moderationis tamen adeptus laudem, auctoritate magis, quam imperio, pollebat: et apud exterarum gentes plura conſilio, quam vi et terrore, gerere ſe gloriabatur. In devictos populos regesque non acerbus, munificus erga ſocios, ſibi ſolum victoriae decus appetens, ſuam regibus maiestatem, populis, vel in aequo, vel etiam in impari foedere, ſuas tamen leges, ſua iura libertatemque ſervaverat: atque adeo armis utramque maris mediterranei oram a Gadibus ad Syriam uſque complexus, et per immenſos terrarum tractus reverentia nomini romano conciliata, ſubiectos tamen ditioni ſolos habebat Siciliae, et circumiectarum Italiae insularum, et pleraeque Hispaniae, iugum tamen nondum docili ferentis cervice, populos. Augendae dominationi cauſam materiamque praeſtavit potius inconſulta hoſtium et aemulorum pravitas, quam ipſius ambitio. Perſei in primis, Macedoniae regnum per fraudem ac ſcelus adepti, crudelitas in populares omnibus inviſa, veſana inter immenſas opes avaritia, inconſiderata in capiendis exſequendisque conſiliis levitas, et illum peſſum dedere, et quaecumque ſtante hoc praecipuo romanae potentiae velut freno ſtare poterant. Redundavit enim in alios eius caſus, nec finitimorum tantum, ſed eorum etiam, qui longius remoti erant, ruinam traxit. Macedonum exitium ſecuta cum Achaeis Carthago: atque, horum cladibus convulſo omnium ſtatu, reliqua iam imperia, aliquamdiu obnoxia, poſt paullo eversa, in romanum imperium cuncta ceſſerunt. Atque haec, ut locis temporibusque diverſa, ita re coniuncta, ſub uno aspectu hic ponere libuit, intuenti

imminens mox Romanis a Perseo bellum, unde initium maxime crescendi res romanae cepere. Illud bellum tunc coquebat occultum Perseus: lacescebant magis, quam exercebant, romana arma Ligures et Galli.

[2]. M. Iunio Bruto, A. Manlio Vulsoni consulibus decretae ergo provinciae sunt, Gallia et Ligures: Manlio Gallia, Iunio Ligures obtigere. Praetoribus, M. Titinio Curvo urbana, Ti. Claudio Neroni peregrina iurisdic-tio evenit: P. Aelio Liguri Sicilia, T. Aebutio Caro Sardinia, M. Titinio (duo enim M. Titinii praeturam hoc anno gesserunt) Hispania citerior, T. Fonteio Cap- itoni ulterior. Incendium circa forum ortum est, quo et plurima deusta sunt, et Veneris aedes sine ullo ve- stigio cremata. Vestae penetralis ignis extinctus. Virgo, cuius custodia fuerat, iussu M. Aemilii pontificis ma- ximi flagro caesa, et supplicationes de more habitae sunt. Lustrum hoc anno a censoribus M. Aemilio Lepido, M. Fulvio Nobiliore conditum est. Censa sunt civium capita ducenta septuaginta tria millia, ducenta quadra- ginta quatuor. Legati a Perseo Macedonum rege vene- runt, postulantes, ut rex sociusque et amicus a senatu appellaretur, foedusque cum eo, quod cum Philippo pa- tre eius fuerat, renovaretur. Suspectus invisusque erat Romanis Perseus, nec dubitabant plerique, quin bellum, a Philippo tot per annos occultis consiliis instructum, ubi primum daretur occasio, viresque ei suae satis pla- cuissent, illaturus esset. Tamen, ne quietum et pacis studiosum lacesuisse, belloque causam ipsi dedisse vide- rentur, postulata ei sua concesserunt. Perseus, hoc ac- cepto responso, firmatum iam omnino sibi regnum exi- stimans, opes apud Graecos parare statuit. Cupidus ergo comparandae eorum amicitiae, quotquot aeris alieni causa aut iudicio condemnati solum verterant, quique ob maiestatis crimina Macedonia excesserant, universos in Macedoniam revocavit, edictis in insula Delo, ac Delphis, et in templo Itoniae Minervae palam proposi- tis, quibus non modo impunitatem, sed etiam bonorum omnium restitutionem, cum fructibus ab eo tempore, ex quo quisque exsularet, redeuntibus concedebat. Sed et iis, qui in Macedonia degebant, quidquid debebatur

fisco, remisit; cunctosque ob crimen maiestatis vinctos liberavit. His rebus quum multorum animos arrexisset, Graeciam in se convertit omnem, et magna spe implevit. Quin etiam in toto reliquae vitae cultu regiam dignitatem tuebatur. Nam et species erat honesta, et corpus ad omnia belli pacisque munia obeunda validum et habile, et frontis ac supercilii decora maturae iam aetati maiestas. Nihil in eo paternae lasciviae, effusaeque in Venerem et vina libidinis. His laudibus Perseus initia principatus commendabat, haud pares inceptis habitura exitus.

[3]. Antequam praetores ii, qui Hispanias sortiti fuerant, in provincias venirent, magnae res ibi gestae sunt a Postumio et Graccho. Sed Gracchi praecipua laus fuit, qui aetate florens, quum virtute animi et prudentia aequales omnes multum anteiret, et ingenti iam tum fama celebrabatur, et maiorem in futurum de se spem concitabat. Carabin, urbem sociam Romanorum, viginti millia Celtiberorum oppugnabant. Gracchus ad opem sociis ferendam properavit. Illa sollicitudo angebat, quoniam modo consilium suum obsessis significaret, tam arcta obsidione prementibus urbem hostibus, ut vix eo nuntius commeare posse videretur. Arduum negotium expedit Cominii audacia. Is equitum turmae praefectus, re prius apud se perpensa, et Graccho, quid pararet, admonito, hispanico indutus sago, pabulatoribus hostium se immiscuit. Cum his castra ingressus, hinc cursu ad urbem contendit, nuntiatque adventare Tiberium. Oppidani ex ultima desperatione ad alacritatem atque audaciam hoc nuntio excitati, obfirmatis ad fortiter repugnandum animis, die tertio, adventu Gracchi digressis hostibus, obsidione exempti sunt. Ipse postea Gracchus, fraude barbarorum appetitus, periculum viribus arte adiutis ita discussit, ut dolus in auctores verteret. Complega erat urbs aliquot ante annis condita, sed valida muris et celeribus incrementis aucta, in quam multi Hispanorum concurrerant, qui prius egentes agro huc illuc vagari cogeantur. Ex ea urbe prodeuntes ad viginti hominum millia, supplicum habitu, ramosque oleae porrigentes, in conspectu castrorum tamquam pacem oraturi consti-

terunt. Mox, abiectis precantium insignibus, ex improvise aggressi Romanos pavore ac tumultu omnia compleverunt. Gracchus sapienti consilio castra per simulationem fugae deseruit: quae illi dum solita barbaris aviditate diripiunt, seseque praeda praepediunt, reversus subito, et nihil tale metuentes adortus, plurimos cecidit, atque etiam ipsa urbe potitus est. Sunt, qui rem aliter narrent: Gracchum, quum comperisset, hostem inopia laborare, castra instructissima omnibus esculentis deseruisse: quae adeptum hostem, et repertis intemperanter repletum gravemque, reducto exercitu romano, subito oppressum esse.

[4]. Ceterum, sive haec diversa est eiusdem rei gestae narratio, sive alia plane res ac victoria, complures certe populos Gracchus, atque adeo totam Celtiberorum gentem perdomuit. Cepisse eum et evertisse trecentas ex illis urbes, quamquam Polybius gravis in primis auctor memorat, haud tamen pro certo affirmare ausim; nisi si urbium nomine turres et castella intelligenda sunt: quo mendacii genere et ipsi bellorum duces, et scriptores quoque historiarum res gestas exornare amant. Nam Hispania quidem arido et inculto solo magnam urbium multitudinem alere non potest. Repugnant etiam Hispanorum mores, si accolae nostri maris excipias, feri agrestesque, quum civilibus urbium conventibus mansuetiora fieri soleant hominum ingenia. Ceterum quidquid statuendum est de numero aut genere urbium a Sempromio captarum (etenim in numero quoque variant scriptores, et centum quinquaginta alii, alii centum tria oppida ab eo capta memoravere) magnas certe ille res gessit; nec bellicis tantum inclaruit laudibus, sed et egregium se pacis legumque moderatorem et arbitrum devictis gentibus praebuit. Nam et divisit inopibus agrum, et sedes ad habitandum assignavit, et omnibus ea loca incolentibus populis leges accurate descriptas, ex quibus in amicitia ac societate populi romani viverent, dato acceptoque iureiurando firmavit. Atque huius quidem foederis auctoritatem saepius imploravit sequens aetas in bellis, quae postea orta sunt. Gracchus monumentum virtutis operumque suorum Gracchurim urbem suo nomine

insignem esse voluit, quae antea Illurcis nominabatur. Postumii rerum fama obscurior est. Vaccaeii tamen ab eo et Lusitani subacti sunt, et quadraginta ex his populis hominum millia interfecti. His rebus gestis ambo, advenientibus successoribus exercitus ac provincias quum tradidissent, ad triumphum decesserunt. In Gallia Manlius consul, cui ea provincia obvenerat, quum triumpho materia deesset, oblatam a fortuna belli adversus Istros movendi occasionem cupide amplexus est. Aetolos pridem bellantes quum adjuvissent Istri, nuper quoque tumultuati fuerant. Praeerat tum illis ferocis ingenii rex Aepulo, qui gentem] a patre in pace habitam armasse, eoque iuventuti praedandi cupidae pergratus esse dicebatur.

I. [5]. Consilium de istrico bello quum haberet consul, alii gerendum extemplo, antequam contrahere copias hostes possent, alii consulendum prius senatum censebant. Vicit sententia, quae diem non proferebat. Profectus ab Aquileia consul castra ad lacum Timavi posuit; (imminet mari is lacus) eodem decem navibus C. Furius duumvir navalis venit. Adversus Illyriorum classem creati duumviri navales erant, qui tuendae viginti navibus maris superi orae Anconam velut cardinem haberent: inde L. Cornelius dextra litora usque ad Tarentum, C. Furius laeva usque ad Aquileiam tueretur. Eae naves ad proximum portum in Istriae fines cum onerariis et magno commeatu missae: secutusque cum legionibus consul quinque ferme millia a mari posuit castra. In portu emporium brevi perfrequens factum, omniaque huic in castra supportabantur. Et, quo id tutius fieret, stationes ab omnibus castrorum partibus circumdatae sunt: in Istriam versum praesidium stativum, repentina cohors placentina, opposita inter mare et castra: et, ut idem aquatoribus ad fluvium esset praesidium, M. Aebutius, tribunus militum secundae legionis, duos manipulos militum adiicere iussus est. T. et C. Aelii tribuni militum legionem tertiam, quae pabulatores et lignatores tueretur, via, quae Aquileiam fert, duxerant. Ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum: Catmelus pro regulo erat tribus laud amplius millibus armatorum.

II. [6]. Istri, ut primum ad lacum Timavi castra sunt romana mota, ipsi post collem occulto loco consederunt; et inde obliquis itineribus agmen sequebantur, in omnem occasionem intenti: nec quidquam eos, quae terra marique agerentur, fallebat. Postquam stationes invalidas esse pro castris, forum turba inermi frequens inter castra et mare mercantium, sine ullo terrestri aut maritimo munimento, viderunt; duo simul praesidia, placentinae cohortis, et manipulorum secundae legionis, aggrediuntur. Nebula matutina texerat inceptum: qua dilabente ad primum teporem solis, perlucens iam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux, speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum quoque frustrata Romanos, multo maiorem iis, quam erat, hostium aciem ostendit. Qua territi utriusque stationis milites ingenti tumultu quum in castra confugissent, laud paullo ibi plus, quam quod secum ipsi attulerant, terroris fecerunt. Nam neque dicere, quid fugissent, nec percunctantibus reddere responsum poterant: et clamor in portis, ut ubi nulla esset statio, quae sustineret impetum, audiebatur: et concursatio in obscuro incidentium aliorum in alios incertum fecerat, an hostis intra vallum esset. Una vox audiebatur ad mare vocantium. Id forte temere ab uno exclamatum totis passim personabat castris. Itaque primo, velut iussi id facere, pauci armati, maior pars inermes, ad mare decurrunt: dein plures, postremo prope omnes, et ipse consul; quum, frustra revocare fugientes conatus, nec imperio, nec auctoritate, nec precibus ad extremum, valuisset. Unus remansit M. Licinius Strabo, tribunus militum tertiae legionis, cum tribus signis ab legione sua relictus. Hunc, in vacua castra impetu facto, Istri, quum alius armatus iis nemo obviam isset, in praetorio instruentem atque adhortantem suos oppresserunt. Proelium atrocius, quam pro paucitate resistentium, fuit: nec ante finitum est, quam tribunus militum, qui-que circa eum constiterant, interfecti sunt. Praetorio deiecto, direptisque, quae ibi fuerunt, ad quaestorium forum quintanamque hostes pervenerunt. Ibi, quum omnium rerum paratam expositamque copiam, et stratos lectos in quaestorio invenissent, regulus accubans

epulari coepit. Mox idem ceteri omnes, armorum hostiumque obliti, faciunt: et, ut quibus insuetus liberallior victus esset, avidius vino ciboque corpora onerant.

III. [7]. Nequaquam eadem est tum rei forma apud Romanos: terra, mari trepidatur: nautici tabernacula detendunt, commeatumque in litore expositum in naves rapiunt: milites in scaphas et mare territi ruunt: nautae, metu ne compleantur navigia, alii turbae obsistunt, alii ab litore naves in altum expellunt. Inde certamen, mox etiam pugna cum vulneribus et caede in vicem militum nautarumque oritur, donec iussu consulis procul a terra classis summoti est. Secernere inde inermes ab armatis coepit. Vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt. Cetera deformis turba velut lixarum calorumque, praeda vere futura, si belli hostes meminissent. Tunc demum nuntius ad tertiam legionem revocandam, et Gallorum praesidium: et simul ex omnibus locis ad castra recipienda demendamque ignominiam rediri coeptum est. Tribuni militum tertiae legionis pabulum lignaque proicere iubent: centurionibus imperant, ut graviores aetate milites binos in ea iumenta, ex quibus onera deiecta erant, imponant: equites ut singulos e iuvenibus pedites secum in equos tollant. *Egregiam gloriam legionis fore, si castra, metu secundanorum amissa, sua virtute recipiant: et recipi facile esse, si in praeda occupati barbari subito opprimantur: sicut ceperint, posse capi.* Summa militum alacritate adhortatio audita est. Ferunt citati signa, nec signiferos armati morantur: priores tamen consul copiaeque, quae a mari reducebantur, ad vallum accesserunt. L. Atius, tribunus primus secundae legionis, non hortabatur modo milites, sed docebat etiam, *Si victores Istri, quibus armis cepissent castra, iisdem capta retinere in animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare persecuturos fuisse, deinde stationes certe pro vallo habituros: vino somnoque verisimile esse mersos iacere.*

IV. [8]. Sub haec A. Baeculonius signiferum suum, notae fortitudinis virum, inferre signum iussit. Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit:

connisusque, quum trans vallum siguum traiecisset, primus omnium portam intravit. Et parte alia T. et C. Aelii, tribuni militum tertiae legionis, cum equitatu adveniunt. Confestim, et quos biuos oneraria in iumenta imposuerant, secuti, et consul cum toto agmine. At Istorum pauci, qui modice vinosi erant, memores fuerant fugae; aliis somno mors continuata est: integraque sua omnia Romani, praeterquam quod vini cibique absumptum erat, receperunt. Aegri quoque milites, qui in castris relictis fuerant, postquam intra vallum suos senserunt, armis arreptis, caedem ingentem fecerunt. Ante omnes insignis opera fuit C. Popilii equitis. Sabello cognomen erat. Is, pede saucio relictus, longe plurimos hostium occidit. Ad octo millia Istorum sunt caesa, captus nemo, quia ira et indignatio immemores praedae fecit. Rex tamen Istorum, temulentus ex convivio, raptim a suis in equum impositus, fugit. Ex victoribus ducenti triginta septem milites perierunt, plures in matutina fuga, quam in recipiendis castris.

V. [9]. Forte ita evenit, ut Cn. et L. Gavillii, novelli Aquileienses, cum commeatu venientes, ignari prope in capta castra ab Istris incidereut. Ii, quum Aquileiam, relictis impedimentis, refugissent, omnia terrore ac tumultu, non Aquileiae modo, sed Romae quoque post paucos dies, impleverunt: quo, non capta tantum castra ab hostibus, nec fuga, quae vera erant, sed perditas res deletumque exercitum omnem, allatum est. Itaque, quod in tumultu fieri solet, delectus extra ordinem, non in urbe tantum, sed tota Italia, indicti. Duae legiones civium romanorum conscriptae, et decem millia peditum cum equitibus quingentis sociis nominis latini imperata. M. Iunius consul transire in Galliam, et ab civitatibus provinciae eius, quantum quaeque posset, militum exigere iussus. Simul decretum, ut T. Claudius praetor militibus legionis quartae, et socium latini nominis quinque millibus, equitibus ducentis quinquaginta, Pisas ut convenirent, ediceret; eamque provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur: M. Titinius praetor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque, Ariminum convenire iuberet. Nero paludatus

Pisas in provinciam est profectus. Titinius, C. Cassio tribuno militum Ariminum, qui praecesset legioni, misso, delectum Romae habuit. M. Iunius consul, ex Liguriis in provinciam Galliam transgressus, auxiliis protinus per civitates Galliae militibusque coloniis imperatis, Aquileiam pervenit. Ibi certior factus, exercitum incolumem esse, scriptis literis Romam, ne tumultuarentur, ipse, remissis auxiliis, quae Gallis imperaverat, ad collegam est profectus. Romae magna ex necopinato laetitia fuit: delectus omissus est: exauctorati, qui sacramento dixerant: et exercitus, qui Arimini pestilentia affectus erat, domum dimissus. Istri, magnis copiis quum castra haud procul consulis castris haberent, postquam alterum consulem cum exercitu novo advenisse audierunt, passim in civitates dilapsi sunt: consules Aquileiam in hiberna legiones reduxerunt.

VI. [10]. Sedato tamen istrico tumultu, senatusconsultum factum est, ut consules inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret. Quum absentem Manlium tribuni plebis, A. Licinius Nerva et C. Papirius Turdus, in concionibus lacerarent, rogationemque promulgarent, ne Manlius post Idus Martias (prorogatae namque consulibus iam in annum provinciae erant) imperium retineret, uti causam extemplo dicere, quum abisset magistratu, posset; huic rogationi Q. Aelius collega intercessit, magnisque contentionibus obtinuit, ne perferretur. Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus ex Hispania Romam quum revertissent, senatus iis a M. Titinio praetore datus in aede Bellonae ad disserendas res, quas gessissent, postulandosque honores meritos, ut diis immortalibus haberetur honos. Eodem tempore et in Sardinia magnum tumultum esse, literis T. Aebutii praetoris cognitum est, quas filius eius ad senatum attulerat. Ilienses, adiunctis Balarorum auxiliis, pacatam provinciam invaserant: nec iis invalido exercitu, et magna parte pestilentia absumpto, resisti poterat. Eadem et Sardorum legati nuntiabant; orantes, ut urbibus saltem (iam enim agros deploratos esse) opem senatus ferret. Haec legatio, totumque quod ad Sardiniam pertinebat, ad novos

magistratus reiectum est. Aequè miserabilis legatio Lyciorum, qui crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione attributi erant, querebantur: *Fuisse sub ditione Antiochi: eam regiam servitutem, collatam cum praesenti statu, praeclaram libertatem visam. Non publico tantum se premi imperio, sed singulos iustum pati servitium. Iuxta se coniuges liberosque vexari: in corpus, in tergum saeviri: famam, quod indignum sit, maculari dehonestarique: et palam res odiosas fieri, iuris etiam usurpandi causa; ne pro dubio habeant, nihil inter se et argento parata mancipia interesse.* Motus his senatus, literas Lyciis ad Rhodios dedit: *Nec Lycios Rhodiis, nec ullos alii cuiquam, qui nati liberi sint, in servitutem dari placere. Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in ditione populi romani civitates sociae sint.*

VII. [11]. Triumphi deinde ex Hispania duo continui acti. Prior Sempronius Gracchus de Celtiberis sociisque eorum; postero die L. Postumius de Lusitanis aliisque eiusdem regionis Hispanis triumphavit. Quadraginta milia pondo argenti Ti. Gracchus transtulit, viginti millia Albinus. Militibus denarios quinos vicenos, duplex centurioni, triplex equiti ambo diviserunt: sociis tantumdem, quantum Romanis. Per eosdem forte dies M. Iunius consul ex Istria comitiorum causa Romam venit. Eum quum in senatu fatigassent interrogationibus tribuni plebis Papirius et Licinius de iis, quae in Istria essent acta, in concionem quoque produxerunt. Ad quae quum consul, *Se dies non plus undecim in ea provincia fuisse, responderet; quae se absente acta essent, se quoque, ut illos, fama comperta habere; exsequebantur deinde quaerentes, Quid ita non potius A. Manlius Romam venisset, ut rationem redderet populo romano, cur ex Gallia provincia, quam sortitus esset, in Istriam transisset? Quando id bellum senatus decrevisset, quando populus romanus iussisset? At, hercule, privato quidem consilio bellum susceptum esse, sed gestum prudenter fortiterque. Imo, utrum susceptum sit nequius, an inconsultius gestum, dici non posse. Stationes duas necopinantes ab Istris oppressas, castra romana capta, quod peditum, quod equitum in castris fuerit: ceteros inermes fustosque, ante omnes consulem ipsum,*

ad mare ac naves fugisse. Privatum rationem redditurum earum rerum esse, quoniam consul noluisset.

VIII. [12]. Comitia deinde habita. Consules creati, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus: et postero die praetores facti, P. Aelius Tubero iterum, C. Quinctius Flamininus, C. Numisius, L. Mummius, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Laevinus. Tuberoni urbana iurisdictio, Quinctio peregrina evenit, Numisio Sicilia, Mummius Sardinia: sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur, Istriam Claudius; Scipio et Laevinus Galliam, in duas divisam provincias, sortiti sunt. Idibus Martiis, quo die Sempronius Claudiusque consulatum inierunt, mentio tantum de provinciis Sardinia Istriaque et utriusque hostibus fuit, qui in his provinciis bellum concivissent. Postero die legati Sardorum, qui ad novos magistratus dilati erant, et L. Minucius Thermus, qui legatus Manlii consulis in Istria fuerat, in senatum venit. Ab his edoctus est senatus, quantum belli eae provinciae haberent. Moverunt senatum et legationes socium nominis latini, quae et censores et priores consules fatigaverunt, tandem in senatum introductae. Summa querelarum erat, *Cives suos Romae census plerosque Romam commigrasse. Quod si permittatur, perpaucis lustris futurum, ut deserta oppida, deserti agri, nullum militem dare possent.* Fregellas quoque millia quatuor familiarum transisse ab se, Samnites Pelignique querebantur: neque eo minus aut hos aut illos in delectu militum dare. Genera autem fraudis duo mutandae viritim civitatis inducta erant. Lex sociis ac nominis latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, ut cives romani fierent. Ea lege male utendo, alii sociis, alii populo romano iniuriam faciebant. Nam et, ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibusquibus Romanis in eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant, libertinique cives essent: et quibus stirpes deesset, quam relinquerent, ut cives romani fiebant. Postea, his quoque imaginibus iuris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe, in civitatem romanam per migrationem et censum transibant. *Haec ne postea fierent, petebant legati, et ut redire in civitates iuberent*

socios: deinde ut lege caverent, ne quis quem civitatis mutandae causa suum faceret, neve alienaret: et, si quis ita civis romanus factus esset, [civis ne esset]. Haec impetrata ab senatu.

IX. [13]. Provinciae deinde, quae in bello erant, Sardinia atque Istria decretae. In Sardiniam duae legiones scribi iussae; quina millia in singulas et duceni pedites, treceni equites; et duodecim millia peditum sociorum ac latini nominis, et sexcenti equites, et decem quinqueremes naves, si deducere ex navalibus vellet. Tantundem peditum equitumque in Istriam, quantum in Sardiniam, decretum. Et legionem unam cum equitibus trecentis, et quinque millia peditum sociorum, et ducentos quinquaginta mittere equites in Hispaniam consules ad M. Titinium iussi. Priusquam consules provincias sortirentur, prodigia nuntiata sunt. Lapidem in agro crustumino in lucum Martis de coelo cecidisse: puerum trunci corporis in agro romano natum, et quadrupedem anguem visum: et Capuae multa in foro aedificia de coelo tacta: et Puteolis duas naves fulminis ictu concrematas esse. Inter haec, quae nuntiabantur, lupus etiam Romae interdiu agitatus, quum Collina porta intrasset, per Esquilinam magno consecrantium tumultu evasit. Eorum prodigiorum causa consules maiores hostias immolarunt, et diem unum circa omnia pulvinaria supplicatio fuit. Sacrificiis rite perfectis, provincias sortiti sunt: Claudio Istria, Sempronio Sardinia obvenit. Legem dein de sociis C. Claudius tulit ex senatusconsulto, et edixit: *qui socii ac nominis latini, ipsi maioresve eorum, M. Claudio, T. Quinctio censoribus, postque ea, apud socios nominis latini censi essent, ut omnes in suam quisque civitatem ante Calendas Novembres redirent.* Quae-stio, qui ita non redissent, L. Mummius praetori decreta est. Ad legem et edictum consulis senatusconsultum adiectum est: *ut, dictator, consul, interrex, censor, praetor, qui tunc esset, apud eorum quem qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur ut iusiurandum daret, qui eum manumitteret, civitatis mutandae causa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendum non censuerant.* Haec in posterum causa iurisque dictio C. Claudio consuli decreta est.

X. [14]. Dum haec Romae geruntur, M. Iunius et A. Manlius, qui priore anno consules fuerant, quum Aquileiae hibernassent, principio veris in fines Istrorum exercitum introduxerunt: ubi quum effuse popularentur, dolor magis et indignatio diripi res suas cernentes Istros, quam certa spes, satis sibi virium adversus duos exercitus, excivit. Concursu ex omnibus populis iuventutis facto, repentinus et tumultuarius exercitus acrius primo impetu, quam perseverantius, pugnavit. Ad quatuor milia eorum in acie caesa: ceteri, omisso bello, in civitates passim diffugerunt. Inde legatos primum ad pacem petendam in castra romana, deinde obsides imperatos, miserunt. Haec quum Romae cognita literis proconsulum essent, C. Claudius consul, veritus, ne forte ea res provinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatus, sine lictoribus, uno omnium certiore facto collega, nocte profectus, praeceps in provinciam abiit: ubi inconsultius, quam venerat, se gessit. Nam, quum concione advocata fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum (quippe qui primi ipsi fugissent) iactasset, ingessissetque probra M. Iunio, quod se dedecoris socium collegae fecisset, ad extremum utrumque decedere provincia iussit. Quod quum illi tum consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent, quum is more maiorum, secundum vota in Capitolio nuncupata, cum lictoribus, paludatus profectus ab urbe esset; furens ira, vocatum, qui pro quaestore Manlii erat, catenas poposcit, vinctos se Iunium Manliumque minitans Romam missurum. Ab eo quoque spretum consulis imperium est: et circumfusus exercitus, favens imperatorum causae, et consuli infestus, animos ad non parendum addebat. Postremo fatigatus consul et contumeliosis singulorum, et multitudinis (nam insuper irridebant) ludibriis, nave eadem, qua venerat, Aquileiam rediit. Inde collegae scripsit, ut militum novorum ei parti, quae scripta in Istriam provinciam esset, ediceret, Aquileiam ut conveniret; ne quid se Romae teneret, quo minus, votis nuncupatis, paludatus ab urbe exiret. Haec collegae obsequenter facta, brevisque dies ad conveniendum edicta est. Claudius prope consecutus est literas suas.

Concione adveniēns de Manlio et Iunio habita, non ultra triduum moratus Romae, paludatus, cum lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam, aequae ac prius, praecipiti celeritate abit.

XI. [15]. Paucis ante diebus Iunius Manliusque oppidum Nesactium, quo se principes Istrorum et regulus ipse Aepulo receperat, summa vi oppugnarunt. Eo Claudius duabus legionibus novis adductis, vetere exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumsegit, et vineis oppugnare intendit; amnemque praeterfluentem moenia, qui et impedimento oppugnantibus erat, et aquationem Istris praebebat, multorum dierum opere exceptum novo alveo avertit. Ea res barbaros miraculo terruit abscisae aquae: et ne tum quidem memores pacis, in caedem coniugum ac liberorum versi; etiam, ut spectaculo hostibus tam foedum facinus esset, palam in muris trucidatos praecipitabant. Inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam caedem, milites, transgressi murum, oppidum intrarunt. Cuius capti tumultum ut ex pavido clamore fugientium accepit rex, traiecit ferro pectus, ne vivus caperetur: ceteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida, Mutila et Faveria, vi capta et deleta. Praeda, ut in gente inopi, spe maior fuit, et omnis militibus concessa est. Quinque millia capitum sexcenta triginta duo sub corona venierunt: auctores belli virgis caesi, et securi percussi. Istria tota trium oppidorum excidio et morte regis pacata est: omnesque undique populi, obsidibus datis, in ditionem venerunt. Sub istrici finem belli apud Ligures concilia de bello haberi coepta.

XII. [16]. Ti. Claudius proconsul, qui praetor priore anno fuerat, cum praesidio legionis unius Pisis praecerat. Cuius literis senatus certior factus, eas ipsas literas ad C. Claudium (nam alter consul iam in Sardiniam traiecerat) deferendas censet: et adiicit decretum, *Quoniam Istria provincia confecta esset, si ei videretur, exercitum traduceret in Ligures*. Simul ex literis consulis, quas de rebus in Istria gestis scripserat, in biduum supplicatio decreta. Et ab altero consule Ti. Sempronio in Sardinia prospere res gesta. Exercitum in agrum Sardorum Ilien-

sium induxit. Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant. Cum utraque gente signis collatis confligit. Fusi fugatique hostes, castrisque exuti: duodecim millia armatorum caesa. Postero die arma lecta coniici in acervum iussit consul, sacrumque id Vulcano cremavit. Victorem exercitum in hiberna sociarum urbium reduxit. Et C. Claudius, literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto, ex Istria legiones in Ligures transduxit. Ad Scultennam flumen in campos progressi castra habebant hostes. Ibi cum his acie dimicatum. Quindecim millia caesa; plus septingenti aut in proelio, aut in castris (nam ea quoque expugnata sunt) capti: et signa militaria unum et quinquaginta capta. Ligures, reliquiae caedis, in montes refugerunt passim: populantique campestris agros consuli nulla usquam apparuerunt arma. Claudius, duarum gentium uno anno victor, duabus, quod raro alius, in consulatu pacatis provinciis Romam revertit.

XIII. [17]. Prodigia eo anno nuntiata. In Crustumino avem sangualem, quam vocant, sacrum lapidem rostro cecidisse. Bovem in Campania locutum. Vaccam aeneam Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberrasset, initam, ac semine aspersam. In Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit: et in Campania bos alendus publice datus: syracusanumque prodigium expiatum, editis ab haruspicibus diis, quibus supplicaretur. Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. In eius locum suffectus est pontifex filius eius M. Marcellus. Et Lucam colonia eodem anno duo millia civium romanorum sunt deducta. Triumviri deduxerunt, P. Aelius, L. Egilius, Cn. Sicinius. Quinquagena et singula iugera et semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure captus is ager erat: Etruscorum ante, quam Ligurum, fuerat. C. Claudius consul ad urbem venit: cui, quum in senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset, postulanti triumphus est decretus. Triumphavit in magistratu de duabus simul gentibus. Tulit in eo triumpho denarium trecenta septem millia, et victoriatum octoginta quinque millia septingentos duos. Militibus in singulos quini deni denarii dati: duplex centurioni, triplex equiti. Sociis dimidio

minus, quam civibus, datum: itaque taciti, ut iratos esse sentirent, secuti sunt currum.

XIV. [18]. Dum is triumphus de Liguribus agebatur, Ligures, postquam senserunt, non consularem tantum exercitum Romam abductum, sed legionem ab Ti. Claudio Pisis dimissam, soluti metu, clam exercitu indicto, per transversos limites, superatis montibus, in campos degressi, agrum mutinensem populati, repentino impetu coloniam ipsam ceperunt. Id ubi Romam allatum est, senatus C. Claudium consulem comitia primo quoque tempore habere iussit, creatisque in annum magistratibus in provinciam redire, et coloniam ex hostibus recipere. Ita, uti censuit senatus, comitia habita. Consules creati, Cn. Cornelius Scipio Hispallus, Q. Petillius Spurrinus. Praetores inde facti, M. Popillius Laenas, P. Licinius Crassus, M. Cornelius Scipio, L. Papirius Maso, M. Aburius, L. Aquillius Gallus. C. Claudio consuli prorogatum in annum imperium, et Gallia provincia: et, ne Istri idem, quod et Ligures, facerent, socios nominis latini in Istriam mitteret, quos triumphus causa de provincia deduxisset. Cn. Cornelio et Q. Petillio consulibus, quo die magistratum inierunt, immolantibus Iovi singulis bubus, uti solet, in ea hostia, qua Q. Petillius sacrificavit, in iocinore caput non inventum. Id quum ad senatum retulisset, bove perlitare iussus. De provinciis deinde consultus senatus Pisas et Ligures provincias consulibus decrevit. Cui Pisae provincia obvenisset, quum magistratum creandorum tempus esset, ad comitia reverti iussit. Additum decreto, ut binas legiones novas scriberent, et trecentos equites; et dena millia peditum sociis nominique latino, et sexcentos imperarent equites. Ti. Claudio prorogatum est imperium in id tempus, quo in provinciam consul venisset.

XV. [19]. Dum de his rebus in senatu agitur, Cn. Cornelius, evocatus a viatore, quum templo egressus esset, paullo post rediit confuso vultu, et exposuit patribus conscriptis, bovis sexcenarii, quem immolavisset, iecur diffluxisse. Id se victimario nuntianti parum credentem, ipsum aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, iussisse: et vidisse ceteram integram partem

extorum, iecur omne inenarrabili tabe absumptum. Ter-
 ritis eo prodigio patribus, et alter consul curam adiecit:
 qui se, quod caput iocinori defuisset, tribus bubus per-
 litasse negavit. Senatus maioribus hostiis usque ad lita-
 tionem sacrificari iussit. Ceteris diis perlitatum ferunt:
 Saluti Petillium perlitasse negant. Inde consules praeto-
 resque provincias sortiti. Pisae Cn. Cornelio, Ligures Pe-
 tillio obvenerunt. Praetores, L. Papirius Maso urbanam,
 M. Aburius inter peregrinos, sortiti sunt. M. Cornelius
 Scipio Maluginensis Hispaniam ulteriorem, L. Aquillius
 Gallus Siciliam habuit. Duo deprecati sunt, ne in pro-
 vincias irent: M. Popillius in Sardiniam. *Gracchum eam*
provinciam pacare: ei T. Aebutium praetorem adiutorem
ab senatu datum esse. Interrumpi tenorem rerum, in qui-
bus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime
convenire. Inter traditionem imperii novitatemque successo-
ris, quae noscendis prius, quam agendis, rebus imbuenda
sit, saepe bene gerendae rei occasiones intercideret. Probata
 Popillii excusatio est. P. Licinius Crassus sacrificiis se
 impediri solemnibus excusabat, ne in provinciam iret.
 Citerior Hispania obvenerat. Ceterum aut ire iussus, aut
 iurare pro concione, solemnii sacrificio se prohiberi. Id
 ubi in P. Licinio ita statutum est, et ab se uti iusiur-
 randum acciperent, M. Cornelius postulavit, ne in Hi-
 spaniam ulteriorem iret. Praetores ambo in eadem verba
 iurarunt. M. Titinius et T. Fonteius proconsules manere
 cum eodem imperii iure in Hispania iussi: et ut in sup-
 plementum his tria millia civium romanorum cum equi-
 tibus ducentis, quinque millia socium latini nominis et
 trecenti equites mitterentur.

XVI. [20]. Latinae feriae fuere ante diem tertium
 Nonas Maias, in quibus, quia in una hostia magistratus
 Lanuvinus precatus non erat, *populo romano Quiritium*,
 religioni fuit. Id quum ad senatum relatum esset, se-
 natusque ad pontificum collegium reiecisset; pontifici-
 bus, quia non recte factae Latinae essent, instauratis
 Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera instauratae
 essent, hostias praebere. Accesserat ad religionem, quod
 Cn. Cornelius consul, ex monte Albano rediens, concidit:
 et, parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas

profectus ingravescente morbo, Cumis decessit. Sed inde mortuus Romam allatus, et funere magnifico elatus sepultusque est. Pontifex idem fuerat. Consul Q. Petillius, quum primum per auspicia posset, collegae subrogando comitia habere iussus, et Latinas edicere. Comitia in ante diem tertium Nonas Sextiles, Latinas in ante diem tertium Idus Sextiles edixit. Plenis religionum animis, prodigia insuper nuntiata: Tusculi facem in coelo visam, Gabiis aedem Apollinis et privata aedificia complura, Graviscis murum portamque de coelo tacta. Ea patres procurari, uti pontifices censuissent, iusserunt. Dum consules primum religiones, deinde alterum alterius mors, et comitia, et Latinarum instauratio impediunt, interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligures priore anno ceperant, admovit. Ante triduum, quam oppugnare coeperat, receptam ex hostibus, colonis restituit. Octo millia ibi Ligurum intra muros caesa; literaeque Romam extemplo scriptae, quibus non modo rem exponeret, sed etiam gloriaretur, sua virtute ac felicitate neminem iam cis Alpes hostem populi romani: agrique aliquantum captum, qui multis millibus hominum dividi viritim posset.

XVII. [21]. Et Ti. Sempronius eodem tempore in Sardinia multis secundis proeliis Sardos perdomuit. Quindecim millia hostium sunt caesa. Omnes Sardorum populi, qui defecerant, in ditionem redacti. Stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque: ceteri frumentum contulerunt. Pacata provincia, obsidibusque ex tota insula ducentis triginta acceptis, legati Romam, qui ea nuntiarent, missi; quique ab senatu peterent, ut ob eas res, ductu auspicioque Ti. Sempronii prospere gestas, diis immortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret. Senatus, in aede Apollinis legatorum verbis auditis, supplicationem in biduum decrevit, et quadraginta maioribus hostiis consules sacrificare iussit: Ti. Sempronium proconsulem exercitumque eo anno in provincia manere. Comitia deinde consulis unius subrogandi, quae in ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant, eo ipso die sunt confecta. Q. Petillius consul collegam,

qui extemplo magistratum occiperet, creavit C. Valerium Laevinum. Is, iam diu cupidus provinciae, quum opportuna cupiditati eius literae allatae essent, Ligures rebellasse, Nonis Sextilibus paludatus, literis auditis, tumultus eius causa legionem tertiam ad C. Claudium proconsulem in Galliam proficisci iussit; et duumviros navales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, maritimum quoque terrorem admoventes, circumvectarentur. Eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat. Et C. Claudius proconsul, audita rebellionem Ligurum, praeter eas copias, quas secum Parmae habebat, subitariis collectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admovit.

XVIII. [22]. Hostes sub adventum C. Claudii, a quo duce se meminerant nuper ad Scultennam flumen victos fugatosque, locorum magis praesidio adversus infelicitate expertam vim, quam armis, se defensuri, duos montes Letum et Balistam ceperunt, muroque insuper amplexi. Tardius ex agris demigrantes oppressi ad mille et quingenti perierunt. Ceteri montibus se tenebant, et, ne in metu quidem feritatis ingenitae obliti, saeviunt in praedam, quae Mutinae parta erat. Captivos cum foeda laceratione interficiunt: pecora in fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant. Satiati caede animantium, quae inanima erant, parietibus affligunt, vasa omnis generis usui magis, quam ornamento in speciem, facta. Q. Petillius consul, ne absente se debellaretur, literas ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se in Galliam veniret: campis Macris se eum exspectaturum. Literis acceptis, Claudius ex Liguribus castra movit, exercitumque ad campos Macros consuli tradidit. Eodem paucis post diebus C. Valerius consul alter venit. Ibi, divisus copiis, priusquam digrederentur, communiter ambo exercitus lustraverunt. Tum sortiti, quia non ab eadem utrumque parte aggredi hostem placebat, regiones quas peterent. Valerium auspiciato sortitum constabat, quod in templo fuisset: in Petillio id vitio factum, postea augures responderunt, quod extra templum sortem in sitellam in templum latam foris ipse posuerit. Profecti inde in diversas regiones. Petillius adversus Balistae et Leti

iugum, quod eos montes perpetuo dorsq inter se iungit, castra habuit. Ibi adhortantem eum pro concione milites, immemorem ambiguitatis verbi, ominatum ferunt, *Se eo die Letum capturum esse*. Duabus simul partibus subire in adversos montes coepit. Ea pars, in qua ipse erat, impigre succedebat. Alteram hostes quum propulissent, ut resitueret rem inclinatam, consul equo advectus, suos quidem a fuga revocavit: ipse, dum incautius ante signa obversatur, missili traiectus cecidit. Nec hostes ducem occisum senserunt; et suorum pauci, qui viderant, haud negligerent, ut qui in eo victoriam verti scirent, corpus occultavere. Alia multitudo peditum equitumque, deturbatis hostibus, montes sine duce cepere. Ad quinque millia Ligurum occisa: ex romano exercitu duo et quinquaginta ceciderunt. Super tam evidentem tristis ominis eventum, etiam ex pullario auditum est, vitium in auspicio fuisse; nec id consulem ignorasse. C. Valerius, audita [morte Q. Petillii, exercitum sine duce relictum ad suas copias adiunxit, iterumque aggressus hostes, eorum sanguine collegae Manibus egregie parentavit. Triumphavit de Liguribus. In legionem, cuius ante signa consul occisus erat, severe ab senatu animadversum est. Ei universae neque stipendium anni procedere, neque aera dari placuit, quia pro salute imperatoris hostium telis se non obtulerant. Sub haec tempora legati Dardanorum, quos ingens Bastarnarum exercitus, Clondico duce, ut ante memoravimus, premebat, Romam venere. Qui quum de Bastarnis exposuissent, quanta esset eorum multitudo, quam procera et immania corpora, quanta in periculis audacia, adiecerunt, societatem iis esse cum Perseo, et vero eum maiori sibi, quam Bastarnas ipsos, esse terrori: ac proinde, ut auxilium sibi ferretur, ab senatu postulant. Patres decreverunt, mittendos esse legatos, qui Macedoniae res inspicerent: et statim A. Postumio negotium datum, ut eo profiscisceretur. Collegas ei adiunxerunt e iunioribus, ut penes eum praecipua esset legationis vis et auctoritas. Inde actum de comitiis magistratum in insequentem annum: qua de re non mediocris disceptatio incidit, quod] periti religionum iurisque

publici, quando duo ordinarii consules eius anni, alter morbo, alter ferro periisset, suffectum consulem negabant recte comitia habere posse. [Res ad interregnum rediit. Creati consules per interregem P. Mucius Scaevola, M. Aemilius Lepidus iterum. Praetores inde facti sunt C. Popillius Laenas, T. Annius Luscus, C. Memmius Gallus, C. Cluvius Saxula, Ser. Cornelius Sulla, Ap. Claudius Centho. Consulibus provinciae obtigere Gallia et Ligures. Praetorum Cornelius Sulla Sardiniam obtinuit, Claudius Centho citeriorem Hispaniam. Reliquae praetoriae provinciae quibus evenerint, non exstat memoria. Annus hic pestilentia infamis, quae tamen in armenta tantum grassata est. Ligures, gens semper victa, semper rebellans, Lunam Pisasque depopulati fuerant. Simul et gallicus tumultus increpuerat. Lepidus, Gallorum motu facile compresso, in Ligures transcendit. Aliquot populi sese eius arbitrio permiserunt: quos, ut sunt fere similia locis cultorum ingenia, asperis montium iugis, quae incolebant, efferari ratus, quorundam ante se consulum exemplo, in plana] deduxit.

XIX. [23]. Cis Apenninum Garuli, et Lopicini, et Hercates; trans Apenninum Briniates fuerant. Intra Audenam amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit: omnibusque in ditionem redactis arma ademit. Ob eas res, in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque, senatus in triduum supplicationes decrevit, et quadraginta hostiis sacrificari iussit. Et tumultus quidem gallicus et ligustinus, qui principio eius anni exortus fuerat, haud magno conatu brevi oppressus erat. Belli macedonici subibat iam cura, miscente Perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina: et legati, qui missi ad res visendas in Macedoniam erant, iam reverterant Romam, renuntiaverantque, bellum in Dardania esse. Simul venerant et ab rege Perseo oratores, qui purgarent, nec accitos ab eo Bastarnas, nec auctore eo quidquam facere. Senatus nec liberavit eius culpae regem, neque arguit: moneri eum tantummodo iussit, ut etiam atque etiam curaret, ut sanctum habere foedus, quod ei cum Romanis esset, videri posset. Dardani, quum Bastarnas non

modo non excedere finibus suis, quod speraverant, sed graviores fieri in dies cernerent, subnisis Thracum accolarum et Scordischorum auxiliis, audendum aliquid vel temere rati, omnes undique armati ad oppidum, quod proximum castris Bastarnarum erat, conveniunt. Hiems erat, et id anni tempus elegerant, ut Thraces Scordisque in fines suos abirent. Quod ubi ita factum, et solos iam esse Bastarnas audierunt, bifariam dividunt copias: pars, ut recto itinere ad lacessendum ex aperto iret; pars, devio saltu circumducta, ab tergo aggrediretur. Ceterum, priusquam circumire castra hostium possent, pugnatum est; victique Dardani compelluntur in urbem, quae fere duodecim millia ab castris Bastarnarum aberat. Victores confestim circumsidunt urbem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hostibus, aut vi expugnaturi. Interim Dardanorum altera manus, quae circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Bastarnarum sine praesidio relictas [nullo negotio cepit. Bastarnae, omni et comite et apparatu bellico, qui in castris fuerat, exuti, quum eius reparandi facultas ex hostili regione, et infesto tempore anni, nulla esset, patrias sedes repetere statuerunt. Itaque ad Istrum regressi, non sine ingenti laetitia flumen alta concretum glacie offenderunt, quae nullum onus recusare videretur. Verum incumbente festinantium seque cursu agglomerantium hominum ac iumentorum toto simul agmine, glacies sub immenso pondere fatiscens subito dissiluit, univsumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus, victa tandem et comminuta, destituit. Plurimi statim vorticibus hausti sunt. Multos enatare conantes crustae dissolutae fragmina superinducta merserunt. Pauci ex omni populo per utramque ripam vix concisis visceribus evaserunt.

[24]. Per ea tempora Antiochus, Magni Antiochi filius, qui diu Romae obses fuerat, mortuo Seleuco fratre, Syriae regnum occupavit. Namque Seleucus, quem Philopator Graeci vocare; quum paternis cladibus fractas admodum Syriae opes accepisset, post otiosum nullisque admodum rebus gestis nobilitatum annorum duodecim regnum, hunc minorem natu fratrem, misso Romam in eius locum filio suo Demetrio, revocavit, ex

foederis legibus, quo mutari identidem obsides oportebat. Vix ille Athenas pervenerat, quum Seleucus insidiis Heliodori, unius ex purpuratis, oppressus interiit. Hunc regnum affectantem Eumenes et Attalus expulerunt, induxeruntque in eius possessionem Antiochum, quem sibi hoc tanto beneficio devinctum habere magni aestimabant. Iam enim ob quasdam offensiunculas suspectos habebant Romanos. Eorum auxiliis regno potitus Antiochus tanto populorum gaudio exceptus est, ut ei cognomen indiderint Epiphani, quod, quum alieni a stirpe regia regnum invaderent, ipse avitae ditionis assertor exortus suis illuxisset. Neque vero ei ad res bellicas defuit indoles et vigor animi. Verum ita pravus et inconsultus fuit in tota morum et instituendae vitae ratione, ut brevi, cognomine mutato, pro Epiphane Epimanes, id est insanus, vocitaretur. Saepe enim egressus e regia insciis ministris, uno aut altero comite, per urbem rosa coronatus et auro textam indutus vestem incedebat, interdum lapidibus, quos sub ala gerebat, incessens obvios; interdum contra nummos in vulgus spargens, vociferansque, *Sumat, cui fortuna dederit*. Alias vero per aurificum, caelatorumque, et aliorum fabrorum officinas discurrebat, de cuiusque arte ambitiose disserens: nunc cum obvio quoque plebeiorem hominum sermones miscebat in publico, nunc circum popinas oberans, cum ultimae sortis peregrinis et advenis computationi indulgebat. Si quos forte iuvenes tempestivum celebrare convivium senserat, ipse statim cum poculo et symphonia improvisus aderat comissabundus et lasciviens, ita ut rei novitate perculsi plerique se in fugam darent, partim metu conticescerent. In publicis quoque balneis cum turba eum lavare solitum fuisse constat. Ibi quum unguentis tamen pretiosissimis uteretur, ferunt quendam ei de plebe hominem dixisse quondam: *Beatus es, o rex: unguenta maximi pretii oles*. Cui ille, dicto delectatus, *Iam te*, inquit, *ita beabo, ut saturum te esse fateare*: et statim in eius caput ingentem unguenti nobilissimi urnam effundi iussit: ita ut, natante pavimento, in lubrico lapsantes tum ceteri, tum ipse rex in primis cachinnos tollens concideret.

XX. [25]. Postremo, sumpta loco vestis regiae toga, quemadmodum Romae a candidatis fieri viderat, forum circumibat, singulos e plebe pressans amplexansque, et modo aedilitatem, modo tribunatum plebis petens: ac denique populi suffragiis magistratum adeptus, romano] more, sella eburnea posita, ius dicebat, disceptabatque controversias minimarum rerum: adeoque nulli fortunae adhaerebat animus, per omnia genera vitae errans, uti nec sibi, nec aliis, quinam homo esset, satis constaret. Non alloqui amicos, vix notis familiariter arridere; munificentia inaequali sese aliosque ludificari: quibusdam honoratis magnoque aestimantibus se puerilia, ut escae aut lusus, munera dare; alios nihil expectantes ditare. Itaque nescire, quid sibi vellet, quibusdam videri. Quidam ludere eum simpliciter, quidam haud dubie insanire aiebant. In duabus tamen magnis honestisque rebus fere regius erat animus, in urbium donis, et deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi est pollicitus, maioremque partem pecuniae dedit. Tegeae theatrum magnificum e marmore facere instituit. Cyzici in Prytaneum, (id est penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur) vasa aurea mensae unius posuit. Rhodiis, ut nihil unum insigne, ita omnis generis, ut quaeque usus eorum postulaverunt, dona dedit. Magnificentiae vero in deos vel Iovis Olympii templum Athenis, unum in terris inchoatum pro magnitudine dei, potest testis esse. Sed et Delon aris insignibus statuarumque copia exornavit: et Antiochiae Iovis Capitolini magnificum templum non laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, et alia multa in aliis locis pollicitus, quia per breve tempus regni eius fuit, non perfecit. Spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges vicit; reliquorum sui moris, et copia Graecorum artificum. Gladiatorum munus romanae consuetudinis primo maiore cum terrore hominum, insuetorum ad tale spectaculum, quam voluptate, dedit: deinde saepius dando, et modo vulneribus tenuis, modo sine missione etiam, et familiare oculis gratumque id spectaculum fecit, et armorum studium plerisque iuvenum accendit.

Itaque, qui primo ab Roma magnis pretiis paratos gladiatores arcessere solitus erat, iam suo [e regno voluntarios facile paravit gladiatores, operam ultro ad depugnandum exigua mercede offerentes. Ceterum eandem in edendis spectaculis, quam et in cetera vita, pravitatem animi levitatemque exhibuit, ut ludorum apparatu nihil magnificentius, nihil ipso rege vilius aut contemptius videretur. Quod quidem quum saepe alias, tum maxime in iis ludis apparuit, quos, aemulatus eorum magnificentiam, qui a Paulo in Macedonia post devictum Persea dati fuerant, immani sumptu, nec minore suo dedecore, Antiochiae edidit. Verum ad romanas res revertamur, a quibus nos longius abstraxit huius regis mentio.

XXI. [26]. Ti. Sempronius Gracchus, qui per biennium Sardiniam obtinuerat, tradita Ser. Cornelio Sullae praetori provincia, reversus Romam triumphavit de Sardinis. Tantam captivorum multitudinem ex ea insula illum abduxisse ferunt, ut longa eorum venditione res in proverbium venerit, et *Sardi venales* pro rebus vilibus vulgari ioco celebrati fuerint. Triumphaverunt et consules ambo, Scaevola de Liguribus, Lepidus de iisdem et Gallis. Tum comitia magistratuum in insequentem annum habita. Creati consules sunt Sp. Postumius Albinus, Q. Mucius Scaevola. Praetoriis comitiis fortuna inter ceteros candidatos P. Africani filium L. Cornelium Scipionem, sive is Cnaeus fuit, non sine magna invidia in certamen coniecit cum C. Cicereio, qui patris eius scriba fuerat. Nam quinque iam nominatis praetoribus, C. Cassio Longino, P. Furio Philo, L. Claudio Asello, M. Atilio Serrano, Cn. Servilio Caepione, quum extremo saltem loco adhaerescere Scipio niteretur, adeo a patris virtutibus degenerasse visus est, ut omnium centuriarum suffragiis ei Cicereius anteferretur, nisi hic sive fortunae crimen, sive comitiarum errorem modestia sua emendasset. In hoc campestri certamine patroni sui filium vincere non sustinuit, abiectaque statim candida toga, ex competitore de victoria certo gratus cliens et competitoris sui suffragator factus est. Sic honorem, quem a populo impetraturus Scipio non videbatur, ope Cicereii

consecutus est, maiore Cicerei gloria, quam sua. Consulibus provinciae assignatae sunt Gallia et Ligures. Mox sortiti praetores, C. Cassius Longinus urbanam iurisdictionem obtinuit, L. Cornelius Sci[j]pio inter peregrinos. M. Atilio praetori provincia Sardinia obvenerat: sed cum legione nova, quam consules conscripserant, quinque millibus peditum, trecentis equitibus, in Corsicam iussus est transire. Dum is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatum imperium, uti obtineret Sardiniam. Cn. Servilio Caepioni in Hispaniam ulteriorem, et P. Furio Philo in citeriorem tria millia peditum romanorum, equites centum quinquaginta, et socium latini nominis quinque millia peditum, trecenti equites: Sicilia L. Claudio sine supplemento decreta. Duas praeterea legiones consules scribere iussi, iusto numero peditum equitumque, et decem millia peditum sociis imperare, et sexcentos equites. Delectus consulibus eo difficilior erat, quod pestilentia, quae priore anno in boves ingruerat, eo vertebatur in hominum morbos. Qui inciderant, haud facile septimum diem superabant: qui superaverant, longinquo, maxime quartanae, implicabantur morbo. Servitia maxime moriebantur: eorum strages per omnes vias insepulcorum erat. Ne liberorum quidem funeribus Libitina sufficebat. Cadavera, intacta a canibus ac vulturibus, tabes absumebat: satisque constabat, nec illo, nec priore anno, in tanta strage boum hominumque vulturium usquam visum. Sacerdotes publici ea pestilentia mortui sunt, Cn. Servilius Caepio pontifex, pater praetoris, et Ti. Sempronius Ti. F. Longus decemvir sacrorum, et P. Aelius Paetus augur, et Ti. Sempronius Gracchus, et C. Mamilius Vitulus curio maximus, et M. Sempronius Tuditanus pontifex. Pontifices suffecti sunt, C. Sulpicius Galba *** in locum Tuditani. Augures suffecti sunt, in Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronianus, in P. Aelii Q. Aelius Paetus. Decemvir sacrorum C. Sempronius Longus, curio maximus C. Scribonius Curio sufficitur. Quum pestilentiae finis non fieret, senatus decrevit, uti decemviri libros Sibyllinos adirent. Ex decreto eorum diem unum supplicatio fuit et, Q. Marcio Philippo verba praeunte, populus in foro votum concepit:

Si morbus pestilentiaque ex agro romano emota esset, bidduum ferias ac supplicationem se habiturum. In veienti agro biceps natus puer, et Sinuessae unimanus, et Auximi puella cum dentibus: et arcus interdiu sereno coelo super aedem Saturni in foro romano intentus, et tres simul soles effulserunt: et faces eadem nocte plures per coelum lapsae sunt in Lanuvino: Caeritesque anguem in oppido suo iubatam, aureis maculis sparsam, apparuisse affirmabant: et, in agro campano bovem locutum esse; satis constabat.

XXII. [27]. Legati Nonis Iuniis ex Africa redierunt, qui, convento prius Masinissa rege, Carthaginem ierant: ceterum certius aliquanto, quae Carthagine acta essent, ab rege rescierant, quam ab ipsis Carthaginiensibus. Compertum tamen affirmaverunt, legatos ab rege Perseo venisse, iisque noctu senatum in aede Aesculapii datum esse. Ab Carthagine legatos in Macedoniam missos, et rex affirmaverat, et ipsi parum constanter negaverant. In Macedoniam quoque mittendos legatos senatus censuit. Tres missi sunt, C. Laelius, M. Valerius Messala, Sex. Digitius. Perseus per id tempus, quia quidam Dolopum non parebant, et, de quibus ambigebatur rebus, disceptationem ab rege ad Romanos revocabant, cum exercitu profectus; sub ius iudiciumque suum totam coëgit gentem. Inde, per Oetaeos montes transgressus, religionibus quibusdam animo obiectis, oraculum aditurus Delphos descendit. Quum in media repente Graecia apparuisset, magnum non finitimis modo urbibus terrorem praebuit, sed in Asiam quoque ad regem Eumenem nuntios tumultuosos misit. Triduum, non plus, Delphis moratus, per Phthiotidem Achaïam, Thesaliamque, sine damno iniuriaque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit. Nec earum tantum civitatum, per quas iturus erat, satis habuit animos sibi conciliare: aut legatos, aut literas dimisit, petens, *ne diutius simultatum, quae cum patre suo fuissent, meminissent: nec enim tam atroces fuisse eas, ut non cum ipso potuerint ac debuerint finire. Secum quidem omnia illis integra esse ad instituendam fideliter amicitiam.* Cum Achaeorum maxime gente reconciliandae gratiae viam quaerebat.

XXIII. [28]. Haec una ex omni Graecia gens, et Atheniensium civitas, eo processerat irarum, ut finibus interdiceret Macedonibus. Itaque servitiis ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat: quia, quum finibus suis interdixissent, intrare regni terminos ipsi non audebant. Id quum Perseus animadvertisset, comprehensis omnibus, literae ***. *Ceterum, ne similis fuga servorum postea fieret, cogitandum et illis esse.* Recitatis his literis per Xenarchum praetorem, qui privatae gratiae aditum apud regem quaerebat, et plerisque moderate et benigne scriptas esse censentibus literas, atque his maxime, qui praeter spem recepturi essent amissa mancipia; Callicrates ex iis, qui in eo verti salutem gentis crederet, si cum Romanis inviolatum foedus servaretur, *Parva, inquit, aut mediocris res, Achaei, quibusdam videtur agi; ego maximam gravissimamque omnium non agi tantum arbitror, sed quodam modo actam esse. Nam qui regibus Macedonum, Macedonibusque ipsis, finibus interdixissemus, manereque id decretum, scilicet, ne legatos, ne nuntios admitteremus regum, per quos aliquorum ex nobis animi sollicitarentur; u concionantem quodam modo absentem audimus regem, et, si diis placet, orationem eius probamus. Et, quum ferae bestiae cibum ad fraudem suam positum plerumque aspernentur et refugiant, nos cucci, specie parvi beneficii, inescamur: et, servulorum minimi pretii recipiendorum spe, nostram ipsorum libertatem subruere et tentari patimur. Quis enim non videt, viam regiae societatis quaeri, qua romanum foedus, quo nostra omnia continentur, violetur? Nisi hoc dubium alicui est, bellandum Romanis cum Perseo esse, et, quod vivo Philippo expectatum, morte eius interpellatum est, id post mortem Philippi futurum. Duos, ut scitis, habuit filios Philippus, Demetrium et Persea. Genere materno, virtute, ingenio, favore Macedonum, longe praestitit Demetrius. Sed quia in Romanos odii regnum posuerat praemium, Demetrium nullo alio crimine, quam romanae amicitiae imitae, occidit: Persea, quem hostem populo romano prius paene, quam regni heredem futurum sciebat, regem fecit. Itaque quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum paravit? Bastarnas primum ad terrorem omnium in Dardaniam immisit:*

qui si sedem eam tenuissent, graviores eos accolae Graeciae habuissent, quam Asia Gallos habeat. Ea spe depulsus, non tamen belli consilia omisit: imo, si vere volumus dicere, iam inchoavit bellum. Dolopiam armis subegit, nec provocantes de controversiis ad disceptationem populi romani audivit. Inde, transgressus Octam, ut repente in medio umbilico Graeciae conspiceretur, Delphos descendit. Haec usurpatio itineris insoliti quo vobis spectare videtur? Thessaliam deinde peragravit. Quod sine ullius eorum, quos oderat, noxa, hoc magis tentationem metuo. Inde literas ad nos cum munere specie misit, et cogitare iubet, quo modo in reliquum hoc munere non egeamus; hoc est, ut decretum, quo arcetur Peloponneso Macedones, tollamus; rursus legatos regiones, et hospitium cum principibus, et mox Macedonum exercitus, ipsum quoque a Delphis (quantum enim interfuit fretum?) traicientem in Peloponnesum videamus, immisceamur Macedonibus armantibus se adversus Romanos. Ego nihil novi censeo decernendum, servandaque omnia integra, donec ad certum redigatur, vanusne hic timor noster, an verus fuerit. Si pax inviolata inter Macedonas Romanosque manebit, nobis quoque amicitia et commercium sit: nunc de eo cogitare periculosum et immaturum videtur.

XXIV. [29]. Post hunc Archo, frater Xenarchi praetoris, ita disseruit: Difficilem orationem Callicrates, et mihi, et omnibus, qui ab eo dissentimus, fecit: agendo enim romanae societatis causam ipse, tentarique et oppugnari dicendo, quam nemo neque tentat, neque oppugnat, effecit, ut, qui ab se dissentiret, adversus Romanos dicere videretur. Ac primum omnium, tamquam non hic nobiscum fuisset, sed aut ex curia populi romani veniret, aut regum arcanis interesset, omnia scit et nuntiat, quae occulte facta sunt. Divinat etiam, quae futura fuerant, si Philippus vixisset: quid ita Perseus regni heres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani. Nos autem, qui, nec ob quam causam, nec quemadmodum perierit Demetrius, scimus; nec quid Philippus, si vixisset, facturus fuerit, ad haec, quae palam geruntur, consilia nostra accommodare oportet. Ac scimus, Persea, regno accepto, legatos Romam misisse, ac regem a populo romano appellatum: audimus, legatos romanos renisse ad regem, et eos benigne exceptos. Haec

omnia pacis equidem signa esse iudico, non belli: nec Romanos offendi posse, si, ut bellum gerentes eos secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur. Cur quidem nos inexpiabile omnium soli bellum adversus regnum Macedonum geramus, non video. Opportuni propinquitate ipsa Macedoniae sumus? an infirmissimi omnium, tamquam, quos nuper subiecit, Dolopes? Imo contra ea, vel viribus nostris, deum benignitate, vel regionis intervallo tuti. Sed simus aequae subiecti ac Thessali Aetolique: nihilo plus fidei auctoritatisque habemus adversus Romanos, qui semper socii atque amici fuimus, quam Aetoli, qui paullo ante hostes fuerunt? Quod Aetolis, quod Thessalis, quod Epirotis, omni denique Graeciae cum Macedonibus iuris est, idem et nobis sit. Cur execrabilis ista nobis solis velut desertio iuris humani est? Fecerit aliquid Philippus, cur adversus eum armatum et bellum gerentem hoc decerneremus: quid Perseus, novus rex, omnis iniuriae insons, suo beneficio paternas simulates obliterans, meruit? cur soli omnium hostes ei sumus? Quamquam et illud dicere poteram, tanta priorum Macedoniae regum merita erga nos fuisse, ut Philippi unius iniurias, si quae forte fuerunt, utique post mortem; quum classis romana Cenchreis staret, consul cum exercitu Elatiae esset, triduum nos in concilio fuisse, consultantes, utrum Romanos, an Philippum, sequeremur. Nihil metus praesens ab Romanis sententias nostras inclinarit: fuit certe tamen aliquid, quod tam longam deliberationem faceret: id quod erat vetusta coniunctio cum Macedonibus, vetera et magna in nos regum merita. Valeant et nunc eadem illa, non ut praecipue amici, sed ne praecipue inimici simus. Ne id, quod non agitur, Calliocrates, simulaverimus. Nemo novae societatis aut novi foederis, quo nos temere illigemus, conscribendi est auctor: sed commercium tantum iuris praebendi repetendique sit, ne interdictione finium nostrorum et nos quoque regno arceamus, ne servis nostris aliquo fugere liceat. Quid hoc adversus romana foedera est? Quid rem parvam et apertam magnam et suspectam facimus? Quid vanos tumultus ciemus? Quid, ut ipsi locum assentandi Romanis habeamus, suspectos alios et invidiosos efficiamus? Si bellum erit, ne Perseus quidem dubitat, quin Romanos secuturi simus. In pace,

etiamsi non odia finiuntur, intermittantur. Quum iidem huic orationi, qui literis regis assensi erant, assentirentur, indignatione principum, quod, quam rem ne legatione quidem dignam iudicasset Perseus, literis paucorum versuum impetraret, decretum differtur. Legati deinde postea missi ab rege, quum Megalopoli concilium esset; dataque opera est ab iis, qui offensionem apud Romanos timebant, ne admitterentur.

XXV. [30]. Per haec tempora Aetolorum in semetipsos versus furor mutuis caedibus ad internecionem adducturus videbatur gentem. Fessi deinde et Romam utraque pars miserunt legatos, et inter se ipsi de reconcilianda concordia agebant: quae novo facinore discussa res veteres etiam iras excitavit. Exsulis Hypataeis, qui factionis Proxeni erant, quum reditus in patriam promissus esset, fidesque data per principem civitatis Eupolemum, octoginta illustres homines, quibus redeuntibus inter ceteram multitudinem Eupolemus etiam obvis exierat, quum salutatione benigna excepti essent, dextraeque datae, ingredientibus portam, fidem datam deosque testes nequidquam invocantes, interfecti sunt. Inde gravius de integro bellum exarsit. C. Valerius Laevinus, et Ap. Claudius Pulcher, et C. Memmius, et M. Popillius, et L. Canuleius missi ab senatu venerant. Apud eos quum Delphis utriusque partis legati magno certamine agerent, Proxenus maxime, quum causa, tum eloquentia, praestare visus est; qui paucos post dies ab Orthobula uxore veneno est sublatus: damnataque eo crimine, in exilium abiit. Idem furor et Cretenses lacerabat. Adventu deinde Q. Minucii legati, qui cum decem navibus missus ad sedanda eorum certamina erat, in spem pacis venerant. Ceterum induciae tantum sex mensium fuerunt: inde multo gravius bellum exarsit. Lycii quoque per idem tempus ab Rhodiis bello vexabantur. Sed externorum inter se bella, quo quacque modo gesta sunt, persequi non operae est satis superque oneris sustinenti res a populo romano gestas scribere.

XXVI. [31]. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Ti. Graccho dediderant, pacati manserant M. Titinio praetore obtinente provinciam. Rebellarunt sub adven-

tum Ap. Claudii, orsi que bellum sunt ab repentina op-
pugnatione castrorum romanorum. Prima lux ferme erat,
quum vigiles in vallo, quique in portarum stationibus
erant, quum vidissent procul venientem hostem, ad arma
conclamaverunt. Ap. Claudius, signo proposito pugnae,
paucis adhortatus milites, tribus simul portis eduxit.
Obsistentibus ad exitum Celtiberis, primo par utrimque
proelium fuit, quia propter angustias non omnes in
faucibus pugnare poterant Romani: urgentes deinde
alii alios sicubi evaserunt extra vallum, ut pandere
aciem, et exaequari cornibus hostibus, quibus circum-
ibantur, possent, ita repente irruperunt, ut sustinere
impetum eorum Celtiberi nequirent. Ante horam secun-
dam pulsi sunt: ad quindecim millia caesa aut capta:
signa adempta duo et triginta. Castra etiam eo die ex-
pugnata, debellatumque. Nam, qui superfuere proelio,
in oppida sua dilapsi sunt. Quieti deinde paruerunt
imperio.

XXVII. [32]. Censores eo anno creati Q. Fulvius
Flaccus et A. Postumius Albinus legerunt senatum:
princeps lectus M. Aemilius Lepidus pontifex maximus.
De senatu novem eiecerunt. Insignes notae fuerunt M.
Cornelii Maluginensis, qui biennio ante praetor in Hi-
spania fuerat; et L. Cornelii Scipionis praetoris, cuius
tum inter cives et peregrinos iurisdictio erat; et Cn.
Fulvii, qui frater germanus et, ut Valerius Antias tra-
dit, consors etiam censoris erat. Consules, votis in Ca-
pitolio nuncupatis, in provincias profecti sunt. Ex iis M.
Aemilio senatus negotium dedit, ut Patavinorum in Ve-
netia seditionem comprimeret, quos certamine factionum
ad intestinum bellum exarsisse, ipsorum legati attule-
rant. Legati, qui in Aetoliam ad similes motus compri-
nendos ierant, renuntiaverunt, coërceri rabiem gentis non
posse. Patavinis saluti fuit adventus consulis: neque
aliud, quod ageret in provincia, quum habuisset; Ro-
mam rediit. Censores vias sternendas silice in urbe,
glarea extra urbem substruendas marginandasque primi
omnium locaverunt, pontesque multis locis faciendos:
et scenam aedilibus praetoribusque praebendam: et car-
ceres in circo, et ova ad notas curriculis numerandis,

et * dam, et metas trans * et caveas ferreas pe * intro-mitterentur * ferreis in monte Albano consulibus, et clivum Capitolinum silice sternendum curaverunt, et porticum ab aede Saturni in Capitolium ad senaculum, ac super id curiam. Et extra portam Trigeminam emporium lapide straverunt, stipitibusque seperunt; et porticum Aemiliam reficiendam curarunt: gradibusque ascensum ab Tiberi in emporium fecerunt. Et extra eandem portam in Aventinum porticum silice straverunt, et eo publico ab aede Veneris fecerunt. Iidem Calatiae et Auximi muros faciendos locaverunt: venditisque ibi publicis locis, pecuniam, quae redacta erat, tabernis utrique foro circumdandis consumpserunt. Et alter ex iis Fulvius Flaccus (nam Postumius nihil, nisi senatus romani populive iussu, se locaturum ipsorum pecunia *) Iovis aedem Pisauri, et Fundis, et Potentiae etiam aquam adducendam, et Pisauri viam silice sternendam, et Sinuessam a ga * aviariae. In his et clo * um circumducend * et forum porticibus tabernisque claudendum, et Ianos tres faciendos. Haec ab uno censore opera locata, cum magna gratia colonorum. Moribus quoque regendis diligens et severa censura fuit. Multis equi adempti.

XXVIII. [33]. Exitu prope anni diem unum supplicatio fuit ob res prospere gestas in Hispania ductu auspicioque Ap. Claudii proconsulis: et maioribus hostiis viginti sacrificatum. Et alterum diem supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberaeque fuit, quod ex Sabinis terrae motus ingens cum multis aedificiorum ruinis nuntiatus erat. Quum Ap. Claudius ex Hispania Romam rediisset, decrevit senatus, ut ovans urbem iniret. Iam consularia comitia appetebant; quibus, magna contentione habitis propter multitudinem petentium, creati L. Postumius Albinus et M. Popillius Laenas. Praetores inde facti, N. Fabius Buteo, M. Matienus, C. Cicereius, M. Furius Crassipes iterum, A. Atilius Serranus iterum, C. Cluvius Saxula iterum. Comitiiis perfectis, Ap. Claudius Centho, ex Celtiberis ovans, quum in urbem iniret, decem millia pondo argenti, quinque millia auri in aerarium tulit. Flamen dialis inauguratus est Cn. Cornelius. Eodem

anno tabula in aedem Matris Matulae cum indice hoc posita est: *Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio auspicioque legio exercitusque populi romani Sardiniam subegit. In ea provincia hostium caesa aut capta supra octoginta millia. Republica felicissime gesta, atque liberatis vectigalibus* restitutis, exercitum saluum atque incolumem plenissimum praeda domum reportavit. Iterum triumphans in urbem Romam rediit. Cuius rei ergo hanc tabulam domum Iovi dedit.* Sardiniae insulae forma erat, atque in ea simulacra pugnarum picta. Munera gladiatorum eo anno aliquot parva alia data; unum ante cetera insigne fuit T. Flaminini, quod mortis causa patris sui, cum visceratione epuloque et ludis scenicis, quatrimum dedit. Magni tamen muneris ea summa fuit, ut per triduum quatuor et septuaginta homines pugnarint.

[34]. Finis huius anni insignis est nova, eaque magni momenti lege, quae non sine aliquo motu animorum agitata civitatem exercuit. Hactenus feminas non minus, quam viros, ad hereditates admitti ius fuerat. Inde fiebat, ut illustrissimarum saepe familiarum bona in alienas domos transfunderentur, magno cum reipublicae damno, cuius interest clarorum nominum hereditibus suppetere opes, quibus splendorem generis, onus alioqui magis, quam decus, tutari et exornare possint. Deinde etiam, quum crescentibus iam imperii opibus crescerent privatorum quoque divitiae, metus erat, ne pronior natura in luxum et elegantioris cultus affectationem muliebris animus, nactus ex affluentia opum cupiditatis irritamenta, in sumptus immodicos atque in luxuriam prolaberetur, ac deinde a prisca fortasse sanctitate descisceret, nec minor fieret morum, quam cultus mutatio. His incommodis obviam ire statuit Q. Voconius Saxa, tribunus plebis, tulitque ad populum: *Ne quis, qui post A. Postumium, Q. Fulvium censores census esset, heredem virginem, neve mulierem faceret: neve ulli virgini, vel mulieri, bona cuiusquam liceret hereditate percipere ultra centum millia sestertium.* Sed et cavendum quoque duxit Voconius, ne magnitudine legatorum hereditates, quod fiebat interdum, exhaurirentur. Adiecit igitur rogationi: *Ne quis plus cuiquam legaret, quam ad heredem heredesve*

perveniret. Atque hoc quidem posterius legis caput facile se populo probabat, quod et acquissimum videretur, nec cuiquam magnopere grave esset. De priore, quo removebantur seminae ab omnium omnino civium hereditatibus, ambigebatur. Dubitationem exemit M. Cato, acerrimus iam olim in defendenda lege Oppia mulierum adversarius et castigator, qui et hanc quoque maioris momenti adversus illas legem, annos natus quinque et sexaginta, magna voce et bonis lateribus suasit, pro solita asperitate in muliebrem invectus impotentiam, intolerandosque in opulentia spiritus: quum hinc quoque argueret divitum matronarum fastum et arrogantiam, quod illae, magna saepe dote marito allata, magnam sibi pecuniam reciperent ac retinerent, eamque pecuniam ita postea viro roganti mutuam darent, ut, quoties iratae essent, statim per receptitium servum consecrantem et quotidie flagitantem solutionem, maritum tamquam debitorem extraneum, importune cogerent. Hac indignatione commoti legem, uti rogabat Voconius, accipiendam censuerunt.

E P I T O M E

LIBRI XLII.

Q. Fulvius Flaccus censor templum Iunonis Lacinae tegulis marmoreis spoliavit, ut aedem, quam dedicabat, tegeret. Tegulae ex senatusconsulto reportatae. Eumenes, Asiae rex, in senatu de Perseo, Macedoniae rege, questus est: cuius iniuriae in populum romanum referuntur. Ob quas bello ei indicto, P. Licinius Crassus consul, cui id mandatum erat, in Macedoniam transiit, levibusque expeditionibus, equestribus proeliis, in Thessalia cum Perseo parum felici eventu pugnavit. Inter Masinissam et Carthaginienses de agro fuit arbiter ad disceptandum a senatu datus. Legati missi ad civitates socias et reges rogandos, ut in fide permanerent, dubitantibus Rhodiis. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita ducenta quinquaginta septem millia, ducenta triginta unum. Res praeierea adversus Corsos et Ligures prospere gestas continet.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLII.

L. Postumius Albinus, M. Popillius Laenas quum omnium primum de provinciis exercitibusque ad senatum retulissent, Ligures utrique decreti sunt: ut novas ambo, quibus eam provinciam obtinerent, legiones, (binae singulis decretae) et socium latini nominis dena millia peditum et sexcenos equites, et supplementum Hispaniae tria millia peditum romanorum scriberent, et ducentos equites. Ad hoc mille et quingenti pedites romani cum centum equitibus scribi iussi, cum quibus praetor, cui Sardinia obtigisset, in Corsicam transgressus bellum gereret; interim M. Atilius, vetus praetor, provinciam obtineret Sardiniam. Praetores deinde provincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter cives et peregrinos, N. Fabius Buteo Hispaniam citeriorem, M. Matienus ulteriorem, M. Furius Crassipes Siciliam, C. Cicereius Sardiniam. Priusquam magistratus proficiscerentur, senatui placuit, L. Postumium consulem ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam ire; cuius ingentem modum possidere privatos, paullatim proferendo fines, constabat. Hic, iratus Praenestinis, quod, quum eo privatus sacrificii in templo Fortunae faciundi causa profectus esset, nihil in se honorifice, neque publice, neque privatim, factum a Praenestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, literas Praeneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi deverteretur, iumentaue, quum exiret inde, praesto essent. Ante hunc consulem nemo unquam sociis in ulla re oneri aut sumptui fuit. Ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. Privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque eorum Romae hospitibus patebant; apud quos ipsis deverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula iumenta per oppida,

iter qua faciundum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus romanos non faciebant. Iniuria consulis, etiamsi iusta, non tamen in magistratu exercenda, et silentium, nimis aut modestum, aut timidum Praenestinatorum, ius, velut probato exemplo, magistratibus fecit graviorum in dies talis generis imperiorum.

II. Principio huius anni legati, qui in Aetoliam et Macedoniam missi erant, renuntiaverunt, *sibi conveniendi regis Persei, quum alii abesse eum, alii aegrum esse, falso utrumque, fingerent, potestatem non factam. Facile tamen apparuisse sibi, bellum parari, nec ultra ad arma ire dilaturum. Item in Aetolia seditionem gliscere in dies, neque discordiarum principes auctoritate sua coerceri potuisse.* Quum bellum macedonicum in exspectatione esset, priusquam id susciperetur, prodigia expiari, pacemque deum peti precationibus, qui editi ex fatalibus libris essent, placuit. Lanuvii classis magnae species in coelo visae dicebantur; et Priverni lana pulla terra enata; et in Veienti apud Rementem lapidatum; Pomplinum omne velut nubibus locustarum coopertum esse; in gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emersisse. Ob haec prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, et quibus diis, quibusque hostiis sacrificaretur, et ut supplicatio prodigiis expiandis fieret; altera, quae priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea uti feriaeque essent. Itaque sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

III. Eodem anno aedis Iunonis Laciniae detecta. Q. Fulvius Flaccus censor aedem Fortunae Equestris, quam in Hispania praetor bello celtiberico voverat, faciebat eniso studio, ne ullum Romae amplius aut magnificentius templum esset. Magnum ornamentum ei templo ratus adiecturum, si tegulae marmoreae essent, profectus in Bruttios, aedem Iunonis Laciniae ad partem dimidiam detegit; id satis fore ratus ad tegendum, quod aedificaretur. Naves paratae fuerunt, quae tollerent atque asportarent, auctoritate censoria sociis deterritis id sacrilegium prohibere. Postquam censor rediit, tegulae, expositae de navibus, ad templum portabantur. Quamquam, unde essent, silebatur, non tamen celari potuit. Fremi-

tus igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur, ut consules eam rem ad senatum referrent. Ut vero arcessitus in curiam censor venit, multo infestius singuli universique praesentem lacerare: *Templum augustissimum regionis eius, quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent, violare parum habuisse, nisi detexisset foede, ac prope diruisset. Detractum culmen templo, nudatum tectum patere imbris putrefaciendum. Censorem, moribus regendis creatum, cui sarta tecta exigere sacris publicis, et loca tuenda, more maiorum traditum esset, eum per sociorum urbes diruentem templa, nudantemque tecta aedium sacrarum, vagari: et, quod, si in privatis sociorum aedificiis faceret, indignum videri posset, id deum immortalium templa demolientem facere: et obstringere religione populum romanum, ruinis templorum templa aedificantem: tamquam non iidem ubique dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exornandique.* Quum, priusquam referretur, appareret, quid sentirent patres, relatione facta, in unam omnes sententiam ierunt, ut eae tegulae repositandae in templum locarentur, piaculariaque Iunoni fierent. Quae ad religionem pertinent, cum cura facta: tegulas relictas in area templi, quia reponendarum nemo artifex inire rationem potuerit, redemptores nuntiarunt.

IV. Ex praetoribus, qui in provincias ierant, N. Fabius Massiliae moritur, quum in citeriorem Hispaniam iret. Itaque, quum id nuntiatum a massiliensibus legatis esset, senatus decrevit, ut P. Furius et Cn. Servilius, quibus succedebatur, inter se sortirentur, uter citeriorem Hispaniam prorogato imperio obtineret. Sors opportuna fuit, ut P. Furius idem, cuius ea provincia fuerat, remaneret. Eodem anno, quum agri ligustini et gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret, senatusconsultum factum, ut is ager viritim divideretur. Decemviros in eam rem ex senatusconsulto creavit A. Atilius praetor urbanus, M. Aemilius Lepidum, C. Cassinm, T. Aebutium Carum, C. Tremellium, P. Cornelium Cethegum, Q. et L. Appuleios, M. Caecilium, C. Salonium, C. Munatium. Diviserunt dena iugera in singulos, sociis nominis latini terna. Per idem tempus, quo haec agebantur, legati ex Aetolia Romam venerunt de

discordiis seditionibusque suis, et Thessali legati, nuntiantes, quae in Macedonia gererentur.

V. Perseus, iam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens, omnes, non gentes modo Graeciae, sed civitates etiam, legationibus mittendis, pollicendo plura, quam praestando, sibi conciliabat. Erant tamen magnae partis hominum ad favorem eius inclinati animi, et aliquanto quam in Eumenem propensiores: quum Eumenis beneficiis muneribusque omnes Graeciae civitates et plerique principum obligati essent: et ita se in regno suo gereret, ut, quae sub ditione eius, urbes nullius liberae civitatis fortunam secum mutatam vellent. Contra Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse: Apellem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, atque ob id requisitum a Philippo ad supplicium, exulantem, arcessitum post patris mortem ingentibus promissis ad praemia tantae perpetratae rei clam interfecisse. Intestinis externisque praeterea multis caedibus infamem, nec ullo commendabilem merito, praeferebant vulgo civitates tam pio erga propinquos, tam iusto in cives, tam munifico erga omnes homines regi, seu fama et maiestate macedonum regum praeoccupati ad spernendam originem novi regni; seu mutationis rerum cupidi; seu quia eum obiectum esse Romanis volebant. Erant autem non Aetoli modo in seditionibus, propter ingentem vim aeris alieni, sed Thessali etiam: ex contagione, velut tabes, in Perrhaebiam quoque id pervaserat malum. Quum Thessalos in armis esse nuntiatum est, Ap. Claudium legatum ad eas res aspiciendas componendasque senatus misit. Qui, utriusque partis principibus castigatis, quum iniusto fenore gravatum aes alienum, ipsis magna ex parte concedentibus, qui onerarent, levasset, iusti crediti solutionem in annorum pensiones distribuit. Per eundem Appium eodemque modo compositae in Perrhaebia res. Aetolorum causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas animis, quos intestino gesserant bello, cognovit. Quum certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret, decreto quidem suo neutram partem aut levare aut onerare voluit: communiter ab utrisque petiit, abstinerent bello,

et oblivione praeteritorum discordias finirent. Huius reconciliationis inter ipsos fides obsidibus ultro citroque datis firmata est. Corinthus, ut ibi deponerentur obsides, convenit.

VI. A Delphis et aetolico concilio Marcellus in Peloponnesum traiecit, quo Achaeis edixerat conventum. Ubi, collaudata gente, quod constanter vetus decretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, insigne adversus Persea odium Romanorum fecit: quod ut maturius erumperet, Eumenes rex, commentarium ferens secum, quod de apparatus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. Per idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia aspicerent. Alexandriam iidem ad Ptolemaeum renovandae amicitiae causa proficisci iussi. Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Baebius Sulca, M. Cornelius Mammula, M. Caecilius Denter. Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt: quorum princeps Apollonius, in senatum introductus, multis iustisque causis regem excusavit, *quod stipendium serius quam ad diem praestaret. Id se omne advenisse, ne cuius, nisi temporis, gratia regi fieret. Donum praeterea asferre, vasa aurea quingentum pondo. Petere regem, ut, quae cum patre suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renovaretur; imperaretque sibi populus romanus, quae bono fidelique socio regi essent imperanda: se nullo usquam cessaturum officio. Ea merita in se senatus fuisse, quum Romae esset, eam comitatem iuventutis, ut pro rege, non pro obside, omnibus ordinibus fuerit.* Legatis benigne responsum, et societatem renovare cum Antiocho, quae cum patre eius fuerat, A. Atilius praetor urbanus iussus. Quaestores urbani stipendium, vasa aurea censores acceperunt: iisque negotium datum est, ut ponerent ea, in quibus templis videretur: legatoque centum millium aeris munus missum, et aedes liberae hospitio datae, sumptusque decretus, donec in Italia esset. Legati, qui in Syria fuerant, renuntiaverunt, in maximo eum honore apud regem esse, amicissimumque populo romano.

VII. In provinciis eo anno haec. C. Cicereius praetor in Corsica signis collatis pugnavit: septem millia Corso-

rum caesa; capti amplius mille et septingenti. Voverat in ea pugna praetor aedem Iunoni Monetae. Pax deinde data petentibus Corsis, et exacta cerae ducena millia pondo. Ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit. Et in Liguribus in agro statiellati pugnatum ad oppidum Carystum. Eo se magnus exercitus Ligurum contulerat. Primo sub adventum M. Popillii consulis moenibus sese continebant: deinde, postquam oppidum oppugnaturum Romanum cernebant, progressi ante portas, aciem struxerunt: nec consul, ut qui id ipsum oppugnatione comminanda quaesisset, moram certamini fecit. Pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes. Quod ubi consul vidit, nulla parte moveri Ligurum signa, imperat equitibus, ut equos conscendant, ac tribus simul partibus in hostes, quanto maximo possent tumultu, incurrant. Pars magna equitum mediam traiecit aciem, et ad terga pugnantium pervasit. Inde terror iniectus Liguribus. Diversi in omnes partes fugerunt: perpauci retro in oppidum, quia inde se maxime obiecerat eques. Et pugna tam pervicax multos absumpserat Ligurum, et in fuga passim caesi sunt. Decem millia hominum caesa traduntur; amplius septingenti passim capti: signa militaria relata octoginta duo. Nec incruenta victoria fuit. Amplius tria millia militum amissa; quum, cedentibus neutris, ex parte utraque primores caderent.

VIII. Post hanc pugnam ex diversa fuga in unum collecti Ligures, quum maiorem multo partem civium amissam, quam superesse, cernerent, (nec enim plus decem millia hominum erant) dediderunt sese; nihil quidem illi pacti. Speraverant tamen, non atrocius, quam superiores imperatores, consulem in se saevitum. At ille arma omnibus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque eorum vendidit: literasque senatui de rebus ab se gestis misit. Quas quum A. Atilius praetor in curia recitasset, (nam consul alter Postumius, agris recognoscendis in Campania occupatus, aberat) atrox res visa senatui: *Statiellates, qui uni ex Ligurum gente non tulissent arma adversus Romanos, tum quoque oppugnatos, non ultro inferentes bellum; deditos in fidem po-*

puti romani omni ultimae crudelitatis exemplo laceratos ac deletos esse: tot millia capitum innoxiorum, fidem implorantia populi romani, ne quis unquam se postea dedere auderet, pessimo exemplo venisse: et distractos passim iustis quondam hostibus populi romani pacatis servire. Quas ob res placere senatui, M. Popillium consulem Ligures, pretio emptoribus reddito, ipsos restituere in libertatem; bonaque ut iis, quidquid eius recuperari possit, reddantur curare. Arma primo quoque tempore fieri; nec ante consulem de provincia decedere, quam ditos in sedem suam Ligures restituisset. Claram victoriam vincendo oppugnantibus, non saeviendo in afflictos, fieri.

IX. Consul, qua ferocia animi usus erat in Liguribus, eandem ad non parendum senatui habuit. Legionibus extemplo Pisas in hibernacula missis, iratus patribus, infestus praetori, Romam rediit: senatuque extemplo ad aedem Bellonae vocato, multis verbis invecus est in praetorem: qui, quum ob rem bello bene gestam, uti diis immortalibus honos haberetur, referre ad senatum debuisset, adversus se pro hostibus senatusconsultum fecisset, quo victoriam suam ad Ligures transferret, dedique iis prope consulem praetor iuberet. Itaque multam ei se dicere: a patribus postulare, ut senatusconsultum in se factum tolli iuberent: supplicationemque, quam absentes ex literis, de bene gesta republica missis, decernere debuerint, praesentes honoris deorum primum causa, deinde et sui aliquo tamen respectu, decernerent. Nihilo lenioribus, quam absens, senatorum aliquot orationibus increpitus, neutra impetrata re, in provinciam redit. Alter consul Postumius, consumpta aestate in recognoscendis agris, ne visa quidem provincia sua, comitiorum causa Romam rediit. Consules C. Popillium Laenatem, P. Aelium Ligurem creavit. Praetores exinde facti C. Licinius Crassus, M. Iunius Pennus, Sp. Lucretius, Sp. Cluvius, Cn. Sicinius, C. Memmius iterum.

X. Eo anno lustrum conditum est. Censores erant Q. Fulvius Flaccus, A. Postumius Albinus. Postumius condidit. Censa sunt civium romanorum capita ducenta sexaginta novem millia et quindecim. Minor aliquanto numerus, quia L. Postumius consul pro concione edixe-

rat, qui sociùm latini nominis ex edicto C. Claudii consulis redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romae, et omnes in suis civitatibus censerentur. Concors et e republica censura fuit. Omnes, quos senatu moverunt, quibusque equos ademerunt, aerarios fecerunt, et tribu moverunt: neque ab altero notatum alter probavit. Fulvius aedem Fortunae Equestris, quam proconsul in Hispania, dimicans cum Celtiberorum legionibus, voverat, annos sex post, quam voverat, dedicavit: et scenicos ludos per quatrimum, unum diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum, eo anno mortuus est. In locum eius suffectus A. Postumius Albinus. Locustarum tantae nubes a mari vento repente in Apuliam illatae sunt, ut examinibus suis agros late operirent. Ad quam pestem frugum tollendam Cn. Sici-nius praetor designatus, cum imperio in Apuliam missus, ingenti agmine hominum ad colligendas eas coacto, aliquantum temporis absumpsit. Principium insequentis anni, quo C. Popillius et P. Aelius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore anno habuit. Patres referri de Liguribus, renovarique senatusconsultum volebant, et consul Aelius referebat. Popillius et collegam et senatum pro fratre deprecabatur; prae se ferens, si quid decernerent, intercessurum, collegam deterruit. Patres, eo magis utrique pariter consulum infensi, in incepto perstabant. Itaque, quum de provinciis ageretur, et Macedonia, iam imminente Persei bello, peteretur, Ligures ambobus consulibus decernuntur. Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur. Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Praetoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum: M. Iunio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam iurisdictionem, Cn. Sici-nius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. Consules, ob ea irati senatui, latinis feriis in primam quamque diem indictis, in provinciam abituros esse denuntiarunt; nec quidquam rei publicae acturos, praeterquam quod ad provinciarum administrationem attineret.

XI. Attalum, regis Eumenis fratrem, legatum venisse Romam, Valerius Antias his consulibus scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indicandosque apparatus belli. Plurium annales, et quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur, ut Romam venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum eius, sed beneficiis etiam suis, ingentia quae in eum congesta erant, existimaret deberi populus romanus, in senatum est introductus. *Causam veniendi sibi Romam fuisse, dixit, praeter cupiditatem visendi deos hominesque, quorum beneficio in ea fortuna esset, supra quam ne optare quidem auderet, etiam ut coram moneret senatum, ut Persei conatis obviam iret.* Orsus inde a Philippi consiliis, necem Demetrii filii retulit, adversantis romano bello; Bastarnarum gentem excitam sedibus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam transiret. *Haec cum volutantem in animo, oppressum futo, regnum ei reliquisse, quem infestissimum esse sensisset Romanis. Itaque Persea, hereditarium a patre relictum bellum, et simul cum imperio traditum, iamiam primum alere ac fovere omnibus consiliis. Florere praeterea iuventute, quam stirpem longa pax ediderit, florere opibus regni, florere etiam aetate. Quae quum corporis robore ac viribus vigeat, animum esse inveteratum diutina arte atque usu belli. Iam inde a puero, patris contubernio, romanis quoque bellis, non finitimis tantum, assuetum, missum a patre in expeditiones multas variasque. Iam ex quo ipse accepisset regnum, multa, quae non vi, non dolo, Philippus; omnia expertus, potuisset moliri, admirando rerum successu tenuisse. Accessisse ad vires eam, quae longo tempore, multis magnisque meritis pareretur, auctoritatem.*

XII. Nam apud Graeciae atque Asiae civitates rereri maiestatem eius omnes. Nec, pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tribuatur, cernere; nec dicere pro certo posse, utrum felicitate id quadam eius accadat, an, quod ipse vereatur dicere, invidia adversus Romanos favorem illi conciliet. Inter ipsos quoque reges ingentem auctoritate, Seleuci filiam duxisse eum, non petentem, sed petitum ultro; sororem dedisse Prusiae precanti atque oranti: celebratas esse utrasque nuptias gratulatione donisque in-

numerabilium legationum, et velut auspiciis nobilissimis populis deductas esse. Boeotorum gentem, captatam Philippo, nunquam ad scribendum amicitiae foedus adduci potuisse: tribus nunc locis cum Perseo foedus incisum literis esse: uno Thebis, altero ad Delum, augustissimo et celeberrimo in templo, tertio Delphis. In achaico concilio vero, nisi discussa res per paucos romanum imperium intentantes esset, eo rem prope adductam, ut aditus et in Achaïam daretur. At, hercule, suos honores, cuius merita in eam gentem privatim, an publice, sint maiora, vix dici posset, partim desertos per incultum ac negligentiam, partim hostiliter sublato esse. Iam, Aetolos, quem ignorare, in seditionibus suis non ab Romanis, sed a Perseo praesidium petisse? His eum fultum societatibus atque amicitiiis eos domesticos apparatus belli habere, ut externis non egeat; triginta millia peditum, quinque millia equitum: in decem annos frumentum praeparare, ut abstinere et suo et hostium agro frumentandi causa possit. Iam pecuniam tantam habere, ut decem millibus mercenariorum militum, praeter Macedonum copias, stipendium in totidem annos praeparatum habeat: praeter annum, quod ex metallis reges capiat, vectigal. Arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria congressisse. Iuventutem, ut iam Macedonia deficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat, Thraciam subiectam esse.

XIII. Reliquum orationis adhortatio fuit. Non ego haec, inquit, incertis iactata rumoribus, et cupidius credita, quia vera esse de inimico crimina volebam; afferro ad vos, patres conscripti; sed comperta et explorata, haud secus quam si speculator missus a vobis subiecta oculis referrem. Neque, relicto regno meo, quod amplum et egregium vos fecistis, mare tantum traiecissem, ut vana ad vos afferendo fidem abrogarem mihi. Cernebam, nobilissimas Asiae et Graeciae civitates, in dies magis denudantes iudicia sua, mox, si permitteretur, eo processuras, unde receptum ad poenitendum non haberent. Cernebam Persea, non continentem se Macedoniae regno, alia armis occupantem, alia, quae vi subigi non possunt, favore ac benevolentia complectentem. Videbam, quam impar esset sors, quum ille vobis bellum pararet, vos ei securam pacem praestaretis; quanquam

mihi quidem non parare, sed gerere paene bellum videbatur. Abrupolim, socium atque amicum vestrum, regno expulit. Arthetaurum Illyrium, quia scripta ab eo quaedam vobis comperit, socium item atque amicum vestrum, interfecit. Eversam et Callicritum Thebanos, principes civitatis, quia liberius adversus eum in concilio Boeotorum locuti fuerant, deluturosque ad vos, quae agerentur, professi erant, tollendos curavit. Auxilium Byzantiam adversus foedus tulit, Dolopiae bellum intulit, Thessaliam et Doridem cum exercitu pervasit, ut in bello intestino deterioris partis auxilio meliorem affligeret. Confudit et miscuit omnia in Thessalia Perrhaebiaeque spe novarum tabularum, ut manu debitorum obnoxia sibi optimates opprimeret. Haec quum vobis quiescentibus et patientibus fecerit, et concessam sibi Graeciam esse a vobis videat; pro certo habet, neminem sibi, antequam in Italiam traiecerit, armatum occursurum. Hoc quam vobis tutum aut honestum sit, vos videritis: ego certe mihi turpe esse duxi, prius Persea ad bellum inferendum, quam me socium ad praedicendum, ut caveretis, venire in Italiam. Functus necessario mihi officio, et quodam modo liberata atque exonerata fide mea, quid ultra facere possum, quam uti deos deasque precer, ut vos et vestrae reipublicae, et nobis sociis atque amicis, qui ex vobis pendemus, consulatis?

XIV. Haec oratio movit patres conscriptos. Ceterum in praesentia nihil, praeterquam fuisse in curia regem, scire quisquam potuit: eo silentio clausa curia erat. Bello denique perfecto, quaeque dicta ab rege, quaeque responsa essent, emanavere. Persei deinde regis legatis post paucos dies senatus datus est. Ceterum, praeoccupatis non auribus magis, quam animis, ab Eumene rege, omnis et defensio et deprecatio legatorum respuebatur: et exasperavit animos ferocia nimia Harpali, qui princeps legationis erat. Is, *Velle quidem et laborare, dixit, regem, ut purganti, se nihil hostile dixisse aut fecisse, fides habeatur; ceterum, si pervicacius causam belli quaeri videat, forti animo defensurum se. Martem communem esse, et eventum incertum belli.* Omnibus civitatibus Graeciae atque Asiae curae erat, quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset: et propter adventum eius, quem moturum aliquid rebantur, miserant pleraeque civitates,

alia in speciem praeferentes, legatos. Et legatio Rhodiorum erat, ac Satyrus princeps, haud dubius, quin Eumenes civitatem quoque suam Persei criminibus iunxisset. Itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quaerebat. Quod quum non contigisset, libertate intemperantius invectus in regem, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiae esset, quam Antiochus fuisset; popularem quidem ac gratam populis Asiae (nam eo quoque iam favor Persei venerat) orationem habuit: ceterum invisam senatui, inutilemque sibi et civitati suae. Eumeni vero conspiratio adversus eum favorem apud Romanos fecit. Ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data, cum sella curuli atque eburneo scipione.

XV. Legationibus dimissis, quum Harpalus, quanta maxima celeritate poterat, regressus in Macedoniam, nuntiasset regi, nondum quidem parantes bellum reliquisse se Romanos, sed ita infestos, ut facile appareret, non dilaturos; et ipse, praeterquam quod et ita credebat futurum, iam etiam volebat, in flore virium se credens esse. Eumeni ante omnes infestus erat: a cuius sanguine ordiens bellum, Evandrum Cretensem, ducem auxiliorum, et Macedonas tres, assuetos ministeriis talium facinorum, ad caedem regis subornat: literasque iis dat ad Praxo hospitam, principem auctoritate et opibus Delphorum. Satis constabat, Eumenem, ut sacrificaret Apollini, Delphos ascensurum. Praegressi cum Evandro insidiatores, nihil aliud ad peragendum inceptum, quam loci opportunitatem, omnia circumeuntes, quaerebant. Ascendentibus ad templum a Cirrha, priusquam perveniretur ad frequentia aedificiis loca, maceria erat ab laeva semitae paullum exstantis a fundamento, qua singuli transirent; dextra pars labe terrae in aliquantum altitudinis derupta erat. Post maceriam se abdiderunt, gradibus adstructis, ut ex ea, velut e muro, tela in praetereuntem conicerent. Primo a mari, circumfusa turba amicorum ac satellitum, procedebat: deinde extenuabant paullatim angustiae agmen. Ubi ad eum locum ventum est, qua singulis eundem erat, primus semitam ingressus Pantaleon Aetoliae princeps, cum quo institutus regi

sermo erat. Tum insidiatores exorti saxa duo ingentia devolvunt: quorum altero caput ictum est regi, altero humerus; sopitusque ex semita proclivi ruit in declivē, multis super prolapsus iam saxis congestis. Et ceteri quidem etiam amicorum et satellitum, postquam cadentem videre, diffugiunt: Pantaleon constanter impavidus mansit ad protegendum regem.

XVI. Latrones, quum brevi circuitu maceriae decurrere ad conficiendum saucium possent, velut perfecta re, in iugum Parnasi refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne ex comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem. Ad corpus regis primo amici, deinde satellites ac servi concurrerunt, tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem. Vivere tamen ex calore et spiritu remanente in praecordiis senserunt; victurum exigua ac prope nulla spes erat. Quidam ex satellitibus, secuti latronum vestigia, quum usque ad iugum Parnasi, nequidquam fatigati, pervenissent, re infecta redierunt. Aggressi facinus Macedones, ut inconsulte, ita audacter, coeptum nec consulte et timide reliquerunt. Compotem iam sui regem amici postero die deferunt ad navem: inde Corinthum: ab Corintho, per Isthmi iugum navibus traductis, Aeginam traiciunt. Ibi adeo secreta eius curatio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoque celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credidit. Nam et cum uxore fratris, et praefecto arcis, tanquam iam haud dubius regni heres, est locutus. Quae postea non fefellere Eumenem: et, quamquam dissimulare et tacite habere id patique statuerat, tamen in primo congressu non temperavit, quin uxoris petendae praematuram festinationem fratri obiiceret. Romam quoque fama de morte Eumenis perlata est.

XVII. Sub idem tempus C. Valerius ex Graecia, qui legatus ad visendum statum regionis eius speculandaque consilia Persei regis missus erat, rediit; congruentiaque omnia criminibus ab Eumene allatis referebat. Simul et adduxerat secum Praxo a Delphis, cuius domus receptaculum latronum fuerat, et L. Rammium Brundisium,

qui talis indicii delator erat. Princeps Brundisii Rammius fuit; hospitio quoque et duces romanos omnes, et legatos exterarum quoque gentium insignes, praecipue regiones, accipiebat. Ex eo notitia ei cum absente Perseo fuerat: literisque spem amicitiae interioris magnaeque inde fortunae facientibus, ad regem profectus, brevi perfamiliares haberi, trahique, magis quam vellet, in arcanos sermones est coeptus. Promissis enim ingentibus praemiis petere institit ab eo rex, *Quoniam duces omnes legatique romani hospitio eius uti assuessent, quibus eorum ipse scripsisset, ut venenum dandum curaret. Cuius scire se comparationem plurimum difficultatis et periculi habere. Pluribus consensu comparari: eventu praeterea incerto esse, ut aut satis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem celandam dentur. Se daturum, quod nec in dando, nec datum, ullo signo deprehendi posset.* Rammius, veritus ne, si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus proficiscitur: nec Brundisium ante redire, quam convento C. Valerio legato, qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit. Ad eum primum indicio delato, iussu eius Romam simul venit. Introductus in curiam, quae acta erant, exposuit.

XVIII. Haec ad ea, quae ab Eumene delata erant, accessere, quo maturius hostis Perseus iudicaretur: quippe quem non iustum modo apparare bellum regio animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cornebant. Belli administratio ad novos consules reiecta est: in praesentia tamen Cn. Sicinium praetorem, cuius inter cives et peregrinos iurisdictio erat, scribere milites placuit; qui, Brundisium ducti, primo quoque tempore Apolloniam in Epirum traicerentur ad occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia Macedonia obvenisset, classem appellere tuto, et copias per commodum exponere posset. Eumenes, aliquamdiu Aeginae retentus periculosa et difficili curatione, quum primum tuto potuit, profectus Pergamum, praeter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati eo ab Roma, gratulantes quod e tanto periculo evasisset, venerunt. Quum macedonicum bellum in annum

dilatum esset, ceteris praetoribus iam in provincias profectis, M. Iunius et Sp. Lucretius, quibus Hispaniae provinciae obvenerant, fatigantes saepe idem petendo senatum, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum et quinquaginta equites in romanas legiones: in socialem exercitum quinque millia peditum, et trecentos equites, imperare sociis iussi. Hoc copiarum in Hispanias cum praetoribus novis portatum est.

XIX. Eodem anno, quia per recognitionem Postumii consulis magna pars agri campani, quem privati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit, ut agrum campanum censores fruendum locarent: quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat, ut in vacuo vagaretur cupiditas privatorum. Quum in expectatione senatus esset, bello etsi non indicto, tamen iam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes, Romam venerunt. Quorum oratio fuit, *Regem educandum filium Romam misisse, ut iam inde a puero assuesceret moribus romanis hominibusque. Petere, ut eum non sub hospitum modo privatorum custodia, sed publicae etiam curae ac velut tutelae vellent esse.* Ea regis legatio grata senatui fuit. Decreverunt, ut Cn. Sicinius praetor aedes instructas locaret, ubi filius regis comitesque eius habitare possent. Et Thracum legatis, apud se disceptantibus, et societatem amicitiamque petentibus, et, quod petebant, datum est, et munera binum millium aeris summae in singulos missa. Hos utique populos, quod ab tergo Macedoniae Thracia esset, assumptos in societatem gaudebant. Sed ut in Asia quoque et insulis explorata omnia essent, Ti. Claudium Neronem, M. Decimium legatos miserunt. Adire eos Cretam et Rhodum iusserunt, simul renovare amicitiam, simul speculari, num sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent.

XX. In suspensa civitate ad expectationem novi belli, nocturna tempestate columna rostrata in Capitolio * bello punico consulis, cui collega Ser. Fulvius fuit, tota ad imum fulmine discussa est. Ea res, prodigii loco habita,

ad senatum relata est. Patres ad haruspices referre, et decemviros adire libros iusserunt. Decemviri, lustrandum oppidum, supplicationem obsecrationemque habendam, victimis maioribus sacrificandum et in Capitolio Romae, et in Campania ad Minervae promontorium, renuntiarent: ludos per decem dies Iovi optimo maximo primo quoque die faciendos. Ea omnia cum cura facta. Haruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium et interitum perduellium portendi, responderunt: quod ex hostibus spolia fuissent ea rostra, quae tempestas disiecisset. Accesserunt, quae cumularent religiones animis. Saturniae, nuntiatum erat, sanguine per triduum in oppido pluisse: Calatiae asinum tripedem natum, et taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis exanimatos: Auximi terra pluisse. Horum quoque prodigiorum causa res divinae factae, et supplicatio unum diem feriaeque habitae.

XXI. Consules ad id tempus in provinciam non exierant, quia neque, uti de M. Popillio referrent, senatui obsequebantur, et, nihil aliud decernere prius, statutum patribus erat. Aucta etiam invidia est Popillii literis eius, quibus iterum cum Statiellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit, ac sex millia eorum occidisse. Propter cuius iniuriam belli ceteri quoque Ligurum populi ad arma ierunt. Tum vero non absens modo Popillius, qui deditis contra ius ac fas bellum intulisset, et pacatos ad rebellium incitasset, sed consules, quod non exirent in provinciam, in senatu increpiti. Hoc consensu patrum accensi M. Marcius Sermo et Q. Marcius Scylla, tribuni plebis, et consulibus multam se dicturos, nisi in provinciam exirent, denuntiarent; et rogationem, quam de Liguribus deditis promulgare in animo haberent, in senatu recitarunt. Sanciebatur, *ut qui ex Statiellis deditis in libertatem restitutus ante Calendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in servitutem venisset, ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quaereret animadverteretque.* Ex auctoritate deinde senatus eam rogationem promulgarunt. Priusquam proficiscerentur consules, C. Cicereio praetori prioris anni ad aedem Bellonae senatus datus est. Is, expositis, quas in Corsica

res gessisset, postulatoque frustra triumpho, in monte Albano, quod iam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphavit. Rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scivit iussitque. Ex eo plebiscito C. Licinius praetor consuluit senatum, quem quaerere ea rogatione vellet. Patres ipsum eum quaerere iusserunt.

XXII. Tum demum consules in provinciam profecti sunt, exercitumque a M. Popillio acceperunt. Neque tamen M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam diceret, adverso senatu, infestiore populo, apud praetorem, qui de quaestione in se posita senatum consulisset. Huic detrectationi eius tribuni plebis, alterius rogationis denuntiatione, occurrerunt: ut, si non ante Idus Novembres in urbem Romam introisset, de absente eo C. Licinius statueret ac iudicaret. Hoc tractus vinculo quum redisset, ingenti cum invidia in senatum venit. Ibi quum laceratus iurgiis multorum esset, senatusconsultum factum est, ut, qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules hostes non fuissent, ut eos C. Licinius, Cn. Sicinius praetores in libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum consul C. Popillius daret. Multa millia hominum hoc senatusconsulto restituta in libertatem, traductisque Padum ager est assignatus. M. Popillius rogatione Marcia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio praetor, gratia consulis absentis et Popilliae familiae precibus victus, Idibus Martiis adesse reum iussit, quo die novi magistratus inituri erant honorem; ne diceret ius, qui privatus futurus esset. Ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est.

XXIII. Legati carthaginienses eo tempore Romae erant, et Gulussa filius Masinissae. Inter eos magnae contentiones in senatu fuere. Carthaginienses querebantur, praeter agrum, de quo ante legati ab Roma, qui in re praesenti cognoscerent, missi essent, amplius septuaginta oppida castellaque agri carthaginiensis biennio proximo Masinissam vi atque armis possedissee. Id illi, cui nihil pensi sit, facile esse. Carthaginienses foedere illigatos silere. Prohiberi enim extra fines efferre arma. Quamquam sciant, in suis finibus, si inde Numidas pellerent, se gesturos bellum;

illo haud ambiguo capite foederis deterreri, quo diserte velentur cum sociis populi romani bellum gerere. Sed iam ultra superbiam crudelitatemque et avaritiam eius non pati posse Carthaginienses. Missos esse, qui orarent senatum, ut trium harum rerum unam ab se impetrari sinerent: ut vel ex aequo apud socium populum, quid cuiusque esset, disceptarent: vel permitterent Carthaginiensibus, ut adversus iniusta arma pio iustoque se tutarentur bello: vel ad extremum, si gratia plus, quam veritas, apud eos valeret, semel statuerent, quid donatum ex alieno Masinissae vellet. Modestius certe daturus eos, et scituros, quid dedissent: ipsum nullum, praeterquam suae libidinis arbitrio, finem facturum. Horum si nihil impetrarent, et aliquod suum post datam a P. Scipione pacem delictum esset, ipsi potius animadverterent in se. Tutam servitute[m] se sub dominis romanis, quam libertatem expositam ad iniurias Masinissae, malle. Perire namque semel ipsis satius esse, quam sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere. Sub haec dicta lacrimantes procubuerunt; stratique humi, non sibi magis misericordiam, quam regi [invidiam concitarunt].

XXIV. Interrogari Gulussam placuit, quid ad ea responderet, aut, si prius mallet, expromeret, super qua re Romam venisset. Gulussa, Neque sibi facile esse, dixit, de iis rebus agere, de quibus nihil mandati a patre haberet: neque patri facile fuisse mandare, quum Carthaginienses, nec de qua re acturi essent, nec omnino ituros se Romam, indicaverint. In aede Aesculapii clandestinum eos per aliquot noctes consilium principum habuisse, unde praeterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti. Eam causam fuisse patri mittendi se Romam, qui deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent, quem ob nullam aliam causam, nisi propter constantem fidem erga populum romanum, odissent. His utrimque auditis, senatus, de postulatis Carthaginiensium consultus, respondere ita iussit: Gulussam placere extemplo in Numidiam proficisci, et nuntiare patri, ut de iis, de quibus Carthaginienses querantur, legatos quam primum ad senatum mittat; denuntietque Carthaginiensibus, ut ad disceptandum veniant. Si aliquid possent Masinissae honoris causa, et fecisse et facturos esse: ius gratiae non dare. Agrum,

qua cuiusque sit, possideri velle: nec novos statuere fines, sed veteres observari, in animo habere. Carthaginensibus victis se et urbes et agros concessisse; non ut in pace eriperent per iniuriam, quae iure belli non ademissent. Ita regulus Carthaginensesque dimissi. Munera ex instituto data utrisque, aliâque hospitalia comiter conservata.

XXV. Sub idem tempus Cn. Servilius Caepio, Ap. Claudius Centho, T. Annius Luscus legati, ad res repetendas in Macedoniam renuntiandamque amicitiam regi missi, redierunt: qui iam sua sponte infestum Persei senatum insuper accenderunt, relatis ordine, quae vidissent, quaeque audissent. *Vidisse se per omnes urbes Macedonum summa vi parari bellum. Quum ad regem pervenissent, per multos dies conveniendi eius potestatem non factam: postremo, quum desperato iam colloquio profecti essent, tum demum se ex itinere revocatos, et ad eum introductos esse. Suae orationis summam fuisse: Foedus, cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris renovatum: in quo diserte prohiberi eum, extra fines arma efferre; prohiberi, socios populi romani lacessere bello. Exposita deinde ab se ordine, quae ipsi nuper in senatu Eumenem vera omnia et comperta referentem audissent. Samothracae praeterea per multos dies occultum consilium cum legationibus civitatum Asiae regem habuisse. Pro his iniuriis satisfieri, senatum aequum censere, reddique sibi res sociisque suis, quas contra ius foederis habeat. Regem ad ea primo accensum ira inclementer locutum, avaritiam superbiamque Romanis obücientem frequenter: quod alii super alios legati venirent speculatum dicta factaque sua, quod se ad nutum imperiumque eorum omnia dicere ac facere aequum censerent. Postremo, multum ac diu vociferatum, reverti postero die iussisse: scriptum se responsum dare velle. Tum ita sibi scriptum traditum esse: Foedus, cum patre ictum, ad se nihil pertinere. Id se renovari, non quia probaret, sed quia in nova possessione regni patienda omnia essent, passum. Novum foedus si secum facere vellent, convenire prius de conditionibus debere: et, si in animum inducerent, ut ex aequo foedus fieret, et se visurum, quid sibi faciundum esset, et illos credere reipublicae consulturos. Atque ita se proripuisse, et submoveri e regia omnes coeptos. Tum*

se amicitiam et societatem renuntiassse. Qua voce eum accensum restitisse, atque voce clara denuntiassse sibi, ut tri-duo regni sui decederent finibus. Ita se profectos: nec sibi, aut venientibus, aut manentibus, quidquam hospitaliter aut benigne factum. Thessali deinde aetolique legati auditi. Senatui, ut scirent quam primum, quibus ducibus usura respublica esset, literas mitti consulibus placuit, ut, uter eorum posset, Romam ad magistratus creandos veniret.

XXVI. Nihil magnopere, quod memorari attineat, rei publicae eo anno consules gesserant. Magis e republica visum erat, comprimi ac sedari exasperatos Ligures. Quum macedonicum bellum exspectaretur, Gentium quoque Illyriorum regem suspectum Issenses legati fecerunt: simul questi, fines suos secundo populatum, simul nuntiantes, uno animo vivere Macedonum atque Illyriorum regem: communi consilio parare Romanis bellum: et specie legatorum Illyrios speculatores Romae esse, Perse auctore missos, ut, quid ageretur, scirent. Illyrii vocati in senatum. Qui quum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina, si qua de rege Issenses deferrent; quaesitum, ecquid ita non adissent magistratum, ut ex instituto loca, lautia, acciperent? sciretur denique venisse eos, et super qua re venissent? Haesitantibus in responso, ut curia excederent, dictum. Responsum tanquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendosque ad regem legatos censuerunt, qui nuntiarent, qui socii quererentur apud senatum, exustum a rege agrum: non aequum eum facere, qui ab sociis suis non abstineret iniuriam. In hanc legationem missi, A. Terentius Varro, C. Plaetorius, C. Cicereius. Ex Asia, qui circa socios reges missi erant, redierunt legati, qui renuntiarunt, Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemaeum in Alexandria sese convenisse. Omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie in fide permanere, pollicitosque omnia, quae populus romanus imperasset, praestatueros. Et civitates socias adisse: ceteras satis fidas; solos Rhodios fluctuantes et imbutos Persei consiliis invenisse. Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quae vulgo iactari de civitate sciebant: ceterum senatum iis dari, quum novi consules magistratum inissent, placuit.

XXVII. Belli apparatus non differendum censuerunt. C. Licinio praetori negotium datur, ut ex veteribus quinqueremibus, in navalibus Romae subductis, quae possent usui esse, reficeret, pararetque naves quinquaginta. Si quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio collegae in Siciliam scriberet, ut eas, quae in Sicilia naves essent, reficeret atque expediret, ut Brundisium primo quoque tempore mitti possent. Socios navales libertini ordinis in viginti et quinque naves ex civibus romanis C. Licinius praetor scribere iussus: in quinque et viginti parem numerum Cn. Sicinius sociis imperaret: idem praetor peditum octo millia, quadringentos equites ab sociis latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus, qui priore anno praetor fuerat, deligitur. Cn. Sicinius praetor ut exercitum paratum ad traiciendum haberet, C. Popillio consuli ex auctoritate senatus C. Licinius praetor scribit, ut et legionem secundam, quae maxime veterana in Liguribus erat, et socios latini nominis quatuor millia peditum, ducentos equites Idibus Februariis Brundisii adesse iuberet. Hac classe et hoc exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam obtinere, donec successor veniret, iussus, prorogato in annum imperio: Ea omnia, quae senatus censuit, impigre facta sunt. Duodequadraginta quinqueremes ex navalibus deductae: qui deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinius praepositus: duodecim ex Sicilia missae. Ad frumentum classi exercituique coëmendum in Apuliam Calabriamque tres legati missi, Sex. Digittus, T. Iuventius, M. Caecilius. Ad omnia praeparata Cn. Sicinius praetor, paludatus ex urbe profectus, Brundisium venit.

XXVIII. Exitu prope anni C. Popillius consul Romam rediit saliquanto serius, quam senatus censuerat: cui primo quoque tempore magistratus creari, quum tantum bellum immineret reipublicae, visum erat. Itaque non secundis auribus patrum auditus est consul, quum in aede Bellonae de rebus in Liguribus gestis dissereret. Succlamationes frequentes erant interrogationesque, cur scelere fratris oppressos Ligures in libertatem non resti-

tuisset? Comititia consularia, in quam edicta erant diem, ante diem duodecimum Calendas Martias sunt habita. Creati consules, P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Postero die praetores facti, C. Sulpicius Galba, L. Furius Philus, L. Canuleius Dives, C. Lucretius Gallus, C. Caninius Rebilus, L. Villius Annalis. His praetoribus provinciae decretae: duae iuri Romae dicendo, Hispania, et Sicilia, et Sardinia; ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset. Consulibus designatis imperavit senatus, ut, qua die magistratum inissent, hostiis maioribus rite mactatis, precarentur, ut, quod bellum populus romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret. Eodem die decrevit senatus, C. Popillius consul ludos per dies decem Iovi optimo maximo voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, si respublica decem annos in eodem statu fuisset. Ita ut censuerant, in Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari, quanta ex pecunia decresset senatus, quum centum et quinquaginta non minus adessent. Praeunte verba Lepido pontifice maximo, id votum susceptum est. Eo anno sacerdotes publici mortui, L. Aemilius Papus decemvir sacrorum, et Q. Fulvius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. Hic foeda morte periit. Ex duobus filiis eius, qui tum in Illyrico militabant, nuntiatum alterum decessisse, alterum gravi et periculoso morbo aegrum esse. Obruit animum simul luctus metusque: mane ingressi cubiculum servi laqueo dependentem invenere. Erat opinio, post censuram non compotem fuisse sui: vulgo Iunonis Lacinae iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. Suffectus in Aemilii locum decemvir M. Valerius Messalla: in Fulvii pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus, oppido adolescens sacerdos, est lectus.

XXIX. P. Licinio, C. Cassio consulibus, non urbs tantum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque, quae in Europa, quaeque in Asia erant, converterant animos in curam macedonici ac romani belli. Eumenem quum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere eius prope ut victima mactatus Delphis esset. Prusias, Bithyniae rex, statuerat abstinere armis,

eventumque expectare. Nam neque Romanos posse aequum censere adversus fratrem uxoris arma ferre; et apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Ariarathes, Cappadocum rex, praeterquam quod Romanis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est iunctus Eumeni affinitate, in omnia belli pacisque se consociaverat consilia. Antiochus immincebat quidem Aegypti regno, et pueritiam regis, et inertiam tutorum spernens; et ambigendo de Coele Syria causam belli se habiturum existimabat, gesturumque sine ullo impedimento, occupatis Romanis in macedonico bello, id bellum: tamen omnia et per suos legatos senatui, et ipse legatis eorum cnixe pollicitus erat. Ptolemaeus propter aetatem alieni etiam tum arbitrii erat. Tutores et bellum adversus Antiochum parabant, quo vindicarent Coelen Syriam, et Romanis omnia pollicebantur ad macedonicum bellum. Masinissa et frumento iuvabat Romanos, et auxilia cum elephantis Misagenemque filium mittere ad bellum parabat. Consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat: si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res esse, neque ultra quidquam movendum: non enim passuros Romanos, vim Carthaginensibus afferri: si fractae essent opes Romanorum, quae tum protegerent Carthaginenses, suam omnem Africam fore. Gentius, rex Illyriorum, fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat, utram foveret partem; impetuque magis, quam consilio, his aut illis se adiuncturus videbatur. Cotys Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonium partis erat.

XXX. Hacc sententia regibus quum esset de bello, in liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme, ut solet, deterioribus, erat ad regem Macedonasque inclinata; principum diversa cerneret studia. Pars ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem immodico favore corrumperent: pauci ex iis iustitia imperii romani capti; plures ita, si praecipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati. Pars altera regiae adulationis erat, quos aes alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, praccipites ad novanda omnia

agebat; quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magis aurae popularis erat. Tertia pars, optima eadem et prudentissima, si utique optio domini potioris daretur, sub Romanis, quam sub rege, malebat esse: si liberum inde arbitrium fortunae esset, neutram partem volebant potentiorē altera oppressa fieri; sed, illibatis potius viribus utriusque partis, pacem ex eo mōnere. Ita inter utrosque optimam conditionem civitatum fore; protegente altero semper inopem ab alterius iniuria. Haec sentientes, certamina fautorum utriusque partis taciti ex tuto spectabant. Consules, quo die magistratum inierunt, ex senatusconsulto quum circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostiis immolassent, inde preces suas acceptas ab diis immortalibus ominati, senatui, rite sacrificatum, precationemque de bello factam, renuntiaverunt. Haruspices ita responderunt: *Si quid rei novae inciperetur, id maturandum esse: victoriam, triumphum, propagationem imperii portendi. Patres, quod faustum felixque populo romano esset, centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules, iusserunt, ut, quod Perseus, Philippi filius, Macedonum rex, adversus foedus cum patre Philippo ictum, et secum post mortem eius renovatum, socius populi romani arma intulisset, agros vastasset, urbesque occupasset; quodque belli parandi adversus populum romanum consilia inisset, arma, milites, classem eius rei causa comparasset; ut, nisi de iis rebus satisfacisset, bellum cum eo iniretur.* Haec rogatio ad populum lata est.

XXXI. Senatusconsultum inde factum est, *Ut consules inter se provincias Italiam et Macedoniam compararent, sortirenturve. Cui Macedonia obvenisset, ut is regem Persea, quique eius sectam secuti essent, nisi populo romano satisfecissent, bello persequeretur.* Legiones quatuor novas scribi placuit, binas singulis consulibus. Id praecipue provinciae Macedoniae datum, quod, quum alterius consulis legionibus quina millia et duceni pedites ex vetero instituto darentur in singulas legiones, in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa; equites treceni aequaliter in singulas legiones. Et in sociali exercitu consuli alteri auctus numerus: sexdecim millia peditum, octin-

gentos equites, praeter eos, quos Cn. Sicinius duxisset, sexcentos equites, in Macedoniam traiceret. Italiae satis visa duodecim millia sociorum peditum, sexcenti equites. Illud quoque praecipuum datum sorti Macedoniae, ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, consul usque ad quinquaginta annos. In tribunis militum novatum eo anno propter macedonicum bellum, quod consules ex senatusconsulto ad populum tulerunt, ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed consulum praetorumque in iis faciendis iudicium arbitriumque esset. Inter praetores ita partita imperia. Praetorem, cuius sors fuisset, ut iret, quo senatus censuisset, Brundisium ad classem ire placuit; utque ibi recognosceret socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis, et daret operam, ut duae partes civium romanorum, tertia sociorum esset. Commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque subveherentur, praetoribus, qui eas provincias sortiti essent, mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sardisque imperarent, utque id frumentum ad exercitum in Macedoniam portaretur. Siciliam C. Caninius Rebilus est sortitus, L. Furius Philus Sardiniam, L. Canuleius Hispaniam, C. Sulpicius Galba urbanam iurisdictionem, L. Villius Annalis inter peregrinos. C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, sors obvenit.

XXXII. Inter consules magis cavillatio, quam magna contentio, de provincia fuit. Cassius, *sine sorte se Macedoniam optaturum*, dicebat, *nec posse collegam, salvo iuriurando, secum sortiri. Praetorem eum, ne in provinciam iret, in concione iurasse, se stato loco statisque diebus sacrificia habere, quae, absente se, recte fieri non possent: quae non magis consule, quam praetore, absente recte fieri possent. Si senatus, non quid vellet in consulatu potius, quam quid in praetura iuraverit P. Licinius, animadvertendum esse censeat, se tamen futurum in senatus potestate.* Consulti patres, cui consulatum populus romanus non negasset, ab se provinciam negari, superbum rati, sortiri consules iusserunt. P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obvenit. Legiones inde sortiti sunt. Prima et tertia in Macedoniam traicerentur, secunda et quarta ut in

Italia remanerent. Delectus consules multo intentiorem, quam alias, curam habebant. Licinius veteres quoque scribebat milites centurionesque: et multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant, qui priore macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia, stipendia fecerant. Quum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarent, tres et viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos plebis appellarunt. Duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior et M. Claudius Marcellus, ad consules reiiciebant: *Eorum cognitionem esse debere, quibus delectus, quibusque bellum mandatum esset. Ceteri, cognituros se, de quo appellati essent, aiebant; et, si iniuria feret, auxilium civibus laturos.*

XXXIII. Ad subsellia tribunorum res agebatur. Eo M. Popillius consularis, centuriones et consul venerunt. Consule inde postulante, ut in concione ea res ageretur, populus in concionem advocatus. Pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante consul fuerat, ita verba fecit: *Militares homines et stipendia iusta, et corpora, et aetate, et assiduis laboribus, confecta habere: nihil recusare tamen, quo minus operam reipublicae dent. Id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, attribuerentur.* P. Licinius consul senatusconsulta recitari iussit: primum, quod bellum senatus Perseo iussisset; deinde, quod veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset, nec ulli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiae esse. Deprecatus est deinde, *ne novo bello, tam propinquo Italiae, adversus regem potentissimum, aut tribunos militum, delectum habentes, impedirent; aut prohiberent consulem, quem cuique ordinem assignari e republica esset, eum assignare. Si quid in ea re dubium esset, ad senatum reuicerent.*

XXXIV. Postquam consul, quae voluerat, dixit, Sp. Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellaverant, a consule et ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad populum agere liceret. Permissu omnium ita locutus fertur: *Sp. Ligustinus tribus Crustuminae ex Sabinis sum oriundus, Quirites. Pater mihi iugerum agri reliquit et parvum tugurium, in quo natus educatusque sum: hodieque*

ibi habito. Quum primum in aetatem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit: quae secum nihil attulit, praeter libertatem pudicitiamque, et cum his secunditatem, quanta vel in diti domo satis esset. Sex filii nobis, duae filiae sunt: utraeque iam nuptae. Filii quatuor togas viriles habent, duo praetextati sunt. Miles sum factus, P. Sulpicio, C. Aurelio consulibus. In eo exercitu, qui in Macedoniam est transportatus, biennium miles gregarius fui adversus Philippum regem: tertio anno virtutis causa mihi T. Quintius Flamininus decimum ordinem hastatum assignavit. Devicto Philippo Macedonibusque, quum in Italiam reportati ac dimissi essemus, continuo miles voluntarius cum M. Porcio consule in Hispaniam sum profectus. Neminem omnium imperatorum, qui vivant, acriorem virtutis spectatorem ac iudicem fuisse sciunt, qui et illum et alios duces longa militia experti sunt. Illic me imperator dignum iudicavit, cui primum hastatum prioris centuriae assignaret. Tertio iterum voluntarius miles factus sum in eum exercitum, qui adversus Aetolos et Antiochum regem est missus. A M. Acilio mihi primus princeps prioris centuriae est assignatus. Expulso rege Antiocho, subactis Aetolis, reportati sumus in Italiam: et deinceps bis, quae annua merebant legiones, stipendia feci. Bis deinde in Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti. Sempronio Graccho praetore. A Flacco inter ceteros, quos virtutis causa secum ex provincia ad triumphum deducebat, deductus sum. A Ti. Graccho rogatus, in provinciam ii. Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater et tricies virtutis causa donatus ab imperatoribus sum: sex civicas coronas accepi. Viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habeo, et maior annis sum quinquaginta. Quod si mihi nec stipendia omnia emerita essent, necdum aetas vacationem daret, tamen, quum quatuor milites pro me uno vobis dare, P. Licini, possem, aequum erat me dimitti. Sed haec pro causa mea dicta accipiat velim: ipse me, quoad quisquam, qui exercitus scribit, idoneum militem iudicabit, nunquam sum excusaturus. Ordine quo me dignum iudicent tribuni militum, ipsorum est potestatis: ne quis me virtute in exercitu praestet, dabo operam; ut semper ita fecisse me et imperatores mei, et qui una stipendia fecerunt, testes sunt.

Vos quoque aequum est, commilitones, etsi appellationis vobis usurpatis ius, quum adolescentes nihil adversus magistratum senatusque auctoritatem usquam feceritis, nunc quoque in potestate senatus ac consulum esse, et omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.

XXXV. Haec ubi dixit, collaudatum multis verbis consul ex concione in senatum duxit. Ibi quoque ei ex auctoritate senatus gratiae actae, tribunique militares in legione prima primum pilum virtutis causa ei assignarunt. Ceteri centuriones, remissa appellatione, ad delectum obedienter responderunt. Quo maturius in provincias magistratus proficiscerentur, Latinae Calendis Iuniis fuere: eoque solempni perfecto, C. Lucretius praetor, omnibus, quae ad classem opus erant, praemissis, Brundisium est profectus. Praeter eos exercitus, quos consules comparabant, C. Sulpicio Galbae praetori negotium datum, ut quatuor legiones scriberet urbanas, iusto numero peditum equitumque; iisque quatuor tribunos militum ex senatu legeret, qui praessent: sociis latini nominis imperaret quindecim millia peditum, mille et ducentos equites. Is exercitus uti paratus esset, quo senatus censuisset. P. Licinio consuli ad exercitum civilem socialemque petenti addita auxilia, Ligurum duo millia, Cretenses sagittarii, (incertus numerus, quantum rogati auxilia Cretenses misissent) Numidae item equites elephantique. In eam rem legati ad Masinissam Carthaginiensesque missi, L. Postumius Albinus, Q. Terentius Culleo, C. Aburius. In Cretam item legatos tres ire placuit, A. Postumium Albinum, C. Decimium, A. Licinium Nervam.

XXXVI. Per idem tempus legati ab rege Perseo venerunt. Eos in oppidum intromitti non placuit, quum iam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus decresset, et populus iussisset. In aedem Bellonae in senatum introducti ita verba fecerunt: *Mirari Persea regem, quid in Macedoniam exercitus transportati essent. Si impetrari a senatu posset, ut ii revocentur, regem de iniuriis, si quas sociis factas quererentur, arbitratus satisfacturum esse.* Sp. Carvilius, ad eam ipsam rem ex Graecia remissus ab Cn. Sicinio, in senatu erat.

Is Perrhaebiam expugnatam armis, Thessaliae aliquot urbes captas, cetera, quae aut ageret, aut pararet rex, quum argueret, respondere ad ea legati iussi. Postquam haesitabant, negantes sibi ultra quidquam mandatum esse, iussi renuntiare regi, *Consulem P. Licinium brevi cum exercitu futurum in Macedonia esse: ad eum, si satisfacere in animo esset, mitteret legatos. Romam quod praeterea mitteret, non esse: nemini eorum per Italiam ire liciturum.* Ita dimissis, P. Licinio consuli mandatum, intra undecimum diem iuberet eos Italia excedere, et Sp. Carvilius mitteret, qui, donec navem conscendissent, custodiret. Haec Romae acta, nondum profectis in provinciam consulibus. Iam Cn. Sicinius, qui, priusquam magistratu abiret, Brundisium ad classem et ad exercitum praemissus erat, traiectionis in Epirum quinque millibus peditum, trecentis equitibus, ad Nymphaeum in agro apolloniati castra habebat. Inde tribunos cum duobus millibus militum ad occupanda Dassaretiorum et Illyriorum castella, ipsis arcessentibus praesidia, ut tutiores a finitimorum impetu Macedonum essent, misit.

XXXVII. Paucis post diebus Q. Marcius, A. Atilius, et P. et Ser. Cornelii Lentuli, et L. Decimius, legati in Graeciam missi, Corcyram peditum mille secum advexerunt: ibi inter se et regiones, quas obirent, et milites diviserunt. Decimius missus est ad Gentium, regem Illyriorum, quem, si aliquem respectum amicitiae eum habere cerneret, tentare, aut etiam ad belli societatem pellicere iussus. Lentuli in Cephalleniam missi, ut in Peloponnesum traicerent, oramque maris, in occidentem versi, ante hiemem circumirent. Marcio et Atilio Epirus, Aetolia et Thessalia circumeundae assignantur. Inde Boeotiam atque Euboeam aspicere iussi; tum in Peloponnesum traicere. Ibi congressuros se cum Lentulis constituunt. Priusquam digrederentur a Corcyra, literae a Perseo allatae sunt, quibus quaerebat, quae causa Romanis aut in Graeciam traiciendi copias, aut urbes occupandi, esset? Cui rescribi non placuit; nuntio ipsius, qui literas attulerat, dici, *praesidii causa ipsarum urbium Romanos facere.* Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida, quum sine discrimine omnes civitates

adhortarentur, ut, quo animo, qua fide adiuvisset Romanos, Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus Persea iuvarent, fremitum in concionibus audiebant: Achaeis indignantibus, eodem se loco esse, qui omnia a principiis macedonici belli praestitissent Romanis, et Macedonum Philippi bello hostes fuissent, quo Messenii atque Elii, qui pro Antiocho hoste arma adversus populum romanum tulissent; ac, nuper in achaicum contributi concilium, velut praemium belli se victoribus Achaeis tradi quererentur.

XXXVIII. Marcius et Atilius ad Gitanas, Epiri oppidum decem millia a mari, quum ascenderent, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium assensu auditi sunt: et quadringentos iuventutis eorum in Orestas, ut praesidio essent liberatis ab se Macedonibus, miserunt. Inde in Aetoliam progressi, ac paucos ibi morati dies, dum in praetoris mortui locum alius sufficeretur, et Lycisco praetore facto, quem Romanorum favere rebus satis compertum erat, transierunt in Thessaliam. Eo legati Acarnanum, et Boeotorum exsules venerunt. Acarnanes nuntiare iussi, *quae Philippi primum, Antiochi deinde bello, decepti pollicitationibus regis, adversus populum romanum commisissent, ea corrigendi occasionem illis oblatam. Si male meriti clementiam populi experti essent, bene merendo liberalitatem experirentur.* Boeotis exprobratum, societatem eos cum Perseo iunxisse. Quum culpam in Ismeniam, principem alterius partis, conferrent, et quasdam civitates dissentientes in causam deductas, *appariturum id esse*, Marcius respondit: *singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos.* Thessalorum Larissae fuit concilium. Ibi et Thessalis benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis munere fuit; et legatis, quod, et Philippi prius et post Antiochi bello, enixe adiuti a gente Thessalorum essent. Hac mutua commemoratione meritorum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda, quae Romani vellent. Secundum hoc concilium legati a Perseo rege venerunt, privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab huius necessitudinis commemoratione orsi, petierunt legati, in colloquium veniendi regi potestatem

faceret. Marcius, *Et se ita a patre suo accepisse, dixit, amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse: minime immemorem necessitudinis eius legationem eam suscepisse. Colloquium, si satis commode valeret, non fuisse se dilaturum: nunc, ubi primum posset, ad Peneum flumen, qua transitus ab Homolio Dium esset, praemissis, qui nuntiarent regi, venturos.*

XXXIX. Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recipit se, levi aura spei obiecta, quod Marcius ipsius causa suscepisse se legationem dixisset. Post dies paucos ad constitutum locum venerunt. Magnus comitatus fuit regius, quum amicorum, tum satellitum turba stipante. Non minore agmine legati venerunt, et ab Larissa multis prosequentibus, et legationibus civitatum, quae convenerant Larissam, et renuntiare domum certa, quae audissent, volebant. Inerat cura insita mortalibus videndi congregientes nobilem regem, et populi principis terrarum omnium legatos. Postquam in conspectu steterunt, dirimente amne, paullisper internuntiando cunctatio fuit, utri transgrederentur. Aliquid illi regiae maiestati, aliquid hi populi romani nomini, quum praesertim Perseus petisset colloquium, existimabant deberi. Ioco etiam Marcius cunctantes movit. *Minor, inquit, ad maiorem, et (quod Philippo ipsi cognomen erat) filius ad patrem transeat.* Facile persuasum id regi est. Aliud deinde ambigebatur, cum quam multis transiret. Rex, cum omni comitatu transire, aequum censebat: legati vel cum tribus venire iubebant, vel, si tantum agmen traduceret, obsides daret, nihil fraudis fore in colloquio. Hippiam et Panthaucum, quos et legatos miserat, principes amicorum, obsides dedit. Nec tam in pignus fidei obsides desiderati erant, quam ut appareret sociis, nequaquam ex dignitate pari congredi regem cum legatis. Salutatio non tamquam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit; positisque sedibus consederunt.

XL. Quum paullisper silentium fuisset: *Expectari, nos, inquit Marcius, arbitror, ut respondeamus literis tuis, quas Corcyram misisti; in quibus quaeris, quid ita legati cum militibus venerimus, et praesidia in singulas urbes dimittamus? Ad hanc interrogationem tuam et non respondere*

vereor, ne superbum sit, et vera respondere, ne nimis acerbum audienti tibi videatur. Sed quum aut verbis castigandus, aut armis sit, qui foedus rumpit; sicut bellum adversus te alii, quam mihi, mandatum malim, ita orationis acerbitalatem adversus hospitem, utcumque est, subibo: sicut medici, quum salutis causa tristiora remedia adhibent. Ex quo regnum adeptus es, unam rem te, quae facienda fuerit, senatus fecisse censet; quod legatos Romam ad renovandum *** iudicat potius, quam, quum renovatum esset, violandum. Abrupolim, socium atque amicum populi romani, regno expulisti. Arthetauri interfectores, ut caede (ne quid ultra dicam) laetatum appareret, recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimum romano nomini regulum occiderant. Per Thessaliam et maliensem agrum cum exercitu contra foedus Delphos isti: Byzantiis item contra foedus misisti auxilia. Cum Boeotis, sociis nostris, secretam tibi ipsi societatem, quam non licebat, iureiurando pepigisti. Thebanos legatos, Eversam et Callicritum, venientes a nobis, quaerere malo, quis interfecerit, quam arguere. In Aetolia bellum intestinum et caedes principum per quos, nisi per tuos, factae videri possunt? Dolopes a te ipso evastati sunt. Eumenes rex, ab Roma quum in regnum rediret, prope ut victima Delphis in sacrato loco ante aras mactatus, quem insimulet, piget referre. Quae hospes Brundisinus occulta facinora indicet, certum habeo, et scripta tibi omnia ab Roma esse, et legatos tuos renuntiasse. Haec ne dicerentur a me, uno modo vitare potuisti, non quaerendo, quam ob causam exercitus in Macedoniam traicerentur, aut praesidia in sociorum urbes mitteremus. Quarenti tibi superbius tacuissemus, quam vera respondimus. Equidem pro paterno nostro hospitio faveo orationi tuae, et opto, ut aliquam mihi materiem praebeas agendaee tuae apud senatum causae.

XLI. Ad ea rex: Bonam causam, si apud iudices aequos ageretur, apud eosdem et accusatores et iudices agam. Eorum autem, quae obiecta sunt mihi, partim ea sunt, quibus nescio an gloriari debeam; partim, quae fateri non erubescam; partim, quae verbo obiecta verbo negare sit. Quid enim, si legibus vestris hodie reus sim, aut index Brundisinus, aut Eumenes mihi obiciat, ut accusare

potius vere, quam conviciari, videantur? Scilicet, nec Eumenes, quum tam multis gravis publice ac privatim sit, alium, quam me, inimicum habuit: neque ego potiore quemquam ad ministeria facinorum, quam Rammium, quem neque unquam ante videram, nec eram postea visurus, invenire potui. Et Thebanorum, quos naufragio perisse constat, et Arthetauri caedis mihi reddenda ratio est: in qua tamen nihil ultra obiicitur, quam interfectores eius in regno exsulasse meo. Cuius conditionis iniquitatem ita non sum recusaturus, si vos quoque accipitis, ut, quicumque exules in Italiam aut Romam se contulerunt, his facinorum, propter quae damnati sunt, auctores vos fuisse fateamini. Si hoc et vos recusabitis, et omnes aliae gentes, ego quoque inter ceteros ero. Et, hercule, quid attinet cuiquam exsilium patere, si nusquam exsuli futurus locus est? Ego tamen istos, ut primum in Macedonia esse, admonitus a vobis, comperi, requisitos abire ex regno iussi, et in perpetuum interdixi finibus meis. Et haec quidem mihi, tamquam causam dicenti reo, obiecta sunt: illa, tamquam regi, et quae de foedere, quod mihi est vobiscum, disceptationem habcant. Nam, si est in foedere ita scriptum, ut ne, si bellum quidem quis inferat, tueri me regnumque meum liceat, mihi satendum est, quod me armis adversus Abrupolim, socium populi romani, defenderim, foedus violatum esse. Sin autem hoc et ex foedere licuit, et iure gentium ita comparatum est, ut arma armis propulsentur, quid tandem me facere decuit, quum Abrupolis fines mei regni usque ad Amphipolim pervastasset, multa libera capita, magnam vim Mancipiorum, multa millia pecorum abegisset? Quiescerem et paterer, donec Pellam et in regiam meam armatus pervenisset? At enim bello quidem iusto sum persecutus; sed vinci non oportuit eum, neque ea, quae victis accidunt, pati: quorum casum quum ego subierim, qui sum armis lacessitus, quid potest queri sibi accidisse, qui causa belli fuit? Non sum eodem modo defensurus, Romani, quod Dolopas armis coërcuerim: quia, etsi non merito eorum, iure feci meo; quum mei regni, meae conditionis essent, vestro decreto patri attributi meo. Nec, si causa reddenda sit, non vobis, nec foederatis, sed iis, qui ne in servos quidem saeva atque iniusta imperia probant,

plus aequo et bono saevisse in eos videri possum. Quippe Euphranorem, praefectum a me impositum, ita occiderunt, ut mors poenarum eius levissima fuerit.

XLII. At, quum processissem inde ad visendas Larissam, et Antrona, et Ptoleum, quo in propinquo multo ante debita vota persolverem, Delphos sacrificandi causa ascendi. Et his, criminis augendi causa, cum exercitu me isse adicitur. Scilicet, ut, quod nunc vos facere queror, urbes occuparem, arcibus imponerem praesidia. Vocate in concilium Graeciae civitates, per quas iter feci; queratur unusquisque militis mei iniuriam; non recusabo, quin, simulato sacrificio, aliud petisse videar. Actolis et Byzantiis praesidia misimus, et cum Boeotis amicitiam fecimus. Haec, qualiacumque sunt, per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata sunt saepe in senatu vestro: ubi aliquos ego disceptatores, non tam aequos, quam te, Q. Marci, paternum amicum et hospitem, habebam. Sed nondum Romam accusator Eumenes venerat; qui calumniando omnia detorquendoque, suspecta et invisa efficeret, et persuadere vobis conaretur, non posse Graeciam in libertate esse, et vestro munere frui, quoad regnum Macedoniae incolume esset. Circumagetur hic orbis: erit mox, qui arguat, nequidquam Antiochum ultra iuga Tauri emotum: graviorem multo Asiae, quam Antiochus fuerit, Eumenem esse: nec conquiescere socios vestros posse, quoad regia Pergami sit: eam arcem supra capita finitimarum civitatum impositam. Ego haec, Q. Marci et A. Atili, quae aut a vobis obiecta, aut purgata a me sunt, talia esse scio, ut aures, ut animi audientium sint: nec tam referre, quid ego, aut qua mentem fecerim, quam quomodo id vos factum accipiat. Conscius mihi sum, nihil me scientem deliquisse: et, si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me et emendari castigatione hac posse. Nihil certe insanabile, nec quod bello et armis persequendum esse censeatis, commisi: aut frustra clementiae gravitatisque vestrae fama vulgata per gentes est, si talibus de causis, quae rix querela et expostulatione dignae sunt, arma capitis, et regibus sociis bella infertis.

XLIII. Haec dicenti cum assensu Marcius auctor fuit mittendi Romam legatos, quum experienda omnia ad ultimum, nec praetermittendam spem ullam censuisset.

Reliqua consultatio erat, quonam modo tutum iter legatis esset. Ad id quum necessaria petitio induciarum videretur, cuperetque Marcius, neque aliud colloquio petisset, gravate et in magnam gratiam petentis concessit. Nihil enim satis paratum ad bellum in praesentia habebant Romani, non exercitum, non ducem: quum Perseus, ni spes vana pacis obcaecasset consilia, omnia praeparata atque instructa haberet, et suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset. Ab hoc colloquio, fide induciarum interposita, legati romani in Boeotiam comparati sunt. Ibi iam motus coeperat esse, discedentibus a societate communis concilii Boeotorum quibusdam populis, ex quo renuntiatum erat, respondisse legatos, apparituum, quibus populis proprie societatem cum rege iungi displicuisset. Primi a Chae- ronea legati, deinde a Thebis, in ipso itinere occurrerunt, affirmantes non interfuisse se, quo societas ea decreta esset, concilio: quos legati, nullo in praesentia responso dato, Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitibus praetoriis Boeotorum victa pars, iniuriam persequens, coacta multitudine decretum fecit Thebis, ne Boeotarchae urbibus reciperentur. Exsules Thespias universi concesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas, iam mutatis animis, revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui privati coctum et concilium habuissent, exsilio multarentur. Novus deinde praetor (Ismenias is erat, vir nobilis ac potens) capitalis poenae absentes eos decreto damnat. Chalcidem fugerant: inde ad Romanos Larissam profecti, causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant: *ex contentione ortum certamen*. Utriusque tamen partis legati ad Romanos venerunt, et exsules accusatoresque Ismeniae, et Ismenias ipse.

XLIV. Chalcidem ut ventum est, aliarum civitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quique proprio decreto regiam societatem aspernati, Romanis se adiungebant: Ismenias gentem Boeotorum in fidem Romanorum permitti aequum censebat. Inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum absuit, quin ab exsulis fautoribusque

eorum interficeretur. Thebae quoque ipsae, quod Boeotiae caput est, in magno tumultu erant, aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos. Et turba Coronaeorum Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regiae societatis. Sed constantia principum, docentium cladibus Philippi Antiochique, quanta esset vis et fortuna imperii romani, victa eadem multitudo et, ut tolleretur regia societas, decrevit, et eos, qui auctores paciscendae amicitiae fuerant, ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari civitatem iussit. Thebanos Marcius et Atilius laeti audierunt, auctoresque et his, et separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romam legatos. Ante omnia exsules restitui iusserunt, et auctores regiae societatis decreto suo damnarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso boeotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur, Ser. Cornelio Chalcidem arcesso. Argis praebitum est iis concilium: ubi nihil aliud a gente Achaeorum petierunt, quam ut millo milites darent. Id praesidium ad Chalcidem tuendam, dum romanus exercitus in Graeciam traiceretur, missum est. Marcius et Atilius, peractis, quae agenda in Graecia erant, principio hiemis Romam redierunt.

XLV. Inde legatio sub idem tempus in Asiam et circum insulas missa. Tres erant legati, Ti. Claudius, Sp. Postumius, M. Iunius. Ii circumeuntes hortabantur socios ad suscipiendum adversus Persea pro Romanis bellum: et, quo quaeque opulentior civitas erat, eo accuratius agebant, quia minores secuturae maiorum auctoritatem erant. Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur, quia non fovere tantum, sed adiuvaro etiam viribus suis bellum poterant, quadraginta navibus auctore Hegesilocho praeparatis. Qui, quum in summo magistratu esset, (Prytanin ipsi vocant) multis orationibus pervicerat Rhodios, ut, omissa, quam saepe vanam experti essent, regum fovendorum spe, romanam societatem (unam tum in terris vel viribus, vel fide stabilem) retinerent. *Bellum imminere cum Perseo: desideraturos Romanos eundem navalem apparatus, quem nuper Antiochi, quem Philippi ante bello vidissent. Trepidaturos tum*

repente paranda classe, quum mittenda esset; nisi reficere naves, nisi instruere navalibus sociis coepissent. Id eo magis enixe faciundum esse, ut crimina delata ab Eumene fide rerum refellerent. His incitati, quadraginta navium classem instructam ornatamque legatis romanis advenientibus, ut non exspectatam adhortationem esse appareret, ostenderunt. Et haec legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiae momentum fuit. Decimius unus sine ullo effectu, captarum etiam pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis, Romam rediit.

XLVI. *Perseus, quum ab colloquio Romanorum in Macedoniam recepisset sese, legatos Romam de inchoatis cum Marcio conditionibus pacis misit: et Byzantium et Rhodum literas legatis ferendas dedit. In literis eadem sententia ad omnes erat: collocutum se cum Romanorum legatis. Quae audisset, quaeque dixisset, ita disposita, ut superior fuisse in disceptatione videri posset. Apud Rhodios legati addiderunt, *Confidere pacem futuram: auctoribus enim Marcio atque Atilio missos Romam legatos. Si pergerent Romani contra foedus movere bellum, tum omni gratia, omni ope evitandum fore Rhodiis, ut reconcilient pacem. Si nihil deprecando proficiant, id agendum, ne omnium rerum ius ac potestas ad unum populum perveniat. Quum ceterorum id interesse, tum praecipue Rhodiorum, qui plus inter alias civitates dignitate atque opibus excellant: quae serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus. Magis et literae et verba legatorum benigne sunt audita, quam momentum ad mutandos animos habuerunt: potentior esse partis melioris auctoritas coeperat. Responsum ex decreto est: Optare pacem Rhodios: si bellum esset, ne quid ab Rhodis speraret aut peteret rex, quod veterem amicitiam, multis magnisque meritis pace belloque partam, disiungeret sibi ab Romanis. Ab Rhodo redeuntes, Boeotiae quoque civitates, et Thebas, et Coroneam, et Haliartum, adierunt: quibus expressum invitis existimabatur, ut, relicta regia societate, Romanis adiungerentur. Thebani nihil moti sunt: quamquam nonnihil, et damnatis principibus, et restitutis exsulibus, succensebant Romanis. Coroneae et Haliartii, favore quodam insito in reges, legatos in**

Macedoniam miserunt, praesidium pétentes, quo se adversus impotentem superbiam Thebanorum tueri possint. Cui legationi responsum ab rege est: *Praesidium se propter inducias cum Romanis factas mittere non posse: tamen suadere, ita ab Thebanorum iniuriis, qua possent, ut se vindicarent, ne Romanis praeberent causam in se saeviendi.*

XLVII. Marcius et Atilius Romam quum venissent, legationem in Capitolio ita renuntiaverunt, ut nulla re magis gloriarentur, quam decepto per inducias et spem pacis rege. Adeo enim apparatibus belli fuisse instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia opportuna loca praeoccupari ante ab eo potuerint, quam exercitus in Graeciam traiceretur. Spatio autem induciarum sumpto, venturum illum nihilo paratiorem; Romanos omnibus instructiores rebus coepturos bellum. Boeotorum quoque se concilium arte distraxisse, ne coniungi amplius ullo consensu Macedonibus possent. Haec, ut summa ratione acta, magna pars senatus approbabat: veteres et moris antiqui memores negabant, se in ea legatione romanas agnoscere artes. Non per insidias et nocturna proelia, nec simulatam fugam improvisosque ad incautum hostem reditus, nec ut astu magis, quam vera virtute, gloriarentur, bella maiores gessisse. Indicere prius, quam gerere, solitos bella; denuntiare etiam interdum pugnam, et locum finire, in quo dimicaturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum, vitae eius insidiantem: eadem Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum. Legis haec romanae esse, non versutiarum punicarum, neque calliditatis graecae: apud quos fallere hostem, quam vi superare, gloriosius fuerit. Interdum in praesens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed eius demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte, neque casu, sed collatis cominus viribus, iusto ac pio bello esse superatum. Haec seniores, quibus nova haec minus placebat sapientia. Vicit tamen ea pars senatus, cui potior utilis, quam honesti, cura erat, ut comprobaretur prior legatio Marcii, et eodem rursus in Graeciam cum quinqueremibus remitteretur, iubereturque cetera, uti e republica maxime visum esset, agere. A. quoque Atilium miserunt ad occupandam Larissam in Thessalia, timentes, ne, si induciarum dies exisset,

Perseus, praesidio eo missó, caput Thessaliae in potestate haberet. Duo millia peditum Atilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam iussus: et P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, trecenti milites italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Boeotia esset.

XLVIII. His praeparatis, quamquam ad bellum consilia erant destinata, senatum tamen praeberi legatis placuit. Eadem fere, quae in colloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis. Insidiarum Eumeni factarum crimen, et maxima cura, et minime tamen probabiliter, (manifesta enim res erat) defensum. Cetera deprecatio erat: sed non iis animis audiebantur, qui aut doceri, aut flecti possent. Denuntiatum, extemplo moenibus urbis Romae, Italia intra trigesimum diem excederent. P. Licinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat, denuntiatum, ut exercitui diem primam quamque diceret ad conveniendum. C. Lucretius praetor, cui classis provincia erat, cum quadraginta quinquereimis ab urbe profectus: nam ex relictis navibus alias in alium usum retineri ad urbem placuit. Praemissus a praetore est frater M. Lucretius cum quinquereimi una: iussusque, ab sociis ex foedere acceptis navibus, ad Cephalleniam classi occurrere. Ab Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab Uritibus quatuor, praeter dram Italiae supervectus Calabriae extremum promontorium in Ionio mari, Dyrrhachium traiecit. Ibi decem ipsorum Dyrrhachinorum, duodecim Issaeorum, quinquaginta quatuor Gentii regis lembos nactus, simulans se credere, eos in usum Romanorum comparatos esse, omnibus abductis, die tertio Corcyram, inde protinus in Cephalleniam traiecit. C. Lucretius praetor ab Neapoli profectus, superato freto, die quinto in Cephalleniam transmisit. Ibi stetit classis, simul opperiens, ut terrestres copiae traicerentur, simul ut onerariae, ex agmine suo per altum dissipatae, consequerentur.

XLIX. Per hos forte dies P. Licinius consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe profectus est. Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur: praecipue tamen convertit oculos animosque, quum ad magnum nobilemque aut virtute aut for-

tuna, hostem, euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officii modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cuius imperio consilioque summam rempublicam tuendam permiserunt. Subit deinde cogitatio animum, qui belli casus, quam incertus fortunae eventus, communisque Mars belli sit: adversa, secunda, quaeque inscitia et temeritate ducum clades saepe acciderint; quae contra bona prudentia et virtus attulerit. Quem scire mortalium, utrius mentis, utrius fortunae consulem ad bellum mittant? triumphantemne mox cum exercitu victore scandentem in Capitolium ad eosdem deos, a quibus proficiscatur, visuri, an hostibus eam praebituri laetitiam sint? Persi autem regi, adversus quem ibatur, famam et bello clara Macedonum gens, et Philippus pater, inter multa prospere gesta romano etiam nobilitatus bello, praebebat; tum ipsius Persei numquam, ex quo regnum accepisset, desitum belli expectatione celebrari nomen. Cum his cogitationibus omnium ordinum homines proficiscentem consulem prosecuti sunt. Duo consulares tribuni militum cum eo missi, C. Claudius, Q. Mucius; et tres illustres iuvenes, P. Lentulus, et duo Manlii Acidini: alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat. Cum iis consul Brundisium ad exercitum, atque inde, cum omnibus copiis transvectus, ad Nymphaeum in Apolloniatum agro posuit castra.

L. Paucos ante dies Perseus, postquam legati, ab Roma regressi, praeciderant spem pacis, consilium habuit. Ibi aliquamdiu diversis sententiis certatum est. Erant, quibus vel stipendium pendendum, si iniungeretur, vel agri parte cedendum, si mulctarent; quidquid denique aliud pacis causa patiendum esset, non recusandum videretur, nec committendum, ut in aleam tanti casus se regnumque daret. *Si possessio haud ambigua regni maneret, multa diem tempusque afferre posse, quibus non amissa modo recuperare, sed timendus ultro us esse, quos nunc timeret, posset.* Ceterum multo maior pars ferocioris sententiae erat: *Quidquid cessisset, cum eo simul regno protinus cedendum esse, affirmabant. Neque enim Romanos pecunia aut agro egere: sed hoc scire, quum omnia humana, tum maxima quaeque et regna et imperia*

sub casibus multis esse. Carthaginiensium opes fregisse sese, et cervicibus eorum praepotentem finitimum regem imposuisse: Antiochum progeniemque eius ultra iuga Tauri emotum. Unum esse Macedoniae regnum, et regione propinquum, et quod, sicubi populo romano sua fortuna labet, antiquos animos regibus suis videatur posse facere. Dum integrae res [sint, statuere] apud animum suum Persea debere, utrum, singulu concedendo, nudatus ad extremum opibus extorrisque regno, Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis, ubi privatus superstes regno suo in contemptu atque inopia consenescat, malit: an, armatus vindex fortunae dignitatisque suae, aut, ut viro forti dignum sit, patiatur, quodcumque casus belli tulerit; aut victor liberet orbem terrarum ab imperio romano. Non esse admirabilius, Romanos Graecia pelli, quam Hannibalem Italia pulsum esse: neque, hercule, videre, qui conveniat, fratri, affectanti per iniuriam regnum, summa vi restitisse: alienigenus bene parto eo cedere. Postremo ita bello et pace quaeri, ut inter omnes conveniat, nec turpius quidquam esse, quam sine certamine cecidisse regno: nec praeclarius quidquam, quam pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum esse.

LI. Pellae, in vetere regia Macedonum, hoc consilium erat. Geramus ergo, inquit, diis bene iuvantibus, quando ita videtur, bellum: literisque circa praefectos dimissis, Citium (Macedoniae oppidum est) copias omnes contrahit. Ipse centum hostiis sacrificio regaliter Minervae, quam vocant Alcidemon, facto, cum purpuratorum et satellitum manu profectus Citium est. Eo iam omnes Macedonum externorumque auxiliorum convenerant copiae. Castra ante urbem ponit, omnesque armatos in campo struxit. Summa omnium quadraginta tria millia armata fuere: quorum pars ferme dimidia phalangitae erant. Hippas Beroeaeus praeerat. Delecta deinde et viribus et robore aetatis, ex omni caetratorum numero, duo millia erant: agema hanc ipsi legionem vocabant. Praefectos habebant Leonnatum et Thrasippum Eulyestas. Ceterorum caetratorum, trium ferme millium hominum, dux erat Antiphilus Edessaeus. Paeones, et ex Parorea et Parstrymonia (sunt autem ea loca subiecta

Thraciae) et Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium millium ferme et ipsi expleverunt numerum. Armaverat contraxeratque eos Didas Paeon, qui adolescentem Demetrium occiderat. Et armatorum duo millia Gallorum erant, praefecto Asclepiodoto. Ab Heraclea ex Sintis tria millia Thracum liberorum suum ducem habebant. Cretensium par paene numerus suos duces sequebatur: Susum Phalasarneum et Syllum Gnosium. Et Leonides Lacedaemonius quingentis ex Graecia, mixto generi hominum, praeerat. Regii is generis ferebatur; exsul, damnatus frequenti concilio Achaeorum, literis ad Persea deprexis. Aetolorum et Boeotorum, qui non explebant plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achaeus praefectus erat. Ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis, duodecim millia armatorum ferme efficiebantur. Equitum ex tota Macedonia contraxerat tria millia. Venerat eodem Cotys, Seuthae filius, rex gentis Odrysarum, cum mille delectis equitibus, pari ferme peditum numero. Ita summa totius exercitus triginta novem millia peditum erant, quatuor equitum. Satis constabat, secundum eum exercitum, quem Magnus Alexander in Asiam traiecit, nunquam ullius Macedonum regis copias tantas fuisse.

LII. Sextus et vicesimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat. Per id omne tempus quies Macedonia et progeniem ediderat, cuius magna pars matura militiae esset, et levibus bellis Thracum accolarum, quae exercerent magis, quam fatigarent, sub assidua tamen militia fuerat: et diu meditatam Philippo primo, deinde et Persi, romanum bellum, omnia ut instructa parataque essent, effecerat. Mota parumper acies, (non iusto decursu tamen) ne stetisse tantum in armis viderentur: armatosque, sicut erant, ad concionem vocavit. Ipse constitit in tribunali, circa se habens filios duos: quorum maior Philippus, natura frater, adoptione filius; minor, quem Alexandrum vocabant, naturalis erat. Cohortatus est milites ad bellum: iniuriam populi romani in patrem seque commemoravit; *Illum, omnibus indignitatibus compulsus ad rebellandum, inter apparatus belli fato oppressum: ad se simul legatos, simul milites*

ad occupandas Graeciae urbes missos. Fallaci deinde colloquio per speciem reconciliandae pacis extractam hiemem, ut tempus ad comparandum haberent. Consulem nunc venire cum duabus legionibus romanis, quae²² trecentos equites habeant, et pari ferme numero sociorum peditum equitumque. Eo ut accedant regum auxilia Eumenis et Masi-
nissae, non plus septem millia peditum, duo equitum futura. Auditis hostium copiis, respicerent suum ipsi exercitum: quantum numero, quantum genere militum praestarent tironibus, raptim ad id bellum conscriptis, ipsi, a pueris eruditi artibus militiae, tot subacti atque durati bellis. Auxilia Romanis Lydos, et Phrygas, et Numidas esse: sibi Thracas, Gallosque, ferocissimas gentium. Arma illos habere ea, quae sibi quisque paraverit pauper miles: Macedonas prompta ex regio apparatu, per tot annos patris sui cura et impensa facta. Commeatum illis quum procul, tum omnibus sub casibus maritimis fore: se et pecuniam et frumentum, praeter redditus metallorum, in decem annos seposuisse. Omnia, quae deorum indulgentia, quae regia cura praeparanda fuerant, plena cumulataque habere Macedonas: animum habendum esse, quem habuerint maiores eorum; qui, Europa omni domita, transgressi in Asiam, incognitum famae aperuerint armis orbem terrarum: nec ante vincere desierint, quam Rubro mari inclusis, quod vincerent, defuerit. At, hercule, nunc non de ultimis Indiae oris, sed de ipsius Macedoniae possessione certamen fortunam indixisse. Cum patre suo gerentes bellum Romanos speciosum Graeciae liberandae tulisse titulum: nunc propalam Macedoniae in servitutem petere, ne rex vicinus imperio sit romano, ne gens bello nobilis arma habeat. Haec enim tradenda superbis dominis esse cum rege re-
gnoque, si absistere bello, et facere imperata velint.

LIII. Quum per omnem orationem satis frequenti assensu succlamatum esset; tum vero ea vociferatio, simul indignantium minitantiumque, partim iubentium bonum animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi faceret. Tantum iussis ad iter parare, (iam enim dici movere castra ab Nymphaeo Romanos) concione dimissa, ad audiendas legationes civitatum Macedoniae se contulit. Venerant autem ad pecunias, pro facultatibus quaeque

suis, et frumentum pollicendum ad bellum. Omnibus gratiae actae, remissum omnibus; satis regios apparatus ad ea dictum sufficere: vehicula tantum imperata, ut tormenta, telorumque missilium ingentem vim prae-paratam, bellicumque aliud instrumentum veherent. Pro-fectus inde toto exercitu, Eordaeam petens, ad Begor-ritem, quem vocant, lacum positis castris, postero die in Elimeam ad Haliacmona fluvium processit. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium, et Dolichen incolentes. Haec tria oppida paullisper cunctata, quia obsides Larissaeis dederant, victa tamen praesenti metu, in deditionem concesserunt. Benigne his appellatis, haud dubius Perrhaebos quoque idem facturos, urbem, nihil cunctatis, qui incolebant, primo adventu recipit. Cyretias oppugnare coactus, primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus: postero die omnibus copiis adortus, in deditionem omnes ante noctem accepit.

LIV. Mylae, proximum oppidum, ita munitum, ut inexsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret, non portas claudere regi satis habuerunt, sed probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus iaculati sunt. Quae res, quum infestationem hostem ad oppugnandum fecisset, ipsos desperatione veniae ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrimque animis et oppugnatae sunt, et defensae. Multitudo Macedonum ad subeundum in vicem proelium haud difficulter succedebat: oppidanos, diem, noctem eosdem tuentes moenia, non vulnera modo, sed etiam vigiliae et continens labor conficiebat. Quarto die, quum scalae undique ad muros erigerentur, et porta vi maiore oppugnaretur, oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt. Quae quum irae magis inconsultae, quam verae fiducia virium esset, pauci et fessi ab integris pulsi terga dederunt; fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs ac direpta est: libera quoque corpora, quae caedibus superfuerunt, venundata. Diruto magna ex parte et incenso oppido profectus, ad Phalan-

nam castra movit: inde postero die Gyrtionem pervenit. Quo quum T. Minucium Rufum et Hippium, Thessalorum praetorem, cum praesidio intrasse accepisset, ne tentata quidem oppugnatione, praetergressus, Elatiam et Gonnum, percussis inopinato adventu oppidanis, recepit. Utraque oppida in faucibus sunt, qua Tempe adeunt; magis Gonnus. Itaque et firmiore id praesidio tutum equitum peditumque, ad hoc fossa triplici ac vallo munitum, reliquit. Ipse, ad Sycurium progressus, opperiri ibi hostium adventum statuit: simul et frumentari passim exercitum iubet in subiecto hostium agro. Namque Sycurium est sub radicibus Ossae montis. Qua in meridiem vergit, subiectos habet Thessaliae campos: ab tergo Macedoniam atque Magnesiam. Ad has opportunitates accedit summa salubritas et copia, pluribus circumiectis fontibus, perennium aquarum.

LV. Consul romanus, per eosdem dies Thessaliam cum exercitu petens, iter expeditum primo per Epirum habuit: deinde, postquam in Athamaniam est transgressus, asperi ac prope invii soli, cum ingenti difficultate parvis itineribus aegre Gomphos pervenit: cui si, vexatis hominibus equisque, tironem exercitum ducenti acie instructa et loco suo et tempore obstitisset rex, ne Romani quidem abnuunt, magna sua cum clade fuisse pugnatos. Postquam Gomphos sine certamine ventum est, praeter gaudium periculosi saltus superati, contemptus quoque hostium, adeo ignorantium opportunitates suas, accessit. Sacrificio rite perfecto, consul, et frumento dato militibus, paucos ad requiem iumentorum hominumque moratus dies, quum audiret, vagari Macedonas effusos per Thessaliam, vastarique sociorum agros, satis iam reffectum militem ad Larissam ducit. Inde, quum tria millia ferme abesset a Tripoli, (Scaeam vocant) super Peneum amnem posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad Chalcidem navibus accessit cum Attalo atque Athenaeo fratribus, Philetaero fratre relicto Pergami ad tutelam regni. Iude cum Attalo et quatuor millibus peditum, mille equitum, ad consulem venit. Chalcide relicta duo millia peditum, quibus Athenaeus praepositus. Et alia eodem auxilia Romanis ex omnibus undique Grae-

ciae populis convenerunt, quorum pleraque (adeo parva erant) in oblivionem adducta. Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt. Aetolorum alae unius instar, quantum ab tota gente equitum erat, venerant: et Thessalorum (omnis equitatus separatus erat) non plus quam trecenti erant equites in castris romanis. Achaei iuventutis suae, cretico maxime armatu, ad mille quingentos dederunt.

LVI. Sub idem tempus et C. Lucretius praetor, qui navibus praecerat ad Cephalleniam, M. Lucretio fratre cum classe super Maleam Chalcidem iusso petere, ipse triremem conscendit, sinum Corinthium petens ad praecoccupandas in Boeotia res. Tardior ei navigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius, Chalcidem adveniens, quum a P. Lentulo Haliartum oppugnari audisset, nuntium, praetoris verbis, qui abscedere eum inde iuberet, misit. Boeotorum iuventute, quae pars cum Romanis stabat, eam rem aggressus legatus, a moenibus abscessit. Haec soluta obsidio locum alteri novae obsidioni dedit. Namque extemplo M. Lucretius cum exercitu navali, decem millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regiorum, qui sub Athenaeo erant, Haliartum circumscedit: parantibusque iam oppugnare, supervenit a Creusa praetor. Ad idem fere tempus et ab sociis naves Chalcidem convenerunt: duae punicae quinquemes, duae ab Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiae quadriremes. Has praetor, quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis. Et Q. Marcius Chalcidem navibus venit, Alope capta, Larissa, quae Cremaste dicitur, oppugnata. Quum hic status in Boeotia esset, Perseus, quum ad Sycurium, sicut ante dictum est, stativa haberet, frumento undique circa ex agris convecto, ad vastandum agrum Pheraeorum misit; ratus ad iuvandas sociorum urbes, longius a castris abstractos deprehendi Romanos posse. Quos quum eo tumultu nihil motos animadvertisset, praedam quidem, praeterquam hominum, (pecora autem maxime omnis generis fuere) divisit ad epulandum militibus.

LVII. Sub idem deinde tempus consilium et consul et

rex habuerunt, unde bellum ordirentur. Regis creverunt animi vastatione concessa sibi ab hoste pheraei agri. Itaque eundem inde ad castra, nec dandum ultra spatium cunctandi, censebat. Et Romani censebant, cunctationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes, non latam Pheraeis opem. Consultantibus, quid agerent, (aderant autem Eumenes et Attalus in consilio) trepidus nuntius affert, hostem magno agmine adesse. Consilio dimisso, signum extemplo datur, ut arma capiant. Interim placet, ex regiis auxiliis centum equites et parem numerum iaculatorum peditum exire. Perseus hora ferme diei quarta, quum paullo plus mille passus abesset a castris romanis, consistere signa peditum iussit. Praegressus ipse cum equitibus ac levi armatura, et Cotys cum eo ducesque aliorum auxiliorum praecesserunt. Minus quingentos passus ab castris aberant, quum in conspectu fuere hostium equites: duae alae erant magna ex parte Gallorum, (Cassignatus praecerat) et levis armaturae centum fere et quinquaginta Mysi aut Cretenses. Constitit rex, incertus quantum esset hostium. Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas Macedonum, cum binis Cretensium cohortibus et Thracum, misit. Proelium, quum pares numero essent, neque ab hac aut illa parte nova auxilia subvenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis ferme triginta interfecti; inter quos Cassignatus dux Gallorum cecidit. Et tunc quidem Perseus ad Sycurium copias reduxit. Postero die circa eandem horam in eundem locum rex copias admovit, plaustis cum aqua sequentibus. Nam duodecim millium passuum via omnis sine aqua, et plurimi pulveris erat: affectosque siti, si primo in conspectu dimicassent, pugnatuos fuisse apparebat. Quum Romani quiescent, stationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in castra redeunt. Hoc per aliquot dies fecerunt, sperantes fore, ut Romani equites abeuntium novissimum agmen aggrederentur. Inde certamine orto, quum longius a castris eos eliciissent, facile, ubiubi essent, se, qui equitatu et levi armatura plus possent, conversuros aciem.

LVIII. Postquam inceptum non succedebat, castra pro-

pius hostem movit rex, et a quinque millibus passuum communiit. Inde, luce prima in eodem quo solebat, loco peditum acie instructa, equitatum omnem levemque armaturam ad castra hostium ducit. Visus et plurimus et propior solito pulvis trepidationem in castris romanis fecit. Et primo vix creditum nuntianti est, quia prioribus continuis diebus nunquam ante horam quartam hostis apparuerat. Tum solis ortus erat. Deinde ut plurium clamore et cursu a portis dubitatio exempta est, tumultus ingens oboritur. Tribuni, praefectique, et centuriones in praetorium, miles ad sua quisque tentoria discurrit. Minus quingentos passus a vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum, quem Callicinum vocant. Laevo cornu Cotys rex praeerat cum omnibus suae gentis: equitum ordines levis armatura interposita distinguebat. In dextro cornu Macedones erant equites: intermixti turmis eorum Cretenses. Huic armaturae Medon Beroeaeus, equitibus et summae partis eius Meno Antigoniensis praeerat. Proximi cornibus constiterant regii equites, et mixtum genus, delecta plurium gentium auxilia: Patrocles Antigoniensis hic et Paeoniae praefectus Didas erant praepositi. Medius omnium rex erat: circa eum agema, quod vocant, equitumque sacrae alae. Ante se statuit funditores iaculatoresque: quadringentorum manus utraque numerum explebat. Ionem Thessalonicensem et Timanora Dolopem iis praefecit. Sic regii constiterant. Consul, intra vallum peditum acie instructa, et ipse equitatum omnem cum levi armatura misit: pro vallo instructi sunt. Dextro cornu praepositus C. Licinius Crassus, consulis frater, cum omni italico equitatu, velitibus intermixtis: sinistro M. Valerius Laevinus sociorum ex graecis populis equites habebat, et eiusdem gentis levem armaturam. Mediam autem aciem cum delectis equitibus extraordinariis tenebat Q. Mucius. Ducenti equites galli ante signa horum instructi, et de auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis trecenti, Thessali quadringenti equites parvo intervallo super laevum cornu locati. Eumenes rex Attalusque cum omni manu sua ab tergo inter postremam aciem ac vallum steterunt.

LIX. In hunc modum maxime instructae acies, par

ferme utrimque numerus equitum ac levis armaturae, concurrunt, a funditoribus iaculatoribusque, qui praecesserunt, proelio orto. Primi omnium Thraces, haud secus quam diu claustris retentae ferae, ira concitati cum ingenti clamore in dextrum cornu, italicos equites, incurrerunt, ut usu belli et ingenio impavida gens turbaretur. * gladiis hastas petere pedites, * nunc succidere crura equis, nunc ilia suffodere. Perseus, in mediam invectus aciem, Graecos primo impetu avertit. Quibus quum gravis ab tergo instaret hostis, Thessalorum equitatus, qui a laevo cornu brevi spatio disiunctus in subsidiis fuerat extra concursum, primo spectator certaminis, deinde, inclinata re, maximo usui fuit. Cedentes enim sensim integris ordinibus, postquam se Eumenis auxiliis adiunxerunt, et cum eo tutum inter ordines suos receptum sociis fuga dissipatis dabant, et, quum minus conferti hostes instarent, progredi etiam ausi, multos fugientium obvios exceperunt. Nec regii, sparsi iam ipsi passim sequendo, cum ordinatis et certo incedentibus gradu manus conserere audebant. Quum victor equestri proelio rex, *parvo momento si adiuvissent, debellatum esse*; opportune adhortanti supervenit phalanx, quam sua sponte, ne audaci coepto deessent, Hippas et Leonnatus raptim adduxerant, postquam prospere pugnasse equitem acceperunt. Fluctuante rege inter spem metumque tantae rei conandae, Cretensis Evander, quo ministro Delphis ad insidias Eumenis regis usus erat, postquam agmen peditum venientium sub signis vidit, ad regem accurrit, et monere institit, *ne elatus felicitate summam rerum temere in non necessariam aleam daret. Si contentus bene re gesta quiesset eo die, vel pacis honestae conditionem habiturum, vel plurimos belli socios, qui fortunam sequerentur, si bellare mallet.* In hoc consilium pronior erat animus regis. Itaque, collaudato Evandro, signa referri, peditumque agmen redire in castra iubet, equitibus receptui canere.

LX. Cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia, haud minus, peditum; capti sexcenti ferme equites. Ex regiis autem viginti equites, quadraginta pedites interfecti. Postquam redire in castra victores, omnes

quidem laeti, ante alios Thracum insolens laetitia eminebat: cum cantu enim superfixa capita hostium portantes redierunt. Apud Romanos non moestitia tantum ex male gesta re, sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis aggrederetur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret castra; ut pro munimento amnem haberet, dum percussi milites animos colligerent. Consul moveri flagitio timoris fatendi: victus tamen ratione, silentio noctis traductis copiis, castra in ulteriore ripa communit. Rex, postero die ad laceσσendos proelio hostes progressus, postquam trans amnem in tuto posita castra animadvertit, fatebatur quidem peccatum, quod pridie non institisset victis; sed aliquanto maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum. Nam, ut neminem alium suorum moveret, levi armatura immissa, trepidantium in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem praesens pavor demptus erat, in tuto castra habentibus: damnum inter cetera praecipue famae movebat. Et in consilio apud consulem pro se quisque in Aetolos conferebant causam: *Ab iis fugae terrorisque principium ortum: secutos pavorem Aetolorum et ceteros socios graecorum populorum.* Quinque principes Aetolorum, qui primi terga vertentes conspecti dicebantur, Romam missi. Thessali pro concione laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati.

LXI. Ad regem spolia caesorum hostium referebantur. Donat ex his, aliis arma insignia, aliis equos; quibusdam captivos dono dabat. Scuta erant supra mille quingenta; loricae thoracesque mille amplius summam explebant; galearum gladiatorumque et missilium omnis generis maior aliquanto numerus. Haec, per se ampla, pleraque multiplicata verbis regis, quae ad concionem vocato exercitu habuit: *Praejudicatum eventum belli habetis. Meliorem partem hostium, equitatum romanum, quo invictos se esse gloriabantur, fudit. Equites enim illis principes iuventutis, equites seminarium senatus: inde lectos in patrum numerum consules, inde imperatores creant. Horum spolia paullo ante divisimus inter vos. Nec minorem de legionibus peditum victoriam habetis: quae, nocturna*

fuga vobis subtractae, naufragorum trepidatione passim natantium flumen compleverunt. Sed facilius nobis sequentibus victos Peneum superare erit, quam illis trepidantibus fuit; transgressique extemplo castra oppugnabimus, quae hodie cepissemus, ni fugissent. Aut, si acie decernere volent, eundem pugnae pedestris eventum expectate, qui equitum in certamine fuerit. Et qui vicerant alacres, spolia caesorum hostium humeris gerentes, facinora sua audivere, ex eo, quod acciderat, spem futuri praecipientes: et pedites, aliena gloria accensi, praecipue qui Macedonum phalangis erant, sibi quoque et navandae regi operae, et similem gloriam ex hoste pariendi, occasionem optabant. Concione dimissa, postero die profectus inde ad Mopselum posuit castra. Tumulus hic ante Tempe est et eminet Larissae medius.

LXII. *Romani, non abscedentes ab ripa Penei, transulerunt in locum tutiorem castra. Eo Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc elephantis duobus et viginti. Per eos dies consilium habenti regi de summa belli, quum iam condisset ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, ut secunda fortuna in conditionem honestae pacis uteretur potius, quam, spe vana evectus, in casum irrevocabilem se daret. Modum imponere secundis rebus, nec nimis credere serenitati praesentis fortunae, prudentis hominis et merito felicitis esse. Mitteret ad consulem, qui foedus in easdem leges renovarent, quibus Philippus pater eius pacem ab T. Quinctio victore accepisset. Neque finiri bellum magnificentius, quam ab tam memorabili pugna; neque spem firmiorem pacis perpetuae dari, quam quae perculsos adverso proelio Romanos molliores factura sit ad paciscendum. Quod si Romani tum quoque insula pertinacia aequa aspernarentur, deos hominesque et moderationis Persei, et illorum pervicacis superbiae, futuros testes. Nunquam ab talibus consiliis abhorrebat regis animus. Itaque plurium assensu comprobata est sententia. Legati, ad consulem missi, adhibito frequenti consilio, auditi sunt. Pacem petiere, vectigal, quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentes; urbibus, agris, locisque, quibus Philippus ces-*

sisset, cessurum primum. Haec legati. Summotis his, quum consultarent, romana constantia vicit in consilio. Ita tum mos erat, in adversis vultum secundae fortunae gerere, moderari animos in secundis. Responderi placuit, *Ita pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex de se deque universa Macedonia statuendi ius.* Haec quum renuntiassent legati, miraculo ignaris moris pertinacia Romanorum esse; et plerique vetare, amplius mentionem pacis facere: ultro mox quaesituros, quod oblatum fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virium esse, timere: et, summam pecuniae augens, si pretio pacem emere posset, non destitit animum consulis tentare. Postquam nihil ex eo, quod primo responderat, mutabat, desperata pace, ad Sycurium, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus.

LXIII. Fama equestris pugnae, vulgata per Graeciam, nudavit voluntates hominum. Non enim solum, qui partis Macedonum erant, sed plerique, ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim superbiamque experti, laeti eam famam accepere: non ob aliam causam, quam pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo. Eodem tempore in Boeotia summa vi Haliartum Lucretius praetor oppugnabat: et, quamquam nec habebant externa auxilia obsessi, praeter Coronaeorum iuniores, qui prima obsidione moenia intraverant, neque sperabant, tamen ipsi animis magis, quam viribus, resistebant. Nam et eruptiones in opera crebro faciebant: et arietem admotum, libramento plumbi gravatum, ad terram urgebant: et, si qua declinarent, qui agebant, ictum, pro diruto muro novum tumultario opere, raptim ex ipsa ruinae strage congestis saxis, extruebant. Quum operibus oppugnatio lentior esset, scalas per manipulos dividi praetor iussit, ut corona undique moenia aggressurus; eo magis suffecturam ad id multitudinem ratus, quod, qua parte palus urbem cingit, nec attinebat oppugnari, nec poterat. Ipse ab ea parte, qua duae turres, quodque inter eas muri erat, ruerant, duo millia militum delectorum admovit; ut eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas conaretur, concursu adversus se op-

pidanorum facto, scalis vacua defensoribus moenia capi parte aliqua possent. Haud segniter oppidani vim eius arcere parant. Nam super stratum ruinis locum, fascibus aridis sarmentorum iniectis, stantes cum ardentibus fascibus accensuros ea se saepe minabantur, ut, incendio intersepti ab hoste, spatium ad obiciendum interiorem murum haberent. Quod inceptum eorum fors impediit. Nam tantus repente effusus est imber, ut nec accendi facile pateretur, et exstingueret accensa. Itaque et transitus per distracta fumantia virgulta patuit; et, in unius loci praesidium omnibus versis, moenia quoque pluribus simul partibus scalis capiuntur. In primo tumultu captae urbis seniores impubesque, quos casus obvios obtulit, passim caesi: armati in arcem confugerunt: et postero die, quum spei nihil superesset, deditione facta, sub corona venierunt. Fuerunt autem duo millia ferme et quingenti. Ornamenta urbis, statuae et tabulae pictae, et quidquid pretiosae praedae fuit, ad naves delatum: urbs diruta a fundamentis. Inde Thebas ductus exercitus: quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exsulibus, et qui Romanorum partis erant: adversae factionis hominum, fautorumque regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. His gestis in Bocotia, ad mare ac naves rediit.

LXIV. Quum haec in Bocotia gererentur, Perseus ad Sycurium stativa dierum aliquot habuit. Ubi quum audisset, raptim Romanos circa ex agris demessum frumentum convehere, deinde ante sua quemque tentoria spicas fascibus desecantem, quo purius frumentum tere-ret, ingentes acervos per tota castra stramentorum fecisse: ratus incendio opportuna esse, faces, taedamque, et malleolos stuppae illitos pice parari iubet: atque ita media nocte profectus, ut prima luce aggressus falleret. Nequidquam. Primae stationes oppressae tumultu ac terrore suo ceteros excitaverunt: signumque datum est arma extemplo capiendi; simulque in vallo, ad portas, miles instructus erat, et intentus propugnationi castrorum. Perseus et extemplo circumegit aciem, et prima impedimenta ire, deinde peditum signa ferri iussit. Ipse cum equitatu et levi armatura substitit ad agmen co-

gendum; ratus, id quod accidit, insecuturos ad extrema ab tergo carpenda hostes. Breve certamen levis armaturae maxime cum procursatoribus fuit. Equites peditesque sine tumultu in castra redierunt. Demessis circa segetibus, Romani ad Cranonium intactum agrum castra movent. Ibi quum securi, et propter castrorum longinquitatem, et viae inopis aquarum difficultatem, quae inter Sycurium et Cranona est, stativa haberent; repente prima luce in imminentibus tumulis equitatus regius cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. Pridie per meridiem profecti ab Sycurio erant: peditum agmen sub luce reliquerant in proxima planitie. Stetit paullisper in tumulis, elici posse ratus ad equestre certamen Romanos. Qui postquam nihil movebant, equitem mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa iuberet: ipse mox insecutus. Romani equites, modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam confertos abire, signa atque ordines servantes, viderunt, et ipsi in castra redeunt.

LXV. Inde, offensus longinquitate itineris, rex ad Mopselum castra movit: et Romani, demessis Cranonis segetibus, in phalannaeum agrum transeunt. Ibi quum ex transfuga cognosset rex, sine ullo armato praesidio passim vagantes per agros romanos metere, cum mille equitibus, duobus millibus Thracum et Cretensium profectus, quum, quantum accelerare poterat, effuso agmine isset, improvise aggressus est Romanos. Iuncta vehicula pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. Praedam custodiendam ducendamque in castra trecentis Cretensium dedit. Ipse, revocato ab effusa caede equite et reliquis peditum, ducit ad proximum praesidium, ratus haud magno certamine opprimi posse. L. Pompeius tribunus militum praeerat, qui percussos milites repentino hostium adventu in propinquum tumulum recepit, loci se praesidio, quia numero et viribus impar erat, defensurus. Ibi quum in orbem milites coegisset, ut densatis scutis ab ictu sagittarum et iaculorum sese tuerentur, Perseus, circumdato armatis tumulo, alios ascensum undique tentare iubet, et cominus proelium conserere, alios eminus tela ingerere. Anceps Romanos

terror circumstabat: nam neque conferti pugnare propter eos, qui ascendere in tumulum conabantur, poterant: et, ubi ordines procursando solvissent, patebant iaculis sagittisque. Maxime cestrosphendonis vulnerabantur. Hoc illo bello novum genus teli inventum est. Bipalme spiculum hastili semicubitali infixum erat, crassitudine digiti. Huic abięnae breves pinnae tres, velut sagittis solent, circumdabantur: funda media duo funalia imparia habebat. Quum maiori nisu libratum funditor habena rotaret, excussum, velut glans, emicabat. Quum et hoc, et alio omni genere telorum, pars vulnerata militum esset, nec facile iam arma fessi sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem dare, praemia interdum polliceri: nec cuiusquam ad deditionem flectebatur animus; quum ex insperato iam obstinatis mori spes affulsit. Nam quum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nuntiassent consuli, circumsideri praesidium; motus periculo tot civium (nam octingenti ferme, et omnes Romani erant) cum equitatu ac levi armatura (accesserant nova auxilia, Numidae pedites equitesque et elephanti) castris egreditur: et tribunis militum imperat, ut legionum signa sequantur. Ipse, velitibus ad firmanda levium armorum auxilia adiectis, ad tumulum praecedit. Consul latera tegunt Eumenes, Attalus, et Misagenes, regulus Numidarum.

LXVI. Quum in conspectu prima signa suorum circumsessis fuerunt, Romanis quidem ab ultima desperatione recreatus est animus: Perseus, cui primum omnium fuerat, ut, contentus fortuito successu, captis aliquot frumentatoribus occisisque, non tereret tempus in obsidione praesidii; secundum; ea quoque tentata utcumque, quum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire; et ipse, hostium adventum, elatus successu, mansit, et, qui phalangem arcesserent, propere misit. Qua et serius, quam res postulabat, et raptim acta, turbati cursu adversus instructos et praeparatos erant adventuri. Consul anteveniens extemplo proelium conseruit. Primo resistere Macędones; deinde, ut nulla re pares erant, amissis trecentis peditibus, viginti quatuor primoribus equitum ex ala, quam Sacram vocant,

inter quos Antimachus etiam praefectus alae cecidit, abire conantur. Ceterum iter prope ipso proelio tumultuosius fuit. Phalanx, abs trepido nuntio accita, quum raptim duceretur, primo in angustiis captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis: iis caesis, ingens ibi vexatio partis utriusque fuit, nullo expectante, ut utcumque explicaretur agmen, sed armatis detrudentibus per praeceps impedimenta, (neque enim aliter via aperiri poterat) iumentis, quum stimularentur, in turba saevientibus. Vix ab incondito agmine captivorum expederant sese, quum regio agmini percussisque equibus occurrunt. Ibi vero clamor iubentium referre signa ruinae quoque prope similem trepidationem fecit: ut, si hostes, introire angustias ausi, longius insecuti essent, magna clades accipi potuerit. Consul, recepto ex tumulto praesidio, contentus modico successu, in castra copias reduxit. Sunt, qui eo die magno proelio pugnatum auctores sint: octo millia hostium caesa, iu. his Sopatrum et Antipatrum regios duces: vivos captos circiter duo millia octingentos, signa militaria capta viginti septem. Nec incruentam victoriam fuisse: supra quatuor millia et trecentos de exercitu consulis cecidisse: signa sinistrae alae quinque amissa.

LXVII. Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perculit, ut, dies paucos ad Mopselum moratus, sepulturae maxime militum amissorum cura, praesidio satis valido ad Gonnum relicto, in Macedoniam reciperet copias. Timotheum quendam ex regiis praefectis cum modica manu relinquit ad Philam, iussum Magnetas ex propinquo tentare. Quum Pellam venisset, exercitu in hiberna dimisso, ipse cum Cotye Thessalonicam est profectus. Eo fama affertur, Atlesbim regulum Thracum, et Corragum Eumenis praefectum, in Cotyis fines impetum fecisse, et regionem, Marenen quam vocant, cepisse. Itaque, dimittendum Cotyn ad sua tuenda ratus, magnis proficiscentem donis prosequitur. Ducenta talenta, semestris stipendium, equitatus numerat, quum primo annum dare constituisset. Consul, postquam profectum Persea audivit, ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset, Ante ipsa Tempe in faucibus situm, Macedoniae

claustra tutissima praebet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus decursum. Quum et loco et praesidio valido inexpugnabilis restitisset, abstulit incepto. In Perrhaebiam flexis itineribus, Malloea primo impetu capta ac direpta, Tripoli aliaque Perrhaebia recepta, Larissam rediit. Inde Eumene atque Attalo domum remissis, Miasagenem Numidasque in hiberna in proximis thessalis urbibus distribuit: et partem exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut et hiberna commoda omnes haberent, et praesidio urbibus essent. Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit. Graecarum civitatum socios omnes praeter Achaeos dimisit. Cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit. Urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo concesserat: eam oppugnare aggreditur. Primi omnium Macedones, regium praesidium, metu excesserant. A quibus relictî oppidani in deditionem extemplo veniunt. Dubitari inde, utrum Demetrias prius aggredienda foret, an in Boeotia aspiciendae res. Thebani, vexantibus eos Coronaeis, in Boeotiani arcessebant. Ad horum preces, quia hibernis aptior regio, quam Magnesia erat, in Boeotiam duxit.

E P I T O M E

LIBRI XLIII.

Praetores aliquot, eo quod avarae et crudeliter provincias administrassent, damnati sunt. P. Licinius Crassus proconsul complures in Graecia urbes expugnavit, et crudeliter diripuit. Ob id captivi, qui ab eo sub corona venierant, ex senatusconsulto postea restituti sunt. Item a praefectis classium romanarum multa impotenter in socios facta. Res praeterea a Perseo rege in Thracia prospere gestas continet, victis Dardanis et Illyrico, cuius rex erat Gentius. Motus, qui in Hispania ab Olonico factus erat, ipso interempto, consedit. M. Aemilius Lepidus a censoribus princeps in senatu lectus.

Quum nonnulla et in hoc libro temporis iniuria desiderentur; quo commodius lectori consultum foret, quae ad rem facerent ex Freinsheimii supplementis excerpimus, et suo quaeque loco, uncis inclusa, adtexuimus.

TH. VALL.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLIII.

Eadem aestate, qua in Thessalia equestri pugna vicere Romani, legatus, in Illyricum a consule missus, opulenta duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem; omniaque iis sua concessit, ut opinione clementiae eos, qui Carnuntum munitam urbem incolebant, alliceret. Postquam nec, ut dederent se, compellere, neque capere obsidendo poterat; ne duabus oppugnationibus nequidquam fatigatus miles esset, quas prius intactas urbes reliquerat, diripuit. Alter consul C. Cassius nec in Gallia, quam sortitus erat, memorabile quidquam gessit: et per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus. Ingressum hoc iter consulem senatus ex Aquileiensium legatis cognovit: qui, querentes coloniam suam novam et infirmam, necdum satis munitam, inter infestas nationes Istrorum et Illyriorum esse, quum peterent, ut senatus curae haberet, quomodo ea colonia muniretur, interrogati, vellentne eam rem C. Cassio consuli mandari? responderunt, Cassium, Aquileiam indicto exercitu, profectum per Illyricum in Macedoniam esse. Ea res primo incredibilis visa: et pro se quisque credere, Carnis forsitan, aut Istris bellum illatum. Tum Aquileienses, nihil se ultra scire, nec audere affirmare, quam triginta dierum frumentum militi datum; et duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam nossent, conquisitos abductosque. Enimvero senatus indignari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret; exercitum novo periculoso itinere inter exterarum gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret. Decernunt frequentes, ut C. Sulpicius praetor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiscantur ex urbe; et, quantum accelerare possent, Cassium consulem, ubicumque sit, persequantur; nuntient, ne bellum cum ulla gente moveat, nisi cum

qua senatus gerendum censuerat. Legati hi profecti, M. Cornelius Cethegus, M. Fulvius, P. Marcius Rex. Metus de consule atque exercitu distulit eo tempore muniendae Aquileiae curam.

II. Hispaniae deinde utriusque legati aliquot populorum in senatum introducti. Ii, de magistratuum romarum avaritia superbiaque conquesti, nisi genibus ab senatu petierunt, ne se socios foedius spoliari vexarique, quam hostes, patiantur. Quum et alia indigna querebantur, manifestum autem esset, pecunias captas; L. Canuleio praetori, qui Hispaniam sortitus erat, negotium datum est, ut in singulos, a quibus Hispani pecunias repeterent, quinos recuperatores ex ordine senatorio daret, patronosque, quos vellent, sumendi potestatem faceret. Vocatis in curiam legatis recitatum est senatusconsultum, iussique nominare patronos. Quatuor nominaverunt, M. Porcium Catonem, P. Cornelium Cn. F. Scipionem, L. Aemilium L. F. Paullum, C. Sulpicium Gallum. Cum M. Titinio primum, qui praetor A. Manlio, M. Iunio consulibus in citeriore Hispania fuerat, recuperatores sumpserunt. Bis ampliatus, tertio absolutus est reus. Dissensio inter duarum provinciarum legatos est orta: citerioris Hispaniae populi M. Catonem et Scipionem; ulterioris L. Paullum et Gallum Sulpicium patronos sumpserunt. Ad recuperatores adducti a citerioribus populis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus. Ille Sp. Postumio, Q. Mucio consulibus triennio ante, hic biennio prius, L. Postumio, M. Popillio consulibus, praetor fuerat. Gravissimis criminibus accusati ambo ampliati: quum dicenda de integro causa esset, excusati exsilii causa solum vertisse. Furius Praeneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt. Fama erat, prohiberi a patronis nobiles ac potentes compellare; auxitque eam suspicionem Canuleius praetor, quod, omissa ea re, delectum habere instituit. Dein repente in provinciam abiit, ne plures ab Hispanis vexarentur. Ita, praeteritis silentio oblitteratis, in futurum consultum tamen ab senatu Hispanis, quod impetrarunt, ne frumenti aestimationem magistratus romanus haberet; neve cogeret vicesimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet;

et ne praefecti in oppida sua ad pecunias cogendas imponerentur.

III. Et alia novi generis hominum ex Hispania legatio venit. Ex militibus romanis et ex hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, natos se memores, supra quatuor millia hominum, orabant, ut sibi oppidum, in quo habitarent, daretur. Senatus decrevit, *uti nomina sua apud L. Canuleium profiterentur: eorumque si quos manumisisset, eos Carteiam ad Oceanum deduci placere. Qui Carteiensium domi manere vellent, potestatem fore, uti numero colonorum essent, agro assignato. Latinam eam coloniam esse, libertinorumque appellari.* Eodem tempore ex Africa et Gulussa regulus, Masinissae filius, legatus patris, et Carthaginienses venerunt. Gulussa prior in senatum introductus, et, quae missa erant ad bellum macedonicum a patre suo, exposuit; et, si qua praeterea vellent imperare, praestaturum merito populi romani est pollicitus: et monuit patres conscriptos, ut a fraude Carthaginiensium caverent. *Classis eos magnae parandae consilium cepisse; specie pro Romanis, et adversus Macedonas; ubi ea parata instructaque esset, ipsorum fore potestatis, quem hostem aut socium habeant.* Hanc iniec ** [Egit deinde Masinissae causam de agro, de oppidis, quae ablata sibi ab eo Carthaginienses quererentur, magnaque contentione inter regulum et legatos carthaginienses disceptatum. Quae ultro citroque iactata sint, quid a senatu responsum fuerit, in incerto est. Quievit tamen velut sopita haec controversia per aliquot annos. Renovata postea in acre bellum exarsit, quod adversus Masinissam a Poenis susceptum, cum Romanis gerendum fuit, nec nisi Carthaginis interitu finitum est. Hoc anno invenimus in annalibus puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque haruspicum deportatum in insulam desertam.

[4]. Habita sunt a C. Cassio consule comitia, quibus creati consules sunt A. Hostilius Mancinus, A. Atilius Serranus. Praetores inde facti, M. Raecius, Q. Maenius, L. Hortensius, Q. Aelius Paetus, T. Manlius Torquatus, C. Hostilius. Decretae consulibus provinciae Italia et Macedonia. Italia Atilio, Hostilio Macedonia

obvenit. Praetores, Raecius urbanam jurisdictionem, peregrinam Maenius sortitus est. Classis cum ora maritima Graeciae Hortensio obtigit. Reliquae praetoriae provinciae fuere procul dubio, quemadmodum anno priore, Hispania, Sicilia et Sardinia. Sed singulas quinam praetores obtinuerint, silentibus veterum monumentis, certo sciri non potest. Interim P. Licinius, quasi ad bellum non cum Perseo, sed cum Graecis gerendum missus esset, inanes adversus iustum hostem iras in miseros et viribus impares vertit, compluresque in Boeotia, ubi hibernabat, urbes expugnavit, et crudeliter diripuit. Coronaei maxime vexati quum ad senatum confugissent, patres decreverunt, ut captivi, qui sub corona venissent, in libertatem restituerentur. Consulis crudelitatem et avaritiam imitatus est, aut etiam superavit Lucretius praetor, qui classi praeerat, adversus socios ferox, hosti spernendus. Siquidem classem ad Oreum stantem adortus repente Perseus, naves onerarias frumentum portantes viginti cepit, reliquas depressit, et quatuor etiam quinqueremibus potitus est. Res etiam prospere gestae in Thracia a Perseo, quum eo ad Cotyn defendendum adversus Atlesbis et Corragi copias devertisset. Nec vero ipse sibi Cotys defuit, vir bello strenuus, consilio praestans, Thrax genere solo, non moribus: nam et unicae sobrietatis ac temperantiae fuit, idemque clementia et moderatione animi plane amabilis.

[5]. Cuncta Perseo ex voto fluebant. Nam et tunc Epirotarum gens in eius partes transiit, auctore Cephalo, quem tamen ad defectionem necessitas magis compulit, quam voluntas. Is, singulari prudentia et constantia praeditus, tum quoque optima mente erat. Deos enim immortales precatus fuerat, ut bellum inter Romanos et Persea ne conflaretur, neve de summa rerum decerneretur. At exorto bello, statuerat ex foederis praescripto Romanos iuvare: praeter foederis autem leges nihil ultro facere, neque obsequi indecore et turpiter. Turbavit haec consilia Charopus quidam, eius Charopi, qui saltum ad Aoum amnem T. Quinctio contra Philippum bellanti aperuerat, nepos, vilis potentiorum assentator, et mirus calumniarum in optimum quemque

artifex. Romae educatus fuerat, missus ab avo in urbem, ut linguam romanam literasque perdisceret. Hinc notus carusque plurimis Romanorum, quum revertisset domum, natura levis, et ingenio pravius, quum et romana ei amicitia faceret animos, principes viros usque allatrabat. Sed primo despiciebatur ab omnibus, nec ulla eius ratio habebatur. Postquam autem bellum persicum conflatum est, quum plena omnia suspicionum in Graecia essent, multis palam, pluribus occulte Perseo studentibus, non destitit Charopus, eos, qui auctoritate inter Epirotas praestabant, apud Romanos criminari. Et speciem quandam coloremque dabat eius calumniis ea necessitudo, quae olim Cephalo ceterisque eandem sectam sequentibus cum regibus Macedonum fuerat. Iam vero omnia illorum dicta factaque maligne explorans, et in peius semper detorquens, veritatemque adiectis detractisque, quae voluerat, adulterans, fidem criminibus faciebat. Neque his tamen commovebantur Cephalus et ii, qui eorundem in republica consiliorum socii erant, freti egregia conscientia illibatae erga Romanos fidei. Verum ubi illis criminationibus aurem praebere Romanos senserunt; et principes quosdam Aetolorum, quos pariter suspectos fecerant obtrectatorum calumniae, Romam abductos, tum demum opus esse crediderunt, ut sibi ipsi suisque rebus consulerent. Quum autem nihil succurreret praeter regiam amicitiam, cum Perseo societatem inire coacti sunt, eique gentem suam tradere. Romae A. Hostilius, A. Atilius consules, inito magistratu, et peractis, quae divina humanaque in urbe et circa urbem fieri a consulibus mos est, in provincias profecti sunt. Hostilius, cui Macedonia obtigerat, quum in Thessaliam ad exercitum properaret, Epirum, quae nondum aperte defecerat, ingressus, haud multum absuit, quin incideret in Persei manus. Theodotus enim quidam et Philostratus, rati sese, si eum regi traderent, magnam gratiam apud Persea inituros et gravissimum in praesentia Romanis damnum illaturos, ad regem literas dedere, ut, quanta maxima posset celeritate, accederet. Quod nisi et Perseum obiecta a Molossis ad Loum animum mora retardasset, et consul, de imminente periculo

monitus, ab instituto itinere deflexisset, vix videtur ef-
fugere potuisse. Igitur relicta Epiro navigavit Anticyram,
unde in Thessaliam contendit. Ibi accepto exercitu ad
hostem perrexit. Sed nihilo felicius bellum administra-
vit, quam priore anno gestum fuerat. Nam et proelio
commisso cum rege pulsus est, et quum primo per Eli-
meam vim facere tentasset, deinde per Thessaliam oc-
culte moliri iter, ubique occurrente Perseo, vano conatu
absistere coactus est. Nec Hortensius praetor, cui classis
obligerat, quidquam satis scite aut fortunate egit, cuius
ex rebus gestis nihil ad memoriam insignis est, quam
crudelis et perfida urbis Abderitarum direptio, quum
intoleranda sibi imposita onera deprecarentur. Igitur Per-
sens Romanos iam despiciens, ac velut otiosus plane et
vacuus, corollarii vicem in Dardanis excursionem fecit,
et, decem millibus barbarorum interfectis, ingentem prae-
dam abduxit.

IV. [6]. Movere hoc anno Celtiberi in Hispania bel-
lum, instigante novo duce Olonico; Salondicum quidam
vocant. Is, summa calliditate et andacia, hastam argen-
team quatiens, velut coelo missam, vaticinanti similis;
omnium in se mentes converterat. Sed quum pari teme-
ritate castra praetoris romani, uno furiosi consilii socio
assumpto, sub noctem adiisset, praetorem videlicet ob-
truncatnrus, iuxta tentorium ipsum pilo vigilis exceptus
est: socius pares stolidi incepti poenas luit. Amborum
capita praecidi statim iussit praetor, atque hastis suffixa
delectis e numero captivorum tradi ad suos perferenda.
Hi] ** tis tantum pavorem ingressi castra, ostentantes
capita, fecerunt, ut, si admotus extemplo exercitus fo-
ret, capi castra potuerint. Tum quoque fuga ingens facta
est: et erant, qui legatos mittendos ad pacem preci-
bus petendam censerent: civitatesque complures, eo
nuntio audito, in deditionem venerunt. Quibus purgan-
tibus sese, culpamque in duorum amentiam conferenti-
bus, qui se ultro ad poenam ipsi obtulissent, quum ve-
niam dedisset praetor; profectus extemplo ad alias civi-
tates, omnibus imperata facientibus, quieto exercitu pa-
catum agrum, qui paullo ante ingenti tumultu arserat,
peragravit. Haec lenitas praetoris, qua sine sanguine

ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi patri-
busque fuit, quo crudelius avariusque in Graecia bel-
latum, et ab consule Licinio et ab Lucretio praetore,
erat. Lucretium tribuni plebis absentem concionibus as-
siduis lacerabant, quum reipublicae causa abesse excu-
saretur: sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant,
ut is eo tempore in agro suo antiati esset, aquamque
ex manubiis Antium ex flumine Loracinae duceret. Id
opus centum triginta millibus aeris locasse dicitur. Ta-
bulis quoque pictis ex praeda sanum Aesculapii exor-
navit. Invidiam infamiamque ab Lucretio averterunt in
Hortensium, successorem eius, Abderitae legati, flentes
ante curiam, querentesque, *oppidum suum ab Hortensio
expugnatum ac direptum esse. Causam excidii fuisse urbi,
quod, quum centum millia denarium et tritici quinquaginta
millia modium imperaret, spatium petierint, quo de ea re
et ad Hostilium consulem, et Romam mitterent legatos.
Vixdum ad consulem se pervenisse, et audisse oppidum ex-
pugnatum, principes securi percussos, sub corona ceteros
venisse.* Indigna res senatui visa: decreveruntque eadem
de Abderitis, quae de Coronaeis decreverant priore anno;
eademque pro concione edicere Q. Maenium praetorem
iusserunt. Et legati duo, C. Sempronius Blaesus, Sex.
Iulius Caesar, ad restituendos in libertatem Abderitas
missi. Iisdem mandatum, ut et Hostilio consuli et Hor-
tensio praetori nuntiarent, senatum, Abderitis iniustum
bellum illatum, conquirique omnes, qui in servitute sint,
et restitui in libertatem, aequum censere.

V. [7]. Eodem tempore de C. Cassio, qui consul priore
anno fuerat, tum tribunus militum in Macedonia cum
A. Hostilio erat, querelae ad senatum delatae sunt, et
legati regis Gallorum Cincibili venerunt. Frater eius
verba in senatu fecit, questus, alpinorum populorum
agros sociorum suorum depopulatum C. Cassium esse,
et inde multa millia hominum in servitutem abripuisse.
Sub idem tempus Carnorum Istrorumque et Iapydum
legati venerunt: *Duces sibi ab consule Cassio primum
imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum iter mon-
strarent: pacatum ab se, tamquam ad aliud bellum ge-
rendum, abisse: inde ex medio regressum itinere hostiliter*

peragrasse fines suos: passim rapinasque et incendia facta: nec se ad id locorum scire, propter quam causam consuli pro hostibus fuerint. Et regulo Gallorum absenti, et his populis responsum est, Senatum ea, quae facta querantur, neque scisse futura, neque, si sint facta, probare. Sed indicta causa damnari absentem consularem virum, iniurium esse, quum is reipublicae causa absit. Ubi ex Macedonia redisset C. Cassius, tum, si coram eum arguere vellet, cognita re senatum daturum operam, uti satisfiat. Nec responderi tantum iis gentibus, sed legatos mitti, duos ad regulum trans Alpes, tres circa eos populos placuit, qui indicarent, quae patrum sententia esset. Munera mitti legatis ex binis millibus aeris censuerunt. Duobus fratribus regulis haec praecipua, torques duo ex quinque pondo auri facti, et vasa argentea quinque ex viginti pondo, et duo equi phalerati cum agasonibus, et equestria arma ac sagula; et comitibus eorum vestimenta, liberis servisque. Haec missa: illa petentibus data, ut denorum equorum iis commercium esset, educendique ex Italia potestas fieret. Legati cum Gallis missi trans Alpes, C. Laelius, M. Aemilius Lepidus: ad ceteros populos C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, T. Memmius.

VI. [8]. Multarum simul Graeciae Asiaeque civitatum legati Romam convenerunt. Primi Athenienses introducti. Ii, Se, quod navium habuerint militumque, P. Licinio consuli et C. Lucretio praetori misisse exposuerunt, quibus eos non usos frumenti sibi centum millia imperasse: quod, quamquam sterilem terram arent, ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent, tamen, ne deessent officio, confecisse; et alia, quae imperarentur, praestare paratos esse. Milesii, nihil praestitisse memorantes, si quid imperare ad bellum senatus vellet, praestare se paratos esse, polliciti sunt. Alabandenses templum urbis Romae se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei divae instituisse: et coronam auream quinquaginta pondo, quam in Capitolio ponerent, donum Iovi optimo maximo, attulisse, et scuta equestria trecenta; ea, cui iussissent, tradituros. Donum ut in Capitolio ponere, et sacrificare liceret, petebant. Hoc et Lampsaceni, octoginta pondo coronam afferentes, petebant, commemorantes, *Discessisse*

se a Persco, postquam romanus exercitus in Macedoniam venisset, quum sub ditione Persei, et ante Philippi fuissent. Pro eo, et quod imperatoribus romanis omnia praestitissent, id se tantum orare, ut in amicitiam populi romani reciperentur: et, si pax cum Persco fieret, exciperentur, ne in regiam potestatem reciderent. Ceteris legatis comiter responsum; Lampsacenos in sociorum formulam referre Q. Maenius praetor iussus. Munera omnibus in singulos binum millium aeris data. Alabandenses scuta reportare ad A. Hostilium consulem in Macedoniam iussi. Et ex Africa legati simul Carthaginiensium, tritici decies centum millia et hordei quingenta indicantes se ad mare devecta habere, ut, quo senatus censuisset, deportarent. Id munus officiumque suum scire minus esse, quam pro meritis populi romani et voluntate sua: sed saepe alias, bonis in rebus utriusque populi, se gratorum fideliumque socium muneribus functos esse. Item Masinissae legati, tritici eandem summam polliciti, et mille et ducentos equites, duodecim elephantos: et, si quid aliud opus esset, uti imperaret senatus: aequae propenso animo, et quae ipse ultro pollicitus sit, praestaturum esse. Gratiae et Carthaginiensibus et regi actae; rogatique, ut ea, quae pollicerentur, ad Hostilium consulem in Macedoniam deportarent. Legatis in singulos binum millium aeris munera missa.

VII. [9]. Cretensium legatis, commemorantibus, se, quantum sibi imperatum a P. Licinio consule esset sagittariorum, in Macedoniam misisse, quum interrogati non infitiarentur, apud Persea maiorem numerum sagittariorum, quam apud Romanos, militare, responsum est: Si Cretenses bene ac naviter destinarent potiore populi romani, quam regis Persei, amicitiam habere, senatum quoque romanum iis, tamquam certis sociis, responsum daturum esse. Interea nuntiarent suis, placere senatui, dare operam Cretenses, ut, quos milites intra praesidia regis Persei haberent, eos primo quoque tempore domum revocarent. Cretensibus cum hoc responso dimissis, Chalcidenses vocati; quorum legato ipso introitu, ob id quod Mictio princeps eorum pedibus captus lectica est introlatus, ultimae necessitatis extemplo visa res: in qua ita affecto

excusatio valetudinis, aut ne ipsi quidem petenda visa foret, aut data petenti non esset. Quum sibi nihil vivi reliquum, praeterquam linguam ad deplorandas patriae suae calamitates, praefatus esset, exposuit civitatis primum suae benefacta, et vetera, et ea, quae Persei bello praestitissent ducibus exercitibusque romanis: tum quae primo C. Lucretius in populares suos praetor romanus superbe, avarae, crudeliter fecisset: deinde quae tum quum maxime L. Hortensius faceret. *Quemadmodum omnia sibi, etiam iis, quae patiantur, tristiora, patienda esse ducant potius, quam fide decedant: sic, quod ad Lucretium Hortensiumque attineret, scire, tutius fuisse claudere portas, quam in urbem eos accipere. Qui exclusissent eos, Ema-thiam, Amphipolim, Maroneam, Aenum, incolumes esse: apud se templa omnibus ornamentis compilata; spoliisque sacrilegii C. Lucretium navibus Antium devexisse, libera corpora in servitutem abrepta, fortunas sociorum populi ro-mani direptas esse, et quotidie diripi. Nam, ex instituto C. Lucretii, Hortensium quoque in tectis hieme pariter atque aestate navales socios habere, et domos suas plenas turba nautica esse; versari inter se, coniuges, liberosque suos, quibus nihil neque dicere pensi sit, neque facere.*

VIII. [10]. Accessere in senatum Lucretium placuit, ut disceptaret coram, purgaretque sese. Ceterum multo plura praesens audivit, quam in absentem iacta erant; et graviores potentioresque accessere accusatores duo tribuni plebis, M'. Iuventius Thalna et Cn. Aufidius. Ii non in senatu modo eum lacerarunt, sed in concionem etiam pertracto, multis obiectis probris, diem dixerunt. Senatus iussu Chalcidensibus Q. Maenius praetor respondit: *Quae bene meritos sese, et ante, et in eo bello, quod geratur, de populo romano dicant, ea et scire vera eos referre senatum, et perinde ac debeant, grata esse. Quae facta a C. Lucretio, fierique ab L. Hortensio praetoribus romanis querantur, ea neque facta, neque fieri voluntate senatus, quem non posse existimare, qui sciat, bellum Persi, et ante Philippo patri eius, intulisse populum romanum pro libertate Graeciae, non ut ea a magistratibus socii atque amici paterentur? Literas se ad L. Hortensium praetorem datuos esse, quae Chalcidenses querantur acta, ea senatui*

non placere: si qui in servitutem liberi venissent, ut eos conquirendos primo quoque tempore, restituendosque in libertatem curaret: sociorum navalium neminem, praeter magistros, in hospitia deduci aequum censere. Haec Hortensio iussu senatus scripta. Munera binum millium aeris legatis missa, et vehicula Mictioni publice locata, quae eum Brundisium commode perveherent. C. Lucretium, ubi dies, quae dicta erat, venit, tribuni ad populum accusarunt, multamque decies centum millium aeris dixerunt. Comitibus habitis, omnes quinque et triginta tribus eum condemnarunt.

IX. [11]. In Liguribus eo anno nihil memorabile gestum. Nam nec hostes moverunt arma, neque consul in agrum eorum legiones induxit: et, satis explorata pace eius anni, milites duarum legionum romanarum intra dies sexaginta, quam in provinciam venit, dimisit. Sociorum nominis latini exercitu mature in hiberna Lunam et Pisas deducto, ipse cum equitibus Galliae provinciae pleraque oppida adiit. Nusquam alibi, quam in Maecdonia, bellum erat; suspectum tamen et Gentium Illyriorum regem habebant. Itaque et octo naves ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum praesidio duarum issensium navium iusulae praeerat. Duo millia militum in eas naves sunt imposita, quae M. Raecius praetor ex senatusconsulto in ea parte Italiae, quae obiecta Illyrico est, conscripsit: et consul Hostilius Ap. Claudium in Illyricum cum quatuor millibus peditum misit, ut accolae Illyrici tutaretur. Qui, non contentus iis, quas adduxerat, copiis, auxilia ab sociis corrogando, ad octo millia hominum vario genere armavit: peragrataque omni ea regione, ad Lychnidum Dassaretiorum conseedit.

X. [12]. Haud procul inde Uscana oppidum finium plerumque Persei erat. Decem millia civium habebat, et modicum, custodiae causa, Cretensium praesidium. Inde nuntii ad Claudium occulti veniebant: *Si propius copias admovisset, paratos fore, qui proderent urbem. Et operae pretium esse: non se amicosque tantum, sed etiam milites praeda expleturum.* Spes cupiditati admota ita occaecavit animum, ut nec ex iis, qui venerunt, quem-

quam retineret; nec obsides, pignus futuros furto et fraude agenda rei, posceret; nec mitteret exploratum; nec fidem acciperet. Die tantum statuta profectus a Lychnido, duodecim millia ab urbe, ad quam tendebat, posuit castra. Quarta inde vigilia signa movit, mille ferme ad praesidium castrorum relictis: incompositi, longo agmine effusi, infrequentes, quum nocturnus error dissiparet, ad urbem pervenerunt. Crevit negligentia, postquam neminem armatum in muris viderunt. Ceterum, ubi primum sub ictu teli fuerunt, duabus simul portis erumpitur; et ad clamorem erumpentium ingens strepitus e muris ortus ululantium mulierum cum crepitu undique aeris: et incondita multitudo, turba immixta servili, variis vocibus personabat. Hic tam multiplex undique obiectus terror effecit, ne sustinere primam procellam eruptionis Romani possent. Itaque fugientes plures, quam pugnantes, interempti sunt: vix duo millia hominum cum ipso legato in castra perfugerunt. Quo longius iter in castra erat, eo plures fessos consecrandi hostibus copia fuit. Ne moratus quidem in castris Appius, ut suos dissipatos fuga colligeret, (quae res palatis per agros saluti fuisset) ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit.

XI. [13]. Haec et alia, haud prospere in Macedonia gesta, ex Sex. Digitio tribuno militum, qui sacrificii causa Romam venerat, sunt audita. Propter quae veriti patres, ne qua maior ignominia acciperetur, legatos in Macedoniam, M. Fulvium Flaccum, et M. Caninium Rebilum, miserunt, qui comperta, quae agerentur, referrent: et ut A. Hostilius consul comitia consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Ianuario comitia haberi possent, et ut primo quoque tempore in urbem rediret. Interim M. Raecio praetori mandatum, ut edicto senatores omnes ex tota Italia, nisi qui reipublicae causa abessent, Romam revocaret: qui Romae essent, ne quis ultra mille passuum ab Roma abesset. Ea, uti senatus censuit, sunt facta. Comititia consularia ante diem quintum Calendas Februarias fuere. Creati consules sunt Q. Marcius Philippus iterum et Cn. Servilius Caepio. Post diem tertium praetores sunt facti, C. Decimius,

M. Claudius Marcellus, C. Sulpicius Gallus, C. Marcius Figulus, Ser. Cornelius Lentulus, P. Fonteius Capito. Designatis praetoribus praeter duas urbanas, quatuor provinciae sunt decretae; Hispania, et Sardinia, et Sicilia, et classis. Legati ex Macedonia, exacto admodum mense Februario, redierunt. Hi, quas res ea aestate prospere gessisset rex Perseus, referebant, quantusque timor socios populi romani cepisset, tot urbibus in potestatem regis redactis. *Exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis per ambitionem esse: culpam eius rei consulem in tribunos militum, contra illos in consulem conferre.* Ignominiam, Claudii temeritate acceptam, elevare eos patres acceperunt, qui perpauca italici generis, et magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebant. Consules designati, ubi primum magistratum inissent, de Macedonia referre ad senatum iussi: destinataeque provinciae iis sunt Italia et Macedonia. Hoc anno intercalatum est: tertio die post Terminalia Calendae intercalares fuere. Sacerdotes intra eum annum mortui, L. Flamininus ** pontifices duo decesserunt, L. Furius Philus et C. Livius Salinator. In locum Furii T. Manlius Torquatus, in Livii M. Servilium pontifices legerunt.

XII. [14]. Principio insequentis anni quum consules novi Q. Marcius et Cn. Servilius de provinciis retulissent, primo quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam et Macedoniam, aut sortiri placuit: priusquam id sors cerneret, in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in utramque provinciam, quod res desideraret supplementi, decerni. In Macedoniam peditum romanorum sex millia, sociorum nominis latini sex millia: equites romanos ducentos quinquaginta, socios trecentos. Veteres milites dimitti, ita ut in singulas romanas legiones ne plus sena millia peditum, trecenti equites essent. Alteri consuli nullus certus finitus numerus civium romanorum, quem in supplementum legeret. Id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quae quina millia peditum et ducenos haberent, equites trecentos. Latinorum maior, quam collegae, decretus numerus: peditum decem millia et sexcenti equites. Quatuor praeterea

legiones scribi iussae, quae, si quo opus esset, educentur. Tribunos his, non permissum, ut consules facerent: populus creavit. Sociis nominis latini sexdecim millia peditum, et mille equites imperati. Hunc exercitum parari tantum placuit, ut exiret, si quo res posceret. Macedonia maxime curam praebebat. In classem mille socii navales cives romani libertini ordinis, ex Italia quingenti scribi iussi; totidem ut ex Sicilia scriberentur: et, cui ea provincia evenisset, mandatum, ut eos in Macedoniam, ubicumque classis esset, deportandos curaret. In Hispaniam tria millia peditum romanorum in supplementum, trecenti equites decreti. Finitus ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina millia duceni, et trecenti equites. Et sociis imperare praetor, cui Hispania obvenisset, iussus quatuor millia peditum, et trecentos equites.

XIII. [15]. Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant, neque nuntiari admodum nulla prodigia in publicum, neque in annales referri. Ceterum et mihi, vetustas res scribenti, nescio quo pacto, antiquus sit animus; et quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro indignis habere, quae in meos annales referam. Anagnia duo prodigia eo anno sunt nuntiata; facem in coelo conspectam, et bovem feminam locutam publice ali. Minturnis quoque per eos dies coeli ardentis species affulserat. Reate imbri lapidavit. Cum in arce Apollo triduum ac tres noctes lacrimavit. In urbe romana duo aeditui nuntiarunt, alter, in aede Fortunae anguem iubatum a compluribus visum esse: alter, in aede Primigeniae Fortunae, quae in colle est, duo diversa prodigia; palmam in area enatam, et sanguine interdiu pluisse. Duo non suscepta prodigia sunt, alterum, quod in privato loco factum esset, palmam enatam in impluvio suo T. Marcius Figulus nuntiabat: alterum, quod in loco peregrino, Fregellis in domo L. Atrii hasta, quam filio militi emerat, interdiu plus duas horas arsisse, ita ut nihil eius ambureret ignis, dicebatur. Publicorum prodigiorum causa libri a decemviris aditi. Quadraginta maioribus hostiis quibus

diis consules sacrificarent, ediderunt, et ut supplicatio fieret, cunctique magistratus circa omnia pulvinaria vic-timis maioribus sacrificarent, populusque coronatus esset. Omnia, uti decemviri praeierunt, facta.

XIV. [16]. Censoribus deinde creandis comitia edicta sunt. Petierunt censuram principes civitatis, C. Valerius Laevinus, P. Postumius Albinus, P. Mucius Scaevola, M. Iunius Brutus, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus. Hos duos censores creavit populus romanus. Quum delectus habendi maior, quam alias, propter macedonicum bellum cura esset, consules plebem apud senatum accusabant, quod et iuniores non responderent. Adversus quos C. Sulpicius et M. Claudius praetores plebis causam egerunt. *Non consulibus, sed ambitiosis consulibus, delectum difficilem esse; neminem invitum militem ab iis fieri. Id ut ita esse scirent et patres conscripti, praetores, quibus et vis imperii minor et auctoritas esset, delectum, si ita senatui videretur, perfecturos esse. Id praetoribus magna patrum * non sine sugillatione consulum, mandatum est. Censores, ut eam rem adiuverent, ita in concione edixerunt: Legem censui censendo dicturos esse, ut, praeter commune omnium civium iusiurandum, haec adiurarent: Tu minor annis sex et quadraginta es, tuque ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii censorum ad delectum prodibis: et, quotiescumque delectus erit, quem his censoribus magistratus habebunt, si miles factus non eris, in delectum prodibis.* Item, quia fama erat, multos ex macedonicis legionibus, incertis comitatibus per ambitionem imperatorum, ab exercitu abesse, edixerunt de militibus, P. Aelio, C. Popillio consulibus, postve eos consules in Macedoniam scriptis, *Ut, qui eorum in Italia essent, intra dies triginta, censi prius apud sese, in provinciam redirent: qui in patris aut avi potestate essent, eorum nomina ad se ederentur. Missorum quoque causa sese cognituros esse: et, quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros.* Hoc edicto literisque censorum per fora et conciliabula dimissis, tanta multitudo iuniorum Romam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset.

XV. [17]. Praeter delectum eorum, quos in supple-

mentum mitti oportebat, quatuor a C. Sulpicio praetore scriptae legiones sunt, intraque undecim dies delectus est perfectus. Consules deinde sortiti provincias sunt. Nam praetores propter iurisdictionem maturius sortiti erant. Urbana C. Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat: Hispaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lentulus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Marcius Figulus erat sortitus. Consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit: Latinisque actis, Marcius extemplo est profectus. Caepione deinde referente ad senatum, quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius praetores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent. Indignè patiens praetorum arbitrio consulem subiectum, dimisso senatu, ad tribunal praetorum stans postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones. Praetores consulis in eligendo arbitrium fecerunt. Senatum deinde censores legerunt: M. Aemilius Lepidus princeps ab tertiis iam censoribus lectus. Septem e senatu eiecti sunt. In censu accipiendo populi milites ex macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab signis, census docuit, in provinciam cogeabant: causas stipendiis missorum cognoscebant: et, cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebant: *Ex tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?*

XVI. [18]. In equitibus recensendis tristis admodum eorum atque aspera censura fuit: multis equos ademerunt. In ea re quum equestrem ordinem offendissent, flammam invidiae adiecere edicto, quo edixerunt, *Ne quis eorum, qui Q. Fulvio, A. Postumio censoribus publica vectigalia aut ultro tributa conduxissent, ad hastam suam accederet, sociusve aut affinis eius conductionis esset.* Saepe id querendo veteres publicani quum impetrare nequissent ab senatu, ut modum potestati censoriae imponerent, tandem tribunum plebis P. Rutilium, ex rei privatae contentione iratum censoribus, patronum causae nacti sunt. Clientem libertinum parietem in Sacra via

adversus aedes publicas demoliri iusserant, quod publico inaedificatus esset. Appellati a privato tribuni. Quum praeter Rutilium nemo intercederet, censores ad pignora capienda miserunt, multamque pro concione privato dixerunt. Hinc contentione orta, quum veteres publicani se ad tribunum contulissent, rogatio repente sub unius tribuni nomine promulgatur: *Quae publica vectigalia aut ultro tributa C. Claudius et Ti. Sempronius locassent, ea rata locatio ne esset. Ab integro locarentur, et ut omnibus redimendi et conducendi promiscue ius esset.* Diem ad eius rogationem concilio tribunus plebis dixit. Qui postquam venit, ut censores ad dissuadendum processerunt, Graccho dicente, silentium fuit. Quum Claudio obstreperetur, audientiam facere praeconem iussit. Eo facto, avocata a se concionem tribunus questus, et in ordinem se coactum, ex Capitolio, ubi erat concilium, abiit. Postero die ingentes tumultus ciere. Ti. Gracchi primum bona consecravit, quod in multa pignoribusque eius, qui tribunum appellasset, intercessioni non parendo, se in ordinem coëgisset. C. Claudio diem dixit, quod concionem ab se avocasset, et utrique censori perduellionem se iudicare pronuntiavit, diemque comitis a C. Sulpicio praetore urbano petiit. Non recusantibus censoribus, qui minus primo quoque tempore iudicium de se populus faceret, in ante dies octavum et septimum Calendas Octobres comitiis perduellionis dicta dies. Censores extemplo in atrium Libertatis ascenderunt: et, ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, et dimissis servis publicis, negarunt, se prius quidquam publici negotii gesturos, quam iudicium populi de se factum esset. Prior Claudius causam dixit: et, quum ex duodecim centuriis equitum octo censorem condemnassent, multaeque aliae primae classis, extemplo principes civitatis in conspectu populi, annulis aureis positis, vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent. Maxime tamen sententiam vertisse dicitur T. Gracchus, quod, quum clamor undique plebis esset, periculum Graccho non esse, conceptis verbis iuravit, si collega damnatus esset, non exspectato de se iudicio, comitem exsilii eius futurum. Adeo tamen ad extremum spei venit reus, ut octo cen-

turiae ad damnationem defuerint. Absoluto Claudio, tribunus plebis negavit se Gracchum morari.

XVII. [19]. Eo annoulantibus Aquileiensium legatis, ut numerus colonorum augeretur, mille et quingentae familiae ex senatusconsulto scriptae, triumvirique, qui eas deducerent, missi sunt, T. Annius Luscus, P. Decius Subulo, M. Cornelius Cethegus. Eodem anno C. Popillius et Cn. Octavius legati, qui in Graeciam missi erant, senatusconsultum, Thebis primum recitatum, per omnes Peloponnesi urbes circumtulerunt, *Ne quis ullam rem in bellum magistratibus romanis conferret, praeterquam quod senatus censuisset.* Hoc fiduciam in posterum quoque praebuerat, levatos se oneribusque impensisque, quibus, alia aliis imperantibus, exhauriebantur. Achaico concilio Aegii agitato, benigne locuti auditique, egregia spe futuri status fidissima gente relicta, in Aetoliam traiecerunt. Ibi nondum quidem seditio erat, sed omnia suspecta, criminumque inter ipsos plena. Ob quae obsidibus postulatis, neque exitu rei imposito, in Acarnaniam inde profecti legati sunt. Thyrii concilium legatis Acarnanes dederunt. Ibi quoque inter factiones erat certamen. Quidam principum postulare, ut praesidia in urbes suas inducerentur adversus amentiam eorum, qui ad Macedonas gentem trahebant: pars recusare, ne, quod bello captis et hostibus mos esset, id pacatae et sociae civitates ignominiae acciperent. Iusta deprecatio haec visa. Larissam ad Hostilium proconsulem (ab eo enim missi erant) legati redierunt. Octavium retinuit secum. Popillium cum mille ferme militibus in hiberna Ambraciam misit.

XVIII. [20]. Perseus, principio hiemis egredi Macedoniae finibus non ausus, ne qua in regnum vacuum irrumperent Romani, sub tempus brumae, quum inexsuperabiles ab Thessalia montes nivis altitudo facit, occasionem esse ratus frangendi finitimum spes animosque, ne quid, averso se in romanum bellum, periculi subesset, quum a Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione ab Romanis praestarent, Dardanos recens domuisset bellum, solum infestum esse Macedoniae latus, quod ab Illyrico pateret, cernens,

neque ipsis quietis Illyriis, et aditum praebentibus Romanis, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem iam diu dubium in societatem pellici posse, cum decem millibus peditum, quorum pars pbalangitae erant, et duobus millibus levium armorum, et quingentis equitibus profectus, Stuberam venit. Inde frumento complurium dierum sumpto, iussoque apparatu oppugnandarum urbium sequi, tertio die ad Uscanam (Penestianae terrae ea maxima urbs est) posuit castra, prius tamen, quam vim admoveret, missis, qui tentarent nunc praefectorum praesidii, nunc oppidanorum animos. Erat autem ibi cum iuventute Illyriorum romanum praesidium. Postquam nihil pacati referebant, oppugnare est adortus, et corona eam capere conatus est. Quum sine intermissione interdiu noctuque alii aliis succedentes, pars scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen eam tempestatem propugnatores urbis; quia spes erat, neque hiemis vim diutius pati Macedonas in aperto posse, nec ab romano bello tantum regi laxamenti fore, ut posset morari. Ceterum, postquam vineas agi, turresque excitari viderunt, victa pertinacia est. Nam, praeterquam quod adversus vim pares non erant, ne frumentum quidem aut ullius alterius rei copia intus erat, ut in necopinata obsidione. Itaque quum spei nihil ad resistendum esset, C. Carvilius Spoletinus et C. Afranius a praesidio romano missi, qui a Perseo peterent, primo, ut armatos suaeque secum ferentes abire sineret; dein, si id minus impetrarent, vitae tantum libertatisque fidem acciperent. Promissum id benignius est ab rege, quam praestitum. Exire enim sua secum efferentibus iussis primum arma ademit. His urbe egressis, et Illyriorum cohors, (quingenti erant) et Uscanenses se urbemque dederunt.

XIX. [21]. Perseus, praesidio Uscae imposito, multitudinem omnem deditorum, quae prope numero exercitum aequabat, Stuberam abducit. Ibi Romanis, (quatuor millia autem hominum erant) praeter principes, in custodiam civitatum divisus, Uscanensibus Illyriisque venditis, in Penestiam exercitum reducit ad Oaeneum oppidum in potestatem redigendum. Et alioqui opportune

situm, et transitus ea est in Labeates, ubi Gentius re-
gnabat. Praetereunti frequens castellum, Draudacum no-
mine, peritorum quidam regionis eius, *nihil Oaeneo capto
opus esse, ait, nisi in potestate et Draudacum sit; oppor-
tunius etiam ad omnia positum esse.* Admoto exercitu,
omnes extemplo dediderunt sese. Qua spe celeriore de-
ditione erectus, postquam animadvertit, quantus agminis
sui terror esset, undecim alia castella eodem metu in
potestatem redigit. Ad perpauca vi opus fuit, cetera vo-
luntate dedita: et in his recepti mille et quingenti di-
spositi per praesidia milites romani. Magno usui Carvi-
lius Spoletinus erat in colloquiis, dicendo, nihil in ipsos
saevitum. Ad Oaeneum perventum est, quod sine iusta
oppugnatione capi non poterat. Et maiore aliquanto,
quam cetera, iuventute, et validum oppidum moenibus
erat: et hinc amnis Artatus nomine, hinc mons prae-
altus et aditu difficilis cingebat. Haec spem ad resi-
stendum oppidanis dabant. Perseus, circumvallato op-
pido, aggerem a parte superiore ducere instituit, cuius
altitudine muros superaret. Quod opus dum perficitur,
crebris interim proeliis, quibus per excursions et moe-
nia sua oppidani tutabantur, et opera hostium impedia-
bant, magna eorum multitudo variis casibus absumpta
est: et, qui supererant, labore diurno nocturnoque et
vulneribus inutiles erant. Ubi primum agger iniunctus
muro est, et cohors regia, quos Nicatoras appellant,
transcendit, et scalis multis simul partibus impetus in
urbem est factus. Puberes omnes interfecti sunt: con-
iuges liberosque eorum in custodiam dedit: praedae alia
militum cessere. Stuberam inde victor revertens ad Gen-
tium legatos, Pleuratum illyrium, exsulantem apud se,
et Adaeum macedonem a Beroea, mittit. Iis mandat,
ut exponerent aestatis eius hiemisque acta sua adversus
Romanos Dardanosque: adicerent recentia in Illyrico
hibernae expeditionis opera: hortarentur Gentium in
amicitiam secum et cum Macedonibus iungendam.

XX. [22]. Hi, transgressi iugum Scordi montis, per
Illyrici solitudines, quas de industria populando Mace-
dones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyri-
cum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti

tandem pervenerunt. Lissi rex Gentius erat. Eo acciti legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt: qui responsum sine effectu tulerunt: *Voluntatem sibi non deesse ad bellandum eum Romanis: ceterum ad conandum id, quod velit, pecuniam maxime deesse.* Haec Stuberam retulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti. Extemplo iidem legati, addito Glaucia ex numero custodum corporis, remittuntur sine mentione pecuniae, qua una barbarus inops impelli ad bellum poterat. Ancyram inde populatus Perseus, in Penestas rursum exercitum reducit: firmatisque Uscanae, et circa eam per omnia castella, quae receperat, praesidiis, in Macedoniam sese recipit.

XXI. [23]. L. Coelius, legatus romanus, praeerat Illyrico: qui, moveri non ausus, quum in iis locis rex esset, post profectionem demum eius conatus in Penestis Uscanam recipere, a praesidio, quod ibi Macedonum erat, cum multis vulneribus repulsus, Lychnidum copias reduxit. Inde post dies paucos M. Trebellium Fregellanum cum satis valida manu in Penestas misit ad obsides ab his urbibus, quae in amicitia cum fide permanerant, accipiendos. Procedere etiam in Parthinos (ii quoque obsides dare pepigerant) iussit: ab utraque gente sine tumultu exigi. Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum Dyrrhachium (tum Epidamni magis celebre nomen Graecis erat) missi. Ap. Claudius, acceptam in Illyrico ignominiam corrigere cupiens, Phanoten Epiri castellum adortus oppugnare, et auxilia Athamanum Thesprotorumque, praeter romanum exercitum, ad sex millia hominum secum adduxit: neque operae pretium fecit, Cleva, qui relictus a Perseo erat, cum valido praesidio defendente. Et Perseus, Eliameam profectus, et circa eam exercitu lustrato, ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit. Stratus validissima tum urbs Aetoliae erat. Sita est super Ambracium sinum, prope amnem Inachum. Cum decem millibus peditum eo profectus est et equitibus trecentis: quos pauciores propter angustias viarum et asperitatem duxit. Tertio die quum pervenisset ad Citium montem, vix transgressus propter altitudinem nivis, locum quoque castris aegre

invenit. Profectus iude, magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via aut tempestas esset, cum ingenti vexatione, praecipue iumentorum, altero die ad templum Iovis, Nicaeum quem vocant, posuit castra. Ad Arachthum iude flumen, itinere ingenti emenso, retentus altitudine amnis, mansit. Quo spatio temporis ponte perfecto, traductis copiis diei progressus iter, obvium Archidamum principem Aetolorum, per quem ei Stratus tradebatur, habuit.

XXII. [24]. Eo die ad finem agri aetoli castra posita. Inde altero die ad Stratum perventum: ubi, prope Inachum amnem castris positus, quum exspectaret, effusos omnibus portis Aetolos in fidem suam venturos, clausas portas, atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum romanum praesidium cum C. Popillio legato invenit. Principes, qui praesentis Archidami auctoritate compulsi regem arcessierant, obviam egresso Archidamo sequiores facti, locum adversae factioni dederant ad Popillium cum mille peditibus ab Ambracia arcessendum. In tempore et Diarchus, praefectus equitum gentis Aetolorum, cum sexcentis peditibus et equitibus centum venit. Satis constabat, eum, tanquam ad Persea tendentem, Stratum venisse: mutato deinde cum fortuna animo, Romanis se, adversus quos venerat, iunxisse. Nec Popillius securior, quam debebat esse, inter tam mobilia ingenia erat. Claves portarum custodiamque murorum suae extemplo potestatis fecit: Dinarchum Aetolosque cum iuventute Stratiotum in arcem per praesidii speciem amovit. Perseus, ab imminentibus superiori parti urbis tumultis tentatis colloquiis, quum obstinatos atque etiam telis procul arceutes videret, quinque millia passuum ab urbe trans Petitarum amnem posuit castra. Ibi consilio advocato, quum Archidamus Epirotarumque transfugae retinerent, Macedonum principes non pugnandum cum infesto tempore anni censerent, nullis praeparatis commeatibus; quum inopiam prius obsidentes, quam obsessi, sensuri essent, maxime quod hostium haud procul inde hiberna erant; territus in Aperantiam castra movit. Aperanti eum, propter Archidami magnam in ea gente gratiam auctoritatemque, consensu omnium acce-

perunt: is ipse cum octingentorum militum praesidio his est praepositus.

XXIII. [25]. Rex cum non minore vexatione iumentorum hominumque, quam venerat, in Macedoniam rediit. Appium tamen ab obsidione Phanotes fama ducentis ad Stratum Persei summovit. Clevas, cum praesidio impigrorum iuvenum insecutus, sub radicibus prope invisi montium ad mille hominum ex agmine impedito occidit, ad ducentos cepit. Appius, superatis angustiis, in campo, quem Meleona vocant, stativa dierum paucorum habuit. Interim Clevas, assumpto Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in agrum antigonensem transcendit. Macedones ad depopulationem profecti; Philostratus cum cohorte sua in insidiis loco obscuro consedit. In palatos populatores quum erupissent ab Antigonea armati, fugientes eos persequentes effusius in vallem insessam ab hostibus praecipitant. Ibi ad mille occisis, centum ferme captis, ubique prospere gesta re, prope stativa Appii castra movent, ne qua vis sociis suis ab romano exercitu inferri possit. Appius, nequidquam in his locis terens tempus, dimissis Chaonumque, et si qui alii Epirotae erant, praesidiis, cum italicis militibus in Illyricum regressus, per Parthinorum socias urbes in hiberna militibus dimissis, ipse Romam sacrificii causa rediit. Perseus ex Penestarum gente mille pedites, ducentos equites revocatos, Cassandream, praesidio ut essent, misit. Ab Gentio eadem afferentes redierunt. Nec deinde alios atque alios mittendo tentare eum destitit, quum appareret, quantum in eo praesidii esset; nec tamen impetrare ab animo posset, ut impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.

E P I T O M E

LIBRI XLIV.

Q. Marcius Philippus per invios saltus penetravit in Macedoniam, compluresque urbes occupavit. Rhodii misere legatos Romam, minantes, se Perseo auxilio futuros, nisi populus romanus cum eo pacem atque amicitiam iungeret. Indigne id latum. Quum id bellum L. Aemilio Paulo, sequentis anni consuli iterum, mandatum esset, Paullus in concione precatus, ut, quidquid diri populo romano immineret, in domum suam converteretur, et in Macedoniam profectus, vicit Persen, totamque Macedoniam in potestatem redegit. Antequam confligeret, C. Sulpicius Gallus tribunus militum praedixit exercitui, ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura esset. Gentius quoque rex Illyriorum, quum rebellasset, ab Anicio praetore victus, venit in deditionem, et cum uxore, et liberis, et propinquis, Romam missus est. Alexandria legati a Cleopatra et Ptolemaeo regibus venerunt, querentes de Antiocho rege Syriae, quod his bellum inferret. Perses, sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, et Gentio rege Illyriorum, quia his pecuniam, quam promiserat, non dabat, ab iis relictus est.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLIV.

Principio veris, quod hiemem eam, qua haec gesta sunt, insecutum est, ab Roma profectus Q. Marcius Philippus consul cum quinque millibus, quod in supplementum legionum secum traiecturus erat, Brundisium pervenit. M. Popillius consularis et alii pari nobilitate adolescentes tribuni militum in macedonicas legiones consulem secuti sunt. Per eos dies et C. Marcius Figulus praetor, cui classis provincia evenerat, Brundisium venit: et simul ex Italia profecti, Coreyram altero die, tertio Actium Acarnaniae portum tenuerunt. Inde consul, ad Ambraciam egressus, itinere terrestri petit Thessaliam. Praetor, superato Leucata, corinthium sinum invectus, et Creusae relictis navibus, terra et ipse per mediam Boeotiam (diei unius expedito iter est) Chalcidem ad classem contendit. Castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia circa Palaepharsalum habebat; sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ad cunctam militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite, et sociis cum fide cultis, et ab omni genere iniuriae defensis. Audito successoris adventu, quum arma, viros, equos cum cura inspexisset, ornato exercitu obviam venienti consuli processit. Et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac romani nominis, et in rebus deinde gerendis *. Proconsul enim ad exercitum **. Paucis post diebus consul concionem apud milites habuit. Orsus a parricidio Persei perpetrato in fratrem, cogitato in parentem, adiecit, *post scelere partum regnum, veneficia, caedes, latrocinio nefando petium Eumenem, iniurias in populum romanum, direptiones sociarum urbium contra foedus, ea omnia quam diu quoque invisa essent, sensurum in exitu rerum suarum. Favere enim pietati fideique deos, per quae populus romanus ad tantum fastigii venerit.* Vires deinde populi romani, iam terrarum orbem

complectentis, cum viribus Macedoniae, exercitus cum exercitibus comparavit. *Quanto maiores Philippi Antiochi-
que opes non maioribus copiis fractas esse?*

II. Huius generis adhortatione accensis militum animis, consultare de summa gerendi belli coepit. Eo et C. Marcius praetor a Chalcide, classe accepta, venit. Placuit, non ultra morando in Thessalia tempus terere, sed movere extemplo castra, atque pergere inde in Macedoniam; et praetorem dare operam, ut eodem tempore classis quoque invehatur hostium litoribus. Praetore dimisso, consul, menstruum iusso milite secum ferre, profectus decimo post die, quam exercitum acceperat, castra movit: et, unius diei progressus iter, convocatis itinerum ducibus, quum, exponerent in consilio, iussisset, qua quisque ducturus esset; summotis iis, quam potissimum peteret, retulit ad consilium. Aliis per Pythium placebat via: aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul: aliis praeter Ascuridem paludem. Restabat aliquantum viae communis: itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra positura erant, deliberatio eius rei differtur. In Perhaebiam inde ducit, et inter Azorum et Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus, quam potissimum capesseret viam. Per eosdem dies Perseus, quum appropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere praesidiis statuit. In iugum Cambuniorum montium (Volustana ipsi vocant) decem millia levis armaturae iuvenum cum duce Asclepiodoto mittit: ad castellum, quod super Ascuridem paludem erat, (Lapathus vocatur locus) Hippias tenere saltum cum duodecim millium Macedonum praesidio iussus. Ipse cum reliquis copiis primo circa Dium stativa habuit: deinde, adeo ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis litore nunc Heraclæum, nunc Philam percurrerebat, eodem inde cursu Dium repetens.

III. Interim consuli sententia stetit eo saltu ducere, ubi propter Ortholophum diximus regis castra *. Praemitti tamen quatuor millia armatorum ad loca opportuna praeoccupanda placuit: quis praepositi sunt M. Claudius, Q. Marcius consulis filius. Confestim et universae

copiae sequebantur. Ceterum adeo ardua et aspera et confragosa via fuit, ut praemissi expediti biduo quindécim millium passuum aegre itinere confecto castra posuerint: turrim Eudieru, quem cepere, locum appellant. Inde postero die septem millia progressi, tumulo haud procul hostium castris capto, nuntium ad consulem remittunt: *Perventum ad hostem esse: loco se tuto et ad omnia opportuno consedisse; ut, quantum extendere iter posset, consequeretur.* Sollicito consuli, et propter itineris difficultatem, quod ingressus erat, et eorum vicem, quos paucos inter media praesidia hostium praemisera, nuntius ad Ascuridem paludem occurrit. Addita igitur et ipsi fiducia est, coniunctisque copiis, castra tumulo, qui tenebatur, qua aptissimum ad loci naturam erat, sunt acclinata. Non hostium modo castra, quae paullo plus mille passuum aberant, sed omnis regio ad Dium et Philam, oraque maris, late patente ex tam alto iugo prospectu, oculis subiicitur. Quae res accendit militi animos, postquam summam belli, ac regias omnes copias, terramque hostilem tam e propinquo conspexerunt. Itaque quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur; dies unus fessis labore viae ad quietem datus est. Tertio die, parte copiarum ad praesidium castrorum relicta, consul ad hostem ducit.

IV. Hippias nuper ad tuendum saltum ab rege missus erat: qui, ex quo castra romana in tumulo conspexit, praeparatis ad certamen animis suorum, venienti agmini consulis obvius fuit. Et Romani expediti ad pugnam exierant, et hostes. Levis armatura erat, promptissimum genus ad lacessendum certamen. Congressi igitur extemplo, tela coniecerunt. Multa utrimque vulnera temerario incursu et accepta et illata: pauci utriusque partis ceciderunt. Irritatis in posterum diem animis, maioribus copiis atque infestius concursum ab illis, si loci satis ad explicandam aciem fuisset. Iugum montis, in angustum dorsum cuneatum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. Itaque, paucis pugnantibus, cetera multitudo, praecipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae stabant. Levis armatura etiam per anfractus iugi procurrere, et ab lateribus cum levi ar-

matura conserere, per iniqua atque aequa loca pugnam petere. Ac, pluribus ea die vulneratis, quam interfectis, proelium nocte direptum est. Tertio die egere consilio romanus imperator: nam neque manere in iugo inopi, neque regredi sine flagitio, atque etiam periculo, si cedenti ex superioribus locis instaret hostis, poterat: nec aliud restabat, quam audacter commissum pertinaci audacia, quae prudens interdum in exitu est, corrigere. Ventum quidem erat eo, ut, si hostem similem antiquis Macedonum regibus habuisset consul, magna clades accipi potuerit. Sed, quum ad Dium per litora cum equitibus vagaretur rex, et ab duodecim millibus prope clamorem et strepitum pugnantium audiret, nec auxit copias integros fessis summittendo, neque ipse, quod plurimum intererat, certamini affuit: quum romanus imperator, maior sexaginta annis, et praegravis corpore, omnia militaria munera ipse impigre obiret. Egregie ad ultimum in audacter commisso perseveravit: et, Popillio relicto in custodia iugi, per invia transgressus, praemissis, qui repurgarent iter, Attalum et Misagenem, cum suae gentis utrumque auxiliariis, praesidio esse saltum aperientibus iubet: ipse, equites impedimenta-que prae se habens, cum legionibus agmen cogit.

V. Inenarrabilis labor descendentibus cum ruina iumentorum sarcinarumque. Progressis vixdum quatuor millia passuum nihil optabilius esse, quam redire, qua venerant, si possent. Hostilem prope tumultum agmini elephantum praebebant: qui, ubi ad invia venerant, deiectis rectoribus, cum horrendo stridore pavorem ingentem, equis maxime, incutiebant, donec traducendi eos ratio inita est. Per proclive, sumpto fastigio, longi duo validi asseres ex inferiore parte in terra defigebantur, distantes inter se paullo plus, quam quanta belluae latitudo est. In eos, transverso incumbentes tigno, ad tricenos longi pedes, ut pons esset, iniungebantur: humusque insuper iniiciebatur. Modico deinde infra intervallo similis alter pons: dein tertius, et plures ex ordine, quae rupes abscisae erant, fiebant. Solido procedebat elephante in pontem: cuius priusquam in extremum procederet, succisis asseribus collapsus pons usque alterius ini-

tium pontis prolabi eum leniter cogebat. Alii elephantibus insistentes, alii clunibus subsidentes, prolabantur. Ubi planities altera pontis excepisset eos, rursus simili ruina inferioris pontis deferebantur, donec ad aequiorem vallem perventum est. Paulo plus septem millia die Romani processerunt, minimum pedibus itineris confectum. Plerumque provolventes se simul cum armis aliisque oneribus, cum omni genere vexationis, processerunt: adeo ut ne dux quidem et auctor itineris inficiaretur, parva manu deleri omnem exercitum potuisse. Nocte ad modicam planitiem pervenerunt: neque, an infestus is locus esset, septus undique, circumspiciendi spatium fuit. Vix tandem ex insperato stabilem ad insistendum nactis locum postero quoque die in tam cava valle opperiri Popillium, ac relictas cum eo copias, necesse fuit: quos et ipsos, quum ab nulla parte hostis terruisset, locorum asperitas hostiliter vexavit. Tertio die coniunctis copiis eunt per saltum, quem incolae Callipeucen appellant. Quarto inde die per aequae invia, sed assuetudine peritius, et meliore cum spe, quod nec hostis unquam apparebat, et mari appropinquabant, degressi in campos, inter Heracleum et Libethrum posuerunt castra peditum: quorum pars maior tumulos tenebat. Ibi vallo campi quoque partem, ubi eques tenderet, amplectebantur.

VI. Lavanti regi dicitur nuntiatum, hostes adesse. Quo nuntio quum pavidus exsiluisset e solio, victum se sine proelio clamitans proripuit; et, subinde per alia aliaque pavida consilia et imperia trepidans, duos ex amicis, Pellam alterum, ubi pecunia deposita erat, alterum usque ad Parthum, ex praesidiis revocat; omnesque aditus aperit bello. Ipse, ab Dio auratis statuibus omnibus raptis, ne praeda hosti essent, incolas eius loci demigrare Pydnam cogit: et, quae temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, unde invito hoste regredi nequiret, eam non inconsultam audaciam fecit. Duos enim saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani: unum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam praeter Dium; quae utraque regiis tenebantur praesidiis. Itaque si dux intrepidus decem dies primam speciem

appropinquantis terroris sustinisset, neque receptus Romanis per Tempe in Thessaliam, neque commeatibus pervehendis eo patuisset iter. Sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus, transitu difficilis. Nam praeter angustias per quinque millia, qua exiguum iumento onusto iter est, rupes utrimque ita abscisae sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit. Terret et sonitus et altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. Hic locus, tam suapte natura infestus, per quatuor distantia loca praesidiis regiis fuit inessus. Unum in primo aditu ad Gonnum erat: alterum ad Condylon castello inexpugnabili: tertium circa Lapathunta, quem Characa appellant: quartum viae ipsi, qua et media et angustissima vallis est, impositum, quam vel decem armatis tueri facile est. Intercluso per Tempe simul aditu commeatibus, simul reditu, ipsi montes, per quos descenderant, repetendi erant. Quod ut furto fefellerant, ita propalam, tenentibus superiora cacumina hostibus, non poterant: et experta difficultas spem omnem incidisset. Supererat nihil aliud in temere commisso, quam in Macedoniam ad Dium per medios evadere hostes: quod, nisi dii mentem regi ademissent, et ipsum ingentis difficultatis erat. Nam quum Olympi radices montis paullo plus quam mille passuum ad mare relinquant spatium, cuius dimidium loci occupat ostium late restagnans Baphyri amnis, partem planitiae aut Iovis templum, aut oppidum tenet; reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat, et saxorum ad manum silvestrisque materiae tantum erat, ut vel murus obici, turresque excitari potuerint. Quorum nihil quum dispexisset caecata mens subito terrore, nudatis omnibus praesidiis, patefactisque bello, ad Pydnam refugit.

VII. Consul, plurimum et praesidii et spei cernens in stultitia et segnitie hostis, remisso nuntio ad Sp. Lucretium Larissam, ut castella, relictas ab hoste, circa Tempe occuparet, praemisso Popillio ad explorandos transitus circa Dium, postquam patere omnia in omnes partes animadvertit, secundis castris pervenit ad Dium: metarique sub ipso templo, ne quid sacro in loco violaretur,

iussit. Ipse, urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam publicis locis et multitudine statuarum, munitamque egregie, vix satis credere, in tantis rebus sine causa relictis non aliquem subesse dolum. Unum diem ad exploranda circa omnia moratus, castra movet: satisque credens, in Pieria frumenti copiam fore, eo die ad amnem nomine Mityn processit. Postero die progressus, Agassas urbem, tradentibus sese ipsis, recepit: et, ut reliquorum Macedonum animos sibi conciliaret, obsidibus contentus, sine praesidio relinquere se iis urbem, immunesque ac suis legibus victuros, est pollicitus. Progressus inde diei iter, ad Ascordum flumen posuit castra: et, quantum procederet longius a Thessalia, eo maiorem rerum omnium inopiam sentiens, regressus ad Dium est; dubitatione omnibus exempta, quid intercluso ab Thessalia patiendum fuisset, cui procul inde abscedere tutum non esset. Perseus, contractis in unam omnibus copiis ducibusque, increpare praefectos praesidiolorum, ante omnes Asclepiodotum atque Hippiam: ab his dicere claustra Macedoniae tradita Romanis esse: cuius culpa reus nemo iustius, quam ipse, fuisset. Consuli postquam ex alto conspecta classis spem fecit, cum commeatu naves venire, (ingens enim caritas annonae ac prope inopia erat) ab invectis iam portum audit, onerarias naves Magnesiae relictas esse. Incerto inde, quidnam agendum foret, (adeo sine ulla ope hostis quae aggravaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum erat) peropportune literae a Sp. Lucretio allatae sunt: castella se, quae super Tempe essent et circa Philam, tenere omnia, frumentique in iis et aliarum in usum rerum copiam invenisse.

VIII. His magnopere laetus consul ab Dio ad Philam ducit, simul ut praesidium eius firmaret; simul ut militi frumentum, cuius tarda subvectio erat, divideret. Ea profectio famam haudquaquam secundam habuit. Nam alii, metu recessisse eum ab hoste, ferebant, quia manenti in Pieria proelio dimicandum foret: alii, ignarum, belli quae in dies fortuna novaret, ultro offerentibus sese rebus, emisisse de manibus ea, quae mox repeti non possent. Simul enim cessit possessione Dii,

excitavit hostem, ut tunc tandem sentiret, recuperanda esse, quae prius culpa amissa forent. Audita enim profectione consulis, regressus Dium, quae disiecta ac vastata ab Romanis erant, reficit: pinnas moenium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque millia passuum ab urbe citra ripam Enipei amnis castra ponit; amnem ipsum, transitu perdifficilem, pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, aestate exiguus; hibernis idem incitatus pluviis et supra rupes ingentes gurgites facit, et infra, prorutam in mare evolvendo terram, praealtas voragines, cavatoque medio alveo ripas utrimque praecipites. Hoc flumine Perseus septum iter hostis credens, extrahere reliquum tempus eius aetatis in animo habebat. Inter haec consul a Phila Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit. Abest a Phila quinque millia ferme passuum, media regione inter Dium Tempeque, in rupe amni imminente positum.

IX. Popillius, priusquam armatos muris admooveret, misit, qui magistratibus principibusque suaderent, fidem clementiamque Romanorum, quam vim, experiri mallent. Nihil ea consilia moverunt, quia ignes ad Enipeum ex regis castris apparebant. Tum terra marique (et classis appulsa ab litore stabat) simul armis, simul operibus machinisque, oppugnari coepti. Iuvenes etiam quidam Romani, ludicro circensi ad usum belli verso, partem humillimam muri ceperunt. Mos erat tum, nondum hac effusione inducta bestiis omnium gentium circum complendi, varia spectaculorum conquirere genera: nam, semel quadrigis, semel desultore misso, vix unius horae tempus utrumque curriculum complebat. Inter cetera sexageni ferme iuvenes, interdum plures, apparationibus ludis, armati inducebantur. Horum inductio in parte simulacrum decurrentis exercitus erat; ex parte elegantioris, quam militaris artis, propiorque gladiatorum armorum usum. Quum alios decursus edidissent motus, quadrato agmine facto, scutis super capita densatis, stantibus primis, secundis summissioribus, tertiis magis et quartis, postremis etiam genu nisis, fastigatam, sicut tecta aedificiorum sunt, testudinem faciebant. Hinc

quinquaginta ferme pedum spatio distantes duo armati procurrebant, comminatique inter se, ab ima in summam testudinem per densata scuta quum evasissent, nunc velut propugnantes per oras extremæ testudinis, nunc in media inter se concurrentes, haud secus quam stabili solo persultabant. Huic testudo simillima humillimæ parti muri admota. Quum armati superstantes subissent, propugnatoribus muri fastigio altitudinis æquabantur: depulsisque iis, in urbem duorum signorum milites transcenderunt. Id tantum dissimile fuit, quod, et in fronte extrema, et ex lateribus, soli non habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora; sed prætentâ pugnantium more. Ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes laeserunt, et testudini iniecta imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. Et consul, capto iam Heracleo, castra eo promovit; tamquam Dium, atque, inde summoto rege, in Pieriam etiam progressurus. Sed, hiberna iam præparans, vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri iubet, et eligi horreis opportuna loca, tectaque aedificari, ubi deversari portantes commeatus possent.

X. Perseus, tandem e pavore eo, quo attonitus fuerat, recepto animo, malle, imperiis suis non obtemperatum esse, quum trepidans gazam in mare deiici Pellæ, Thessalonicae navalia iusserat incendi. Andronicus, Thessalonicam missus, traxerat tempus, id ipsum quod accidit, poenitentiae relinquens locum. Incautior Nicias Pellæ proiiciendo pecuniae partem, quod fuerat nactus: sed in errorem emendabilem visus lapsus esse, quod per urinatores omne ferme extractum est. Tantusque pudor regi pavoris eius fuit, ut urinatores clam interfici iusserit; deinde Andronicum quoque et Nician: ne quis tam dementis imperii conscius existeret. Inter hæc C. Marcius, cum classe ab Heracleo Thessalonicam profectus, et agrum pluribus locis, expositis per litora armatis, late vastavit, et procurentes ab urbe, secundis aliquot proeliis, trepidos intra moenia compulit. Iamque ipsi urbi terribilis erat, quum, dispositis omnis generis tormentis, non vagi modo circa muros, temere appropinquant, sed etiam qui in navibus erant, saxis tormento emican-

tibus percutiebantur. Revocatis igitur in naves militibus, omisssaque Thessalonicae oppugnatione, Aeneam inde petunt. Quindecim millia passuum ea urbs abest, adversus Pydnam posita, fertili agro. Pervastatis finibus eius, legentes oram, Antigoneam perveniunt. Ibi, egressi in terram, primo et vastarunt agros passim, et aliquantum praedae contulerunt ad naves. Dein palatos eos adorti Macedones, mixti pedites equitesque, fugientes effuse ad mare persecuti, quingentos ferme occiderunt, et non minus ceperunt. Nec aliud, quam ultima necessitas, quam recipere se tuto ad naves prohiberentur, animos militum romanorum, simul desperatione alia salutis, simul indignitate, irritavit. Redintegrata in litore pugna est: adiuvere qui in navibus erant. Ibi Macedonum ducenti ferme caesi; par numerus captus. Ab Antigonea classis profecta, ad agrum pallenensem exscensionem ad populandum fecit. Finium is ager Cassandrensiis erat, longe fertilissimus omnis orae, quam praetervecti fuerant. Ibi Eumenes rex, viginti tectis navibus ab Elea profectus, obvius fuit; et quinque missae a Prusia rege tectae naves.

XI. Hac virium accessione animus crevit praetori, ut Cassandream oppugnaret. Condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quae pallenensem agrum ceterae Macedoniae iungunt, hinc toronaico, hinc macedonico septa mari. Eminet namque in altum lingua, in qua sita est: nec minus, quam inclutus magnitudine Atho mons, excurrit, obversa in regionem Magnesia duobus imparibus promontoriis; quorum maiori Posideum est nomen, minori Canastraenm. Diversis partibus oppugnari adorti. Romanos ad Clitas, quas vocant, munimenta, cervis etiam obiectis, ut viam intercluderet, a macedonico ad toronaicum mare perducit. Ab altera parte euripus est: inde Eumenes oppugnabat. Romanis in fossa complenda, quam nuper obiecerat Perseus, plurimum erat laboris. Ibi quaerenti praetori, quia nusquam cumuli apparebant, quo regesta e fossa terra foret, monstrati sunt fornices: *non ad eandem crassitudinem, quam veterem murum, sed simplici laterum ordine, structos esse.* Consilium igitur cepit, transfosso pariete iter in urbem patefacere. Fallere autem ita se posse, si, muros a parte alia scalis adortus,

tumultu iniecto, in custodiam eius loci propugnatores urbis avertisset. Erant in praesidio Cassandreae, praeter non contemnendam iuventutem oppidanorum, octingenti Agrianes, et duo millia Penestarum Illyriorum, a Pleurato inde missi, bellicosum utrumque genus. His tuentibus muros, quum subire Romani summa vi niterentur, momento temporis parietes fornicum perfossi urbem patefecerunt. Quod si, qui irrumperent, armati fuissent, extemplo cepissent. Hoc ubi perfectum esse opus militibus nuntiatum est, clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis parte alia in urbem irrupturis.

XII. Hostes primum admiratio cepit, quidnam sibi repentinus clamor vellet. Postquam patere urbem accepere praefecti praesidii Pytho et Philippus, pro eo, qui occupasset aggredi, opus factum esse rati, cum valida manu Agrianum Illyriorumque erumpunt: Romanosque, qui alii aliunde coibant convocabanturque, ut signa in urbem inferrent, incompositos atque inordinatos fugant persequunturque ad fossam: in quam compulsos ruina cumulant. Sexcenti ferme ibi interfecti, omnesque prope, qui inter murum fossamque deprensi erant, vulnerantur. Ita suo ipse conatu percussus praetor, segnior ad alia factus consilia erat: et ne Eumeni quidem, simul a mari, simul a terra aggredienti, quidquam satis procedebat. Placuit igitur utrique, custodiis firmatis, ne quod praesidium ex Macedonia intromitti posset, quoniam vis aperta non processisset, operibus moenia oppugnare. Haec parantibus his, decem regii lembi, ab Thessalonica cum delectis Gallorum auxiliaribus missi, quum in salo stantes hostium naves conspexissent; ipsi, obscura nocte, simplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt urbem. Huius novi praesidii fama absistere oppugnatione simul Romanos regemque coëgit. Circumvecti promontorium, ad Toronen classem appulerunt. Eam quoque oppugnare adorti, ubi valida defendi manu animadverterunt, irritum incepto Demetriadem petunt. Ibi quum appropinquantes repleta moenia armatis vidissent, praetervecti ad Iolcon classem appulerunt; inde, agro vastato, Demetriadem quoque aggressuri.

XIII. Inter haec et consul, ne segnis sederet tantum

in agro hostico, M. Popillium cum quinque millibus militum ad Meliboeam urbem oppugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossae montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem. Primus adventus hostium perculit incolas loci: collectis deinde ex necopinato pavore animis, discurrunt armati ad portas ac moenia, qua suspecti aditus erant: spemque extemplo inciderunt, capi primo impetu posse. Obsidio igitur parabatur, et opera oppugnationum fieri coepta. Perseus, quum audisset, simul Meliboeam a consulis exercitu oppugnari, simul classem lolci stare, ut inde Demetriadem aggrederetur, Euphranorem quendam ex ducebus cum delectis duobus millibus Meliboeam mittit. Eidem imperatum, ut, si a Meliboea summovisset Romanos, Demetriadem prius occulto itinere intraret, quam ab lolco ad urbem castra moverent Romani. Et ab oppugnatoribus Meliboeae, quum in superioribus locis repente apparuisset, cum trepidatione multa relicta opera sunt, ignisque iniectus. Ita a Meliboea abscessum est. Euphranor, soluta unius urbis obsidione, Demetriadem extemplo ducit. Nec tum moenia modo, sed agros etiam confiderunt se a populationibus tueri posse, et eruptiones in vagos populos non sine vulneribus hostium factae sunt. Circumvecti tamen moenia sunt praetor et rex, situm urbis contemplantes, si qua parte tentare aut opere aut vi possent. Fama fuit, per Cydantem Crentensem et Antimachum, qui Demetriadi praeerat, tractatas inter Eumenem et Persea conditiones amicitiae. Ab Demetriade certe abscessum est. Eumenes ad consulem navigat: gratulatus, quod prospere Macedoniam intrasset, Pergamum in regnum abit. Marcius Figulus praetor, parte classis in hiberna Sciathum missa, cum reliquis navibus Oreum Euboeae petit; eam urbem aptissimam ratus, unde exercitibus, qui in Macedonia, quique in Thessalia erant, mitti commeatus possent. De Eumene rege longe diversa tradunt. Si Valerio Antiati credas, nec classe adiutum ab eo praetorem esse, quum saepe eum literis arcessisset, tradit; nec cum gratia ab consule profectum in Asiam, indignatum, quod, ut iisdem castris tenderet, permissum non fuerit: ne ut equites

quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem eius et remansisse apud consulem, et sinceram eius fidem aequali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.

XIV. Dum bellum in Macedonia geritur, legati transalpini ab regulo Gallorum (Balanos ipsius traditur nomen; gentis, ex qua fuerit, non traditur) Romam venerunt, pollicentes ad macedonicum bellum auxilia. Gratiae ab senatu actae, muneraque missa, torquis aureus duo pondo, et paterae aureae quatuor pondo, equus phaleratus, armaque equestria. Secundum Gallos Pamphylii legati coronam auream, ex viginti millibus Philipeorum factam, in curiam intulerunt: petentibusque iis, ut id donum in cella Iovis optimi maximi ponere, et sacrificare in Capitolio liceret, permissum: benigneque amicitiam renovare volentibus legatis responsum, et binum millium aeris singulis missum munus. Tum ab rege Prusia, et paullo post ab Rhodiis, de eadem re longe aliter disserentes legati auditi sunt. Utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusiae preces magis, quam postulatio, fuere, profitentis, et ad id tempus se cum Romanis stetisse, et, quoad bellum foret, statuturum. Ceterum quum ad se a Perseo legati venissent de finiando cum Romanis bello, et iis pollicitum deprecatores apud senatum futurum; petere, si possent inducere in animum, ut finiant iram, se quoque in gratia reconciliatae pacis ponerent. Haec regii legati. Rhodii, superbe commemoratis erga populum romanum beneficiis, et paene victoriae, utique de Antiocho rege, maiore parte ad se vindicata, adiecerunt: Quum pax inter Macedonas Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege Perseo coeptam: eam se invitos, nullo eius in se merito, quoniam ita Romanis visum sit in societatem se belli trahere, interrupisse. Tertium se annum multa eius incommoda belli sentire: mari intercluso, inopia insulam premi, amissis maritimis vectigalibus atque commeatibus. Quum id ultra pati non possent, legatos alios ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei denuntiarent, Rhodiis placere, pacem eum componere cum Romanis: se Romam eadem nuntiatum missos. Per quos stetisset, quo minus belli finis fieret,

adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse. Ne nunc quidem haec sine indignatione legi audirive posse, certum habeo. Inde existimari potest, qui habitus animorum audientibus ea patribus fuerit.

XV. Claudius, nihil responsum, auctor est: tantum senatusconsultum recitatum, quo Caras et Lycios liberos esse iuberet populus romanus, literasque extemplo ad utramque gentem sciret, indicatum mitti. Qua audita re, principem legationis, cuius magniloquentiam vix curia paullo ante ceperat, corruisse. Alii responsum esse tradunt, *Populum romanum et principio huius belli haud vanis auctoribus compertum habuisse, Rhodios cum Perseo rege adversus rempublicam suam occulta consilia inisse: et, si id ante dubium fuisset, legatorum paullo ante verba ad certum redegissee: et plerumque ipsam se fraudem, etiamsi initio cautior fuerit, detegere. Rhodios nunc in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere? Rhodiorum nutu arma sumpturos positurosque Romanos esse? iam non deos foederum testes, sed Rhodios habituros? Itane tandem? Ni pareatur iis, exercitusque de Macedonia deportentur, visuros esse, quid sibi faciendum sit? Quid Rhodii visuri sint, ipsos scire. Populum certe romanum, devicto Perseo, quod propediem sperent fore, visurum, -ut pro meritis cuiusque in eo bello civitatis gratiam dignam referat. Munus tamen legatis in singulos binum millium aeris missum est; quod ii non acceperunt.*

XVI. Literae deinde recitatae Q. Marcii consulis sunt, *Quemadmodum, saltu superato, in Macedoniam transisset: ibi et ex aliis locis commeatus a praetore prospectos in hiemem habere, et ab Epirotis viginti millia modium tritici, decem hordei sumpsisse: ut pro eo frumento pecunia Romae legatis eorum curaretur. Vestimenta militibus ab Roma mittenda esse: equis ducentis ferme opus esse, maxime Numidis: nec sibi in his locis ullam copiam esse. Senatusconsultum, ut ea omnia ex literis consulis fierent, factum est. C. Sulpicius praetor sex millia togarum, triginta tunicarum, et equos deportanda in Macedoniam, praebendaque arbitrato consulis locavit; et legatis Epirotarum pecuniam pro frumento solvit; et Onesimum, Pythonis filium, nobilem Macedonem, in senatum in-*

troduxit. Is pacis semper auctor regi fuerat, monueratque, sicut pater eius Philippus institutum usque ad ultimum vitae diem servabat, quotidie bis indicem foederis icti cum Romanis perlegendi; ut eum morem, si non semper, crebro tamen usurparet. Postquam deterere eum a bello nequii, primo subtrahere sese per alias atque alias causas, ne interesset iis, quae non probabat, coepit: postremo, quum suspectum se esse cerneret, et proditiōis interdum crimine iusimulari, ad Romanos transfugit, et magno usui consuli fuit. Ea introductus in curiam quum memorasset, senatus in formulam sociorum eum referri iussit: locum, lautia praeberi: agri tarentini, qui publicus populi romani esset, ducenta iugera dari, et aedes Tarenti emi. Uti ea curaret, C. Decimio praetori mandatum. Censores censum Idibus Decembribus, severius quam ante, habuerunt. Multis equi adempti, inter quos P. Rutilio, qui tribuus plebis eos violenter accusarat: tribu quoque is motus, et aerarius factus. Ad opera publica faciēda quum iis dimidium ex vectigalibus eius anni attributum ex senatusconsulto a quaestoribus esset; Ti. Sempronius ex ea pecunia, quae ipsi attributa erat, aedes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum, laueuasque et tabernas coniunctas in publicum emit; basilicamque faciendam curavit, quae postea Sempronia appellata est.

XVII. Iam in exitu annus erat, et propter macedonici maxime belli curam in sermonibus homines habebant, quos in annum consules ad finiendum tandem id bellum crearent. Itaque senatusconsultum factum est, ut Cn. Servilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret. Senatusconsultum Sulpicius praetor ad consulem * post paucos dies recitavit, quibus ante diem in urbem venturum. Et consul maturavit, et comitia eo die, qui dictus erat, sunt perfecta. Consules creati L. Aemilius Paullus iterum, quarto decimo anno postquam primo consul fuerat, et C. Licinius Crassus. Praetores postero die facti, Cn. Baebius Tamphilus, L. Anicius Gallus, Cn. Octavius, P. Fonteius Balbus, M. Aebutius Elva, C. Papirius Carbo. Omnia ut maturius agerentur, belli macedonici stimulabat cura. Itaque designatos ex-

templo sortiri placuit provincias; ut, utri Macedonia consuli, cuique praetori classis evenisset, sciretur: ut iam inde cogitarent pararentque, quae bello usui forent, senatumque consulerent, si qua re consulto opus esset. *Latinas, ubi magistratum inissent, quod per religiones posset, primo quoque tempore fieri placere; neque consulem, cui eundem in Macedoniam esset, teneri.* His decretis, consulibus Italia et Macedonia, praetoribus, praeter duas iurisdictiones in urbe, classis, et Hispania, et Sicilia, et Sardinia provinciae nominatae sunt. Consulum, Aemilio Macedonia, Licinio Italia evenit. Praetores, Cn. Baebius urbanam, L. Anicius peregrinam, et si quo senatus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteius Hispaniam, M. Aebutius Siciliam, C. Papirius Sardiniam est sortitus.

XVIII. Extemplo apparuit omnibus, non segniter id bellum L. Aemilium gesturum; praeterquam quod alius vir erat, etiam quod dies noctesque intentus ea sola, quae ad id bellum pertinerent; animo agitabat. Iam omnium primum a senatu petiit, ut legatos in Macedoniam mitterent ad exercitus visendos classemque, et comperta referenda, quid aut terrestribus aut navalibus copiis opus esset: praeterea ut explorarent copias regias, quantum possent, quaque provincia nostra, qua hostium foret: utrum intra saltus castra Romani haberent, an iam omnes angustiae exsuperatae, et in aequa loca pervenissent: qui fideles nobis socii, qui dubii suspensaeque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur: quanti praeparati commeatus, et unde terrestri itinere, unde navibus supportarentur: quid ea aestate terra marique rerum gestarum esset; ex his bene cognitis certa in futurum consilia capi posse ratus. Senatus Cn. Servilio consuli negotium dedit, ut is in Macedoniam, quos L. Aemilio videretur, legaret. Legati biduo post profecti, Cn. Domitius Ahenobarbus, A. Licinius Nerva, L. Baebius. Bis in exitu anni eius lapidatum esse nuntiatus est; in romano agro, simul in veienti. Bis novendiale sacrum factum est. Sacerdotes eo anno mortui sunt, P. Quinctilius Varus, flamen martialis; et M. Claudius Marcellus decemvir: in cuius locum Cn. Octavius suffectus. Et iam magnificentia crescente notatum

est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicae et P. Lentuli aedilium curulium sexaginta tres africanas, et quadraginta ursos et elephantos lusisse.

XIX. L. Aemilio Paulo, C. Licinio consulibus, Idibus Martiis principio insequentis anni, quum in expectatione patres fuissent, maxime quidnam consul de Macedonia, cuius ea provincia esset, referret: *Nihil se habere*, Paullus, quod referret, quum nondum legati redissent, dixit. *Ceterum Brundisii legatos iam esse, bis ex cursu Dyrrhachium reiectos. Cognitis mox, quae nosci prius in rem esset, relaturum: id fore intra perpauca dies. Et, ne quid profectionem suam teneret, pridie Idus Aprilis Latinis esse constitutam diem. Sacrificio rite perfecto, se et Cn. Octavium, simul senatus censuisset, exituros esse: C. Licinio collegae suo fore curae, se absente, ut, si qua parari mitti ad id bellum opus sit, parentur mittanturque. Interea legationes exterarum nationum audiri posse.* Primi Alexandrini, legati ab Ptolemaeo et Cleopatra regibus, vocati sunt. Sordidati, barba et capillo promisso, cum ramis oleae ingressi curiam, procubuerunt: et oratio, quam habitus, fuit miserabilior. Antiochus Syriae rex, qui obses Romae fuerat, per honestam speciem maioris Ptolemaei reducendi in regnum, bellum cum minore fratre eius, qui tum Alexandriam tenebat, gerens, et ad Pelusium navali proelio victor fuerat, et, tumultuario opere ponte per Nilum facto, transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Alexandriam terrebat: nec procul abesse, quin potiretur regno opulentissimo, videbatur. Ea legati querentes orabant senatum, ut opem regno regibusque amicis imperio ferrent. *Ea merita populi romani in Antiochum, eam apud omnes reges gentesque auctoritatem esse, ut, si legatos misissent, qui denuntiarent, non placere senatui, sociis regibus bellum fieri, extemplo abcessurus a moenibus Alexandriae, abducturusque exercitum in Syriam esset. Quod si cunctentur facere, brevi extorres regno Ptolemaeum et Cleopatram Romam venturos, cum pudore quodam populi romani, quod nullam opem in ultimo discrimine fortunarum tulissent. Moti patres precibus Alexandrinorum, extemplo C. Popillium Laenatem, et C. Decimium, et C. Hostilium legatos, ad finiendum*

inter reges bellum, miserunt. Prius Antiochum, dein Ptolemaeum adire iussi, et nuntiare, ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico, nec pro socio habituros esse.

XX. His intra triduum simul cum legatis alexandrinis profectis, legati ex Macedonia Quinquatribus ultimis adeo expectati venerunt, ut, nisi vesper esset, extemplo senatum vocaturi consules fuerint. Postero die senatus fuit, legatique auditi sunt. Ii nuntiant, *Maiore periculo, quam emolumento, exercitum per invios saltus in Macedoniam inductum. Pieriam, quo processisset, regem tenere; castra castris prope ita collata esse, ut flumine Enipeo interiecto arceantur: neque regem pugnandi potestatem facere, nec nostris vim ad cogendum esse. Hiemem etiam ex insperato rebus gerendis intervenisse: in otio militem ali, nec plus quam sex [dierum] frumentum habere. Macedonum dici triginta millia armatorum esse. Si Ap. Claudio circa Lychnidum satis validus exercitus foret, potuisset ancipiti bello distinere regem: nunc et Appium, et quod cum eo praesidium sit, in summo periculo esse, nisi propere aut iustus exercitus eo mittatur, aut illi inde deducantur. Ad classem se e castris profectos, sociorum navaliū partem morbo audisse absumptam; partem, maxime qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse, et homines navibus deesse: qui sint, neque stipendium accepisse, neque vestimenta habere. Eumenem, classemque eius, tamquam vento allatas naves, sine causa et venisse, et abisse: nec animum eius regis constare satis visum. Sicut omnia de Eumene dubia, Attali egregie constantem fidem nuntiabant.*

XXI. Legatis auditis, tunc de bello referre sese L. Aemilius dixit. Senatus decrevit, ut in octo legiones partem numerum tribunorum consules et populus crearent; creari autem neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset. Tum ex omnibus tribunis militum uti L. Aemilius in duas legiones in Macedoniam, quos eorum velit, eligat, et ut, solemni Latinarum perfecto, L. Aemilius consul, Cn. Octavius praetor, cui classis obligisset, in provinciam profisciscantur. Additus est his tertius L. Anicius praetor, cuius inter peregrinos iurisdictio erat. Eum in provinciam Illyricum circa Lychnidum Ap. Claudio

succedere placuit. Delectus cura C. Licinio consuli imposita. Is septem millia civium romanorum et equites ducentos scribere iussus; et sociis nominis latini septem millia peditum imperare, quadringentos equites; et Cn. Servilio Galliam obtinenti provinciam literas mittere, ut sexcentos equites conscriberet. Hunc exercitum ad collegam primo quoque tempore mittere in Macedoniam iussus: neque in ea provincia plus quam duas legiones esse; eas repleri, ut sena millia peditum, trecenos haberent equites: ceteros equites peditesque in praesidiis disponi: qui eorum idonei ad militandum non essent, dimitti. Decem praeterea millia peditum imperata sociis, et octingenti equites. Id praesidii additum Anicio, praeter duas legiones, quas portare in Macedoniam est iussus, quina millia peditum et ducenos habentes, trecenos equites: et in classem quinque millia navalium socium sunt scripta. Licinius consul duabus legionibus obtinere provinciam iussus: eo addere sociorum decem millia peditum, et sexcentos equites.

XXII. Senatusconsultis perfectis, L. Aemilius consul e curia in concionem processit, orationemque talem habuit: *Animadvertisse videor, Quirites, maiorem mihi, sortito Macedoniam provinciam, gratulationem factam, quam quum aut consul essem consalutatus, aut quo die magistratum inissem: neque id ob aliam causam, quam quia bello in Macedonia, quod diu trahitur, existimastis dignum maiestate populi romani exitum per me imponi posse. Deos quoque huic fuisse sorti spero, eosdemque in rebus gerendis adfuturos esse. Haec partim opinari, partim sperare possum. Illud affirmare pro certo habeo audeoque, me omni ope annisurum esse, ne frustra vos hanc spem de me conceperitis. Quae ad bellum opus sunt, et senatus decrevit, et, quoniam extemplo proficisci placet, neque ego in mora sum, C. Licinius collega, vir egregius, aequae enixe parabit, ac si ipse id bellum gesturus esset. Vos, quae scripsero senatui, aut vobis, credite: rumores credulitate vestra ne alatis, quorum auctor nemo exstabit. Nam nunc quidem, quod vulgo fieri, hoc praecipue bello, animadverti, nemo tam famae contemptor est, cuius non debilitari animus possit. In omnibus circulis, atque etiam, si diis placet,*

in convivis sunt, qui exercitus in Macedoniam ducant: ubi castra locanda sint, sciant; quae loca praesidiis occupanda; quando, aut quo saltu intranda Macedonia; ubi horrea ponenda; qua terra, mari subvehantur commeatus; quando cum hoste manus conserendae: quando quiesse sit melius. Nec, quid faciendum sit, modo statuunt, sed quidquid aliter, quam ipsi censuere, factum est, consulem veluti dicta die accusant. Haec magna impedimenta res gerentibus sunt. Neque enim omnes tam firmi et constantis animi contra adversum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit: qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit, quam secunda fama male rempublicam gerere. Non sum is, qui non existimem admonendos duces esse: imo eum, qui de sua unius sententia omnia gerat, superbum iudico magis, quam sapientem. Quid ergo est? Primum a prudentibus, et proprie rei militaris peritis, et usu doctis, monendi imperatores sunt: deinde ab his, qui intersunt gerendis (1) loco, qui hostem, qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut navigio participes sunt periculi. Itaque si quis est, qui, quod e republica sit, suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum, confidat; is ne denegat operam reipublicae, et in Macedoniam mecum veniat. Nave, equo, tabernaculo, viatico etiam a me iuvabitur. Si quem id facere piget, et otium urbanum militiae laboribus praeoptat, e terra ne gubernaverit. Sermonum satis ipsa praebet urbs: loquacitatem suam contineat: nos castrensibus consiliis contentos futuros esse sciat. Ab hac concione, Latinis, quae pridie Calendas Apriles fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato, protinus inde et consul et praetor Cn. Octavius in Macedoniam profecti sunt. Traditum est memoriae, maiore, quam solita, frequentia prosequentium consulem celebratum; ac prope certa spe ominatos esse homines, finem esse macedonico bello, maturumque reditum cum egregio triumpho consulis fore.

XXIII. Dum haec in Italia geruntur, Perseus, quod iam inchoatum perficere, quia impensa pecuniae facienda erat, non inducebat in animum, ut Gentium Illyriorum regem sibi adiungeret; hoc, postquam intrasse saltum Romanos, et adesse discrimen ultimum belli animadvertit, non ultra differendum ratus; quum per

Hippiam legatum trecenta argenti talenta pactus esset, ita ut obsides ultro citroque darentur, Pantauchum misit, ex fidissimis amicis, ad ea perficienda. Meteone La-beatidis terrae Pantauchus regi illyrico occurrit: ibi et iusiurandum ab rege et obsides accepit. Missus et a Gentio est legatus, nomine Olympio, qui iusiurandum a Perseo obsidesque exigeret. Cum eodem ad pecuniam accipiendam missi sunt, et, auctore Pantaucho, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio et Morcus destinantur. Quibus ita mandatum, ut, iureiurando, obsidibusque, et pecunia accepta, tum demum Rhodum proficiscerentur: *duorum simul regum nomine incitari Rhodios ad bellum romanum posse. Adiunctam civitatem, penes quam unam tum rei navalis gloria esset, nec terra nec mari spem relicturam Romanis.* Venientibus Illyriis Perseus, ab Enipeo amni ex castris cum omni equitatu profectus, ad Dium occurrit. Ibi ea, quae convenerunt, circumfuso agmine equitum facta; quos adesse foederi sancitae cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eam rem ratus animorum iis adiecturam. Et obsides in conspectu omnium dati acceptique: et, Pellam ad thesauros regiones missis, qui pecuniam acciperent, qui Rhodum irent cum illyriis legatis, Thessalonicae conscendere iussi. Ibi Metrodorus erat, qui nuper ab Rhodo venerat: auctori-busque Dinone et Polyarato, principibus civitatis eius, affirmabat, Rhodios paratos ad bellum esse. Is princeps iunctae cum Illyriis legationis datus est.

XXIV. Eodem tempore ad Eumenem et ad Antiochum communia mandata, quae subiicere conditio rerum poterat. *Natura inimica inter se esse liberam civitatem et regem. Singulos populum romanum aggredi, et, quod indignius sit, regum viribus reges oppugnare. Attalo adiutore, patrem suum oppressum: Eumene adiuvente, et quadam ex parte etiam Philippo patre suo, Antiochum oppugnatum. In se nunc et Eumenem et Prusiam armatos esse. Si Macedoniae regnum sublatum foret, proximam Asiam esse; quam iam ex parte, sub specie liberandarum civitatum, suam fecerint: deinde Syriam. Iam Prusiam Eumeni honore praeferri, iam Antiochum victorem praemio belli ab Aegypto arceri. Haec cogitantem providere iubebat, ut aut*

ad pacem secum faciendam compelleret Romanos, aut perseverantes in bello iniusto communes duceret omnium regum hostes. Ad Antiochum aperta mandata erant, ad Eumenem per speciem captivorum redimendorum missus legatus erat: verum occultiora quaedam agebantur, quae in praesentia invisum quidem et suspectum Romanis Eumenem falsis gravioribus [criminibus onerarunt.] Proditor enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges captantes fraude et avaritia certant. Cydas erat Cretensis, ex intimis Eumenis: hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo, militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem, semel cum Menecrate quodam, iterum cum Antimacho, regis ducibus, sub ipsis moenibus urbis collocutus fuerat. Herophon quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumenem iam ante legationibus functus erat. Quae colloquia occulta et legationes infames quidem erant: sed, quid actum esset, quidve inter reges convenisset, ignorabatur. Res autem ita sese habuit.

XXV. Eumenes neque favit victoriae Persei, neque bello eum invadere animo habuit: non tam quia paternae inter eos inimicitiae erant, quam ipsorum odiis inter se accensae. Non ea regum aemulatio, ut aequo anima Persea tantas apisci opes, tantamque gloriam, quanto Romanis victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. Cernebat et Persea, iam inde ab initio belli, omni modo spem pacis tentasse, et in dies magis, quo propior admoveretur terror, nihil neque agere aliud, neque cogitare. Romanos quoque, quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, et ipsos duces, et senatum, non abhorre-
 re a finiendo tam incommodo ac difficili bello. Hac utriusque partis voluntate explorata, quod fieri etiam sua sponte taedio validioris, metu infirmioris credebatur posse, in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. Nam, modo ne iuvaret bello Romanos terramarique, modo pacis patranda cum Romanis paciscabatur mercedem: ne bello interesset, mille et quingenta talenta. In utroque non fidem modo se, sed obsides quoque, dare paratum esse, ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus erat, cogente metu, et de

obsidibus accipiendis sine dilatione agebat, conveneratque, ut accepti Cretam mitterentur. Ubi ad pecuniae mentionem ventum erat, ibi haesitabat: et utique alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam, et danti, et magis accipienti, mercedem esse. Malebat in spem romanae pacis non recusare impensam, sed eam pecuniam perfecta re daturum; interea Samothracae in templo depositurum. Ea insula quum ipsius ditionis esset, videre Eumenes nihil interesse, an Pellae pecunia esset: id agere, ut partem aliquam praesentem ferret. Ita, nequidquam inter se captati, nihil praeter infamiam movere.

XXVI. Nec haec tantum Perseo per avaritiam est dimissa res, quum pecuniam tutam et pacem habere per Eumenem, quae vel parte regni redimenda esset, ac receptus protrahere inimicum mercede onustum, et hostes merito ei Romanos posset facere: sed iam ante Gentii regis parata societas, et tum Gallorum, effusorum per Illyricum, ingens agmen oblatum avaritia dimissum est. Veniebant decem millia equitum, par numerus peditum, et ipsorum iungentium cursum equis, et in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. Hi pacti erant, eques denos praesentes aureos, pedes quinos, mille dux eorum. Venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus obviam cum dimidia copiarum parte denuntiare per vicos urbesque, quae viae propinquae sunt, coepit, ut commeatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia esset. Ipse equos, phalerasque, et sagula, donum principibus ferre, et parum auri, quod inter paucos divideret, multitudinem credens trahi spe posse. Ad Almanam urbem pervenit, et in ripa fluminis Axii posuit castra. Circa Desudabam in Maedica exercitus Gallorum consederat, mercedem pactam opperiens. Eo mittit Antigonum, ex purpuratis unum, qui iuberet, multitudinem Gallorum ad Bylazora (Paeoniae is locus est) castra movere, principes ad se venire frequentes. Septuaginta quinque millia ab Axio flumine et castris regis aberant. Haec mandata ad eos quum pertulisset Antigonus, adiecissetque, per viam quanta omnium praeparata cura regis

copia multitudini foret, quibusque muneribus principes advenientes, vestis, argenti, equorumque excepturus rex esset, de his quidem se coram cognituros respondent. Illud, quod praesens pepigissent, interrogant, ecquid aurum, quod in singulos pedites equitesque dividendum esset, secum adduxisset? Quum ad id nihil responderetur, Clondieus regulus eorum: *Abi, renuntia ergo, inquit, regi, nisi aurum obsidesque accepissent, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos.* Haec relata regi quum essent, advocato consilio, quum, quid omnes suasuri essent, appareret, ipse, pecuniae, quam regni, melior custos, institit de perfidia et feritate Gallorum disserere: *Multorum iam ante cladibus expertum, periculosum esse, tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne graviores eos socios habeant, quam hostes romanos. Quinque millia equitum satis esse, quibus et uti ad bellum possent, et quorum multitudinem ipsi non timeant.*

XXVII. Apparebat inde omnibus, mercedem multitudinis timere, nec quidquam aliud: sed, quum suadere consulenti nemo auderet, remittitur Antigonus, qui nuntiaret, quinque millium equitum opera tantum uti regem: non tenere multitudinem aliam. Quod ubi audivere barbari, ceterorum quidem fremitus fuit, indignantium se frustra excitos sedibus suis: Clondicus rursus interrogat, ecquid ipsis quinque millibus, quod convenisset, numeraret? Quum adversus id quoque misceri ambages cerneret, inviolato fallaci nuntio, (quod vix speraverat ipse posse contingere) retro ad Istrum, perpopulati Thraciam, qua vicina erat viae, redierunt. Quae manus, quieto sedente rege ad Enipeum, adversus Romanos Perrhaebiae saltum in Thessaliam traducta, non agros tantum nudare populando potuit, ne quos inde Romani commeatus exspectarent, sed ipsas excindere urbes, tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne urbibus sociis opitulari possent. Ipsis quoque Romanis de se cogitandum fuisset: quando neque manere, amissa Thessalia, unde exercitus alebatur, potuissent, neque progredi, quum ex adverso castra Macedonum [essent.] Qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit. Eadem avaritia Gentium regem sibi alienavit. Nam, quum tre-

centa talenta Pellae missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus. Inde decem talenta ad Pantauchum missa, eaque praesentia dari regi iussit: reliquam pecuniam, signatam Illyriorum signo, portantibus suis praecipit, parvis itineribus veherent: dein, quum ad finem Macedoniae ventum esset, subsisterent ibi, ac nuntios ab se opperirentur. Gentius, exigua parte pecuniae accepta, quum assidue Pantaucho ad lacessendos hostili facto Romanos stimuletur, M. Perpernam et L. Petillium legatos, qui tum forte ad eum venerant, in custodiam coniecit. Hoc audito, Perseus, contraxisse eum necessitates ratus ad bellum utique cum Romanis, ad revocandum, qui pecuniam portabant, misit: velut nihil aliud agens, quam ut, quanta maxima posset, praeda ex se victo Romanis reservaretur. Et ab Eumene Herophon, ignotis, quae occulte acta erant, redit. De captivis actum esse et ipsi evulgaverant, et Eumenes consulem, vitandae suspicionis causa, certiores fecit.

XXVIII. Perseus, post reditum ab Eumene Herophontis spe deiectus, Antenorem et Callippum praefectos classis cum quadraginta lembis (adiectae ad hunc numerum quinque pristae erant) Tenedum mittit; ut inde sparsas per Cycladas insulas naves, Macedoniam cum frumento petentes, tutarentur. Cassandreae deductae naves in portus primum, qui sub Atho monte sunt, inde Tenedum placido mari quum traiecissent, stantes in portu rhodias apertas naves Eudamumque praefectum earum, inviolatos, atque etiam benigne appellatos dimiserunt. Cognito deinde, in latere altero quinquaginta onerarias suarum, stantibus in ostio portus Eumenis rostratis, quibus Damius praeerat, inclusas esse; circumvecti propere, ac summotis terrore hostium navibus, onerarias, datis, qui prosequerentur, decem lembis, in Macedoniam mittunt: ita ut in tutum persecuti redirent Tenedum. Nono post die ad classem, iam ad Sigeum stantem, redierunt. Inde Subota (insula est interiecta Elaeae et Atho) traiciunt. Forte postero die, quam Subota classis tenuit, quinque et triginta naves, quas hippagogos vocant, ab Elaea profectae cum equitibus gallis equisque, Phanas promontorium Chio-

rum petebant, unde transmittere in Macedoniam possent. Attalo ab Eumene mittebantur. Has naves per altum ferri quum ex specula signum datum Antenori esset, profectus ab Subotis, inter Erythrarum promontorium Chiumque, qua arctissimum fretum est, iis occurrit. Nihil minus credere praefecti Eumenis, quam Macedonum classem in illo vagari mari: nunc Romanos esse, nunc Attalum, aut remissos aliquos ab Attalo ex castris romanis Pergamum petere. Sed quum iam appropinquantium forma lemborum haud dubia esset, et conciliatio remorum, directaeque in se prorae, hostes appropinquare aperuissent; tunc iniecta trepidatio est, quum resistendi spes nulla esset, inhabilique navium genere, et Gallis vix quietem ferentibus in mari. Pars eorum, qui propiores continenti litori erant, in Erythraeam enarunt: pars, velis datis, ad Chium naves eiecere, relictisque equis, effusa fuga urbem petebant. Sed, propius urbem lembi accessuque commodiore quum exposuissent armatos, partim in via fugientes Gallos adepti Macedones ceciderunt, partim ante portam exclusos. Clauserant enim Chii portam, ignari, qui fugerent, aut sequerentur. Octingenti ferme Gallorum occisi, ducenti vivi capti: equi, pars in mari, fractis navibus, absumpti; partim nervos succiderunt in litore Macedones. Viginti eximiae equos formae cum captivis eisdem decem lembos, quos ante miserat, Antenor devehere Thessalonicam iussit, et primo quoque tempore ad classem reverti: Phanis se eos expectaturum. Triduum ferme classis ad urbem stetit. Phanas inde progressi sunt, et, spe celerius reversis decem lembis, evecti Aegaeo mari Delum traiecerunt.

XXIX. Dum haec geruntur, legati romani, C. Popilius et C. Decimius, et C. Hostilius, a Chalcide profecti, tribus quinquereimis Delum quum venissent, lembos ibi Macedonum quadraginta, et quinque regis Eumenis quinquereimes invenerunt. Sanctitas templi insulaeque inviolatos praestabat omnes. Itaque permixti Romanique et Macedones et Eumenis navales socii in templo, inducias religione loci praebente, versabantur. Antenor, Persei praefectus, quum aliquas alto praeferrī onerarias naves ex speculis significatum foret, parte lemborum ipse

insequens, parte per Cycladas disposita, praeterquam si quae Macedoniam peterent, omnes aut supprimebat, aut spoliabat naves. Quibus poterant, Popillius aut Eumenis naves succurrebant: sed vecti nocte binis aut teruis plerumque lembis Macedones fallebant. Per id fere tempus legati Macedones Illyriique simul Rhodum venerunt, quibus auctoritatem addidit non lemborum modo adventus, passim per Cycladas atque Aegaeum vagantium mare, sed etiam coniunctio ipsa regum Persei Gentiique, et fama cum magno numero peditum equitumque venientium Gallorum. Et iam quum accessissent animi Diononi ac Polyarato, qui Persei partium erant, non benigne modo responsum regibus est, sed palam pronuntiatum, *Bello finem se auctoritate sua imposituros esse: itaque ipsi quoque reges aequos adhiberent animos ad pacem accipiendam.*

XXX. Iam veris principium erat, novique duces in provinciam venerant; consul Aemilius in Macedoniam, Octavius Oreum ad classem, Anicius in Illyricum; cui bellandum adversus Gentium. Patre Pleurato rege Illyriorum et matre Eurydica genitus fratres duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre eadem natum, habuit. Hoc propter ignobilitatem paternam minus suspecto, Platorem occidit et duos amicos eius, Ettritum et Epicadum, impigros viros, quo tutius regnaret. Fama fuit, Honuni Dardanorum principis filiam Etutam pacto fratri eum invidisse, tamquam his nuptiis adiungenti sibi Dardanorum gentem: et simillimum id vero fecit ducta ea virgo, Platore interfecto. Gravis deinde, dempto fratre metu, popularibus esse coepit: et violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat. Ceterum, sicut ante dictum est, ad romanum incitatus bellum, Lissum omnes copias contraxit. Quindecim millia armatorum fuerunt. Inde, fratre in Caviarum gentem, vi aut terrore subigendam, cum mille peditibus et quinquaginta equitibus misso, ipse ad Bassaniam urbem quinque millia ab Lisso ducit. Socii erant Romanorum. Itaque per praemissos nuntios prius tentati, obsidionem pati, quam dedere sese, maluerunt. Caravantium in Caviis Durnium oppidum advenientem benigne accepit: Caravantis altera

urbs exclusit: et, quum agros eorum effuse vastaret, aliquot palati milites agrestium concursu interfecti sunt. Iam et Ap. Claudius, assumptis ad eum exercitum, quem habebat, Bullinorum et Apolloniatium et Dyrrhachinorum auxiliis, profectus ex hibernis, circa Genusum amnem castra habebat; audito foedere inter Persea et Gentium, et legatorum violatorum iniuria accensus, bellum haud dubie adversus eum gesturus. Anicius praetor, eo tempore Apolloniae auditis, quae in Illyrico gererentur, praemissisque ad Appium literis, ut se ad Genusum operiretur, triduo et ipse in castra venit: et ad ea, quae habebat, auxilia Parthinorum iunctis duobus millibus peditum et equitibus ducentis, (peditibus Epicadus, equitibus Algalsus praerat) parabat ducere in Illyricum, inaxime ut Bassanitas solveret obsidione. Tenuit impetum eius fama lemborum vastantium maritimam oram. Octoginta erant lembi, auctore Pantaucho, missi a Gentio ad Dyrrhachinorum et Apolloniatium agros populandos. Tum classis ad [oram haud procul Apollonia stabat. Huc recurrit Anicius, ac brevi assecutus Illyrios praedatores, congressusque cum iis, et perlevi negotio victor, aliquot naves hostium cepit, ceteras repetere Illyricum coëgit. Inde in castra ad Genusum regressus, ad Bassanitarum auxilium properavit. Non sustinuit famam adventantis praetoris Gentius, solutaque obsidione Scodram se contulit tam trepida fuga, ut ne totum quidem exercitum abduceret. Magna pars copiarum, quae, si dux praesens confirmasset animos, morari Romanos poterant, amo] to eo, tradiderunt se.

XXXI. Deinceps et urbes regionis eius idem faciebant, adiuvante inclinatione animorum clementia in omnes et iustitia praetoris romani. Ad Scodram inde ventum est, quod belli caput erat; non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est et difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in orientem patet, praefluens, Barbanna ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod, ortum ex monte Scordo, multis et aliis auctum aquis,

mari hadriatico infertur. Mons Scordus, longe altissimus regionis eius, ab oriente Dardaniam subiectam habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum. Quamquam munitum situ naturali oppidum erat, gensque id tota Illyriorum et rex ipse tuebatur, tamen praetor romanus, quia prima successerant prospere, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus, et repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad moenia succedit. Quod si clausis portis muros portarumque turres, dispositis armatis, defendissent, vano cum incepto moenibus pepulissent Romanos. Nunc, porta egressi, proelium loco aequo maiore animo commiserunt, quam sustinuerunt. Pulsi enim et fuga conglobati, quum ducenti amplius in ipsis faucibus portae cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad praetorem mitteret Gentius Teuticum et Bellum, principes gentis, per quos inducias peteret, ut deliberare de statu rerum suarum posset. Triduo in hoc dato, quum castra romana quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem conscendit, et flumine Barbanna navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum; sed, ut apparuit, falsa spe excitus, Caravantium fratrem, multis millibus armatorum coactis ex ea regione, in quam missus erat, adventare. Qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eandem secundo amni Scodram demisit: praemissisque nuntiis, ut sibi appellandi praetoris potestas fieret, copia facta, in castra venit. Et principium orationis ab accusatione stultitiae orsus suae, postremo ad preces lacrimasque effusus, genibus praetoris accidens, in potestatem sese dedit. Primo, bonum animum habere iussus, ad coenam etiam invitatus, in urbem ad suos rediit, et cum praetore eo die honorifice est epulatus: deinde in custodiam C. Cassio tribuno militum traditus, vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege, rex, ut in eam fortunam recideret.

XXXII. Anicius, Scodra recepta, nihil prius, quam requisitos Petillium Perpernamque legatos ad se duci, iussit. Quibus splendore suo restituto, Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis: qui, Meteonem, Labeatium gentis urbem, profectus,

Etlevam uxorem cum filiis duobus, Scerdilaedo Pleura-
toque, et Caravantium fratrem Scodram in castra ad-
duxit. Anicius, bello illyrio intra triginta dies perfecto,
nuntium victoriae Perpernam Romam misit: et post
dies paucos Gentium regem ipsum cum parente, coniuge,
liberis, ac fratre, aliisque principibus Illyriorum. Hoc
unum bellum prius perpetratum, quam coeptum, Romae
auditum est. Quibus diebus haec agebantur, Perseus quo-
que in magno terrore erat, propter adventum simul Ae-
milii novi consulis, quem cum ingentibus minis adven-
tare audiebat, simul Octavii praetoris. Nec minus ter-
roris a classe romana et periculo maritimae orae habe-
bat. Thessalonicae Eumenes et Athenagoras praeerant
cum parvo praesidio duorum millium caetratorum. Eo
et Androblem praefectum mittit, iussum sub ipsis nava-
libus castra habere. Aeneam mille equites cum Antigono
misit ad tutandam maritimam oram: ut, quocumque
litore applicuisse naves hostium audissent, extemplo fer-
rent agrestibus opem. Quinque millia Macedonum missa
ad praesidium Pythii et Petrae, quibus praepositi erant
Histiaeus, et Theogenes, et Medon. His profectis, ripam
munire Enipei fluminis aggressus est, quia sicco alveo
transiri poterat. Huic ut omnis multitudo vacaret, fe-
minae ex propinquis urbibus cocta cibaria in castra af-
ferebant: miles iussus ex propinquis silvis benigne **
[ligna petere. Inde structum vallum, propugnacula ex-
citata; adiectis turribus dispositisque ubique tormentis,
ita ripam defendebant, ut penetrare hostis sine gravi
certamine et periculo non posset. Sic tutum se adversus
omnem Romanorum impetum fore confidebat, sedendo-
que et segni mora languescens, tum sumptibus ex-
haustos hostes tandem taedium tam difficilis belli capturum.
Paullus contra, quo diligentius et cautius omnia apud
Macedonas provisa et custodita cernebat, eo acrius cu-
ram intendere, in omnes partes versare animum, si quo
consilio frustrari hostium spem haud de nihilo sane con-
ceptam posset. Ceterum praesens tum malum angebat;
aqua penuria. Exaruerat paene proximum flumen;
nisi quod iuxta ipsum mare exigua et corrupta manabat
aquula.

XXXIII. Consul, quum missi circa propinqua loca nullam aquam inveniri renuntiarent,] ** conferre, postremo sequi se utrarios ad mare, quod minus trecentos passus aberat, iussit, et in litore alios alibi modicis intervallis fodere. Montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos apertos evergerent rivos, occultos continere latices, quorum venae in mare permanentes undae miscerentur. Vix diducta summa arena erat, quum scaturigines turbidae primo et tenues emicare, dein liquidam multamque fundere aquam, velut deum dono, coeperunt. Aliquantum ea quoque res duci famae et auctoritatis apud milites adiecit. Iussis deinde militibus expedire arma, ipse cum tribunis primisque ordinibus vadit ad contemplandos transitus; qua descensus facilis armatis, qua in ulteriorem ripam minime iniquus ascensus esset. His satis exploratis, illa quoque primum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, providit. Ubi omnibus simul pronuntiaretur, quod fieret, neque omnes exaudirent; incerto imperio accepto, alios, ab se adicientes, plus eo, quod imperatum sit, alios minus facere: clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, et prius hostes, quam ipsos, quid paretur, scire. Placere igitur, tribunum militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum, et dein singulos, proximo cuique in ordine centurioni dicere, quid opus facto sit; sive a primis signis ad novissimum agmen, sive ab extremis ad primos perferendum imperium sit. Vigiles etiam novo more scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire, ut armis utatur, sed ad vigilandum, ut, quum senserit hostium adventum, recipiat se, excitetque ad arma alios. Scuto prae se erecto stare galeatos: deinde ubi fessi sint, innisos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare: ut fulgentibus armis procul conspici ab hoste possint, ipsi nihil provideant. Stationum quoque morem mutavit. Armati omnes, et frenatis equis equites, diem totum perstabant. Id quum aestivis diebus, urente assiduo sole, fieret, tot horarum aestu et languore ipsos equosque fessos integri saepe adorti hostes, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutina statione

ad meridiem decedi, et in postmeridianum succedere alios iussit: ita nunquam fatigatos recens hostis ag-gredi poterat.

XXIV. Haec quum ita fieri placere, concione advo-cata, pronuntiasset, adiecit urbanae concioni convenien-tem orationem. *Unum imperatorem in exercitu providere et consulere, quid agendum sit, debere, nunc per se, nunc cum iis, quos advocarit in consilium: qui non sint advocati, eos nec palam, nec secreto iactare consilia sua. Militem haec tria curare debere, corpus ut quam validissimum et perniciosissimum habeat, arma apta, cibum paratum ad su-bita imperia: cetera scire de se diis immortalibus et im-peratori suo curae esse. In quo exercitu milites consultant, imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare esse. Se, quod sit officium imperatoris, provisurum, ut bene gerendae rei occasionem iis praebeat. Illos nihil, quid fu-turum sit, quaerere: ubi datum signum sit, tum militarem operam navare.* Ab his praeceptis concionem dimisit; vulgo etiam veteranis fatentibus, se illo primum die, tanquam tirones, quid agendum esset in re militari, didicisse. Non sermonibus tantum his, cum quanto as-sensu audissent verba consulis, ostenderunt; sed rerum praesens effectus erat. Neminem totis mox castris quie-tum videres: acuere alii gladios: alii galeas bucculas-que, scuta alii, alii loricas tergere: alii aptare corpori arma, experiri-que sub his membrorum agilitatem: qua-tere alii pila, alii micare gladiis, mucronemque intueri: ut facile quis cerneret, ubi primum conserendi manum cum hoste data occasio esset, aut victoria egregia, aut morte memorabili finituros bellum. Perseus quoque quum, adventu consulis simul et veris principio, strepere omnia moverique apud hostes, velut novo bello, cerneret, mota a Phila castra in adversa ripa posita, nunc ad contem-planda opera sua circumire ducem, haud dubie transi-tus speculantem, [nunc ea omnia intentissima cura ap-parare, quae ad vim faciendam oppugnandaque castra usui esse possent; nihil omittere, quod sive adversus hostem, sive ad suorum adiuvandas vires magno duci conandum faciendumque esset: et ipse, tamquam in summae rei iam discrimen venturus, acuere militum

animos, firmare opera magis ac magis, nunquam satis provisā omnia, satis tutam munitamque ripam credere. Tamen in acerrimo utrimque ardore quieta per aliquantum temporis stativa fuere: nec unquam tantos exercitus tam in propinquum collatis castris tam tranquillos consedissee memoriae proditum est. Interim fama nuntiat, victum in Illyrico Gentium regem ab Anicio praetore, ipsumque cum domo tota et universa ditione in potestate Romā norum esse.

XXXV. Quae res Romanis auxit animos, Macedonibus regique eorum haud mediocrem attulit terrorem. Et primo suppressere in occulto famam eius rei est conatus, missis, qui Pantauchum inde venientem appropinquare castris vetarent. Sed iam et pueri quidam visi ab suis erant inter obsides illyrios ducti: et, quo quaeque accuratius celantur, eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant. Sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt cum iisdem de pace mandatis, quae Romae ingentem iram patrum excitavere. Multo iniquioribus animis a castrensi consilio auditi sunt. Itaque quum alii praecipites sine responso agendos castris, pronuntiavit, post diem quintum decimum se responsum daturum. Interim, ut appareret, quantum pacificantium Rhodiorum auctoritas valuisset, consultare de ratione belli gerendi coepit. Placebat quibusdam, et maxime maioribus natu, per Enipei ripam munitionesque vim facere, *confertis et vim facientibus resistere Macedonas non posse: ex tot castellis aliquanto altioribus ac munitioribus, quae validis praesidiis insedissent, priore anno deictos.* Aliis placebat, Octavium cum classe Thessalonicam petere, et populatione maritimae orae distringere copias regias: ut, altero ab tergo se ostendente bello, circumactus ad interiorē partem regni tuendam, nudare aliqua parte transitus Enipei cogeretur. Ipsi natura et operibus in-exsuperabilis ripa videbatur: et, praeterquam quod tormenta ubique disposita essent, missilibus etiam melius et certiore ictu hostes uti audierat. Alio spectabat mens tota ducis: dimissoque consilio Perrhaebos mercatores, Coenum et Menophilum, notae iam sibi et fidei et prudentiae homines, arcessitos secreto percunctatur,

quales ad Perrhaebiam transitus sint. Quum loca non iniqua esse dicerent, praesidiis autem regiis obsideri, spem cepit, si nocte improviso valida manu aggressus necopinantes esset, deiici praesidia posse. *Iacula enim et sagittas et cetera missilia in tenebris, ubi, quid petatur procul provideri nequeat, inutilia esse: gladio cominus gerem in permixta turba, quo miles romanus vincat.* His duobus usus, praetorem Octavium arcessitum, exposito, quid pararet, Heracleum cum classe petere iubet, et mille hominibus decem dierum cocta cibaria habere. Ipse P. Scipionem Nasicam, Quintum Fabium Maximum filium suum cum quinque delectis millibus Heracleum mittit, velut classem consensuros ad maritimam oram interioris Macedoniae, quod in consilio agitatum erat, vastandam. Secreto indicatum, cibaria his praeparata ad classem esse, ne quid eos moraretur. Inde iussi duces itineris ita dividere viam, ut quarta vigilia tertio die Pythium adoriri possent. Ipse postero die, ut detineret regem ab circumspectu rerum aliarum, prima luce medio in alveo cum stationibus hostium proelium commisit: pugnatumque utrimque est levi armatura; nec gravioribus armis in tam inaequali alveo pugnari poterat. Descensus ripae utriusque in alveum trecentorum ferme passuum erat: medium spatium torrentis, alibi aliter cavati, paullo plus quam mille passus patebat. Ibi in medio, spectantibus utrimque ex vallo castrorum hinc rege, hinc consule cum suis legionibus, pugnatum est. Missilibus procul regia auxilia melius pugnabant; cominus stabilior et tutior, aut parma, aut scuto ligustino, Romanus erat. Meridie fere receptui cani suis consul iussit. Ita eo die diremptum proelium est, haud paucis utrimque interfectis. Sole orto postero die, irritatis certamine animis, etiam acrius concursum est: sed Romani, non ab his tantum, cum quibus contractum certamen erat, sed multo magis ab ea multitudine, quae disposita in turribus stabat, omni genere missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur. Ubi propius ripam hostium subissent, tormentis missa etiam ad ultimos perveniebant. Multo pluribus eo die amissis, consul paullo serius recepit suos. Tertio die proelio ab-

stinuit, degressus ad imam partem castrorum, veluti per devexum in mare brachium transitum tentaturus. Perseus, quod in oculis erat, [id tantum cogitans, ad repellendum ea parte hostem omnem curam intendebat, nihil aliud sollicitus. Interim P. Nasica cum attributa sibi manu versus mare Heracleum profectus, postquam eo pervenit, iussis corpora curare militibus, noctem expectavit. Tum vera consulis mandata praecipuis ducum exposuit, ac primis se intendentibus tenebris, flexo ad montem itinere, ad Pythium, ut imperatum erat, copias silentio ducit. Ubi ventum ad summum cacumen est, quod decem amplius stadia in altitudinem assurgit, fatigatis militibus aliquid requietis datum. Hoc iugum, ut ante dictum est, Medon, et Histiaeus, et Theogenes a Perseo missi cum quinque millibus Macedonum obtinebant; sed tanta negligentia regiis ducibus erat, ut nemo adventare Romanos senserit. Sopitos aggressus Nasica de iugo facile deiecit, si Polybio fides. Ipse enim Nasica in epistola ad aliquem regum longe aliter rem narrat. *Montem arduo ascensu fuisse, sed incustoditum, ita ut saltum occupare nullo negotio potuisset, nisi transfuga Cretensis ex iis, quos secum ducebat, ad Persea cucurrisset, eumque docuisset, quid ageretur. Regem ipsum quidem mansisse in castris, sed misisse duo Macedonum, decem auxiliarium millia, Medone duce, ad occupandum saltum. Cum his acerrima pugna in summo iugo concursum esse, atque inter alia sese a thrace milite ferro appetitum, quem ipse adacta per pectus hasta transfixerit. Victos tandem Macedonas loco cecidisse, Macedonemque ipsum turpissima fuga abiectis armis salutem consuluisse.* Romanis fugientes persequentibus facilis et sine ullo periculo in plana descensus fuit. Hoc rerum statu Perseus ambigere, quid facto opus. Quum, aperta iam per saltum via, metueret, ne circumiretur a Romanis, omnino necesse erat, ut aut ad Pydnam recedens hostem ibi expectaret, sub muris munitae urbis minore periculo certaturus; aut copiis per urbes Macedoniae dispersis, convectisque in loca munitiora frugibus atque pecoribus, populatos agros et nudum hosti relinqueret solum. Anceps fluctuabat inter haec duo consilia regis animus.

Amici tutius quoque id, quod honestius foret, rati, hortabantur, ut pugnae casum experiretur. *Eum et numero praestare militum, et vero etiam virtuti credere debere, quam ingenitam animis accensura quoque essent illa validissima et sanctissima apud homines ad fortiter pugnandum incitamenta, arae, foci, sacra, inter quae et pro quibus dimicandum esset; et parentes ac coniuges; rex denique ipse inspectans, seseque in partem discriminis offerens.* His motus rex ad pugnam sese comparavit, et, quum retrocessisset ad Pydnam, simul castra locat, simul instruit aciem, suum cuique ductorum munus locumque assignat, tamquam statim ex itinere dimicaturus. Regio erat huiusmodi. Campus explicandae phalangi, cui aperta et aequabili planitie opus est, opportunus; non ita tamen, ut facile promoveri posset: perpetui deinde colles, qui levi armaturae tum refugiendi, tum circumcursandi copiam praebereunt. Amnes duo, Aesonem alterum, alterum Leucum incolae appellant, quamvis tenui tum fluerent aqua, aliquid tamen negotii facessere Romanis posse videbantur. Aemilius, iunctis cum Nasica copiis, recta ad hostem ire pergit. Verum ad conspectum exercitus et numero et robore militum validissimi, et egregie instructi, et parati ad pugnam, stupefactus substitit, multa secum reputans.

XXXVI. Tempus] anni post circumactum solstitium erat: hora diei iam ad meridiem vergebat: iter multo pulvere et incalescente sole factum erat. Lassitudo et sitis iam sentiebatur, et, meridie instante, magis accessurum utrumque apparebat. Statuit sic affectos recenti atque integro hosti non obicere. Sed tantus ardor in animis ad dimicandum utrimque erat, ut consuli non minore arte ad suos eludendos, quam ad hostes, opus esset. Nondum omnibus instructis, instabat ipse ordines, animos militum hortando in pugnam accendebat. Ibi primo alacres signum poscebant: deinde, quantum increveret aestus, et vultus minus vigentes et voces seniores erant, et quidam incumbentes scutis, nisique pilis stabant. Tum iam aperte primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum, et impedimenta consti-

tuerent. Quod ubi fieri milites sensere, alii gaudere palam, quod fessos viae labore flagrantissimo aestu non coëgisset pugnare. Legati circa imperatorem ducesque externi erant, inter quos et Attalus, omnes approbantes, quum pugnaturum consulem credebant: neque enim ne his quidem cunctationem aperuerat suam. Tunc mutatione consilii subita quum alii silerent, Nasica unus ex omnibus ausus est monere consulem, *Ne hostem, ludificatum priores imperatores, fugiendo certamen, manibus emitteret. Vereri, ne, si nocte abeat, sequendus maximo labore ac periculo in intima Macedoniae sit; caesusque, sicut prioribus ducibus, per calles saltusque macedonicorum montium vagando circumagatur. Se magnopere suadere, dum in campo patenti hostem habeat, aggrediatur, nec oblatam occasionem vincendi amittat.* Consul, nihil offensus libera admonitione tam clari adolescentis, *Et ego, inquit, animum istum habui, Nasica, quem tu nunc habes: et, quem ego nunc habeo, tu habebis. Multis belli casibus didici, quando pugnandum, quando abstinendum pugna sit. Non operae sit stanti nunc in acie docere, quibus de causis hodie quiesse melius sit. Rationes alias reposcito: nunc auctoritate veteris imperatoris contentus eris.* Conticuit adolescens; haud dubie videre aliqua impedimenta pugnae consulem, quae sibi non apparent.

XXXVII. Paullus, postquam metata castra impedimentaue collocata animadvertit, ex postrema acie triarios primos subducit: deinde principes, stantibus in prima acie hastatis, si quid hostis moveret: postremo hastatos, ab dextro primum cornu singulorum paullatim signorum milites subtrahens. Ita pedites, equitibus cum levi armatura ante aciem hosti oppositis, sine tumultu abducti: nec ante, quam prima frons valli ac fossa perducta est, ex statione equites revocati sunt. Rex quoque, quum sine detrectatione paratus pugnare eo die fuisset, contentus, quod per hostem moram fuisse pugnae scirent, et ipse in castra copias reduxit. Castris permunitis, C. Sulpicius Gallus tribunus militum secundae legionis, qui praetor superiore anno fuerat, consulis permissu ad concionem militibus vocatis pronuntiavit, *Nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda*

usque ad quartam horam noctis lunam defecturam esse. Id, quia naturali ordine statis temporibus fiat, et sciri ante et praedici posse. Itaque quemadmodum, quia certi solis lunaeque et ortus et occasus sint, nunc pleno orbe, nunc senescentem exiguo cornu fulgere lunam non mirarentur; ita ne obscurari quidem, quum condatur umbra terrae, trahere in prodigium debere. Nocte, quam pridie Nonas Septembres insecuta est dies, edita hora luna quum defecisset, romanis militibus Galli sapientia prope divina videri: Macedonas, ut triste prodigium, occasum regni perniciemque gentis portendens, movit: nec aliter vates. Clamor ululatusque in castris Macedonum fuit, donec luna in suam lucem emersit. Postero die (tantus utrique ardor exercitui ad concurrendum fuerat, ut et regem et consulem suorum quidam, quod sine proelio discessum esset, accusarent) regi prompta defensio erat, non eo solum, quod hostis prior, aperte pugnam detrectans, in castra copias reduxisset; sed etiam, quod eo loco signa constituisset, quo phalanx, quam inutilem vel mediocris iniquitas loci efficeret, promoveri non posset. Consul ad id, quod pridie praetermisisse pugnandi occasionem videbatur, et locum dedisse hosti, si nocte abire vellet, tunc quoque per speciem immolandi terere videbatur tempus, quum luce prima signum propositum pugnae ad exeundum in aciem fuisset. Tertia demum hora, sacrificio rite perpetrato, ad consilium vocavit; atque ibi, quod rei gerendae tempus esset, loquendo et intempestive consultando videbatur quibusdam extrahere. Post sermones tamen consul orationem habuit.

XXXVIII. P. Nasica, egregius adolescens, ex omnibus unus, quibus hesterno die pugnari placuit, denudavit mihi suum consilium: idem postea, ita ut transisse in sententiam meam videri posset, tacuit. Quibusdam aliis absentem carpere imperatorem, quam praesentem monere, melius visum est. Et tibi, P. Nasica, et quicumque idem, quod tu, occultius senserunt, non gravabor reddere dilatae pugnae rationem. Nam tantum abest, ut me hesternae quietis poeniteat, ut servatum a me exercitum eo consilio credam. In qua me opinione esse ne quis vestrum sine causa credat, recognoscat, agedum, mecum, si videtur, quam multa pro

hoste et adversus nos fuerint. Iam omnium primum, quantum numero nos praestent, neminem vestrum nec ante ignorasse, et hesterno die explicatam intuentes aciem animadvertisse, certum habeo. Ex hac nostra paucitate quarta pars militum praesidio impedimentis relictæ erat: nec ignavissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum scitis. Sed fuerimus omnes: parvum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, diis bene iuvantibus, sumus? Nihilne interest utrum militem, quem neque viae labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere iubeas, atque in aciem plenum virum, vigentem et corpore et animo educas? an longo itinere fatigatum, et opere fessum, madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis pulvere, torrente meridiano sole, hosti obicias recenti, requieto, qui nulla re ante consumptas vires ad proelium adferat? Quis, pro deum fidem! ita comparatus, vel iners atque imbellis, fortissimum virum non ricerit? Quid? quod hostes per summum otium instruxerant aciem, reparaverant animos, stabant compositi suis quisque ordinibus? nobis tunc repente trepidandum in acie instruenda erat, et incompositis concurrendum.

XXXIX. At, hercule, aciem quidem inconditam inordinatamque habuissemus: castra munita, provisam aquationem, tutum ad eum iter praesidiis impositis, explorata circa omnia; an nihil nostri habentes praeter nudum campum, in quo pugnaremus? Maiores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse: unde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate pugnae receptum haberent. Ideo, quum munimentis ea sepsissent, praesidio quoque valido firmabant; quod, qui castris exutus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo haberetur. Castra sunt victori receptaculum, victo perfugium. Quam multi exercitus, quibus minus prospera pugnae fortuna fuit, intra vallum compulsi, tempore suo, interdum momento post, eruptione facta, victorem hostem pepulerunt? Patria altera est militaris haec sedes, vallumque pro moenibus, et tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt. Sine ulla sede vagi dimicassemus, ut quo victores nos reciperemus?

His difficultatibus et impeditentis pugnae illud opponitur: Quid si hostis hac interposita nocte abisset, quantum rursus sequendo eo penitus in ultimam Macedoniam exhaustum laboris erat? Ego autem, neque mansurum eum, neque in aciem copias educturum fuisse, certum habeo, si cedere hinc statuisset. Quanto enim facilius abire fuit, quum procul abessemus, quam nunc, quum in cervicibus sumus? Nec falleret nos, nec interdium nec nocte abeundo. Quid autem est nobis optatius, quam ut, quorum castra, praealta fluminis ripa tuta, vallo insuper septa ac crebris turribus, oppugnare adorti sumus, eos, relictis munimentis, agmine effuso abeuntes, in patentibus campis ab tergo adoriamur? Hae dilatae pugnae ex hesterno die in hodiernum causae fuerunt. Pugnare enim et ipsi mihi placet; et ideo, quia per Enipeum amnem septa ad hostem via erat, alio saltu, deiectis hostium praesidis, novum iter aperui: neque prius, quam debellavero, absistam.

XL. Post hanc orationem silentium fuit, partim tractis in sententiam eius, partim verentibus nequidquam offendere in eo, quod, utcumque praetermissum, revocari non posset. Ac ne illo ipso quidem die, aut consule, aut rege, (rege, quod nec fessos, ut pridie, ex via, neque trepidantes in acie instruenda et vixdum compositos aggressurus erat; consule, quod in novis castris non ligna, non pabulum convectum erat, ad quae petenda ex propinquis agris magna pars militum e castris exierat) neutro imperatorum volente, Fortuna, quae plus consiliis humanis pollet, contraxit certamen. Flumen erat haud magnum propius hostium castris, ex quo et Macedones et Romani aquabantur, praesidiis ex utraque ripa positis, ut id facere tuto possent. Duae cohortes a parte Romanorum erant, Marrucina et Peligna; duae turmae Samnitium equitum, quibus praeerat M. Sergius Silus legatus: et aliud pro castris stativum erat praesidium sub C. Cluvio legato, tres cohortes, Firmana, Vestina, Cremonensis; duae turmae equitum, Placentina et Aesernina. Quum otium ad flumen esset, neutris lacerantibus, hora circiter nona iumentum, e manibus curantium elapsum, in ulteriorem ripam effugit. Quod quum per aquam, ferme genu tenus altam, tres milites

sequerentur, Thraces duo id iumentum ex medio alveo in suam ripam traherent; altero eorum occiso, receptoque eo iumento, ad stationem suorum se recipiebant. Octingentorum Thracum praesidium in hostium ripa erat. Ex his pauci primo, aegre passi popularem in suo conspectu caesum, ad persequendos interfectores fluvium transgressi sunt: dein plures, postremo omnes, et cum praesidio, [quod a parte Romanorum ripam defendebat, manum conserunt. Non desunt auctores, qui ipsius Paulli iussu equum detracto freno impulsum scribant in hostilem ripam, emissosque, qui retraherent, ut hostes pugnam priores lacesserent. Etenim quum viginti caesis hostiis litatum non esset, tandem laeta vigesimae primae exta haruspices ita renuntiaverant, ut, Romanis non lacescentibus, sed defendentibus sese, victoriam promitterent. Ceterum, sive consilio ducis, sive casu, ab hoc certe initio commissa pugna, aliis super alios ad ferendam suis opem utrimque advolantibus, brevi ita accensa est, ut duces cogerentur descendere in universum summae rei discrimen. Aemilius enim, tumultu concurrentium audito, praetorio egressus, postquam caecum ruentium ad arma impetum revocare aut sistere nec facile nec tutum videbatur, utendum ardore militum, et casum in occasionem vertendum putavit. Educit itaque copias castris, et ordines interequitans hortatur; ut expetitam tantopere pugnam pari ardore capesserent. Simul Nasica praemissus ad explorandum, quo in statu res essent inter primam cientes pugnam, adventare instructo exercitu Perseum nuntiavit. Primi Thraces incedebant, truci vultu, corpore procero, splendentibus miro candore clypeis laevam protecti. Humerum utrumque nigra vestiebat chlamys: ab dextro immanem pondere frameam identidem coruscabant. Iuxta Thracas constiterè mercede conducta auxilia, diverso inter se pro diversis nationibus armatu habituque: in his et Paeones fuere. Subibat agmen Macedonum ipsorum, quam leucaspidem phalangem appellabant: delecti quotquot robore ac virtute praestabant, fulgentes auratis armis sagisque puniceis. Ea media acies fuit. Hos sequebantur, quos ab aereis lucidisque clypeis chalcaspidas dicebant. Haec phalanx iuxta alteram in

dextro cornu locata est. Praeter hanc utramque phalangem, quod praecipuum robur erat macedonici exercitus, caetrati, Macedones et ipsi, sarissas gerentes, quemadmodum phalangitae, cetera levius armati, in cornua divisi erant, ante reliquam aciem projecti et eminentes. Fulgebat campus armorum splendore: clamoribus cohortantium sese invicem vicini colles personabant. Harum omnium copiarum prodeuntium in pugnam ea fuit celeritas et audacia, ut, qui primi interfecti sunt, ad ducentos et quinquaginta passus a romanis castris caderent. Progrediebatur interim Aemilius: utque aspexit quum reliquos Macedonas, tum eos, qui in phalangem contributi erant, partim clypeis, partim caetris ex humero detractis, inclinatisque uno signo sarissis, excipientes Romanorum impetum, admiratus et illam densatorum agminum firmitatem, et vallum protentis sarissis horrens, stupore simul ac terrore perculsus est, tamquam non aliud unquam tam terribile spectaculum conspicatus: ac postea id saepius commemorare et prae se ferre solitus est. Tum vero sedulo dissimulans perturbati animi motum, vultu sereno ac securo fronte, et capite et corpore intecto aciem instruebat. Iam pugnabant Peligni adversus oppositos sibi caetratos, quumque diu multumque connisi perrumpere confertum agmen non possent, Salius, qui Pelignos ducebat, arreptum signum in hostes misit. Hinc ingens accensum certamen est, dum hinc Peligni ad recipiendum signum, hinc Macedones ad retinendum, summa ope nituntur. Illi prae longas Macedonum hastas aut ferro incidere, aut umbone impellere, aut nudis etiam interdum manibus avertere. Hi ambabus firmiter comprehensas tanta vi adigere in terrere ac furore caeco ruentes, ut, transfossis scutis loricisque, transfixos etiam homines super capita proiicerent. Sic profligatis Pelignorum primis ordinibus, caeduntur etiam, qui post illos steterant: atque, etsi nondum confessa fuga, pedem referebant tamen montem versus; Olocrum indigenae vocant. Hic vero exarsit Aemilio dolor, ut etiam ex indignatione paludamentum scinderet. Nam et in ceteris locis videbat cunctari suos, timideque accedere ad illam velut ferream sepe, qua

undique acies macedonica inhorrebat. Sed animadvertit peritus dux, non stare ubique confertam illant hostium velut compagem, eamque dehiscere identidem quibusdam intervallis, sive ob inaequalitatem soli, sive ob ipsam porrectae in immensum frontis longitudinem, dum, qui superiora occupare conantur, ab inferiora tenentibus, vel tardiores a citatoribus, et progredientes a subsistentibus, instantes denique hosti ab impulsis, inviti licet, necessario divelluntur. Ergo ut omnino rumperet ordinem hostium, et inexpugnabilem illam universae phalangis vim in multa minutatim proelia carperet, imperat suis, ut intenti, quacumque rimas agere hostilem aciem viderint, illuc quisque impetu inferantur, seque cuneatim in hiantia vel tantillum spatia insinuantes strenue rem agant. Hoc edito imperio, et per totum exercitum circumlato, ipse alteram e legionibus in] proelium ducit.

XLI. Movebat imperii maiestas, gloria viri, ante omnia aetas, quod maior sexaginta annis iuvenum munia in parte praecipua laboris periculique capescebat. Intervallum, quod inter caetratos et phalanges erat, implevit legio, atque aciem hostium interrupit. A tergo caetratis erat, frontem adversus clypeatos habebat: chalcaspides appellabantur. Secundam legionem L. Albinus consularis ducere adversus leucaspidem phalangem iussus: ea media acies hostium fuit. In dextrum cornu, unde circa fluvium commissum proelium erat, elephantos inducit, et alas sociorum: et hinc primum fuga Macedonum est orta. Nam sicut pleraque nova commenta mortalium in verbis vim habent, experiendo, quum agi, non, quemadmodum agatur, edisseri, oportet, sine ullo effectu evanescent: ita tum elephanti in acie nomen tantum sine usu fuerunt. Elephantorum impetum subsecuti sunt socii nominis latini, pepuleruntque laevum cornu. In medio secunda legio immissa dissipavit phalangem: neque ulla evidentior causa victoriae fuit, quam quod multa passim proelia erant, quae fluctuantem turbarent primo, deinde disiecerunt phalangem: cuius confertae et intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt. Si carptim aggrediendo circumagere immobilem longitudine et gravitate hastam cogas, confusa strue impli-

cantur : si vero aut ab latere, aut ab tergo aliquid tumultus increpuit, ruinae modo turbantur. Sicut tum adversus catervatim incurrentes Romanos, et interrupta multifariam acie, obviam ire cogebantur : et Romani, quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos. Qui, si universa acie in frontem adversus instructam phalangem concurrissent, quod Pelignis, principio pugnae incaute congressis adversus caetratos, evenit, induissent se hastis, nec confertam aciem sustinuissent.

XLII. Ceterum sicut peditum passim caedes fiebant, nisi qui abiectis armis fugerunt; sic equitatus prope integer pugna excessit. Princeps fugae rex ipse erat. Iam a Pydna cum sacris alis equitum Pellam petebat : confestim eos Cotys sequebatur Odrysarumque equitatus. Ceterae quoque Macedonum alae integris abibant ordinibus; quia interiecta peditum acies, cuius caedes victores tenebant, immemores fecerat sequendi equites. Diu phalanx a fronte, a lateribus, ab tergo caesa est : postremo, qui ex hostium manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes, quidam aquam etiam ingressi, manus ad eos, qui in classe erant, tendentes, suppliciter vitam orabant: et quum scaphas concurrere undique ab navibus cernerent, ad excipiendos sese venire rati, ut caperent potius, quam occiderent, longius in aquam, quidam etiam natantes, progressi sunt. Sed quum hostiliter e scaphis caederentur, retro, qui poterant, nando repetentes terram, in aliam foediorum pestem incidebant. Elephantum enim, ab rectoribus ad litus acti, exeuntes obtrebant elidebantque. Facile conveniebat, Romanis nunquam una acie tantum Macedonum interfectum. Caesa enim ad viginti millia hominum sunt: ad sex millia, qui Pydnam ex acie perfugerant, vivi in potestatem pervenerunt: et vagi ex fuga quinque millia hominum capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, et eorum multo maior pars Peligni: vulnerati aliquanto plures sunt. Quod si maturius pugnari coeptum esset, ut satis diei victoribus ad persequendum superesset, deletae omnes copiae forent: nunc imminens nox et fugientes texit, et Romanis pigritiem ad sequendum locis ignotis fecit.

XLIII. Perseus ad Pieriam silvam via militari, fre-

quenti agmine equitum et regio comitatu, fugit. Simul in silvam ventum est, ubi plures diversae semitae erant, et nox appropinquabat; cum per paucis maxime fidis via devertit. Equites, sine duce relict, alii alia in civitates suas dilapsi sunt: per pauci inde Pellam celerius, quam ipse Perseus, quia recta expedita via ierant, pervenerunt. Rex ad mediam ferme noctem terrore et variis difficultatibus viae vexatus est. In regia Perseo, qui Pellae praeerat, Euctus regiique pueri praesto erant. Contra ea amicorum, qui, alii alio casu servati, ex proelio Pellam venerant, quum saepe arcessiti essent, nemo ad eum venit. Tres erant tantum cum eo fugae comites, Evander cretensis, Neo boeotius, et Archidamus aetolus. Cum iis, iam metuens, ne, qui venire ad se abnuerent, maius aliquid mox auderent, quarta vigilia profugit. Secuti eum sunt admodum quingenti Cretenses. Petebat Amphipolim: sed nocte a Pella exierat, properans ante lucem Axium amnem traicere, eum finem sequendi, propter difficultatem transitus, fore ratus Romanis.

XLIV. Consulem, quum se in castra victor recepisset, ne sincero gaudio frueretur, cura de minore filio stimulabat. P. Scipio is erat, Africanus et ipse postea, deleta Carthagine, appellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos. Is, septimum decimum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablatus erat: et, serius quum redisset, tunc demum, recepto sospite filio, victoriae tantae gaudium consul sensit. Amphipolim quum iam fama pugnae pervenisset, concursusque matronarum in templum Dianae, quam Tauropolon vocant, ad opem exposcendam fieret; Diodorus, qui praeerat urbi, metuens, ne Thraces, quorum duo millia in praesidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subornato ab se per fallaciam in tabellarii speciem literas in foro medio accepit. Scriptum in iis erat, *Ad Emathiam classem romanam appulsam esse, agrosque circa vexari: orare praefectos Emathiae, ut praesidium adversus populatores mittat.* His lectis, hortatur Thracas, *ut ad tuendam Emathiae oram proficiscantur: magnam eos caedem praedamque, pa-*

latis passim per agros Romanis, facturos. Simul elevat famam adversae pugnae: quae si vera foret, alium super alium recentes ex fuga venturos fuisse. Per hanc causam Thracibus ablegatis, simul transgressos eos Strymonein vidit, portas clausit.

XLV. Tercio die Perseus, quam pugnatum erat, Amphipolim venit. Inde oratores cum caduceo ad Paullum misit. Interim Hippias, et Medon, et Pantauchus, principes amicorum regis, Beroea, quo ex acie confugerant, ipsi ad consulem profecti, Romanis se dedunt: hoc idem et alii deinceps metu perculsi parabant facere. Consul, nuntiis victoriae Q. Fabio filio et L. Lentulo et Q. Metello cum literis Romam missis, spolia iacentis hostium exercitus peditibus concessit; equitibus praedam circumiecti agri, dum ne amplius duabus noctibus ab castris abessent. Ipse propius mare ad Pydnam castra movit. Beroea primum, deinde Thessalonica, et Pella, et deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnaei, qui proximi erant, nondum miserant legatos: multitudo incondita plurium simul gentium, turbaque, quae ex acie fuga in unum compulsa erat, consilium et consensum civitatis impendebat: nec clausae modo portae, sed etiam inaedificatae erant. Missi Medon et Pantauchus sub muros ad colloquium Solonis, qui praesidio praeerat. Per eum emittitur militaris turba: oppidum deditum militibus datur diripiendum. Perseus, una tantum spe Bisaltarum auxilii tentata, ad quos nequidquam miserat legatos, in concionem processit, Philip-pum secum filium habens: ut et ipsos Amphipolitanos, et equitum peditumque, qui aut semper secuti, aut fuga eodem delati erant, adhortando animos confirmaret. Sed aliquoties dicere incipientem quum lacrimae praepedis-sent; quia ipse dicere nequit, Evandro cretensi editis; quae agi cum multitudine vellet, de templo descendit. Multitudo, sicut ad conspectum regis fletumque tam miserabilem et ipsa ingemuerat lacrimaveratque, ita Evandri orationem aspernabatur: et quidam ausi sunt media ex concione succlamare: *Abite hinc, ne, qui pauci supersumus, propter vos pereamus.* Horum ferocia vocem Evandri clausit. Rex inde domum se recepit, pecunia-

que et auro argentoque in lembos, qui in Strymone stabant, delatis, et ipse ad flumen descendit. Thraces, navibus se committere non ausi, domos dilapsi, et aliae militaris generis turbae: Cretenses spem pecuniae secuti: et, quoniam in dividendo plus offensionum, quam gratiae, erat, quinquaginta talenta iis posita sunt in ripa diripienda. Ab hac direptione quum per tumultum naves conscenderent, lembum unum in ostio amnis multitudinem gravatum merserunt. Galepsum eo die, postero Samotrham, quam petebant, perveniunt. Ad duo milia talentum pervecta eo dicuntur.

XLVI. Paullus, per omnes deditas civitates dimissis, qui praecessent, ne qua iniuria in nova pace victis fieret, retentisque apud se caduceatoribus regis, P. Nasicam, ignarus fugae regis, Amphipolim misit cum modica peditum equitumque manu, simul ut Sinticen evastaret, et ad omnes conatus regis impedimento esset. Inter haec Meliboea a Cn. Octavio capitur diripiturque: ad Aeginium, ad quod oppugnandum Cn. Anicius legatus missus erat, ducenti, eruptione ex oppido facta, amissi sunt, ignaris Aeginiensibus debellatum esse. Consul, a Pydna profectus, cum toto exercitu die altero Pellam pervenit: et, quum castra mille passus inde posuisset, per aliquot dies ibi stativa habuit, situm urbis undique aspiciens; quam non sine causa delectam esse regiam advertit. Sita est in tumulo, vergente in occidentem hibernum. Cingunt paludes inexsuperabilis altitudinis aestate et hieme, quas restagnantes faciunt lacus. In ipsa palude, qua proxima urbi est, velut insula, eminet, aggeri operis ingentis imposita: qui et murum sustineat, et humore circumfusae paludis nihil laedatur. Muro urbis coniuncta procul videtur. Divisa est intermurali amni, et eadem ponte iuncta: ut nec, oppugnante externo, aditum ab ulla parte habeat: nec, si quem ibi rex includat, ullum nisi per facillimae custodiae pontem effugium. Et gaza regia in eo loco erat: sed tum nihil praeter trecenta talenta, quae missa Gentio regi, deinde retenta fuerant, inventum est. Per quos dies ad Pellam stativa fuerunt, legationes frequentes, quae ad gratulandum convenerant, maxime ex

Thessalia, auditae sunt. Nuntio deinde accepto, Persea Samothracam traiecissee, profectus a Pella consul quartis castris Amphipolim pervenit. Effusa omnis obviam turba cuius indicio erat, non bono ac iusto rege orba- [tos, sed impotenti domino liberatos sibi Amphipolitanos videri. Ingressus urbem Paullus quum divinis rebus operaretur, sacrificiumque solemne faceret, de coelo tacta subito ara arsit; sic interpretantibus omnibus, acceptissima diis dona consulis esse, quae etiam coelesti flamma consecrarentur. Non diu moratus Amphipoli consul, simul ad persequendum Persea, simul ut per omnes gentes, quae ditionis eius fuerant, victricia arma circumferret, Odomanticen, regionem ultra Strymonem amnem, petiit, et ad Siras castra posuit].

(1) Rem acu tetigisse mihi non videntur Sigonius et Drakenborchius, qui hunc locum ita supplendum censent: *Qui intersunt gerendis rebus, qui loca, qui hostem etc.* Equidem, quantum coniectura auguror, unam particulam in excidisse puto, atque omnino legendum: *Qui intersunt gerendis in loco, qui hostem etc.*

TH. VALL.

E P I T O M E

LIBRI XLV.

Perseus ab Aemilio Paulo in Samothrace captus est. Quum Antiochus, Syriae rex, Ptolemaeum et Cleopatram, Aegypti reges, obsideret, et missis ad eum a senatu legatis, qui iuberent, ab obsidione socii regis absisteret, editisque mandatis consideraturum se ille, quid faciendum esset, respondisset; unus ex legatis Popillius virga regem circumscripsit, iussitque, antequam circulo excederet, responsum daret. Qua asperitate effecit, ut Antiochus bellum omitteret. Legationes gratulantium populorum ac regum in senatum admissae. Rhodiorum, quia eo bello contra populum romanum faverant, exclusa. Postero die, quum de eo quaereretur, ut iis bellum indiceretur, causam in senatu patriae suae legati egerunt, nec tamquam hostes, nec tamquam socii dimissi. Macedonia in provinciae formam redacta est. Aemilius Paullus, repugnantibus militibus eius propter minorem praedam, et contradicente Ser. Sulpicio Galba, triumphavit: et Persen cum tribus filiis ante currum duxit. Cuius triumphi laetitia ne solida ei contingeret, duorum filiorum funeribus insignita est: quorum alterius mors patris triumphum praecessit, alterius secuta est. Lustrum conditum est a censoribus. Censa sunt civium capita trecenta duodecim millia, octingenta quinque. Prusias, Bithyniae rex, Romam, ut senatui gratularetur ob victoriam ex Macedonia partam venit; et Nicomedem filium senatui commendavit. Rex, plenus adulationis, libertum se populi romani dicebat.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLV.

Victoriae nuntii, Q. Fabius et L. Lentulus et Q. Metellus, quanta potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam quum venissent, praeceptam tamen eius rei laetitiam invenerunt. Quarto post die, quam cum rege est pugnatum, quum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit: *Pugnatum in Macedonia, et devictum regem esse.* Dein fremitus increvit: postremo clamor plaususque, velut certo nuntio victoriae allato, est exortus. Mirari magistratus, et quaerere auctorem repentinae laetitiae. Qui postquam nullus erat, evanuit quidem tanquam incertae rei gaudium; omen tamen laetum insidebat animis. Quod postquam veris nuntiis Fabii Lentulique et Metelli adventu firmatum est, quum victoria ipsa, tum augurio animorum suorum, laetabantur. Et aliter editur circensis turbae non minus similis veri laetitia. Ante diem quintum decimum Calendas Octobres, ludorum romanorum secundo die, C. Licinio consuli, ad quadrigas mittendas ascendenti, tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, [reddidisse] laureatas literas dicitur. Quadrigis missis, consul currum conscendit: et, quum per circum reveheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit. Quibus conspectis, repente immemor spectaculi populus in medium decurrit. Eo senatum consul vocavit, recitatisque tabellis, ex auctoritate patrum pro foris publicis denuntiavit populo: *L. Aemilium collegam signis collatis cum rege Perseo pugnasse; Macedonum exercitum caesum fusumque: regem cum paucis fugisse: civitates omnes Macedoniae in ditionem populi romani venisse.* His auditis, clamor cum ingenti plausu ortus: ludis relictis, domos magna pars hominum ad coniuges liberosque laetum nuntium portabant. Tertius decimus dies erat ab eo, quo in Macedonia pugnatum est.

II. Postero die senatus in curia habitus, supplicationesque decretæ, et senatusconsultum factum est, ut consul, quos, præter milites sociosque navales, coniuratos haberet, dimitteret: de militibus sociisque navalibus dimittendis referretur, quum legati ab L. Aemilio consule, a quibus præmissus tabellarius esset, * Ante diem sextum Calendas Octobres, hora fere secunda, legati urbem ingressi sunt, et ingentem secum occurrentium, quacumque ibant, prosequentiumque trahentes turbam, in forum ad tribunal perrexerunt. Senatus forte in curia erat: eo legatos consul introduxit. Ibi tantum temporis retenti, dum exponerent, *quantæ regiae copiae perditum equitumque fuissent; quot millia ex his caesa, quot capta forent; quam paucorum militum iactura tanta hostium strages facta; quam cum paucis rex fugisset: existimari Samothraciam petiturum; paratam classem ad persequendum esse: neque terra, neque mari elabi posse.* Eadem hæc paullo post in concionem traducti exposuerunt: renovataque lætitia, quum consul edixisset, *ut omnes aedes sacrae aperirentur,* pro se quisque ex concione ad gratias agendas iere diis; ingentique turba, non virorum modo, sed etiam feminarum, conferta tota urbe deorum immortalium templa. Senatus, revocatus in curiam, supplicationes, ob rem egregie gestam ab L. Aemilio consule, in quinque dies circa omnia pulvinaria decrevit, hostiisque maioribus sacrificari iussit. Naves, quæ in Tiberi paratæ instructæque stabant, ut, si rex posset resistere, in Macedoniam mitterentur, subduci, et in navalibus collocari: socios navales, dato annuo stipendio, dimitti, et cum his omnes, qui in consulis verba iuraverant: et quod militum Corcyrae, Brundisii, ad mare superum, aut in agro Iarinati esset, (omnibus his locis dispositus exercitus fuerat, cum quo, si res posceret, C. Licinius collegae ferret opem) hos omnes milites dimitti placuit. Supplicatio pro concione populo indicta est, ex ante diem quintum Idus Octobres cum eo die in quinque dies.

III. Ex Illyrico duo legati, C. Licinius Nerva et P. Decius, nuntiarunt, *exercitum Illyriorum caesum, Gentium regem captum, in ditione populi romani et Illyricum esse.* Ob eas res, gestas ductu auspicioque L. Anicii

praetoris, senatus in tardum supplicationes decrevit: sine dilatione edictae a consule sunt in ante quartum et tertium et pridie Idus Novembres. Tradidere quidam, legatos rhodios, nondum dimissos, post victoriam nuntiata, velut ad ludibrium stolidae superbiae, in senatum vocatos esse. Ibi Agepolim principem eorum ita locutum: *Missos esse legatos ab Rhodiis ad pacem inter Romanos et Persea faciendam; quod id bellum grave atque incommodum Graeciae omni, sumptuosum ac damnosum ipsis Romanis esset. Fortunam perbene fecisse, quando, finito aliter bello, gratulandi sibi de victoria egregia Romanis opportunitatem dedisset. Haec ab Rhodio dicta. Responsum ab senatu esse: Rhodios nec utilitatem Graeciae, neque cura impensarum populi romani, sed pro Perseo legationem eam misisse. Nam, si ea fuisset cura, quae simularetur, tum mittendos legatos fuisse, quum Perseus, in Thessaliam exercitu inducto, per biennium graecas urbes, alias obsideret, alias denuntiatione armorum terreret. Tum nullam pacis ab Rhodiis mentionem factam. Postquam superatos saltus transgressosque in Macedoniam Romanos audierint, et inclusum teneri Persea, tunc Rhodios legationem misisse, non ad ullam aliam rem, quam ad Persea ex imminente periculo eripiendum. Cum hoc responso legatos dimissos.*

IV. Per eosdem dies et M. Marcellus, ex provincia Hispania decedens, Marcolica nobili urbe capta, decem pondo auri, et argenti ad summam sestertii decies in aerarium retulit. Paullus Aemilius consul, quum castra, ut supra dictum est, ad Siras terrae odomanticae haberet, quum literas ab rege Perseo per ignobiles tres legatos cerneret, et ipse illacrimasse dicitur sorti humanae, quod, qui paullo ante, non contentus regno Macedoniae, Dardanos Illyriosque oppugnasset, Bastarnarum excivisset auxilia, is tum, amisso exercitu, extorris regno, in parvam insulam compulsus, supplex, fani religionem, non viribus suis, tutus esset. Sed postquam, *Regem Persea consuli Paulo salutem*, legit; miserationem omnem stultitia ignorantis fortunam suam exemit. Itaque quamquam in reliqua parte literarum minime regiae preces erant, tamen sine responso ac sine literis ea

legatio dimissa est. Sensit Perseus, cuius nominis obliviscendum victo esset: itaque alterae literae cum privati nominis titulo missae, et petiere et impetravere, ut aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de statu et conditione suae fortunae posset. Missi sunt tres legati, P. Lentulus, A. Postumius Albinus, A. Antonius. Nihil ea legatione perfectum est, Perseo regium nomen omni vi amplectente, Paulo, ut se suaeque omnia in fidem et clementiam populi romani permitteret, tendente.

V. Dum haec aguntur, classis Cn. Octavii Samothracam est appulsa. Is quoque, praesenti admoto terrore, modo minis, modo spe pellicere, ut se traderet, quum conaretur; adiuvit in hoc eum res, seu casu contracta, seu consilio. L. Atilius illustris adolescens, quum in concione esse populum Samothracum animum advertisset, a magistratibus petiit, ut sibi paucis alloquendi populi potestatem facerent. Permisso, *Utrum nos, hospites Samothracae, vere accepimus, an falso, sacram hanc insulam, et augusti totam atque inviolati soli esse?* Quum creditae sanctitati assentirentur omnes, *Cur igitur, inquit, pollui eam homicida, sanguine regis Eumenis violavit, et, quum omnis praefatio sacrorum eos, quibus non sint purae manus, sacris arceat, vos penetralia vestra contaminari cruento latronis corpore sinetis?* Nobilis fama erat apud omnes Graeciae civitates Eumenis regis per Evandrum Delphis prope perpetrata caedes. Itaque, praeterquam quod in potestate Romanorum sese insulamque totam et templum cernebant esse, ne immerito quidem ea sibi exprobrari rati, Theondam, qui summus magistratus apud eos erat, (regem ipsi appellant) ad Persea mittunt, qui nuntiaret, *Argui caedis Evandrum cretensem: esse autem iudicia apud sese more maiorum comparata de iis, qui incestas manus intulisse intra terminos sacros templi dicantur. Si confideret Evander, innoxium se rei capitalis argui, veniret ad causam dicendam: si committere se iudicio non auderet, liberaret religione templum, ac sibi ipse consulere.* Perseus se vocato Evandro iudicium subeundi nullo pacto auctor esse: *nec causa, nec gratia parem fore.* Suberat et illo metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret. *Reliqui quid esse, nisi ut fortiter moriatur?*

Nihil palam abnuere Evander: sed quum, veneno se malle mori, quam ferro, dixisset; occulte fugam parabat. Quod quum renuntiatum regi esset, metuens, ne, tamquam a se subtracto poenae reo, iram Samothracum in se converteret, interfici Evandrum iussit. Qua perpetrata temere caede, subiit extemplo animum, in se nimirum receptam labem, quae Evandri fuisset: ab illo Delphis vulneratum Eumenem, ab se Samothracae Evandrum occisum. Ita duo sanctissima in terris templa, se uno auctore, sanguine humano violata. Huius rei crimen, corrupto pecunia Theonda, avertitur, ut renuntiaret populo, Evandrum sibi ipsum mortem conscisse.

VI. Ceterum tanto facinore in unicum relictum amicū, ab ipso per tot casus expertum, proditumque, quia non prodiderat, omnium ab se abalienavit animos. Pro se quisque transire ad Romanos: fugaeque consilium capere solum prope relictum coegerunt: Oroandemque cretensem, cui nota Thraciae ora erat, quia mercaturas in ea regione fecerat, appellat, ut se sublatum in lembum ad Cotym deveheret. Demetrium est portus in promontorio quodam Samothracae: ibi lembus stabat. Sub occasum solis deferuntur, quae ad usum necessaria erant: deferitur et pecunia, quanta clam deferri poterat. Rex ipse nocte media, cum tribus consciis fugae, per posticum aedium in propinquum cubiculo hortum, atque inde, maceriam aegre transgressus, ad mare pervenit. Oroandes iam tum, quum pecunia deferretur, primis tenebris solverat navem, ac per altum Cretam petebat. Postquam in portu navis non inventa est, vagatus Perseus aliquamdiu in litore, postremo timens lucem iam appropinquantem, in hospitium redire non ausus, in latere templi prope angulum obscurum delituit. Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi, ad ministerium electi regis. Ea cohors, persecuta regem fugientem, ne tum quidem abscedebat, donec iussu Cn. Octavii pronuntiatus est per praeconem, *Regios pueros Macedonasque alios, qui Samothracae essent, si transirent ad Romanos, incolumitatem, libertatemque et sua omnia servaturos, quae aut secum haberent, aut in Macedonia*

reliquissent. Ad hanc vocem transitio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Postumium tribunum militum. Liberos quoque parvos regios Ion thessalonicensis Octavio tradidit: nec quisquam, praeter Philippum, maximum natu ex filiis, cum rege relictus. Tum sese filiumque Octavio tradidit; fortunam deosque, quorum templum erat, nulla ope supplicem iuvantes, accusans. In praetoriam navem imponi iussus: eodem et pecunia, quae superfuit, delata est: extemploque classis Amphipolim repetit. Inde Octavius regem in castra ad consulem misit, praemissis literis, ut in potestate eum esse et adduci sciret.

VII. Secundam eam Paullus, sicut erat, victoriam ratus, victimas cecidit eo nuntio; et consilio advocato, literas praetoris quum recitasset, Q. Aelium Tuberonem obviam regi misit: ceteros manere in praetorio frequentes iussit. Non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo occurrit. Patrum aetate Syphax rex captus in castra romana adductus erat: praeterquam quod nec sua, nec gentis fama comparandus, tunc accessio punici belli fuerat, sicut Gentius macedonici. Perseus caput belli erat: nec ipsius tantum patris avique, quos sanguine ac genere contingebat, fama conspectum eum efficiebat, sed effulgebant Philippus ac Magnus Alexander, qui summum imperium in orbe terrarum Macedonum fecerant. Pullo amictus * illo Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret. Progredi prae turba occurrentium ad spectaculum non poterat, donec a consule lictores missi essent, qui summoto iter ad praetorium facerent. Consurrexit consul, et, iussis sedere aliis, progressusque paullum, introeunti regi dextram porrexit, summitten-temque se ad pedes sustulit: nec attingere genua passus, introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considerare iussit.

VIII. Prima percunctatio fuit, *qua subactus iniuria contra populum romanum bellum tam infesto animo suscepisset, quo se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret?* Quum, responsum expectantibus cunctis, terram intuens, diu tacitus fleret, rursum consul: *Si juvenis*

regnum acceperis, minus equidem mirarer, ignorasse te, quam gravis aut amicus, aut inimicus esset populus romanus: nunc vero, quum et bello patris tui, quod nobiscum gessit, interfuisses, et pacis postea, quam cum summa fide adversus eum coluimus, meminisses, quod consilium, quorum et vim in bello, et fidem in pace expertus esses, cum iis tibi bellum esse, quam pacem, malle? Nec interrogatus, nec accusatus quum responderet; *Utrumque* tamen haec, sive errore humano, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe: multorum regum et populorum casibus cognita populi romani clementia non modo spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis, praebet. Haec graeco sermone Perseo: latine deinde suis, *Exemplum* insigne cernitis, inquit, mutationis rerum humanarum. Vobis hoc praecipue dico, iuvenes. Ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbe ac violenter consulere decet, nec praesenti credere fortunae; quum, quid vesper ferat, incertum sit. Is demum vir erit, cuius animum neque prospera flatu suo efferet, nec adversa infringet. Consilio dimisso, tuendi cura regis Q. Aelio mandatur. Eo die et invitatus ad consulem Perseus, et alius omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali fortuna poterat.

IX. Exercitus deinde in hiberna dimissus est. Maximam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquae urbes acceperunt. Hic finis belli, quum quadriennium continuum bellatum esset, inter Romanos ac Persea fuit: idemque finis incluti per Europae plerumque atque Asiam omnem regni. Vicesimum ab Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant. Perseus, Q. Fulvio, L. Manlio consulibus, regnum accepit: a senatu rex est appellatus, M. Iunio, A. Manlio consulibus: regnavit undecim annos. Macedonum obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntae filium fuit: inde ac per eum crescere quum coepisset, Europae se tamen finibus continuit, Graeciam omnem et partem Thraciae atque Illyrici amplexa. Superfudit deinde se in Asiam: et tredecim annis, quibus Alexander regnavit, primum omnia, qua Persarum prope immenso spatio imperium fuerat, suae ditionis fecit. Arabas hinc Indiamque, qua terrarum ultimos fines Rubrum mare amplectitur, per-

agravit. Tum maximum in terris Macedonum regnum nomenque; inde morte Alexandri distractum in multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, lacerantes suis viribus: a summo culmine fortunae ad ultimum finem centum quinquaginta annos stetit.

X. Victoriae romanae fama quum pervasisset in Asiam, Antenor, qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandream inde traiecit. C. Popillius, qui ad Delum praesidio navibus Macedoniam petentibus erat, postquam debellatum in Macedonia, et statione summos hostium lembos audivit, dimissis et ipse Atticis navibus, ad susceptam legationem peragendam navigare Aegyptum pergit: ut prius occurrere Antiocho posset, quam ad Alexandreae moenia accederet. Quum praetervelherentur Asiam legati, et Loryma venissent, qui portus viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest, ex adverso urbi ipsi positus; principes Rhodiorum occurrunt (iam enim eo quoque victoriae fama perlata erat) orantes, ut Rhodum deveherentur: *pertinere id ad famam salutemque civitatis, noscere ipsos omnia, quae acta essent, agerenturque Rhodi, et comperta per se, non vulgata fama, Romam referre.* Diu negantes perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute sociae urbis paterentur. Postquam Rhodum ventum est, in concionem quoque eos iidem precibus pertraxerunt. Adventus legatorum auxit potius timorem civitati, quam minuit. Omnia enim Popillius, quae singuli universique eo bello hostiliter dixerant, fecerantque, retulit: et, vir asper ingenio, augebat atrocitatem eorum, quae dicerentur, vultu truci et accusatoria voce: ut, quum propriae simultatis nulla causa cum civitate esset, ex unius senatoris romani acerbitate, qualis in se universi senatus animus esset, conjectarent. C. Decimii moderatio oratio fuit, qui, in plerisque eorum, quae commemorata a Popillio essent, culpam non penes populum, sed penes paucos concitatores vulgi esse, dixit. *Eos, venalem linguam habentes, decreta plena regiae assentationis fecisse: et eas legationes misisse, quarum Rhodios semper non minus puderet, quam poeniteret. Quae omnia, si ea mens populo foret, in capita noxiorum versura.* Cum magno assensu auditus est, non magis eo,

quod multitudinem noxa levabat, quam quod culpam in auctores verterat. Itaque quum principes eorum Romanis responderent, nequaquam tam grata oratio eorum fuit, qui, quae Popillius obiecerat, diluere utcumque conati sunt; quam eorum, qui Decimio in auctoribus ad piaculum noxae obiiiciendis assensi sunt. Decretum igitur extemplo, ut, qui pro Perseo adversus Romanos dixisse quid, aut fecisse, convincerentur, capitis condemnarentur. Excesserunt urbe sub adventu Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt. Legati, non ultra quam quinque dies Rhodi morati, Alexandream profisciscuntur. Nec eo segnius iudicia ex decreto coram his facto Rhodi exercebantur: quam perseverantiam in exsequenda re Decimii lenitas.

XI. Quum haec gererentur, Antiochus frustra tentatis moenibus Alexandrae abscesserat: ceteraque Aegypto potitus, relicto Memphi maiore Ptolemaeo, cui regnum quaeri suis viribus simulabat, ut victorem mox aggrediretur, in Syriam exercitum abduxit. Nec buius voluntatis eius ignarus Ptolemaeus dum contreritum obsidionis metu minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandrae, et sorore adiuvante, et non repugnantibus fratris amicis, ratus; primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque eius, non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret. Suspectum Antiochum effecerat, quod, cetera Aegypto sibi tradita, Pelusii validum relictum erat praesidium. Apparebat, claustra Aegypti teneri, ut, quum vellet, rursus exercitum induceret: bello intestino cum fratre eum exitum fore, ut victor, fessus certamine, nequaquam par Antiocho futurus esset. Haec, prudenter animadversa a maiore, cum assensu minor frater, quique cum eo erant, acceperunt: soror plurimum adiuvit, non consilio modo, sed etiam precibus. Itaque, consentientibus cunctis pace facta, Alexandream recipitur, ne multitudine quidem adversante: quae in bello, non per obsidionem modo, sed etiam postquam a moenibus abscissum est, quia nihil ex Aegypto subvehebatur, omnium rerum attenuata inopia erat. His quum laetari Antiochum conveniens esset, si reducendi eius causa exercitum Ae-

gyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiae et Graeciae civitates, legationibus recipiendis literisque dimittendis, usus erat, adeo est offensus, ut multo acrius infestiusque adversus duos, quam ante adversus unum, pararet bellum. Cyprum extemplo classem misit: ipse, primo vere cum exercitu Aegyptum petens, in Coelen Syriam processit. Circa Rhinocolura Ptolemaei legatis agentibus gratias, quod per eum regnum patrium recepisset, petentibusque, ut suum munus tueretur, et diceret potius, quid fieri vellet, quam, hostis ex socio factus, vi atque armis ageret, respondit: *Non aliter neque classem revocaturum, neque exercitum reducturum, nisi sibi et tota Cypro, et Pelusio, agroque, qui circa Pelusiacum ostium Nili esset, cederet; diemque praestituit, intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet.*

XII. Postquam dies data induciis praeteriit, * navigantibus ostio Nili ad Pelusium, per deserta Arabiae ad Memphim incolebant, et ab ceteris Aegyptiis, partim voluntate, partim metu, ad Alexandream modicis itineribus descendit. Ad Eleusinem transgresso flumen, qui locus quatuor millia ab Alexandria abest, legati romani occurrerunt. Quos quum advenientes salutasset, dextramque Popillio porrigeret; tabellas ei Popillius senatusconsultum habentes tradit, atque omnium primum id legere iubet. Quibus perlectis, quum se consideraturum, adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, dixisset; Popillius, pro cetera asperitate animi, virga, quam in manu gerebat, circumscripsit regem: ac, *Priusquam hoc circulo excedas, inquit, redde responsum, senatui quod referam.* Obstupefactus tam violento imperio parumper quum haesitasset, *Faciam, inquit, quod censeat senatus.* Tum demum Popillius dextram regi, tamquam socio atque amico, porrexit. Die deinde finita quum excessisset Aegypto Antiochus, legati, concordia etiam auctoritate sua inter fratres firmata, inter quos vixdum convenerat pax, Cyprum navigant: et inde, quae iam vicerat proelio aegyptias naves, classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Aegyptus habenti iam, redditumque patrium regnum stirpi Ptolemaei fuerat. Consulum eius anni,

sicut alterius clarus consulatus insigni victoria, ita alterius obscura fama, quia materiam res gerendi non habuit. Iam primum quum legionibus ad conveniendum diem dixit, non auspicato templum intravit. Vitio diem dictam esse augures, quum ad eos relatum est, decreverunt. Profectus in Galliam circa Macros campos ad montes Siciminam et Papinum stativa habuit: deinde circa eadem loca cum sociis nominis latini hibernabat: legiones romanae, quod vitio dies exercitui ad conveniendum dicta erat, Romae manserant. Et praetores; praeter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia evenerat, in provincias iere. Eum tum ius dicere Romae (nam eam quoque sortem habebat) inter cives et peregrinos patres censuerant.

XIII. Et Popillius et ea legatio, quae missa ad Antiochum erat, Romam rediit. Retulit, controversias inter reges sublatas esse, exercitumque in Aegypto in Syriam reductum. Post ipsorum regum legati venerunt: Antiochi legati, referentes, *Omni victoria potio rem pacem regi, quae senatui placuisset, visam: eumque haud secus, quam deorum imperio, legatorum romanorum iussis paruisse.* Gratulati deinde victoriam sunt, *quam summa ope, si quid imperatum foret, adiuturum regem fuisse.* Ptolemaei legati, communi nomine regis et Cleopatrae, gratias egerunt, *Plus eos senatui populoque romano, quam parentibus suis, plus, quam diis immortalibus, debere: per quos obsidione miserrima liberati essent, regnum patrium prope amissum recepissent.* Responsum ab senatu est: *Antiochum recte atque ordine fecisse, quod legatis paruisset, gratumque id esse senatui populoque romano.* Regibus Aegypti, Ptolemaeo Cleopatraeque: *Si quid per se boni commodique evenisset, id magnopere senatum laetari: daturumque operam, ut regni sui maximum semper praesidium positum esse in fide populi romani ducant.* Munera legatis ut ex iustituto mittenda curaret, C. Papirio praetori mandatum. Literae deinde e Macedonia allatae, quae victoriae laetitiam geminarent: *Persea regem in potestatem consulis venisse.* Dimissis legatis disceptatum inter pisanos lunensesque legatos: *Pisanis querentibus, agro se a colonis romanis pelli; Lunensibus affirmantibus, eum, de*

quo agatur, ab triumviris agrum sibi assignatum esse. Senatus, qui de finibus cognoscerent statuerentque, quinque viros misit, Q. Fabium Buteonem, P. Cornelium Blasionem, T. Sempronium Muscam, L. Naevium Balbum, C. Appuleium Saturninum. Et ab Eumene et ab Attalo et ab Athenaeo fratribus, communis legatio de victoria gratulatum venit. Et Masgabae, regis Masinissae filio, Puteolis nave egresso, praesto fuit, obviam missus cum pecunia, L. Manlius quaestor, qui Romam eum publico sumptu perduceret. Advenienti extemplo senatus datus est. Is adolescens ita locutus est, ut, quae rebus grata erant, gratiora verbis faceret. Commemoravit, quot pedites equitesque, quot elephantos, quantum frumenti eo quadriennio pater suus in *Macedoniam* misisset. Sed duas res ei rubori fuisse: unam, quod rogasset eum per legatos senatus, quae ad bellum opus essent, et non imperasset; alteram, quod pecuniam ei pro frumento misisset. Masinissam meminisse, regnum a populo romano partum auctumque et multiplicatum habere: usu regni contentum scire, dominium et ius eorum, qui dederint, esse. Sumere itaque eosdem, non se rogare, aequum esse, neque emere ea ex fructibus agri ab se dati, quae ibi proveniant. Id Masinissae satis esse, et fore, quod populo romano superesset. Cum iis mandatis a patre profectum postea consecutos equites, qui devictam *Macedoniam* nuntiarent, gratulatumque senatui iuberent indicare, tantae eam rem laetitiae patri suo esse, ut Romam venire velit, Iovique optimo maximo in Capitolio sacrificare, et grates agere; id, nisi molestum sit, ut ei permittatur, ab senatu petere.

XIV. Responsum regulo est: Facere patrem eius Masinissam, quod virum gratum bonumque facere deceat, ut pretium honoremque debito beneficio addat. Et populum romanum ab eo, bello punico, forti fidelique opera adiutum, et illum, favente populo romano, regnum adeptum; aequitate sua postea trium regum bellis deinceps omnibus eum functum officiis. Victoria vero populi romani laetari eum regem mirum non esse, qui sortem omnem fortunae regni-que sui cum rebus romanis immiscuisset. Grates diis pro populi romani victoria apud suos penates ageret; Romae filium pro eo acturum. Gratulatum quoque satis suo ac

patris nomine esse. *Ipsam relinquere regnum, et Africa excedere, praeterquam quod illi inutile esset, non esse e republica populi romani, senatum censere.* Petenti Masgabae, ut Hanno Hamilcaris filius obses in locum * exigeret. Munera ex senatusconsulto emere regulo quaestor iussus ex centum pondo argenti, et prosequi eum Puteolos, omnemque sumptum, quoad in Italia esset, praebere, et duas naves conducere, quibus ipse comitesque regis in Africam deveherentur: et comitibus omnibus, liberis servisque, vestimenta data. Haud ita multo post de altero Masinissae filio Misagene literae allatae sunt, *Missum cum ab L. Paulo post devictum Persea in Africam cum equitibus suis; navigantem, dispersa classe in Hadriatico mari, Brundisium tribus navibus aegrum delatum.* Ad eum cum iisdem muneribus, quae data Romae fratri eius erant, L. Stertinius quaestor Brundisium missus: iussusque curare, ut aedes hospitio reguli, simul omnia, quae ad valetudinem opus essent, praebarentur; impensaeque liberaliter quum ipsi tum toti comitatu praestarentur; naves etiam ut prospicerentur, quibus se bene ac tuto in Africam traiceret. Equitibus singulae librae argenti, et quingenti sesterzii dari iussi. Comitum creandis in sequentem annum consulibus habita sunt a C. Licinio consule. Creati Q. Aelius Paetus, M. Iunius Pennus. Iude praetores facti Q. Cassius Longinus, M. Iuventius Thalna, Ti. Claudius Nero, A. Manlius Torquatus, Cn. Fulvius Gellio, C. Licinius Nerva. Eodem anno censores Ti. Sempronius Gracchus et C. Claudius Pulcher rem diu inter se variis altercationibus agitatam tandem concordiam animo decreverunt. Gracchus, quum libertini iterum iterumque in quatuor tribus urbanas redacti sese rursus per omnes effudissent, repullulans semper malum radicitus extirpare voluerat, omnesque, qui servitutem servissent, censu excludere. Nitebatur contra Claudius, et maiorum instituta commemorabat, qui libertinos coercere saepius, nunquam prohibere omnino civitate tentassent. Quin etiam ab censoribus C. Flaminius, L. Aemilio aliquid ex pristina severitate laxatum esse referebat. Sane quum tum quoque saex illa populi per omnes tribus sese di-

visisset, eamque rursus redigere in antiquam velut sedem necessarium videretur, nonnullis tamen eius ordinis aliquid praecipuum concessum erat.

XV. Nam ab illis censoribus] in quatuor urbanas tribus descripti erant libertini, praeter eos, quibus filius quinquenni maior ex se natus esset. Eos, ubi proximo lustro censi essent, censeri iusserunt: et eos, qui praedium praediave rustica pluris sestertium triginta milium haberent, censendi ius factum est. Hoc quum ita servatum esset, negabat Claudius, *suffragii lationem iniussu populi censorem cuiquam homini, nedum ordini universo, adimere posse. Neque enim, si tribu movere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare iubere tribum, ideo omnibus quinque et triginta tribubus emovere posse: id est, civitatem libertatemque eripere; non, ubi censeatur, finire, sed censu excludere.* Haec inter ipsos disceptata: postremo eo descensum est, ut ex quatuor urbanis tribubus unam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes, qui servitutem servissent, conicerent. Esquilinae sors exiit: in ea Ti. Gracchus pronuntiavit, libertinos omnes censeri placere. Magno ea res honori censoribus apud senatum fuit. Gratiae actae et Sempronio, qui in bene coepto perseverasset; et Claudio, qui non impedisset. Plures, quam ab superioribus, et senatu remoti sunt, et equos vendere iussi. Omnes iidem ab utroque et tribu emoti, et aerarii facti: neque ullius, quem alter notaret, ab altero levata ignominia. Petentibus, ut ex instituto ad sarta tecta exigenda, et ad opera, quae locassent, probanda, anni et sex mensium tempus prorogaretur, Cn. Tremellius tribunus, quia lectus non erat in senatum, intercessit. Eodem anno C. Cicereius aedem Monetae in monte Albano dedicavit quinquennio post, quam vovit. Flamen martialis inauguratus est eo anno L. Postumius Albinus.

XVI. Q. Aelio, M. Iunio consulibus de provinciis referentibus, censuere patres, duas provincias Hispaniam rursus fieri, quae una per bellum macedonicum fuerat: et Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paullum et L. Anicium, obtinere, donec de sententia legatorum res et bello turbatas, et in statum alium ex regno formandas

composuissent. Consulibus Pisae et Gallia decretae cum binis legionibus quinum millium peditum, et equitum quadringenorum. Praetorum sortes fuere, Q. Cassii urbana, M. Iuventii Thalnae inter peregrinos, Ti. Claudii Neronis Sicilia, Cn. Fulvii Hispania citerior, C. Licinii Nervae ulterior. A. Manlio Torquato Sardinia obvenerat. Nequirit ire in provinciam, ad res capitales quaerendas ex senatusconsulto retentus. De prodigiis deinde nuntiatis senatus est consultus. Aedes deum Penatium in Velia de coelo tacta erat: et in oppido Minervio duae portae et muri aliquantum. Anagninae terra pluerat; et Lanuvii fax in coelo visa erat; et Calatiae in publico agro M. Valerius civis romanus nuntiabat ex foco suo sanguinem per triduum et duas noctes manasse. Ob id maxime decemviri libros adire iussi, supplicationem in diem unum populo edixerunt, et quinquaginta capris in foro sacrificaverunt. Et aliorum prodigiorum causa diem alterum supplicatio circa omnia pulvinaria fuit; et hostiis maioribus sacrificatum est, et urbs lustrata. Inde, quod ad honorem deum immortalium pertineret, decrevit senatus, *Ut, quoniam perduelles superati, Perseus et Gentius reges cum Macedonia atque Illyrico in potestate populi romani essent, ut, quanta dona, Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, ob devictum Antiochum regem data ad omnia pulvinaria essent, tanta Q. Cassius et M. Iuventius praetores curarent danda.*

XVII. Legatos deinde, quorum de sententia imperatores L. Paullus, L. Anicius componerent res, decreverunt decem in Macedoniam, quinque in Illyricum. In Macedoniam sunt hi nominati, A. Postumius Luscus, C. Claudius, ambo censorii, C. Licinius Crassus, collega in consulatu Paulli; tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat. His consularibus addidere Cn. Domitium Ahenobarbum, Ser. Cornelium Sullam, L. Iunium, C. Antistium Labeonem, T. Numisium Tarquiniensem, A. Terentium Varronem. In Illyricum autem hi nominati, P. Aelius Ligus consularis, C. Cicereius, et Cn. Baebius Tamphilus, (hic priore anno, Cicereius multis ante annis praetor fuerat) P. Terentius Tuscivicanus, P. Manilius. Moniti deinde consules a patribus, ut,

quoniam alterum ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam oporteret, primo quoque tempore provincias aut compararent inter se, aut sortirentur, sortiti sunt. M. Iunio Pisae obvenerunt, (quem prius, quam in provinciam iret, legationes, quae undique Romam gratulatum convenerunt, introducere in senatum placuit) Q. Aelio Gallia. Ceterum quamquam tales viri mitterentur, quorum de consilio sperari posset, imperatores nihil indignum nec clementia nec gravitate populi romani decreturos esse, tamen in senatu quoque agitata est summa consiliorum, ut inchoata omnia legati ab domo ferre ad imperatores possent.

XVIII. *Omniū primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret, arma populi romani non liberis servitutem, sed contra servientibus libertatem afferre; ut et in libertate gentes quae essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi romani esse, et quae sub regibus viverent, et in praesens tempus mitiores eos iustioresque respectu populi romani habere se, et, si quando bellum cum populo romano regibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem allaturum crederent. Metalli quoque macedonici, quod ingens vectigal erat, locationesque praediorum rusticorum tolli placebat. Nam neque sine publicano exerceri posse; et, ubi publicanus esset, ibi aut ius publicum vanum, aut libertatem sociis nullam esse. Ne ipsos quidem Macedonas idem exercere posse. Ubi in medio praeda administrantibus esset, ibi nunquam causas seditionum et certaminis desere. Commune concilium gentis esset, ne improbum vulgus ab senatu aliquando libertatem salubri moderatione datam ad licentiam pestilentem traheret. In quatuor regiones describi Macedoniam, ut suum quaeque concilium haberet, placuit; et dimidium tributū, quam quod regibus ferre soliti erant, populo romano pendere. Similia his et in Illyricum mandata. Cetera ipsis imperatoribus legatisque relictā, in quibus praesens tractatio rerum certiora subiectura erat consilia.*

XIX. Inter multas regum gentiumque et populorum legationes Attalus, frater regis Eumenis, maxime convertit in se omnium oculos animosque. Exceptus enim est ab his, qui simul eo bello militaverunt, haud paullo

benignius, quam si ipse rex Eumenes venisset. Adduxerant eum duae in speciem honestae res: una, gratulatio, conveniens in ea victoria, quam ipse audivisset: altera, querimonia gallici tumultus, acceptaeque cladis, qua regnum in dubium adductum esset. Suberat et secreta spes honorum praemiorumque ab senatu, quae vix salva pietate eius contingere poterant. Erant enim quidam Romanorum quoque non boni auctores, qui spe cupiditatem eius elicerent: *Eam opinionem de Attalo et Eumene Romae esse, tamquam de altero Romanis certo amico, altero nec Romanis, nec Persi fido socio. Itaque vix statui posse, utrum, quae pro se, an, quae contra fratrem petiturus esset, ab senatu magis impetrabilia forent: adeo universos omnia et huic tribuere, et illi vero negare.* Eorum hominum, ut res docuit, Attalus erat, qui, quantum spes spopondisset, cuperent, ni unius amici prudens monitio veluti frenos animo eius, gestienti secundis rebus, imposuisset. Stratius cum eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene Romam missus, speculator rerum, quae a fratre agerentur, monitorque fidus, si decedi fide vidisset. Is, ad occupatas iam aures sollicitatumque iam animum quum venisset, aggressus tempestivis temporibus rem prope prolapsam restituit, *Aliis alia regna crevisse rebus, dicendo: regnum eorum novum, nullis vetustis fundatum opibus, fraterna stare concordia: quod unus nomen regium et praecipuum capitis insigne gerat, omnes fratres regnent. Attalum vero, quia aetate proximus sit, quis non pro rege habeat? neque eo solum, quia tantas praesentes eius opes cernat, sed quod haud ambiguum propediem regnaturum eum infirmitate aetateque Eumenis esset, nullam stirpem liberum habentis: (necdum enim agnoverat eum, qui postea regnavit). Quid attinere vim afferre rei, sua sponte ad eum mox venturae? Accessisse etiam novam tempestatem regno tumultus gallici, cui vix consensu et concordia regum resisti queat. Si vero ad externum bellum domestica seditio adiiciatur, sisti non posse; nec aliud eum, quam, ne frater in regno moriatur; sibi ipsi spem propinquam regni erepturum. Si utraque gloriosa res esset, et servasse fratri regnum, et eripuisse; servati tamen regni, quae iniuncta pietati sit, potiolem laudem*

fuisse. Sed enimvero quum detestabilis altera res et proxima parricidio sit, quid ad deliberationem dubii superesse? Utrum enim partem regni petiturum esse, an totum erepturum? Si partem; ambo infirmos, distractis viribus, et omnibus iniuriis probrisque obnoxios fore: si totum; privatumne ergo maiorem fratrem, an exulem illa aetate, illa corporis infirmitate, ad ultimum mori iussurum? Egregium enim, ut fabulis traditus impiorum fratrum eventus taceatur, Persei exitum videri, qui ex fraterna caede raptum diadema in templo Samothracum, velut praesentibus diis exigentibus poenas, ad pedes victoris hostis prostratus posuerit. Eos ipsos, qui, non illi amici, sed Eumeni infesti, stimulent eum, pietatem constantiamque laudaturos, si fidem ad ultimum fratri praestitisset.

XX. Haec plus valuere in Attali animo. Itaque introductus in senatum, gratulatus victoriam est, et sua merita eo bello fratrisque, si qua erant, et Gallorum defectionem, quae nuper ingenti motu facta erat, exposuit. Petiit, ut legatos mitteret ad eos, quorum auctoritate ab armis avocarentur. His pro regni utilitate editis mandatis, Aenum sibi et Maroneam petiit. Ita destituta eorum spe, qui, fratre accusato, partitionem regni petiturum crediderant, curiam excessit. Ut raro alias quisquam, rex aut privatus, tanto favore tantoque omnium assensu est auditus; omnibus honoribus muneribusque, et praesens est cultus, et proficiscentem prosecuti sunt. Inter multas Asiae Graeciaeque legationes Rhodiorum maxime legati civitatem converterunt. Nam quum primo in veste candida visi essent, quod et gratulantes decebat, et, si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei casum praebere speciem poterant; postquam consulti ab M. Iunio consule patres, stantibus in comitio legatis, an locum, lautia, senatumque darent, nullum hospitale ius in iis servandum censuerunt; egressus e curia consul, quum Rhodii, gratulatum se de victoria purgatumque civitatis crimina dicentes venisse, petissent, ut senatus sibi daretur, pronuntiat: *Socius et amicis et alia comiter atque hospitaliter praestare Romanos, et senatum dare consuesse: Rhodios non ita meritis eo bello, ut amicorum sociorumque numero habendi sint.* His auditis, prostraverunt

se omnes humi, consulemque et cunctos, qui aderant, orantes, ne nova falsaque crimina plus obesse Rhodiis acquam censerent, quam antiqua merita, quorum ipsi testes essent. Extemplo, veste sordida sumpta, domos principum cum precibus ac lacrimis circumibant, orantes, ut prius cognoscerent causam, quam condemnarent.

XXI. M'. Iuventius Thalna praetor, cuius inter cives et peregrinos iurisdictio erat, populum adversus Rhodios incitabat: rogationemque promulgaverat, *Ut Rhodiis bellum indiceretur: et ex magistratibus eius anni deligerent, qui ad id bellum cum classe mitteretur*, se eum sperans futurum esse. Huic actioni M. Antonius et M. Pomponius tribuni plebis adversabantur. Sed et praetor novo in alioque exemplo rem ingressus erat, quod, ante non consulto senatu, non consulibus certioribus factis, de sua unius sententia rogationem ferret, *Vellent, iuberentne, Rhodiis bellum indici?* quum antea semper prius senatus de bello consultus esset, deinde ex auctoritate patrum ad populum latum; et tribuni plebis, quum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam privatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset; eoque persaepe evenisset, ut et, qui non professi essent se intercessuros, animadversis vitiis legis ex oratione dissuadentium, intercederent; et, qui ad intercedendum venissent, desisterent, victi auctoritatibus suadentium legem. Tum inter praetorem tribunosque omnia intempestive agendi certamen erat. Tribuni festinationem praetoris ante tempus intercedendo, [quum damnarent, imitabantur. Hoc tamen intercessioni suae praetendebant,] in adventum imperatoris et decem legatorum ex Macedonia, qui, re diligentissime ex literis tabulisque perpensa, certo indicaturi essent, quo quaeque civitas in Persea Romanosve animo fuisset, totam de Rhodiis consultationem reiici opus esse. Sed quum nihilo minus praetor propositum urgeret, eo res processit, ut Antonius tribunus, productis ad populum legatis, procedentem contra Thalam et dicere incipientem de Rostris detraheret, Rhodiisque concionem praeberet. Ceterum, etsi praecipitem ac fervidum praetoris conatum par tribuni pervicacia discusserat, nondum tamen cura deces-

serat Rhodiorum animis. Patres enim erant insensissimi: ut imminenti malo levati magis in praesens Rhodii, quam omnino liberati essent. Igitur quum diu multumque precantibus tandem senatus datus esset; introducti a consule, primo prostratis humi corporibus diu flentes iacuerunt: deinde, quum excitatos consul dicere iussisset, Astymedes, quam maxime composito ad commovendam miserationem habitu, in hunc modum verba fecit.

XXII. *Hic luctus et squalor paullo ante florentium amicitia vestra sociorum, patres conscripti, non potest non esse etiam iratis miserabilis. At quanto iustior vestras mentes subibit misratio, si cogitare volueritis, quam dura conditione causam hic apud vos prope iam damnatae civitatis agamus? Ceteri rei sunt, antequam damnentur: nec prius luunt supplicia, quam de culpa constet. Rhodii* ** *est, peccaverimusne, adhuc dubium est: poenas, ignominias omnes iam patimur. Antea, Carthaginiensibus victis, Philippo, Antiocho superatis, quum Romam venissemus, ex publico hospitio in curiam gratulatum vobis, patres conscripti, ex curia in Capitolium ad deos vestros dona ferentes; nunc ex sordido deversorio, vix mercede recepti, ac prope hostium more extra urbem manere iussi, in hoc squalore venimus in curiam romanam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia atque Caria, quos praemiis atque honoribus amplissimis donastis. Et Macedonas Illyriosque liberos esse, ut audimus, iubetis, quum servierint, antequam vobiscum bellarent: (nec cuiusquam fortunae invidemus, imo agnoscimus clementiam populi romani) Rhodios, qui nihil aliud quam quieverunt hoc bello, hostes ex socis facturi estis? Certe quidem vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia iusta sint, prae vobis fertis: nec tam exitu eorum, quod vincatis, quam principis, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Messana in Sicilia oppugnata Carthaginienses, Athenae oppugnatae et Graecia in servitutem petita, et adiutus Hannibal pecunia, auxiliis, Philippum hostem fecerunt. Antiochus ipse, ultro ab Aetolis hostibus vestris arcessitus, ex Asia classe in Graeciam traiecit; Demetriade, et Chalcide, et saltu Thermopylarum occupato, de possessione imperii vos deicere conatus. Cum Perseo socii vestri oppugnati, alii interfecti reguli principesque*

gentium aut populorum, causa belli vobis fuere. Quem tandem titulum nostra calamitas habitura est, si perituri sumus? Nondum segrego civitatis causam a Polyarato et Dinone, civibus nostris, et iis, quos, ut traderemus vobis, adduximus. Si omnes Rhodii aequae noxii essemus, quod nostrum in hoc bello crimen esset? Persei partibus favimus; et, quemadmodum Antiochi Philippique bello pro vobis adversus reges, sic nunc pro rege adversus vos stetimus. Quemadmodum soleamus socios iuvare, et quam impigre capessere bella, C. Livium, L. Aemilium Regillum interrogate, qui classibus vestris in Asia praefuerunt. Nunquam vestrae naves pugnare sine nobis: nostra classe pugnavimus semel ad Samum, iterum in Pamphylia adversus Hannibalem imperatorem. Quae victoria nobis eo gloriosior est, quod, quum ad Samum magnam partem navium adversa pugna et egregiam iuventutem amisissemus, ne tanta quidem clade territi, iterum ausi sumus regiae classi ex Syria venienti obviam ire. Haec non gloriandi causa retuli, (neque enim ea nunc nostra est fortuna) sed ut admonerem, quemadmodum adjuvare socios solerent Rhodii.

XXIII. Praemia, Philippo et Antiocho devictis, amplissima accepimus a vobis. Si, quae vestra nunc est fortuna deum benignitate et virtute vestra, ea Persei fuisset, et praemia petitem ad victorem regem venissemus in Macedoniam, quid tandem diceremus? Pecuniae a nobis adiutum, an frumento? auxiliis terrestribus, an navalibus? quod praesidium tenuisse nos? ubi pugnasse aut sub illius ducibus, aut per nos ipsos? Si quaereret, ubi miles noster, ubi navis intra praesidia sua fuisset; quid responderemus? Causam fortasse diceremus apud victorem, quemadmodum apud vos dicimus. Hoc enim legatos utroque de pace mittendo consecuti sumus, ut ne ab utraque parte gratiam iniremus; ab altera etiam crimen et periculum esset. Quamquam Perseus vere obiceret, id quod vos non potestis, patres conscripti, nos principio belli misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis, quae ad bellum opus essent; navalibus, armis, iuventute nostra, sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore. Ne praestaremus, per vos stetit, qui de quacumque causa tum aspernati nostra auxilia estis. Neque fecimus igitur quidquam tamquam hostes, neque

bonorum sociorum defuimus officio; sed a vobis prohibiti præstare fuimus. Quid igitur? nihilne factum neque dictum est in civitate vestra, Rhodii, quod nolletis, quo merito offenderetur populus romanus? Hic iam non, quod factum est, defensurus sum, (non adeo insano) sed publicam causam a privatorum culpa segregaturus. Nulla enim est civitas, quæ non et improbos cives aliquando, et imperitam multitudinem semper habeat. Etiam apud vos fuisse audiui, qui assentando multitudini grassarentur: et secessisse aliquando a vobis plebem, nec in potestate vestra rempublicam fuisse. Si hoc in hac tam bene morata civitate accidere potuit, mirari quisquam potest, aliquos fuisse apud nos, qui, regis amicitiam petentes, plebem nostram consiliis depravarent? qui tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in officio cessarem. Non utique præteribo id, quod gravissimum est in hoc bello crimen civitatis nostræ. Legatos eodem tempore et ad vos, et ad Persea de pace misimus: quod infelicis consilium furiosus, ut postea audivimus, orator stultissimum fecit: quem sic locutum constat, tamquam C. Popilius legatus romanus, quem ad summoscendos a bello Antiochum et Ptolemaeum reges misistis, loqueretur. Sed tamen ea, sive superbia sive stultitia appellanda est, eadem, quæ apud vos, et apud Persea fuit. Tam civitatum, quam singulorum hominum mores sunt: gentes quoque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem proniores aliæ sunt. Atheniensium populum fama est celerem et supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunctatorem, et vix in ea, quibus fidit, ingredientem. Non negaverim, et totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, et nostrorum tumidiorem sermonem esse, quod excellere inter finitimas civitates videamur; et id ipsum non tam viribus nostris, quam vestris honoribus ac iudiciis. Satis quidem et tunc in præsentia castigata illa legatio erat, cum tam tristi responso vestro dimissa. Si tum parum ignominiae pensum est, hæc certe tam miserabilis ac supplex legatio etiam insolentioris, quam illa fuit, legationis satis magnum piaculum esset. Superbiam, verborum præsertim, iracundi oderunt, prudentes irrident; utique si inferioris adversus superiorem est: capitali poena nemo unquam dignam iudicavit. Id enimvero periculum erat,

ne Romanos Rhodii contemnerent. Etiam deos aliqui verbis ferocioribus increpant, nec ob id quemquam fulmine ictum audimus.

XXIV. Quid igitur superat, quod purgemus, si nec factum hostile ullum nostrum est, et verba tumidiora legati offensione aurium non perniciem civitatis meruerunt? Voluntatis nostrae tacitae velut lilem aestimari vestris inter vos sermonibus audio, patres conscripti: fuisse nos regi, et illum vincere maluisse; ideo bello persequendos esse credunt. Alii vestrum, voluisse quidem nos hoc, non tamen ob id bello persequendos esse: neque moribus, neque legibus ullius civitatis ita comparatum esse, ut, si qui vellet inimicum perire, si nihil fecerit, quo id fiat, capitis damnetur. His, qui nos poena, non crimine, liberant, gratiam quidem habemus: ipsi nobis hanc dicimus legem: si omnes volumus, quod arguimur, non distinguimus voluntatem a facto: omnes plectamur. Si alii principum nostrorum vobis, alii regi faverunt; non postulo, ut propter nos, qui partiumstrarum fuimus, regis fautores salvi sint; illud deprecor, ne nos propter illos percamus. Non estis vos illis infestiores, quam civitas ipsa; et hoc qui sciebant, plerique eorum aut profugerunt, aut mortem sibi consciverunt: alii, damnati a nobis, in potestate vestra erunt, patres conscripti. Ceteri Rhodii, sicut gratiam nullam merili hoc bello, ita ne poenam quidem sumus. Priorum nostrorum benefactorum cumulus hoc, quod nunc cessatum in officio est, expleat. Cum tribus regibus gessistis bella per hos annos. Ne plus obsit nobis, quod uno bello cessavimus, quam quod duobus bellis pro vobis pugnavimus. Philippum, Antiochum, Persea, tamquam tres sententias, ponite. Duae nos absolvent: una autem dubia est, ut gravior sit. Illi de nobis si iudicarent, damnati essemus. Vos iudicate, patres conscripti, sit Rhodus in terris, an funditus deleatur. Non enim de bello deliberatis, patres conscripti, quod inferre potestis, gerere non potestis; quum nemo Rhodiorum arma adversus vos laturus sit. Si perseverabilis in ira, tempus a vobis petemus, quo hanc finestam legationem domum referamus: omnia libera capita, quidquid rhodiorum virorum, feminarum est, cum omni pecunia nostra naves conscendemus: ac, relictis penatibus publicis privatisque, Romam veniemus:

et, omni auro et argento, quidquid publici, quidquid privati est, in comitio, in vestibulo curiae vestrae, cumulado, corpora nostra coniugumque ac liberorum vestrae potestati permittemus, hic passuri, quodcumque patiendum erit. Procul ab oculis nostris urbs nostra diripiatur, incendatur. Hostes Rhodios esse, Romani iudicare possunt: est tamen et nostrum aliquod de nobis iudicium, quo nunquam iudicabimus nos vestros hostes: nec quidquam hostile, etiam si omnia patiemur, faciemus.

XXV. Secundum talem orationem universi rursus prociderunt, ramosque oleae supplices iactantes, tandem excitati, curia excesserunt. Tunc sententiae interrogari coeptae. Infestissimi Rhodiis erant, qui consules praetoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum causam eorum adiuvit M. Porcius Cato; qui, asper ingenio, tum lenem mitemque senatorem egit. Non inferam simulacrum viri copiosi, quae dixerit, referendo: ipsius oratio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Rhodiis responsum ita redditum est, ut nec hostes fierent, nec socii permanerent. Philocrates et Astymedes principes legationis erant. Partem cum Philocrate renuntiare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Romae subsistere, qui, quae agerentur, sciret, certioresque suos faceret. In praesentia praesidia deducere ante certam diem ex Lycia Cariaque iusserunt praefectos. Haec Rhodum nuntiata. Quae per se tristitia fuissent, quia maioris mali levatus erat timor, quum bellum timuissent, in gaudium renuntiata verterunt. Itaque extemplo coronam viginti millium aureorum decreverunt: Theaetelum, praefectum classis, in eam legationem miserunt. Societatem ab Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum populi fieret, aut literis mandaretur: quod, nisi impetrarent, maior a repulsa ignominia esset. Praefecti classis id unius erat ius, ut agere de ea re sine rogatione ulla perlata posset. Nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali foedere se cum Romanis non illigarent ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus absunderent auxilii sui, si quid opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate et fortuna eorum percipiendi. Tunc utique petenda so-

cietas videbatur, non quae tutiores eos ab aliis faceret, (nec enim timebant quemquam, praeter Romanos) sed quae ipsis Romanis minus suspectos. Sub idem fere tempus et Caunii descivere ab his, et Mylasenses Euromensium oppida occuparunt. Non ita fracti animi civitatis erant, ut non sentirent, si Lycia et Caria ademptae ab Romanis forent, cetera aut se ipsa per defectionem liberarent, aut a finitimis occuparentur, includi se insulae parvae et sterilis agri litoribus, quae nequaquam alere tantae urbis populum posset. Missa igitur iuventute, propere et Caunios, quamquam Cibyratarum asciverant auxilia, coëgerunt imperio parere; et Mylasenses Alabandensesque, qui, Euromensium provincia adempta, ad ipsos coniuncto exercitu venerunt, circa Orthosiam acie vicerunt.

XXVI. Dum haec ibi, alia in Macedonia, alia Romae geruntur, interim in Illyrico L. Anicius rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodrae, quae regia fuerat, praesidio imposito Gabinium praefecit, Rhizoni et Olcinio urbibus opportunis C. Licinium. Praepositis his Illyrico, cum reliquo exercitu in Epirum est profectus: ubi prima Phauota ei dedita, tota multitudine cum infulis obviam effusa. Hinc, praesidio imposito, in Molossidem transgressus: cuius omnibus oppidis, praeter Passaronem, et Tecmonem, et Phylacen, et Horreum, receptis, primum ad Passaronem ducit. Antinous et Theodotus principes eius civitatis erant, insignes et favore Persei, et odio adversus Romanos: iidem universae genti auctores desciscendi ab Romanis. Hi conscientia privatae noxae, quia ipsis nulla spes veniae erat, ut communi ruina patriae opprimerentur, clauserunt portas, multitudinem, ut mortem servituti praeponerent, hortantes. Nemo adversus praepotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam, nobilis et ipse adolescens, quum maior a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset, *Quae vos rabies, inquit, agit, qui duorum hominum noxae civitatem accessionem facitis? Equidem pro patria qui letum oppetissent, saepe fando audivi: qui patriam pro se perire aequum censerent, hi primi inventi sunt. Quin aperimus portas, et*

imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit? Haec dicentem quum multitudo sequeretur, Antinous et Theodotus in primam stationem hostium irruperunt, atque ibi, offerentes se ipsi vulneribus, interfecti: urbs dedita est Romanis. Simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem, ipso interfecto, per deditionem recepit. Nec Phylace, nec Horreum, oppugnationem tulerunt. Pacata Epiro, divisisque in hiberna copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum, Scodrae, quo quinque legati ab Roma venerant, evocatis ex tota provincia principibus, conventum habuit. Ibi pro tribunali pronuntiavit de sententia consilii: *Senatum populumque romanum Illyrios esse liberos iubere; praesidia ex omnibus oppidis, arcibus, et castellis sese deducturum. Non solum liberos, sed etiam immunes fore Issenses, et Taulantios, Dassaretiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod, incolumi Gentio, ad Romanos defecissent. Daorseis quoque immunitatem dare, quod, relicto Caravantio, cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus, et Dassarensibus, et Selepitanis, ceterisque Illyriis, vectigal dimidium eius impositum, quod regi pependissent.* Inde in tres partes Illyricum divisit. Unam eam fecit, quae supra dicta est; alteram Labeatas omnes; tertiam Agravonitas, et Rhizonitas, et Olciniatas, accolaeque eorum. Hac formula dicta in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in hiberna rediit.

XXVII. Dum haec in Illyrico geruntur, Paullus ante adventum decem legatorum Q. Maximum filium, iam ab Roma regressum, ad Aeginium et Agassas diripendas mittit: Agassas, quod, quum Marcio consuli tradidissent urbem, petita ultro societate romana, defece- rant rursus ad Persea: Aeginiensium novum crimen erat. Famae de victoria Romanorum fidem non habentes, in quosdam militum, urbem ingressos, hostiliter saevierant. Ad Aeniorum quoque urbem diripiendam L. Postumium misit, quod pertinacius, quam finitimae civitates, in armis fuerant. Autumnus fere tempus erat; cuius temporis initio circumeundam Graeciam, visendaque, quae nobilitata fama maiora auribus accepta sunt, quam oculis noscuntur, ut statuit, praeposito castris

C. Sulpicio Gallo, profectus cum haud magno comitatu, tegentibus latera Scipione filio et Athenaeo Eumenis regis fratre, per Thessaliam Delphos petit, inclutum oraculum: ubi, sacrificio Apollini facto, inchoatas in vestibulo columnas, quibus imposituri statuas regis Persei fuerant, suis statuis victor destinavit. Lebadiae quoque templum Iovis Trophonii adiit. Ubi quum vidisset os specus, per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Iovi Hercynaeque facto, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi Euboeaeque insulae, ponte continenti iunctae, descendit. A Chalcide Aulidem rate traiecit, trium millium spatio distantem, portum inclutum statione quondam mille navium Agamemnoniae classis, Dianaeque templum, ubi navibus cursum ad Troiam, filia victima aris admota, rex ille regum petiit. Inde Oropum Atticae ventum est; ubi pro deo vates antiquus colitur, templumque vetustum est, fontibus rivisque circa amoenum. Athenas inde, plenas quidem et ipsas vetustate famae, multa tamen visenda habentes: arcem, portus, muros Piraeum urbi iungentes, navalia magnorum imperatorum, simulacra deorum hominumque, omni genere et materiae et artium insignia.

XXVIII. Sacrificio Minervae praesidi arcis in urbe facto profectus, Corinthum altero die pervenit. Urbs erat tunc praeclara ante excidium; arx quoque et Isthmus praebuere spectaculum: arx intra moenia in immanem altitudinem edita, scatens fontibus: Isthmus duo maria, ab occasu et ortu solis finitima, arctis faucibus dirimens. Sicyonem inde et Argos nobiles urbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclutam Aesculapii nobili templo; quod, quinque millibus passuum ab urbe distans, nunc vestigiis revulsorum donorum, tum donis dives erat, quae remediorum salutarium aegri mercedem sacraverant deo. Inde Lacedaemonem adit, non operum magnificentia, sed disciplina institutisque memorabilem, ac Pallantium: unde per Megalopolim Olympiam ascendit; ubi et alia quidem spectanda visa, et, Iovem velut praesentem intuens, motus animo est. Itaque, haud secus quam si in Capitolio immolaturus

esset, sacrificium amplius solito apparari iussit. Ita peragrata Graecia, ut nihil eorum, quae quisque Persei bello privatim aut publice sensisset, inquireret, ne cuius metu sollicitaret animos sociorum, Demetriadem quum revertitur, in itinere sordidata turba Aetolorum occurrit; mirantique et percunctanti, quid esset, defertur, quingentos quinquaginta principes ab Lycisco et Tisippo, circumsessio senatu per milites romanos, missos a Baebio praefecto praesidii; interfectos; alios in exilium actos esse: bonaque eorum, qui interfecti essent, et exsulum possidere, qui arguebant. Iussis Amphipoli adesse, ipse, convento Cn. Octavio Demetriade, postquam fama accidit, traiecisse iam mare decem legatos, omnibus aliis omissis, Apolloniam ad eos pergit. Quo quum Perseus obviam Amphipoli nimis soluta custodia processisset, (id diei iter est) ipsum quidem benigne allocutus est: ceterum, postquam in castra ad Amphipolim venit, graviter increpuisse traditur C. Sulpicium: primum, quod Persea tam procul a se vagari per provinciam passus esset: deinde, quod adeo indulgisset militibus, ut nudare tegulis muros urbis ad tegenda hibernacula sua pateretur: referrique tegulas et resarciri tecta, sicut fuerant, iussit. Et Persea quidem cum maiore filio Philippo, traditos A. Postumio, in custodiam misit: filiam cum minore filio, a Samothrace accitos Amphipolim, omni liberali cultu habuit.

XXIX. Ipse, ubi dies venit, quo adesse Amphipoli denos principes civitatum iusserat, literasque omnes, quae ubique depositae essent, et pecuniam regiam conferri, cum decem legatis, circumfusa omni multitudine Macedonum, in tribunali consedit. Assuetis regio imperio tamen novum formam terribilem praebuit tribunal, submotor aditus, praeco, accensus, insueta omnia oculis auribusque; quae vel socios, nedum hostes victos, terrere possent. Silentio per praeconem facto, Paullus latine, quae senatui, quae sibi ex consilii sententia visa essent, pronuntiavit; ea Cn. Octavius praetor (nam et ipse aderat) interpretata sermone graeco referebat. *Omnia primum liberos esse iubere Macedonas, habentes urbes easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos creantes*

magistratus: tributum dimidium eius, quod pependissent regibus, pendere populo romano. Deinde in quatuor regiones dividi Macedoniam. Unam fore et primam partem, quod agri inter Strymonem et Nessum amnem sit: accersurum huic parti trans Nessum, ad orientem versum, qua Perseus tenuisset vicos, castella, oppida, praeter Aenum, et Maroneam, et Abdera; trans Strymonem autem vergentia ad occasum, Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticen appellant. Secundam fore regionem, quam ab ortu Strymo amplecteretur amnis, praeter Synticen Heracleam et Bisaltas: ab occasu qua Axius terminaret fluvius, additis Paeonibus, qui prope Azium flumen ad regionem orientis colerent. Tertia pars facta, quam Axius ab oriente, Peneus amnis ab occasu, cingunt: ad septentrionem Bora mons obiiicitur. Adiecta huic parti regio Paeoniae, qua ab occasu praeter Azium amnem porrigitur: Edessa quoque et Beroea eodem concesserunt. Quarta regio trans Boram montem, una parte confinis Illyrico, altera Epiro. Capita regionum, ubi concilia fierent, primae regionis Amphipolim, secundae Thessalonicen, tertiae Pellam, quartae Pelagoniam fecit. Eo concilia suae cuiusque regionis indici, pecuniam conferri, ibi magistratus creari iussit. Pronuntiavit deinde, neque connubium, neque commercium agrorum aedificiorumque inter se placere cuiquam extra fines regionis suae esse. Metalla quoque auri atque argenti non exerceri: ferri et aeris permitti. Vectigal exerceantibus dimidium eius impositum, quod pependissent regi. Et sale invecto uti vetuit. Dardanis repetentibus Paeoniam, quod et sua fuisset, et continens esset finibus suis, Omnibus dare libertatem pronuntiavit, qui sub regno Persei fuissent. Post non impetratam Paeoniam, salis commercium dedit: tertiae regioni imperavit, ut Stobos Paeoniae deveherent, pretiumque statuit. Navalem materiam et ipsos caedere, et alios pati vetuit. Regionibus, quae affines barbaris essent, (excepta autem tertia, omnes erant) permisit, ut praesidia armata in finibus extremis haberent.

XXX. Haec, pronuntiata primo die conventus, varie affecerunt animos. Libertas praeter spem data arrexuit, et levatum annum vectigal. Regionatim commercia interruptis ita videri lacerata, tamquam animalia in artus,

alterum alterius indigentes, distracta: adeo, quanta Macedonia esset, quam divisui facilis, et ut se ipsa quaeque contenta pars esset, Macedones quoque ignorabant. Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros, (trans Nessum amnem incolunt et circa Strymonem) et multas frugum proprietates, et metalla, et opportunitatem Amphipolis: quae obiecta claudit omnes ab oriente sole in Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas urbes, Thessalonicen et Cassandream, habet; ad hoc Pallenen, fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei praebent portus ad Toronem ac montem Atho, (Aeneae vocant hunc) alii ad insulam Euboeam, alii ad Hellespontum opportune versi. Tertia regio nobiles urbes, Edessam et Beroeam et Pellam, habet, et Vettiorum bellicosam gentem: incolas quoque permultos Gallos et Illyrios, impigros cultores. Quartam regionem Eordaei et Lyncestae et Pelagones incolunt: iuncta his Atintania, et Stymphalis, et Elimiotis. Frigida haec omnis, duraque cultu, et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terrae similia habet. Ferociores eos et accolae barbari faciunt; nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos. Divisae itaque Macedoniae, partium usibus separatis, quanta universos teneat Macedonas, formula dicta, quum leges quoque se daturum ostendisset.

XXXI. Aetoli deinde citati: in qua cognitione magis, utra pars Romanis, utra regi favisset, quaesitum est, quam utri fecissent iniuriam; aut acceperant. Noxa liberati interfectores: exsilium pulsus aequae ratum fuit, ac mors interfectis. A. Baebius unus est damnatus, quod milites romanos prae buisset ad ministerium caedis. Hic eventus Aetolorum causae in omnibus Graeciae gentibus populisque eorum, qui partis Romanorum fuerant, inflavit ad intolerabilem superbiam animos; et obnoxios pedibus eorum subiecit, quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat. Tria genera principum in civitatibus erant: duo, quae adulando aut Romanorum imperium, aut amicitiam regum, sibi privatim opes oppressis faciebant civitatibus: medium unum, utrique generi adversum, libertatem et leges tuebatur. His ut

maior apud suos caritas, ita minor ad externos gratia erat. Secundis rebus elati Romanorum partis eius fautores, soli tum in magistratibus, soli in legationibus erant. Hi quum frequentes et ex Peloponneso, et ex Boeotia, et ex aliis Graeciae conciliis adessent, implere aures decem legatorum: *Non eos tantum, qui se propalam per vanitatem iactassent, tanquam hospites et amicos Persei, sed multo plures alios ex occulto fuisse: reliquos per speciem tuendae libertatis in conciliis adversus Romanos omnia instruxisse: nec aliter eas mansuras in fide gentes, nisi, fractis animis partium, aleretur confirmareturque auctoritas eorum, qui nihil praeter imperium Romanorum spectarent.* Ab his editis nominibus, evocati literis imperatoris ex Aetolia, Acarnaniaque, et Epiro, et Boeotia, qui Romani ad causam dicendam sequerentur: in Achaiam ex decem legatorum numero profecti duo, C. Claudius et Cn. Domitius, ut ipsi edicto evocarent. Id duabus de causis factum: una, quod fiducia plus animorumque esse Achaeis ad non parendum credebant, et forsitan etiam in periculo fore Callicratem et ceteros criminum auctores delatoresque: altera, cur praesentes evocarent, causa erat, quod ex aliis gentibus principum literas deprensas in commentariis regis habebant: in Achaeis caecum erat crimen, nullis eorum literis inventis. Aetolis dimissis, Acarnanum citata gens. In his nihil novatum, nisi quod Leucas exempta est Acarnanum concilio. Quaerendo deinde latius, qui publice aut privatim partium regis fuissent, in Asiam quoque cognitionem extendere: et ad Antissam in Lesbo insula diruendam; traducendos Methymnam Antissaeos, Labeonem miserunt; quod Antenorem, regium praefectum, quo tempore cum lembis circa Lesbum est vagatus, portu receptum commeatibus iuissent. Duo securi percussi viri insignes; Andronicus Andronici filius aetolus, quod, patrem secutus, arma contra populum romanum tulisset: et Neo thebanus, quo auctore societatem cum Perseo iunxerant.

XXXII. His rerum externarum cognitionibus interpositis, Macedonum rursus advocatum concilium. Pronuntiatum, *Quod ad statum Macedoniae pertinebat, senatores,*

quos *synedros* vocant, *legendos esse, quorum consilio res publica administraretur.* Nomina deinde sunt recitata principum Macedonum, quos cum liberis, maioribus quam quindecim annos natis, praecedere in Italiam placeret. Id, prima specie saevum, mox apparuit multitudini Macedonum pro libertato sua esse factum. Nominati sunt enim regis amici purpuratique, duces exercituum, praefecti navium aut praesidiorum; servire regi humiliter, aliis superbe imperare assueti: praedivites alii, alii, quos fortuna non aequarent, his sumptibus pares: regius omnibus victus vestitusque: nulli civilis animus, neque legum neque libertatis aequae patiens. Omnes igitur, qui in aliquibus ministeriis regis, etiam qui in minimis legationibus fuerant, iussi Macedonia excedere, atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denuntiata. Leges Macedoniae dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis, sed sociis bene meritis, dare videretur: et quas ne usus quidem longo tempore (qui unus est legum corrector) experiendo argueret. Ab scriis rebus ludicrum, quod ex multo ante praeparato, et in Asiae civitates, et ad reges missis, qui denuntiarent, et quum circumiret ipse Graeciae civitates, indixerat principibus, magno apparatu Amphipoli fecit. Nam et artificum omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, et athletarum, et nobilium equorum convenit: et legationes cum victimis, et quidquid aliud deorum hominumque causa fieri magnis ludis in Graecia solet. Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quae rudescunt Romani erant, admirarentur. Epulae quoque legationibus paratae et opulentia et cura eadem. Vulgo dictum ipsius ferebant: *Et convivium instruere, et ludos parare eiusdem esse, qui vincere bello sciret.*

XXXIII. Editio ludicro omnis generis, clypeisque aereis in naves impositis, cetera omnis generis arma, cumlata in ingentem acervum, precatus Martem, Minervam, Luamque matrem, et ceteros deos, quibus spolia hostium dicare ius fasque est, ipse imperator, face subdita, succendit. Deinde circumstantes tribuni militum pro se quisque ignes coniecerunt. Notata est in illo conventu

Europae Asiaeque, undique partim ad gratulationem, partim ad spectaculum contracta multitudine, tantis navalibus terrestribusque exercitibus, ea copia rerum, ea vilitas annonae, ut et privatis, et civitatibus, et gentibus, dona data pleraque eius generis sint ab imperatore, non in usum modo praesentem, sed etiam quod domos aveherent. Spectaculo fuit ei, quae venerat, turbae non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quam praeda macedonica omnis, ut viseretur, exposita statuarum, tabularumque, textilium, et vasorum ex auro et argento et aere et ebore factorum ingenti cura in ea regia: ut non in praesentem modo speciem, qualibus referta regia Alexandriae erat, sed in perpetuum usum fierent. Haec, in classem imposita, devehenda Romam Cn. Octavio data. Paullus, benigne legatis dimissis, transgressus Strymonem, mille passuum ab Amphipoli castra posuit: inde profectus, Pellam quinto die pervenit. Praetergressus urbem, ad Spelaëum, quod vocant, biduum moratus, P. Nasicam, et Q. Maximum filium cum parte copiarum ad depopulandos Illyrios, qui Persea iuverant bello, misit, iussus ad Oricum sibi occurrere: ipse, Epirum petens, quintis decimis castris Passaronem pervenit.

XXXIV. Haud procul inde Anicii castra aberant. Ad quem literis missis, ne quid ad ea, quae fierent, moveretur; *senatum praedam Epiri civitatum, quae ad Persea defecissent, exercitui dedisse*, summissis centurionibus in singulas urbes, qui se dicerent ad praesidia deducenda venisse, ut liberi Epirotae, sicut Macedones, essent, denos principes ex singulis evocavit civitatibus: quibus, quum denuntiasset, ut aurum atque argentum in publicum proferretur, per omnes civitates cohortes dimisit. Ante in ultiores, quam in propiores, profecti, ut uno die in omnes perveniretur. Edita tribunis centurionibusque erant, quae agerentur. Mane aurum omne argentumque collatum: hora quarta signum ad diripendas urbes datum est militibus: tantaque praeda fuit, ut in equitem quadringeni denarii, peditibus duceni dividerentur, centum quinquaginta millia capitum huma-

norum abducerentur. Muri deinde direptarum urbium diruti sunt: ea fuere oppida circa septuaginta. Vendita praeda omnium, de ea summa militi numeratum est. Paullus ad mare Oricum descendit, nequaquam, ut ratus erat, expletis militum animis: qui, tamquam nulum in Macedonia gessissent bellum, expertes regiae praedae esse indignabantur. Orici quum missas cum Scipione Nasica Maximoque filio copias invenisset, exercitu in naves imposito, in Italiam traiecit. Et post paucos dies Anicius, conventu reliquorum Epirotarum Acarnanumque acto, iussisque in Italiam sequi principibus, quorum cognitionem causae reservarat, et ipse, navibus expectatis, quibus usus macedonicus exercitus erat, in Italiam traiecit. Quum haec in Macedonia Epiroque gesta sunt, legati, qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos et regem Enmenem missi erant, in Asiam pervenerunt. Induciis per hiemem factis, et Galli domos abierant, et rex in hiberna concesserat Pergamum, gravique morbo aeger fuerat. Ver primum ex domo excivit: iamque Synnada pervenerant, quum Eumenes ad Sardes undique exercitum contraxerat. Ibi et Romani Solovettium ducem Gallorum Synnadis allocuti, et Attalus cum iis profectus; sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo Gallorum est locutus, retulitque, ferociorem eum deprecando factum: ut mirum videri posset, inter tam opulentos reges, Antiochum Ptolemaeumque, tantum legatorum romanorum verba valuisse, ut extemplo pacem facerent; apud Gallos nullius momenti fuisse.

XXXV. Romam primum reges captivi, Perseus et Gentius, in custodiam cum liberis abducti; dein turba alia captivorum: tum quibus Macedonum denuntiatum erat, ut Romam venirent, principumque Graeciae. Nam hi quoque non solum praesentes exciti erant, sed etiam, si qui apud reges esse dicebantur, literis arcessiti sunt. Paullus ipse post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant, ornata macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum, sed etiam regiorum textilium, adverso Tiberi ad

urbem est subvectus, completis ripis obviam effusa multitudine. Paucos post dies Anicius et Octavius classe sua advecti. Tribus iis omnibus decretus est ab senatu triumphus: mandatumque Q. Cassio praetori, cum tribunis plebis ageret, ex auctoritate patrum rogationem ad plebem ferrent, ut iis, quo die urbem triumphantes inveherentur, imperium esset. Intacta invidia media sunt: ad summa ferme tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est: Paullum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obrectatio carpsit. Antiqua disciplina milites habuerat; de praeda parcius, quam speraverant ex tantis regiis opibus, dederat nihil relicturis, si aviditati indulgeretur, quod in aerarium deferret. Totus macedonicus exercitus imperatori erat negligenter affuturus comitiis ferendae legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundae legionis in Macedonia fuerat, privatum imperatori inimicus, prensando ipse, et per suae legionis milites sollicitando, stimulaverat, ut frequentes ad suffragium adessent: *Imperiosum ducem et malignum antiquando rogationem, quae de triumpho eius ferretur, ulciscerentur: plebem urbanam secuturam esse militum iudicia. Pecuniam illum dare non potuisse? Militem honorem dare posse! ne speraret ibi fructum gratiae, ubi non meruisset.*

XXXVI. His incitatis, quum in Capitolio rogationem eam Ti. Sempronius tribunus plebis ferret, et privatis de lege dicendi locus esset, sed ad suadendum, ut in re minime dubia, laud quisquam procederet; Ser. Galba repente processit, et a tribunis postulavit, *Ut, quoniam hora iam octava dici esset; nec satis temporis ad demonstrandum haberet, cur L. Aemilium non iuberent triumphare, in posterum diem differrent, et mane eam rem agerent. Integro sibi die ad causam eam orandam opus esse. Quum tribunus dicere eo die, si quid vellet, iuberet, in noctem rem dicendo extraxit, referendo admonendoque, Exacta acerbe munia militiae; plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, iniunctum; contra in praemiis, in honoribus, omnia arctata: militiamque, si talibus succedat ducibus, horridiorem asperioresque bellantibus; eandem victoribus inopem atque inhonoratam futuram. Ma-*

cedonas in meliore fortuna, quam milites romanos, esse. Si frequentes postero die ad legem antiquandam adessent, intellecturos potentes viros, non omnia in ducis, aliquid et in militum manu esse. His vocibus incitati, postero die milites tanta frequentia Capitolium compleverunt, ut aditus nulli praeterea ad suffragium ferendum esset. Intro vocatae primae tribus quum antiquarent, concursu in Capitolium principum civitatis factus est, Indignum facinus esse, clamitantium, L. Paullum, tanti belli victorem despoliari triumpho; obnoxios imperatores tradi licentiae atque avaritiae militari. Nunc nimis saepe per ambitionem peccari. Quid si domini milites imperatoribus imponantur? In Galbam pro se quisque probra ingerere. Tandem, hoc tumultu sedato, M. Servilius, qui consul et magister equitum fuerat, ut de integro eam rem agerent, ab tribunis petere, dicendique sibi ad populum potestatem facerent. Tribuni, quum ad deliberandum secessissent, victi auctoritatibus principum, de integro agere coeperunt, revocatuosque se easdem tribus renuntiarent, si M. Servilius aliique privati, qui dicere vellent, dixissent.

XXXVII. Tum Servilius: *Quantus imperator L. Aemilius fuerit, Quirites, si ex alia re nulla aestimari possit, vel hoc satis erat, quod, quum tam seditiosos et leves milites, tam nobilem, tam temerarium, tam eloquentem ad instigandam multitudinem inimicum in castris haberet, nullam in exercitu seditionem habuit. Eadem severitas imperii, quam nunc oderunt, tunc eos continuit. Itaque, antiqua disciplina habiti, neque fecerunt. Scr. quidem Galba, si in L. Paulo accusando tirocinium ponere, et documentum eloquentiae dare voluit, non triumphum impedire debuit, quem, si nihil aliud, senatus iustum esse iudicaverat: sed postero die, quam triumphatum est, privatum eum visurus esset, nomen deferret, et legibus interrogaret; aut serius paullo, quum primum magistratus ipse cepisset, diem diceret, inimicum ad populum accusaret. Ita et pretium recte facti triumphum haberet L. Paullus pro egregie bello gesto; et poenam, si quid et vetere gloria sua et nova indignum fecisset. Sed videlicet, cui crimen nullum, nullum probrum dicere poterat, eius obtrectare laudes voluit. Diem*

integrum hesterno die ad accusandam L. Paullum petiit: quatuor horas, quantum supererat diei, dicendo absumpsit. Quis unquam tam nocens reus fuit, cuius vitia vitae tot horis expromi non possent? Quid interim obiecit, quod L. Paullus, si causam dicat, negatum velit? Duas mihi aliquis conciones parumper faciat: unam militum macedonicorum; puram alteram, integrioris iudicii et a favore et odio, universo iudicante populo romano. Apud concionem togatam et urbanam prius reus agatur. Quid apud Quirites Romanos, Ser. Galba, diceres? illa enim tibi tota abscisa oratio esset: « In statione severius et intentius instisti: vigiliae acerbius et diligentius circumitae sunt; »
 « operis plus, quam antea, fecisti, quum ipse imperator et »
 « exactor circumiret; eodem die et iter fecisti, et in aciem »
 « ex itinere ductus es. Ne victorem quidem te acquiescere »
 « passus est: statim ad persequendos hostes duxit. Quum »
 « te praeda partienda locupletem facere posset, pecuniam »
 « regiam translaturus in triumpho est, et in aerarium la- »
 « turus. » Haec sicut ad militum animos stimulandos aliquem aculeum habent, qui parum licentiae, parum avaritiae suae inservitum censent; ita apud populum romanum nihil valuissent: qui, ut vetera atque audita a parentibus suis non repetat, quae ambitione imperatorum clades acceptae sint, quae severitate imperii victoriae partae, proximo certe punico bello, quid inter M. Minucium magistrum equitum et Q. Fabium Maximum dictatorem interfuerit, meminit. Itaque accusatorem id scire potuisse, et supervacaneam defensionem Paulli fuisse. Transeat ad alteram concionem: nec Quirites vos, sed milites videor appellaturus, si nomen hoc saltem ruborem incutere, et verecundiam aliquam imperatoris violandi asferre possit.

XXXVIII. Equidem ipse aliter affectus animo sum, qui apud exercitum mihi loqui videar, quam paullo ante eram, quum ad plebem urbanam spectabat oratio. Quid etiam dicitis, milites? Aliquis est Romae, praeter Persea, qui triumphari de Macedonibus nolit? et eum non iisdem manibus discerpitis, quibus Macedonas vicistis? Vincere vos prohibuisset, si potuisset, qui triumphantes urbem inire prohibet. Erratis, milites, si triumphum imperatoris tantum, et non militum quoque et universi populi romani, esse

decus censetis. Non unius in hoc Paulli. Multi etiam, qui ab senatu non impetrarunt triumphum, in monte Albano triumpharunt. Nemo L. Paulo magis eripere decus perfecti belli macedonici potest, quam C. Lutatio primi punici belli, quam P. Cornetio secundi, quam illis, qui post eos triumphaverunt. Nec L. Paullum minorem aut maiorem imperatorem triumphus faciet. Militum magis in hoc universique populi romani fama agitur. Primum ne invidiae et ingrati animi adversus clarissimum quemque civem opinionem habeat, et imitari in hoc populum atheniensem, lacerantem invidia principes suos, videatur. Satis peccatum in Camillo a maioribus vestris est, quem tamen ante receptam per eum a Gallis urbem violarunt: satis insuper a vobis in P. Africano. Literni domicilium et sedem fuisse domitoris Africae! Literni sepulcrum ostendi! Erubescamus, gloria si par illis viris L. Paullus, iniuria vestra exaequetur. Haec igitur primum infamia deleatur, foeda apud alias gentes, damnosa apud nostros. Quis enim aut Africani, aut Paulli, similis esse in ingrata et inimica bonis civitate velit? Si infamia nulla esset, et de gloria tantum ageretur, qui tandem triumphus non communem nominis romani gloriam habet? Tot de Gallis triumphi, tot de Hispanis, tot de Poenis, ipsorum tantum imperatorum, an populi romani, dicuntur? Quemadmodum non de Pyrrho modo, nec de Hannibale, [nec de Philippo,] sed de Epirotis, Carthaginensibusque, et Macedonibus triumphus acti sunt; sic non M. Curius tantum, nec P. Cornelius, [nec T. Quinctius,] sed Romani triumpharunt. Militum quidem propria est causa; qui et ipsi laureati, et quisque donis, quibus donati sunt, insignes, triumphum nomine cient, suasque et imperatoris laudes canentes per urbem incedunt. Si quando non deportati ex provincia milites ad triumphum sint, fremunt: et tamen tum quoque se absentes, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare credunt. Si quis vos interroget, milites, ad quam rem in Italiam deportati, et non statim, confecta provincia, dimissis sitis? quid Romam frequentes sub signis veneritis, quid moremini hic, et non diversi domos quisque abeat vestras? quid aliud respondeatis, quam vos triumphantes videri velle? Vos certe victores conspici velle debebatis.

XXXIX. *Triumphatum nuper de Philippo, patre huius, et de Antiocho est. Ambo regnabant, quum de his triumphatum est. De Perseo capto, in urbem cum liberis abducto, non triumphabitur? Quod si in curru scandentes Capitolium, auratos purpuratosque, ex inferiore loco L. Paullus in turba togatorum unus privatus interroget: L. Anici, Cn. Octavi, utrum vos digniores triumpho esse, an me, censetis? currum ei cesseris, et prae pudore videntur insignia ipsi sua tradituri. Et vos Gentium, quam Persea, duci in triumpho mavultis, Quirites, et de accessione potius belli, quam de bello, triumphari? Et legiones ex Illyrico laureatae urbem inibunt, et navales socii? Macedonicae legiones, suo abrogato, triumphos alienos spectabunt? Quid deinde tam opimae praedae, tam opulentae victoriae spoliis fiet? Quonam abdentur illa tot millia armorum, detracta corporibus hostium? an in Macedoniam remittentur? Quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabulae pictae, textilia, tantum argenti caelati, tantum auri, tanta pecunia regia? An noctu, tamquam furtiva, in aerarium deportabuntur? Quid? illud spectaculum maximum, nobilissimum opulentissimusque rex captus, ubi victori populo ostendetur? Quos Syphax rex captus, accessio punci belli, concursus fecerit, plerique meminimus. Perseus rex captus, Philippus et Alexander filii regis, tanta nomina, subtrahentur civitatis oculis? Ipsum L. Paullum, bis consulem, domitorem Graeciae, omnium oculi conspiciere urbem curru ingredientem avent. Ad hoc fecimus consulem, ut bellum, per quadriennium ingenti etiam pudore nostro tractum, perficeret: cui sortito provinciam, cui proficiscenti praesagientibus animis victoriam triumphumque destinavimus, ei victori triumphum negaturi? et quidem non homines tantum, sed deos etiam suo honore fraudaturi? Diis quoque enim, non solum hominibus, debetur triumphus. Maiores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab diis sunt, et finem statuerunt. Consul, proficiscens, praetorsae, paludatus cum lictoribus in provinciam et ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: victor, perpetrato eodem, in Capitolio triumphans ad eosdem deos, quibus vota nuncupavit, merita dona populi romani transvehit. Pars non minima triumphi est victimae praecedentes; ut appareat, diis grates*

agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire. Omnes illas victimas, quas traducendas in triumpho vindicavit, alias alio cadente, mactabitis? Quid? illas epulas senatus, quae nec privato loco, nec publico profano, sed in Capitolio eduntur, (utrum hominum voluptatis causa, an deorum hominumque?) auctore Ser. Galba, turbaturi estis? L. Paulli triumpho portae claudentur? Rex Macedonum Perseus cum liberis et turba alia captivorum, spolia Macedonum, citra flumen relinquentur? L. Paullus privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit? Et tu, centurio, miles, quid de imperatore Paulo senatus decrevit potius, quam quid Ser. Galba fabuletur, audi: et hoc dicere me potius, quam illum, audi. Ille nihil, praeterquam loqui, et id ipsum maledice ac maligne, didicit: ego ter et vicies cum hoste per provocationem pugnavi: ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia retuli: insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo. Nudasse deinde se dicitur, et, quo quaeque bello vulnera accepta essent, retulisse. Quae dum ostentat, adapertis forte, quae velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit. Tum, Hoc quoque, quod ridetis, inquit, in equo dies noctesque persedendo habeo: nec magis me eius, quam cicatricum harum, pudet poenitetque; quando nunquam mihi impedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiaeque fuit. Ego hoc ferro saepe vexatum corpus vetus miles adolescentibus militibus ostendi: Galba nitens et integrum denudet. Revocate, si videtur, tribuni, ad suffragium tribus; ego ad vos, milites, [descendam, euntesque ad suffragia assectabor, et notabo improbos ingratosque, et eos, qui non regi se ab imperatore, sed eum ultro sibi per ambitionem servire aequum censent. Hac oratione castigata militaris turba ita mutavit animum, ut tribus ad suffragium revocatae ad unam omnes rogationem de triumpho iuberent. Victa igitur inimicorum malevolentia et obtrectione, triumphavit Paullus de Perseo rege et Macedonibus per triduum, ante diem quartum et tertium et pridie Calendas Decembres. Fuit hic triumphus, sive magnitudinem victi regis, sive speciem simulacrorum, sive pecuniae vim spectes, longe magnificentissimus, ut omnium ante actorum compara-

tionem amplitudine superaret. Populus, exstructis per forum et cetera urbis loca, qua traduci pompam oportebat, tabulatis theatrorum in modum, spectavit in candidis togis. Aperta templa omnia et sertis coronata ture fumabant. Lictores satellitesque confluentem temere turbam et vage discurrentem summoventes e medio, patientes late vias vacuasque praebebant. Quum in tres, ut diximus, dies distributa esset pompa spectaculi, primus dies vix suffecit transvehendis signis tabulisque captivis, in ducentos quinquaginta currus impositis. Sequenti die multis plaustris translatum, quidquid macedonicorum armorum pulcherrimum et magnificentissimum fuit, quae et ipsa ferri aut aeris recens tersi nitore splendebant, et ita structa erant inter se, ut, quum acervatim potius cumulata, quam artificiose digesta, viderentur, miram quamdam hac ipsa velut temeraria et fortuita concursione speciem obicerent oculis: galeae scutis, et loricae ocreis, et peltae creticae, et thracicae caetrae, et pharetrae equestribus permixtae frenis, stric-tique gladii hinc inde mucrone exserto minaces, et e lateribus eminentes sarissae. Atque haec omnia quum laxius vincta inter se forent, si quando in transvehendo sibi mutuo alliderentur, martium quemdam ac terribilem edebant sonum, ut ne victa quidem conspici possent sine quodam animorum horrore. Tum onusta argento signato vasa quinquaginta supra septingenta a tribus millibus hominum portabantur. Tria talenta in singulis a quaternis gestata hominibus. Erant et qui crateras argenteos, et phialas, et calices, et cornua ferebant, tum apte inter se collocata, tum magnitudine, et pondere, et exstantis insigniter caelaturae artificio conspicua. Tertio autem die ducere agmen primo statim mane coepere tubicines, non festos solemnium pomparum modos, sed bellicum canentes, quasi in aciem procedendum foret. Post hos agebantur pingues, cornibus auratis, et vittis sertisque redimiti boves centum et viginti. Ducebant eos cincti fasciis eximio opere textis iuvenes, quibus comites additi pueri pateras aureas argenteasque gestabant. Sequebantur ii, qui signatum aurum in vasis septem et septuaginta ferebant, quorum unumquodque,

quemadmodum et ea, in quibus argentum translatum fuerat, tria talenta habebat. Tum visebatur sacra phiala decem talentorum pondo auri, pretiosis distincta gemmis, quam Paullus faciendam curaverat, et Antigonides, Seleucidesque, et Thericlea, ceteraque pocula ex auro, quibus Persei triclinia ornabantur. Subibat Persei currus, eius armis onustus, addito diademate. Sequebatur captivorum agmen: Bithys, Cotyis regis filius, obses in Macedoniam a patre missus, ac deinde cum Persei liberis captus a Romanis; tum ipsi Persei liberi, comitante educatorum et magistrorum agmine, manus ad spectatores cum lacrimis miserabiliter tendentium, et docentium pueros, implorandam suppliciter victoris populi misericordiam. Filii erant duo, puella una, qui eo maiorem movebant miserationem spectantibus, quod ipsi per aetatem vix mala sua intelligere poterant. Itaque plurimi lacrimas tenere non potuerunt, et omnibus confudit animum tacitus quidam moeror, qui sincero eos frui gaudio, quam diu sub oculis pueri fuerunt, non sineret. Pone filios incedebat cum uxore Perseus, pullo amictu, cum crepidis graeci moris, stupenti et attonito similis, et cui magnitudo malorum mentem omnino eripuisse videretur. Sequebatur amicorum et familiarium turba, quorum in vultu dolor gravis eminebat, quique, quum semper oculos in eum figerent, lacrimis rigantes ora, satis indicabant, sese illius dolere malis, suorum immemores. Hanc quidem ignominiam deprecatus erat Perseus, missis ad Aemilium, qui orarent, ne in triumpho duceretur. Risit Aemilius hominis ignaviam, et *Id quidem, inquit, in ipsius et pridem fuit, et nunc est, manu ac potestate*: tacite monens, ut generosa morte id, quod metuebat, dedecus effugeret. Sed forte consilium non admisit mollis animus, et nescio qua spe delinitus, maluit in praedae suae parte ipse numerari. Quadringentae inde coronae aureae portabantur, Paullo ab omnibus fere Graeciae et Asiae civitatibus in gratulationem victoriae per legatos dono missae: grandis sane, si per se ipsae spectarentur, pretii, sed mediocris accessio immanium opum, quae in hoc triumpho transvectae fuerant.]

XL. Summam omnis captivi auri argentique translati

sestertium millies ducenties fuisse, Valerius Antias tradit: quae haud dubie maior aliquanto summa ex numero plaustrorum ponderibusque auri, argenti, generatim ab ipso scriptis, efficitur. Alterum tantum aut in bellum proximum absumptum, aut in fuga, quum Samothracem peteret, dissipatum tradunt: eoque id mirabilius erat, quod tantum pecuniae intra triginta annos post bellum Philippi cum Romanis, partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis, coacervatum fuerat. Itaque admodum inops pecuniae Philippus, Perseus contra praedives, bellare cum Romanis coepit. Ipse postremo Paullus in curru magnam, quum dignitate alia corporis, tum senecta ipsa, maiestatem prae se ferens: post currum inter alios illustres viros filii duo, Q. Maximus et P. Scipio: deinde equites turmatim, et cohortes peditum suis quaeque ordinibus. Pediti in singulos dati denarii centeni, duplex centurioni, triplex equiti. Tantum pediti daturum fuisse credunt, et pro rata aliis, si aut non refragati honori eius fuissent, aut benigne, hac ipsa summa pronuntiata, acclamassent. Sed non Perseus tantum per illos dies documentum humanorum casuum fuit, in catenis ante currum victoris ducis per urbem hostium ductus; sed etiam victor Paullus, auro purpuraque fulgens. Nam duobus e filiis, quos, duobus datis in adoptionem, solos nominis, sacrorum, familiaeque heredes retinuerat domi, minor, ferme duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum, maior, quatuordecim annorum, triduo post triumphum decessit: quos praetextatos curru vehi cum patre, sibi ipsos similes praedestinantes triumphos, oportuerat. Paucis post diebus, data a M. Antonio tribuno plebis concione, quum de suis rebus gestis more celerorum imperatorum disseruisset, memorabilis eius oratio et digna romano principe fuit.

XLI. Quamquam et quam feliciter rempublicam administraverim, et quod duo fulmina domum meam per hos dies perculerint, non ignorare vos, Quirites, arbitror, quum spectaculo vobis nunc triumphus meus, nunc funera liberorum meorum fuerint; tamen paucis, quaeso, sinatis me cum publica felicitate comparare eo, quo debeo, animo

privatam meam fortunam. Profectus ex Italia, classem a Brundisio sole orto solvi; nona diei hora cum omnibus meis navibus Corcyram tenui. Inde quinto die Delphis Apollini pro me, exercitibusque, et classibus lustrandis sacrificavi. A Delphis quinto die in castra perveni: ubi exercitu accepto, mutatis quibusdam, quae magna impedimenta victoriae erant, progressus inde, quia inexpugnabilia castra hostium erant, neque cogi pugnare poterat rex, inter praesidia eius saltum ad Petram evasi, et, ad pugnam rege coacto, acie vici: Macedoniam in potestatem populi romani redegei, et, quod bellum per quadriennium quatuor ante me consules ita gesserunt, ut semper successorum traderent gravius, id ego quindecim diebus perfeci. Aliarum deinde secundarum rerum velut proventus secutus. Civitates omnes Macedoniae se dediderunt; gaza regia in potestatem venit; rex ipse, tradentibus prope ipsis diis, in templo Samothracum cum liberis est captus. Mihi quoque ipsi nimia iam fortuna mea videri, eoque suspecta esse. Maris pericula timere coepi, in tanta pecunia regia in Italiam traicienda, et victore exercitu transportando. Postquam omnia secundo navium cursu in Italiam pervenerunt, neque erat, quod ultra precarer, illud optavi, ut, quum ex summo retro volvi fortuna consuesset, mutationem eius domus mea potius, quam respublica, sentiret. Itaque defunctam esse fortunam publicam mea tam insigni calamitate spero; quod triumphus meus, velut ad ludibrium casuum humanorum, duobus funeribus liberorum meorum est interpositus. Et, quum ego et Perseus nunc nobilia maxime sortis mortalium exempla spectemur, ille, qui ante se captivos, captivus ipse, duci liberos vidit, incolumes tamen eos habet: ego, qui de illo triumphavi, ab alterius funere filii curru in [Capitolium, ad alterum] ex Capitolio prope iam expirantem veni: neque ex tanta stirpe liberum superest, qui L. Aemilii Paulli nomen ferat. Duos enim, tamquam ex magna progenie liberorum in adoptionem datos, Cornelia et Fabia gens habent; Paulli in domo, praeter senem, nemo superest. Sed hanc cladem domus meae vestra felicitas et secunda fortuna publica consolatur.

XIII. Haec, tanto dicta animo, magis confudere audientium animos, quam si miserabiliter orbitatem suam

deslendo locutus esset. Cn. Octavius Calendis Decembribus de rege Perseo navalem triumphum egit. Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis. Dedit sociis navalibus in singulos denarios septuagenos quinos; gubernatoribus, qui in navibus fuerant, duplex; magistris navium quadruplex. Senatus deinde habitus est. Patres censuerunt, ut Q. Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albani in custodiam duceret; comites, pecuniam, argentum, instrumentum quod haberet. Bithys, regis Thracum filius, cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit. Paucos post dies, quam haec acta, legati ab Cotye rege Thracum venerunt, pecuniam ad redimendum filium aliosque obsides apportantes. Iis, in senatum introductis, et id ipsum argumenti praetendentibus orationis, non sua voluntate Cotyn bello iuisse Persea, quod obsides dare coactus esset, orantibusque, ut eos pretio, quantum ipsi statuissent patres, redimi paterentur, responsum ex auctoritate senatus est: *Populum romanum meminisse amicitiae, quae cum Cotye, maioribusque eius, et gente Thracum fuisset. Obsides datos crimen, non criminis defensionem, esse: quum Thracum genti ne quietus quidem Persous, nedum bello romano occupatus, timendus fuerit. Ceterum, etsi Cotys Persei gratiam praetulisset amicitiae populi romani, magis, quid se dignum esset, quam quid merito eius fieri posset, aestimaturum: filium atque obsides ei remissurum. Beneficia gratuita esse populi romani: pretium eorum malle relinquere in accipientium animis, quam praesens exigere.* Legati tres nominati, T. Quinctius Flamininus, C. Licinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui obsides in Thraciam reducerent: et Thracibus munera data in singulos binum millium aeris. Bithys, cum ceteris obsidibus ab Carseolis arcessitus, ad patrem cum legatis missus. Naves regiae, captae de Macedonibus, invisitatae ante magnitudinis, in campo Martio subductae sunt.

XLIII. Haerente adhuc, non in animis modo, sed paene in oculis, memoria macedonici triumphi, L. Anicius Quirinalibus triumphavit de rege Gentio Illyriisque. Similia omnia magis ysa hominibus, quam paria. Minor

ipse imperator, et nobilitate Anicius cum Aemilio, et iure imperii praetor cum consule collatus: non Gentius Perseo, non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, non pecunia pecuniae, non dona donis comparari poterant. Itaque sicut praefulgebat huic triumphus recens; ita apparebat, ipsum per se intuentibus nequaquam esse contemnendum. Perdomuerat intra paucos dies, terra marique ferocem, locis munimentisque fretam, gentem Illyriorum: regem regiaeque omnes stirpis ceperat: transtulit in triumpho multa militaria signa, spoliaque alia, et supellectilem regiam: auri pondo viginti et septem, argenti decem et novem pondo: denarium decem et tria millia, et centum viginti millia illyrii argenti. Ante currum ducti Gentius rex cum coniuge et liberis, et Caravantius frater regis et aliquot nobiles illyrii. De praeda militibus in singulos quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, sociis nominis latini quantum civibus, et sociis navalibus dedit quantum militibus. Laetior hunc triumphum est secutus miles, multisque dux ipse carminibus celebratus. Sestertium ducenties ex ea praeda redactum esse, auctor est Antias, praeter aurum argentumque, quod in aerarium sit latum: quod quia unde redigi potuerit, non apparebat, auctorem pro re posui. Rex Gentius cum liberis, et coniuge, et fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus, ceteri captivi Romae in carcerem coniecti: recusantibusque custodiam Spoletinis, Iguvium reges traducti. Reliquum ex Illyrico praedae ducenti viginti lembi erant; de Gentio rege captos eos Corcyraeis, et Apolloniatis, et Dyrrhachinis Q. Cassius ex senatusconsulto tribuit.

XLIV. Consules eo anno, agro tantum Ligurum populato, quum hostes exercitus nunquam eduxissent, nulla re memorabili gesta, Romam ad magistratus subrogandos redierunt; et primo comitali die consules creaverunt M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum. Deinde praetores postero die L. Iulium, L. Appuleium Saturninum, A. Licinium Nervam, P. Rutilium Calvum, P. Quintilium Varum, M. Fonteium. His praetoribus duae urbanae provinciae sunt decretae, duae Hispaniae,

Sicilia ac Sardinia. Intercalatum eo anno: postridie Terminalia Calendae intercalares fuerunt. Augur eo anno mortuus est C. Claudius: in eius locum augures legērunt T. Quinctium Flaminium. Et flamen quirinalis mortuus Q. Fabius Pictor. Eo anno rex Prusias venit Romam cum filio Nicomede. Is, magno comitatu urbem ingressus, ad forum a porta tribunalque Q. Cassii praetoris perrexit: concursuque undique facto, *Deos, qui urbem Romam incolerent, senatumque et populum romanum salutatum se dixit venisse: et gratulatum, quod Persae Gentiumque reges vicissent; Macedonibusque et Illyriis in ditionem redactis, auxissent imperium.* Quum praetor senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset; biduum petiit, quo templa deūm urbemque et hospites amicosque viseret. Datus, qui circumduceret eum, L. Cornelius Scipio quaestor, qui et Capuam ei obviam missus fuerat: et aedes, quae ipsum comitesque eius benigne reciperent, conductae. Tertio post die senatum adiit; gratulatus victoriam est; merita sua in eo bello commemoravit; petiit, *Ut votum sibi solvere, Romae in Capitolio decem maiores hostias, et Praeneste unam Fortunae, liceret; ea vota pro victoria populi romani esse. Et ut societas secum renovaretur; agerque sibi, de rege Antiocho captus, quem nulli datum a populo romano Galli possiderent, daretur.* Filium postremo Nicomedem senatui commendavit. Omnium, qui in Macedonia imperatores fuerant, favore est adiutus. Itaque cetera, quae petebat, concessa: de agro responsum est, *Legatos ad rem inspicendam missuros. Si is ager populi romani fuisset, nec cuiquam datus esset, dignissimum eo dono Prusiam habituros esse. Si autem Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem romani factum apparere; aut, si datus Gallis esset, ignoscere Prusiam debere, si ex nullius iniuria quidquam ei datum vellet populus romanus. Ne cui detur quidem, gratum esse donum posse, quod eum, qui det, ubi vellet, ablaturum esse sciat. Facile Nicomedis commendationem accipere.* Quanta cura regum amicorum liberos tueatur populus romanus, documento Ptolemaeum Aegypti regem esse. Cum hoc responso Prusias est dimissus. Munera ei ex * sestertiis iussa dari, et vasorum argenteorum pondo

quingenta. Et filio regis Nicomedi ex ea summa munera dari censuerunt, ex qua Masgabae filio regis Masinissae data essent: et ut victimae aliaeque, quae ad sacrificium pertinerent, seu Romae, seu Praeneste immolare vellet, regi ex publico, sicut magistratibus romanis, praeberentur: et ut ex classe, quae Brundisii esset, naves longae viginti assignarentur, quibus uteretur, donec ad classem, dono datam ei, rex pervenisset. L. Cornelius Scipio ne ab eo abscederet, sumptumque ipsi et comitibus praeberet, donec navem conscendisset. Mire laetum ea benignitate in se populi romani regem fuisse, ferunt: munera sibi ipsi emi non sisse; filium inssisse donum populi romani accipere. Haec de Prusia nostri scriptores. Polybius, eum regem indignum maiestate nominis tanti, tradit; pileatum, capite raso, obviam ire legis solitum, libertumque se populi romani ferre; et ideo insignia ordinis eius gerere. Romae quoque, quum veniret in curiam, summisisse se, et osculo limen curiae contigisse: et *deos servatores suos* senatum appellasse, aliamque orationem, non tam honorificam audientibus, quam sibi deformem, habuisse. Moratus circa urbem triginta haud amplius dies in regnum est profectus, actumque in Asia bellum * * *.

EPITOMAE

LIBRORUM DEPERDITORUM

XLVI.

Eumenes rex Romam venit: qui, quia macedonico bello medium egerat, ne aut hostis iudicatus videretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur; in commune lex lata est, ne cui regi Romam venire liceret. Claudius Marcellus consul Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus consul Ligures subegit. Legati Prusiae regis conquesti sunt de Eumene, quod fines suos popularetur: dixeruntque, eum conspirasse cum Antiocho contra populum romanum. Societas cum Rhodiis deprecantibus iuncta est. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti septem millia, viginti duo. Princeps senatus lectus M. Aemilius Lepidus. Ptolemaeus Aegypti rex, pulsus regno a minore fratre, missis ad eum legatis, restitutus est. Ariarathe Cappadociae rege mortuo, filius eius Ariarathes regnum accepit, et amicitiam cum populo romano per legatos renovavit. Res praeterea adversus Ligures, et Corsos, et Lusitanos, vario eventu gestas, et motus Syriae, mortuo Antiochio, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. Hunc Antiochum puerum cum Lysia tutore Demetrius, Seleuci filius, qui Romae obses fuerat, clam, quia non dimittebatur a Romanis, interemit; et ipse in regnum receptus. L. Aemilio Paulo, qui Persen vicerat, mortuo, tanta eius abstinentia fuit, ut, quum ex Hispania et ex Macedonia immensas opes retulisset, vix ex auctione eius redactum sit, unde uxori eius dos solveretur. Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex iis factus.

XLVII.

Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est, quod cum M. Aemilio Lepido pontifice maximo iniuriose contenderat; sacrorumque, quam magistratum, ius potentius fuit. Lex de ambitu lata. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta triginta octo millia, trecenta quatuordecim. Princeps senatus lectus Aemilius Lepidus. Inter Ptolemaeos fratres, qui dissidebant, foedus lectum, ut alter in Aegypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociae rex, consilio Demetrii, regis Syriae, et viribus pulsus regno, a senatu restitutus est. Missi a senatu, qui inter Masinissam et Carthaginienses de agro iudicarent. C. Marcius consul adversus Dalmatas parum prospere

primum, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello configendi causa fuit, quod Illyrios, populi romani socios, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida, Antipolim et Nicaeam, vastabant, subegit. Praeterea res in Hispania a compluribus parum prospere gestas continet. Consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum, peractis comitiis, insequentisque anni consulibus creatis, inire coeperunt. Mutandi comitia causa fuit, quod Hispani rebellabant. Legati, ad disceptandum inter Masinissam et Carthaginienses missi, renuntiaverunt, vim navalis materiae se Carthagine deprehendisse. Aliquot praetores, a provinciis avaritiae nomine accusati, damnati sunt.

XLVIII.

Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti quatuor millia. Semina tertii belli punici referuntur. Quum in finibus Carthaginiensium ingens Numidarum exercitus, duce Ariobarzane, Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato suavit, ut Carthaginiensibus, quum Ariobarzanem, specie contra Masinissam regem, sed re vera contra Romanos, accitum in finibus haberent, bellum indiceretur. Contradicente P. Cornelio Nasica, placuit, legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur. Castigato senatu Carthaginiensium, quod contra foedus et exercitum et navales materias haberent, pacem inter eos et Masinissam facere voluerunt, Masinissa agro, de quo lis erat, cedente. Sed Gisco, Hamilcaris filius, homo seditiosus, qui tunc in magistratu erat, quum senatus paritum se iudicio legatis dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. Id nuntiantes, infestum iam senatum Carthaginiensibus, infestiores fecerunt. M. Porcius Cato filii, in praetura mortui, funus tenuissimo, ut valuit, (nam pauper erat) sumptu fecit. Andriscus, qui se Persel filium, regis quondam Macedoniae, ingenti asseveratione mentiretur, Romam missus. M. Aemilius Lepidus, qui princeps senatus ab sextis iam censoribus erat lectus, antequam expiraret, praecepit filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent; in reliquum funus ne plus, quam aeris denos, consumerent: imaginum specie, non sumptibus, nobilitari magnorum virorum funera solere. De beneficiis quaesitum. Publicia et Licinia, nobiles feminae, quae viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita causa, quum praetori pro se vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. Gulussa, Masinissae filius, denunciavit, Carthagine delectus agi, classem comparari, et haud dubium bellum strui. Quum Cato suaderet, ut ita bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente, nihil temere faciendum, placuit, decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus consules, quum delectum severe agerent, nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. Quum hispaniense bellum, parum prospere aliquoties gestum, ita confudisset civitatem romanam, ut ne si quidem invenirentur, qui aut tribunalum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Aemilianus processit, et excepturum se militiae genus, quod-

cumque imperatum esset, professus est. Quo exemplo omnes ad studium militandi concitavit. L. Lucullus consul, qui M. Claudio Marcello successerat, quum lacessere omnes Celtiberiae populi viderentur, Vaccaeos, et Cantabros, et alias adhuc incognitas nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, L. Paulli filius, Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit: et in oppugnatione Interecatiae urbis, malus etiam periculum adit. Nam murum primus transcendit. Ser. Sulpicius Galba praetor male adversus Lusitanos pugnavit. Quum legati ex Africa cum oratoribus Carthaginiensium, et Gulussa, Masinissae filio, redissent, dicerentque, et exercitum se et classem Carthagine deprehendisse, perrogari sententias placuit. Catone et aliis principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quod P. Cornelius Nasica dicebat, nondum sibi iustam causam belli videri, placuit, ut bello abstinere, si Carthaginienses classem exussissent, et exercitum dimisissent: sin minus, proximi consules de punico bello referrent. Quum locatum a censoribus theatrum extrueretur; P. Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile et nociturum publicis moribus, ex senatusconsulto destructum est, populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Carthaginienses quum adversus foedus bellum Masinissae intulissent, victi ab eo, annos habente nonaginta duos, et sine pulpa-umne mandere et gustare panem tantum solito, insuper romanum bellum meruerunt.

XLIX.

Tertii punici belli initium altero et sexcentesimo anno ab urbe condita, intra quintum annum, quam erat coeptum, consummati. Inter M. Porcium Catonem et Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate habebatur, alter etiam vir optimus a senatu iudicatus erat, diversis certatum sententis est; Catone suadente bellum, et ut tolleretur deletereturque Carthago, Nasica dissuadente. Placuit tamen, quod contra foedus naves haberent, quod exercitum extra fines duxissent, quod socio populi romani et amico Masinissae arma intulissent, quod filium eius Gulussam, qui cum legatis romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum iis indici. Priusquam ullae copiae in naves imponerentur, uticenses legati Romam venerunt, se suaeque omnia dedentes. Ea legatio, veluti omen, grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. Diti patri ludi ad Terentum, ex praecepto librorum sibyllinorum, facti: qui ante annum centesimum, primo punico bello, quingentesimo et altero anno ab urbe condita, facti erant. Legati triginta Romam venerunt, per quos se Carthaginienses dedebant. Catonis sententia pervicit, ut in decreto perstaretur, et ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. Qui ubi in Africam transierunt, acceptis, quos imperaverant, trecentis obsidibus, et armis, omnibusque instrumentis bellicis, si qua Carthagine erant; tunc, quum ex auctoritate patrum luberent, ut in alium locum, dum a mari decem millia passuum, ne minus, remotum, oppidum facerent, indignitate rei ad rebellandum Carthaginienses compulerunt. Obsideri oppugnarique coepta est Carthago ab L. Marcello, M. Manilio consulibus. In qua oppugnatione quum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum

cohortibus suis irrupissent, et ab oppidanis graviter caederentur, a Scipione Africano expliciti sunt: per quem et castellum Romanorum, quod nocte expugnabant, paucis equitibus iuvantibus, liberatum est: castrorumque, quae Carthaginienses, omnibus copiis ab urbe pariter egressi, oppugnabant, liberatorum is ipse praecipuam gloriam tulit. Praeterea, quum ab irrita oppugnatione Carthaginiensis consul (alter enim Romam ad comitia ierat) exercitum duceret adversus Iasdrubalem, qui cum altera manu iniquum saltum insederat, suasit primo consuli, ne tam iniquo loco confligeret. Victus deinde complurium, qui et prudentiae eius et virtuti invidebant, sententiis, et ipse saltum ingressus est: quumque, sicut praedixerat, fusus fugatusque esset romanus exercitus, et duae cohortes ab hoste obsiderentur, cum exiguis equitum turnis in saltum reversus, liberavit eas, et incolentes reduxit. Quam virtutem eius et Cato, vir promptioris ad vituperandum linguae, in senatu sic prosecutus est, ut diceret, Reliquos, qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere; et populus romanus eo favore complexus, ut comitiis plurimae eum tribus consulens scriberent, quum hoc per aetatem non liceret. Quum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani qui, in fidem populi romani dediti, a Ser. Galba in Galliam venissent, in libertatem restituerentur, M. Cato acerrime suasit. Exstat oratio in annalibus eius inclusa. Q. Fulvius Nobilior, et saepe ab eo in senatu laceratus, respondit pro Galba. Ipse quoque Galba, quum se damnari videret, complexus duos filios praetextatos, et Sulpicii Galli filium, cuius tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. Exstant tres orationes eius: duae adversus Libonem tribunum plebis rogationemque eius, habitae de Lusitanis, una contra L. Corneliū Cethegum, in qua Lusitanos propter sese castra habentes caesos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis, per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. Andrisco quidam, ultimae sortis homo, Persel regis se filium ferens, et mutato nomine Philippus vocatus, quum ab urbe romana, quo illum Demetrius, Syriae rex, ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam eius fabulam, velut ad veram, coeuntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incontentium, aut armis occupavit. Fabulam autem talem finxerat. Ex pellice se et Perseo rege ortum, traditum educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen regiae stirpis exstaret. Perseo demortuo, Adramyttei se educatum usque ad duodecimum annum aetatis, patrem eum esse credentem, a quo educaretur, Ignarum generis fuisse sui. Affecto deinde eo, quum prope ad vitae finem ultimum esset, detectam tandem ibi originem suam, falsaeque matri libellum datum, signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, quum ad puberem aetatem venisset: obstationesque ultimas adiectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. Pubescenti libellum traditum: in quo relictis sibi duo thesauri a patre dicerentur. Tum scienti mulierem subditum se esse, veram stirpem Ignoranti, edidisse genus: atque obtestatam, ut prius, quam manaret ad Eumenem res, Perseo inimicum, excederet iis locis, ne interficeretur. Eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse: atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.

L.

Thessalia, quum et illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achaeorum defensa est. Prusias, rex Bithyniae, omnium humillimorum vitiorum, a Nicomede filio, adiuvante Attalo, rege Pergami, occisus est. Habebat alium filium, qui, pro superiore ordine dentium, enatum habuisse unum os continens dicitur. Quum tres legatos ad pacem inter Nicomedem et Prusiam faciendam Romani misissent, et unus ex iis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus aeger esset, tertius ingenio socors haberetur; dixit Calo, Eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quae eo tempore stirpe generis parem regi Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiae regem habebat, incedente eo in ganea et lustris, Ammonius regnabat; per quem et amici omnes regis, et Laodice regina, et Antigonus, Demetrii filius, occisi. Masinissa, Numidiae rex, maior nonaginta annis decessit, vir insignis. Inter cetera opera iuvenilia, quae ad ultimum edidit, adeo, etiam versus in senectam, viguit, ut post sextum et octogesimum annum filium genuerit. Inter tres liberos eius, maximum natu Micipsam, Gulussam, Mastanabalem, qui etiam graecis literis eruditus erat, P. Scipio Aemilianus, quum commune iis pater regnum reliquisset, et dividere eos arbitro Scipione iussisset, partes administrandi regni divisit. Item Phamaeae Himilconi, praefecto equitum Carthaginiensium, viro forti, et cuius praecipua opera Poeni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transiret. Ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus, coorta tempestate, fluctibus obrutus est. Carthaginienses Hasdrubalem, Masinissae nepotem, quem praetorem habebant, proditoris suspectum, in curia occiderunt: quae suspicio inde emanavit, quod propinquus esset Gulussae, Romanos auxilio iuvantis. P. Scipio Aemilianus, quum aedilitatem peteret, consul a populo dictus, quoniam per annos consulem fieri non licebat, cum magno certamine suffragantis plebis, et repugnantibus aliquamdiu patribus, legibus solutus, et consul creatus est. M'. Manilius aliquot urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, caeso cum exercitu P. Iuventio praetore, a Q. Caecilio victus captusque est, et recepta Macedonia.

LI.

Carthago, in circuitu nullia viginti tria passuum patens, magno labore obsessa, et per partes capta est; primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem provincia Africa data erat. Carthaginienses, portu novo, quia vetus obstructus a Scipione erat, facto, et contracta etiam exiguo tempore ampla classe, infeliceiter navali proelio pugnaverunt. Hasdrubalis quoque ducis eorum castra, ad Nephirim oppidum loco difficili sita, cum exercitu deleta sunt a Scipione; qui tandem urbem expugnavit septingentesimo anno, quam erat condita. Spoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. Ultimo urbis excidio, quum se Hasdrubal Scipioni dedidisset, uxor eius, quae paucis ante diebus de marito impetrare non potuerat, ut ad victorem transfugeret, in medium se flagrantis urbis incendium, duobus cum

liberis, ex arce praecipitavit. Scipio exemplo patris sui naturalis Aemilii Paulli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugasque ac fugitivos bestias obiecit. Belli aethiopi semina referuntur haec: quod iugati populi romani ab Aethiops pulsati sint Corinthii, missi ut eas civitates, quae sub ditione Philippi fuerant, ab aethiopo concilio secernerent.

LII.

* Cum Aethiops, qui in auxilio Boeotos et Chalcidenses habebant, Q. Caecilius Metellus ad Thermopylas bello conflavit: quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem conscivit. In cuius locum Diaeus, aethiopi motus primus auctor, ab Aethiops dux creatus, ad Isthmon a L. Mummius consue victus est: qui, omni Aethiopia in ditionem accepta, Corinthon ex senatusconsulto diruit, quia ibi legati romani violati erant. Thebae quoque et Chaicis, quae auxilio fuerant, dirutae. Ipse L. Mummius abstinentissimum virum egit: nec quidquam ex iis opibus ornamentisque, quae praedives Corinthos habuit, in domum eius pervenit. Q. Caecilius Metellus de Andrisco triumphavit; P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus de Carthagine et de Hasdrubale. Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore iatro, mox iusti quoque exercitus dux factus, totam Lusitaniam occupavit; C. Vetilius praetorem, fuso eius exercitu, cepit: post quem C. Plautius praetor nihilo felicius rem gessit; tantumque terroris is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset et duce, et exercitu. Praeterea motus Syriae, et bella inter reges gesta referuntur. Alexander, homo ignotus et incertae stirpis, occiso, sicut ante dictum est, Demetrio rege, in Syria regnabat. Hunc Demetrius, Demetrii filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta socordia inertiaque eius, adiuvante Ptolemaeo, Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemaeus, in caput graviter vulneratus, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, exspiravit: atque in locum eius frater minor Ptolemaeus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat, a Diodoto quodam, uno ex subiectis, qui Alexandri filio, himulo admodum, regnum asserebat, bello superatus, Seieuciam confugit. L. Mummius de Aethiops triumphavit: signa aerea, marmoreaque, et tabulas pictas in triumpho tulit.

LIII.

Ap. Claudius consul Salassos, gentem alpinam, domuit. Alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quaestore cum exercitu caesus est. Q. Caecilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. A Q. Fabio proconsole pars magna Lusitaniae, expugnatis aliquot urbibus, recepta est. C. Iulius senator graece res romanas scribit.

LIV.

Q. Pompeius consul in Hispania Terrestinos subegit: cum iisdem et Numantinis pacem a populo romano infirmatam fecit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa civium capita trecenta viginti octo

millia, quadringenta quadraginta duo. Quum Macedonum legati con-questum de D. Iunio Silano praetore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset, et senatus de querelis eorum vellet cognoscere; T. Manlius Torquatus, pater Silani, petiit, impetravitque, ut sibi cognitio mandaretur: et, domi causa cognita, filium condemnavit, abdicavitque; ac de funeri quidem eius, quum suspendio vitam finisset, interfuit; sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit, pace cum Viriatho aequis conditionibus facta. Viriathus a proditoribus, consilio Servillii Caepionis, interfectus est, et ab exercitu suo multum comploratus, ac nobiliter sepultus; vir duxque magnus, et per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

LV.

P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapion fuit ab irridente Curiatio tribuno plebis impositum, et D. Iunio Bruto consulibus delectum habentibus, in conspectu tironum res saluberrimi exempli facta est: nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset: damnatusque, sub furca diu virgis caesus est, et sestertio nummo venit. Tribunus plebis, quia non impetrarent, ut sibi denos, quos vellent, milites eximere liceret, consules in carcerem duci iusserunt. Iunius Brutus consul in Hispania lis, qui sub Viriatho militaverant, agros et oppidum dedit, quod Valentia vocatum est. M. Popillius a Numantinis, cum quibus pacem factam senatus irritam fieri censuerat, cum exercitu fusus fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule sacrificante, pulli ex cavea evolaverunt. Conscedenti deinde navim, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit vox, Mane, Mancine: quae auspicia tristia fuisse, eventu probatum est. Victus enim a Numantinis et castris exutus, quum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum his fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. Triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victi erant. D. Iunius Lusitaniam, triginta urbium expugnationibus, usque ad occasum et Oceanum perdomuit; et, quum fluvium Oblivionem transire nollent milites, ereptum signifero signum ipse transtulit, et sic, ut transgrederentur, persuasit. Alexandri filius, rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est; corruptis medicis, qui, eum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

LVI.

D. Iunius Brutus in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallaecos pugnavit. Dissimili eventu M. Aemilius Lepidus proconsul adversus Vaccacos rem gessit, clademque similem numantinae passus est. Ad exsolvendum numantinum foederis religione populum, Mancinus, quum huius rei auctor fuisset, deditus numantinis, non est receptus. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti tria millia, nongenta viginti tria. Fulvius Flaccus consul Vardaeos in Illyrico subegit. M. Cosconius praetor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. Quum bellum numantinum vitio ducum non sine pudore pu-

blico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque romano consulatus: quem quum illi capere ob legem, quae vetabat, quemquam iterum consulere fieri, non liceret, sicuti priori consulatu, legibus solutus est. Bellum servile, in Sicilia ortum, quum opprimi a praetoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. Huius belli initium fuit Eunus servus, natione Syrus; qui, contracta agrestium servorum manu, et solutis ergastulis, iusti exercitus numerum implevit. Cleon quoque, alter servus, ad septuaginta milia servorum contraxit; et, copiis iunelis, contra populum romanum exercitumque eius bellum saepe gesserunt.

LVII.

Scipio Africanus Numantiam obsedit, et corruptum licentia luxuriaque exercitum ad severissimam militiae disciplinam revocavit. Omnia delictorum instrumenta recidit; duo milia scortorum a castris eiecit: militem quotidie in opere habuit, et triginta dierum frumentum ad septenos vallos ferre cogebat: aegre propter onus incedenti dicebat, Quum gladio te variare scieris, vallum ferre desinito. Alii, scutum parvum habiliter ferenti, scutum amplius iusto ferre iussit: neque id se reprehendere, quando melius scuto, quam gladio, uleretur. Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, fustibus cecidit. Iumenta omnia, ne exonerarent militem, vendidit. Saepe adversus eruptiones hostium feliciter pugnavit. Vaccraei obsessi, liberis coniugibusque trucidatis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima munera, missa sibi ab Antiocho rege Syriae, quum celare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse dixit, omniaque ea referre quaestorem in publicas tabulas iussit: ex his se viris fortibus dona daturum. Quum undique Numantiam obsidione clausisset, et obsessos fame videret urgeri; hostes, qui pabulatum exterant, vetuit occidi; quod diceret, velocius eos absumpturos frumenti quod haberent, si plures fuissent.

LVIII.

Ti. Sempronius Gracchus tribunus plebis, quum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et equestris ordinis, Ne quis ex publico agro plus, quam quingenta iugera, possideret, in eum furorem exarsit, ut M. Octavio collegae, causam diversae partis defendenti, potestatem lege lata abrogaret, seque, et C. Gracchum fratrem, et Ap. Claudium socerum, triumviros ad dividendum agrum crearet. Promulgavit et aliam legem agrariam, qua sibi latius agrum patefacere, Ut iidem triumviri iudicarent, qua publicus ager, qua privatus esset. Deinde, quum minus agri esset, quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditalem amplum modum sperandi incitaverat, legem se promulgaturum ostendit, Ut iis, qui Semproniam legem agrum accipere deberent, pecunia, quae regis Attali fuisset, divideretur. Heredem autem populum romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. Tot indignitatibus commotus graviter senatus, ante omnes T. Annulus consularis, qui, quum in senatu in Gracchum perorasset, raptus ab eo ad populum, delatusque plebi, rursus in eum

pro rostris concionatus est. Quum iterum tribunus plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica, in Capitolio ab optimatibus occisus est, ictus primum fragmentis subscilliorum, et inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus in flumen proiectus. Res praeterea in Sicilia vario eventu adversus fugitivos gestas continet.

LIX.

Nugantini, fame coacti, ipsi se per vicem tradentes trucidaverunt. Caplam urbem Scipio Africanus delevit, et de ea triumphavit, quarto decimo anno post Carthaginem deletam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Aristonicus, regis Eumenis filius, Asiam occupavit; quum, testamento Attali regis legata populo romano, libera esse deberet. Adversus eum P. Licinius Crassus consul, quum idem pontifex maximus esset, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam profectus, proelio victus et occisus est. M. Perperna consul victum Aristonicum in deditionem accepit. Q. Pompeius et Q. Metellus, tunc primum uterque ex plebe facti censores, lustrum condiderunt. Censa sunt civium capita trecenta septendecim millia, octingenta viginti tria, praeter pupillos et viduas. Q. Metellus censor censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores, liberorum creandorum causa. Exstat oratio eius, quam Augustus Caesar, quum de maritandis ordinibus ageret, velut in haec tempora scriptam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo tribunus plebis Q. Metellum censorem, a quo in senatu legendo praeteritus erat, de saxo deiici iussit: quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt. Quum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ut eundem tribunum plebi, quoties veliet, creare liceret; rogationem eius P. Africanus gravissima oratione dissuasit: in qua dixit, Ti. Gracchum iure caesum videri. Gracchus contra suasit rogationem: sed Scipio tenuit. Bella inter Antiochum Syriae, et Phraatem Partorum regem gesta, nec magis quietae res Aegypti referuntur. Ptolemaeus, Evergetes cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis invidus, incensa a populo regia, clam Cyprum profugit: et, quum sorori eius Cleopatrae, quam, filia eius virgine per vim compressa, atque in matrimonium ducta, repudiaverat, regnum a populo datum esset, infensus filium, quem ex illa habebat, Cypri occidit, caputque eius, et manus, et pedes matri misit. Seditiones a triumviris Fulvio Flacco, et C. Graccho, et C. Papirio Carbone, agro dividendo creatis, excitatae: quibus quum P. Scipio Africanus adversaretur, fortisque ac validus de die domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est. Suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, Sempronia uxor, hinc maxime, quod soror esset Gracchorum, cum quibus similtas Africano fuerat. De morte tamen eius nulla quaestio acta. Eo defuncto, seditiones triumvirales aciem exarserunt. C. Sempronius consul contra lapidas primo male gessit: mox victoria cladem acceptam emendavit virtute D. Iunii Bruti, eius, qui Lusitaniam subegerat.

LX.

L. Aurelius consul rebellantes Sardos subegit. M. Fulvius Flaccus primus Transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium Massi-

liensibus adversus Salluvios Gallos, qui fines Massiliensium populabantur. L. Opimius praetor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregelias diruit. Pestilentia in Africa ab ingenti locustarum multitudine, et deinde necatarum strage, fuisse traditur. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta milia, septingenta triginta sex. C. Gracchus, Tiberii frater, tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit, inter quas frumentariam. Ut semisse et triente frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, quam et frater eius tulerat: tertiam, qua equestrem ordinem, tunc cum senatu consentientem, corrumpere, ut sexcenti ex equitibus in curiam sublegerentur: et, quia illis temporibus trecenti tantum senatores erant, sexcenti equites trecentis senatoribus admiscerentur: id est, ut equester ordo bis tantum virum in senatu haberet: et, continuato in alterum annum tribunatu, legibus agrariis lais effecti, ut complures coloniae in Italia deducerentur, et una in solo dirutae Carthaginis; quo ipse triumphans creatus coloniam deduxit. Praeterea res a Q. Metello adversus Baliares gestas continet: quas Graeci Gymnesias appellant, quia aestatem nudi exigant: Baliares a tell missu appellati, aut a Baleo, Herculis comite, ibi relicto tunc, quum Hercules ad Geryonem navigaret. Motus quoque Syriae referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium virum suum et Seleucum filium, indignata, quod, occiso patre eius a se, iniussu suo diadema sumpsisset, interemit.

LXI.

C. Sextius proconsul, victa Salluviorum gente, coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam et calidis frigidisque fontibus, atque a nomine suo ita appellatas. Cn. Domitius proconsul adversus Allobrogos ad oppidum Vindalium feliciter pugnavit. Quibus bellum inferendi causa fuit, quod Teutomalium, Salluviorum regem, fugientem recepissent, et omni ope iuissent; quodque Aeduorum agros, sociorum populi romani, vastassent. C. Gracchus, seditioso tribunatu acto, quum Aventinum quoque armata multitudine occupasset, a L. Opimio consule, ex senatusconsulto vocato ad arma populo, pulsus et occisus est; et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius eiusdem furoris. Q. Fabius Maximus consul, Pauli nepos, adversus Allobrogos et Bituitum, Arvernorum regem, feliciter pugnavit. Ex Bituiti exercitu caesa milia hominum centum viginti. Ipse, quum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albam custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. Decretum quoque est, ut Congeniatus, filius eius, comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. L. Opimius, accusatus apud populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem coniecisset, absolutus est.

LXII.

Q. Marcius consul Stoenos, gentem alpinam, expugnavit. Micipsa, Numidarum rex, mortuus regnum tribus filiis reliquit, Adherbali, Hiempsali, et Iugurthae, fratris filio, quem adoptaverat. L. Caecilius

Metellus Dalmatas subegit. Iugurtha Hiempsalem fratrem bello petiit, quem victum occidit: Adherbalem regno expulit: is a senatu restitutus est. L. Caecilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus, censores, duos et triginta senatu moverunt. Praeterea motus Syriae regum continet.

LXIII.

Cato Porcius consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta quatuor millia, trecenta triginta sex. Aemilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatae sunt: idque incestum quemadmodum et commissum, et deprehensum, et vindicatum sit, refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt: ab iis Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit.

LXIV.

Adherbal, bello petitus a Iugurtha, et in oppido Cirta obsessus, contra denuntiationem senatus ab eo occisus est. Ob hoc ipsi Iugurthae bellum indictum: idque Calpurnius Bestia consul gerere iussus, pacem cum Iugurtha iniussu populi et senatus fecit. Iugurtha, fide publica evocatus ad indicandos auctores consillorum suorum, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit: et, propter eandem, admissam in regulum quemdam, nomine Massivam, qui regnum eius populo romano invis affectabat, Romae interfectum, quum periclitaretur, causam capitis dicere iussus, clam profugit, et, cedens urbe, fertur dixisse: O urbem venalem, et cito perituram, si emptorem invenerit! A. Postumius legatus infeliciter proelio adversus Iugurtham gesto pacem quoque adiecit ignominiosam, quam non esse servandam senatus censuit.

LXV.

Q. Caecilius Metellus consul duobus proeliis Iugurtham fudit, totamque Numidiam vastavit. M. Iunius Silanus consul adversus Cimbro infeliciter pugnavit. Legatis Cimbrorum sedem et agros, in quibus consisterent, postulanti bus senatus negavit. M. Minucius proconsul adversus Thracas prospere pugnavit. L. Cassius consul a Tigurinīs Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu caesus est. Milites, qui ex ea clade superaverant, obsidibus datis, et dimidia rerum omnium parte, ut incolomes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

LXVI.

Iugurtha, pulsus a C. Mario Numidia, auxilio Bocchi, Maurorum regis, adiutus est: et, caesis proelio Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere, victus ab eo et Mario traditus est: in qua re praecipua opera L. Cornelii Sullae, quaestoris Maril, fuit.

LXVII.

M. Aurelius Scaurus, legatus consulis, a Cimbris, fuso exercitu, captus est: et, quum, in consilium ab iis evocatus, deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petaturi, eo quod diceret, Romanos vinci non posse, a Boiorige, feroci iuvene, occisus est. Ab iisdem hostibus Cn. Manlius consul et Q. Servilius Caepio proconsul victi, proelio castrisque binis exuti sunt. Milium millia octoginta occisa, calorum et lixarum quadraginta, secundum Arausionem. Caepionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primi post regem Tarquinium, imperiumque ei abrogatum. In triumpho C. Marii ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis, et in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat: eique propter cimbrici belli metum continuatus per complures annos magistratus est. Secundo et tertio absens consul creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbri, vastatis omnibus, quae inter Rhodanum et Pyrenaeum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt; reversique in Galliam, bellicosius se Teulonis coniunxerunt.

LXVIII.

M. Antonius praetor in Citiciam maritimos praedones persecutus est. C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonibus et Ambronibus castra defendit: duobus deinde proeliis circa Aquas Sextias eos hostes delevit, in quibus caesa traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum consul creatus est: triumphum oblatum, donec et Cimbros vinceret, distulit. Cimbri, repulso ab Alpibus fugatoque Q. Catulo proconsole, qui fauces Alpium obsederat, et ad flumen Athesim castellum editum insederat, reliqueratque, quum, virtute sua expliciti, fugientem proconsulem exercitumque consecuti, in Italiam traiecissent, tuncis eiusdem Catuli et C. Marii exercitibus, proelio victi sunt ab iis: in quo caesa traduntur hostium centum quadraginta millia, capta sexaginta. Marius, totius civitatis consensu exceptus, pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit. Primores civitatis, qui aliquamdiu ut novo homini, ad tantos honores evecto, inviderant, conservatam ab eo rempublicam falebantur. Publictus Malaeolus, matre occisa, primus insutus culeo, in mare praecipitatus est. Ancilia cum strepitu mota esse, antequam cimbricum bellum consummaretur, referuntur. Bella praeterea inter Syriae reges continet.

LXIX.

L. Appuleius Saturninus, adiuvante C. Mario, et per milites occiso A. Nonio competitore, tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum, quam petierat, gessit; et, quum legem agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, eo quod in eam non iuraverat, diem dixit: qui quum a bonis civibus defenderetur, ne causa certaminum esset, in exilium voluntarium Rhodum profectus est: ibique legendum et audiendis magnis viris avocabatur. Profecto C. Marius, sedi-

lionis auctor, qui sextum consulatum per tribus sparsa pecunia emerat, aqua et igni interdixit. Idem Appuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii candidatum consulatus, quem maxime adversarium actionibus suis timebat, occidit. Quibus rebus concitato senatu, in cuius causam et C. Marius, homo varil et mutabilis ingenii consiliique semper secundum fortunam, transierat, quum eum tueri minime posset, oppressus armis cum Glaucia praetore, et aliis eiusdem furoris sociis, bello quodam interfectus est. Q. Caecilius Metellus ab exilio, ingenti totius civitatis favore, reductus est. M'. Aquillius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

LXX.

Quum M'. Aquillius de pecuniis repetundis causam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius discidit, ut honestas cicatrices ostenderet: quibus conspectis, indubitanter absolutus est. Cicero eius rei solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemaeus, Cyrenarum rex, cui cognomentum Aploni fuit, mortuus heredem populum romanum reliquit, et eius regni civitates senatus liberas esse iussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociae a L. Cornelio Sulla reductus est. Parthorum legati, a rege Arsace missi, venerunt ad Sullam ut amicitiam populi romani peterent. P. Rutilius, vir summae innocentiae, quoniam legatus Q. Mucii proconsulis a publicanorum iniuriis Asiam defenderat, invisus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus, in exilium missus est. C. Sentius praetor contra Thracas infeliciter pugnavit. Senatus, quum impotentiam equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nolle, omni vi niti coepit, ut ad se iudicia transferrentur, sustinente causam elus M. Livio Druso tribuno plebis: qui, ut vires sibi acquireret, perniciose spe largitionum plebem concitavit. Praeterea motus Syriae regum continet.

LXXI.

M. Livius Drusus, tribunus plebis, ut maioribus viribus senatus causam susceptam lueretur, socios et italicos populos spe civitatis romanae sollicitavit: hisque adjuvantibus, per vim legibus agrariis frumentariisque latis, iudiciariam quoque pertulit, ut aequa parte iudicia penes senatum et equestrem ordinem essent. Quum deinde promissa sociis civitas praestari non posset, irati Italici defectionem agitare coeperunt. Eorum coitus, coniurationesque, et orationes in conciliis principum referuntur. Propter quae Livius Drusus, invisus etiam senatui factus, velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

LXXII.

Italici populi defecerunt, Picentes, Vestini, Marsi, Pelligni, Marrucini, Samnites, Lucani, initio belli a Picentibus moto. Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus romanis, qui in eo oppido

erant, occisus est. Saga populus sumpsit. Ser. Galba, a Lucanis comprehensus, unius feminae opera, ad quam devertebatur, captivitate exemptus est. Aesernia et Alba coloniae ab Italicis obsessae sunt. Auxilia deinde latini nominis externarumque gentium missa populo romano, et expeditiones invicem expugnationesque urbium referuntur.

LXXIII.

L. Iulius Caesar consul male adversus Samnites pugnavit. Nota colonia in potestatem Samnitium venit cum L. Postumio praetore, qui ab iis interfectus est. Complures populi ad hostes defecerunt. Quum P. Rutillius consul male adversus hostes Marsos pugnasset, et in proelio cecidisset, C. Marius, legatus eius, meliore eventu cum hostibus conflixit. Ser. Sulpicius Pelignos proelio fudit. Q. Caepio, legatus Rutilli, quum obsessus prospere in hostes erupisset, et ob eum successum aequalum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, et circumventus hisidiis, fuso exercitu cecidit. L. Iulius Caesar consul feliciter adversus Samnites pugnavit. Ob eam victoriam Romae saga posita sunt: et, ut varia belli fortuna esset, Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. Sed C. Marius proelio Marsos fudit, Herio Asinio, praetore Marrucinorum, occiso. C. Caecilius in Gallia Transalpina Salluvios rebellantes vicit.

LXXIV.

Cn. Pompeius Picentes proelio fudit, et obsedit: propter quam victoriam Romae praetextae et alia magistratum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio eventu pugnavit. Libertini tum primum militare coeperunt. A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius praetor Marsos, quum uterque populus defecisset, proelio vicerunt. Nicomedes in Bithyniae, Ariobarzanes in Cappadociae regna reducti sunt. Cn. Pompeius consul Marsos acie vicit. Quum aere alieno oppressa esset civitas, A. Sempronius Asellio praetor, quoniam secundum debitores ius dicebat, ab iis, qui fenerabantur, in foro occisus est. Praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

LXXV.

A. Postumius Albinus legatus, quum classi praecesset, infamis crimine proditoris, ab exercitu suo interfectus est. L. Cornelius Sulla legatus Samnites proelio vicit, et bina castra eorum expugnavit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul, rebus prospere gestis, fustisque aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit. Ea res hostibus victoriam eius proelli dedit. Cosconius et Luccius Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem, occiderunt, compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla Hirpinos domuit, Samnites nullis proeliis fudit, aliquot populos recepit: quantisque raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

LXXVI.

A. Gabinius legatus, rebus adversus Lucanos prospere gestis, et plurimis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecidit, totamque eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos et Pelignos in deditionem accepit. Marsi quoque, a L. Murena et Caecilio Pinna legatis aliquot proeliis fracti, pacem petierunt. Asculum a Cn. Pompeio captum est, caesis et a Mam. Aemilio legato Ialiciis. Silo Pompaedius, dux Marsorum, auctor huius rei, in proelio cecidit. Ariobarzanes Cappadociae, Nicomedes Bithyniae regno a Mithridate, Ponti rege, pulsi sunt. Praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

LXXVII.

Quum P. Sulpicius tribunus plebis, auctore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, Ut exsules revocarentur, et novi cives libertinique distribuarentur in tribus, et Ut C. Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, et adversantibus consulibus Q. Pompeio et L. Sullae vim intulisset, occiso Q. Pompeio consulis filio, genero Sullae; L. Sulla consul cum exercitu in urbem venit, et adversus factionem Sulpicii et Marii in ipsa urbe pugnavit, eamque expulit: ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, iudicati sunt. P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. Servus, ut praemium promissum indici haberet, manumissus, et ob scelus proditi domini de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater, quum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis: et, quum missus ad occidendum eum servus, natione Gallus, maiestate tanti viri perterritus recessisset, impositus publice in navim delatus est in Africam. L. Sulla civitatis statum ordinavit: exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul, ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus, consilio eius occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et Cappadocia occupatis, et pulso Aquillio legato, Phrygiam, provinciam populi romani, cum ingenti exercitu intravit.

LXXVIII.

Mithridates Asiam occupavit: Q. Oppium proconsulem, Item Aquilium legatum, in vincula coniecit: iussuque eius, quicquid civium romanorum in Asia fuit, uno die trucidatum est. Urbem Rhodum, quae sola in fide permanserat, oppugnavit, et aliquot proeliis navibus victus recessit. Archelaus, praefectus regis, in Graeciam cum exercitu venit; Athenas occupavit. Praeterea trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem, aliis ad populum romanum civitates suas trahentibus, continet.

LXXIX.

L. Cornelius Cinna, quum perniciosas leges per vim atque arma ferret, pulsus urbe a Cn. Octavio collega, cum sex tribunis plebis:

imperioque ei abrogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit, et bellum urbi intulit, accessito C. Mario ex Africa cum aliis exsulibus: in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, aliter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt: et, quum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo et exstructo, ipse supra rogam se transfodit, et eodem igni consumptus est. Et quum opprimi inter Initia potuissent, Cn. Pompeii fraude, qui, utramque partem fovendo, vires Cinnae dedit, nec nisi profligatis optimatum rebus auxilium tulit, et consulis segnitie confirmati Cinna et Marius quatuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio et Carboni dati sunt, urbem circumdederunt. Ostiam coloniam Marius expugnavit, et crudeliter diripuit.

LXXX.

Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma retinebant, Cinnae et Mario se coniunxerunt. Ab iis Plautius cum exercitu caesus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio laniculum occupaverunt, et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium, et Ariciam, et Lanuvium colonias devastavit. Quum nulla spes esset optimatibus resistendi propter segnitiam et peritiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare notebant, aut ad diversas partes transibant, Cinna et Marius in urbem recepti sunt: qui, velut captam, eam caedibus et rapinis vastarunt, Cn. Octavio consule occiso, et omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, L. et C. Caesare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriae occisus: pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et ultra ulla comitia consules in sequentem annum se ipsos renuntiaverunt: eodemque die, quo magistratum inierant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo delici iussit; editisque multis sceleribus, Idibus Ianuariis decessit: vir, cuius si examloentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit: adeo, quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.

LXXXI.

L. Sulla Athenas, quas Archelaus, praefectus Mithridatis, occuparat, circumdedit, et cum magno labore expugnavit: urbi libertatem, et civibus, quae habuerant, reddidit. Magnesia, quae sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. Praeterea Thracum in Macedonia continet gesta.

LXXXII.

Sulla copias regis, quae, Macedonia occupata, in Thessaliam venerant, proelio vicit, caesis hostium centum milibus, et castris quoque expugnatis. Renovato deinde bello, iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regiae Sullae se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnae, missus, ut Sullae succederet, propter avaritiam

invisus exercitui suo, a C. Fimbria legato ipsius, ultimae audaciae homine, occisus est, et imperium ad Fimbriam translatum. Praeterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate, et crudeliter direpta provincia, incursionesque Thracum in Macedoniam, referuntur.

LXXXIII.

C. Fimbria in Asia, fuis proetto aliquot praefectis Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obsessumque regem, non nullum abfuit, quin caperet. Urbem Ilion, quae se potestati Sulae reservabat, expugnavit ac delevit, et magnam partem Asiae recepit. Sulla mutis proeliis Thracas cecidit. Quum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo, ab se ipsis consulibus per biennium creati, bellum contra Sullam pararent, effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos, qui concordiae studebant, ut legati ad Sullam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum cogeat naves conscendere, et adversus Sullam proficisci, interfectus est. Consultatum Carbo solus gessit. Sulla, quum in Asiam traiecisset, pacem cum Mithridate fecit; ita ut is cederet provinciis Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui ad Sullam transierat, ipse se percussit: impetravitque de servo suo, praebens cervicem, ut se occideret.

LXXXIV.

Sulla legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si clives, qui pulsati a Cinna ad se confugerant, restituerentur. Quae conditio quum iusta senatui videretur, per Carbonem factionemque eius, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret effectum est. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiae colonisque obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Sullam obligaret, consensu senatus prohibitus est. Novis civibus senatusconsulto suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum secutus erat, quum in Africa bellum motiretur, a C. Fabio praetore pulsus est: senatusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt. Praeterea belli apparatus, quod contra Sullam excitabatur, continet.

LXXXV.

Sulla in Italiam cum exercitu traiecit, missisque legatis, qui de pace agerent, a consule C. Norbano violatis, eundem Norbanum proelio vicit. Et quum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus consulis, sollicitatus per emissos a Sulla milites, signa ad Sullam transtulit. Scipio, quum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. F. eius, qui Asculum ceperat, conscripto voluntariorum exercitu cum tribus legionibus ad Sullam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. Praeterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

LXXXVI.

Quum C. Marius, C. Marii filius, consul ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem et avaritiam in praetorio suo vivus exustus est. L. Philippus legatus Sulae Sardiniam, Q. Antonio praetore puero et occiso, occupavit. Sulla cum italicis populis, ne timeretur ab iis, velut erepturus civitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit. Idemque, ex fiducia iam certae victoriae, litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam differre iussit, quum a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Damasippus praetor, ex voluntate C. Marii consulis quum senatum contraxisset, omnem, quae in urbe erat, nobilitatem trucidavit: ex cuius numero Q. Mucius Scaevola pontifex maximus fugiens in vestibulo aedis Vestae occisus est. Praeterea bellum a L. Murena adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.

LXXXVII.

Sulla C. Marium, exercitu eius fuso delectoque ad Sacriportum, in oppido Praeneste obsedit: urbem Romam ex inimicorum manibus recepit: Marium erumpere tentantem repulit. Praeterea res a legatis eius, eadem ubique fortuna partium, gestas continet.

LXXXVIII.

Sulla Carbonem, exercitu eius fuso ad Clusum, ad Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit: cum Samnitibus, qui soli ex italicis populis nondum arma posuerant; iuxta urbem romanam ante portam Collinam debellavit: recuperataque republica, pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, inquinavit. Octo milia de ditorum in villa publica trucidavit: tabulam proscriptionis proposuit: urbem ac totam Italiam caedibus replevit: inter quas omnes Praenestinos inermes concidi iussit: Marium, senatorii ordinis virum, cruribus brachiisque fractis, auribus praeseclis, et effossis oculis, necavit. C. Marius, Praeneste obsessus a Lucretio Ofella, Sulianarum partium viro, quum per cuniculum captaret evadere, septus ab exercitu, mortem sibi conscivit, id est, in ipso cuniculo, quum sentiret se evadere non posse, cum Pontio Telesino, fugae comite, stricto utrimque gladio, concurrat: quem quum occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se occideret.

LXXXIX.

M. Brutus a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram appulerat, missus nave piscatoria Lilybaeum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, et circumventus a navibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso, ad transtrum navis obnixus corporis pondere, ei incubuit. Cn. Pompeius, in Siciliam cum imperio a senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tuit, captum occidit. Sulla, dictator factus, quod nemo unquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit. Legibus novis reipublicae statum confirmavit, tribunorum plebis po-

testalem minuit, et omne ius legum ferendarum ademit. Pontificum augurumque collegium amplavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine supplevit: proscriptorum liberis ius petendorum honorum eripuit, et bona eorum vendidit: ex quibus plurima primo rapuit. Redactum est sestertium ter milles quingenties. Q. Lucretium Ofellam, consulatum adversus voluntatem suam petere ausum, iussit occidi in foro: et, quum hoc indigne ferret populus romanus, concione advocata, se fuisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiarham, regem Numidiae, bellum molientes, victos occidit; et, quatuor et viginti annos natus, adhuc eques romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. C. Norbanus consularis proscriptus, in urbe Rhodo quum comprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas aedes Bastiae uxoris quum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret; itaque se transfodit, et sanguine suo fores uxoris respersit. Sulla Nolam a Samnitibus recepit: quadraginta septem legiones in agros captos deduxit, et eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum, in deditionem accepit. Mitylenae quoque in Asia, quae sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutaque sunt.

XC.

Sulla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. M. Aemilius Lepidus, quum acta Sullae tentaret rescindere, bellum excitavit, et a Q. Catulo collega Italia pulsus est: et in Sardinia, frustra bellum molitus, periit. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam obtinebat, a Cn. Pompeio occisus est. Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. L. Manlius proconsul et L. Domitius legatus ab Hirtuleio quaestore proelio victi sunt. Praeterea res a P. Servilio proconsole adversus Cilicas gestas continet.

XCI.

Cn. Pompeius, quum adhuc eques esset, cum imperio consulari adversus Sertorium missus est, Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas pluribus proeliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Hirtuleium, quaestorem Sertorii, cum exercitu cecidit.

XCII.

Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ea utraque parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duobus exercitibus proelio fudit: cuius victoriae partem cupiens ferre Pompeius parum prospere pugnavit. Obsessus deinde Cluniae Sertorius, assiduis eruptionibus non leviora damna obsidentibus intulit. Praeterea ab Curtione proconsole in Thracia res gestas adversus Pardanios, et Q. Sertorii multa crudelia in suos facta continet; qui plurimos ex amicis et secum proscriptis, crimine proditoris insimulatos, occidit.

XCIII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes, Bithyniae rex, moriens populum romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam relictum est. Mithridates, foedere cum Sertorio iecto, bellum populo romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium navallumque, et, occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chalcidionem proelio a rege victus, resque a Pompelo et a Metello adversus Sertorium gestae; qui omnibus belli militiaeque artibus par fuit. Quos etiam, ab obsidione Calagurris oppidi depulsos, coëgit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

XCIV.

L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridatem equestribus proeliis feliciter pugnavit, et expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Delotarus, Gallograeciae tetrarches, praefectus Mithridatis, bellum in Phrygia moventes, cecidit. Praeterea res a Cn. Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

XCV.

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor et septuaginta gladiatores Capuae ex iudo Lentuli profugerunt: et, congregata serviliorum ergastulorumque multitudine, Crixo et Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum et P. Varinium praetorem proelio vicerunt. L. Lucullus proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit; pulsumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coëgit in Pontum profugere.

XCVI.

Q. Arrius praetor Crixum, fugitivorum ducem, cum viginti millibus hominum cecidit. Cn. Lentulus consul male adversus Spartacum pugnavit. Ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius praetor acie victi sunt. Sertorius a M. Antonio, et M. Perperna, et aliis coniuratis in convivio interfectus est, octavo ducatus sui anno: magnus dux, et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, saepe par, vel frequentius victor: ad ultimum desertus et proditus. Imperium partium ad M. Perpernam translatus est: quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac recepit Hispanias decimo fere anno, quam coeptum erat bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius praetor male adversus Spartacum pugnaverunt: idque bellum M. Crasso praetori mandatum est.

XCVII.

M. Crassus praetor primum cum parte fugitivorum, quae ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, caesis hostium triginta quinque millibus, et duce eorum Gannico. Cum Spartaco deinde debellavit,

caesis cum ipso millibus sexaginta. M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses, parum prospere gestum, morte sua finivit. N. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridatem feliciter pugnavit, caesis hostium amplius quam sexaginta millibus. M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti (sed Pompeius, antequam quaesturam gereret, ex equite romano) tribuniciam potestatem restituerunt. Iudicia quoque per L. Aurelium Cottam praetorem ad equites romanos translata sunt. Mithridates, desperatione rerum suarum coactus, ad Tigranem Armeniae regem confugit.

XCVIII.

Machares, filius Mithridatis, Bospori rex, ab L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt, quatuor et sexaginta senatu motis: a quibus, lustro condito, censa sunt civium capita quadringenta quinquaginta millia. L. Metellus praetor in Sicilia adversus piratas prospere rem gessit. Templum Iovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac relictum erat, a Q. Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridatem et Tigranem, et ingentes utriusque regis copias, pluribus proclis fudit. Q. Metellus proconsul, bello sibi adversus Cretenses mandato, Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius, legatus Luculli, adversus Mithridatem parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem, summamque victoriae imponeret, seditio militum tenuit, quia sequi volebant: id est, quia legiones Valerianae, impleta a se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.

XCIX.

Q. Metellus proconsul Gnosson, et Lyctum, et Cydoniam, et alias plurimas urbes expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equilibus romanis in teatro quatuordecim gradus proximi assignarentur. Cn. Pompeius, lege ad populum lata, persequi piratas iussit, qui commercium annonae intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulit; belloque cum iis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. Praeterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet: et epistolas Metelli et Cn. Pompeii in vicem missas. Queritur Metellus, gloriam sibi rerum gestarum a Pompelo praeripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius rationem reddit, hoc se facere debuisse.

C.

C. Manilius tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompelo Mithridaticum bellum mandaretur. Concio eius bona. Q. Metellus, perdomitis Cretensibus, liberae in id tempus insulae leges dedit. Cn. Pompeius, ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit; equestri proelio Mithridatem vicit. Praeterea bellum inter Phraatem Parthorum regem, et Tigranem Armeniorum, ac deinde inter Tigranem filium patremque gestum, continet.

CI.

Cn. Pompeius Mithridatem, nocturno proelio victum, coëgit Bosphorum profugere. Tigranem in deditionem accepit, eique adeptis Syria, Phoenice, Cilicia, regnum Armeniae restituit. Coniuratio eorum, qui in petitione consulatus ambitus damnales erant, facta de interficiendis consulibus, oppressa est. Cn. Pompeius, quum Mithridatem persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit. Iberos Albanosque, qui transitum non dabant, proelio vicit. Praeterea fugam Mithridatis per Colchos, Heniochosque, et res ab eo in Bosphoro gestas continet.

CII.

Cn. Pompeius in provinciae formam Pontum redegit. Pharnaces, filius Mithridatis, bellum patri intulit. Ab eo Mithridates obsessus in regia, quum veneno sumpto parum profecisset ad mortem, a milite gullo, nomine Bitocto, a quo, ut adiuvaret se, petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Iudaeos subegit: fanum eorum in Hierosolyma, inviolatum ad id tempus, cepit. L. Catilina, bis repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo praefore, et Cethego, et pluribus aliis, coniuravit de caede consulum et senatus, incendiis urbis, et opprimenda republica; exercitu quoque in Etruria comparato. Ea coniuratio industria M. Tullii Ciceronis eruta est. Catilina urbe pulso, de reliquis coniuratis supplicium sumptum est.

CIII.

Catilina a C. Antonio proconsole cum exercitu caesus est. P. Clodius accusatus, quod in habitu muliebri in sacrum, in quod virum intrare nefas est, intrasset, et uxorem maximi pontificis stuprasset, absolutus est. C. Pontinius praetor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transit. C. Caesar Lusitanos subegit: eoque consulatus candidato, et captante rempublicam invadere, conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Caesarem. Leges agrariae a Caesare consule cum magna contentione, invito senatu, et altero consule M. Bibulo, latae sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero, lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus est. Caesar, in provinciam Galliam profectus, Helvetios, vagam gentem, domuit: quae, sedem quaerens, per provinciam Caesaris Narbonem iter facere volebat. Praeterea situm Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane, et Tigranis filio, triumphavit: Magnusque a tota concione consulatus est.

CIV.

Prima pars libri situm Germaniae moresque continet. C. Caesar, quum adversus Germanos, qui Arminio duce in Galliam transenderant, exercitum duceret, rogatus ab Aeduis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum, propter metum novorum hostium ortam, allocutione exercitus inhibuit; et victos proelio Germanos Gallia

expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante, et T. Annio Milone tribuno plebis agente, ingenti gaudio senatus ac totius Italiae, ab exsilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonae cura mandata est. Caesar Ambianos, Suessiones, Veromanduos, Atrebales, Belgarum populos, quorum ingens multitudo erat, proelio victos in deditionem accepit: ac deinde contra Nervios unius civitatis cum magno discrimine pugnavit, eamque gentem delevit; quae bellum gessit, donec ex sexaginta milibus armatorum trecenti superessent: ex sexcentis senatoribus tres tantum evaderent. Lege lata de redigenda in provinciae formam Cipro, et publicanda pecunia regia, M. Catoni administratio eius rei mandata est. Ptolemaeus, Aegypti rex, ob iniurias, quas patiebantur, a suis regno pulsus, Romam venit. C. Caesar Venetos, gentem Oceano iunctam, navali proelio vicit. Praeterea res a legatis eius eadem fortuna gestas continet.

CV.

Quum C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione praeturae, praelato Vatinio, repulsam tulit. Idem, quum legem impediret, qua provinciae consulibus in quinquennium, Pompeio Hispaniae, Crasso Syriae et partiticum bellum, Caesari Galliae et Germania dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinus proconsul Ptolemaeum reduxit in regnum Aegypti, eiectio Archelao, quem sibi regem adseverant. Caesar, victis Germanis in Gallia caesisque, Rhenum transcendit, et proximam partem Germaniae domuit: ac deinde Oceano in Britanniam, primo parum prospere, tempestatibus adversis, traiecit; iterum felicitis: magnaque multitudine hostium caesa, aliquam partem insulae in potestatem redegit.

CVI.

Iulia, Caesaris filia, Pompeii uxor, decessit: honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot populi, Ambiorige duce Eburonum, defecerunt: a quibus Cotta et Titurius, legati Caesaris, circumventi insidiis, cum exercitu, cui praeerant, caesi sunt: et quum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, inter quae eius, qui in Nervis praeerat, Q. Cicronis, ab ipso Caesare hostes proelio fusi sunt. M. Crassus, bellum Parthis illaturus, Euphratem fluvium, transiit, victusque proelio, in quo et filius eius cecidit, quum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in colloquium ab hostibus, velut de pace acturis, quorum dux erat Surenas, comprehensus, ei, ne quid vivus pateretur, repugnans interfectus est.

CVII.

C. Caesar, Treviris in Gallia victis, iterum in Germaniam transiit: nulloque ibi hoste invento, reversus in Galliam, Eburones et alias civitates, quae conspiraverant, vicit, et Ambiorigem in fuga persecutus est. P. Clodius, a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad

Bovillas occisi, corpus plebs in curia cremavit. Quum seditiones inter candidatos consulatus Hypsaëum, Scipionem, et Milonem essent, qui armis ac vi contendebant, ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus a senatu consul tertium factus est, absens et solus, quod nulli alii unquam contigerat. Quaestione decreta de morte P. Clodii, Milo iudicio damnatus in exsilium actus est. Lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione consulatus haberetur invito et contradicente M. Catone. Praeterea res gestas a C. Caesare adversus Gallos, qui prope universi, Vercingetorige Arverno duce, defecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet: inter quas Avarici Biturigum et Gergoviae Arvernorum.

CVIII.

C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit, omnesque Galliae civitates, quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quaestor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit. In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio, M. Marcello. C. Caesar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. Praeterea contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus veniret, quum is lege lata in tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

CIX.

Causae civilium armorum et initia referuntur, contentionesque de successore C. Caesari mittendo, quum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompeio dimitterentur. Et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Caesarem, deinde pro Caesare actiones continet. Quum senatusconsultum factum esset, ut successor Caesari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatusconsultum impediabant, urbe pulsus, mandatum est a senatu consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid respublica detrimenti caperet. C. Caesar, bello inimicos persecuturus, cum exercitu in Italiam venit: Corfinium cum L. Domitio et P. Lentulo cepit, eosque dimisit. Cn. Pompeium ceterosque partium eius Italia expulit.

CX.

C. Caesar Massiliam, quae portas ipsi clauserat, obsedit: et, relictis in obsidione urbis eius legatis, C. Trebonio et D. Bruto, profectus in Hispaniam, L. Afranium et M. Petreium, legatos Cn. Pompeii, cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesque inco-lumes dimisit, Varrone quoque legato Pompeii cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses, duobus navalibus procellis victi, post longam obsidionem potestati Caesaris se permiserunt. C. Antonius, legatus Caesaris, male contra Pompeianos in Illyrico rebus gestis captus est. In quo bello Opitergini Transpadani, Caesaris auxiliares, rale sua ab hostilibus navibus clausa, potius, quam in potestatem hostium venirent, inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio, legatus Caesaris in Africa, quum prospere adversus Varum,

Pompeianarum partium ducem, pugnasset, a Iuba, rege Mauritaniae, cum exercitu caesus est. C. Caesar in Graeciam traiecit.

CXI.

M. Coelius Rufus praetor, quum seditiones in urbe concitaret, novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe, Miloni exsuli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se coniunxit. Uterque, quum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra, Aegypti regina, a Ptolemaeo fratre regno pulsa est. Propter Q. Cassii praetoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duobus Varro-nianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt. Cn. Pompeius, ad Dyrrhachium obsessus a Caesare, ei, praesidiis eius cum magna clade diversae partis expugnatis, obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus; omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Caesar ignovit.

CXII.

Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur. Cn. Pompeius, quum Aegyptum petisset, iussu Ptolemaei regis pupilli, auctore Theodoto praeceptore, cuius magna apud regem auctoritas erat, et Pothino, occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron refugerunt. Caesar, post tertium diem insecutus, quum ei Theodotus caput Pompeli et anulum obtulisset, et offensus est, et illacrimavit; nec sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit. Caesar, dictator creatus, Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, et inferentem bellum iisdem auctoribus Ptolemaeum, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemaeus dum fugit, in Nilo navicula subsedit. Praeterea laboriosum M. Catonis in Africa per desertam cum legionibus iter, et bellum a Cn. Domitio contra Pharnacem parum prospere gestum continet.

CXIII.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est; Catone, cui ex aequo deferrebat imperium, cedente. Et quum de diruenda urbe Utica propter favorem civitatis eius in Caesarem deliberaretur, idque ne fieret, M. Cato tenuisset, Iuba suadente, ut dirueretur; tutela eius et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompeius, Magni filius, in Hispania, contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petreus excipere volebant, bellum adversus Caesarem renovavit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est. Quum seditiones Romae a P. Dolabella tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, excitatae essent, et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus, octingenti e plebe caesi sunt. Caesar veteranis cum seditione missionem postulanti-bus dedit: et, quum in Africam traie-cisset, contra copias Iubae regis cum discrimine magno pugnavit.

CXIV.

Bellum in Syria Caecilius Bassus, eques romanus Pompeianarum partium, excitavit, relicto a legione Sex. Caesare, quae ad Bassum transierat, occisoque eo. Caesar Scipionem praetorem, Afranium Iubamque vicit ad Thapsum, castris eorum expugnatis. Cato, audita re, quum se percussisset Ulicae, et, interveniente filio, curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere expiravit, anno aetatis quadragesimo octavo. Petreius Iubam seque interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestae morti vocem quoque adiecit: quaerentibus enim imperatorem hostibus dixit, imperator bene se habet. Faustus et Afranius occisi: Catonis filio venia data. Brutus legatus Caesaris, in Gallia Bellovacos rebellantes proelio vicit.

CXV.

Caesar quatuor triumphos duxit: ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. Epulum et omnis generis spectacula dedit. M. Marcello consulari, senatu rogante, reditum concessit: quo beneficio eius Marcellus frui non potuit, a Cn. Magio Cilone cliente suo Athenis occisus. Recensum egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta milia. Profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pompeium, multis utrimque expeditionibus factis, et aliquot urbibus expugnatis, summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sextus effugit.

CXVI.

C. Caesar ex Hispania quintum triumphum egit. Et, quum plurimi maxime honores ei a senatu decreti essent, inter quos ut pater patriae appellaretur, et sacrosanctus ac dictator in perpetuum esset, invidiae causam adversus eum praestitere, quod senatui deferenti hos honores, quum ante aedem Veneris Genitricis sederet, non assurrexit: et quod a M. Antonio consule collega suo, inter Lupercos currente, diadema capili suo impositum in sella reposuit: et quod Epidio Marullo et Caesellio Flavo tribunis plebis invidiam ei tamquam regnum affectanti moventibus, potestas abrogata est. Ex iis causis conspiratione in eum facta, cuius capita fuerunt M. Brutus, et C. Cassius, et ex Caesaris partibus D. Brutus et C. Trebonius, in Pompeii curia occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus eius Capitolium. Oblivione deinde caedis eius a senatu decreta, obsidibus Antonii et Lepidi liberis acceptis, coniurati a Capitolio descenderunt. Testamento Caesaris heres ex parte dimidia institutus C. Octavius, sororis nepos, et in nomen adoptatus est. Caesaris corpus, quum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. Dictaturae honori in perpetuum sublati sunt. C. Amatius, humillimae sortis homo, qui se C. Marci filium ferebat, quum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

CXVII.

C. Octavius Romam ex Epiro venit, (eo enim illum Caesar praeniserat, bellum in Macedonia gesturus) omnibusque prosperis exceptus

etiam nomen Caesaris sumpsit. In confusione rerum ac tumultu Lepidus pontificatum maximum iniercepit. Sed M. Antonius consul, quum impotenter dominaretur, legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset, et Caesarem quoque, petentem, ut sibi adversus percussores avunculi adesset, magnis iniuriis affecisset; Caesar, et sibi, et reipublicae vires adversus eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit. Legiones quoque quarta et Martia signa ab Antonio ad Caesarem tulerunt. Deinde et complures saevitia M. Antonii, passim in castris suis trucidantis, qui suspecti erant, ad Caesarem desciverunt. D. Brutus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. Praeterea discursus utriusque partis virorum ad accipiendas provincias, apparatusque belli continet.

CXVIII.

M. Brutus in Graecia sub praetextu reipublicae et suscepti contra M. Antonium belli exercitum, cui Valinius praecerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Caesar, qui pro republica arma sumpserat, propraeitoris Imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis; adiectumque, ut senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinae obsedit: missique ad eum a senatu legati de pace parum ad eam componendam valuerunt. Populus romanus saga sumpsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium praetorem cum exercitu potestati suae subiecit.

CXIX.

C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellae occisus est. Ob id facinus Dolabella hostis a senatu iudicatus est. Quum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens, fuis M. Antonii copiis, fortunam utriusque partis aequavit. Victus deinde ab Hirtio et Caesare Antonius in Galliam confugit, et M. Lepidum cum legionibus, quae sub ipso erant, sibi iunxit: hostisque a senatu cum omnibus, qui intra praesidia eius essent, iudicatus est. A. Hirtius, qui post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat, et C. Pansa, e vulnere; quod in adverso proelio exceperat, defunctus, in campo Martio sepulti sunt. Adversus C. Caesarem, qui solus e tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit: qui, D. Bruto, obsidione mutinensi a Caesare liberato, honore triumphi decreto, Caesaris militumque eius mentionem non satis gratam habuit. Ob quae C. Caesar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit, et, percussis adventu eius iis, qui in eum iniqui erant, quum annos novendecim haberet, consul creatus est.

CXX.

Caesar consul legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset: postulatique ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt. Quum M. Antonio vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus, cum exercitibus suis adiuncti, ampliasent, et D. Brutus, cui senatus, ut persequeretur Antonium, mandaverat, relictus a legionibus suis, profugisset; iussu Antonii, in cuius

potestatem venerat, a Capeno Sequano interfectus est. C. Caesar pacem cum Antonio et Lepido fecit: ita ut tresviri reipublicae constituendae per quinquennium essent ipse, et Lepidus, et Antonius; et ut suos quisque inimicos proscriberent. In qua proscriptione plurimi equites romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt; et inter eos L. Paullus, fratris M. Lepidus, et L. Caesaris, Antonii avunculi, et M. Ciceronis. Huius, occisi a Popillio legionario milite, quum haberet annos sexaginta tres, caput quoque cum dextra manu in rostris positum est. Praeterea res a M. Bruto in Graecia gesta continet.

CXXI.

C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem ludicatum bello persequeretur, auctoritate reipublicae adiutus, Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit. Dolabellam, in urbe Laodicea obsessum, mori coegit. M. quoque Bruti iussu C. Antonius captus, occisus est.

CXXII.

M. Brutus adversus Thracas prospere rem gessit: omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem eius et C. Cassii redactis, coierunt Smyrnae uterque ad ordinanda belli futuri consilia. M. Messallae Poplicolam fratrem victum communi consilio condonaverunt.

CXXIII.

Sex. Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis, cum exercitu diu, sine ulla loci cuiusquam possessione, praedatus in mari, Messanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit; occisoque A. Pompelo Bithynico praetore, Q. Salvidienum legatum Caesaris navali proelio vicit. Caesar et Antonius cum exercitibus in Graeciam traiecerunt, bellum contra Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa T. Sextium, Cassianarum partium ducem, proelio vicit.

CXXIV.

C. Caesar et Antonius apud Philippas vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utrimque cornua vincerent, et castra quoque utrimque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inaequalem fortunam partium mors Cassii fecit: qui, quum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde proelio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, exorato Stratone fugae comite, ut sibi gladium adigeret: idemque fecerunt principum romanorum circiter quadraginta, inter quos Q. Hortensius erat.

CXXV.

C. Caesar, relicto trans mare Antonio, quae provinciae ex partitione imperii in potestatem eius cesserant, reversus in Italiam veteranis

agros divisit. Seditioes exercitus sut, quas corrupti a Fulvia, M. Antonii uxore, milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antonii frater, eadem Fulvia consiliante; bellum Caesari intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, et M. Lepido, qui custodiae urbis cum exercitu praeerat, fuso, hostiliter in urbem irrupit.

CXXVI.

C. Caesar, quum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia L. Antonium, conatumque aliquoties erumpere, et repulsum, fame coëgit in deditionem venire: ipsique et omnibus militibus eius ignovit. Perusiam diruit: redactisque in potestatem suam omnibus diversae partis exercitibus, bellum citra ulium sanguinem confecit.

CXXVII.

Parthi, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam irruerunt: victoque Decidio Saxa, M. Antonii legato, totam eam provinciam occupaverunt. M. Antonius, quum ad bellum contra Caesarem gerendum paratus esset, uxore Fulvia amissa, ne concordiae ducum obstaret, pace facta cum Caesare, sororem eius Octaviam in matrimonium duxit. Q. Salvidienum, consilia nefaria contra Caesarem molitum, indicio suo prostravit, isque damnatus mortem sibi conscivit. P. Ventidius, Antonii legatus, Parthos proelio victos, Syria expulit, Labieno eorum duce occiso. Quum vicinus Italiae hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret, et commercium annonae impediret, cum eo postulatam pacem Caesar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. Praeterea motus Africae et bella ibi gesta continet.

CXXVIII.

Quum Sex. Pompeius rursus latrocinii mare infestum redderet, nec pacem, quam acceperat, praestaret, Caesar, necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus proelis dubio eventu pugnavit. P. Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in Syria proelio vicit, regemque eorum occidit. Iudaei quoque a legali Antonii subacti sunt. Praeterea belli siculi apparatus continet.

CXXIX.

Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus proellis pugnatum est: ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat, vinceret; altera, quam Caesar duxerat, deleta, expositi in terram milites in magno periculo essent. Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli, contra Sex. Pompeium a Caesare gerendi, traiecerat, quum bellum Caesari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Caesare donatus est: qui honos nulli ante eum habitus erat.

CXXX.

M. Antonius, dum cum Cleopatra luxuriatur, tarde Mediam ingressus, beilum cum legionibus octodecim et sexdecim millibus equitum Parthis intulit: et quum, duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente, retro rediret, insecutis subinde Parthis, et ingenti trepidatione, et magno totius exercitus periculo, in Armeniam reversus est, viginti et uno diebus trecenta milia fuga emensus. Circa octo milia hominum tempestatibus amisit: tempestates quoque infestas, super tam infelicitè susceptum parthicum belium culpa sua passus est; quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

CXXXI.

Sex. Pompeius, quum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia motiens, oppressus a legatis eius, occisus est. Caesar seditionem veteranorum, cum magna pernicle molam, inhibuit: Iapydas, et Dalmatas, et Pannonios subegit. Antonius Artavasdem, Armeniae regem, fide data perductum, in vincula conlictussit, regnumque Armeniae filio suo, ex Cleopatra nato, dedit; quam uxoris loco, iam pridem captus amore eius, habere coeperat.

CXXXII.

Caesar in Illyrico Dalmatas domuit. Quum M. Antonius ob amorem Cleopatrae, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in urbem venire vellet, neque, finito triumviratus tempore, imperium deponere, bellumque moliretur, quod urbi et Italiae inferret, ingentibus tam navatibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis, remissoque Octaviae, sorori Caesaris, repudio, Caesar in Epirum cum exercitu traiecit. Pugnae deinde navales et proelia equestra secunda Caesaris referuntur.

CXXXIII.

M. Antonius, ad Actium classe victus, Alexandriam profugit; obsesusque a Caesare, in ultima rerum desperatione, praecipue occisae Cleopatrae falso rumore impulsus, se ipse interfecit. Caesar, Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus, tres triumphos egit: unum ex Illyrico, alterum ex actica victoria, tertium de Cleopatra, imposito fine civilibus bellis altero et vicesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, coniuratione contra Caesarem facta, bellum mollens, oppressus et occisus est.

CXXXIV.

Caesar, rebus compositis, et omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est: et mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. Quum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Gallis, quas Caesar pater vicerat, actus. Bellum adversus Bastarnas, et Moesos, et alias gentes, a M. Crasso gestum refertur.

CXXXV.

Bellum a M. Crasso adversus Thracas, et a Caesare adversus Hispanos gestum refertur: et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

CXXXVI.

Raelia a Ti. Nerone et Druso, Caesaris privignis, domita. Agrippa, Caesaris gener, mortuus; et a Druso census actus est.

CXXXVII.

Civitates Germaniae, cis Rhenum et trans Rhenum positae, oppugnantur a Druso; et tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus; ara Caesari ad confluentem Araris et Rhodani dedicata, sacerdote creato C. Iulio Yercundari Dubio Aeduo.

CXXXVIII.

Thracas domiti a L. Pisone; item Cherusci, Tencteri, Chatti, aliaeque Germanorum trans Rhenum gentes subactae a Druso referuntur. Octavia, soror Augusti, defuncta, antea amisso filio Marcello: cuius monumenta sunt theatrum et porticus, nomine eius dedicata.

CXXXIX.

Bellum adversus transrhenanas gentes a Druso gestum refertur: in quo inter primores pugnaverunt Senectius et Anectius tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero, frater Drusi, subegit. Pax cum Parthis facta est, signis a rege eorum, quae sub Crasso, et postea sub Antonio capta erant, redditis.

CXL.

* Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates, gestum a Druso, refertur. Ipse ex fractura, equo super crus eius collapsus, tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est. Corpus a Nerone fratre, qui, nuntio valetudinis evocatus, raptim accurrerat, Romam pervectum, et in C. Iulli tumulo conditum. Laudatus est a Caesare Augusto vitrico, et supremis eius plures honores additi.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM FRAGMENTA.

Fragmentis, quae probabili coniectura ad suos libros referri possunt, asteriscus est praefixus: cetera, quibus locum in Livii libris assignare non licet, cum reliquiis epistolae ad filium scriptae deinceps adiecta sunt.

* *Ex lib. XII.*

Pyrrhus unicus pugnandi artifex, magisque in proelio, quam bello, bonus. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 456.*

* *Ex lib. XIII.*

Curribus falcatis usos esse maiores, et Livius et Sallustius docent. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 476, Cf. Freinshem. Supplem. cap. 38.*

Ex lib. XIV.

Privato nos tenuissemus. *Priscian. lib. XV, p. 1009, ed. Putsch. Vol. I, p. 620, ed. Krehl.*

* *Ex lib. XVI.*

Sichaeus Sicharbas dictus est; Belus, Didonis pater, Methres; Carthago a Cartada, ut lectum est: quod invenitur in historia Poenorum, et in Livio. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 343.*

Carthago est lingua Poenorum nova civitas, ut docet Livius. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 366. Cf. Solin. cap. 27.*

Bitias classis punicae fuit praefectus, ut docet Livius. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 738.*

Ex lib. XVII.

Pridie Nonas. Pridie Idus. *Priscian. lib. XIV, p. 992, ed. Putsch. Vol. I, p. 601, ed. Krehl.*

Ex lib. XVIII.

Imberbes. *Charis. lib. I, p. 74, ed. Putsch.*

Serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relata fiat mentio. Is enim ait, in Africa apud Bagra-

dam flumen tantae magnitudinis anguem fuisse, ut Atilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet: multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudae voluminibus elisis, quum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam, silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque iacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, romana inde summovisse castra. Dicit etiam, belluae corium centum viginti pedum in urbem missum. *Valer. Max. I, 8, ext. 19. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 15, seq.*

* *Ex lib. XIX.*

Tertii ludi (saeculares) fuerunt, Antiato Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro, C. Iunio Pullo consulibus. *Censorin. de Die Nat. cap. 17, Cf. Freinshem. Supplem. cap. 31.*

Est in Livio, quod, quum quidam cupidus belli gerendi a tribuno plebis arceretur, ne iret, pullos iussit afferri. Qui quum missas non ederent fruges, irridens consul augurium ait: *Vel bibant*; et eos in Tiberim praecipitavit. Inde navibus victor revertens ad Africam in mari cum omnibus, quos ducebat, exstinctus est. *Serv. ad Virgil. Aen. VI, 198. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 21.*

Ex lib. XXII.

Et reparando subgressu manu haud magna Alisfae moenia, quasi palans perveniens, ex oppido bellua constructa armamentis erupit, quam consul vi captam, trucidatis, qui in ea constiterant, reservat ad pugnam. Sed oppidani, sicut quibus curae pusillum inerat, in diem alteram umbonibus belluatis paucos fugaces invadunt, elephantemque omine meliori receptant, et Alifas, Rufium quondam vocitatas, ab dextro sequente sinistrum augurio nomen imponunt accolae.

Haec verba haud dubie spuria et misere depravata Liv. XXII, 18, 5, post illa; super Allifas loco alto ac munito consedit, inserta legi in cod. Laudino 1, monuit Hearnius. Eademprehendit Drakenborchius in cod. Receanatiano, sed sic variata:

Et reparando subgressus haud magis Alifae moenia quum palans perveniens ex oppido bellua consta a Romanis erupit, quam consul vi captam, trucidatis, qui in ea constiterant, resservat ad pugnam. Sed oppidani, sicut quois curae pusillum inerat, in diem altam umbonibus beluatis paucos fugaces invadunt, elephantemque meliorem receptant. Et Alifas, Rufrium quondam vocitatas, ab dextro sequente sinisteriorum augurio nomen imponunt accolae.

* *Ex lib. XLIX.*

De quatorum ludorum (saecularium) anno triplex opinio est. Antias enim et Varro et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino, M'. Manilio consuli-bus, post Romam conditam anno sexcentesimo quinto. *Censorin. de Die Nat. cap. 17.*

Ex lib. LVI.

Qui Pompeium morbum excusasse ferunt, ne, quum interesset deditioni, animos Numantinorum irritaret. *Priscian. lib. XVIII, p. 1198, ed. Putsch. Vol. II, p. 240, ed. Krehl.*

* *Ex lib. LXXVII.*

Sulla nobilissimum coniugium contrahit, Caecilia ducta, Metelli pontificis maximi filia. Ob quod cecinit multa in eum probrose vulgus, multique ex primoribus inviderunt ei, indignum illa femina existimantes, ut Titus ait, quem consulatu iudicaverant dignum. *Plutarch. Sull. cap. 6. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 2.*

Sulla quum primum ad urbem contra Marium castra movisset, adeo laeta exta immolanti fuisse scribit Livius, ut custodiri se Postumius haruspex voluerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea, quae in animo Sulla haberet, diis iuvantibus implevisset. *Augustin. de Civ. Dei, II, 24. Cf. Plutarch. Sull. cap. 9.*

* *Ex lib. LXXXIII.*

Eversis quippe et incensis omnibus cum oppido simulacris, solum Minervae simulacrum sub tanta ruina templi illius, ut scribit Livius, integrum stetisse perhibetur. *Augustin. de Civ. Dei, III, 7. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 7.*

Ex lib. XCI.

[Contrebienses, quum super cetera extrema fames etiam

instaret, multis saepe frustra conatibus captis, ut bellum ab urbe ac moenibus propulsarent, coniectis de muro ignibus Sertorii opera infestarent; et turris contabulata, quae omnia munimenta urbis superabat altitudine, effusus hausta flammis cum ingenti fragore procidit. Nocte] tamen insequenti, ipso pervigilante, in eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit. Simul et oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis, et tum [conflagrare immisso faci]um igni, coepit: incendiique simul et ruinae metu territi Contrebienses de muro trepidi refugerunt; et, ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. Eadem virtus, quae irritantes oppugnaverat, victorem placabiliorem fecit. Obsidibus acceptis, pecuniae modicam exegit summam, armaque omnia ademit. Trans[f]ugas liberos vivos ad se adduci iussit: fugitivos, quorum maior multitudo erat, ipsis imperavit, ut interficerent. Iugulatos de muro deiecerunt. Cum magna iactura militum quatuor et quadraginta diebus Contrebia expugnata, relictoque ibi L. Insteio [cum valido praesidio], ipse ad Iberum flumen copias adduxit. Ibi libernaculis secundum oppidum, quod Castra Aelia vocatur, aedificatis, ipse in castris manebat: interdum conventum sociarum civitatum in oppido agebat. Arma ut fierent pro copiis cuiusque populi, per totam provinciam edixerat: quibus inspectis, referre cetera arma milites iussit, quae aut itineribus crebris, aut oppu[gnationibus et proeliis inutilia] facta erant, novaeque viris per centuriones divisit. Equitatum quoque novis instruxit armis: vestimentaue, praeparata ante, divisa, et stipendium datum. Fabros, cura conquisitos, undique exciverat, quibus, officina publica in[stituta] uteretur; ratione inita, quid in singulos dies effici possit. Itaque omnia simul instrumenta belli parabantur: neque materia artificibus, praeparatis ante omnibus [e]nixo civi[ta]tium [st]udio, nec suo quisque operi artifex deerat. Convocatis deinde omnium populorum legationibus et civitatum, gratias egit, quod, quae imperata essent in [p]edestres [copias, prae]st[i]tissent]: quas ipse res [in defendendis sociis], quasque

in oppugnandis urbibus hostium gessisset, exposuit, et ad reliqua belli cohortatus est; paucis edoctos, quantum Hispaniae provinciae interesset, suas partes superiores esse. Dimisso deinde conventu, iussisque omnibus [bono animo esse, atque] in civitates [redi]re suas, principio veris M. Perpernam cum viginti millibus peditum, equitibus mille quingentis, in Ilercaonum gentem misit, ad tuendam regionis eius maritimam oram: dalis praeceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas Pompeius oppugnaret, quibusque ipsum agmen Pompeii ex insidiis aggrediretur. Eodem tempore et ad Herennuleium, qui in iisdem locis erat, literas misit, et in alteram provinciam ad L. Hirtuleium, praecipiens, quemadmodum bellum administrari vellet: ante omnia, ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui nec auctoritate nec viribus par esset. Ne ipsi quidem consilium esse ducere [ad]versus Pompeium: neque in aciem descensurum eum credebat. Si traheretur bellum, hosti, quum mare ab tergo, provinciasque omnes in potestate haberet, navibus undique commeatus venturos: ipsi autem, consumptis priore aestate, quae praeparata fuissent, omnium rerum inopiam fore. Perpernam in maritimam regionem superpositum, ut ea, quae integra adhuc ab hoste sint, tueri posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus aggressurum. Ipse cum suo exercitu in Berones et Autrigones progredi statuit: a quibus saepe per hiemem, quum ab se oppugnarentur celtiber[ae] urbes, imploratam esse opem Pompeii compererat, missosque qui itinera exercitui romano monstrarent; et [ab] ipsorum equitibus vexatos saepe milites suos, quocumque a castris, per oppugnationem Contrebiae, pabulandi aut frumentandi causa progrederentur]. Ausi tum quoque [erant] Arevacos in [p]artes [sollicitare]. Edito [igitur exemplo] belli, consilium se initurum, utrum prius hostem, utram provinciam [petat]: maritimamve oram, ut Pompeium ab Ilercaonia et Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et Lusitaniam se convertat. Haec secum agitans Sertorius praeter Iberum amnem per pacatos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. Profectus inde in Bursao-

num et Cascantinorum et Gracchuritanorum fines, evastatis omnibus, proculcatisque segetibus, ad Calagurim Nasicam, sociorum urbem, venit: transgressusque amnem propinquum urbi, ponte facto, castra posuit. Postero die M. Marium quaestorem in Arevacos et Cerindones misit, ad conscribendos ex iis gentibus milites, frumentumque in Contrebiā, [quae] Leucada appellatur, compōtandum, praeter quam urbem opportunissimus ex Beronibus transitus erat, in quamcumque regionem ducere exercitum statuisset: et C. Insteium, praefectum equitū, Segoviam et in Vaccaeorum gentem ad equitum conquisitionem misit, iussum, cum equitibus Contrebiae sese opperiri. Dimissis iis ipse profectus, per Vasconum agrum ducto exercitu, in confinio Beronum posuit castra. Postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, iusso pedite quadrato agmine sequi, ad Vareiam, validissimam regionis eius urbem, venit. Haud inopinantibus iis noctu advenerat. Undique equitibus et suae gentis et Autrig[onum accitis oppidani, eruptione facta, Sertorio obviam ierunt, ut eum aditu arcerent.] *De hoc fragmento, quod primum a Brunsio et Iuvenatio, deinde a Niebuhrio ex codice Vaticano editum esse constat, vid. Tom. I, p. LXVI. sqq. et Tom. IV, p. 325, sqq. editionis nostrae maioris.*

Hoc primum proelium inter Sertorium et Pompeium fuit. Decem millia hominum de Pompeii exercitu amissa, et omnia impedimenta, Livius auctor est. *Frontin. Strateg. II, 5, 31. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 19.*

Ex lib. XCIV.

Livius in libro nonagesimo quarto Inarimen in Maeoniae partibus esse dicit; ubi per quinquaginta millia terrae igni exustae sunt. Hoc etiam Homerum significasse vult. *Serv. ad Virgil. Aen. IX, 715.*

** Ex lib. XCVII.*

Triginta quinque millia armatorum (fugitivorum a Crasso devictorum) eo proelio interfecta cum ipsis ducibus (Casto et Gannico) Livius tradit, receptas quinque Romanorum aquilas, signa sex et viginti, multa spolia, inter quae fasces cum securibus. *Frontin. Strateg. II, 5, 34. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 4.*

* *Ex lib. XCVIII.*

Livius ait, nunquam Romanos signa cum hostibus contulisse tanto numero inferiores. Neque enim vigesimam propemodum partem, imo nec minorem, aequarunt victores victorum. *Plutarch. Lucull. cap. 28. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 49.*

Livius auctor est, priore proelio (ad Tigranocerta) plures fuisse, in hoc (ad Artaxata) nobiliores hostium caesos et captos. *Plutarch. Lucull. cap. 31. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 73.*

* *Ex lib. XCIX.*

Creta primo quidem centum habuit civitates; unde Hecatompolis dicta est: post viginti quatuor: inde, ut dicitur, duas, Gnossion et Hierapytnam. Quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat. *Serv. ad Virgil. Aen. III, 106.*

* *Ex lib. CII.*

Quod quum diluisset. *Agroetius de Orthogr. p. 2267, ed. Putsch.*

Etenim capta urbe (Hierosolyma a Cn. Pompeio) tertio demum mense, die ieiunii, Olympiade centesima septuagesima nona, C. Antonio et M. Tullio Cicerone consulibus, quum hostes vi ingressi eos, qui erant in templo, iugularent: tamen, qui sacra procurabant, nihilo secius rem divinam facere perseverabant, neque metu vitae amittendae, neque ob hominum iam caesorum multitudinem in fugam compulsi, et satius esse rati, quidquid pati esset necesse, ad ipsas perferre aras, quam aliquid legibus patriis praeceptum negligere. Haec autem non esse fabulosa, unice ad falsam pietatem praedicandam spectantia, sed vera, testimonio sunt, qui res a Pompeio gestas memoriae prodiderunt; in his Strabo et Nicolaus, ac propter hos T. Livius, historiae romanae scriptor. *Ioseph Ant. Iud. XIV, 4, 3.*

Ex lib. CIII.

Horrendus magis est, perimit qui corpora, carbo.

Urit hic inclusus, vitalia rumpit apertus:

Hunc veteres quondam variis populere medelis.

Tertia namque Titi simul et centesima Livii

Charta docet, ferro talem candente dolorem

Exsectum, aut poto raporum semine pulsum:

Infecti dicens vix septem posse diebus

Vitam produci: tanta est violentia morbi.

Q. Seren. Samon. de Medic. cap. 39, vs. 725, sqq.

* *Ex lib. CV.*

Formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongae scutulae vel bipenni assimilavere. *Tacit. Agric. cap. 10.*

Britanniae licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. *Iornandes de rebus Getic. cap. 2.*

* *Ex lib. CIX.*

Septingentesimo conditionis suae anno quatuordecim vicos eius (Romae) incertum unde consurgens flamma consumpsit: nec unquam, ut ait Livius, maiore incendio vastata est; adeo ut post aliquot annos Caesar Augustus ad reparationem eorum, quae tunc exusta erant, magnam vim pecuniae ex aerario publico largitus sit. *Oros. VII, 2.*

Caesar, Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Livius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset, edocuit. *Oros. VI, 15. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 39.*

* *Ex lib. CXI.*

Primus hostem percussit nuper pilo sumpto primo C. Crastinus. *Scholias. vet. Lucani ad Phars. VII, 471.*

Patayii C. Cornelius, auguralis scientiae peritus, Livii historici civis et familiaris, sub idem forte tempus operam dabat auspicio. Hic primum, ut Livius tradit, tempus proelii (pharsalici) cognovit, praesentibusque geri dixit nunc rem, et proelium duces committere. Ubi iterum cepit augurium, conspexitque signa, fanaticus exsilioit, clamans: Vincis, Caesar. Obstupescunt illis, qui aderant, detracta capiti corona iuravit, non prius se repositurum eam, quam arti respondisset eventus. Hoc Livius verum esse affirmat. *Plutarch. Caes. cap. 47. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 72.*

* *Ex lib. CXII.*

Bogud, Bogudis, nomen barbarum, quod Livius in CXII

declinavit Bogudis. *Priscian. lib. V, p. 643, ed. Putsch. Vol. I, p. 172, ed. Krehl. coll. lib. VI, p. 686, ed. Putsch. Vol. I, p. 234, ed. Krehl.*

Castra quoque diversis partibus Cassius et Bogud adorti haud multum abfuere, quin opera perrumperent.

Quo tempore firmandi regni Bogudis causa exercitum in Africam velociter traicere conatus sit.

Cassius gessisset cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuisset. *Priscian. lib. VI, p. 686, sq. ed. Putsch. Vol. I, p. 234, ed. Krehl.*

Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. Alius laudaverit, sicut Livius, qui elegantiae regum curaeque egregium id opus ait fuisse. *Seneca de Tranquill. anim. cap. 9. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 43.*

Ex lib. CXIII.

Et ipse circa Palpud oram tuebatur. *Priscian. lib. VI, p. 687, ed. Putsch. Vol. I, p. 234, ed. Krehl.*

** Ex lib. CXIV.*

Haec de Basso produnt nonnulli; Livius vero, militasse eum Pompeii auspiciis: quo victo privatum egisse Tyri, corruptisque quibusdam legionariis effecisse, ut, interfecto Sexto, ipsum sibi ducem sumerent. *Appian. Bell. Civ. III, 77. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 1.*

Optarem mihi contingere, quod T. Livius scribit de Catone: cuius gloriae neque profuit quisquam laudando, nec vituperando quisquam nocuit, quum utrumque summis praediti fecerint ingeniis. Significat autem M. Ciceronem et C. Caesarem, quorum alter laudes, alter vituperationes supra dicti scripsit viri. *Hieronym. Prol. lib. II, in Hoseam.*

** Ex lib. CXVI.*

Aedibus Caesaris ornatus maiestatisque causa ex senatusconsulto adiunctum erat fastigium, ut Livius narrat. Id per quietem Calpurnia collabi imaginata videbatur sibi lamentari et flere. Itaque orta luce rogavit Caesarem, si qua fieri posset, ne prodiret in publicum, sed in aliud tempus senatum reiiceret. *Plutarch. Caes. cap. 63. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 47.*

Malum omen est, quoties Aetna, mons Siciliae, non

fumum, sed flammarum egerit globos: et, ut dicit Livius, tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam Rhegina civitas, quae multo spatio ab ea distat, afflaretur. *Serv. ad Virgil. Georg. I, 471.*

Quod de Caesare maiore vulgo dictitatum est, et a T. Livio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicae profuerit, an non nasci, dici etiam de ventis potest. *Seneca Nat. Quaest. V, 18. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 116.*

Ex lib. CXVIII.

Adversus interfectores C. Caesaris ultioribus manum comparans concibat. *Priscian. lib. IX, p. 865, ed. Putsch. Vol. I, p. 458, ed. Krehl.*

** Ex lib. CXX.*

M. Cicero sub adventum triumvirorum cesserat urbe, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Caesari Cassium et Brutum, posse. Primo in Tusculanum fugit, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Caieta navim conscensurus, proficiscitur. Unde aliquoties in altum provectum quum modo venti adversi retulissent, modo ipse iactationem navis, caeco volvente fluctu, pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit: regressusque ad superiorem villam, quae paullo plus mille passibus a mari abest, *Moriar, inquit, in patria saepe servata.* Satis constat, servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam, et quietos pati, quod sors iniqua cogeret, iussisse. Prominenti ex lectica, praebentique immotam cervicem caput praecisum est. Nec satis stolidae crudelitati militum fuit. Manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, praeciderunt. Ita relatum caput ad Antonium, iussuque eius inter duas manus in rostris positum; ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla unquam humana vox, cum admiratione eloquentiae auditus fuerat. Vix attollentes prae lacrimis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant. Vixit tres et sexaginta annos, ut, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri possit: ingenium et operibus et praemiis

operum felix: ipse fortunae diu prosperae, et in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exsilio, ruina partium, pro quibus steterat, filiae morte, exitu tam tristi atque acerbo, omnium adversorum nihil, ut viro dignum erat, tulit praeter mortem: quae vere aestimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico nil crudelius passus erat, quam quod eisdem fortunae compos ipse fecisset. Si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, et in cuius laudes persequendas Cicerone laudatore opus fuerit. *M. Seneca Suasor. VII. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 60, sqq.*

Ex lib. CXXVII.

Quoniam inter Augustum et Antonium reliquiae adhuc erant dissensionis, Cocceius Nerva, proavus Nervae, qui postea imperavit Romae, mandavit Augusto, ut mitteret, qui de summa rerum tractarent. Ergo missus est Maecenas cum Agrippa, qui utrumque exercitum in una castra coëgerunt, ut ait Livius lib. CXXVII. Intelligendum autem, quod Fonteio misso ab Antonio, Augustus Maecenatem et ceteros ad eundem locum emisit. *Acro ad Horat. Sat. I, 5, 29.*

Dissensione orta inter Caesarem Augustum Antoniumque, Cocceius Nerva, avus eius, qui postea Romae imperavit, petiit a Caesare, ut aliquem, qui de summa rerum tractaret, mitteret Tarracinam. Et primum Maecenas, mox et Agrippa congressi sunt, hique pepigerunt fidem confirmatissimam, et in una castra conferri signa utriusque exercitus iusserunt. Hoc et Titus Livius lib. CXXVII refert, excepta Capitonis mentione. *Porphyrio ad Horat. Sat. I, 5, 29.*

Ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus, ab Augusto Maecenas, intercedente Cocceio Nerva, proavo Nervae imperatoris, qui et Augusto et Antonio gratus erat, cum Agrippa. Ea autem conditione convenerant legati, ut de summa rerum tractarent, exortamque dissensionem inter duos hos imperatores componerent; quod et fecerunt, et utrumque exercitum iuxta Brundisium in una castra cum magna laetitia coëgerunt, ut infert

Livius lib. CXXVII. *Commentator Cruquii ad Horat. Sat. I, 5, 29. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 20, sqq.*

Ex lib. CXXXIII.

Livius refert, Cleopatram, quum ab Augusto capta indulgentius de industria tractaretur, dicere solitam: *Non triumphabor. Commentator Cruquii ad Horat. Od. I, 37, 30.*

Ex lib. CXXXVI.

Eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit; quos centesimo quoque anno (is enim terminus saeculi) fieri mos. *Censorin. de Die Nat. cap. 17. Cf. Freinshem. Supplem. Cap. 46.*

Vir ingenii magni magis, quam boni. *Seneca de Ira I, 16.*

Profitetur, mirari me, T. Livium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic exorsum: Satis iam sibi gloriae quaesitum, et potuisse se desinere, ni animus inquietas pasceretur opere. *Plinius in Praefat. lib. I, Hist. Nat.*

T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis (freti Gaditani) tradiderunt, ubi minus, septem millia passuum; ubi vero plurimum, decem millia. *Plinius in Praefat. lib. III, Hist. Nat.*

Completis, consulibus. *Serv. ad Virgil. Georg. III, 1.*

Verba sunt, ut habemus in Livio, imperatoris, transfugam recipientis in fidem: *Quisquis es, noster eris. Serv. ad Virgil. Aen. II, 148.*

Imperatorem me mater mea, non bellatorem peperit. *Hoc Scipionis dictum ex Livio asferre videtur Guilielmus Malmesburiensis Rer. Angl. lib. II, p. 162.*

Dic mihi, quum saepe numero in Romanis historiis legatur, Livio auctore, saepissime in hac urbe exorta pestilentia infinita hominum millia deperiisse, atque eo frequenter ventum, ut vix esset, unde illis bellicosis temporibus exercitus potuisset adscribi, illo tempore deo tuo Februario minime litabatur? An etiam cultus hic omnino nihil proderat? Illo tempore Lupercalia non celebrabantur? Nec enim dicturus es, haec sacra adhuc illo tempore non coepisse, quae ante Romulum ab Evandro in Italiam perhibentur illata. Lupercalia autem prop-

ter quid instituta sint, (quantum ad ipsius superstitionis commenta respectant) Livius secunda decade loquitur: nec propter morbos inhibendos instituta commemorat, sed propter sterilitatem mulierum, quae tunc acciderat, exsolvendam. *Ex Gelasii papae Epist. adversus Andromachum in Baronii Annal. eccles. ad an. 496, num. 35.*

Secundum Livium legati pacis caduceatores dicuntur. *Serv. ad Virgil. Aen. IV, 241.*

Livius argentum grave dicit, id est, massas. *Serv. ad Virgil. Aen. VI, 862. Cf. Isidor. XVI, 17.*

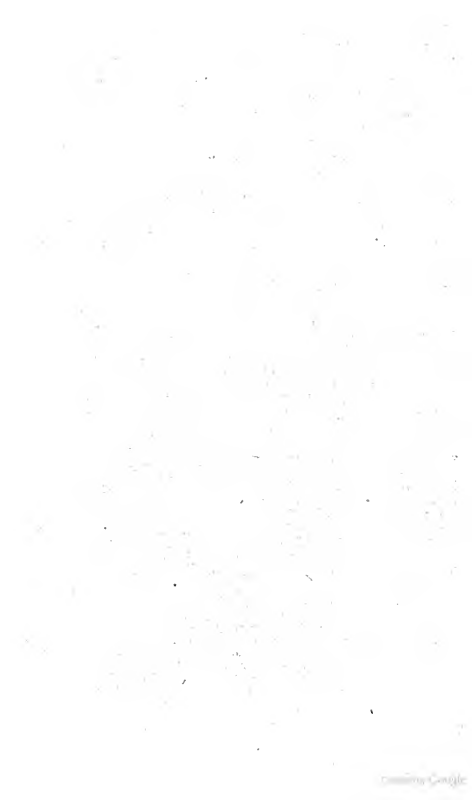
In hoc summo (promontorio Circae) oppidum fuit, quod et Circaeum dictum et Circaei. Nam utrumque Livius dicit. *Serv. ad Virgil. Aen. VII, 10.*

T. Livius tam iniquus Salustio fuit, ut hanc ipsam sententiam: *Res secundae mire sunt vitiis obtentui*, et tamquam translatam et tamquam corruptam dum transfertur, obiiceret Salustio. Nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum praeferat. Laudat, quem non timet, et facilius putat posse a se Salustium vinci, si ante a Thucydide vincatur. *Seneca Controv. XXIV.*

T. Livius de oratoribus, qui verba antiqua et sordida consectantur, et orationis obscuritatem severitatem putant, aiebat, Miltiadem rhetorem eleganter dixisse: *Ἐπὶ τοῖς πλησίον μαίνονται. Seneca Controv. XXV.*

In hoc malum a quibusdam etiam laboratur: neque id novum vitium est, quum iam apud T. Livium inveniam, fuisse praeceptorem aliquem, qui discipulos obsecurare, quae dicerent, iuberet, graeco verbo utens, *σκότισον*. Unde illa scilicet egregia laudatio: *Tanto melior: ne ego quidem intellexi. Quintil. Inst. Orat. VIII, 2, 18.*

Fuit igitur brevitās illa tutissima, quae apud Livium in epistola ad filium scripta, legendos Demosthenem atque Ciceronem: tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus. *Quintil. Inst. Orat. X, 1, 39, coll. II, 5, 20.*

INDEX

IN TITI LIVII HISTORIARUM LIBROS

QUI SUPERSUNT.

A

- Abaci* cum aliis luxus instrumentis primum Romam advecti 39,6.
Abba, urbs Africae 30,7.
Abbassus, oppidum 38,15.
Abdera, oppidum 45,29.
Abderitae queruntur apud senatum de crudelitate Hortensii, et in integrum restituuntur 43,6.
Abderitarum ager 38,41.
Abelox, nobilis Sagunti hispanus, obsides Hispanorum Sagunto deductos tradit Romanis 22,22.
Aborigines iunguntur foedere Troianis, 1,1. petuntur bello, ducemque Latinum amittunt 2.
Abrupolis regno expellitur a Perso 42,13,40.
Aburius (C.), legatus ad Masinissam et Carthaginienses 42,35.
Aburius (M.), tribunus plebis moram avertit M. Fulvio triumphum petenti 39,4. praetor 41,18. iurisdictionem inter peregrinos sortitur 19.
Abydos, Hellesponti urbs 32,32. 33,30,38. oppugnata a Philippo 31,14,16. eique dedita 17. oppugnatur, et relinquitur, a Romanis 37,9,12. Abydeni non admittunt legatos Philippi 31,16.
Academia, gymnasium Athenis 31,24.
Acanthus, urbs, vi capitur, ac diripitur 31,45.
Acaridos Come, vicus 38,15.
Acarnanes diremti ab Aetolis 26,24. ab Aetolis victi Philippum adversus eos arcessunt 25. coniurant, se, nisi victores, ex acie non redituros, *ibid.* foederi cum Romanis inito, ab Philippo, Macedoniae rege, adscribuntur 29,12. ob duos iuvenes, religionis imprudentes, ab Atheniensibus interfectos, Atticam depopulantur auxilio Macedonum 31,14. eorum concilium Leucadem indicitur 33,16. respuunt societatem rom. *ibid.* in dedit. pop. rom. veniunt 17. a Romanis aversi 36,11. tentantur ab Antiocho, *ibid.* Acarnanum factiones 43,19. eorum concilio Leucas eximitur 45,31.
Acarnania 26,24,36 eius situs 33,17.
Acarnanum portus 28,7.
Accensi milites 1,43. 8,8.
Accius s. Attus Navius, augur cotem novacula discidit 1,36.
Accua oppidum, vi captum 24,20.

Acerrae direptae et incensae a Poenis 23,17. restituntur 27,3.

Acerranis civitas sine suffragio data 8,17.

Achaia 25,15. 31,26.

Achaei auxilium impetrant a Philippo contra Machanidam et Aetolos 27,29. Philippo ad Dymas occurrunt 31. cum Aetolis Eleisque ad Messenen prospere pugnant 32. eorum concilium Aegii 28,7. et Argis, ubi de bello consultant adversus Nabin 31,25. Achaei pepigerunt, se quotannis iuratuuros in verba Philippi 32,5. iis quaedam urbes redduntur, *ibid.* eos a societate Philippi avcrtere conatur T. Quinctius cos. 19. expellunt Cycliadam, *ibid.* cum Attalo et Rhodiis adversus Philippum societatem iungunt 23. post longam et ancipitem deliberationem Romanis se adiungunt 20 *et seqq.* proelio fundunt Androstenem 33,14. omnem eorum oram vastant copiae Philippi, *ibid.* iis suae redduntur urbes 34. et Achrocorinthus traditur 34,50. bellum adversus Nabin decernunt 35,25. eos tentat Antiochus 47. obsident Messenen in Peloponneso 36,31. tradunt Zacynthum Romanis 32. depopulantur oram maritimam Aetolorum 37,4. mittunt auxilium Attalo Pergami obsesso 20. Seleucum ex agro pergameno castra movere cogunt 21. decernunt bellum in Lacedaemonios 38,32. eosque achaico concilio contribuunt 34. cos sibi reconciliare studet Perseus 41, 27,28. achaei funditores 38,29. Achaei phthiotae liberi esse iubentur 33,32. *vid.* et 36,15. Achaeorum portus 37,9.

Acharrae, oppidum 32,13.

Acheron, fluvius 8,24.

Acherusia aqua, *ibid.*

Achivi 1,1.

Achradina 24,21. 25,24. circumsidetur a Marcello 25,26. deditur Romanis 31.

Aciei romanae descriptio 8,8. eius cum phalange macedonica collatio 9,19. acies quomodo structa ap. Romanos et Latinos 8,8. 21, 55. 22,45. 27,14. 30,8,33. 33,8. 37,59. 42,58. 44,40. Antiochi 37, 40. Hasdrubalis 23,29. 27,48. Gallorum 38,26. Hannibalis 21, 55. 22,4,46. 30,33 et 25. Hispanorum 29,2. Macedonum 33,18. Persei 42,58. 44,40. punica 21, 55. 23,29. 28,14. 30,8,33. Rhodiorum 33,18.

Aciliani libri graeci 35,14. in latinum versi a Claudio 25,39.

Acilius (C.), tribunus plebis 32,29.

Acilius (L.) 40,31.

Acilius (M.) legatus ad Ptolemaeum 27,4. in sententiam eius senatusconsultum fit 25.

Acilius (M.) Glabrio, tribunus plebis, 30,40. decemvir sacrorum 31,50. aedilis plebis 33,25. praetor 33,24. sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos 26. servos vincit in Etruria 36. ambit consulatum 35,10. consul creatur 24. sortitus Graeciam, ludos magnos Iovi vovet 36,1,2. paludatus urbe egreditur 3. in Thessalia capit Limnaeam et Pellinacum, urbes 14. proficiscitur ad Thermopylas 16. eius ad milites oratio 17. instruit aciem 18. caedit Antiochum 19. expugnat Heracleam 22,23,24. ab eo pacem petunt Aetoli 27,28. obsidet Napaetum, et Herculi sacrificium facit 30. corona cingit Lamiam 37,4. triumphat de Antiocho et Actolis 46. petit censuram, sed, accusatus a duobus tribunis, petitione desistit 57. duumvir Pietatis aedem de dicat 40,34.

Acilius (Q.), triumvir coloniae deducendae 21,25.

Acrae 24,36.

Acraeae lunonis promontorium 32,23.

Acraephia, oppidum 33,29.

Acraeus Iupiter 38,2.

Acraeae, oppidum Laconiae 35,27

Acrillae, urbs 24,35.

Acrocorinthus 33,31. 34,49,50.

Actiacum bellum 1,19.

Actium, Acarnaniae portus 44,1.

Acutius (M.), tribunus plebis 5,10.

Adaeus, Macedo a Beroea 43,21.

Addicti in viuculis a patriciis habitum 6,34. *seqq.*

Adherbalis cum Laelio navalis pugna et fuga 28,30.

Adolescentes rom. coniurant de rebus revocandis 2,3. in vincula coniecti dant poepas 4,5. anno XVII allekti in militiam 22,57.

Adoreus, mons 38,18.

Adramytteum, urbs 37,19.

Adria 24,10. Tuscorum colonia 5,33.

Adriani 34,45. ob servatam fidem a Romanis laudantur 27,10.

Adrianus ager 22,9.

Adriaticum mare 5,33. 10,6. 40,21. 44,31. 45,14.

Adriaticus sinus 1,1. 10,2.

Adrumetum 30,29. 33,48.

Adulterii poena pecuniaria 10,31

Aebura, oppidum 40,30.

Aebutia, anus honesta ex Aventino 39,11.

Aebutius (L.) cos. moritur 3,6.

Aebutius (M.), tribunus militum secundae legionis 41,5.

Aebutius (M.) *Elva*, triumvir creatus ad coloniam Ardeam deducendam 4,11. creatur praetor 44,17. sortitur Siciliam, *ibid.*

Aebutius (Postumus) Cornicen, cos. 4,11.

Aebutius (Postumus) *Elva*, magister equitum 4,21.

Aebutius (P.) 39,9. eum pupillum Bacchis initiari vult mater, *ibid.*

rem aperit consuli 11. ei praemia dantur a senatu ob detecta Bacchanalia 19.

Aebutius (T.) cos. et magister equitum 2,19.

Aebutius (T.) *Carus*, triumvir 39,55. praetor 41,2. de tumultu Sardiniae senatui scribit 10. decemvir agris dividendis 42,4.

Aecae, urbs Appulorum 23,1. oppugnatae 24,20.

Aedes Aesculapii Carthaginiae 41,27.

Alba Capuae 32,9. 40,45. Apollinis 3,63. 4,29. 7,20. 27,37. 34,43. 37,58. 39,4. Bellonae 10,19. 26,21. 28,9. 30,21. 31,47. 33,24.

41,10. Castoris 2,20,42. 8,11. 9,43. Cereris 3,55. 28,11. 41,33.

Cloacinae 3,48. Concordiae 9,46.

22,33. 26,23. Deorum Penatium

45,16. Dianae 39,2. Fauni 33,42.

34,53. Feroniae 33,26. Fortunae

23,19. 25,7. 27,11. 33,27. 43,15.

Fortis Fortunae 10,46. 27,11.

Fortunae Equestris 40,40. 42,3.

Fortunae Primigeniae 29,36. 34,

53. 43,15. Herculis 21,62. 32,1,9.

38,35. Herculis rotunda 10,23.

Honoris 27,25. Iovis Acraei 38,2.

Iovis Ariciae 24,44. Caere 27,23.

Cumis, *ibid.* Formis 32,1. Lanuvii 32,9. Minturnis 27,39. 36,37.

Ostiae 32,1. Satrici 28,11. Tar-

racinae *ibid.* et 40,45. Iovis Ca-

pitolini 1,55. 2,8. 4,20. 27,4. 32,

1. 35,41. 41,25,32. Feretrii 1,10,

33. 4,20. Opt. Maximi 7,3. 36,

35. Statoris 1,12. 27,37. Vicilini

24,44. Iunonis 5,21. 10,2. 21,62.

Iunonis Laciniae 28,46. 42,2,3.

Iunonis Monetae 7,28. 42,7. Re-

ginae 27,37. 39,2. Sospitae 8,14.

34,53. Iuventatis 36,36. Larium

Permarinum 40,52. Liberi et Li-

berae 3,55. 41,32. Libertatis 24,

16. *cf.* Libertas. Lunae 40,2.

Martis 6,5. 7,23. 10,23. 27,23.

35,9. 38,28. Matris Magnae 29,

37. 36,36. Matris Matutae 5,19,

- 7,27. 25,7. 28,11. 33,27. 41,33. Mentis 22,10. 23,31. Mercurii 2,21,27. Minervae 35,36. Monetæ 4,7. 6,20. 33,26. Opis 39,22. Pietatis 40,24. Quirini 4,21. 8,20. 10,46. 28,11. Salutis 9,43. 10,1. 28,11. Sanci 32,1. Saturni 2,21. 22,1. 41,26,32. Spei 21,62. 25,7. 40,51. Summani 32,29. Telluris 2,41. Veneris 10,31. 29,37. 41, 2,32. Veneris Erycinæ 22,10. 23,31. 30,39. 40,34. Vestæ 26, 27. 28,11. Victoriae 10,33. 29, 14. Virtutis 27,25. 29,11. Vulcani 32,29.
- Aedes* Cassii dirutæ 2,41. Sp. Maellii 4,16. Vitruvii 8,20.
- Aedicula* Victoriae Virginis 35,9.
- Aediles* plebei 3,6. aedilibus qui nocuisset, eius caput Iovi sacrum 55. senatusconsulta in aedem Ciceris ad eos deferri iubentur, *ibid.* eos leges decemvirales in aes incisas in publico proposuisse, sunt qui scribant 3,57. iis negotium datum, ut animadverterent, ne qui, nisi romani, Dii colerentur 4,30. instaurant ludos plebeios 38,10. *cf.* Ludi. aedilis plebei esse non potest, cuius pater, qui curuli sella sederit, vivit 27,21. 30,19. aediles ex patribus, sive curules 6,42. 7,1. per quadriduum ludos scenicos faciunt 24,43. instaurant ludos romanos 27,6. 28,10. unde initium sumserit fori ordinandi 9,40. dicunt plerisque diem, quia plus, quam lege finitum erat, agri possiderent 10, 13. diem dicunt pecuariis 33, 42. 35,10. incusantur ab senatu, quod non prohiberent novos ritus sacrificandi precandique Deos 25,1. Curules, ludis maximis faciendis primum creati 7,1,2.
- Aedititii* scribae et viatores 30,39.
- Aeditui* aedes sacras omnes tota urbe aperire iubentur 30,17.
- Aedui*, populus Galliae 5,34. in eorum agros incursiones faciunt Arverni 8.
- Aegaeum* mare 44,28,29.
- Aegates*, insulae 21,10,49. 22,54. 23,30,32.
- Aegeleos*, urbs, opprimitur ab Attalo 31,46.
- Aegestaeus*, campus 27,33.
- Aegimurus*, insula 29,27. sinum carthaginensem claudit 30,24.
- Aegina*, insula 27,30,33. 28,5,7. 31,14. 33,30. 36,42.
- Aeginienses* 44,46. 45,27.
- Aeginium*, oppidum 32,15. 36,13. 44,46. diripitur a Romanis 45,27.
- Aegium* 38,29. ibi Achaeorum concilium 27,30. 28,7. 35,48. 36,35. 43,19.
- Aegyptus* 8,24. Aegypti opes divisa inter Philippum Macedoniae et Antiochum Syriae reges 31,14. Aegypti reges Romanis gratulantur 37,3. Aegypto excedere iubent Antiochum Epiphanem Romani 45,12.
- Aelius* (C.), tribunus militum tertiae legionis 41,5. eius res gestae 8.
- Aelius* (C.) *Paetus*, cos. 40,27.
- Aelius* (L.) *Paetus*, aedilis plebeius ludos facit ex mulctaticia pecunia 10,23.
- Aelius* (P.) inter primos quaestores de plebe creatos 4,54.
- Aelius* (P.), legatus ad Antiochum 34,59.
- Aelius* (P.) triumvir coloniae deducendae 41,17. consul 42,10.
- Aelius* (P.) consul Boios iubet vastari 31,2.
- Aelius* (P.) *Ligur*, praetor 41,2. consul 42,9. legatus in Illyricum 45,17.
- Aelius* (P.) *Paetus*, cos. 8,15.
- Aelius* (P.) *Paetus*, magister equitum vitio creatus, abit magistratu 9,7. augur 10,9.
- Aelius* (P.) *Paetus*, augur 27,26. moritur pestilentia 41,26.

- Aelius (P.) Pactus*, aedilis plebis, creatur praetor 29,38. sortitur iurisdictionem urbanam 30,1. ascendit cum L. Laelio rostra, et Carthaginiensium exercitus fusos exponit 30,17. magister equitum 39. consul 40. decemvir 31,4. triumvir rebus coloniae narniensis ordinandis 32,2. censor 7.
- Aelius (P.) Tubero*, aedilis plebis vitio creatus, abdicat se magistratu 30,39. praetor creatus sortitur Siciliam 40. legatus in Asiam 37,55. praetor iterum sortitur iurisdictionem urbanam 41,12.
- Aelius (Q.)*, tribunus plebis 41,10.
- Aelius (Q.) Paetus*, augur 22,35. cadit in proelio cannensi 23,21.
- Aelius (Q.) Paetus* in locum P. Aelii Paeti sufficitur augur 41,26. praetor 43,4. consul 45,14. sortitur Galliam provinciam 17.
- Aelius (Q.) Tubero*, tribunus plebis, fert ad plebem de duabus coloniis latinis deducendis 34,53. triumvir creatur 35,9.
- Aelius (Q.) Tubero* obviam mittitur Perseo 45,7. cura tuendi regis ei mandatur 8.
- Aelius (Q.) Tubero*, annalium scriptor 4,23. 10,9.
- Aelius (Sex.) Paetus*, aedilis curulis 31,50. triumvir rebus coloniae narniensis ordinandis 32,2. consul 7. in Capitolio senatum habet 8. proficiscitur in Galliam 9 nihil memorabile gerit 26. censor 34,44. 35,9.
- Aelius (T.)*, tribunus militum tertiae legionis 41,5. eius res gestae 8.
- Aemilia* porticus refecta 41,32.
- Aemilia* tribus 38,36.
- Aemilia*, uxor P. Scipionis Africani 38,57.
- Aemilius (C.)*, tribunus militum consulari potestate 5,36. impetrator contra Aequos, obtinet praesidio Verruginem 28. tribunus militum consulari potestate iterum, Volsinienses vincit 32.
- Aemilius (L.)*, cos. vincit Aequos et Volscos 2,42. iterum consul, Veientes pacem petere supplices cogit 49. tertium consul 54.
- Aemilius (L.)*, tribunus militum consulari potestate 6,1. iterum 5. tertium 21. quartum 22. quintum 32. fundit Volscos et Latinos, *ibid.* creatur interrex 7,17. magister equitum et legatus 21. quartus decimus interrex 8,23. dictator vicit Samnites 9,21.
- Aemilius (L.)*, legatus Carthaginem mittitur 21,18. censor 23,23.
- Aemilius, (L.)* candidatus consulatus 39,32.
- Aemilius (L.) Mamercinus*, cos. 7,1. secundum cos. 3. magister equitum 21 et 39. tertium consul sabellum agrum vastat 8,1. dictator 16. consul scribit exercitum sine ulla vacationis venia 20. dictator iterum 9,21.
- Aemilius (L.) Papus* cos. 20,36. triumvir mensarius 23,21.
- Aemilius (L.) Papus*, decemvir sacrorum, moritur 42,28.
- Aemilius (L.) Papus*, praetor creatus sortitur Siciliam 28,38.
- Aemilius (L.) Paullus*, cos. 20,59. triumphat 63. accusatur et ambustus vix evadit, *ibid.* cos. iterum 22,35. occiditur in pugna cannensi 49. fuerat pontifex 23,21.
- Aemilius (L.) Paullus*, triumvir coloniae deducendae 34,45. aedilis ex pecunia damnatorum pecuariorum clypea inaurata in fastigio aedis Iovis posuit 35,10. praetor 24. sortitur Hispaniam ulteriorem 36,2. legatus 37,55. proconsul caeditur a Lusitanis 46. Lusitanos fundit 57. legatus

resistit Cn. Manlio triumphum petenti 38,44,45. legatus in decem ad res Asiae disceptandas componendasque 37,55. creatur consul 39,56. in Ligures Ingaunos exercitum ducit 40,25. oppugnat ab Ingaunis, *ibid.* erumpit castris 27. vincit Ingaunos Ligures 28. deque iis triumphat 34. nominatur patronus ab Hispanis ulterioribus 43, 2. consul iterum sortitur Macedoniam 44,17. eius, antequam in Macedoniam iret, ad populum oratio 22. multa ab eo institutorum militarium in melius mutata 33. explorat transitus Enipei fl. *ibid.* eius oratio ad milites 34 per Perrhaebiam it ad hostes 35. eius prudens ad Nasicam oratio 36. instructo exercitu munit castra 37. differt pugnam, *ibid.* eius de pugna dilata oratio 38. vincit Macedonas 41. acceptis a Perseo literis, illaerimatur sorti humanae 45,4. ad eum adducitur Perseus 7. benigne excipit Perseum, eumque tacentem alloquitur 8. peragrat Graeciam 27. Amphipoli componit res Macedoniae 29. succendit arma hostium 33. traiecit in Italiam 34. triumphus ei decretus impeditur a Ser. Sulpicio Galba, tribuno militum 35, 36. triumphat de Perseo 39,40. amittit duos filios 40. eius de sua fortuna oratio 41.

Aemilius (L.) Regillus, praetor 36, 45. ei evenit navalis provincia 37,2,4,14. Epicratem secum in Asiam reducit, *ibid.* ad eum caduceatores ab Antiocho missi, qui de pace agerent 18. habet consilium 19. invadit agros Teiorum 28. contendit ad hostem 29. vincit classem Antiochi 30. oppugnat Phocaeam 32. eius triumphus navalis 58.

Aemilius (L.) Scaurus Hellespontum mittitur 37,31.

Aemilius (Mam.), tribunus militum consulari potestate 4,16. dictator dicitur 17. Veientes et Fidenates proelio vincit 18,19. triumphans urbem ingreditur 20. iterum dictator 23. censuram minuit 24. a censoribus tribu movetur, *ibid.* dictator creatur, paulo ante motus tribu 31. eius oratio ad populum 32. eius ad milites adhortatio 33. Fidenas capit et triumphat 34. consul creatur 53.

Aemilius (M.) Mamercinus, tribunus consularis 4,61. iterum 5,1. tertium 10. praest castris ad Veios 12.

Aemilius (M.), tribunus militum consulari potestate 5,32. consul 10,1. in fugam vertit Graecos cum Cleonymo in Italiam advectos classe 2.

Aemilius (M.), praetor Siciliae 21,49. 22,9. creat duumviro 22,33. praetor peregrinus 24,44. urbanus 22,9,33. 27,33.

Aemilius (M.), frater L. Aemilii Regilli, praetoris, decedit 37,22.

Aemilii (M.) Lepidi, bis consulis atque anguris, tres filii L. M. et Q. ludos funebres patri et gladiatorum paria duo et viginti per triduum in foro dant 23,30.

Aemilius (M.), M. Lepidi filius, tribunus militum 37,43.

Aemilius (M.) Lepidus patricius 22,35.

Aemilius (M.) Lepidus, aedilis curulis 24,43. praetor, sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos, *ibid.* decemvir sacrorum 26,23.

Aemilius (M.) Lepidus legatus ad Ptolomaeum 31,2. ferociter eum Philippo agit 18. pontifex sufficitur 32,7. aedilis 35,10. praetor 24. sortitur Siciliam 36,2. consul 38,42. et quidem post

duas repulsas 39,56. 40,46. cum aedem Dianae vovisset, devincit Ligures 39,2. viam ab Placentia Ariminum perducit, *ibid.* triumphvir coloniae deducendae 55. pontifex maximus 40,42. censor 45. in gratiam reconciliari se cum collega M. Fulvio patitur 46. princeps senatus legitur 51. consul iterum 41,22. lectus secundo princeps senatus 32. tertio 43,15. decemvir 42,4. legatus 43,7.

Aemilius (M.) Numida, decemvir sacrorum, moritur 26,23.

Aemilius (M.) Popus, dictator 9,7. maximus curio, moritur 27,6.

Aemilius (M.) Paullus, magister equitum, male rem gerit 10,3.

Aemilius (M.) Regillus cos. creatur 24,7. irrito eventu 8 et 9. flamen quirinalis 8. flamen martialis, moritur 29,11.

Aemilius (Ti.) cos. 2,61. eius res gestae in Sabinis 62. cos. iterum, dandi agri plebi auctor 3,1.

Aemilius (Ti.), quinquevir mensarius 7,21. praetor 8,2.

Aemilius (Ti.) Mamercinus cos. eiusque cum senatu rixae 8,12.

Aemus, mons 40,21. ex eo monte creditum vulgo fuit, Ponticum simul et Adriaticum mare et Histrium amnem et Alpes conspici posse, *ibid.* eum conscendit Philippus, et degressus nihil vulgatae opinioni detrahit 22.

Aenaria insula 8 22.

Aenea, oppidum 40,4. eadem Aenia 44,10,32. statum Aeneae sacrificium, quod conditori Aeneae quotannis fit 40,4 Acneates, *ibid.*

Acneae portus ad montem Atho, 45,30.

Aeneas, Anchisae et Veneris filius 1,1. profugus venit in Macedoniam, Siciliam et Italiam, ubi Lavinium condit, *ibid.* ut ani-

mos Aboriginum sibi conciliaret, Latinos utramque gentem appellat. 2. eius mors *ibid.*

Aeneas Silvius, rex tertius Albae 1,3.

Aenesidemus Dymaeus, praefectus praesidii Achaeorum 32,25.

Aenianus sinus 28,5.

Aenii 37,33. 45,27.

Aenus, oppidum Thraciae, proditione capitur a Philippo 31,16.

Aeno praesidium Antiochi deducitur 37,60. controversiac cum Philippo de Aeni possessione 39,24,27,28. Aenum sibi petit Attalus 45,20. Aenei 31,31.

Aeolis 33,38. 37,8,12,18,25,35. 38,16.

Aepulo, Istrorum regulus, ne vivus capiatur a Romanis, pectus ferro traiecit 41,15.

Aequi, sive Aequicolae, gens antiqua 1,32. ab Aequicolis ins, quo res repetuntur, Ancus Marcius descripsit, *ibid.* Aequi latinum agrum invadunt 2,30. vincuntur 31. seditio inter Aequos et Volscos, et atrox proelium 40. Romanos bello petunt 43. oppugnant Ortonam, *ibid.* vexant Latinos incursionibus 48,53,58. vincuntur 60. bello petiti a Q. Servilio vincuntur 3,2. depopulantur agrum romanum et caeduntur 3. obsidentes Furium cos. in castris a T. Quinctio caeduntur 5. Aequi et Volsci denuo Hernicorum et Rom. agros depopulantur 6. vincuntur a Lucretio cos. 8. rebellant 10. arcem tusculanam capiunt, et caeduntur 23. pacem petunt, et impetrant 24. denuo bellum movent 25. obsident Minucium cos. in castris 26. adversus eos L. Quinctius Cincinnatus dictator dicitur, *ibid.* circumvallantur et sub ingum mittuntur 28. denuo Romanos bello lacesunt 30. vin-

cuntur 31. bellum instaurant 38. fundunt Rom. exercitum 42. a Valerio consule vincuntur 60,61. iterum Romanis bellum inferunt 66. vincuntur 76. rursum rebellantes vincuntur 4,26. oppugnant castra consulis, dum suis exuuntur 27 et 28. multi sub hasta venditi 29. impetrant inducias annorum octo 30. Aequi et Lavicani tusculanum agrum depopulantur 45. vincuntur 47. coloniam Volas deducunt, sed caeduntur 49. parant bellum 53. capiunt arcem carventanam 55. oppugnant Lavicos, romanam coloniam 5,16. Romanis iterum bellum inferunt et vincuntur 28. capiunt vitelliam coloniam, et rursum vincuntur 29 et 31. eorum defectio 6,2. pervastantur 4. undenam toties victis Aequis et Volscis suffecerint milites 12. iterum petiti bello deserunt castra, et prope ad internecionem delentur 9,45. redintegrant bellum, et subiguntur a C. Iunio dictatore 10,1.

Aequicolarum ager 10,13.

Aequimaclium in Capitolio 4,16. 38,28.

Aequimaclius vicus 24,47.

Aequinoctium autumnale, 31,47. vernum 33,3. 37,9.

Aera militibus constituta 4,59,60. equilibus 5,7.

Aerarii inopia 24,18. pecuniam ex aerario clam egerunt scribae et viatores aedilitii 30,39. aerarium 4,22. ex eo signa militaria promuntur, *ibid.* et 7,23. acrarium faciunt octuplicato censu censores 24. in aerarium redacta pecunia ex captivis venditis 7, 27. 10,46. 24,18. 26,36. in aerarium publicum concluduntur, custodiae causa, Praenestinorum principes *ibid.* aerarium sanctius 27,10.

Aeropus, mons 32,5.

Aeropus, praetor Epirotarum 29,12.

Aes grave, ante signatum 4,41 et 60. 22,33. 32,26. aes alienum Romae maximum, atque inde turbae 2,23. ac postremo secessio plebis in sacrum montem 33. aeris alieni magna vis aedificando contracta 6,27. hinc occasio et materia Manlio Capitolino novorum consiliorum, *ibid.* et *seqq.* seditiones ob aes alienum 31,34. miseria plebis aere alieno demersae 6,34. de aere alieno lex 6,35,36. aeris alieni causa quinqueviri mensarii creantur 7,21. eius dissolvendi ratio inita 27.

Aesculapius ab Epidauro Romam arcessitur 29,11. eius templum in Graecia 45,28. Carthaginenses in eius aede senatum dant legatis Persei 41,27. eius fanum tabulis pictis exornatur ex praeda 43,6. templum eius epidaurum donis opulentum 45,28. ei supplicatio habita 10,47.

Aesernia colonia in fide atque officio erga populum rom. manet 27,10.

Aesernina turma equitum 44,40.

Aesernini quare a Romanis laudati 27,10. aesern. ager 10,31.

Aesis fluvius 5,35.

Aesula, Latii oppidum 32,29.

Aesulana arx 26,9.

Aethalia, insula 37,13.

Aetna, mons 26,29.

Aetoli, eorum concilium et foedera cum Rom. 26,24. adversus Philippum bellum movent, *ibid.* bellum inferunt Acarnaniae 25. depopulantur Achaeos 27,29. vincuntur a Philippo 30. animos tollunt a Rom. societate et post Attali adventum 28,5. saltum Thermopylarum insidentes a Philippo funduntur 7. pacem faciunt cum eo 29,12. ad eos le-

gatos mittit Philippus, ne adventu Rom. fidem mutent 31,28. cum Athamanibus bellum inferunt Philippo, et ab eo caeduntur 41. deserunt castra, et in Aetoliam fugiunt 42. Aetolorum iuventus in Aegyptum advecta 43. Aetolorum legatorum cum Attalo et Romanis colloquium 46. Aetolorum concilium Heracleam indictum 33,3. eorum equites fugant equites Philippi 6. eorum eques in Graecia est longe optimus, pedite inter finitimos vincuntur 7. eorum querelae, insatiabilis aviditas praedae, et arrogantia 11. inter eos et Quinctium de Thebis phthioticis disceptatio 13. pacis cum Philippo leges non approbant 31 et 35. ingenio inquieta gens 44. Aetolorum animi cur alienati a societate romana 49. inveluntur in Athenienses, et Romanos insimulant fraudis 34,23. concitant reges ad bellum romanum 35,12. decretum faciunt, quo arcessitur Antiochus ad liberandam Graeciam 33. occupant Demetriadem urbem 34. Nabin interficiunt 35. mittunt copias Lacedaemonem, *ib.* caeduntur a Lacedaemoniis 36. Chalcidem oppugnare tentant 37. Antiochum appellant imperatorem 45. eorum cum Chalcidensibus colloquium 46. tentant socios Romanorum 47. se coniungunt Antiocho 36,9. includunt sese Heracleae, et iuga montis Oetae occupant 16. caeduntur 18. Heracleae obsidentur 22. permittunt se in fidem Romanorum, et gravibus consulis imperiis rursus ad bellum incitantur 28 et 29. obsessi in urbe Naupacto implorant opem T. Quinctii 34. impetrant inducias et legatos mittunt Romam 35. Hi infecta

pace dimittuntur 37,1. eorum principes in Lautumias coniecti sunt 3. occupant montem Coracem 4. impetrant a cos. L. Scipione inducias sex mensium 7. pax convenire non potest 49. inferunt bellum Dolopiae et Atamaniae, *ibid.* et 38,1. Amphilochiam aliasque urbes occupant 38 3. pacem petunt a M. Fulvio cos. 8. legatos mittunt Romam 10. Leges pacis cum Aetolis 11, de iis triumphat M. Fulvius 39, 5. eorum mutuis caedibus in semetipsos versus furor 41,30. eorum discordias sopit Ap. Claudius legatus et Marcellus 42,5. Aetoli occurrunt sordidati L. Aemilio Paulo 45,28. eorum querelae de principibus suis intersectis, aut in exsilium actis, *ibid.* de eo negotio cognitio et iudicium 31. Aetoli, gens inquieta 31,28. vanissima et ingratissima 36,17. umbilicum Graeciae incolunt 35,18. Aetolorum concilium, et in eo legatorum macedonum contra Romanos oratio 31,29. et atheniensium 30. et legati rom. 31. *Afranius* (C.), tribunus plebis 33, 22. *Afranius* (C.) *Stellio*, praetor 39, 23. trimvir coloniae deducendae 55. *Afranius* (C.), 43,20. *Africam* praesidio firmat Hannibal 21,22. in Africa res male gesta a Servilio cos. 22,31. eam populatur M. Valerius Messalla 27, 5. et classis punica 29 in Africam traiecit Scipio 29,26. *seqq.* in Africa res gestae, imperatore Scipione 30,3. *Afri* venduntur a quaestoribus 27, 19. gens mobilis atque infida 29,3. *Africanae* ludis circensibus adhibitae 44,18.

- Africanum* cognomen unde coepit sit, non constat 30,45.
- Africus*, ventus 26,42. 30 24.
- Agalsus*, equitum praefectus 44,30.
- Agamemnonia* classis mille navium 45,27.
- Agasones* adiuvant victoriam Romanorum 7,14,15. agasones cum equis phaleratis dono dati 43,7.
- Agassae* urbs, 44,7. 45,27.
- Agathocles*, rex syracusanus transgressus in Africam, bellum, unde venerat, avertit 28,43.
- Agathyrna*, oppidum, colluviei hominum perugium 26,40 27,12.
- Agema* equitum 37,40.
- Agema*, legio Macedonum 42,51.
- Agopolis*, princeps legationis Rhodiae 45,3.
- Ager* captus ex hostibus viritum divisus a Ser. Tullio 1,46. Tarquiniorum consecratus Marti, fuit deinde Martius campus 2,5. sacer Apollinis 32,40. agri assignati privatis pro pecunia 31,13. agris donati milites Scipionis 31,49.
- Agesimbrotus* praefectus Andriorum 31,46. praestitit classi Rhodiorum 32,16,32.
- Agesipolis*, princeps exsulum Lacedaemoniorum 34 26.
- Agmen* quadratum 7,29. 31,37. 39,30.
- Agnus* mactatus ad sancendam promissorum fidem 21,45.
- Agraei*, Aetoliae populus 32,34.
- Agraria* lex quando primum lata 2,41 tribunis plebis semper materia seditionum fuit 6,11. ob leges agrarias discordiae. cf. Lex.
- Agravonitae*, populi illyrici 45,26.
- Agrianes*, bellicosum genus 28,5. 33,18. 42,51. 44,11.
- Agrigentum* ab Himilcone recipitur 24,35. oppugnatur et proditum Romanis 26,40. cf. 25,23.
- Agrippa*, Tiberini filius, rex Albae 1,3.
- Aharna* opp. 10,25.
- Aio Locutio* templum 5,50.
- Ala* equitum quingentorum 10,29. trecentorum 29,1. mille 37,40. ala regia, *ibid.* sacra equitum macedonum 42,58,66. 44,42.
- Alander*, fluvius 38,18. eius fontes 15.
- Alares* cohortes 10,41.
- Alarii* equites 35,5. 40,40.
- Alatrinatibus* suae leges redditae 9,43.
- Alba Silvius*, rex Albae 1,3.
- Alba*, in Aequis colonia 10,1. vi capta et diruta 1,29. cf. 30,17. 45. negat esse, unde pecuniam militesque dare possit Romanis 27,9. multiplicem pecuniae militumque numerum dare cogitur 29,15.
- Alba Longa* ab Ascanio condita 1,3. oriunda ab Lavinio 23. diruta 29. cf. 7,39. 30,17,45.
- Alba aedes* Capuae 32,9. 40,45.
- Albana vallis* 3,7. arx 7,24.
- Albana*, opp. 33,18. 38,13.
- Albandenses* 38,13. apud eos templum urbis Romae, ludique anniversarii ei Divae instituti 43,8. coronam auream quinquaginta pondo in Capitolio donum Iovi O. M. ponunt, *ibid.* acie vincuntur a Rhodiis 45,25.
- Albani* reges 1,3. inter eos et Romanos ortum bellum 22. tergemini utrinque fratrum virtuti res permittitur 24. Albani ditionis romanae facti 25. parum fidos se Romanis socios praebent 27. eorum dux Mettius Fuffetius supplicio afficitur 28. Albani Romam migrant 29. eorum principes in patres lecti 30. Albani patrio ritu sacra facere iubentur 31. Coelium montem inhabitant 33.
- Albanus* ager 6,42. mons 1,3. in eo triumphatum 26,21. 33,23. 42,21.

- Albensis* ager 26,11.
Albingauni Ligures 29,5.
Albinus (L.) inter primos tribunos plebei 2,33. virgines Vestales sacraque in plaustrum imponit et Caere pervehit 5,40.
Albinus (M.) plebeius, tribunus militum 6,30.
Albinus (L.), consularis 44,41.
Albius (C.) *Calenus*, gregarius miles et princeps seditionis exercitus Scipionis 28,24. virgis caesus, securi percutitur 29.
Albulis, vetus nomen Tiberis fluvii 1,3.
Alce, urbs Celtiberiae, in dedicationem venit Romanorum 40,48,49.
Alcibiades, exsul lacedaemonius 39,35.
Alcidemos Minerva 42,51.
Alcon saguntinus, transfuga ex oratore 21,12.
Alexamenus, princeps Aetolorum 35,34. eius ad Nabin oratio, quem occidit 35. occupat regiam Nabidis, et obtruncatur a Lacedaemoniis 36.
Alexander M. qua aetate vixerit 8,3. eius soror materque 24. ei par L. Papirius Cursor 9,16. eius collatio cum rom. ducibus 17. eius vitia 18. fortunae Alexandri collatio cum populo rom. *ibid.* collatio copiarum eius cum rom. copiis 19. regnavit XIII annis 45,9.
Alexander, Epiri rex, in Italiam classem appellit 8,3. adversus eum, excensionem facientem, pugnant Samnites et Lucani 17. pacem facit cum Rom. *ibid.* eius fata, res gestae, et mors 24. eius uxor Cleopatra, soror Olympias. quarum altera mater Alexandri M. soror altera fuit, *ibid.*
Alexander, magister equitum apud Epirotas 32,10.
Alexander, princeps Aetolorum, eiusque oratio in Philippum 32,33. ei respondet Philippus 34. invehitur in Athenienses, et Romanos insimulat fraudis 34,23. *Alexander* megalopolitanus se oriundum a Magno Alexandro fert 35,47.
Alexander acarnan 35,18. eius oratio, *ibid.* nuntius cladis Antiochi moritur ex vulneribus in pugna acceptis 36,20.
Alexander Beroeaeus suffocat Demetrium, Philippi filium 40,24.
Alexander, filius Persei 42,52 ducitur ante curram Aemilii triumphantis 45,39. Albam mittitur in custodiam cum patre 42.
Alexandria in Aegypto condita 8,24 frustra tentatur ab Antiocho 45,11.
Alexandria Troas 35,42. 37,35.
Alexandrini legati queruntur de Antiocho 44,19.
Algidum, oppidum 3,2. 21,62. 26,9.
Algidus, mons 3,23,25,27,29,30. 4,26.
Alimne, urbs 38,14.
Aliphera, urbs 28,8. 32,5. eam Philippus restituit Megalopolitanis 28,8.
Allia, fluvius 5,37. 6,28. 22,50,59.
Alliensis clades 5,38. 22,50. 25,6. dies 6,1.
Allienus (L.), aedilis plebis, diem dicit Velurio 3,31.
Allifae, oppid. 8,25. 9,42. 22,18. Allifae de Samnitibus a C. Marcio Rutilo consule vi captae 9,38.
Allifanus ager 22,13,17. 26,9.
Allobroges, gens nulla gallica opibus aut fama inferior 21,31.
Allucius, princeps Celtiberorum 26,50. sponsam pudice servatam a Scipione recipit *ibid.*
Almana, urbs 44,26.
Alope, opp. 42,56.
Alopeconnesum oppidum recipit Philippus 31,16.
Alorcus hispanus, se pacis Han-

- nibalem inter et Saguntinos interpretare fore, pollicetur 21,12. eius oratio de pace 13.
- Alpes* 1,1. taurino saltu a Gallis primum transitae 5,34. ab Hannibale quintodecimo die superatae 21,38. difficiles transitu 35. hieme clausae 27,36. prope inexcuperabilis finis inter Italiam et Galliam 39,54.
- Alpinae* gentes, maxime Rhaeti, e Tuscis originem ducunt 5,33. recipiunt Hasdrubalem, et sequuntur ad bellum 27,39.
- Alsiensis* populus sacrosanctam vacationem habere se frustra iactat 27,38.
- Alyattes* 38,18.
- Amadocus*, dux Thracum, capitur a Philippo 39,35.
- Amarynthidis* Dianae sacrum anniversarium Eretriae 35,38.
- Ambarri*, populus gallicus 5,34.
- Ambigatus*, rex Celtarum, exonerat praegravante turba regnum 5,34.
- Ambitus*, deque eo leges latae 40,19. cf. *Lex*.
- Ambracia*, urbs 38,3. 42,67. 43,22. 44,1. eius situs 38,4. oppugnatur a Romanis 5. se dedit 9.
- Ambracienses* accusant M. Fulvium cos. 38,43. senatusconsultum in gratiam Ambraciensium 44.
- Ambracius* sinus 32,14. 38,4.
- Ambrysus*, urbs 32,18.
- Ambusti* (M.) filii legati ad Gallos missi 5,35.
- Ameriola*, urbs, a Tarquinio Prisco capta 1,38.
- Amiternini* pollicentur Scipioni milites 28,45.
- Amiterninus* ager 21,62.
- Amiternum*, oppidum 10,39. 26,11. capitur de Samnitibus 10,39.
- Amodocus*, rex Thracum, capitur 39,35.
- Amphilochia*, regio 38,3. olim Aetolorum fuerat, *ibid.* et 32,34.
- Amphilochi* oppugnantur a Perseo, Philippi filio 38,5,8.
- Amphilochus*, vates Oropi, colitur pro Deo 45,27.
- Amphipolis*, urbs 40,24,56. 43,7. 44,24,43,44. *etc.* 45,6,9,28.
- Amphissa*, urbs 37,5.
- Amulius* pellit Numitorem fratrem natu maiorem, et ut spem parvus Rheae Silviae adimeret, eam Vestalem legit 1,3. Amulio Remus captus traditur 5. Amulius obtruncatur, et Numitor restituitur, *ibid.* et 6.
- Amusius*, princeps Ausetanorum, ad Hasdrubalem profugit 21,61.
- Amyclae* 34,28.
- Amynander*, Athamanum rex 27,30. 29,12. venit in castra Romanorum, iisque auxilia promittit 31,28. Phecam oppidum capit, et Gomphos, atque Thesaliam populatur 32,14. cum Athamanum peditum ducentis et mille se iungit Quinctio cos. 33,3. tenet castella, quae per belli tempus Philippo ademerat 34. eum tentat Antiochus 35,47. cui se coniungit 36,9. cum Athamanum iuventute occupat Pellinaeum 10. cum coniuge ac liberis Ambraciam se confert 14. eum sibi ab Aetolis dedit petit M'. Acilius Glabrio, cos. 28. Zacyntho donatur a Philippo, rege Macedonum 31. pellit Macedones ex Athamania 38,1. mittit legatos Romam et ad Scipiones in Asiam 3. venit in castra Romanorum, et efficit, ut Ambracia se dedat Romanis 9.
- Anabura* 38,15.
- Anagnia* 45,16.
- Anagninis* civitas sine latione suffragii data 9,43.
- Anagninum* compitum 27,4.
- Anagninus* ager 26,9.
- Anapus*, fluvius 24,36.
- Ancilia* coelo demissa 1,20. cf. 5,

32. dies, quibus moventur Ancilia, religiosi exercitui ad iter faciendum 37,33.

Ancona 41,5.

Ancus Marcius rex creatur, eiusque res gestae 1,32,33. moritur postquam regnavit annos quatuor et viginti 35. eius filii conspirant contra Tarquinium Priscum 40.

Ancyra, urbs nobilis 38,24.

Andania, parvum oppidum 36,31.

Andranodorus, gener Hieronis, tutor Hieronymi, regis Siciliae 24, 4. post caedem Hieronymi, insulam et arcem Syracusis occupat 21. ad eum missi legati a syracusano populo 22. cedit temporis, *ibid.* eius oratio ad Syracusanos *ibid.* creatur praetor 23. occiditur 24.

Androcles, princeps Acarnanum 33,16.

Androcles, praefectus Persei 44,32.

Androgyni, quoniam sic appellati 27,11. Androgynus vivus in arcam conditus et in mare proiectus 37.

Andronicus, aetolus, quod arma contra Romanos tulisset, securi percutitur 45,31.

Andronicus, macedo 37,13. praefectus Persei, interficitur 44,10.

Androstenes defendit Corinthum fortiter adversus Romanos 32, 23. caeditur ad Corinthum 33, 14. eius imprudentia 15.

Andrus, insula 31,15. 36,20. capta a Romanis 31,45.

Anemurium, promontorium Ciliciae 33,20.

Angeae, opp. 32,13.

Angues, praelati in bello a sacerdotibus tarquiniensibus, terrent milites rom. 7,17. duo, sacrificio perpetrato, ad exta ex occulto allapsi, edere iecur, conspectique repente abierunt 25, 16. anguis specie consuetudi-

nem cum Olympiade et cum matre Scipionis Afr. habere creditur Iupiter 26,19.

Anicius (L.) Gallus creatur praetor 44,17. in Illyricum adversus Gentium proficiscitur 30. vincit Illyrios 31 et 45,26. ei se dedit Gentius, *ibid.* ob eius res gestas supplicationes in triduum decretae 45,3. Epirum pacat 26. Illyrici res constituit, *ibid.* triumphat de Gentio 43.

Anicius (Cn.), legatus Acmilii Pauli 44,46.

Anicius (M.), praetor praenestinus ex scriba 23,19. statua ei Praeneste in foro statuta, *ibid.*

Aniensis tribus addita ceteris 10, 9. centuria 24,7.

Anio, fl. 1,27,36. 4,17. 6,42. 26,10. pons in Anienem 7,9.

Anitorgis, urbs 25,32.

Annales citati 2,54. 3,8. 4,34. 7,9. 18,42. 8,18,23,30. 9,15,42. 21,25. 22,31. 23,6,47. 42,11. Aciliani 25,39. Graeci Latiniue 32,6. cf. 33,10. magistratuum 9,18. annalium veterum confusio 9,15. exempla exoleta 27,8. incertitudo 9,44,45. 10,2,17. varietas 10,30. 22,31. 25,39. 26,16,49. 27,7.

Annalis, cognomen Villiorum, ex eo ortum, quod L. Villius trib. pleb. primus legem annariam tulit 40,44.

Annius (L.) Setinus, praetor Latinorum Romam evocatus 8,3. eius in concilio Latinorum oratio 4. in senatu Rom. postulat, ut consul alter et senatorum pars dimidia e Latio sumantur 5. labitur, et ita impingitur saxo, ut sopiatur 6.

Annius (T.), triumvir coloniae deducendae, ob Boiorum rebellionem Mutinam confugit 21,25.

Annius (T.) Luscus, praetor 41, 22. legatus ad res receptandas in

- Macedoniam missus 42,25. triumphator colonis Aquileiam deducendis 43,19.
- Annonae* habita cura Romae 2,9, 34. 10,11. annonae caritas atque inde turbae 2,34. 4,12. vilis 31,50. tanta, ut mercator pro vectura nautis reliquerit frumentum 30,38.
- Annuli* gemmati Sabinis 1,11. aurei quare ac quando Romae positi? 9,7,46. occisorum ad Cannas Romanorum detracti, modium explent 23,12. annulo Marcelli politur Hannibal, eoque frustra ad fraudem abnti conatur 27,28.
- Annus* a Numa Pompilio ad cursum lunae in duodecim menses descriptus 1,19. multiplici clade insignis 4,12. hieme gelida et nivosa 5,13. siccitate et inopia frugum 40,29. solaris, *ibid.* anni consularis principum Calendae Sextiles 3,6. Idus Maias 3,36, 38. Idus Decembres 4,37. 5,9. Calendae Octobres 5,9. Quinctiles 5,32. 8,20. Idus Martias 22,1. annorum indices, clavi, apud Volsinos 7,3.
- Antennates*, populi, ad Romam vindicandam proficiscuntur 1,9. bellum parant ob raptum filiarum 10. palantes in agris opprimuntur 11.
- Antenor* troianus cum multitudine Henetum venit in sinum Adriaticum 1,1.
- Antenor*, praefectus classis macedonicae, capit hippagogos Eumenis 44,28. transiit Cassandream 45,10,31.
- Antepilani* in militia 8,8.
- Antesignani* legionum 2,20. 7,33. 22,5. 27,18.
- Anthedon*, opp. Boeotiae 33,28.
- Antias* populus 27,38. eidem negatur vacatio rei navalis 36,3.
- Antiates* bellum inferunt Romanis 6,6. eorum exercitus 7. vincuntur 8. seditio inter Antiates et Latinos, Antium intrantes 32. dedunt se Romanis 33. Satricum coloniam deducunt 7,27. duce antiati populo Volscorum exercitus consedit ad Satricum 8,1. in agrum ostiensem excursiones faciunt 12. naves Antiatum abactae, earumque rostris suggestus in foro adornatus 14. Antiatribus dati ad iura statuenda ipsius coloniae patroni 9,20.
- Anticyra* urbs Phocidis 28,8. 32, 18. oppugnata et capta traditur Aetolis 26,26.
- Antigonea* Epiri 32,5. 43,25
- Antigonea* Macedoniae 44,10.
- Antigonensis* 42,58. 43,25.
- Antigoni* apophthegma 40,21.
- Antigonus*, Echecratis filius 40,54. Philippum edocet ordinem omnem insidiarum Persei in Demetrium 55. eum sibi destinatum successorem Philippus 56. legatus missus ad concitandos Bastarnas 57. cum interficit Perseus 58.
- Antigonus*, purpuratus Persei 44, 26. mittitur Aeniam cum mille equitibus 32.
- Antimachus*, praefectus alae sacrae, in acie cadit 42,66.
- Antimachus*, praefectus Demetriadis 44,13,24.
- Antinous*, princeps civitatis Passaronis, desciscit a Romanis et interficitur 45,26.
- Antiochia* 33,19,41. 38,13. templum Iovis Capitolini magnificum ibi perfectum ab Antiocho Epiphane 41,25.
- Antiochus Magnus*, rex Syriae, foedus icit cum Philippo 31,14. bellum transitumque in Europam molitur 33,13. omnes civitates Ptolemaei in Coele-Syria in suam potestatem redigit 19. legati Rhodiorum ad eum 20. et

Romanorum 35. hibernat Ephesi: eius res gestae in Asia 38. Cornelius legatus missus ab senatu ad dirimenda inter Antiochum et Ptolemaeum certamina 39. regis responsum 40. is redit in Asiam, patiturque naufragium 41. ab eo bellum imminere Romanis, decem legati nuntiant 44. ad eum fugit Hannibal 49. molitur bellum adversus Romanos 35,13. eius cum Villio legato disceptatio 15. traiecit Hellespontum 23. venit Demetriadem, arcessitus ab Aetolis 43. eius in concilio Aetolorum oratio 44. imperator appellatur ab Aetolis 45. tentat Romanorum socios 47. ei portas aperiant Chalcidenses; Salganeam et castellum ad Euripum capit 51. adiungit sibi Boeotos 36,6. Hannibalis orationi non credit 7 et 8. legit ossa Macedonum ad Cynoscephalas 8. Thessalorum legati ad eum 9. capit Pheras et Scutussam, *ibid.* arte Appii Claudii deterretur ab obsidenda Larissa 10. ducit virginem chalcidensem; eius exercitus luxuria corrumpitur 11. Medione exceptus, Thyrio exclusus, redit in Euboeam 12. it in Aetoliam, dein in saltum Thermopylarum 15. caeditur a M. Acilio Glabrione consule 19. eius statua in templo Minervae Itoniae 20. traiecit in Asiam 21. eius securitas 41. monetur ab Hannibale, *ibid.* reparat classem, et exercitum comparat 37,8. agit de pace, quae ei negatur 19. plures urbes capit 21. Prusiam, Bithyniae regem, concitat ad bellum 25. oppugnat Colophonem 26. eius classis vincitur ab Aemilio 30. deserit Lysimachiam, et contrahit copias 31. legatos ad Scipionem mittit

de pace 34. filius Africani captivus apud Antiochum, *ibid.* remittit filium Africani 37. retrocedit et castra munit, *ibid.* eius acies 39 et 40. vincitur et castra amittit 43. fugit in Lydiam 44. mittit ad Scipionem legatos ad pacem petendam 45. quam impetrat 55. foederis cum Antiocho leges 38,38.

Antiochus, filius Antiochi Magni 35,13. moritur 15.

Antiochus Epiphanes, filius Antiochi M. succedit in regno Syriae 41,24. mores eius absurdi 24 et 25. proelio capit Artaxiam, Armeniae regem, *ibid.* eius munificentia 25. legatos Romam mittit 42,6. stipendium praestat, et vasa aurea quingentum pondo donat Romanis, *ibid.* cum eo societas renovata, *ibid.* eum sollicitat Perscus 44 19. Ptolemacis infert bellum, et frustra tentat moenia Alexandriae 45,11. virga circumscribitur a C. Popillio 12. legatos mittit Romam 13.

Antipater, Antiochi fratris filius, legatus mittitur ad Scipionem 37,45. cum eo ictum focus in Capitolio 55.

Antipater, dux Persci, in proelio occisus 42,66.

Antipatria urbs capitur a Romanis 31,27.

Antiphilus, praetor Boeotorum 33,1.

Antiphilus edessaeus, dux cetratorum Persei 42,51.

Antissa, urbs in insula Lesbo 45,31.

Antissaei traducti Methymnam 45,31.

Antistius (C.) Labeo, legatus in Macedoniam 45,17.

Antistius (L.), trib. pl. absens creatus 4,42.

Antistius (L.), trib. militum consulari potestate 6,30.

- Antistius (M.)*, legatus 21,63. trib. pl. 26,33.
- Antistius (Sex.)*, legatus 27,36.
- Antium* 2,33. urbs opulentissima 63. deditur Romanis 65. urbs valida 6,9. Antium colonia deducitur 3,1. Antium colonia suspecta 4. eo nova colonia missa 8,14. Antio negatur vacatio rei navalis 36,3.
- Antius*, (Sp.) legatus Rom. iussu Tolumnii interficitur; ei statua publice in rostris posita 4,17.
- Antonius (A.)*, legatus ad Perseum 45,4.
- Antonius (M.)*, magister equitum vitio creatus, abdicat se magistratu 8,17.
- Antonius (M.)*, trib. plebis adversatur rogationi Thalnae praetoris 45,21.
- Antonius (Q.) Merenda*, trib. militum consulari potestate 4,42.
- Antonius (T.) Merenda*, decemvir 3,35.
- Antron*, oppidum 42,42 et 67.
- Anxur*, oppidum Volscorum, postea Tarracinae 4,59. vi captum ac direptum, *ibid.* neglectum Anxuri praesidium, proditis portarum custodibus, opprimitur 5,8. Anxur recipitur 13. Volsci obsident praesidium ad Anxur 16. Anxur trecenti in coloniam missi, bina agri iugera accipientes 8,21.
- Anxuratis* populi vacatio non observatur 27,38.
- Aous*, amnis 32,5,10,13. 33,4. 38,49.
- Apama*, soror Seleuci regis 38,13.
- Apama*, filia Alexandri megalopolitani 35,47.
- Apamea*, urbs 35,15. 37,18,44. haud procul veteribus Celaenis 38,13.
- Apelaurus*, Stymphaliae terrae locus 33,14.
- Apelles*, legatus Philippi Romam 40,20. clam interficitur a Perseo 42,5.
- Apenninus*, mons 5,33. 10,27. 21,58. 22,1. 36,15. 39,2.
- Aperantia*, regio, recipitur a Philippo 36,33. in potestatem Aetolorum venit 38,3. recipitur a Perseo rege 43,24.
- Aperanti* 43,24.
- Apex* dialis 6,41.
- Aphrodisias*, castellum Ciliciae 33,20.
- Aphrodisias*, oppidum Cariae 37,21.
- Apocleti*, sanctius Aetolorum consilium 35,34,46. 36,28.
- Apodectae* 32,34.
- Apollinares* ludi, eorumque origo 25,12. eos populus spectat coronatus, *ibid.* videntur in pertuum 26,23. 27,11. facti a praetoribus urbis 23. extra portam Collinam ad aedem Erycinae Veneris quare parati 30,38.
- Apollinaris* circus in pratis Flaminiiis 3,63.
- Apollinis* promontorium 30,24.
- Apollinis* aedes in pratis Flaminiiis 3,63. in eius aede senatus datus 34,43. 39,4,58. 41,21. fanum augustum et oraculum ad Hieran Comen 38,12,13. ager sacer redimitur Sicyone ab Attalo 32,40. aedes Caietae 40,2. Formiis, *ibid.* Gabiis 41,16. Velitris 32,1. Medici aedes 40,51.
- Apollini* aedes vota 4,25. 5,13. dedicata 4,29. *vid.* et 7,20. leetisternium habitum 5,13. 22,10. ludi voti factique 25,12. 39,39. sacrum factum bove aurato et capris duabus albis auratis 25,12. dona vota 40,37. Delphis sacrificat Antiochus 36,11.
- Apollo* 1,56. 4,25. 5,13. Pythius 23,11. 29,10. consulitur, *ibid.* et 5,15. eius responsum 16. decima praedae ei datur 23. et cratera aurea Delphos portata 25. Zerynthius, ei eius templum 38,41.

- Apollodorus*, auctor defectionis Athenis in exilium eiicitur 35,50.
- Apollonia* 28,8. 42,18. 44,30. Apolloniam tentat Philippus 24,40.
- Apollonia* Macedoniae 45,28.
- Apolloniatae* permittunt se Romanis 20,28. trecenti iungunt se Quinctio 33,3. auxiliantur Romanis adversus Gentium 44,30. donantur Lembis de Gentio captis 45,43. Apolloniatas aggreditur Philippus 26,25. 29,12.
- Apollonides*, principum unus apud Syracusanos 24,28. salutaris eius oratio, *ibid.*
- Apollonius*, purpuratus sub Antiocho Magno 37,23.
- Apollonius*, Antiochi Epiphanis legatus 42,6.
- Apparitores* ab Etruscis sumti 1,8. regii 40. consulum XXIV, et ipsi plebei homines 2,55. ad pignora capienda dimissi 3,38.
- Appia* via 7,39. 22,1,15. munita 9,29.
- Appiae* limes 22,15. municipia 26,8.
- Appolac*, oppidum latinum vi captum 1,35.
- Appuleius* (C.) Saturninus, quinquevir 45,13.
- Appuleius* (L.), trib. pl. diem dicit M. Furio Camillo 5,32.
- Appuleius* (L.), decemvir agro dividendo 42,4. creatur praetor 45,44.
- Appuleius* (Q.) Pansa 10,5,6. frustra obsidet Nequinum oppidum 9.
- Appuleius* (Q.), decemvir agro dividendo 42,4.
- Apronius*, (C.) trib. pl. 3,45.
- Apsus*, flumen 31,27.
- Apuani* Ligures domantur a C. Flaminio cos. 39,2. circumveniunt Q. Marcium cos. 20. ad rebellionem spectant 40,1. opprimuntur et traducuntur in Samnium 38.
- Apuli*, populi, foedus faciunt cum Romanis 8,25. deficiunt et vastantur 37. iis pax datur 9,20. caeduntur a P. Decio 10,15. deficiunt ad Poenos 22,61.
- Apulia* 6,42. 7,26. 9,2,12. 22,9. 25,20. servilis motus in Apulia 39,29. Apuliae saltus 9,17. 24,20.
- Apustius* (L.), legatus 23,38.
- Apustius* (L.), legatus P. Sulpicii cos. populatur extrema Macedoniae, et Antipatriam aliaque oppida capit 31,27. legatus L. Cornelii Scipionis cos. 37,4. tumultuario proelio cadit 16.
- Apustius* (L.) Fullo, aedilis pl. 31,4. praetor 33,24. sortitur urbanam iurisdictionem 26. coloniae latinae in thurinum agrum deducendae triumvir 34,53. 35,9.
- Aqua Anienis*, in urbem ducta 9,29. ferentina 1,51. aqua in urbem ducenda locatur, sed impedimento est operi M. Licin. Crassus 40,51.
- Aquae calidae* prope Carthaginem 30,24. cumanae 41,20. neptuniae 39,44. sinuessanac 22,13.
- Aquarum calidarum* fontes Thermopylis 36,16.
- Aquila* aufert pileum Lucnmoni, et rursus capiti eius reponit 1,34.
- Aquileia* colonia latina deducta 39,55. 40,34. prope eum locum, ubi oppidum nuper a Gallis conditum fuerat 39,22,45,54. novis colonis augetur 43,19.
- Aquileiensium* querelae 43,1.
- Aquillii* fratres coniurant adversus rempubl. 2,4.
- Aquillius* (C.) cos. Hernicos devincit 2,40.
- Aquillius* (L.) Corvus, trib. milit. consulari potestate 6,4.
- Aquillius* (L.) Gallus, praetor 41,18.
- Aquillius* (P.) in Etruriam ad commendandum frumentum missus 27,3.
- Aquilonia* 10,38. capta a Romanis

41. a militibus direpta et incensa 44.
- Aquinas* ager 26,9.
- Aquitania*, Pyrenaeis montibus subiecta 21,23.
- Ara* iniussu senatus aut tribunorum pl. non dedicanda 9,46. *ara Concordiae* 24,22. *Iovis Elicii* in Aventino a Numa Pompilio dedicata 1,20. 40,22. in Iunonis Lacinae templi vestibulo, cuius cinis nullo unquam movetur vento 24,3. in Iunonis Lacinae templo ab Hannibale condita et dedicata 28,46. Martis in campo 35,10. 40,45. ad eam sellis curulibus sedent censores, *ibid.* Maxima ab Evandro Herculi dicata 1,7. 9,29. Neptuni in circo Flaminio 28,11. Pudicitiae 10,23. Solis 40,22.
- Arabes* sagittarii gladios habent tenues, longos quaterna cubita 37,40.
- Arabiae* deserta 45,12.
- Arachthus*, fluvius Epiri 38,3,4. 43,23.
- Aradii* populi 35,48.
- Arato*, Achaeorum principi, uxorem adimit Philippus 27,31.
- Arbacala*, urbs, vi. capta 21,5.
- Arborum* praecisarum ruina obrutus exercitus romanus 23,24.
- Arcadia* 1,5.
- Arades*, populi, rerum navalium imperiti 1,5. eorum concilium 32,5.
- Archelaus*, princeps Acarnanum 33,16.
- Archidamus*, dux Aetolorum, cogit Philippum obsidionem Thaumacorum urbis solvere 32,4. legatus mittitur ad Achaeorum concilium 35,48. eius insolentia, *ib.*
- Archidamus*, princeps Aetolorum, Perseo se adiungit 43,23,24. cum eo fugit 44,43.
- Archimedes*, spectator coeli et siderum unicus, maritimam oppugnationem Romanorum elusit 24,34. intentus formis, quas in pulvere descripserat, interficitur 25,31. eius sepulturae cura habita a Marcello cos. *ibid.*
- Archippus*, dux argivus, expellit praesidium Nabidis ex urbe Argis 34,40.
- Archo*, Poridi Aeneatum principi nupta 40,4.
- Archo*, frater Xenarchi, Achaeorum praetoris, eiusque contra Callicratem oratio 41,29.
- Ardea* a Tarquinio Superbo obsessa 1,57. inter Ardeates et Aricinos iudex sumtus populus rom. agrum, de quo ambigebatur, sibi adiudicat 3,71. *seqq.* ob eam iniuriam Ardeates desciscunt 4,1. foedus cum iis renovatur 7. Ardeae turbatae seditione res auxilio Romanorum componuntur 9 et 10. colonia Ardeam deducta, ager interceptus ad Ardeates redit 11. eos ad opprimendos Gallos hortatur, et ducit Camillus 5,43,44. *cf.* 21,7. 27,9. 29,15.
- Ardoneae* 24,20.
- Ardues*, filius Antiochi 33,19.
- Ardyaei*, Illyrica gens, dedunt se Romanis 20,28. 27,30.
- Arca* Vulcani 39,46. 40,19. Concordiae 39,56. 40,19.
- Arci*, inter auxilia Rhodiorum 33,18.
- Arennii* (C. et L.), trib. pl. 27,6.
- Arennius* (L.), praefectus socium, capitur a Numidis 27,26,27.
- Arethusa*, fons 25,30.
- Aretini*, pop. legatos, pacem foedusque a Romanis petentes, mittunt 9,32,37.
- Arevaci*, populi 41,3.
- Areus*, exsul lacedaemonius 39,35.
- Argei* loca sacris faciendis 1,21.
- Argens*, oppidum 32,14.
- Argentanum*, oppidum, deficit a Poenis ad Romanos 30,19.

Argentum nondum signatum 4,60. bigatum 33,23,37. 36,21. factum et infectum 34,52. 36,40. multatitium, ex quo signa aenea ad Cereris dala 27,6. 30,39. Oscense 34,10. argenti ad aurum proportio ut 1 ad 10. 38, 11. argenti fodinae in Hispania 28,3. argenti spargendi astus Hannibalis 22,42.

Argentariae in urbe Roma 9,40. 26,27. 40,41. argentariae et ferrariae in Hispania a Catone consule institutae 34,21.

Argestaeus campus 27,33.

Argi nobilitati morte Pyrrhi 31,7. concilium Achaeorum Argis 31, 25. Argi produntur Philocli 32, 25. Argi a Philippo traduntur Nabidi 38. spoliuntur ab uxore Nabidis 40. Argi duas arces habent 34,25. Argis celebrata Nemea 41. iis restituitur libertas, *ibid.*

Argiletum 1,19.

Argithea, caput Athamaniae; inde expelluntur Macedones 38,1.

Argivi oriundos ab se Macedonum reges credunt 32,22. abeunt ex concilio Achaeorum, *ibid.* primo comitiorum die solent praetores pronuntiare Iovem, Apollinem, Herculem 25. Argivorum campus 34,25. eorum ager vastatur 26.

Argos prodita Philocli 32,25. Argos Amphilocheum 38,10.

Argyraspides 37,40.

Ariarathes, Cappadociae rex 37, 31. 38,26. a consule veniam petit, quod Antiochum auxilio iuvisset 37. ei ducenta talenta imperantur, *ibid.* despondet filiam suam Eumeni, recipiturque in amicitiam Romanorum 39. eius legati Romae 40,20. filium Romam mittit educandum 42,19.

Aricia 1,50. 2,14. 24,44. eam oppugnat Aruns, Porsenae filius

2,14. Aricini vincunt Etruscos, *ibid.* Aricini et Ardeates de ambiguo agro certant, et turpe populi romani de eo iudicium 3,71. *seqq.* iis civitas data 8, 14.

Aries, eiusque in oppugnandis urbibus usus 21,12. 31,46. 32,23. 38,5. arietum ictus excipiuntur laqueis 36,23.

Ariminenses, quare a Romanis laudati 27,10.

Ariminum 21,51. 24,44. 31,10,20. a Placentia Ariminum viam perduxit M. Aemilius cos. 39,2. Arimini nomine provincia Gallia indicatur 28,38,46. 29,5.

Aristaenus, praetor Achaeorum 32, 19. eiusque ad Achaeos oratio 20 et 21. comitatur Quinctium in colloquio cum rege Philippo 32. suadet Boeotis; ut se Romanis adiungant 33,2. castigat Aetolorum vaniloquentiam 34, 24. occurrit Quinctio cos. cum decem millibus Achaeorum et equitibus mille 25.

Aristo, actor tragicus 24,24.

Aristo tyrius mittitur ab Hannibale Carthaginem ad concitandum Poenos ad bellum 34,61. deprehenditur et aufugit, *ibid.*

Aristodemus; tyrannus, retinet naves Romanorum pro bonis Tarquiniorum 2,34.

Aristomachus, princeps plebis, Crotone ad Hannibalem transfugit, eique urbem prodit 24,2,3.

Aristoteles, praefectus regis Antiochi Chalcide 36,21.

Arma quinque classibus varia imperata 1,43. de publico data 3, 15. arma et tela Romae in muros congesta 10,4. templis detracta 22,57. 24,21. ad arma conclamatio in re crepera 29,9. arma hostium, Marti, Minervae et Lucae Matri dicata, face snb-dita imperator succendit 45,33. *cf.* 8,1,30. 38,23. 41,16. arma

- Samnitiū militum auro et argento caelata* 9,40. 10,18.
Armamentarium Chalcidis 31,23.
Armatura levis, promptissima res ad lacesendum certamen 44,4.
Armenes, Nabidis filius, ante curum triumphalem T. Quinctii ductus 34,52.
Armenia 41,24.
Armes, poenus 26,49.
Armillae aureae, 1,11. dona militaria 10,44.
Armilustrum 27,37.
Arnus, fl. 22,2.
Arpi 9,13. 22,9,12. 24,3. 25,15.
Arpos prodit Altiuius 24,45. aggre-
 ditur et capit Q. Fabius cos. 46. *seqq.*
Arpinates Romanis favent 9,13. nis data civitas 10,1. et latio suffragii 38,36.
Arpini 24,47. 34,45.
Arpinum receptum a Samnitibus 9,44.
Arretini 9,32. meditantur defectionem; sed metu advenientis Marcelli cos. quiescunt 27,21. coguntur dare obsides 24. triginta millia scutorum, et alia pollicentur Scipioni 28,45.
Arretium, urbs e praecipuis Etruriae 9,37. 22,2 et 3,28. 46,31,21. laborat seditionibus 10,3. petit pacem 37. a Bononia Arretium viam perducit C. Flaminius cos. 39,2.
Arsia, silva 2,7.
Artatus, amnis in Penestia 43,21.
Artaxias, Armeniae rex, capitur ab Antiocho 41,24.
Artena, capta et diruta a Romanis 4,61.
Artes militares non eadem et imperatoriae 25,19. artium graecarum opera mirandi initium apud Romanos 25,40.
Arthetaurus, illyrius, interfectus a Perseo 42,13,40.
Artifices scenici 5,1. 25,40.
Arverni, populi 5,34. recipiunt Hasdrubalem 27,39.
Aruns, Lucumonis frater, moritur 1,34.
Aruns Tarquinius, mitis ingenii iuvenis, clam ab uxore tollitur 1,46.
Aruns Tarquinius L. F. Delphos missus portenti causa 1,56 cum M. Iunio Bruto pugnat utriusque exitio 2,6.
Aruns, Porsenae filius 2,14.
Aruns Clusinus, Gallis dux et auctor est oppugnandi Clusium 5,33.
Arx albana 7,24. *Artenae* 4,61. carventana 4,53. *Corinthe* 45,28. fregellana 9,28. romana a Tito Tatio, Sabinorum rege, occupata dolo 1,11. tarentina, oppugnata ab Hannibale 25,11. veientana, capta cuniculo 5,21.
Ascanius, Aeneae filius, sive ex Lavinia, sive ex Creusa natus Albam Longam condit 1,1 et 3.
Asclepiodotus, praefectus armorum gallorum in exercitu Persei 42,51. 44,2.
Ascordus, fl. 44,7.
Ascuris, palus 44,2,3.
Asena, urbs in Hispania 23,27.
Asia imbellis 9,19. amoenitate urbium et copia terrestrium maritimarumque rerum ditiores, quam fortiores facit exercitus 39,1. Asia tota inania parit ingenia 45,23. in Asiam transgrediuntur Romani 37,33. Asiae aditus Romanis patefactus per Eumenem 37,33. civitates multae se dedunt L. Scipioni cos. et legatos mittunt Romam 45. Asiam Galli inter se divisam vectigalem faciunt 38,16.
Asiatici mitissimum genus hominum 38,17. asiatici Graeci levissima sunt genera hominum, et servituti nata 36,17.
Asiaticus exercitus invehit luxum

- Romam 39,6. Asiaticus cognominatur L. Scipio 37,58. idem et Asiagenes 39,44.
- Asnaus*, mons 32,5.
- Asopus* fl. 36,22.
- Aspendii*, Pamphyliæ populi 37,23. 38,15.
- Asta*, oppidum Hispaniæ, capitur a Romanis 39,21.
- Astapa*, urbs 28,22. Astapenses in obsidione urbis se suosque interficere statuunt, *ibid.* trucidant sese in urbe et cum armis iniiciunt se medio incendio 23.
- Astensis* ager 39,21.
- Astii*, Thraciæ populi 38,40.
- Astracum*, urbs Pæoniæ 40,24.
- Astragos*, castellum agri stratonicensis 33,18.
- Astronomiæ* peritia utilis in bello 44,37.
- Astura*, fl. 8,13.
- Astymedes*, legatus Rhodiorum 45,21,25.
- Asyla* apud Græcos 35,51. asylum a Romulo institutum 1,8.
- Atalanta*, insula 35,37.
- Atella* deficit ad Poenos 22,61. in deditionem accipitur a Romanis 26,16. Atellani iubentur Calatiam migrare 27,3. de Atellanis iudicium senatus 26,34. atellanae fabellæ 7,2. earum actores nec tribu moventur, et stipendia faciunt, *ibid.*
- Aterio* (A.) consuli, ut magistratu abiit, dies dicta 3,31. creatur trib. pl. 65.
- Aternum*, oppidum, expugnatum a prætore Sempronio Tuditano 24,47.
- Athacus*, urbs 31,34.
- Athamanes* 27,30. 29,12. 31,28. inferunt cum Aetolis bellum Philippo, qui eos caedit 31,41. fugiunt in Aetoliam 42. populantur Thessaliam 32,14. in ius ditionemque Philippi concedunt 36,14. expellunt Macedonas 38,1,2. libertatem repetunt a legatis romanis 39,24,25.
- Athamaniem* sollicitat Philippus et capit 36,14. ipsa deficit 38,1. eam ingreditur Philippus 2. tota sub ius iudiciumque Philippi venit 39,24.
- Athanagia*, Hergetum caput 21,61. deditur Cn. Scipioni 62.
- Athenæ* obsidentur a Macedonibus 31,14. Philippus recedit et omnia diruit 24. denuo tentantur, frustra 26. omnes Philippi statuæ deletæ 44. Athenarum arx, portus, muri, Piræeum urbi iungentes, navalia, magnorum imperatorum et Deorum hominumque simulacra 45,27. Athenarum arcis præses Minerva 28. Athenas missi legati, qui Solonis leges, aliarumque Græcise civitatum instituta et iura describerent 3,31. Athenas visit L. Aemilius Paullus 45,27. Athenis templum Iovis 41,25. oratio plurimum pollet favore multitudinis 31,24.
- Athenienses* mittunt legatos ad dirimendum bellum Philippum inter et Aetolos 27,30. una navali pugna florentem reipubl. suam in perpetuum affixerunt 28,41. a Romanis adscripti foederi cum Philippo inito 29,12. implorant auxilium a Romanis 31,5. causa belli inter Athenienses et Philippum 14. Philippus adversus Athenas ducit exercitum 24. omnia vastat, *ibid.* et 26. ultro adversus Nabin auxilia offerunt 34,23. Athenienses celeres sunt et supra vires audaces 45,23. literis verbisque solis valent 31,44.
- Athenæum*, castellum 38,1. 39,25.
- Athenæus*, frater Eumenis, auxilio est Romanis 38,12,13. 42,55. Aemilium Paullum Delphos comitatur 45,27.

- Athenagoras*, praefectus Philippi 31,27,35. adoritur Dardanos 43. in Chaoniam ad occupandas fauces mittitur 32,5. repellit Romanos 33,7.
- Athenagoras*, dux Persei, praestit Thessalonicae 44,32.
- Athletarum* certamen primum Romae 39,22. 45,32.
- Atho*, mons 44,11.
- Atilius* (A.), legatus 42,37.
- Atilius* (A.) *Serranus*, praetor 35, 10. praeficitur classi 20. mittitur contra Nabidem 22. dissipat classem Antiochi 36,20. dividit frumentum Atheniensibus et aliis, *ibid.* praetor iterum 41,33. legatus in Graeciam 42,37. renuntiat in senatu legationem 47. consul 43,4.
- Atilius* (C.), praetor, anxilium fert L. Manlio praetori 21,26. vota suscipere iubetur 62. pontifex candidatus consulatus 22, 35.
- Atilius* (C.), duumvir, dedicat aedem Concordiae 23,21.
- Atilius* (C.) *Serranus*, aedilis curulis, ludos scenicos primus facit 34,54. eos senatus primum a populo secretus spectavit. *ib.* creatur praetor 39,23.
- Atilius* (L.) inter primos tribunos militum consulari potestate 4,7. trib. mil. consulari pot. 5,13.
- Atilius* (L.), trib. pl. 9,30.
- Atilius* (L.), quaestor in proelio ad Caunas caesus 22,49.
- Atilius* (L.), trib. pl. 26,33.
- Atilius* (L.), praetor 32,27. sortitur Sardiniam 28.
- Atilius* (L.) praefectus praesidii Locris 24,1. elabitur cum praesidio, *ibid.*
- Atilius* (L.), illustris adolescens; eius ad Samothracas oratio 45,5
- Atilius* (M.) *Regulus* cos. in Sidicinos exercitum ducit 8,16.
- Atilius* (M.) *Regulus*, cos. 10,32. eius res gestae, *ibid.* et 33,35, 36. ei negatur triumphus, *ibid.*
- Atilius* (M.) *Regulus*, cos. iterum suffectus C. Flaminio 22,25. artibus Fabii ipse et collega bellum gerit 32. triumvir mensarius, 23,21. censor 24,11. censurae eius acta 18. mortuo collega, se abdicat. 43.
- Atilius* (M.), duumvir, dedicat aedem Concordiae 23,21.
- Atilius* (M.), praetor 24,43. sortitur iurisdictionem urbanam, et simul accipit sortem peregrinam 44. novis religionibus liberat populum 25,1. legatus Q. Fulvii in obsidione Capuae 26,6 et 33. legatus ad Ptolemaeum 27,4.
- Atilius* (M.) *Serranus*, triumvir coloniae deducendae 37,46. praetor sortitur Sardiniam 41,26.
- Atina*, urbs, capitur a Romanis 9,28.
- Atinatium* ager 10,39.
- Atinius* (C.) trib. militum quartae legionis, signum ademtum signifero iacit in hostes 34,46. creatus praetor sortitur Hispaniam ulteriorem 38,35. prospere pugnat cum Lusitanis, et Aslam oppidum capit 39,21. ex vulnere moritur, *ibid.*
- Atinius* (C.) *Labco*, trib. plebis 33, 22,25. praetor 42. sortitur iurisdictionem peregrinam 43.
- Atinius* (C.) *Labco*, praetor 36,45, sortitur Siciliam 37,2.
- Atinius* (M.), Thuriis praefectus 25,15.
- Atinius* (M.), praefectus socium, occiditur a Boiis 34,47.
- Atinii* (M. et C.), capita coniurationis, et bacchanalium auctores 39,17. puniuntur 18.
- Atinii* (Ti.) somnium de instaurandis magnis Indis 2,36.
- Atintania* 27,30. 29,12. 45,30.
- Atius* (L.), tribunus primus secundae legionis 41,7.

- Atlesbis*, regulus Thracum, impetum facit iu Cotyis, Odrysarum regis, fines 42,67.
- Atrax* oppidum, decem ferme milia ab Larissa obsidetur a Rom. 32,15. qui re infecta abeunt 17 et 18. *vid.* et 33,4. 36,10,13.
- Atreus* (L.) 43,15.
- Atrium Libertatis* 25,7. reficitur et amplificatur 34,44. in eo tabularium censorum 43,18. 45,15. Maenium in Lautumiis 39,44. publicum iu Capitolio 24,10. regium incendio consumitur 26,27. refectum 27,11. Titium iu Lautumiis 39,44.
- Atrius* (C.) *Umbri*; seditionis sucronensis princeps, securi percutitur 28,24,29.
- Atta Clausus*, vocatus postea Appius Claudius, sit senator 1,16.
- Attalus*, rex Asiae 26,24. Aeginam venit 27,30. et ibi hibernat 33. capit et diripit Opuuntiorum urbem 28,7. opprimitur a Philippo, *ibid.* omisiss rebus romanis in Asiam traicit 7. romanos legatos Pessinuntem deducit, sacrumque iis lapidem tradit 29,11. a Romanis adscribitur foederi, cum Philippo iuito 12. venit Piraeum renovandae cum Atheuensis societas causa 31,14. alloquitur populum scripto 15. honores ei ab Atheniensibus decreti, *ibid.* cum Romanis Oreum oppugnat, et capit 46. opprimit Aegeleon, *ibid.* eius legati monent senatum, fines regni sui vastari ab Antiocho 32,8. coronam auream CCXLVI pondo in Capitolio ponendam curat 27. Attali et Quinctii cos. colloquium cum Nabide 39 et 40. iu concilio Boeotorum primus verba facit, et loquens coucidit 33,2. Pergamum advectus, moritur: eius laudes 21. primus Asiam incolentium abnuat stipendium dare Gallis 38,16.
- Attalus*, Eumenis frater, nuntiat senatui, Antiochum cum exercitu Hellespoutum traicisse 35,23. rem romanam adiuvat in pugna cum Antiocho 37,43. accessit eum a Pergamo Manlius cos. ad capessendum secum bellum gallicum 38,12. celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credit Eumenem mortuum 42,16. fidum se socium praebet Romanis in bello adversus Perseu, 42,55,58,65. et 44,13. a Stratio medico prudeuter admonetur, *ibid.*
- Attalis* tribus Athenis 31,15.
- Attanes*, Turdetanorum regulus, transfugit a Poenis ad Romanos 28,15.
- Attica* terra 28,8. 31,14. devastatur, *ibid.* marmoris copia et ingeniis artificum eximie ornata 31,26.
- Atys*, rex Albae 1,3.
- Audena*, amnis 41,23.
- Aventinus*, rex Albae, fulmine ictus 1,3.
- Aventinus*, mons I.C. urbi additus et datus Latinis 33. coetus nocturnos facit plebs in Aventino monte 2,28. eum insedit exercitus rom. relictis castris 3,50. in eo signum aequum Iunoni dedicant matronae 21,62.
- Averni* lacus 24,12,20.
- Avis* sanguinalis 41,17. aves uon addicunt Fabio anspicanti 27,16. avibus admittentibus, signum pugnae datum 4,18.
- Aufidena* vi capta 10,12.
- Aufidius* (Cn.), trib. pl. accusat C. Lucretium, praetorem, ad populum 43,10.
- Aufidus*, amnis 22,44.
- Auginus*, mons: iu eum confugiunt Friniates Ligures 39,2.
- Augures* a Numa instituti, i. e.

- in collegium contributi 4,4. de religione, quae morabatur dictatoris creationem, consuluntur 31. vitiosum dictatorem esse pronuntiant 8,23. tres initio fuere 10,6. quinque de plebe creati 10,9. solvunt tributum 33,42.
- Augurii* capiendi ritus 1,18 augurium ex corvi occento 10,40. auguriis ex Accii Navii facto magnus accedit honor 1,36.
- Augusti* imperatoris tempore Ianus clausus fuit 1,19. Augustus templorum omnium conditor aut restitutor 4,20. contemporaneus Livii, *ibid.* eius ductu et auspicio perdomita est Hispania 28,12.
- Aulerci*, populi 5,34.
- Aulis*, oppidum 35,37,50. 45,27.
- Aulius* (M.), praefectus socium 27,26. occiditur 27.
- Aulius* (Q.) *Cerretanus*, cos. creatus 8,37. secundum cos. 9,15. cum Ferentanis uno proelio debellat 16. magister equitum occidit imperatorem Samnitium, et obtruncatur 22.
- Aurelius* (C.) *Cotta*, praetor 30,26. sortitur iurisdictionem urbanam 27. consul 31,4. Italiam provinciam oblinet 6 et 47.
- Aurelius* (C.) *Scaurus*, praetor 39,6. sortitur Sardiniam 8.
- Aurelius* (L.), quaestor urbanus, cum sacerdotibus de tributo solvendo certat 33,42.
- Aurelius* (L.) *Cotta*, trib. militum 40,27.
- Aurelius* (M.) *Cotta* 23,30. praepositus Puteolis 25,22. decemvir sacris faciendis 29,38. legatus mittitur ad Philippum 30,26. socios populi romani tuetur armis 42. *cf.* et 31,3,5. moritur 31,50.
- Aurelius* (M.) *Cotta*, legatus L. Scipionis, cum Antiochi legatis venit Romam 37,52. exponit, quae acta sint in Asia, *ibid.*
- Aurinx*, urbs Hispaniae 24,42. eadem fortasse, quae *Oringis*. *vid.* *Oringis*.
- Aurum*, argentum et aes signatum in publicum confertur 26,36. a sociis oblatum, non receptum Romae 22,32 et 36. 30,21. vicesimarium, servatum ad ultimos casus in sanctiore aerario 27,10. auri mille pondo pretium populi rom. factum 5,48. aurum, quod Gallis ereptum erat, sub Iovis sella poni iussum 50. auri ex gallicis spoliis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacrat C. Sulpicius dictator 7,15. proportio ad argentum 38,11. auri et argenti metalla interdicta Macedonibus 45,29.
- Aurunca*, olim dicta Suessa, deletur a Sidicinis 8,15.
- Aurunci*, bellant adversus Romanos 2,16,17,26. et 7,28. in deditionem accipiuntur, eosque defendi senatus iubet 8,15.
- Aurunculeius* (C.), praetor 27,6. sortitur Sardiniam 7.
- Aurunculeius* (C.), trib. militum tertiae legionis 27,41.
- Aurunculeius* (L.), praetor 36,45. sortitur iurisdictionem urbanam 37,2. legatus 55.
- Ausetani*, populi, subiguntur ab Hannibale 21,23. deduntur Romanis 61. eos ad bellum contra Romanos concitat Indibilis 29,2. vincuntur 3. *cf.* et 34,20.
- Ausetanus* ager 39,56.
- Ausona*, urbs Ausonum 9,25.
- Ausones* uno proelio vincuntur a Rom. 8,16. veniunt in potestatem Roman. 9,25. Ausonum gens deleta, *ibid.*
- Auspicato* omnia gerunt Romani 1,36. 6,41. 38,48.
- Auspicium* mentitus pullarius 10,

40. auspicia neglecta 21,63. auspicia nemo habet plebeius 4,6. mores maiorum penes patres 6, 41. incerta 8,30. ad auspiciū repetendum rediit Romam dictator, *ibid.*
Auximum 41,26. faciendos Auximumuros locant censores 32.
Axius, fl. 39,54. 44,26,43. 45,29.
Azylos terra 38,18.
Azorus, oppidum, venit in dedicationem Persei 42,53. et 44,2.

B

Babylonia 38,17.
Bacchanalium initia ex Etruria 39, 8. nefaria in iis stupra aliaque scelera, *ibid.* eorum indicium deferretur ad Postumium cos. 11. quaestio de bacchanalibus mandatur consulibus 14. Postumius invehitur in bacchanalia 15. bacchanalia diruuntur, eorumque auctores puniuntur 17 et 18. senatusconsultum de bacchanalibus 18.
Baccharum habitu matronae, crinibus passis, cum ardentibus facibus ad Tiberim decurrunt, demissasque in aquam faces integra flamma elferunt 39,13.
Bacchium, insula 37,21.
Badius campanus provocat Crispinum hospitem ad singulare certamen, et vulneratus aufugit ad suos 25,18.
Baebius (A.), quod milites rom. praeuisset ad ministerium caedis Aetolis, damnatur 45,28,31.
Baebius (Cn.) *Tamphilus*, trib. pl. diem dicit M. Livio et C. Claudio censoribus 29,37. designatur praetor, cum aedilis plebeius esset 31,49,50. sortitur Ariminum 32,1. praetor, temere ingressus Gallorum Insubrium fines, clade afficitur 7. a consule L. Lentulo probris increpitus,

provincia excedere iubetur, *ibid.* triumphum coloniae deducendae 39,23. cos. 56.
Baebius (Cn.) *Tamphilus*, praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 44,17. legatus in Illyricum 45,17.
Baebius (L.), legatus in Macedoniam 44,18.
Baebius (L.) *Dives*, creatus praetor 37,47. sortitur Hispaniam ulteriorem 50. eum, proficiscentem in provinciam, circumveniunt Ligures 57. sine lictoribus perfugit Massiliam, ubi intra triduum exspirat, *ibid.*
Baebius (M.), legatus 30,25.
Baebius (M.) *Tamphilus*, triumphum coloniae deducendae 34,45. praetor 35,10. ex Brutiis ad Tarentum et Brundisium legiones promovere iubetur 23. iubetur transire in Epirum 24. propraetor 36,8. in Thessalia quasdam urbes capit 13. praest parti castrorum in obsidione Heracleae 22. ad disceptandum inter Philippum et Eumenem legatus mittitur 39,24. legationem renuntiat 33. creatur consul 40,18. ei prorogatum imperium 36. exercitum in Apuanos Ligures inducit 38. nullo bello gesto, triumphat, *ibid.*
Baebius (Q.) *Tamphilus*, legatus ad Hannibalem missus 21,6. iterum ad Carthaginienses 18.
Baebius (Q.) *Herennius*, trib. pl. criminatur senatum et augures 22,24. eius oratio in nobiles, *ib.*
Baebius (Q.), trib. pl. 31,6.
Baebius (Q.) *Sulca*, legatus 42,6.
Baecula, urbs Hispaniae 27,18. 28,13.
Baeculonius (A.), signifer notae fortitudinis 41,8.
Baetica 28,2.
Baetis, fl. 28,16. incolae amnem hunc Certim appellant 22.
Baeturia, 33,21. 39,30.

- Bagrada* fl. et ad eum pugna Reguli cum serpente 30,25.
- Balanos*, regulus Gallorum, Romanis auxilia pollicetur ad bellum macedonicum 44,14.
- Balari*, Sardiniae populi 41,10. caeduntur a Romanis 16.
- Balbus*, mons herbidus aquosusque 29,31.
- Baleares*, insulae duae, maior et minor 28,37. cf. et 22,20. 23,40.
- Baleares* peritissimi funditores 21,21,55. 22,37. 28,27.
- Ballista*, mons Liguria 39,2. 40,41. 41,22.
- Ballistis* et scorpionibus instructae naves Tarentinorum 21,11. 24,34.
- Balneis* inclusos Romanos Campani fervore et aestu suffocant 23,7.
- Bantia* 27,25.
- Bantius* (L.) *Nolanus*, invenis acer, propensus in Hannibalem, Romanis a Marcello conciliatur 23,15.
- Baphyrus*, amnis 44,6.
- Barbam* omnibus olim Romanis promittere mos fuit 5,41. *barbam* et capillum promittere, pars et signum doloris 6,16. 27,34. 44,29.
- Barbanna* fl. 44,31.
- Barbosthenes*, mons 35,27,30.
- Barcina* familia 23,13. factio 21,2. 9. mavult bellum 30,7,42.
- Barcinorum* in bello praestantia 28,12.
- Bardo*, urbs Hispaniae 33,21.
- Bargulum* 29,12.
- Bargusios*, Hispaniae populos contra Poenos sollicitant legati romani 21,19. subiguntur ab Hannibale 23.
- Bargyllae*, oppidum 32,33. 33,18. 30,35,39.
- Bargyliticus* sinus 37,17.
- Barium*, oppidum 40,18.
- Basilica* 26,27. post argentarias novas 40,51. *Poreia* 39,44. *Sempronius* 44,16.
- Bassania*, urbs 44,30.
- Bassanites* 44,30.
- Bastarnae*, gens nobilis 40,5. a Philippo evocati 57. tempestate opprimuntur 58. vincunt Dardanos 41,23. absorbentur Istro, ib.
- Bastetani*, 37,46.
- Bato*, Longari filius, deficit ad Romanos 31,28.
- Regorritis*, lacus 42,53.
- Belbinates* ager, 38,34.
- Bellicae* caerimoniae ab Anco Marcio institutae 1,32.
- Belligent*, per quem ad transitionem Mericus hispanus illectus erat, quadringenta agri iugera decreta 26,21.
- Bellona* Dea 8,9. *Vietrix* 10,19.
- Bellonae* in medio pugnae discrimine templum vovet Appius Claudius, *ibid.* in eius aede senatus datus 26,21. 28,9,38. 30,21,40. 31,47. 33,22,24. 39,29. 42,21.
- Bellovesus*, filius sororis Ambigati, Celtarum regis 5,34. eius expeditiones, *ibid.* favet Cenomanis Alpes transcendentibus 35.
- Belli* indicendi ritus 1,32. 31,8. 36,3. de bello semper prius relatum ad patres, quam rogatio ad populum ferretur 45,21.
- Bellum* Aborigines Troianosque inter et Turnum Rutulorum regem 1,2. Acarnanum adversus Athenienses 31,14. actiacum 1,19. aequicnm 2,30,43. 3,23,25. 4,53. 5,28. 9,45. cum Aequis et Sabinis 3,30. cum Albanis 1,23. cum Antemnatis 1,10. cum Antiatibus 6,6. Antiocho 36,1. Apulis 8,37. Atheniensium adversus Philippum 31,15. auruncum 2,16,26. 7,28. cum Ausonibus 8,16. caeninense 1,10. cum Capenatibus, Volscis et Veientibus 5,16,24. cum Etruscis 2,

44. 6,9. 7,17. 9,29. 10,3,18. cum Faliscis 5,12,24,26. 7,17. 20. Fidenatibus 1,14,27. 4,17,21. gallicum 5,35. 7,9,12,23. 36,21,25. 26. 38,12. cum Hernicis 2,40. 7,6. Hispanis 29,1. 33,21. illyricum 25,26. 39,55. 41,4. istri-cum, *ibid.* cum Latinis 1,32,35. 37. 2,19. 8,6. Liguribus 41,16. 22. Ligustinis 35,3,4. Lusitanis 35,1. macedonicum 23,38. 31,1. Nabidis cum Achaeis 35,22,30. adversus Nabin 34,22. cum Palaepolitanis 8,22. cum Perseo 39,23. 42,18,30. Philippo 24,40. 31,5. Porsena 2,9. Praenestinis 6,27. Privernatibus 8,19. puni-cum secundum 21,1,17. Rutulis 1,57. Sabinis 1,10,30,36. 2,16. 26,31,64. 3,26,61. Samnitibus 7,29,32. 10,11,12. Tarquiniensibus 2,6. 5,16. 7,12. Tusculanis 6,25. Veientibus 1,15. 2,42,44,48. 4. 30,58. Veientibus et Sabinis 2,53. Velitrensibus et Praenestinis 6,21. Vestinis 8,29. Volscis 1,53. 2,22,30,39. 3,4,10. 4,37,56. 7,27. Volscis et Coriolano 2,39. Volscis et Aequis 2,53,58,63. 3,60,66. 4,26. Volscis, Etruscis, Latinis et Hernicis 6,2,11. Vol-siniensibus 5,31.
- Bellus*, legatus Gentii 44,31.
- Bendidium* templum 38,41.
- Beneventum* urbs, olim appellata Maleventum 9,27. 24,16. 25,13.
- Beneventani* a Romanis laudati 27,10.
- Beneventanus* ager 22,13. 25,17.
- Bergistanorum* civitas a Catone subacta 34,16,17.
- Beroea* deditur Romanis 44,45. 45,29.
- Beroeacus* 23,39. 42,51,58.
- Besasides*, imperator hispanus 33,44.
- Besidiae*, oppidum Bruttiorum, a Poenis deficit ad Romanos 30,19.
- Bessi*, populus Thraciae 39,53.
- Beudos* vetus 38,15.
- Bevus* flumen 31,33.
- Bianor*, princeps Acarnanum 33,16.
- Bigatum* argentum 33,23.
- Bigati* quingenti et equus eximius strenuo militi dantur honoris causa 23,15.
- Bigerra*, urbs 24,41.
- Bilistages*, regulus Illygetum, auxilium petit a Rom. 34. 11.
- Bisaltae*, populi 44,45. trans Nes-sum amnem incolunt, et circa Strymonem 45,30. viri fortissimi, *ibid.*
- Bithynia* 27,30. 42,29.
- Bithys*, Cotyis regis Thracum filius, ductus in triumpho ante curram Aemilii Paulli 45,39. remissus ad patrem 42.
- Bituriges*, populi, summam imperii Gallorum tenuerunt 5,34.
- Blandae*, urbs in Lucanis 24,20.
- Blasius*, Salapiae princeps, favet Romanis, Dasiumque, Hannibali faventem, appellat de proditione 26,38. Salapiam tradit Marcello, *ibid.*
- Blosii* fratres, apud Campanos con-iurantes adversus Romanos, op-primuntur 27,3.
- Bocchar*, rex Maurorum 29,30.
- Bocchar*, ex praefectis regis vir acer et impiger, mittitur a Sy-phace contra Masinissam 29,32.
- Boebe*, palus 31,41.
- Boebs* 27,32.
- Boeotia* 27,30. 28,8. 33,1. Boco-tiae motus 42,43.
- Boeoti* 29,12. iungunt societatem cum Romanis 33,2. efferati odio in Romanos per latrocinia mul-tos interficiunt 29. mulctantur a T. Quinctio, *ibid.* eos sibi adiungit Antiochus 36,6. eorum concilium discussum a romanis legatis 42,44.
- Boeotarchae* 33,27,42,43.
- Boeotius* 44,43.
- Boii*, gallicus populus, Etruscis

et Umbros agro pellunt 5,35. in Italia rebellant 21,25. Boiorum agrum invadit C. Oppius, quem caedunt 31,2. duce Hamilcare poeno invadunt Placentiam 10. iungunt se Insubribus et Cenomanis 32,30. eorum agros urunt coss. *ibid.* et 31. caedunt Romanos 33,36. eorum agros populantur Romani 37. vincuntur, ita ut vix nuntius cladis relictus sit, *ibid.* caeduntur a L. Valerio 34,22 et 46 oppugnant castra romana, *ibid.* ingressi repelluntur 47. in eorum agrum exercitum inducit L. Corn. Merula cos. 35,4. Boii vincuntur 5. se dedunt Romanis 40. pugna magna vincuntur a P. Cornelio Scipione 36,38. datis obsidibus, mulctantur agri parte fere dimidia 39. Boiorum mos ex calva hostium pocula faciendi 23,24.

Boiorix, regulus Boiorum 34,46.

Bomilcar 21,27.

Bomilcar, praefectus classis cartaginiensis, Locros accedit 23, 41. magnum portum Syracusarum cum classe ingreditur 24, 36. *cf.* et 25,25 et 27.

Bona eius, cuius caput sacrum esset, et ipsa quoque Cereri sacra 3,55. *cf.* et 2,8 et 41. bonis vendendis, cur bona Por-senae regis vendi dicerentur 2, 14. bona post domini supplicium publicata 4,15.

Bononia, latina colonia 37,57. a Bononia viam perduxit Arretium - Flaminius cos. 39,2.

Bononiensis ager vastatur ab Apuanis Liguribus 39,2.

Bora, mons 45,29.

Bos insignis magnitudinis, in Sabinis nata, immolatur Dianae 1, 45. eximius immolatur Marti 7, 37. bovis sexcenarii quem consul immolaverat, iecur diffluxit

41,19. bove aurato donatur L. Minucius praefectus annonae 4, 16. bove aurato Apollini sacrum factum 25,12. femina aurata Latonae sacrum factum, *ibid.* boves Herculis a Caco abducti 1, 7. boves trecenti voventur Iovi 22,10. albi voventur multis Divis, *ibid.* feminae albae duae immolantur Iunoni reginae 27, 37. in muneribus militum 26, 48. bubus decem donatur M. Valerius Corvus 7,26. bubus centum, in Hispania votis, Iovi sacrificat Scipio 28,38. bubus centum, eximioque uno albo opimo, auratis carnibus, donatur P. Decius 7,37. triginta donatur Laelius 26,48. boum fimus uritur pro lignis 38,18. boum cornibus praeligati ab Hannibale virgarum fascies, accenduntur 22,16 et 17. boves Lucae *cf. elephantii.*

Bostar, praefectus Sagunti 22,22. cum arte aggreditur Abelo, *ib.* non ad cetera ingenia punica callidus, *ibid.*

Bostar, legatus Poenorum ad Philippum 23,34. Capuae praesidio praesidio punico 26,5 et 12.

Bottiaea 26,25.

Bovianum, oppidum 9,28. 25,13. caput Pentrorum Samnitium longe ditissimum 9,31. capitur a Romanis, *ibid.* *cf.* et 9,44. 10,12.

Bovillae 10,47.

Brachyllas Boeotarches occisus 33, 27,28. memoratur etiam 35,47. 36,6.

Brancus, Allobrogum regulus, contendit cum fratre de regno 21, 34. ei imperium restituit Hannibal, *ibid.*

Brennus, regulus Gallorum 5,38. inter Brennum et Q. Sulpicium colloquium 5,48.

Brennus, Tolistoboiorum dux 38, 16.

Brinates, populi 39,2. 41,23.
Brixia, urbs 5,35. caput Cenomanorum gentis 32,30.

Brixiani Galli auxilio sunt Romanis 21,25

Brundisium, oppidum, colonia deducta 31,13. 34,52. 42,17,18. 45,14. Brundisini a Romanis laudati 27,10. brundisius portus 23,33. promontorium 10,2.

Brundisius Dasius, praefectus 21,48.

Bruttiae legiones fusae ab Alexandro epirensi 8,24.

Bruttii populi omnes deficiunt ad Poenos 22,61. apud Bruttios res gestae Poenorum 24,1. Bruttii capiunt Crotonem, excepta arce 2. Bruttii, extremus Italiae angulus 27,51. per latrocinia militiam exercere solent 28,12. 29,6. coniurationes in Bruttiis adversus rempublicam 32,1. Bruttiorum ager 25,1. 26,12. 27,41. Bruttiorum semiruta castella 28,44. in Bruttios colonia deducta 34,53.

Brutus (M. Iunius) cf. Iunius.

Brutus (D.) Scaeva legatus 10,43. eius res gestae, *ibid.* cos. creatur 47.

Brutus (I.) Scaeva, magister equitum 8,12. cos. creatur 29. vincit Vestinos, eorumque oppida capit. *ibid.*

Brutus (L. Iun.), cur appellatus L. Iunius 1,56. Delphos missus est portenti causa, *ibid.* eius acumen, *ibid.* comitiis centuriatis a praefecto urbis post exactos Tarquinius, cos. creatur 60. fasces prior habet 2,1. reddit Romae libertatem, *ibid.* iureiurando populum adstringit, neminem Romae regnare passuros 2. Tarquinium Collatinum collegam, propter affinitatem Tarquiniolorum suspectum, cogit consulatu se abdicare et civitate

cedere, *ibid.* creat collegam P. Valerium, *ibid.* eius uxor Vitelliorum soror 4. Tarquiniolorum bona diripi iubet 5. cos. de suis liberis sumit publice poenas, *ibid.* moribundus ex equo labitur 6. eius funus a collega factum 7. per annum a matronis lugetur, *ibid.*

Brutulus Papius, nobilis et potens Samnis, induciarum raptor 8,39. iussus dedi Romanis, sibi ipse mortem consciscit, *ibid.*

Bryanium 31,39.

Bubulcus, *vid.* Iunius.

Bucculae, 44,34.

Budares, imperator hispanus, capitur a Romanis 33,44.

Bullini, populi, auxiliantur Romanis adversus Gentium 44,30.

Bullinus ager 36,7.

Bulla 26,36.

Busa, mulier apula, iuvat Canusii fugientes Romanos frumento, veste, viatico 22,52. ei ab senatu honores habiti, *ibid.*

Busta gallica 5,48. 22,14.

Butrotus, amnis 29,7.

Buxentum 32,29. eo colonia deducta 24,45. cf. et 39,23.

Bylazor, Paeoniae locus 44,26.

Byzacium, regio Africae 33,48.

Byzantium tenent Galli 38,16. Byzantii 32,33.

C

Cacus aversos boves Herculis caudis in speluncam trahit, et ab illo occiditur 1,7.

Caduceator ab Hasdrubale ad Neronem missus 26,17. a Philippo ad Romanos 32,32. 33,11. ab Antiocho ad Scipionem 37,45. caduceatores, qui inducias ad sepeliendos milites petunt 31,38.

Caduceum praeferentes dedunt se Privernates 8,20.

Cadusii, populi 35,48. 49.

- Caecilius (A.)*, aedilis plebis 38,35.
Caecilius (L.) Denter, praetor creatur 39,56. sortitur Siciliam 40,1.
Caecilius (L.) Metellus, auctor deserendae Italiae post cannensem cladem 22,53. quaestor notatur a censoribus 24,18. trib. pl. 43.
Caecilius (M.) praefuit legionibus in exercitu L. Furii adversus Gallos 31,21.
Caecilius (M.), decemvir agro dividendo 42,4. legatus ad frumentum coemendum in Apuliam mittitur 27.
Caecilius (M.) Denter, legatus in Macedoniam et ad Ptolemaeum Aegypti regem 42,6.
Caecilius (M.) Metellus, aedilis plebis 27,36. praetor urbanus 28,10. ad Attalum legatus 29,11.
Caecilius (Q.), trib. pl. 4,16.
Caecilius (Q.) Metellus, pontifex 23,21. aedilis plebeius 27,21. aedilis curulis 36. legatus 51. et 28,9. magister equitum 10. consul, *ibid.* proconsul 45. dictator 29,11. decemvir agro dividendo 31,4. adversatur L. Cornelio consuli, triumphum petenti 35,8. ad disceptandum inter Philip-pum et Eumenem legatus missus 39,24. renuntiat legationem 33. eius ad censores oratio 40,46.
Caecilius (Q.) Metellus, nuntius victoriae de Perseo, mittitur Romam 44,45.
Caecilius (T.), inter primos tribunos militum consulari potestate 4,7. sed lege T. Cloelii.
Caedicius, centurio 5,45. et 46.
Caedicius (C.), legatus 10,40.
Caedicius (L.), trib. pl. diem dicit Sp. Servilio 2,52.
Caedicius (M.) audit silentio noctis vocem clariorem humanam de adventu Gallorum 5,32.
Caeni, Thraciae populi 38,40.
Caeninenses Romam ad ludos proficiscuntur 1,9. bellum parant ob raptum filiarum 10. vincuntur, *ibid.*
Caenomani, v. *Cenomani*.
Caere, oppidum 1,2. sacrum populi rom. ac deversorium sacerdotum 5,40,50. 7,20. 9,36.
Caeretes aquae 22,1.
Caerimoniarum cultu Roma crevit 6,41. neglectus Romanis noxius 22,9.
Caerites populi 5,50. cum iis hospitium publice factum, *ibid.* iis bellum indictum 7,19. eorum legati deprecantur bellum 20. impetrant pacem, *ibid.* *Caerites* delubra Vestae, hospitium flaminum Vestaliumque invocant, *ibid.* induciae cum iis factae in centum annos, *ibid.* Scipionem iuvant in ornanda classe 28,45.
Caicus, amnis 37,18.
Caieta, Latii oppidum 40,2.
Calabria 23,34. 42,48.
Calagurris, oppidum Celtiberorum 39,21.
Calathana, vicus 32,13.
Calatia 9,2,28. 23,14. 42,20. 45,16. captatur a Romanis 9,28. expugnatur a Samnitibus 43. in deditionem accipitur 26,16. Calatiam migrare iubentur Atellani 27,3. Calatiae muros reficiunt censores 41,32.
Calatini deficiunt ad Poenos 22,61. dedunt se Romanis 26,16.
Calatinus ager 22,13.
Calavius (Novius) campanus 9,26.
Calavius (Ofilius) campanus 9,7.
Calavius (Ovius) campanus 9,26.
Calavius (Pac.) senatum campanum sibi et plebi obnoxium facit 23,2,3. filium Perollam absterret ab occidendo Hannibale 9.
Calaviorum fraude incendium Romae ortum 26,27.
Calendis Quinctilibus magistratum occipiunt trib. milit. consulari potestate 5,32. 8,20. dies a. d.

XV. Calendas Sextiles duplici clade insignis 6,1. Calendis Octobribus magistratus initus 5,9. Calendae intercalares 43,13.

Caleni, populi 10,20.

Calenus ager 10,20. 22,13.

Cales, urbs 8,16. 22,15. 23,31. 24,45. 26,9. 15,16. 27,9. capitur a Romanis 8,16. eo deducitur colonia, *ibid.* et 8,17. 27,9. de Calibus, quod pecuniam militesque Romanis negarant, senatusconsultum 29,15.

Calestranus ager 39,35.

Calidae aquae, locus 30,24.

Calidromon, cacumen montis Oetae 36,15,16.

Callicinus tumulus 42,58.

Callicrates 45,31. eius contra Perseum oratio 41,28.

Callicritus thebanus, civitatis princeps, interfectus a Perseo 42,13 et 40.

Callicula, mons 22,15,16.

Callisae, oppidum 8,25.

Calligenes, medicus Philippi 40,56.

Callipeute, saltus 44,5.

Callipolis Chersonesi 31,16. Aetoliae 36,30.

Callippus, praefectus classis macedonicae 44,28.

Callithera, oppidum 32,13.

Calonum loco spectatissimum quemque cum legatis ad Syphacem mittit Scipio 30,4.

Calor fluvius 24,14. 25,17.

Calpurnius Flamma 22,60.

Calpurnius (C.) 22,61.

Calpurnius (C.) *Piso* praetor creatur 25,41. praetor urbanus 26,10,15 et 21. prorogato imperio mittitur in Etruriam 28. Capuae et exercitui praeficitur 27,6. iterum praeficitur Etruriae 7. praetor ad senatum de Etruriae defectione scribit 21.

Calpurnius (C.) *Piso* creatur praetor 39,6. sortitur Hispaniam ulteriorem 8 et 21. eius in Hispania

res gestae 30 et 31. de Lusitanis et Celtiberis triumphat 42. creatur triumvir coloniae deducendae 40,29. cos. 35. moritur 37. eius mors suspecta, *ib.*

Calpurnius (L.), legatus Rom. ad concilium Achaeorum 32,19.

Calto, aequalis Hieronymi 24,5.

Calycadnus, promontorium 38,38.

Calydon 36,11.

Cambunii, montes 42,53. 44,2.

Cameli, quos dromadae vocant, ante equitatum Antiochi 37,40.

Cameria a Tarquinio Pr. capta, 1,38.

Camers olim, nunc Clusium appellatum 10,24.

Camertes Umbri 9,36. 28,45.

Camoenarum lucus 1,21.

Campana legio, poenas dat 28,28.

Campania 2,52. provincia evenit C. Marcio Rutilo 7,38.

Campani, iuncti Sidicinis, compelluntur a Samnitibus intra moenia sua 7,29. iis petentibus auxilium a Romanis negatur, *ibid.* et 30 et 31. se dedunt Romanis, *ibid.* et 8,11. mulctantur agro, *ibid.* equites campani extra poenam sunt, *ibid.* iis civitas sine suffragio data 14. Campani senatus obsequium in plebem, et plebis licentia 23,2,4. mittunt legatos ad Varronem cos. *ibid.* ad eos oratio consulis 5. deficiunt ad Hannibalem 7. suffocant Romanos in balneis, *ibid.* opprimuntur 35. recipiuntur in fidem 24,47. vocant Hannibalem 25,15. obsessi a Romanis sunt equestribus proeliis victores 26,4. de republica sua desperant 12. deliberant de deditione 13. Vibio Virrio suadente, septem et viginti senatores venenum sumunt, *ibid.* et 14. urbe dedita, senatus campani supplicium 15 et 16. multitudo venundatur, *ibid.* Campanorum que-

- relae de Fulvio, et super ea re senatusconsulta 33 et 34. Campanorum coniuratio indicata 27, 3. agri campani pars vendi a quaestoribus iubetur 28,46. agrum campanum censores fruendum locant 42,19. Campani petunt, ut sibi cives romanas ducere uxores liceat: 8,36. Campanorum Calaviorum servus indicat incendium Romae 26,27.
- Campi* Argivorum 34,25. fenectani 8,12. macri 41,22. magni 30,8. stellates 9,44. Thessaliae 31,41. 42,54. veteres 25,16. Campus aegestaeus 27,33. Diomedis argivi 25,12. hyrcanus 37,38. martius 3,27. in eo instructus exercitus et lustratus 1,44. ager Tarquiniorum, consecratus Marti, martius deinde campus fuit 2,5. in eum populus centuriatim citatus 6,20. in eo comitia habita 31,7. in eum senatus evocatus 3,63. metropolitanus 38,15. priaticus 38,41. sceleratus, unde nomen habeat? 8,15. Thebes campus 37,19. Vulcani 24,10.
- Canae*, oppidum 26,45. 37,8.
- Canastraeum*, promontorium Palenae, 31,45. 44,11.
- Caniculae* ortus 40,22.
- Caninius* (C.) *Rebilus*, creatur praetor 42,28. sortitur Siciliam 31.
- Caninius* (M.) *Rebilus*, legatus in Macedoniam 43,13. reducit obsequia in Thraciam 45,42.
- Canis* sectio in lustratione exercitus macedonici 40,6.
- Canna*, flumen 25,12.
- Cannae*, vicus 22,43. proelium ad Cannas, et Romanorum clades 47 et seqq.
- Cannensis* cladis occasione multi socii a Romanis deficiunt 22, 61. reliquiae in Siciliam relegantur 23,31. legatis ad Marcellum cos. missis, offerunt operam suam ad bellum 25,6. constans in eos senatus severitas 7. eos minime aspernatus Scipio, secum traiecit in Africam 29,24. cannenses equites notati 27,11.
- Cantherium* in fossam 23,47.
- Cantilius* (L.), scriba pontificis, qui cum virgine Vestali stuprum fecerat, virgis in comitio caesus, inter verbera exspirat 22,57.
- Canlius* (M.), trib. pl. L. Postumium accusat 10,46.
- Canuleius* (C.), trib. pl. rogationem promulgat de patrum cum plebeiis connubio 4,1. invehitur in consules 3.
- Canuleius* (L.), legatus missus ad Aetolos 41,30.
- Canuleius* (L.) *Dives*, creatur praetor 42,28. sortitur Hispaniam 31. recuperatores dare iubetur in eos, quos Hispani accusarent 43,2.
- Canuleius* (M.), trib. pl. 4,44.
- Canusini*, populi, veniunt in Romanorum ditionem 9,20.
- Canusium* fugiunt superstites post proelium ad Cannas Romani 22, 50 et 52. ad Canusium Marcellus Hannibali occurrit, *ibid.* cf. et 27,42.
- Capena*, urbs 5,10. 22,1.
- Capena*, porta 1,26. 7,23. 10,23. 23,32. 25,40. 26,10. 33,26. Capenae portae via ad Martis saxo quadrato strata ex mulctaticia pecunia 10,23. consules edixerunt, quoties in senatum vocassent, ut senatores, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, ad portam Capenam convenirent 23,32.
- Capenates* auxilio veniunt Veientibus 5,8. eorum ager vastatur 12. vincuntur proelio a Romanis 13. bellum instaurant et subiguntur 24.
- Capetus Silvius*, Albae rex 1,3.
- Capillum* promittere quid denotet? 6,16.

Capitolium adscendit Romulus, templumque primum Iovi Feretrio dedicat 1,10. sedes datur Sabinis 33. ab Herdonio Sabino cum exsulibus et servis occupatur 3,15. recuperatur et lustratur 18. etiam prodigii causa lustratur 29. militaris iuventus occupat Capitolium, illud contra Gallos defensura 5,39. obsidetur a Gal-
lis 43. servatur ab anseribus 47. liberatur ab obsidione 49. latum ad populum, ne quis patricius in Capitolio habitaret 6,20. auri ex gallicis spoliis magnum pondus saxo quadrato septum in Capitolio sacrat C. Servilius dictator 7,15. senatus in Capitolio habitus 8,5. 24,10. foedus ictum 37,55. in eo consules vota nuncupant, antequam in provincias profisciscantur 21,63. 41,32. 42,49. in Capitolio aream aedi Iovis exstruendae Tarquinius Priscus occupat fundamentis 1,38. acdem exstruit Tarquinius Superbus 53,55. dedicat Horatius Pulvillus 2,8. substructum saxo quadrato Capitolium 6,4. in Capitolio Herculis simulacrum positum dedicatumque 9,44. in Capitolio limina aenea posita 10,23. fornix cum signis septem auratis, duobus equis, et marmorea duo labra 37,3. quadrigae aureae 29,38. signa ex multatatio argento posita 30,39.

Cappadocia 37,31. 42,29.

Capra sex hoedos uno foetu edidit 35,21.

Caprae palus 1,16.

Capris duabus albis auratis et bove aurata Apollini sacrum factum, 25,12. capris L. in foro sacrificatum ob prodigia 45,16.

Captivi sub corona venditi 2,17. non minus decem pondo compedibus vincti, in publici car-

ceris custodia servantur 32,26. captivorum commutandorum ratio 22,23. redimi cupientium oratio 22,59. eos redimi non vult senatus 61. captivi rom. vel plurium captivorum fraus, iusta poena castigata 22,58,61. captivi romani apud Achaeos servientes liberantur 34,50. idem fit in Creta 37,60.

Capua, urbs, olim Vulturis, unde dicta? 4,37. dolo occupatur a Samnitibus, *ibid.* et 7,38. 8,6. Capuae deliciae corrumpunt milites 7,38. de capienda Capua militum consilia, *ibid.* eluduntur arte 39. Capuae praefecti creati 9,20. Capuae coniurationes adversus Romanos factae 25 et 26. Hannibal it Capuam in hiberna 23,18. corrumpitur illic eius exercitus, *ibid.* Capua laborat inopia 25,13. sublevatur ab Hannone, *ibid.* obsidetur a consulibus rom. 20. cingitur operibus 22 et 20. 1 et 4. senatores septem et viginti campani venenum bibunt 26,14. Romani ingrediuntur Capuam, *ibid.* senatus securi perculitur 15. cives venundantur 16. coniurant 27,3. opprimuntur, *ibid.* Capuae bona principum vendit Q. Fulvius Flaccus, *ibid.* Capuae multa in foro aedificia de coelo tacta 41,13.

Capusa, filius Oesalcis, Numidarum regis, accipit paternum imperium 29,29. dimicat cum Mezelulo de regno, et cadit, *ibid.*

Caput humanum integra facie in fodicendis templi Iovis Tarpeii fundamentis inventum 1,55. caput Iovi sacrum 3,55. 10,38. caput stupratoris sui praecisum mulier ad virum suum apportat 38,24. caput hostium ducis a se occisi purgant Boii, et calvum auro caclant, et ex ea bibunt

- 23,24. capita hostium lanceis infigunt, aut in equorum pectoribus pendentes gestant Galli Senones 10,36. capitibus rasis sequuntur curram T. Quinctii triumphantis qui servitute ab eo exempti fuerant 34,52. capitis velandi mos facialibus usurpatns 1,32. capita hostium praecedenda, libertatis praemium, volonibus proposita 24,15.
- Capys Silvius*, rex Albae 1,3.
- Capys*, dux, unde Capua dicta 4,37.
- Carabis*, urbs Hispaniae 41,3.
- Carales*, 23,40. 30,39.
- Caralitani* ager vastatur a punica classe 27,6.
- Caralitici*, palus 38,15.
- Caranus*, primus Macedoniae rex; vicesimus ab eo Perseus 45,9.
- Caravantis*, Caviarum in Illyrico urbs 44,30.
- Caravanti*, frater Gentii, Illyriorum regis 44,30. captivus Romanam mittitur 32. in triumpho L. Anicii praetoris ducitur ante curram 45,43.
- Carcer* aedificatur media urbe 1,33. cf. et 3,57. inferior 34,44. alio nomine Tullianum 29,22. Lautumiarum 32,26. privatus in singulis patriciorum domibus 6,36. carceres in circo 8,20. 41,32.
- Cares*, populi 33,18. iubentur liberi esse 44,15.
- Caria* 33,19. 35,27. 37,16.
- Caria Hydrela* 37,56.
- Carinae*, regio urbis Romae 26,10. 36,27.
- Carmen* execrationis 10,38. rogationis 3,64. solemne precationis consulum 39,15. triumphale 3,29. in libris sibyllinis inventum de pellendis Italia hostibus, si mater Idaea a Pessinunte Romam foret advecta 29,10 a P. Licinio Tegula conditum, et ab ternovenis virginibus per urbem cani iussum 31,12. carminis horrendi lex, 1,26. carmina militaribus iocis iactata in consules triumphantes 28,9. 39,7. carmina marcia 25,12. Sibyllae 10,8. piacularia 31,12.
- Carmenta* fatiloqua ante Sibyllae in Italiam adventum habita 1,7.
- Carmentalis* porta 2,49. 24,47. 25,7.
- Carmentis* saxum 5,47.
- Carmo*, urbs Hispaniae 33,21.
- Carni*, populi, queruntur de C. Cassii consulis crudelitate 43,7.
- Carnis* in feriis latinis dandae mos 32,1. legati ab Ardea queruntur, sibi Latinis non datam esse carnem: inde instauratae Latinae, *ibid.* et 37,3.
- Carnuntum*, munitam urbem, occupare nituntur Romani 43,1.
- Carnutes*, populi Galliae 5,34.
- Carpentum* per patris corpus egit Tullia 1,48. carpentis ut festo profestoque uti possent, matronis concessum 5,25. cf. et 34,1 et 3.
- Carpesii*, populi, ad quos Hasdrubal contendit 23,26. Carpesii sunt superiores, *ibid.*
- Carpetania* Hispaniae 39,30. 40,30. et 33.
- Carpetani*, populi, cum Vaccaeis, aliisque populis, vincuntur ab Hannibale 21,5,11. 41,3.
- Carris* essedisque superstantes Galli pugnant in Romanos 10,28.
- Carseti*, colonia 10,3,13. negat consulibus milites et pecuniam 27,9. de ea re senatusconsultum 29,15.
- Carteia*, sive potius *Althea*, urbs opulenta, capta et direpta ab Hannibale 21,5.
- Carteia* in ora Oceani 28,30. cum portu, *ibid.* colonia 43,3.
- Carthago*; eius excidium animo agitat Scipio 29,1. Carthaginis iudicium ordinis potestas 33,46. Carthaginem oppugnant con-

sules 41,42. erumpunt, sed a Scipione repelluntur 45.
Carthago Nova; eo exercitum in hiberna deducit Hannibal 21,5. eius situs et portus 26,42. opugnatur a P. Cornelio Scipione, *ibid.* capitur 46. praeda ingens capta, et obsides totius Hispaniae 47. *cf.* et 49 et 50. Carthaginis captae annus dubius 27,7.
Carthaginenses exercitum trahunt in Siciliam 4,29. cum iis foedus ictum 7,27. legatos Romam mittunt gratulatum cum corona aurea 38. cum iis foedus renovatum 9,43. secundi inter Carthaginenses et Romanos belli magnitudo et causae 21,1. huius belli eventa describuntur decem libris ab 21 ad 30. iis bellum indicunt Romani 21,18. eorum classis Heracleam appellat 24,35. Hispania pelluntur tertio decimo anno post bellum initum 28,16. eorum terror ob classis rom. appulsum in Africam 29,3. cum Syphace foedus faciunt 23. eorum equitatus vincitur a rom. equitatu 29. vincuntur a Scipione 30,8. reficiunt muros suos et propugnaculis armant 9. revocant Hannibalem, *ibid.* classem romanam ad Uticam invadunt, et naves quasdam abstrahunt 10. petunt pacem 16. eorum legati vetantur ingredi Romam 21. pace infecta dimittuntur 23. nondum finitis induciis diripiunt classem rom. 24. eorum exercitus caeditur a Scipione 34,35. iis conditiones pacis dat Scipio 30. 37. quingentae naves Carthaginensium incensae 43. primum tributum solvunt Romanis 32,2 legatos Romam mittunt pollicentes frumentum et hordeum 36,4. cum Masinissa contendunt de agro 40,17. iis a Romanis centum

obsides redditi, et pax cum Masinissa facta 34. noctu in aede Aesculapii seutum dant legatis Persei 41,27. legatos Romam mittunt questum de Masinissa 42,23. Carthaginenses cruce mulctant consilio pravo gesta, etiamsi prospere evenerint 38,48.

Carthalo, summam imperii equestris in exercitu Hannibalis obtinet 22,15. nobilis carthaginiensis Romam cum captivis proficiscitur 58. ei obviam lictor mittitur, qui eum finibus romanis excedere iubet, *ibid.*

Carthalo, punici praesidii praefectus, in Tarenti expugnatione obruncatur 27,16.

Carventana arx 4,53. a C. Valerio recipitur, *ibid.* ab Aequis iterum capta 55. frustra a Romanis tentatur, *ibid.*

Carvilius (C.) spoletinus 43,20,21.

Carvilius (L.), trib. pl. 25,3.

Carvilius (Sp.) C. F. Maximus, aedilis curulis 10,9. consul in Samnium profectus vi capit Amiternum oppidum 39. et Cominium 43. et alia in Samnio oppida 44 *seqq.* eius res gestae in Etruria 46. triumphat, *ibid.*

Carvilius (Sp.), cos. suadet, ut ex latinis populis senatus suppleatur. 23,22. moritur angur 26,23.

Carvilius (Sp.), trib. pl. 25,3.

Carvilius (Sp.) a Cn. Sicinio ex Graecia Romam remissus 42,36.

Caryae 34,26. 35,27.

Carystiorum in Euboea agri vastantur 31,45. 32,16.

Carystus, urbs Euboeae, capitur a Romanis 32,16,17. libertatem a Romanis accipit 33,24.

Carystus, urbs in Ligurum agro statiellati 42,7.

Casander minister Philippi crudelitatis in Maronitas, veneno creditur ab eo sublatus 39,34.

- Casilini* complura dolia frumento plena in Vulturum amnem a Romanis missa excipiunt 23,19 omnium rerum inopes lora pellesque et mures mandunt, *ibid.* redemptis auro liberis Hannibali deduntur, *ibid.* Campanis redduntur 20.
- Casilinum*, urbs, Falernum a campano agro dividit 22,15. nobilis obsidio Casilini 23,17,20. recipitur Casilinum a Romanis 24,19.
- Casinas* ager 22,13. 26,9.
- Casini* et *Casilini* ambignitas 22,13,15.
- Casinum*, colonia 9,28. 22,13. 26,9.
- Cassander*, rex 44,11.
- Cassandra*, urbs 28,8. 31,45. 43,23. 44,28. 45,10. condita a Cassandro rege 44,11. eius situs, *ibid.* oppugnatur a Romanis, *ibid.* relinquitur 12.
- Cassandrenses*, 44,10.
- Cassignatus*, dux Gallorum, cadit in proelio 42,57.
- Cassius* (C.), tribunus milit. 44,31.
- Cassius* (C.) *Longinus*, praetor 41,26. decemvir agro dividendo 42,4. cos. 28 sortitur Italiam 32. Galliam sortitus in Macedoniam per Illyricum ducere exercitum vano incepto conatur 43,1. de eius crudelitate queruntur Galli 7.
- Cassius* (Q.) *Longinus*, creatur praetor 45,14 sortitur iurisdictionem urbanam 16.
- Cassius* (Sp.), cos. Pometiam capit 2,17. triumphat, *ibid.* magister equitum primus 18. cos. iterum 33. cos. III. legem agrariam primus promulgat 41. regni crimine damnatus necatur, *ibid.*
- Castella* Gallorum duodetriginta ad consulem deficiunt 33,36.
- Castellani* agrestes, sive Ilotae, apud Lacedaemonios 34,27. castellani, sive domini castellorum 38,45.
- Castori* aedes vota 2,20. 42,8.11. dedicata Idibus Quinctilibus 2,42. aenea tabula, quod equitibus campanis civitas data esset, in aede Castoris fixa 8,11. templum 9,43.
- Castra* Numidarum descripta 30,3. punica, quae ferme tota lignea, *ibid.* Pyrrhi; quibus captis, Romani metationem castrorum postea perfectam habuere 35,14. Romanorum, olim mapaliorum in morem, *ibid.* claudiana, locus 23,31. Pyrrhi, locus 32,13. 35,27. Telmissium 37,56. castrorum portae 40,27. usus 44,39.
- Castrametari* quis primum docuerit? 35,14.
- Castrum* mutilum 31,2. 33,47. novum, colonia 36,3. Salerni 32,29. album, locus insignis caede magni Hamilcaris 24,41.
- Castulo*, urbs Hispaniae valida ac nobilis, unde Hannibali uxor erat, deficit ad Romanos 24,41. redit ad Poenorum societatem 28,19. eam deditione recipit Scipio 20.
- Castulonensis* saltus 22,20. 26,20. 27,20.
- Catana*, oppidum Siciliae 27,8.
- Cataphracti* equites 35,48. 37,40.
- Catapultae* 21,11. maximae et minoris formae 24,40. 26,47.
- Catius* (Q.), aedilis plebis 27,6. legatus Neronis cos. 43. ad donum ex praeda Hasdrubalis Delphos portandum mittitur 28,45.
- Catmelus*, Gallorum regulus 41,5.
- Caudinae Furcae*, earumque descriptio 9,2. caudina pax facta non foedere, sed per sponsionem 9,5. eius sponsores per feciales deduntur 10. caudinae legiones 9,12.
- Caudini* Samnites 23,41. devastantur 24,20.

Caudium 9,2,14,19,27.

Caveae ferreae in circo, per quas intromitterentur ferae 41,31.

Caviorum gens 44,30.

Caularis, amnis 38,15.

Caulonia, urbs, oppugnatur 27, 12. solvitur obsidio sub adventum Hannibalis 15.

Caunci s. *Caunii* 33,20. desciscunt ab Rhodiis 45,25. rediguntur in officium, *ibid.*

Caunus mons in Hispania 40,50.

Causarii milites 6,6.

Celaenae urbs, ubi Maeandri amnis fontes oriuntur 38,13. quondam caput Phrygiae, *ibid.* ei nomen Apameae inditum, *ibid.*

Celclates, populi, se dedunt Romanis 32,29.

Celeres trecentos ad custodiam corporis instituit Romulus 1,15. eorum trib. L. Brntus 59.

Celtrum, oppidum, captum a Romanis 31,40. eius situs, *ibid.*

Cella Fortis Fortunae 27,11. Iovis 5,50. 35,41. 44,14. Minervae 6, 29. pontifices negant unam cellam amplius, quam uni Deo, rite dedicari 27,25.

Celoces piraticae 37,27.

Celcae pars tertia Galliae 5,34.

Celtiberia 28,1. subigitur a Ti. Sempronio Graccho 40,47—50. 41,3. Celtiberiae montes 21,43. ulterioris ager 40,39.

Celtiberi excutiunt iugum Poenorum 21,57. 22,21. eos eadem mercede, quam pacti cum Carthaginensibus erant, imperatores rom. ad se perducunt 24, 49. deserunt Scipionem 25,33. vincuntur a M. Silano 28,2. ingenti agmine ad oppidum Illiturgi M. Helvio occurrunt 34, 10. caeduntur, *ibid.* Celtiberum decem millia mercede conducunt Turduli 17. eos sollicitat M. Porcius Cato, frustra, *ibid.* funduntur et fugantur a M. Ful-

vio 35,7. duodecim millia caesa a Romanis 39,21. de iis triumphat C. Calpurnius Piso 42. eorum oppida aliquot expugnata 56. adoriuntur Q. Fulvium Flaccum, Urbicuam oppugnantem 40,16. fessi proeliis variis abscedunt, *ibid.* vincuntur 31,32. insidiantur Fulv. Flacco, eumque in saltu Manliano invadunt 39. eorum decem millia caeduntur 40 et 48. subiguntur a Graccho 49. de iis triumphat Q. Fulvius Flaccus 43. mira eorum simplicitas 47. veniunt in deditionem Romanorum 41,3. de iis triumphat Sempronius Gracchus 11. rebellant 31. caeduntur, *ibid.* Celtiberi scutati 28,2.

Cenacum Euboeae 36,20.

Cenchreae 28,8. 32,19. Corinthiorum emporium 32,17. capitur 23.

Cenomani transcendunt Alpes, et in Italia considunt 5,35. in fide populi rom. manent 21,55. duce Hamilcare poeno invadunt Placentiam 31,10. conciliantur Romanis 32,30. de iis triumphatur 33,23. iis arma demit M. Furius praetor 39,3. conquerentibus Romae apud senatum arma reddita, *ibid.*

Cenon oppid. ab A. Virginio consule captum 2,63.

Censennia urbs 9,44.

Censor a censu dictus 4,8. alius nunquam sufficitur defuncto 5, 31. 6,27. post mortem collegae abdicat 9,34. primus ex plebe fit C. Marcius Rutilus 7,22. alter alterum notat 29,37. censores Mam. Aemilium tribu movent, octuplicatoque censu aerarium faciunt 4,24. qui nondum consules fuerant, creati 27,11. recitant senatum 29,37. 40,51. senatu movent aliquot senatores 34,44. 39,42. notas adscribunt senatu motis, *ibid.* equitibus

- adimunt equos publicos 24,18. *cf.* et 27,11. in campo ad aram Martis sellis curulibus consistunt 40,45. censorum opera publica, in quae iis vectigal annuum decretum 40,46. 41,32. de delectu edicta 43,16.
- Censoria* potestas per dictatorem exercita 23,22 et 23.
- Censura*, eiusque initium et potestas 4,8. insignis 9,29. 39,42 —44. gravis 41,32. non obnoxia populari aerae 29,37. censurae tempus minutum, et ex quin-quennali annua et semestris facta 4,24. lege Aemilia eius spatium decem et octo menses 9,33. severitas 24,18. 39,44. de censura contentiones 9,33. 37,57.
- Census* instituitur 1,42,43. census actus 3,3,22,24. 10,47. 27,36. 29,37. 35,9. 38,36. 42,10. in civitate a Ser. Tullio. factus 4,4 populi primum in villa publica actus 4,22. census equitum 5,7. 29,37. Idibus Decembribus habitus 44,16.
- Centenius* (C.), propraetor 22,8.
- Centenius* (M.), cognomento Pennula, insignis inter primipili centuriones 25,19. eius clades, *ibid.*
- Centunculi* mulorum 7,14.
- Centuriae* tres equitum a Romulo conscriptae 1,13. in iis, regnante Tarquinio Prisco, mille et octingenti equites 36. geminantur a Ser. Tullio, ita ut sex numero fiant, adiectis duodecim novis centuriis 43. in centurias describitur a Ser. Tullio populus rom. 1,42 et 43. ordo suffragiorum per centurias, *ibid.* praerogativa centuria 5,18. 10,22. 24,7. 26,22. Centuria, sive ordo in legione 42,34.
- Centuriati* libertini 10,21.
- Centurio* primus, primipilus appellatus 7,41. *cf.* et 8,8. ubi acies romana describitur. *cf.* et 25,19. 34,46. primus princeps 25,14. 42,34. primus hastatus, *ibid.* centurionis vox pro omine accepta 5,55. centuriones et duplicarii quare securi percussi 2,59. centurionibus quantum diviserint triumphantes imperatores 34,52. 36,40.
- Cephalenia*, insula 37,13,50. 38,9. 28.
- Cephalus*, princeps Epirotarum, suam gentem Perseo adiungit 43,5. pugnans cadit, 45,26.
- Cercetius*, mons 32,14.
- Cercina*, insula 32,31. 33,48.
- Cercinium*, oppidum, captum et incensum 31,41.
- Cercuri*, navigii genus 33,19.
- Cerdiciates*, populi, se dedunt Romanis 32,29.
- Cerdubellus* prodit Romanis Castulonem urbem 28,20.
- Cerealia*, ludos, dictator et magister equitum ex senatusconsulto faciunt 30,39.
- Ceres* 2,14. Cereris sacrum anniversarium qua occasione intermissum 22,56 aedes 3,55. 28,11. 40,2. templum Athenis ingressi duo iuvenes acarnanes, imprudentes religionis, interficiuntur 31,14. initia 31,47. Cereri peculium sacrat Sp. Cassii cos. pater 2,41. matri institutum ieiunium ob prodigia 36,37. signum aeneum ex mulctatio argento positum 33,25.
- Certima*, praevalida nrbs Celtiberiae, deditur Romanis 40,47.
- Certimensium* legatorum rudis simplicitas, *ibid.*
- Certis*, Anvius, idem qui Baetis 28,22.
- Cerva* Dianae sacra 10,27.
- Cervi* obiecti viae intercludendae 44,11.
- Cestrosphendonae* descriptio 42,65.
- Cetra* peltae haud dissimilis 28,5.

Cetrata cohors 31,36. *Cetrati* 21, 21. 31,36. 33,4,8. 35,30. 42,51. 44,41.

Chaerea 40,55.

Chaeronea 35,46. 36,11. 42,43. *

Chalcaspides, milites 44,41.

Chalcedon 42,56.

Chalcis Euboica 8,22. 27,30. 28,5, 6,8. ab Chalcide Euboica originem trahunt Cumani 8,22. Chalcidis situs 28,7. Chalcidem occupant Romani, et direptam relinquunt 31,23. eam tentat frustra Thoas, Aetolorum princeps 35,37.

Chalcidenses colloquuntur cum Aetolis 35,38,46. portas aperiunt Antiocho 51. et consuli M'. Acilio Glabrioni 36,21. queruntur de iniuriis sibi illatis 43,9.

Chalcioecos, templum Minervae aereum 35,36.

Chaones 43,25.

Chaonia 32,5.

Charax, locus praesidio. Persei circa Tempe occupatus 44,6.

Chariclitis, praefectus Rhodiorum classis, 37,23.

Charilaus, princeps civitatis Palaeopolis, tradit urbem Publilio Philoni, imperatori rom. 8,25.

Charopus, princeps Epirotarum, certiore facit P. Villium cos. quos saltus insedisset Philippus 32,6,11. pastorem ad Quinctium cos. mittit, qui ei viam ostendat, *ibid.*

Charopus, superioris nepos, missus ab avo Romam, ut linguam rom. literasque perdisceret 43, 5. principes gentis suae criminatur apud Romanos, et cogit ad Persei amicitiam confugere, *ib.*

Chaus annis 38,14.

Chelidoniae, promontorium Ciliciae 33,20,41.

Chersonesus, 31,16. 36,41. *

Chimarus, miles Persei cretensis 44,24.

Chius 44,28. insula et oppidum 37,27. Chii mittunt legatos ad dirimendum bellum. Philippum inter et Aetolos 27,30. donantur agro 38,39.

Cia 31,15.

Ciani 31,31. 33,30.

Cibyra, oppidum 38,14.

Cibyrateae, populi 45,25.

Cicereius (C.) Africani, cuius scriba fuerat, filio ad praeturam consequendam adiumento est 41, 26. fit praetor 33. vincit Corsos, et in Sardiniam transit 42,7. de Corsis triumphat in monte Albano 21.

Cicereius (C.), legatus ad Gentium, Illyriorum regem 26. *cf.* et 45, 17. aedem votam dedicat 45,15.

Cilices maritimi 38,18.

Cilicia 33,19.

Cilnium genus in Etruria praepotens 10,3.

Cimbis, locus non procul a Gadihus 28,37.

Cimetra, urbs, capta 10,15.

Ciminiam silvam penetrat exercitus rom. 9,36.

Ciminius, mons 9,37.

Cincibilis, Gallorum rex, legatos mittit Romam questum de crudelitate C. Cassii cos. 43,7.

Cincia lex de donis et muneribus 34,4.

Cincius diligens vetustorum monumentorum auctor 7,3. *idem* qui

Cincius (L.) *Alimentus*, captus ab Hannibale 21,38. quid de Hannibalis in Italiam adventu scripserit, *ibid.* praetor 26,23. ei ad obtinendam Siciliam cannenses milites dati 28. in annum prorogatum imperium 27,7. legatus 29.

Cincius (M.) *Alimentus*, trib. pl. ad Scipionem mittitur 29,20.

Cincius (M.), praefectus Pisis de Ligurum coniuratione ad senatum scribit 34,56.

Cinctus gabinus 5,46. 8,9.
Cingilia, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis 8,29.
Circe, Dea, a qua oriundus Mamilius Tusculanus 1,49.
Circeii 1,56. 2,39. colonos rom. inde expellit Marcius Coriolanus, et urbem Volscis tradit, *ibid.* cf. et 27,9. 29,15. de Circeis quod pecuniam militesque Romanis negarant, senatusconsultum, *ibid.*
Circeienses molliuntur defectionem 6,12,21.
Circense ludicrum 44,9.
Circensium ludorum magnificentia 44,18.
Circumpadani campi 21,35.
Circus Apollinaris 3,63. Flaminius 3,54. 27,21. in eo ara Neptuni 28,11. maritimus apud Hernicos 9,42. maximus, a Tarquinio Prisco acdificatus 1,35. foros in eo facit Tarquinius Superbus 56. iu eo factus fornix de manubiis, et fornici imposita signa aurata 33,27. signa in eo cum columnis, quibus superstabant, evertit atrox tempestas 40,2. prope circum aedes Veneris 10,31. in circo carceres quando primum statuti 8,20. in eo ludi per quadriduum facti 30,27. circo inundato, ludi Apollinares extra portam Collinam parati 30,38.
Cirrha 42,15.
Cirta 29,32. caput regni Syphacis 30,12. se dedit Masinissae, *ibid.* eam Masinissae donat Scipio 44.
Cistophori nummi 37,46. 39,7.
Cithaeronis saltus 31,25.
Citium, Macedoniae oppidum 42,51.
Citius, mons 43,23.
Cives novi censi 8,17. civium romanorum in centurias distributio 1,43. numerus tempore Servii Tullii 44.
Civile ius, in penetralibus ponti-

ficum repositum, C. Flavius, Cn. filius, scriba, evulgat 9,46.
Civismarus, regulus Gallorum, cadit in proelio 24,42.
Civitas in duas partes discedit 9,46. libera, et rex, natura inter se inimica 37,54. civitatis forma mutatur, a consulibus ad decemviros translato imperio 3,33. liberae iura omnibus aequa 4,15.
Cius urbs, funditus eversa 32,33. 34.
Clamor in proelio 8,16,38. 25,21. 41. 30,34. initio pugnae, index eventus 4,37. 40,28.
Clampetia in Bruttiiis capitur a Romanis 29,38. 30,19.
Clarigatio 8,14.
Classico milites ad concionem vocati 7,36. 8,7,32.
Classis Achaeorum 35,26. Attali 32,16. Graecorum ad Italiae litora appulsa 10,2. Nabidis 35,26. punica 21,22. quassatur tempestate 23,34. vaslat Sardiniam 27,6. vincitur a romana 29. et 28,4. traiecit in Africam 29,25. Rhodiorum 32,16. Romanorum 9,38. augetur 22,37. 24,11. populatur Africam 27,5,29. vincit classem punicam 28,4. vaslat agrum corinthium 27,31. die quadagesimo quinto, quam ex silvis materia detracta erat, in aquam deducitur 28,45. profiscitur, duce Scipione, in Africam 29,25 et 26. custodit Siciliae et Sardiniae oram 30,2. commatum ex Sardinia in Africam vehens, capitur a Carthaginiensibus 24. gesta in Graecia et contra Persum 31,44. 42,27. classibus pugnatum ad Fidenas 4,34. classium a Servio Tullio instituta distinctio 1,43. 4,4.
Clastidium, vicus, proditur Poenis 21,48. fuit horreum Poenis, *ibid.* se dedit Romanis, 32,29. incenditur 31.

Claudia Quinta matrona ab sacerdotibus Idaeam matrem accipit 29,14. eius pudicitia, *ibid.*

Claudia gens omnis, cur, et quando sordidata 6,20. maiestatis patrum propugnatrix 41. inimica plebi 9,34.

Claudia tribus ab Ap. Claudio appellata 2,16.

Claudiana castra 23,31,39,48. 25, 22.

Claudius, historicus 8,19. 9,5. 33, 10,30. annales acilianos ex graeco in latinum vertit 25,39. 35,14.

Claudius Asellus pugnat cum Iubellio Taurea campano 23,46,47.

Claudius Nero 24,17. praetor 25,22.

Claudius (Ap.), magna clientium comitatus manu, ab Regillo Romam transfugit 2,16. iis datur civitas, et trans Anienem ager, *ibid.* inter patres legitur, *ibid.* consul 21. in eius consulatu turbae 23. *segg.* eius sententia de dictatore creando 29 et 30. auctor dissolvendae potestatis tribunitiae per intercessionem 44.

Claudius (Ap.), cos. infestus plebi 2,56. atrox eius certamen adversus tribunos de magistratibus plebeiis tributis comitiis creandis, *ibid.* mittitur in Volscos 58. exercitum nequidquam domare tentat, *ibid.* eius exercitus mavult vinci, quam vincere 59. in exercitum animadvertit, *ibid.* ei dies dicitur 61. moritur, *ibid.*

Claudius (Ap.) creatur decemvir 3,33. eius ambitio 35. violentia 36. libido 44. foro pellitur 49. abdicat decemviratum 54. ei dies dicitur 56. ducitur in carcerem 57. sibi necem consciscit 58.

Claudius (Ap.), filius decemviri, trib. milit. 4,35. a collegis linquitur praefectus urbis 36.

Claudius (Ap.), nepos decemviri, avitum consilium de intercessoribus parandis refert 4,48. trib.

milit. consulari potestate 5,1. eius oratio pro hibernaculis ad Veios 3 et *segg.* eius sententia de praeda Veiorum 20.

Claudius (Ap.), nepos decemviri, dissuadet legem de consulatu plebeio 6,40. dictator 7,6. consul, in ipso apparatu belli moritur 25.

Claudius (Ap.), censor 9,29. post abdicationem collegae solus censuram gerens, viam munit, et aquam in urbem ducit, *ibid.* eo auctore Potitia gens sacra Ilerculis edocet servos publicos, et exstinguitur, *ibid.* eius concertatio cum P. Sempronio, tribuno. pl. de censura 33 et 34. fit consul 42. dissuadet legem de pontificibus et auguribus plebeiis 10,7. interrex 11. creatur consul iterum 15. male rem gerit 18. in medio pugnae discrimine templum vocet Bellonae 19. vincit Samnites et Tuscos, *ib.* praetor 22. eius res gestae adversus Samnites 31.

Claudius (A.) Pulcher, trib. milit. 22,53. praetor 23,24. Siciliam sortitur 30. legatos mittit ad Hieronymum 24,6. Romam ad petendum consulatum mittitur a Marcello 39. cos. 25,2 et 3. obsidet Capuam 22. vulneratur 26, 6. moritur sub deditionem Capuae 16.

Claudius (Ap.), trib. milit. 39,35. mittitur Romam 36. cum parte copiarum Acraephiam mittitur 33,29 per Thessaliam atque Epirum ducere Oricum iubetur 34, 50. ad praesidium Larissae mittitur 36,10. eius arte ab obsidione Larissae deterretur Antiochus, *ibid.* praeest parti castrorum in obsidione Ileracleae 22. praemittitur ad occupanda iuga Oetae 30. praetor sortitur Tarentum 38,42. cos. 39,23. caedit

- Ingaunos Ligures 32. vi Claudiana fratrem ad consulatum evehit, *ibid.* princeps legationis in Graeciam 33—37. legatus missus ad Aetolos 41,30.
- Claudius (Ap.) Nero*, praetor, sortitur Hispaniam ulteriorem 33. 42. 34,10. legatus 37,55.
- Claudius (Ap.) Centho*, aedilis curulis 40,59. praetor 41,22. caedit Celtiberos 31. ovans ingreditur urbem 33. legatus ad Thesalos, eorum discordias componit 42,5. legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, redit 42,25. a consule Hostilio mittitur in Illyricum 43,11. caeditur ab Uscanensibus 12.
- Claudius (C.) Ap. F.* cos. 3,15 petens decemviratum, repulsam patitur 35. eius oratio ad Appium decemvirum 40. orat populum pro Appio reo 58. censet arma capienda adversus tribunos 4,6.
- Claudius (C.) Cicero*, trib. pl. Romilio consuli diem dicit 3,31.
- Claudius (C.) Regillensis*, dictator, et
- Claudius (C.) Hortator*, magister equitum, vitio creati, abdicant, se magistratu 8,15.
- Claudius (C.)*, flamen dialis 26,23. quod exta perperam dederat, abiit flaminio, *ibid.*
- Claudius (C.)*, praetor 40,37. legatus in Macedoniam 45,17. angur moritur 44.
- Claudius (C.) Appii F. Centho*, interrex 22,34. dictator 25,2.
- Claudius (C.) Nero*, graviter a Marcello consule increpitus 24,17. praetor 25,2. provinciam sortitur Suessulam 3. ab Suessula excitur Capuam 22. mittitur in Hispaniam 26,17. deluditur ab Hasdrubale, *ibid.* legatus 27,14. cos. 34. cum Hannibale non semel congruitur 41 et 42. relicto Hannibale, ad Hasdrubalem properat 43. ad milites orationem habet 45. devicto Hasdrubale, ad Hannibalem revertitur 50. caput Hasdrubalis ante stationes hostium proici iubet 51. redit ad urbem 28,9. equo triumphat sine militibus, *ibid.* censor 29,37. eius intempestiva severitatis iactatio, *ibid.*
- Claudius (C.) Nero*, legatus ad Ptolemaeum 31,2.
- Claudius (C.) Centho* cum copiis mittitur ad auxilium Athenarum a Macedonibus obsessarum 31,14.
- Claudius (C.) Appii F. Pulcher*, angur in Q. Fabii Maximi locum lectus 33,44. praetor 40,37. cos. in Istriam praeceps discedit 41, 12—14. exercitum offendit, et Romam redit, *ibid.* redux obsidet Nesactiam, et capit 15. Istriam pacat, *ibid.* legiones in Ligures transducit 16, vincit Ligures, *ibid.* triumphat 17. ei in annum prorogatum imperium 18. recipit Mutinam a Liguribus 20. consularis, fit trib. milit. 42. 49. creatur censor 43,16. edictum eius et collegae de delectu, *ibid.* reus ad populum aegre absolvitur 18. censum agit 44,16. 45,15. legatus in Macedoniam 45,17. moritur 44.
- Claudius (C.) Asellus*, praetor 41, 26.
- Claudius (M.)*, Ap. Claudii decemviri cliens, asserit Virginiam in servitutem 3,44. abit exsulatum 58.
- Claudius (M.)*, trib. pl. 43,16.
- Claudius (M.)*, dux in exercitu Marcii in Macedonia 44,3.
- Claudius (M.)*, legatus 35,8. praetor 42. eius iussu, qui pulsarant legatos carthaginienses, avehuntur Carthaginem, *ibid.*
- Claudius (M.) Marcellus* creatur

- cos. 8,18. dictator 23. tertium
cos. 24,9.
- Claudius (M.) Marcellus*, praetor
22,35. ab Ostia milites Romam
mittit 57.
- Claudius (M.) Marcellus*, trib. pl.
29,20.
- Claudius (M.) Marcellus*, aedilis
curulis 31,50. creatur praetor
32,7. cos. 33,24. triumphat de
Insubribus et Comensibus 37.
pontifex 42. legatus 47. censor
37,58. pontifex moritur 41,17.
- Claudius (M.) Marcellus* creatur
praetor 38,35. censor 36. cos.
39,45. ei se dedunt Galli Trans-
alpini 54. molitur bellum istri-
cum 55.
- Claudius (M.) Marcellinus*, crea-
tur praetor 39,23.
- Claudius (M.) Marcellus*, praetor
43,13. decemvir moritur 44,18.
- Claudius (M.) Marcellus* creatur
cos. 45,44.
- Claudius (P.)*, praefectus socium
27,41.
- Claudius (P.)*, trib. milit. de le-
gione secunda cadit in proelio
cum Boiis 33,36.
- Claudius (P.) Pulcher*, aedilis cu-
rnalis 38,35. creatus praetor sor-
titur iurisdictionem peregrinam,
ibid. cos. 39,32. triumvir colo-
niae deducendae 40,29.
- Claudius (Q.)*, trib. pl. 21,63.
- Claudius (Q.) Flamen*, praetor
creatur 27,21. sortitur provin-
ciam Tarentum 22. propraetor
43 et 28,10.
- Claudius (Ti.) Asellus*, trib. milit.
27,41. praetor creatus sortitur
Sardiniam 28,10.
- Claudius (Ti.) Asellus*, aedilis ple-
bis 29,11.
- Claudius (Ti.) Nero*, creatur praetor
29,11. sortitur Sardiniam 13. cos.
30,26. Africam provinciam cupit
27. privatus classem, tempestate
vexatam, reducit Romam 39.
- Claudius (Ti.) Nero*, praetor crea-
tus, sortitur Sardiniam 40,18.
- Claudius (Ti.) Nero*, praetor 40,
59. sortitur iurisdictionem pe-
regrinam 41,2. paludatus Pisas
in provinciam proficiscitur 9.
ei prorogatur imperium 18. le-
gatus in Asiam 42,19 et 45.
- Claudius (Ti.) Nero*, praetor 45,
14. Siciliam sortitur 16.
- Clausula* fl. 44,31.
- Claves* portarum urbis et arcis a
praefecto rom. reposcunt frustra
Ennenses 24,37. clavibus porta-
rum Arretii amissis, Romani
novas omnibus portis imponunt
27,24.
- Clavus* fixus dextro lateri aedis
Iovis O. M. 7,3. index numeri
annorum Volsiniis fuit, *ibid.*
clavi figendi solemne a consu-
libus ad dictatores translatum,
ibid. clavus ab dictatore fixus
pestilentiae sedandae causa 7,3.
9,28. in successionibus ad revo-
candas ad sanitatem civium men-
tes 8,18. clavi figendi causa di-
ctor dictus L. Manlius 7,3. et
Cn. Quinctilius 8,18. clavorum
in praecipitiis scandendis usus
28,20.
- Clazomeniis* immunitas concessa
38,39.
- Cleomedon*, legatus Philippi 32,21.
- Cleomenes*, primus tyrannus Lace-
daemone 34,26.
- Cleonae*, oppidum 33,14,15. 34,25.
- Cleonaeum* agrum depopulantur co-
piae Philippi 33,14.
- Cleonymus*, dux Lacedaemoniorum,
classem appellit ad Italiae litora,
et Thurias urbem capit 10,2.
patavinos agros diripit, *ibid.*
caeditur *ibid.*
- Cleopatra*, uxor Alexandri, Epiri
regis 8,24.
- Cleopatra*, Aegypti regina, donatur
a Rom. palla picta cum ami-
culo purpureo 27,4. legatos mit-

- tit questum de Antiocho ex Graecia pulso 37,3.
- Cleopatra*, soror Ptolemaeorum Philometoris et Evergetae 44,19. 45,13.
- Cleoptolemi* chalcidensis filiam ducit Antiochus 36,11.
- Clevas*, dux Persei 42,23,25.
- Clitae* 44,11.
- Clitore*, in Arcadia, datum legis rom. concilium 39,35.
- Clivus* Capitolinus silice stratus 41,32. Publicius 26,10. 27,37. ad solum exurit 30,26. Urbius 1,48.
- Cloaca* maxima, a Tarquinio Superbo exstructa 1,55. cf. et 5,55.
- Cloacina ad tabernas*, loci nomen Romae 3,48.
- Clodius Licinius*, rerum romanarum scriptor 29,22.
- Cloelia* virgo, una ex obsidibus, inter tela hostium Tiberim tranat 2,13. statua equestri donatur, *ibid.*
- Cloelii*, ex albanis principibus in collegium patrum lecti 1,30.
- Cloelius* (*Gracchus*), Aequorum dux, in lavicanum agrum, inde in tusculanum, populabundus venit 3,25. male habet roman. legatos, *ibid.* a dictatore L. Quintio Cincinnato vincitur, et capitur 28.
- Cloelius Tullus*, legatus rom. iussu Tolumnii interficitur 4,17. ei in rostris statua posita, *ibid.*
- Cloelius* (*P.*), trib. milit. consulari potestate 6,31.
- Cloelius* (*P.*) *Siculus* inauguratur rex sacrificus 40,42.
- Cloelius* (*Q.*), cos. 2,21.
- Cloelius* (*Q.*) *Siculus*, censor factus 6,31.
- Cloelius* (*T.*) *Siculus*, inter primos tribunos milit. consulari potestate 4,7. triumvir coloniae deducendae 11.
- Clondicus*, Bastarnarum dux 40,58.
- Clondicus*, regulus Gallorum, a Perseo delusus 44,26 et 27.
- Cluiliae* fossae 1,23. 2,39.
- Cluilius*, dux Volscorum, Ardeam obsidet 4,9. vincitur a Romanis 10.
- Cluilius* (*C.*) Albae imperitat 1,22. eius res gestae, *ibid.* et 23. moritur 23.
- Clupea* urbs, relinquatur a Romanis 27,29. 29,32.
- Clusini*, a Gallis oppugnati, legatos a Romanis ad Gallos impetrant 5,35. Clusinarum cum Gallis proelium 36. caeduntur a Rom. 10,30. abietem in fabricandas naves et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni 28,45.
- Clusium*, Etruriae oppid. 5,33.
- Clusium Camers* 10,25.
- Cluvia*, urbs, capta a Samnitibus, recipitur a Romanis 9,31.
- Cluvia* (*Faucula*) campana mulier, quae quondam corpore quaestum fecerat, captivis rom. clam alimenta suppeditat 26,33. eidem bona et libertas restituntur 34.
- Cluvius* (*C.*), legatus 44,40.
- Cluvius* (*C.*) *Saxula* creatur praetor 41,22. praetor iterum 33. sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos 42,1.
- Cluvius* (*Sp.*) creatur praetor 42,9. sortitur Sardiniam 10.
- Clypea* inaurata in fastigio aedis Iovis ab aedilibus posita 35,10. cf. et 35,41. aerata 38,35.
- Clypeus* Marcius 25,39. argenteus, centum triginta octo pondo; cum imagine Barcini Hasdrubalis, captus, *ibid.* clypeis olim Romani usi; postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere 8,8. usi Macedones 9,19.
- Clytus*, praetor Acarnanum, deficit a Romanis 36,11.
- Cnidus*, urbs Macedoniae 31,27.

Cnidus, urbs Cariae 37,16.
Cobulatus, amnis 38,15.
Codrio, oppidum munitum, deditur Rom. 31,27.
Coela, Euboicus sinus 31,47.
Coela Thessaliae 32,4.
Coelo Syria 33,19. 42,29. 45,11.
Coeletae, Thraciae populi 38,40.
Coelius, scriptor antiquus 21,38. 22,31. 23,6. 26,11. 27,27. 28,46. 29,27.
Coelius (L.), Illyrico praeest 43,23.
Coelius mons 2,11. additur urbi Romae 1,30. eam sedem Tullus regiae capit, *ibid.* datur Albanis 33.
Cocnus, mercator perrhaebus de transitu ad Perrhaebiam consultus ab Aemilio cos. 44,35.
Cohors alaris 10,40. cetrata 31,36. parmata 4,38. cremonensis 44,40. cumanae cohortes 2,14. exsulum romanorum 2,19. firmana 44,40. lucana 10,33. marrucina 44,40. Marsorum 33,36. peligna 25,14. 44,40. placentina 41,5. subsidiaria 9,27. suessana 10,33. vestina 44,40. cohors puerorum regionum apud Macedonas, transit ad Romanos 45,6. cohortes quadrigenariae 7,7. 10,40. cohortibus, quae signa amiserant, hordeum datum 27,13.
Colchas, regulus duodetriginta oppidorum Hispaniae ulterioris 28,13. cum eo decem et septem oppida consurgunt adversus Romanos 33,21.
Collatia Sabinis ademta 1,38. formula deditionis, *ibid.*
Collatinus (C. Tarquin.), primus cos. rom. 2,2 abdicat se consulatu, *ibid.*
Collatinus (L. Tarquin.), Egerii filius, cum Sexto Tarquinio de uxoribus contendit 1,57. uxor Collatini Lucretia, *ibid.* a praefecto urbis, post exactos Tarquinius, cos. creatur 60.

Collegium ad ludos capitolinos conditum 5,50,52. mercatorum 2,27. pontificum 4,44. editi a collegio pontificum Dii, quibus sacrificaretur, *ibid.*
Collina porta 2,11 et 51. 3,51. 7,11. 26,10. 41,13. ad Collinam portam virgines Vestales, stupri compertae, vivae defossae 8,15. 22,57.
Collis Quirinalis, in quo aedem Fortunae primigeniae dedicat Q. Marcius Ralla 34,53.
Colonia Adria 5,33. 27,10. Aesernia 27,10. Alba in Aequis 10,1. 27,9. Antemnae 1,11. Antium 3,1. 8,14. 27,38. 36,3. Anxur 8,21. Aquileia 39,55. 40,34. Ardea 4,11. Ariminum 27,10. Beneventum 27,10. Bononia 37,57. Brundisium 27,10. in Bruttios 34,53. Buxentum 31,45. 39,23. Cales 8,16. 27,9. Carseoli 10,3 et 12. 27,9. Carteia 43,3. Casinum 9,28. Castrum novum 36,3. Circii 1,56. 6,21. 27,9. Cora 2,16. 27,9. Cosa 27,10. Cremona 37,46. Croton 34,45. Crustumeria 1,11. Fidenae 4,17 et 30. Firmum 27,10. Fregellae 8,22. 9,12. Fregennae 36,3. Graviscae 40,29. Heraclea Tarentinorum 8,24. Interamna 9,28. 27,9. Lavici 4,47. Liternum 34,45. Luca 41,17. Luceria 9,26. 27,10. Minturnae 10,21. 36,3. Mutina 39,55. Narnia 10,10. 27,9. Nepete 6,21. 27,9. Norba 2,34. 7,42. 27,10. Ostia 1,33. 27,38. 36,3. Parma 39,55. Pisaurum 39,44. Placentia 27,10. 37,46. Pometia 2,16. Pontiae 9,28. 27,10. Potentia 39,44. 41,32. Puteoli 34,45. Pyrgi 36,3. Salernum 34,45. Saticula 27,10. Satricum 6,16 et 22. 7,27. Saturnia 39,55. Setia 6,30. 7,42. 27,9. Signia 1,56. 2,21. 8,3. 27,10. Sinuessa 10,21. 36,3. Sipontum 34,45. Sora 10,

1. Spoletum 27,10. Suessa 9,28. 27,9. Sutrium 27,9. Tarraeina 36,3. Tempa 34,45. in thurinum agrum 34,53. Velitrae 2,31,34. 6,21. 8,3. Venusia 27,10. Vibo 35,40. Vitellia 5,29. Volae 4,49. Vulturum 34,45. coloniae latinae 34,53. duodecim abuunt, se milites dare posse Romanis 27,9. aliae in obsequio et fide manent 10. rebellium eoloniarum poena 29,15. coloniarum nomina, quae sua omnia in potestate populi rom. esse dixerunt 27,10. colonias in singulas missae familiae trieenae 32,29.
- Coloni* maritimi, saerosanctam vacationem habentes, coguntur dare milites, praeter Antiates et Ostienses 27,38. omnes eoacti in classem 36,3.
- Colophon*, oppid. oppugnatur ab Antiocho 37,26. eius situs, *ibid.*
- Colophoniis*, qui in Notio habitabant, immunitas concessa 38,39.
- Column*, loei nomen 3,23.
- Columna* aenea insculptum foedus cum Latinis 2,33. columna rostrata in Capitolio bello punico priore posita a M. Fulvio cos. ad imum fulmine discussa 42,20. columnae Herculis 21,43. 23,5.
- Combotomarus*, regulus Gallorum Trocmorum 38,19.
- Combulteria*, urbs ad Poenos deficit 23,39. 24,20.
- Come Macra*, oppidum 32,13.
- Comensis* ager 33,36.
- Cominium* a Carvilio captum 10,39,40 et 43 diripitur et incenditur a militibus 44. expugnatur a Postumio 25,14.
- Cominium Ceritum* 25,14.
- Cominius*, praefectus turmae equitum 41,3. eius audacia, *ibid.*
- Cominius (L.)*, trib. milit. 8,30.
- Cominius (Post.)*, eos. 2,18. iterum 33.
- Comitia* aedilium et tribunorum pl. tantum 6,35. centuriata 1,60. iis ereati coss. *ibid.* tribuni milit. consulari potestate 5,52. praetor 10,22. proconsul 26,18. productator 22,8. iisdem perlatas leges XII tabularum 3,34. et aliae leges 3,55. 8,12. iudicia perduellionis exercita 6,20. 26,3. 43,18. bellum iussum 31,7. centuriata habita in campo Martio 1,44. 6,20. 31,7. curiata rem militarem continent 5,52. *cf.* et 9,38. tributa 56. iis ut erearentur magistratus plebei, lex magna contentione perlata, *ibid.* et 57. ex iis patres submoti 60. iis, quae plebs iusserat, populum tenent 3,55. 8,12. iis senatui potestas facta pacem cum Carthaginensibus faciendi 30,43. pax iussa cum Philippo 33,25. comitia censoribus creandis 7,22. curioni maximo creando 27,7. decemviris creandis 3,33. pontifici maximo creando 25,5. praetoria 10,22. 22,35. 24,9. 25,7. 26,23. 27,35. quaestoria 4,54. tribunis milit. cos. pot. 4,6. tribunis milit. ad legiones 7,5. consularia 1,60. 2,64. 5,30. 7,21. 9,44. 10,11. 24,8,43. iis non vult interesse plebs 2,64. prohibentur a tribunis plebis 4,25. habita XII Cal. Mart. 38,42. 42,28. militaria 25,37. tribunitia 4,44. indicta III Non. Sextil. 41,20. mense Ianuario habita 43,13. V. Cal. Sept. *ibid.* comitiorum causa dictator creatur 25,2. primo comitiorum die praetores pronuntiant Iovem Apollinemque et Herculem 37,25. comitia vitium de coelo turbat 40,42.
- Comitium* 6,15. 34,45. comitium tectum 27,36.
- Commentarius* Eumenis de apparatibus belli 42,6. commentarii Numae Pompilli, editi iussu Anci

- Marcii 1,32. pontificum 4,3. 6,1.
 Servii Tullii 1,60.
Compasium, vicus 39,36.
Compedes Graeciae, Demetrias, Chalcis, Corinthus 32,37.
Complega, oppid. Hispaniae 41,3.
Compsa, urbs, tradita Poeno 23,1. recepta a Romanis 24,20.
Compsanus ager, in quo Iovis Vicillini templum 24,44.
Compulteria in Samnio capitur a Romanis 24,20.
Comum oppid. capitur a Romanis 33,36.
Conciliabula 25,5. 39,14. conciliabula et nundinae 7,15.
Concilium Acarnanum 33,16. Achaeorum 28,7. 32,20. Actolorum 31, 29. 33,3. panaetolicum 31,32. 35,32. Apocetorum sanctius 30,16. 36,28. Arcadum 32, 5. Boeotorum 32,2. Etruscorum 5,17. latinorum populorum 7, 25. 8,3. Magnetum 35,31. pylaicum 31,32. Thessalorum 36, 8. 42,38.
Concio apud Graecos in theatro habita 33,28. conciones seditiosae tribunorum plebis 4,35 et *passim*.
Concordiae ades in arce 22,33. 26, 33. in area Vulcani dedicata 9, 46. ara 24,22. area 39,56. 40,19.
Condylon, castellum inexpugnabile 44,6.
Coniurati, nondum milites 45,1. cf. et 22,38.
Coniuratio de regibus revocandis 2,3 et 4. coniurationes 7,38. 26, 25. 33,36. 39,8. coniuratio Acarnanum, non redituros se ex bello, nisi victores 26,25.
Connubium Romulus novo populo petit 1,9. de patrum et plebis connubio lex 4,1,3 et 4. connubia latinis populis et commercia adempta 8,14. extra fines suos interdicta Macedonibus 45, 29.
Conscripti patres unde dicti 2,1.
Consentia, urbs, capitur ab Alexandro cpirensi 8,24. cf. et 23, 30. 29,38. 30,19.
Consentini, populi in Bruttis, redeunt in fidem Romanorum 25,1.
Consentinum agrum depopulantur Romani 28,11.
Considius (Q.), trib. pl. auctor legis agrariae, diem dicit T. Menenio 2,52.
Consualia 1,9.
Consul inuis plebi magistratus 6,29. solus dictatorem dicere potest 4,31. 22,8. solus ad dictatorem venit sine lictoribus 22,11. ab urbe profisciscitur paludatus cum lictoribus 31,13. 36,3. 41,22. ex patriciis tantum unus creatur 39,32. de plebe primus L. Sextius 6,42. consules primi Romae creati 1,60. a consulibus ad decemviros transfertur imperium 3,33. sublato decemviratu reditur ad consules 3,54 et 55. lex a Canuleio lata, ut populo potestas esset, sive de plebe, sive de patribus vellet, consules faciendi 4,1. sed resistantibus legi patriciis, eo decursum, ut tribuni militum pro consulibus crearentur 6 et 7. lex de consule uno plebeio perlata 6,35 et *segg.* consulem alterum ex Latio creari, petunt Latini 8,4 et 5. cf. et 23,6. consules ambo de plebe 23,31. cf. et 42,9. consules ordinarii et suffecti 41,22. primi consules omnia iura et insignia regiae potestatis habuere 2,1. unus tantum consul in urbe fasces habebat, *ibid.* lex de provocatione a consulibus ad populum 2,8. 3,55. 10,9. consulibus minantur vincula tribuni pl. ni senatui dicto audientes sint 4,26. consules magistratu se abdicare iussi 5,32. 8,3. consulis est aut im-

- peratoris dedicare templum 9,46. cf. et 2,27. consules ante L. Postumium Albinum nulla in re oneri sociis aut sumtui fuerunt 42,1. de consule plebeio creando discordiae 4,1,3. 6,36,37. 7,18, 21. consules sublato decemviratu restituntur 3,54. consules praetextati 7,1 patricii 7,17,18, 28. Rom. paludamentis detractis prope seminudi sub iugum missi 9,5,6. sortiuntur, uter censoribus creandis, comitium haberet 24, 10. maioribus hostiis litant 31, 5. 32,1. 39,22. plebei creati 35, 24. ver sacrum faciunt 33,44. vota nuncupant in Capitolio, antequam in provinciam profiscerentur 41,32. consules edixere, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent 23,32. de aede Mercurii dedicanda disceptant 2,27. consulibus non parent populi 2,28. veteribus datum imperium proconsulare 10, 16.
- Consulatus* ortus ex domo Iunia 2,5. initus Calendis Sextil. 3,6. Idibus Decembr. 4,37. Idibus Mart. 22,1. ad consulatum ex quaestura saltus 32,7. lex de aetate ad consulatum et alios magistratus necessaria 40,44. lex ne quis consulatum aliumve magistratum bis intra decem annos caperet 7,42. 10,13. pristina possessio redit ad patres 7,24.
- Contenebra*, oppidum etruscum vi captum a Romanis 6,4.
- Contrebia* in Hispania, capta a Fulvio 40,33.
- Copais*, palus 33,29.
- Coquus* quando primum Romae in pretio esse coeperit 39,6.
- Cora*, colonia, deficit ad Latinos 2,16. obsides dat Romanis 22. negat consulibus pecuniam et milites 26,8. 27,9.
- Coracesium*, oppidum, ab Antiocho oppugnatur 33,20.
- Coranus* ager 8,19.
- Corax*, mons altissimus inter Callipolin et Naupactum 36,30. 37,4.
- Corbio*, Latii oppidum, capitur a Coriolano 2,39. expugnatur a Volscis 3,66.
- Corbio*, in Hispania citeriore oppidum Suessetanorum 39,42.
- Corbis* et Orsua, patruelles fratres, de principatu civitatis ferro certant 28,21.
- Corcyræ*, insula et urbs 26,24. 31, 18,22 et 44. 32,6. 36,26 et 42. 40,42. 42,37. 44,1. 45,2.
- Corinthus* in Achaia 27,31. 31, 22. oppugnatur 32,23. redditur Achaëis 33,34. cf. et 34,50. Corinthi arx et isthmus 45,28.
- Corinthiacus* sinus 26,26.
- Corinthus* ager vastatur a classe rom. 27,31. corinthus sinus 28, 7 et 8. 44,1.
- Coriolos*, oppidum, obsident et capiunt Romani 2,33. adimit Romanis Coriolanus 39.
- Coriolanus* (Marc.), hostis tribunitiae potestatis 2,34. favet in turbis de annona patribus, *ibid.* ei dies dictus 35. damnatus absens in Volscos exsulatum abijt, *ibid.* benigne excipitur a Volscis, *ib.* eius adversus Rom. odium et dolus 36,37. et imperator Volscorum legitur 39. Circeios profectus, colonos inde rom. expellit, *ibid.* alia Romanis oppida adimit, *ibid.* populatur agrum rom. servatis agris patriciorum, *ibid.* ad eum legatio virorum, *ibid.* alia mulierum, quae eius animum flectunt 40. moritur, *ib.*
- Cormasa*, urbs 38,15.
- Cornelia* gens 35,10. 45,41. familia 38,55. tribus 38,36.
- Cornelia*, venefica, suomet ipsa epoto medicamento, interit 8,18.
- Cornelia*, nupta Graccho 38,57.

- Cornelius Barbatus*, pontifex maximus 9,46.
- Cornelius (A.)*, quaestor, diem dicit M. Volscio 3,24.
- Cornelius (A.)*, pontifex maximus 4,27.
- Cornelius (A.)*, trib. milit. consulari potestate 6,36, iterum 42, cos. 8,17.
- Cornelius (A.) Arvina*, dictator creatur 8,38. proelio vincit Samnites, *ibid.* et 39. triumphat, *ibid.*
- Cornelius (A.) Arvina*, fecialis Sp. Postumium et T. Veturium, ceterosque sponsores pacis caudinae, dedit Samnitibus 9,10.
- Cornelius (A.) Cossus*, trib. milit. occidit in proelio Lartem Tolumnium, Veientium regem 4,19. spolia opima regis interfecti in dictatoris triumpho gerit 20. super ea re disputatio Livii, *ib.* cos. creatur 30. trib. milit. consulari potestate 31. magister equitum, *ibid.*
- Cornelius (A.) Cossus*, dictator 6, 11. adversus Volscos proficiscitur 12. eosque vincit 13. M. Manlium, seditionem molientem, in carcerem mittit 16. triumphat, *ibid.*
- Cornelius (A.) Cossus*, magister equitum 7,19. iterum 26. creatur cos. 28. in Samnium proficiscitur 32. eius periculum 34. vincit Samnites 36. triumphat 38. primus arma Samnio intulit 10,31.
- Cornelius (A.) Mammula*, propraetor in Sardinia 23,21. vovet ver sacrum 33,44.
- Cornelius (A.) Mammula*, praetor 35,24. sortitur provinciam Brutios 36,2. propraetor 37,2 et 4.
- Cornelius (C.)*, trib. milit. consulari potestate 6,5.
- Cornelius (C.)* a senatu legatus mittitur ad Antiochum 33,39.
- Cornelius (C.)*, augur, moritur 39, 45.
- Cornelius (C.) Lentulus*, 32,2
- Cornelius (C.) Cethegus*, proconsul, vincit Hispanos 31,49. absens creatur aedilis curulis 50. magno apparatu facit ludos rom. 32,7. creatur cos. 27. proficiscitur in Galliam 29. vincit Insubres 30 aedem vovet Sospitae Iunoni, *ibid.* triumphat 33, 23. Hamilcar ante eius currum traductus, *ibid.* censor creatur 34,44. ludis roman. loca senatoria secernit a populo, *ibid.* lustrum condit 35,9.
- Cornelius (C.) Cethegus*, legatus in Africam 34,62.
- Cornelius (Cn.)*, quaestor, praeest exercitui Semproniano 25,19. aequo Marte pugnat cum Hannibale, *ibid.*
- Cornelius (Cn.) Blasio*, praetor 34, 42. sortitur Siciliam 43.
- Cornelius (Cn.) Cossus*, trib. milit. consulari potestate 4,49. iterum 61.
- Cornelius (Cn.) Cossus*, cos. 4,54. trib. militum consulari potestate 58. iterum 5,10. capenatem agrum vastat 12. frater P. Licinii Calvi, *ibid.*
- Cornelius (Cn.) Dolabella*, rex sacrorum, inauguratur 27,36. eius mors 40,42.
- Cornelius (Cn.) Lentulus*, trib. milit. 22,49. quaestor, aequo fere Marte pugnat cum Hannibale 25,19. aedilis curulis 29,11. creatur cos. 30,40. ambit Africam provinciam, *ibid.* eo consule pax cum Carthaginiensibus facta 44. ei proconsuli imperium in Hispania esse plebs iubet 31,50. ex senatusconsulto ovans urbem ingreditur 33,27.
- Cornelius (Cn.) Merenda* creatur praetor 34,42. sortitur Sardiniam 43.

Cornelius (Cn.) Merula, legatus in decem ad res Asiae componendas 37,55.

Cornelius (Cn.) Scipio Calvus, cos. cum classe et exercitu adversus Hasdrubalem mittitur in Hispaniam 21,32. ibi prospere rem gerit 60 et 61 *cf.* et 22,19—21. fratre adiuncto, communi deinde cum eo simul animo consilioque bellum administrat 22. utriusque res gestae 23,26—29,48 et 49. 24,41,42,48 et 49 cum tertia parte veteris exercitus Cn. Scipio, Celtiberis adiunctis, cum Hasdrubale Barcino bellum gerit 25,32. eum deserunt Celtiberi 33. recedit 35. tumultum occupat 36. eum aggrediuntur Poeni, *ibid.* occiditur, eiusque exercitus caeditur, *ibid.* de eius morte variae auctorum sententiae, *ibid.* ex eius morte luctus Romae et in Hispania, *ibid.*

Cornelius (Cn.) Scipio, pontifex 32,7.

Cornelius (Cn.) Scipio, praetor, sortitur Galliam 41,8.

Cornelius (Cn. sive L.) Scipio, Africani filius, vix praeturam, ope Cicereii competitoris, assecutus, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 41,26. senatu eiicitur a censoribus 32.

Cornelius (Cn.) Scipio Hispallus, praetor, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 40,44. cos. 41,18. in magistratu moritur 20.

Cornelius (L.), proconsul 32,26.

Cornelius (L.) Caudinus, aedilis curulis 27,21.

Cornelius (L.) Dolabella, dumvir navalis 40,42. *cf.* et 41,5. contentio eius cum pontifice maximo 40,42.

Cornelius (L.) Lentulus, cos. Samnitibus, si qua se moverent, oppositus 8,22. dicit comitiorum causa dictatorem in castris 23.

suadet ad Caudium, ut a Pontio dictae leges accipiantur 9,4.

Cornelius (L.) Lentulus, pontifex maximus, populum consulendum censet de vere sacro 22,10. moritur 25,2.

Cornelius (L.) Lentulus, decemvir sacrorum creatur 25,2. praetor sortitur Sardiniam 41. legatus 27,14. moritur 42,10.

Cornelius (L.) Lentulus, Scipionis in Hispania successor 28,38. eius res gestae 29,2 et 3. aedilis curulis absens creatur, absens gerit honorem 29,11. ei prorogatur imperium in Hispania 13. ex Hispania redux petit triumphum 31,20. ex senatusconsulto ovans urbem ingreditur, *ibid.* creatur cos. 49. *cf.* et 32,7,8 et 9.

Cornelius (L.) Lentulus, Romam mittitur nuntius victoriae de Perseo 44,45. 45,1.

Cornelius (L.) Maluginensis, cos. 3,22. eius res gestae, *ibid.* et 23,24. tnetur causam decemvirorum, in quibus frater ipsi erat 40.

Cornelius (L.) Merula, praetor 32,7. sortitur iurisdictionem urbanam 8 et 26. triumvir coloniae deducendae 34,45. cos. 54. inducit exercitum in Boiorum agrum 35,4. eos vincit proelio 5. postulatsapplicationem et triumphum 8. nihil impetrat, *ibid.*

Cornelius (L.) Scipio, interrex 7,21. cos. 23.

Cornelius (L.) Scipio, cos. et eius res gestae 10,11. *cf.* et 25,26.

Cornelius (L.) Scipio frater P. Cornelii Scipionis, oppugnat et capit opulentissimam urbem Origin 28,3. nuntius receptae Hispaniae Romam a fratre mittitur 4 et 17. *cf.* et 30,38. creatur praetor 34,54. sortitur Siciliam 55. cos. 36,45. ei Graecia de-

creta 37,1. paludatus ab urbe proficiscitur 4. ei nomina dant ad quinque millia voluntariorum, *ibid.* accipit exercitum M'. Acilii Glabronis 7. ei per Macedoniam et Thraciam eunti omnia parat Philippus, *ibid.* traiecit Hellespontum 33. sacrificat illi Minervae 37. pergit ad Antiochum 38. eius acies 39. fundit et fugat Antiochum 43. caput eius castra, *ibid.* pacem dat Antiocho 45. vult se appellari Asiaticum 58. triumphat 59. dissuadet legem de pecunia regis Antiochi 38,54. damnatur peculatus 55. eius statua extra portam Capenam 56. iubetur in carcerem duci 58. defenditur a Nasica, *ibid.* liberatur a Graccho 60. petit censuram 39,40. ei ademptus equus 44.

Cornelius (L.) Scipio, Africani filius, cf. supra Cornelius (Cn. sive L.) Scipio.

Cornelius (L.) Scipio, quaestor, obviam mittitur Prusiae 45,44.

Cornelius (M.) Cethegus in L. Corneli Lentuli pontificis max. locum pontifex creatur 25,2. habet comitia pontifici max. creando 5. praetor, sortitur Apuliam 41. Siciliae res administrat 26,21. censor creatur, cum nondum cos fuisset 27,11. lustrum condit 36. creatur cos. 29,11. ei Etruria provincia obvenit 13. continet Etruriam in officio 36. proconsul Magonem vincit 30,18. moritur 33,42.

Cornelius (M.) C. F. C. N. Cethegus, legatus 43,1. triumphat colonis Aquileiam deducendis 19.

Cornelius (M.) Cossus cos. creatur 4,51.

Cornelius (M.) Maluginensis, decemvir 3,35,40 et 41.

Cornelius (M.) Maluginensis, cos. 4,21.

Cornelius (M.) Maluginensis, suffectus in locum demortui censoris 5,31. cf. et 9,34. trib. milit. consulari potestate 6,36. iterum 42.

Cornelius (M.) Scipio Maluginensis creatur praetor 41,18. sortitus Hispaniam ulteriorem, provinciam eiurat 19. notatur a censoribus 32.

Cornelius (M.) Mammula, legatus 42,6.

Cornelius (P.), trib. milit. consulari potestate 6,1. iterum 11.

Cornelius (P.), orae maritimae praefectus 9,38.

Cornelius (P.) Arvina, cos. creatur 9,42. censor, lustrum condit 10,47.

*Cornelius (P.), praetor 25,15,22. ei delectus mandatur, *ibid.* per fora conciliabulaque edicit, ut conquisitio volonum fieret. *ib.* propraetor 26,1.*

Cornelius (P.) Blasio, legatus 43, 7. cf. et 45,13.

Cornelius (P.) Calussa, pontifex max. creatus, cum sella curuli nondum sedisset 25,5.

Cornelius (P.) Caudinus 26,48.

Cornelius (P.) Cethegus, aedilis curulis 39,7. creatur praetor 32. utramque in urbe iurisdictionem habet 38 et 39. creatur cos. et Ligures provinciam sortitur 40, 18. exercitum in Ligures Apuanos inducit 37. nullo bello gesto triumphat 38. decemvir agro dividundo 42,4.

*Cornelius (P.) Cossus, trib. milit. consulari potestate 4,49. iterum 56. dictator 57. vincit Volcos, castellumque ad lacum Fucinum expugnat, *ibid.* abdicat se magistratu, *ibid.* tertium trib. milit. consulari potestate 58.*

*Cornelius (P.) Cossus, trib. milit. consulari potestate 5,24. depopulatur agrum faliscum, *ibid.**

Cornelius (C.) Lentulus, praetor 24,9. Siciliam sortitur 10. et 25,6.

Cornelius (P.) Lentulus, praetor creatur 29,38. sortitur Sardiniam 30,1. inde naves cum comenata transmittit in Africam 23 et 36.

Cornelius (C.) Lentulus, legatus in Graeciam 42,37 et 47.

Cornelius (P.) Lentulus, illustris iuvenis, cum P. Licinio cos. trib. milit. in Macedoniam proficiscitur 42,49. aedilis curulis 44,18. legatus a Paulo Aemilio ad Persea 45,4.

Cornelius (P.) Maluginensis, trib. milit. consulari potestate 4,61. 5,16.

Cornelius (P.) Mammula, praetor sortitur Siciliam 40,35.

Cornelius (P.) Merenda, candidatus consulatus 22,35.

Cornelius (P.) Rufinus, dictator vitio creatus, abdicat se magistratu 8,17.

Cornelius (P.) Scapula, cos. creatur 8,22.

Cornelius (P.) Scipio a dictatore Camillo mag. equit. dicitur 5, 19. trib. milit. consulari potestate creatur 24. interrex creatur 31. interrex iterum 6,1.

Cornelius (P.) Scipio, primus aedilis curulis 7,1. magister equit. 24.

Cornelius (P.) Scipio dictator 9,44.

Cornelius (P.) Scipio Asina, interrex 22,45. omnes duces exercitusque tota ex Italia ad urbis praesidium revocandos censet 26,8.

Cornelius (P.) Scipio, cos. 21,6. venit Massiliam 26. cum Hannibale congredi in Gallia cupiens, eum assequi non potest 32. repetit Genuam, *ibid.* festinat ad Padum 39. movet castra ad Ticinum amnem, *ibid.* eius

ad milites adhortatio 40. vulneratur in pugna equestri ad Ticinum 46. recedit ultra Padum 47. eum sequitur Hannibal. *ib.* recedit ad Trebiam 48. dissentit a collega, pugnare cupiente 52 et 53. classe advehitur in Hispaniam 22,22. fratri coniungitur, *ibid.* duas partes exercitus adversus Magonem ducit 25,32. lancea traicitur pugnans 34. eius mors non magis Romae, quam in Hispania defleta 36.

Cornelius (P.) P. F. Scipio patrem in pugna ad Ticinum praesenti periculo eripit 21,46. in pugna ad Cannas trib. milit. de legione secunda 22,53. coniurationem aliquot nobilium adolescentium de deserenda Italia disturbat, *ibid.* ante annos sit aedilis curulis 25,2. quatuor et viginti annos natus creatur a populo proconsul in Hispaniam 26,18. eius artes ad paranda sibi multitudinis obsequia 19. milites adhortatur 41. uno die Carthaginem Novam capit 42—46. bene habet obsides Hispanos 49. sponsam Allucii servat pudice, sponsoque reddit 50. res egregie gerit in Hispania 27,17 et 18. regium nomen, sibi ab Hispanis delatum, abnuat 19. novae eius in Hispania victoriae 28,1—4, et 12—16. pellit Hispania Carthaginenses, *ibid.* ad Syphacem cum quinqueremibus duabus traicit 17. eodem lecto apud Syphacem cum Hasdrubale accumbens coenat 18. Hasdrubalis de eo iudicium, *ibid.* foedere cum Syphace icto, redit in Hispaniam, *ibid.* sumit poenas de Iliturgitanis, Castulonensibus, Astapensibus 19—23. dum gravi morbo implicitus decumbit, seditio in castris ad Sucronem oritur, quam sanguine triginta

quinque maxime noxiorum expiat et placat 24—29. Mandonium et Indibilem rebellantes vincit 32—34. Masinissam, secum congressum, sibi et populo rom. conciliat 35. Romam redit, et tentata magis spe triumphi, quam petita pertinaciter, cos. creatur 38. Africa ei provincia destinatur, *ibid.* super ea re eius et Fabii contrariae orationes 40—44. in Siciliam proficiscitur 46. trecentos iuvenes rom. deligit, quos Siculorum totidem armis et equis ornat 29, 1. res Siciliae componit, *ibid.* Loeros advehitur, atque ibi Q. Pleminium legatum relinquit 7 et 8. hinc crimina in Scipionem 19. rebus, non verbis, se purgat 22. profectio eius in Africam 24—27. eius res gestae 28, 29, et 33—35. victoriae de Syphace et Hasdrubale 30, 3—9. oratio eius ad Masinissam de Sophonisba 14. cum Hannibale in colloquium congredditur 29—31. vincit Hannibalem 32—35. Carthaginem petit 36. ad eum legati carthaginienses, *ibid.* conditiones pacis a Scipione dictae 37. iubetur a populo pacem dare Carthaginensibus 43. cur non exitio Carthaginis bellum finiret 44. Romam redit, triumphat, et Africaei cognomen adseiscit 45. creatur censor 32, 7. parum ex dignitate populi rom. esse ducit, Hannibalem pervicaci odio persequi 33, 47. cos. iterum 34, 42. princeps senatus lectus 44. legatus mittitur in Africam 62. eius cum Hannibale colloquium 35, 14. sc. legatum eum fratre in Graeciam iturum pollicetur 37, 1. fornicem in Capitolio eum signis septem auratis, duobus equis, et marmorea duo labra ante fornicem ponit 3. eius ad

Prusiam, Bithyniae regem, lilterae, quibus eum ad consilia pacis revocat 25. P. Cornelius Scipio, quia Salus erat, disiunctus ab exercitu 33. eius filius apud Antiochum captivus 34. Africani animum tentat legatus Antiochi 36. responsum egregium Africani, *ibid.* eius filium remittit Antiochus 37. respondet legatis Antiochi, iisque praescribit conditiones pacis 45. princeps in senatu tertium legitur 38, 28. accusatur a tribunis pl. 50 se defendit sola commemoratione rerum gestarum, *ibid.* populum ab tribunis abducit secum in Capitolium ad gratias Diis agendas pro egregie a se gesta republica 51. in Literninum concedit 52. citatus absens, non adest, *ibid.* Graeci, tribuni pl. decretum in gratiam Scipionis, *ibid.* Africani laudes 53. mors 54. de eo obscura historia 56. eius statua extra portam Capenam, *ibid.* quo anno mortuus 39, 52.

Cornelius (P.) Scipio, filius Africani, augur cooptatur in locum Albi 40, 42.

Cornelius (P.) Scipio Africanus, filius naturalis L. Paulli, adoptione prioris Africani nepos, septimum decimum annum agens, in pugna, qua Perscus victus est, effuse sequitur hostes 44, 44.

Cornelius (P.) Cn. F. Scipio, adulescens, nondum quacstorius, Romae indicatur vir bonorum optimus 29, 14. obviam it Matri Deum cum matronis, *ibid.* ad supplendum Venusinis colonorum numerum, triumvir creatur 31, 49. aedilis curulis 33, 25. praetor 34, 42. sortitur Hispaniam ulteriorem 43. in Hispania multa secunda proelia facit 35, 1. pro-

- praetor, viacit Lusitanos, *ibid.*
petens consulatum, repulsam
patitur 10. cos. creatur 24. per-
fert rogationem de indicendo
regi Antiocho bello 36,1. sor-
titur Italiam provinciam 2. pro-
ficiscitur in Boios 37. caedit
Boios 38. se dedunt Boii, *ibid.*
Boios agri parte fere dimidia
mulctat 39. triumphat de Boiis
40. defendit L. Scipionem 38,
58. petit censuram 39,40 trium-
vir Aquileiae coloniae deducen-
dae 55 et 40,34. nominatur pa-
tronus ab Hispanis citerioribus
43,2.
- Cornelius (P.) Scipio Nasica* prae-
sidium Macedonum ad Pythium
iugo delicit 44,35. eius cum L.
Aemilio Paulo colloquium 36.
mittitur Amphipolim 46.
- Cornelius (P.) Scipio Africanus Ae-*
milianus, L. Paulli filius, Afri-
cani nepos 44,44. eius in proe-
lio cum Macedonibus res gestae,
ibid.
- Cornelius (P.) Sisenna*, creatus prae-
tor, sortitur iurisdictionem ur-
banam 39,45.
- Cornelius (P.) Sulla*, praetor 25,2.
sortitur iurisdictionem urbanam
et peregrinam 3. ludos Apolli-
nares primus facit 12. *cf.* et 15,
19,22, et 41.
- Cornelius (P.) Sulla*, praetor 39,6.
sortitur Siciliam 8.
- Cornelius (Ser.)*, cos. 2,41.
- Cornelius (Ser.)*, flamen quirinalis,
pestilentia mortuus 3,32.
- Cornelius (Ser.)*, cos. 10,1.
- Cornelius (Ser.)*, trib. milit. cons-
ulari potestate 6,36,38.
- Cornelius (Ser.)*, trib. milit. 29,2.
eius res gestae *ibid.*
- Cornelius (Ser.) Lentulus*, aedilis
curulis 28,10.
- Cornelius (Ser.) Lentulus*, legatus,
42,37. praetor 43,13. sortitur
Siciliam 17.
- Cornelius (Ser.) Maluginensis*, trib.
milit. consulari potestate 5,36.
iterum 6,6. tertium 18. quartum
22. quintum 27. sextum 36. se-
ptimum 38.
- Cornelius (Ser.) Maluginensis*, ma-
gister equitum 7,9.
- Cornelius (Ser.) Sulla*, praetor,
sortitur Sardiniam 41,22. lega-
tus in Macedoniam 45,17.
- Cornicines* et tubicines in centu-
rias distributi a Servio 1,43.
- Corniculana* captiva, qua natus Ser-
vius Tullius 1,39. 4,3.
- Corniculum*, oppidum, a Tarquinio
Prisco captum 1,38.
- Cornus*, urbs, Sardiniae caput, a
T. Manlio occupatur 23,40.
- Corolamus*, regulus Boiorum, cae-
dit Romanos 33,36.
- Coronae aureae* Iovi in Capitolium
missae 2,22. 3,57. *cf.* et 4,20.
7,38. 32,27. 36,35. 38,14. 43,6.
44,14. 45,25. coronis aureis do-
nati milites 7,10,26 et 37. 10,
44. coronae aureae praeferun-
tur in triumpho 34,52. 37,58 et
59. 39,5,7,29 et 42. 40,16,34 et
43. 45,39. gestatae a triumphan-
tibus 30,15. corona laurea, ge-
stata a sacrificantibus 23,11. 27,
37. civica 6,20. 10,46. graminea
obsidionalis 7,37. muralis 6,20.
10,46. vallaris 10,46.
- Coronea*, oppidum 33,29.
- Coronei*, 42,44 et 63. vexant The-
banos 67. a Crasso consule cru-
deliter vexati, a senatu in in-
tegrum restituuntur 43,4.
- Coroneum* vel *coronensem* agrum
depopulantur Romani 36,20.
- Corone*, urbs 39,49.
- Corragum*, castellum, capitur 31,27.
- Corragus*, Macedo 38,13.
- Corragus*, Eumenis praefectus 42,
67.
- Corribilo*, nobilis regulus hispa-
nus, vivus capitur 35,22.
- Corsica*, insula 22,31. 30,39.

- Corsi* deficiunt 40,19. caduntur a M. Pinario, praetore 34. dant obsides, *ibid.* vincuntur a C. Cicerio, praetore 42,7. iis pax data, et exacta cerae ducena millia pondo, *ibid.* de iis triumphat in monte Albano C. Cicerius 21.
- Cortona*, urbs Etruriae 9,37. *cf.* et 22,4.
- Cortuosa*, oppidum etruscum, vi captum a Romanis 6,4.*
- Corvus* in M. Valerii, tribuni militum, singulari certamine cum Gallo pugnantis, consedit galea 7,26.
- Corycus*, urbs Ciliciae 33,20.
- Corycus*, portus Ioniae 36,43. 37,8.
- Corycum*, promontorium 37,12,13.
- Corylenus*, oppid. 37,21.
- Cos* ab Atto Navio augure novacula discissa 1,36.
- Cosani*, ob servatam fidem a Romanis laudati 27,10. petunt, ut colonorum numerus cogatur 32,2. frustra, *ibid.*
- Cosanus* portus 22,11. 30,39.
- Cosconius* (M.), trib. milit. cadit in proelio cum Magone poeno 30,18.
- Cotto*, nobilis Bastarna 40,57.
- Cotton*, urbs, oppugnatur 37,21.
- Cotys*, Seuthae filius, Odrysarum rex, favet Perseo 42,29,51,57 et 67. Thrax genere solo, non moribus 43,4. eum liberat Perseus a Dardanis 5. fugit cum Perseo 44,42. eius filius, captus a Romanis, mittitur Carscolos in custodiam 45,42. datis obsidibus recipit filium *ibid.*
- Cous*, civitas 37,16.
- Crami*, Cephalleniae populi 38,28.
- Cranon*, urbs Thessaliae 36,10. 42,64 et 65.
- Cranonius* ager 42,64.
- Craterus* 35,26.
- Creditori* ne debitoris corpus obnoxium esset, lege cautum 8,28.
- Cremaste* Larissa 31,46.
- Cremera*, fl. 2,49.
- Cremona* colonia deducta, atque inde Gallorum irae 21,25. Cremonam obsident Galli 31,10. ad Cremonam a L. Furio vincuntur Galli 21. Cremonae quod bello dirutum fuerat, restituit L. Valerius Flaccus, cos. 34,22.
- Cremonensium* fides in Romanos 27,10. legati queruntur, agrum suum ab accolis gallis incursari ac vastari 28,11. queruntur inopiam colonorum 37,46.
- Cremonensis* cohors 44,40.
- Cremonis* iugum 21,38.
- Crene*, oppidum 37,21.
- Creta*, insula 34,27. 37,60.
- Cretenses* 24,30. 35,28 et 29. 37,39 et 40 pediti rom. parum metuendi 31,39. captivos rom. a Cretensibus frustra repetit Q. Fabius Labco 37,60. eorum dissidia 41,30. legatos Romam mittunt, pollicentes sagittarios 43,9. Cretenses sagittarii 37,41. 38,21. 42,35. 43,9.
- Creusa*, mater Ascanii 1,3.
- Creusa*, Thespiensium emporium 36,21. 42,56. 44,1.
- Crito* Beroeaeus, legatus Philippi ad Hannibalem 23,39.
- Croton*, urbs graeca 1,18. capitur, excepta arce, a Brutiis 23,30. *cf.* et 24,2 et 3. 29,36.
- Crotonem* colonia civium rom. deducta 34,45.
- Crotonienses* deficiunt ad Poenos post cladem ad Cannas 22,61. abeunt Locros 24,3. crotoniensis ager 29,36. 30,19.
- Crustumium*, colonia deducta a Romulo 1,11. a Tarquinio Prisco capitur 38.
- Crustumina* tribus 42,34.
- Crustumini* populi ad videndam Romam proliferant 1,9. bellum parant ob raptum filiarum 10. vincuntur 11.

- Crustumini* montibus Allia fluvius defluit 5,37.
- Crustuminus* ager 41,13.
- Cuballum*, Gallogreciae castellum 38,18.
- Cumae* 2,9. 4,44. 9,19. 23,36. 41,20. Cumas missi ad frumentum comparandum 2,9 et 34. Cumis moritur Tarquinius 21. Cumae capiuntur a Campanis 4,44. Cumas it obsessum Hannibal 23,36. defenduntur a Graccho, *ib.* a Cumis recedit Hannibal, 37.
- Cumanis* civitas sine suffragio data 8,14. Cumani nnde originem trahant 22. municipes 23,31. in Cumanos Campanorum molitiones 35—37. Cumanis permissum publice latine loqui, eorumque praekonibus ius datum vendendi latine 40,42.
- Cumanae* aquae 41,20. cohortes 2,14.
- Cumanus* ager vastatur ab Hannibale 24,13.
- Cuneus* 8,10. 22,47. cuneus Macedonum, phalanx 32,17.
- Cuneo* pugnant Hispani 39,31.
- Cuniculi* in obsidione 4,22. 5,19 et 21. 23,18. 36,25. cuniculis deprehensis quomodo resistatur 38,7.
- Curatius* (P.), trib. pl. accusat duos tribunos milit. 5,11.
- Curia*, pars populi; in curias triginta populus a Romulo divisus 1,13. curia Fautia 9,38. curiata comitia 5,52. 6,41. curiata lex 5,46. 9,38. curia, locus, in quo senatus habetur; curia Hostilia 1,30. 5,55. 22,55. curiae, triginta a raptarum nominibus appellatae 1,13.
- Curiatii*, ex albanis principibus in collegium patrum lecti 1,30. Curiatorum et Horatorum trigeminorum fratrum certamen 1,24 et 25. sepulcra Horatorum et Curiatorum, *ibid.* Curiationum spolia fixa eo loco, qui pila Horatia appellatur 26.
- Curatius* (P.), cos. 3,32. decemvir legibus scribendis 33.
- Curio* maximus 3,7. 27,8. primus ex plebe maximus curio C. Mamilius Vitulus, *ibid.*
- Curius* (M.), trib. pl. 32,7.
- Curtius* (C.), cos. 4,1. capit parum recte tabernaculum 7.
- Curtius* (M.), iuvenis bello egregius, equo insidens, armatus se in voraginem immittit 7,6.
- Curtius* lacus 1,13. 7,6.
- Curulis* magistratus 5,41. *cf.* et magistratus; curules magistratus creari toto quinquennio non patiuntur tribuni pl. 6,35. curules magistratus duos simul unus nec capere potest, nec gerere 39,39.
- Curulis* sella 1,8. curules equi 24,18.
- Cusibi*, oppidum Hispaniae 35,22.
- Cutiliae* 26,11.
- Cutina*, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis 8,29.
- Cyatidem*, arcem Samaeorum, occupant Romani 38,29.
- Cyclades*, insulae 34,26. 36,43. 44,28 et 29. regio inter Cycladas est ventosissima, fretis alias maioribus, alias minoribus divisa 36,43.
- Cycliadas*, praetor Achaeorum 27,31. Philippi postulationem elaudit 31,25. trahens res ad Philippum, expellitur 32,19. apud Philippum exsul 32.
- Cydas*, dux Gortyniorum Creten-sium, inngit se Quinctio 33,3.
- Cydas* cretensis, ex intimis Eumenis 44,24. per enim tractatae inter Eumenem et Persea conditiones amicitiae 13.
- Cydoniatae* adversus Gortynios et Gnosios bellum gerunt 37,60.
- Cylarabis*, gymnasium trecentos passus ab Argis 34,26.

Cyllene 27,32.
Cyme, urbs, deficit ad Seleucum 37,11.
Cymaei, 38,39.
Cymines, oppidi, poliuntur Aetoli 32,13.
Cynosarges, templum Herculis, incenditur a Philippo 31,24.
Cynoscephalae, tumuli 33,7. ibi magna pugna vincitur Philippus 7—10. cf. et 16. et 36,8.
Cynus, emporium Opuntiorum 28,6.
Cypaera, urbs, capitur ab Antiocho 36,10.
Cyphara, 32,13.
Cyprius vicus Romae 1,47.
Cyprus, insula 33,41. Cyprum classe missa, Antiochus ea sibi cedi postulat 45,11.
Cypsela, castellum, occupat Philippus 31,16. cf. et 38,40.
Cyrenae, urbs 23,10.
Cyretiae, urbs in Thessalia, capitur a Romanis 31,41. cf. et 36,10 et 13. et 42 53.
Cyrtaei, funditores 37,40.
Cyrtii, 42,58.
Cyrus, rex Persarum 9,17.
Cyssus, portus Erythraeorum 36,43.
Cythus, insula 31,15 et 45.
Cyzicus, urbs 41,25. Cyzici in Prytaneum vasa aurea mensae unius ponit Antiochus Epiphanes, *ibid.*

D

Daedala, castellum 37,22.
Dahae, populi 35,48. equites sagittarii 37,38 et 40.
Damippus lacedaemonius, missus ab Syracusanis ad Philippum regem 25,23. capitur a Romanis, *ibid.* eum redimere studet Epicydes, *ibid.*
Damiurgi, sive *Demiurgi*, Achaeorum magistratus 32,22. cf. et 38,30.

Damius, praefectus classis Eumenis 44,28.

Damocles, argivus adolescens, in libertatem Argos vindicare volens, occiditur 34,25.

Damocritus, praetor Aetolorum, Philippo adversus Romanos favet 31,32. legatus mittitur ab Aetolis ad Nabin, ut eum concitet ad bellum romanum 35,12. eius ad T. Quinctium superbum responsum 33. vivus traditur Romanis 36,24. conicitur in Lautumias 37,3. se transfigit gladio 46.

Damoteles, legatus Aetolorum 38,8.

Dantheletas depopulantur Macedones 39,53. 40,22.

Daorseis, populis Illyrici, immunitas data 45,26.

Daphne 33,49.

Darda, Epirotarum praetor 29,12.

Dardanum, urbs Asiae 37,9 et 37. donatur libertate 38,39.

Dardani 26,25. 40,30. populantur Macedoniam 27,33. iis infert bellum Philippus 28,8. pollicentur Romanis auxilia adversus Philippum 31,28. male mulctantur 43. pugnant et cedunt confertim, *ibid.* caeduntur a Philippo 33,19. gens infestissima Macedoniae 40,57. bellum eos inter et Bastarnas 41,23. vincuntur, *ibid.* eorum urbs, obsessa a Bastarnis, liberatur, *ibid.* caeduntur a Perseo 43,5.

Darius, rex Persarum, mulierum et spadonum agmen trahens, praeda verius, quam hostis Macedonum 9,17.

Darsa, urbs 38,15.

Dasius Altinius Arpinus, proditor, vincitur a Romanis 24,45. eius familia comburitur ab Hannibale, *ibid.*

Dasius, brundisinus, praefectus praesidii, prodit Hannibali Clastidium vicum 21,48.

Dasius, Salapiae princeps, favet Hannibali 26,38. eum de prodicione appellat Blasius, *ibid.*

Dassarenses, populi 45,26. *iidem* videntur, *ac*

Dassaretii, populi 27,32. eorum fines populatur P. Sulpicius 31, 33. Dassaretiorum Pirustis immunitas data 45,26. Dassaretiorum vici 27,32. castella 42,36.

Daulis, urbs 32,18.

Decembribus Idibus consulatus initus 4,37. et census habitus 44,16.

Decemviri legibus scribendis sine provocatione creati 3,32. decem tabulas legum scrunt 34. novi creantur 35. horum impotentia et crudelitas 36 et 37. alterum annum privati imperium retinent 38. senatum per praecognitionem in curiam vocant *ibid.* delectum habent 41. coguntur se magistratu abdicare 54. Claudio et Oppio in carcere mortuis, ceteri in exilium mittuntur eorumque bona publicantur 58. decemviri sacrorum, partim ex plebe, partim ex patriciis 6,37 et 42. inspiciunt libros sibyllinos 7,27. 21,62. 22,1,36 et 57. 25,12. 31,12. 34,55. 35,9. 41,26. maioribus hostiis sacrificant 22, 1. graeco ritu sacra faciunt 25, 12. supplicationem indicunt 40, 37. coronati laurea praetextatique sequuntur virgines in sacrificio Iunonis 27,37. verba praecunt in voto concipiundo 41,26. decemviri agris inter veteranos milites dividendi creati 31,4. decemviris qui nocuisset, eius caput Iovi sacrum 3,55. in decemviros acres dicit sententias senatus 3,39. *cf.* et 52.

Decimatio militum 2,59.

Decimius (C.) Flavus, tribunus militum 27,14. eius insigne factum, *ibid.*

Decimius (C.) Flavus, praetor crea-

tur 39,32. sortitur iurisdictionem urbanam 38. moritur 39.

Decimius (C.), legatus 42,35. praetor 43,13. sortitur iurisdictionem peregrinam 17. legatus ad finiendum inter Antiochum et Ptolemaeum reges bellum 44, 19. eius apud Rhodios moderatio 45,10.

Decimius (L.), legatus 42,37. captarum pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis 45.

Decimius (M.), legatus 42,19.

Decimii (Num.) Samnitibus interventu restitutum proelium 22,24.

Decius (M.), trib. pl. 9,30.

Decius (P.) Mus, quinquevir mensarius creatus 7,21. trib. milit. 34. eximit ingenti periculo romanos legiones, *ibid.* et 35,36. donis militaribus ornatus a consule 37. duas a militibus coronas obsidionales accipit, *ibid.* cos. 8,3. eius somnium 6. ei inmolanti parum laeta exta apparent 9 se devovet pro populo romano Quiritibusque, *ibid.* in mediis hostibus moritur, *ibid.* eius corpus postero die inventum inter maximam hostium stragem, coopertum telis 10. ei funus celebrat T. Manlius, cos. *ibid.*

Decius (P.) Mus, cos. 9,28 et 29. legatus 40. cos. iterum 41. eius in Etruriae res bene gestae, *ib.* magister equit. 44. censor 46. eius oratio pro lege de augendo numero sacerdotum 10,7. et 8. pontifex creatur 9. tertium cos. 14. eius res gestae, *ibid.* et 15. proconsul Samnitum exercitum expellit finibus 16. tres urbes in Samnio capit 17. quartum cos. 22. eius contentio cum Fabio collega de provinciis 24. cum eo ad bellum proficiscitur 26. pro exercitu romano se Diis Manibus devovet 28. equum iu Gallos concitans, interficitur 29.

- Decius (P.) Subulo*, triumvir deducendis Aquileiam colonis 43, 19.
- Decius (P.)*, legatus 45,3.
- Decumae* duae frumenti exactae 36,2. cf. et 37,2.
- Decumana* porta castrorum 3,5. 10,32.
- Decuriae*, in decurias decem distributi centum patres post obitum Romuli 1,17.
- Decuriatus*, sive descriptio equitum in decurias 22,38.
- Decursio* exercitus 26,51. 29,22. 35,35. 40,6.
- Dedicatio* templi consulis est, aut imperatoris 9,45.
- Dediti* triumphati ac venditi 7,27 deditis ultro nihil hostile illatum 30,7. 37,32.
- Deditionis* formula 1,37. 7,31. cf. et 28,34.
- Delectus* 2,55. 3,67. 4,1,31. impeditur 4,6. 6,32. non ex toto passim populo habitus 4,46. iuniorum a Camillo habitus, ita ut seniores quoque in verba sua iuratos centuriaret 6,7. sine vacationibus habitus 7,28. voluntariorum 9,10. omnis generis hominum 10,21. servorum 22, 57. 23,14. facinorosorum et iudicatorum pecuniae 23,14. difficulter habitus 25,5. 42,32. 43, 16. de delectu censorum edicta 43,16. de delectibus cf. porro 22,37 et 38. 24,11. 26,35. 27,38.
- Delium*, urbs Boeotiae 31,45. et Apollinis templum, imminens mari 35,51. eius templi religio, *ibid.*
- Delphi*, umbilicus terrarum orbis 38,48. medius umbilicus Graeciae 41,28 Delphos petit Aemilius Paullus 45,27. Delphos missi regis Tarquinii liberi portentis causa 1,56. idem rursus factum, durante Veiurum obsidione 5,15 et 16 cf. et 22,57. 23,11. legati ad donum ex praeda portandum missi 5,28. 28,45.
- Delubra* Deorum 8,33. sunt religione sola tuta 31,30.
- Delus*, insula 33,30. 36,42. 44,28. 45,10. Delon aris insignibus et statuarum copia exornat Antiochus Epiphanes 41,25. eius insulae templique sanctitas inviolatos praestat omnes 44,29.
- Demarata*, filia Hieronis, uxor Andranodori, stimulat maritum ad retinendam tyrannidem 24, 22. occiditur 25.
- Demaratus*, corinthius, Lucumonis pater 1,34.
- Demetrias*, urbs Thessaliae ad mare 27,32. 28,5,7 et 8. 31,24. 36,20. 42,67. 44,12,13 et 24. una, c compedibus Graeciae 32,37. occupatur ab Aetolis 35,34. se dedit Philippo 36,33. cf. et 40,24.
- Demetriacus* sinus 28,5.
- Demetrium* Phthiotidis 28,6.
- Demetrium*, portus Samothraciae 45,6.
- Demetrius* Pharius; ad eum descendendum legati missi 22,33.
- Demetrius*, Philippi Macedoniae regis pater 31,28.
- Demetrius*, filius Philippi 33,13. obses a patre datur Romanis 30. ante currum triumphalem T. Quinctii ducitur 34,52. patri redditur 36,85. remittitur a patre Romam ad purganda crimina 39,35. defendit patrem 47. in eius honorem senatus multa condonat Philippo, *ibid.* redit in Macedoniam 53. eius cum Perseo fratre maiore comparatio, *ibid.* cum eodem discordiae, *ibid.* prava Persei in Demetrium consilia 40,5. Demetrius fit suspectus Philippo, *ibid.* ludicri certaminis victor 6. eum apud patrem accusat Perseus 8. Demetrius sese oratione defendit 12. meditatatur fugam 23. fictae

- dolo Persei ad eum perdendum T. Quinctii litterae, *ibid.* et 24. iterum accusatus a fratre, iussu patris interficitur, *ibid.* eius innocentiam Philippus agnoscit 54 et 55. et desiderio multum angitur 56.
- Democrates*, praefectus classis tarentinae 26,39. *cf.* et 27,15. fortiter pugnaus cadit 16.
- Denarius* uumms 8,11.
- Deorum* cultus et reverentia etiam in hoste 4,46. alio transferendorum mos ac religio 5,22. Deorum signa aenea facta ex argento mulctatio 27,6. simulacra semivista et truncata a Philippo rege 31,30. Penatium aedes in Velia 45,16.
- Desudaba*, urbis Maedicae 44,26.
- Desultorum*, binos trahentium equos, dexteritas 23,29.
- Devoere* licet consuli, dictatori et praetori, non se, sed quem velit legionarium militem 8,10. si is non moritur, quid faciendum, *ibid.* devovent se primores Romanorum adventantibus Gallis 5,41. devoventis forma 8,9. 10,28.
- Deuriopus*, Paeoniae regio 39,53.
- Dexagoridas*, proditurus Romanis urbem Gythium, interficitur a Gorgapa 34,29.
- Dialis* flamen 1,20. 26,23. ei unam noctem extra urbem manere nefas 5,52. iure sacerdotii ingreditur senatum 27,8 iurare in leges non potest 31,50. Dialis apex 6,41.
- Diana* ephesia 1,45. Dianae aedes vota 39,2. dedicata 40,52. lucus 27,4. templum in Aventino 1,45. Abydi 31,17. Heracleae 36,22. Aulide 45,27. Dianae insignis magnitudinis bos immolatur 1,45. lectisternium ponitur 5,13. 22,10. festum per triduum agitur Syracusis 25,23. Dianae
- Amarynthidis sacrum anniversarium Eretriae 35,38. Dianae, quam Tauropolon vocant, fanum Amphipoli 44,44.
- Dianium* 1,48.
- Dichaearchi* plataeensis rogatio 33,2.
- Dichaearchus* 38,10. Aetolorum legatus, mittitur ad Antiochum, ut eum concitet ad bellum rom. 35,12. eum sibi dedi postulat M^r. Acilius Glabrio, cos. 36,28.
- Dictator* primus quis, non satis constat 2,18. sine provocatione 2,29. 3,20. belli causa dictus 4,26. 7,9 et 11. clavi figendi causa 7,3. 8,18 comitiorum causa 8,23. 9,7. 25,2. feriarum constituendarum causa 7,28. quaestionibus exercendis 9,26. primus de plebe 7,17. consulem ad se venire iubet sine lictoribus 22,11. dictatoris edictum pro numine observatum 8,34. dictatori nefas equo uti sine permissu populi 23,14. cum magistro equitum aequatum imperium 22,26. dictatori mulctam dictam quidam parum probabiliter scripsere 6,38. a dictatore provocatum ad populum 8,33. duo dictatores tempore uno 23,22 et 23. dictator sine magistro equitum, *ibid.* de dictatore dicendo magna concertatio 4,56. 27,5.
- Dictatura* semestris 3,28. 9,34.
- Dictynneum*, locus prope Spartam 34,38.
- Didas* praefectus Paeoniae, prodit Perseo arcana consilia Demetrii 40,23. occidit Demetrium 24. *cf.* et 42,51,58.
- Dies* Alliensis unde dictus 6,1. dies comitiales 3,11. initiorum 31,14. Latinorum 8,11. festi profestique 5,25. 34,3. nefasti fastique facti a Numa Pompilio 1,19. religiosi 6,1.
- Dii* coelestes, inferi 10,28. hospi-

- tales 39,51. indigetes 8,9. Manes 8,6 et 9. 10,28. Penates 1,1. praesides urbis Romae 3,7. sociales 3,18. Dii non alii, nisi romani, et more patrio, colendi 4,30. Deorum cultus ne mortis quidem metu desertus 5,46. Deorum evocandorum ex urbe hostili mos 5,21. e sede sua in aliam transferendorum ritus ac religio 22. Deorum negligentia et contemptus aetate Livii 3,20. 10,40. Diis templa in ipso disscimine vovendi mos 10,42, et passim.
- Digitus (Sex.)*, socius navalis, post Carthaginem Novam captam, certat de murali corona cum Q. Trebellio 26,48.
- Digitus (Sex.)*, praetor 34,42. sortitur Hispaniam citeriorem 43. parum scite aut fortunate rem gerit in eadem Hispania 35,1 et 2. legatus 37,4.
- Digitus (Sex.)*, legatus in Macedoniam 41,27. ad frumentum classi exercituique coemendum in Apuliam mittitur 42,27. trib. milit. 43,13.
- Dimalum* expugnat L. Aemilius 29,12.
- Dinarchus*, praefectus equitum gentis Aetolorum 43,24.
- Diniae*, urbs Phrygiae 38,15.
- Dino*, princeps Rhodiorum 44,23, et 29. deditur Romanis 45,22.
- Dinocrates* praefectus Philippi, fugit 33,18.
- Dinocrates*, praetor Messeniorum 39,49.
- Dinomenes*, custos corporis Hieronymi, in eum coniurat, et sociis ad eum interficiendum aperit viam 24,7. Syracusis praetor creatur 23.
- Diocles*, princeps Aetolorum, occupat Demetriadem 35,34.
- Diodorus*, praefectus Amphipolis 44,44. eius ars, *ibid.*
- Diomedis* argivi campi 25,12.
- Dionysius*, Siciliae tyrannus, per dolam arcem Crotonis capit 24, 3. eius vox 22.
- Dionysodorus*, legatus Attali 32,32.
- Diophanes*, praetor Achaeorum, leniter castigatur a T. Quinctio legato 36,31. missus in auxilium Attalo, Syros ab obsidione Pergami abscedere cogit 37,20 et 21. legatus mittitur Romam 38, 32.
- Dioxippus* Athenas defendit adversus Philippum 31,24.
- Dipylon* Athenis 31,24.
- Dirae*, parricidii ultores 40,56.
- Dirae* populi in Philippum a Diis exaudita 40,5.
- Disciplina* militaris a T. Manlio sancita filii sanguine 8,7. defensa a Papirio dictatore 34 et 35. iam inde ab initiis urbis tradita per manus 9,17.
- Diverbia* 7,2.
- Divi* Novensiles 8,9.
- Dium*, urbs Macedoniae 26,25. 33, 3. 42,38. 44,2 et 3. non magna, sed munita egregie, et exornata publicis locis et multitudine statuarum 44,7.
- Dodonaei* Iovis sortes 8,24.
- Dolabrae* ad prouendum vallum 9,37. dolabra refringendae portat 28,3.
- Doliche*, oppidum deditum Perseo 42,53 *cf.* et 44,2.
- Dolopes* pronuntiantur liberi 33,34. recipiuntur armis a Philippo 30, 33. deficient ad Aetolos 38,3. a Perseo, Philippi filio, oppugnantur 5. a Macedonibus devastantur 8. totam gentem sub ius iudiciumque suum cogit Persens 41,27.
- Dolopia* 32,13. 36,33. 38,8. 39,26.
- Domitius (Cn.)*, cos. 8,17.
- Domitius (C. sive potius Cn.) Cn. F. Calvinus*, aedilis curulis 10,9.
- Domitius (Cn.) Ahenobarbus*, ac-

- dilis plebis 33,42. creatur praetor 34,42. sortitur iurisdictionem urbanam 43. creatur cos. 35,10 et 20. ei se dedunt Boii 22 et 40. proconsul 36,37.
- Domitius (Cn.) Ahenobarbus*, oppido adolescens, in locum Q. Fulvii Flacci sufficitur pontifex 42,28. legatus in Macedoniam 44,18. rursum 45,17.
- Donuca*, mons Thraciae 40,58.
- Dorimachus*, princeps Aetolorum 26,24.
- Doris* 28,7. Doridis oppida, Triton et Drymas, capit Philippus, *ibid.*
- Doriscon*, castellum, occupat Philippus 31,16.
- Dorulacus*, dux Botorum 34,46.
- Draudacum*, castellum frequens in Penestia 43,21.
- Drepanum*, urbs: a Drepanis atque Eryce detractus Hamilcar 28,41.
- Dromades* ante equitatum Antiochi 37,40.
- Dromos*, campus ad Lacedaemonem 34,27.
- Druentia*, amnis 21,31.
- Drymae*, oppidum Doridis 28,7.
- Drymussa*, insula 38,39.
- Ducarius* quidam, eques insuber, C. Flaminium cos. lancea transigit 22,6.
- Duellum* iubet P. R. cum Antiocho 36,2.
- Duilius (Caeso)*, creatur decemvir 3,35.
- Duilius (Caeso)*; cos. 8,16. triumphum coloniae Ausonum Cales deducendae, *ibid.*
- Duilius (C.) plebeius*, trib. milit. consulari potestate creatus 5,13.
- Duilius (C.)*, quinquevir mensarius creatus 7,21.
- Duilius (M.)*, tribun. plebis 2,58. diem dicit Ap. Claudio 61. plebi in certaminibus decemviralibus non inutilis 3,52—51. iterum, trib. pl. creatur in Aventino 54. rogationem pertulit de consulibus creandis cum provocatione, *ibid.* eius aequitas demit metum patribus 59. collegis, magistratum continuare cupientibus, resistit 64.
- Duilius (M.)*, trib. pl. rogationem fert de unciario foenore 7,16.
- Duplicarii* 2,59.
- Durnium*, sive potius *Burnium*, oppidum 44,30.
- Duronia*, urbs, 10,39. expugnata a L. Papirio, cos. *ibid.*
- Durenia*, mater P. Aebutii 39,9. filium Bacchis vult initiari, *ib.* res detegitur consulibus, qui Aebutium tuentur 11 et 19.
- Duronius (L.)*, creatus praetor, sortitur Apuliam, cui Istri adiecti 40,18.
- Duumviri* iudicant perduellionem 1,26. 6,20. duumviri sacris faciundis, librorum sibyllinorum custodes 3,10. 5,13. dedicant aedem Martis 6,5. rogatio, ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri 6,37. ad aedem lunoni Monetae faciendam 7,28. navales, classis ornandae reficiendaeque causa 9,30. 40,18 et 26. 41,5.
- Dux* quando reus 8,33. duces, ob male rem gestam, rei 2,52. 5,11 et 12. 26,2 et 3. ducum romanorum, circa Alexandri M. tempora praestantissimorum, enumeratio 9,17. clarissimorum trium uno anno parum dignus splendore vitae exitus 39,52. duces validiores res romana, quam exercitu 2,39.
- Dymae* 27,31. 32,21. 38,29.
- Dymaei* abeunt e concilio Achaeorum, in quo societas cum Romanis adversus Philippum initur 32,22.
- Dymaeus* ager 27,31. vastatur 32,22.
- Dymenses* funditores 38,29.

Dyrrhachium 29,12. 31,27. 42,48.
Dyrrhachini 42,48. auxiliantur Romanis adversus Gentium 44,30. donantur lembis de Gentio rege captis 45,43.

E

Ebulidam Chalcidensem ab Antiocho sibi dedi cupit Scipio 37,45.
Ebusus insula direpta 22,20.
Ecetra 4,61. 6,31.
Ecetranis Volscis datur ex senatusconsulto pax, et adimitur ager 2,25. desciscunt ad Aequos 3,4.
Echecrates, pater Antigoni 40,54.
Echedemus, princeps legationis atheniensis, impetrat a Scipione indicias sex mensium 37,7.
Echedemus, princeps Acarnanum 33,16.
Echinus, oppidum 32,33. 34,23.
Eclipsis solis 22,1. 30,2 et 38. 37,4. 38,36. lunae praedicta à C. Sulpicio Gallo tribuno militum 44,37.
Edesco, clarus inter Hispanos duces, venit ad P. Scipionem 27,17.
Edessa, urbs Macedoniae 45,29.
Edictum dictatoris 2,30. 8,34. consulum 2,24. 8,6.
Egeria Dea, cum qua nocturnos congressus simulat Numa Pompilius, 1,19.
Egerii nomen ab inopia inditum filio Aruntis 1,34. is Collatiae in praesidio relinquitur 38. eius filius Tarquinius Collatinus, vide Tarquinius.
Egilius (L.), triumvir coloniae deducendae 41,17.
Egnatius (Gell.), dux Samnitium, auctor belli adversus Romanos 10,18. Umbros vocat ad defectionem, et Gallos ingenti pretio sollicitat 21. cadit in pugna 29.
Elaea, 37,18. 38,40. 44,28.

Elaeus, oppidum 31,16. 37,9.
Elatia, urbs Phocidis 28,7. 32,19. obsidetur a Romanis et capitur, *ibid.* et 32,24. 33,27.
Elatia Thessaliae 42,54.
Elei cum Achaeis pugnant 27,31. 33. eos, Olympiorum solemne ludicrum parantes, aggredi vult Machanidas 28,7. a Romanis adscripti foederi, cum Philippo inito 29,12. veniunt Chalcidem ad Antiochum auxilium petentes adversus Achaeos 36,5.
Eleus ager vastatur a Philippo 27,31 et 32.
Elephanti turbant suorum aciem 27,14. quonam modo Rhodanum traieci 21,28. quonam modo per invia traducti 44,5 in ludis circensibus adhibiti 18. elephantorum frontalia, et cristae, et tergo impositae turres 37,40. elephantis quando primum Romani usi 31,36. elephantos fabrilis scalpro necare docuit Hasdrubal 27,49.
Eleusinem frustra tentat Philippus 31,25. et Philocles, unus ex Philippi praefectis 26.
Eleusis ad Alexandriam 45,12.
Elimeia regio 31,40. 42,53. 43,23.
Elimiotis 45,30.
Elis, civitas 27,32. sentit cum Aetolis 36,31. Elin concilium indicit M. Fulvius cos. 38,32.
Elitovius, dux Genomanorum, transcendit Alpes 5,35.
Elymaei, populi 35,48.
Elymaei sagittarii 37,40.
Emathia, urbs 40,3. 43,9. 44,44.
Emporia, regio 29,25 et 33. 34,62.
Emporiae, urbs graeca, oriunda a Phocaea 26,19. *cf.* et 28,42. 29,25. Emporiarum situs 34,9. Emporiis appulit classem Cn. Scipio 21,60.
Emporitani Hispani se dedunt Catoni consuli 34,16.
Emporium prope Placentiam, defensum a Romanis 21,57.

Emporium ad Tiberim 35,10. lapide stratum, stipitibusque septum 41,32.

Empulum, opp. captam a Rom. 7, 18.

Enipeus, fl. Macedoniae 44,8 et 20.

Enna, urbs, a Romanis aut malo, aut necessario facinore retenta 24,39.

Ennensium principes cum Himilcone paciscuntur de proditione 24,37. cavea inclusi caeduntur a Romanis 39.

Ennius (Q.); eius de Q. Fabio Maximo dictum 30,26. statua extra portam Capenam 38,56.

Eordaea 31,39 et 40. *Eordaeae* aditus 33,8. cf. et 42,53.

Eordaei, populi 45,30.

Epanterii montani, cum quibus bellum gerunt Ingauni 28,46.

Ephesus 1,45. 33,38. 36,42. se dedit Romanis 37,45. attribuitur Eumeni 38,39.

Epicadus occiditur a Gentio, Illyriorum rege 44,30.

Epicadus, praefectus peditum Parthiunorum in castris Anicii 44,30

Epicrates rhodius 37,13 et 15.

Epicydes, missus ab Hannibale cum Hippocrate fratre legatus ad Hieronymum 24,6 et 23. Syracusis praetores ambo creantur 27. bellum inter Syracusanos et Romanos concitare nituntur 29. syracusanum exercitum sibi conciliant 30 et 31. occupant Syracusas 32. Romanis superbe respondent 33. Epicydes praest custodiae urbis, a Romanis obsessae 35. relinquit Syracusas, magna iam ex parte captas 25, 27. traiecit in Africam 26,40.

Epicydes, cui Sindon cognomen, praefectus alterius Epicydis, interficitur Syracensis 25,28.

Epidaurus, urbs nobilis templo Aesculapii 10,47. 45,28.

Epirotae, locus Syracusis 25,24.

Epirotae de communi pace legatos ad Philippum mittunt 29,12. a Philippo adscripti foederi, cum Romanis inito, *ibid.* tentant pacem Philippum inter et Romanos, frustra 32,10. non manent sincera fide in amicitia Romanorum 36,35. eorum legati ad M. Acilium consulem, *ibid.* mittuntur Romam, *ibid.* septuaginta eorum urbes a Panllo Aemilio diripiendae dantur militibus 45, 34.

Epirus 8,24. 31,7 et 18. Epiri castella occupantur a Romanis 42, 36. fauces 32,16. montes 32,13.

Epossognatus, regulus Gallorum 38,18.

Epulones triumviri quando primum creati 33,42 iis, ut pontificibus, datum ius togae praetextae habenda, *ibid.* cf. et 40,42.

Epulum Iovis ludorum causa 25, 27,36. 29,38. 30,39. 31,4. 32,7. ludorum causa 33,42. in quo toto foro strata triclinia 39,46.

Epulae instructae Romae ante omnium domos 3,29. cf. et 25,12. similiter et Beneventi 24,16. quando primum Romae magno luxu apparatus 39,6.

Equester census 5,7. equestria spolia 8,7. equestris Fortunae magnificum templum 40,40. 42,3. equestris statua 9,43.

Equitatus Hannibalis melior equitatu Romanorum 21,47. post amissam alam, quae Salapiae erat, nunquam deinde superior 26,38. Aetolorum longe optimus in Graecia 33,7. Numidarum descriptus 35,11. Thessalorum 9,19.

Equites. E publico iis emti alti-que equi 1,45. quibus census equester erat, equus publicus nondum erat assignatus, equis suis merere incipiant 5,7. iis

- stipendium assignatum, *ibid.* triplex 12. institutum a Fabio Rullo censore, ut Idibus Quinctilibus transvehrentur 9,46. gestant annulos aureos 23,12. principes iuventutis, seminarium senatus 42,61. equitibus signominiae causa a censoribus adempti equi publici 24,18. 27,11. 29,37. 39,44. equites alarii 35,5. 40,40. extraordinarii 42,58. Galli in castris Eumenis 44,13. legionarii 35,5. 40,40. treceni in singulas legiones 8,8. loricati, quos cataphractos vocant 35,48. 37,40. sagittarii 37,38. ex equis desiliunt et restituunt pugnam 3,62. 4,38. pedestrum pugnam committunt 2,20. 4,24. detrahunt equis frenos, et perfringunt hostium agmen 4,33. 8,30. sexcenti obsides dantur Samnitibus 9,5. liberantur 15. ob rem bene gestam corniculis armillisque argenteis donantur 10,44. et phaleris, catellis ac fibulis 39,31. in equos suos velites singulos accipiunt 26,4. in stationibus armati, frenatis equis, totum diem perstabant 44,33. vicarios Scipioni dant Siculi 29,1. aerrarii facti 27,13. equitum romanorum laudes 9,19. centuriae 4,8. alae 35,5. equitibus quantum dividerint imperatores triumphantes 34,46, et 52. 36,40. colonis Bononiam deductis septuagena iugera, ceteris quinquagena data 37,57.
- Equus* publicus 1,43. 5,7. assignatus a censoribus 39,19. equo uti nefas dictatori sine permissu publico 23,14. equi unde emti atque equitibus rom. 1,43. albi currum Camilli triumphantis trahunt 5,23. equos binos trahentium desultorum mos 23, 29. phaleratos duos Masinissae donant Romani 30,17. et regu-
- lis Gallorum 43,7. equis crura succidunt Thracas 42,59.
- Eretria* Thessaliae 32,13. et quidem in agro phthiotico 33,6.
- Eretria* Euboeae oppugnatur et capitur 32,16. libertatem a Romanis accipit 33,34.
- Eretum* 3,26. 29,38 et 42. 26,11,23.
- Ergastulum* 2,23. 7,4.
- Ergavia*, seu potius *Ergavica*, nobilis et potens civitas Hispaniae, deditur Romanis 40,50.
- Ericinium*, oppidum 36,13. 39,25.
- Erigonus*, fl. ex Illyrico per Paeoniam fluens, in Axium amnem editur 31,39. 39,54.
- Eriza* urbs 38,14.
- Eropus* capit Lychnidum 27,32. 29,12.
- Erycinae* Veneri aedes vota 22,9 et 10. dedicata 40,34.
- Erythrae* Aetolorum prope Enpaliu 28,8.
- Erythrae* Ioniae 37,27. Erythrarum promontorium 44,28.
- Erythraca* 37,12 44,28. Erythraea terra 36,45. Erythraeae triremes 37,11.
- Erythraei* donantur agro 38,39.
- Eryx*, mons et oppidum, capitur ab Hamilcare 21,10 et 41. 28,41.
- Esquiliae* 1,44. 26,10. in Esquilis coctus facit plebs 2,28.
- Esquiliarius* collis 1,48.
- Esquilina* porta 2,11. 3,66,68. 26, 10. 33,26. 41,13. ad Esquilinam portam exercitus indictus 6,22.
- Esquilina tribus 45,15. in eam coniecti libertini, *ibid.*
- Esseda* Gallorum 10,28.
- Etesiae* 37,23.
- Ethopia*, urbs 38,2.
- Etleva*, uxor Gentii, Illyriorum regis, captiva ducitur Romam 44,32.
- Etovissa*, urbs ad Iberum 21,22.
- Etritus*, amicus Platoris, occiditur a Gentio, Illyriorum rege 44,30.
- Etruria*, vicina Romae 1,23 et 30.

- perdomita a Q Fabio consule 9,41. rebellat 10,3. meditat^{ur} defectionem 27,21. frenatur 24. Etruriae concilia 4,23. 5,17. 10,16.
- Etrusci* vincuntur a Romanis 2,6. 7. obsident Romam 17. instaurant bellum 44. improbant regem, a Veientibus creatum 5,1. movent bellum adversus Romanos 6,2. obsident et capiunt Sutrium 3. caeduntur, et captivi sub hasta venundantur 4. parant bellum 7,17. vincuntur, *ibid.* et 9,35 et *seqq.* inducias annuas impetrant 9,41. rebellant et vincunt Romanos 10,3. funduntur, iisque induciae biennii dantur 4 et 5. paciscuntur cum Gallis adversus Romanos 18. afficiuntur clade 30. Etrusci, gens ante omnes alias dedita religionibus 5,1. Etrusci haruspices 15. vates ad publica prodigia adhibiti 1,56. Etrusci campi fertiles 22,3.
- Etruscum* mare 40,41.
- Etula*, filia Honuni, Dardanorum principis, uxor Gentii, regis Illyriorum 44,30.
- Evander* Arcas instituit in Palatino monte Lupercale sacrum 1,5. miraculo literarum inter rudes populos venerabilis 7. Herculem Iove natum agnoscit, et sacrum ei facit, *ibid.*
- Evander* cretensis, dux auxiliorum, ad eadem Enmenis subornatur a Perseo 42,15 et 59. comes fugae Persei 44,43. interficitur a Perseo 45,5.
- Euboea*, insula 27,30. eius urbes Romanis traditae 36,21. Euboeae angustiae 31,23. Coela 47.
- Euboicarum* civitatum conventus 34,51.
- Euboicus* sinus 31,47.
- Eubulidam* Chaleidenses sibi ab Antiocho dedi, postulant Romani 37,45. 38,38.
- Euctus*, praefectus Pellae 44,43.
- Eudamus*, praefectus Rhodiae classis 37,12. vincit proelio navali Hannibalem 23. *cf.* 44,28.
- Eudieru* turris 44,3.
- Eversa*, thebanus, civitatis princeps, sublatus a Perseo 42,13 et 40.
- Euganei*, inter mare Alpesque incolentes, pelluntur ab Ilenetis 1,1.
- Eugenium* 29,12.
- Euhydrium*, oppid. vastatur a Philippo 32,13.
- Eumenes*, rex, Attali filius 33,30 et 34. auxilium fert T. Quinticio consuli 34,26 et 30. incitat Romanos ad bellum contra Antiochum 35,13. occurrit cum tribus navibus C. Livio, praefecto classis romanae 36,42. eius in pugna navali fortis et fidelis opera 44. dimittitur domum 45. occurrit obviam Aemilio 37,14. eius regni caput Pergamum obsidetur a Seleuco, Antiochi filio 18. eius ad Aemilium oratio 19. praesto est Romanis, in Asiam traicientibus 33. itemque in pugna cum Antiocho 41. profisciscitur Romam 45. ei datur senatus 52. eius postulata 53. quae regiones et civitates ei nominatim datae 38,39. eius legati de Philippo queruntur 39,27. Romam venit, et Perseum Romanis suspectum facit 42,11 et *seqq.* Eumenem accusant Rhodii, frustra 14. in eum percussores mittit Perseus 15. ascendens Delphos lapidibus obruitur, *ibid.* sopitus vulnere tollitur, et Aeginam transfertur 16. redit Pergamum 18. eius fides dubia 44,13 et 20. eum sollicitat Persens 24. eius consilia, et cum Perseo nuudatio 25 auxilia, ab eo missa ad Attalum fratrem, intercipiuntur a classe Mace-

- donum 28. Attalo, eunti Romanam, adiungit Stratium medicum 45,19.
- Eumenes*, dux Persei, praestitit Thessalonicae 44,32.
- Eunomus*, praetor Thessalorum 35,39.
- Eupalium* 28,8.
- Euphanes*, dux cretensis 36,5.
- Euphranor*, praefectus Persei, interficitur a Dolopibus 42,41.
- Euphranor*, dux alius Persei 44,13.
- Eupolemus* Ambraciam, obsessam a Romanis, intrat 38,4.
- Eupolemi*, principis Hypataeorum, in exsules perfidia 41,30.
- Euripi* chalcidici descriptio 28,6.
- Euripi* fretum 31,22. *Euripi* castellum oppugnat Antiochus 35,51.
- Euripus* ad Cassandream 44,11.
- Euromum* 33,30 quae et Euromensium urbs 32,33. eorum oppida occupant Mylassenses 45,25.
- Europa* 27,29.
- Eurotas*, amnis 34,28. 35,29.
- Euryalus*, tumulus Syracusis 25,25.
- Eurydica*, mater Gentii, Illyriorum regis 44,30.
- Eurylochus*, princeps Magnetum, profugit in Aetoliam 35,31 et 32. revocatur 34. sibi consciscit mortem 36,33.
- Eurymedon*, amnis in Pamphylia 33,41. 37,23.
- Eurymenae*, oppidum 39,25.
- Euthymidas*, princeps, Chalcide pulsus, frustra tentat patriam in potestatem Aetolorum redigere 35,37 et 38.
- Exercitus* romani ordo et numerus descriptus 8,8. collatio cum Alexandri M. exercitu 9,19. pedestris instituitur 1,23. cf. et 27,14. odio imperatoris sui vincimavult quam vincere 2,59. relictis castris, insidet Aventinum 3,50. lapidibus obruit M. Postumium 4,50. exercitus consularis 7,19. voluntarius 5,7. sine ulla vacationis venia scriptus 8,20. tumultuarius 8,11. navalis 22,11. urbanus, *ibid.* et 27,7. romanus sub iugum mittitur a Samnitibus 9,5. in oppidis hibernare velitus 26,21. in Hispania molitur defectionem 28,24. asiaticus invehit luxuriam in urbem 39,6. exercitus amissus reus quomodo punitus 8,33. reliquiae cannensis cladis in Siciliam relegatae, ne ante finem belli punici in Italiam reportarentur 25,5. augendi species 22,36. 36,10. 39,38. 40,1. 36. exercitus numero copiarum insignes apud Romanos, nempe decem scriptae legiones 2,30. 7,25. armati 87200 in castris Rom. cum pugnatum ad Cannas est 22,36. exercitus lustrati 1,44. 38,12. 40,6. exercitus itineribus et mutatione locorum salubrior 10,25. exercituum seditiones 2,32,43 et 59. 3,50. 4,50. 7,38—42. 28,24. *seqq.* in exercitu Hannibalis, mixto ex colluvione gentium, nulla seditio 28,12.
- Exodia* 7,2.
- Exploratores* romanos inter numidasque certamen 21,26. romani pressi, pellunt macedones 33,7.
- Exsecratio* Atheniensium in Philippum 31,44.
- Exsilium* capitalis poena Romanis 26,3.
- Exsules* occupant noctu Capitolium 3,15. exsules Lacedaemonii 34,26. reducuntur ab Achaeis 38,30,34. exsules Hypataei 41,30.
- Extrema* laeta prolationem finium, victoriam et triumphum portendunt 31,5. cruda in mare proicit Scipio 29,27. primo trunca et turpia, deinde nimis laeta 27,26.
- Exuvias* non militum tantum, sed

et imperatorum, portat Hannibal's exercitus 30,28.

F

Fabia gens 2,45. bellum cum Veientibus suscipit privato sumtu 48. sex et trecenti milites, omnes patricii, e gente *Fabia* 49. a Veientibus caesi omnes, uno tantum e stirpe relicto 50.

Fabiae sorores, M. Fabii Ambusti filiae 6,34.

Fabius Pictor, auctor antiquissimus 1,44 et 55. 2,40. 8,30. 10,37. 22,7.

Fabius (C.), cos. iussu populi Tarquiniensibus bellum indicit 7,12. male contra Tarquinienses rem gerit 15. creatur interrex 17.

Fabius (C.), magister equitum 9,23.

Fabius (Caeso) Ambustus, quaestor 4,54. trib. milit. consulari potestate 61. iterum 5,10. praest castris ad Veios 12, tertium trib. milit. 24.

Fabius (Caeso), quaestor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio consuli 2,41. creatur cos. 42. iterum 43. exercitus eius non vult vincere, *ibid.* pugnam cum M. Fabio fratre, consule, restituit 46. tertium cos. 48. gentis suae orator ad senatum, *ibid.* et dux proficiscitur ad bellum veiens 49.

Fabius (C.) Dorso per medios hostes (Gallos) in Quirinalem collem pergit, ibi sacra peragit, et in Capitolium ad suos redit 5,46.

Fabius (L.), legatus a Scipione ad Carthaginenses 30,25.

Fabius (M.), Caesonis frater, cos. 2,42. iterum 43. adversus Veientes egregie rem gerit 44—47. triumphum sibi decretum recusat 47. legatus 4,27. trib. milit. consulari potestate 6,36. inter-

rex 7,17,22. 8,3. dictator 7,22. triumvir coloniae Cales deducendae 8,16.

Fabius (M.), pontifex maximus, praefatur carmen, quo primores Romanorum sese, adventantibus Gallis, pro patria devovent 5,41.

Fabius (M.) Ambustus, trib. milit. consulari potestate 6,22. eius filiae duae nuptae, Ser. Sulpicio maior, minor C. Licinio Stolonii 34. consilia init cum genero et L. Sextio, de via plebeiis hominibus ad consulatum aperienda, *ibid.* tribun. milit. consulari potestate iterum 36.

Fabius (M.) Ambustus, cos. 7,11. ducit exercitum adversus Hernicos, *ibid.* eius res gestae, *ibid.* ovans urbem ingreditur, *ibid.* secundum cos. 17. a Faliscis fusus, restituit aciem, *ibid.* cos. tertium 18. dictator 22. pro filio, magistro equitum, adversus Papirium dictatorem contendit 8,33. magister equitum 38.

Fabius (M. sive Caeso). Fabii Rulli frater 9,36.

Fabius (M.) Buteo, sine magistro equitum dictator ad supplendum senatum dictus 23,22. senatu lecto, sese extemplo magistratu abdicat 23. aedilis curulis 30, 26. creatus praetor, sortitur Sardiniam 40.

Fabius (M.) Dorso, cos. creatur 7,28.

Fabius (M.) Vibulanus, cos. 4,11. legatus 17,19 et 27. trib. milit. cos. pot. 25.

Fabius (Num.) Ambustus, trib. milit. cos. pot. 4,58.

Fabius (N.) Buteo creatur praetor 41,33. sortitur Hispaniam citeriorem 42,1. Massiliae moritur 4.

Fabius (N.) Vibulanus, cos. 4,43. trib. milit. consulari potestate 49. iterum 57.

Fabius (Q.), cos. 241. iterum 43. in proelio occiditur 46.

Fabius (Q.), is, qui unus exstinctae ad Cremeram genti superfuerat, cos. creatur 3,1. iterum 2. rem bene gerit adversus Aequos, *ibid.* populatur eorum agros 3. praefectus urbis, resistit tribuno, legem de minuendo consulari imperio ferenti 9. cos. tertium, vincit Volscos 22. Tuscanis fert auxilium 23. legatus ad Aequos 25. decemvir legibus scribendis 36. eius ingenium non tam gnayum, in malitia, quam in bono parum constans 41. mittitur ad bellum in Sabiuos, *ibid.* cum collegis exsilii causa solum vertit 58.

Fabius (Q.), legatus ad Gallos, ducem eorum occidit hasta 5, 35 et 36. cum duobus fratribus creatur tribunus militum, *ibid.* ei dies dicta 6,1. moritur, *ibid.*

Fabius (Q.), uxoris T. Quinctii Flaminii sororis filius, mittitur Romam 32,36.

Fabius (Q.) Ambustus, cos. 4,52.

Fabius (Q.) Ambustus, magister equit. 7,28.

Fabius (Q.) Ambustus, dictator 9,7.

Fabius (Q.) Buteo, praetor, sortitur Hispaniam ulteriorem 33,24 et 26.

Fabius (Q.) Buteo, praetor, sortitur Galliam provinciam 40,18. ei prorogatur imperium 36. creatur triumvir coloniae deducendae 43. quinquevir ut de finibus statueret, cognosceret 45,13.

Fabius (Q.) Maximi filius Gurgis mulctat aliquot matronas, stupri damnatas, pecunia 10,31. aedem Veneris curat faciendam, *ibid.* cos. 47.

Fabius (Q.) Labeo, quaestor urbanus 33,42. ei magnum certamen cum sacerdotibus propter tributum solvendum, *ibid.* crea-

tur praetor 37,47. praestitit classi 52. traiecit in Cretam 60. eius res in Asia gestae 38,39. triumphat 47. candidatus consulatus, nec semel repulsam passus 39, 32. triumvir duabus coloniis dducendis 44. cos. 45. pontifex 40,42.

Fabius (Q.) Maximus Rullianus, aedilis curulis 8,18. iterum, secundum quosdam auctores 10, 9 et 11. magister equitum 8,29. adversus imperium L. Papirii dictatoris pugnat cum Samnitibus, et prospere rem gerit 30. concremat arma hostilia, *ibid.* citatur a dictatore 32. sese recipit ad triarios, qui eum dictatori eripiunt, *ibid.* fugit Romam 33. noxae damnatus, donatur populo 35. vetatur quidquam pro magistratu agere 36. creatur cos. 38. interrex 9,7. dictator 22. capit Saticulam, *ibid.* vincit Samnites 23. iterum cos. 33. adversus Etruscos proficiscitur, eosque fundit 35 et *seqq.* iussus a senatu, L. Papirium Cursorem, cui infestus privatim erat, dictatorem dicit 38. ob egregie perdomitam Etruriam ei continuatur consulatus 41. vincit Samnites et Umbros, *ibid.* ei prorogatur imperium 42. censor omnem forensem turbam in quatuor urbanas tribus coniicit 46. Maximi cognomen ei datur, *ibid.* ab eo institutum, ut equites Idibus Quinctilibus transveherentur, *ibid.* invitus cos. quantum creatur 10,13. vincit Samnites 14. consulatum recusat 15. cos. quintum 22. eius certamen cum P. Decio collega de provinciis 24. egregia eius in agro sentinati victoria 27 et 29. triumphat 30.

Fabius (Q.) Maximus Verrucosus, legatus Carthaginem mittitur 21,

18. prodicator creatur 22,8. liberos sibyllinos inspicere postulat, idque pervincit 9. eius consilia de bello gerendo 11. pugnam detrectat 12. eius artes, *ibid.* magistrum equitum infestum sanis consiliis habet, *ibid.* et 14. eius cunctatio et in castris et in urbe infamis 15 ab Hannibale deluditur 16 et 17. sacrorum causa Romam vocatur 18. inviolatum ab Hannibale agrum suum vendit captivis redimendis 23. eo absente, Minucius rem non improspere gerit 24. ipsi aequatur magister equitum 25 et 26. cui laboranti, et paene iam victo, fert suppetias 28 et 29. magister equitum sub eius imperium auspiciisque sponte redit 30. exacto semestri imperio abdicat se dictatura 31. eius ad L. Aemilium Paullum consulem oratio 39. eius consilium post cladem cannensem 55. creatur pontifex 23,21. duumvir aedibus dedicandis 31. cos. tertium, *ib.* eius res gestae 46—48. eius oratio de creandis consilibus quam praestantissimis 24, 8. cos. quartum creatur 9. Casilinum oppugnat 19. legatus filio consuli ad Suessulam venit 44. Hannibale ad Romam oppugnandam veniente, censet abscedendum non esse a Capua 26,8. cos. quintum 27,7. senatus princeps 11. Marcellum per literas monet, ut quam acerrimo bello detineat Hannibalem 12. Manduria vi capta, obsidet Tarentum et capit 15. Deos iratos Tarentinis iubet relinqui 16. Livium et Neronem consulem sibi mutuo reconciliat 35. Scipioni in Africam transcendere cupienti, adversatur 28,40. eius oratio, *ibid.* et *seqq.* truci oratione et sententia Scipionem impugnat 29,19. moritur 30,26. eius laudes, *ibid.*
- Fabius (Q.)*, filius praecedentis, praetor 24,9 sortitur Apuliam 12. absens creatur cos. 43. patrem iubet descendere equo 44. Altinium Arpinum iubet vinciri 45. capit Arpos 46.
- Fabius (Q.)* legatus ab M. Livio cos. Romam ad senatum mittitur 28,9.
- Fabius (Q.)*, angur in locum patris electus 30,26. moritur 33, 42.
- Fabius (Q.)*, quaestor 39,29.
- Fabius (Q.) Maximus*, praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 40,18.
- Fabius (Q.) Maximus*, filius L. Aemilii Paulli consulis 44,35. nuntius victoriae de Perseo mittitur Romam 45 et 45,1. mittitur a patre ad Aeginium et Agassas diripiendas 27. et ad Illyrios depopulandos 33.
- Fabius (Q.) Pictor* Delphos ad oraculum mittitur 22,57. Delphis Romam redit responsumque ex scripto recitat 23,11. *vid. supra* Fabius Pictor.
- Fabius (Q.) Pictor*, flamen quirinalis, creatur praetor 37,47. ei Sardinia provincia evenit 50. prohibetur a pontifice maximo ire in provinciam 51. moritur 45,44.
- Fabius (Q.) Vibulanus*, cos. 4,37. trib. milit. consulari potestate iterum 49. *primus eius tribunatus in Livio non reperitur, sed supplendus est ex Fastis capitolinis et Diodoro, ad tertium ante annum, extremo Liviani libri IV, 47. interrex 51.*
- Fabrateri*, populi, recipiuntur a Romanis in fidem 8,19.
- Fabricius (C.) Luscinus*, praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 33,42,43. legatus 37,4.

Fabrām centuriae duae in prima classe 1,43.

Faesulae 22,3.

Falarica, genus teli 21,8. 34,14.

Falerina tribus addita 9,20.

Falerii. *vid. Falisci*.

Falernus ager 7,26. 10,20.21. 22,13. dividitur usque ad Vultur-num fl. plebi romanae 8,11.

Falisci auxilio veniunt Veientibus et Fidenatibus 4,17. ad Veios, a Romanis obsessos, accedunt 5,8. adoriuntur castra romana, *ibid.* et 13. vincuntur a Camillo 19. eorum castra capiuntur, et urbs obsidetur 26. magistri, faliscam iuventutem prodentis, supplicium 27. Falisci dedunt se Romanis, *ibid.* rebellant 7,17. inducias quadraginta annorum impetrant 22. iis bellum indicitur 10,45. pacem petentibus induciae annuae datae 46. eorum legati Romanos docent, Etruscos concilia de pace petenda habere 10,14.

Faliscus ager 10,12,26,27.

Fames Romae 2,34. 3,32. tanta, ut multi ex plebe capitibus obvolutis se in Tiberim praecipitarint 4,12. *cf.* et 52. Capuae 25,13.

Fannius (C.), trib. pl. 38,60.

Fanum Aesculapii, tabulis pietis exornatum 43,6. Apollinis, et oraclum ad Hieran Comen 38,12,13. * Dianae 1,45. Feroniae 1,30. Herculis 40,51. Palloris 1,27. Pavoris, *ibid.* Proserpinae 29,18. expilatum a Pleminio 29,8 et 18 *cf.* et 31,12. 32,1. Quietis 4,41. Termini 1,55. Voltumnae 4,23,25 et 61. 5,17. 6,2.

Fanum quomodo differat ab aede 10,37. fanorum expiatio in libris per duumviros quaesita 5,50. in fanis omnibus, in quibus lectisternium maiorem partem

anni fieri solet, consules res divinas maioribus hostiis faciunt 30,1.

Far, fructus, quem consumere religiosum est 2,5. farris selibrae M. Manlio datae 5,47.

Fasces non ambo consules in urbe habent 2,1. populo submissi a P. Valerio 7. capli a Pocris, ponuntur ante tribunal imperatoris 25,16. a multitudine concitata franguntur 2,55. 3,49.

Fastos circa forum in albo proponit Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur 9,46. fasti, in quos nomina consulum dictatorumque cum eorum rebus gestis referebantur 9,18.

Fauces ad Antigoniam 32,5. Isthmi 21. Thessaliam ab Athamania dividentes 32,14. quae ferunt in Tempe 33,13.

Faucia enria 9,38.

Fauni aedes, facta in insula ex pecunia mulctaticia 33,42. dedicata 34,53.

Faveria, oppidum Istriac, vi capitur a Romanis 41,15.

Faustulus, regii pecoris magister, Romuli et Remi servator et educator 1,45.

Facibus ardentibus armata multitudo 4,33. facibus ardentibus anguibusque praelatis sacerdotes Tarquiniensium militem rom. terrent 7,17.

Fecialium caerimoniae in sancien-dis foederibus 1,24. 9,5. in indicendo bello 1,32. feciales mittuntur ad res repetendas, 4,30. 7,6,9,16 et 32. 8,22. 9,45. 10,12. iubentur ire ad foedus ferendum 30,43. fecialium collegium consultum de ratione indicendi belli 31,8. 36,3.

Felsina, oppidum 33,37.

Fenectani campi 8,12.

Feralia 35,7.

Ferentinae lucus 1,50, et 52. 7,25.

- ferentina aqua* 1,51. *ferentinum caput* 2,38.
Ferentinum, oppid. 4,51 et 61. 7, 9. *cf.* et 10,34. 32,2.
Ferentani pop. 9,16. cum *Ferentanis* uno secundo proelio debellavit *Aulius*, *ibid.* a *Ferentanis* novum ius tentatum, ut *Latini*, qui in coloniam romanam nomina dedissent, cives romani essent 34,42.
Ferentinati populo suae leges redditae 9,43. *cf.* 34,42.
Ferentum, sive *Forentum*, oppid. 9,20.
Feriae per novem dies actae, quod lapidibus pluisset 1,31. per triduum 3,5. *feriarum* constituendarum causa dictator creatus 7, 28. *feriae latinae* 5,17 et 19. 21,63. 22,1. 32,1. ob terrae motum per dies duodequadragenta 35,40. valetudinis populi causa indictae 42,2.
Feroniae sanum 1,30. lucus et templum 26,11. 27,4. aedes in *Capenate* 33,26. *Feroniae* donum a libertinis mulieribus datum 22,1.
Ferrariae et *argentariae* in *Hispania* 34,21.
Fescenninus versus 7,2.
Festum Dianae per triduum *Syracensis* 25,23.
Fibulis donati equites 39,31.
Ficana capta ab *Anco*, et inde cives traducti 1,33.
Ficulnea vetus a *Tarquinio Prisco* capta 1,38.
Ficulnensis via, quae postea *Nomentana* 3,52.
Ficus ruminalis 1,4. ad eam simulacra infantium, conditorum urbis, sub uberibus lupae posita 10,23.
Fidei solemne a *Numa Pompilio* institutum 1,21. in fidem se permittentes quo iure fuerint apud *Romanos* 36,28.
Fidenae, colonia *Romanorum* 1,27. 4,17. deficiunt ad *Veientes*, *ibid.* capiuntur 4,22,33 et 34.
Fidenates bellum inferunt *Romanis* 1,14. vincuntur, *ibid.* alterum cum *Romanis* bellum 27. vincuntur, *ibid.* obsidentur 2,19. occidunt legatos *Romanorum* 4, 17. *populabundi* descendunt in agrum *romanum* 21. vincuntur, multique sub corona venumdantur 33,34.
Filius, cuius pater in potestate hostium, tribunus pl. aut aedilis esse non potest 27,21.
Fimus bubulus pro lignis 38,18.
Finium lis inter *Romanorum* socios, et turpe iudicium *Romanorum* de his finibus 3,71.
Firmanorum fides in *Romanos* laudata 27,10.
Firmana cohors 44,40.
Flamen Dialis. *vid.* *Dialis*, *Martis* 1,20. 29,11. 45,15. *quirinalis* 1, 20. 5,40. 24,8. 37,47 et 51. *flamines* bigis, curru arcuato, ad *Fidei* sacrarium veli iubet *Numa* 1,21. *flaminibus* cura sacrorum demandata 1,33. *flaminum Vestaliumque* hospitium a *Caeritibus* religiose cultum 7,20. *flamines* abesse a sacris non possunt, atque adeo in provinciam ire vetantur a pontifice maximo 37,51. *cf.* et 24,8.
Flamininus (L.) 43,11. *de ceteris* *vid.* *Quinctius*.
Flaminia prata 3,54,63. via 22,11. 39,2.
Flaminus circus 3,54. 27,21. 40, 52.
Flaminium 26,23. 27,8.
Flaminus (C.), censor, viam munus, et circum exstruit 23,23. iterum eos. 21,57. clam in provinciam abit, et *Arimini* consulatum init 15 et 63. de eo *quaelae Romanorum* 22,1. eius *ferocia* 3. ad *Trasimenum lacum*

- circumventus ab Hannibale, in proelio cadit 4-6.
- Flaminius (C.)*, quaestor 36,47. aedilis curulis 33,42. tritici decies centum millia binis aeris populo dividit, *ibid.* creatur praetor 34,54. sortitur Hispaniam citeriorem 55. in Hispania expugnat Litabrum oppidum 35,22. creatur cos. 38,42. defendit M. Fulvium contra Ambracien- ses 43. Friniates Ligures, pluribus secundis proeliis factis, in deditionem accipit, iisque arma adimit 39,2. domat Apuanos, *ibid.* viam a Bononia perducit Arretium, *ibid.* triumvir coloniae Aquilciam deducendae una cum Publio Cornelio Scipione Nasica et L. Manlio Acidino creatus, 39,55. 40,34.
- Flamma* caput Servii infantis dormientis 1,39. a capite concionantis Marcii emicans 25,39. in proris navium praelata, arcet hostes, ne propius accedant 37,11.
- Flavius Lucanus*, praetor 25,16. prodit Ti. Gracchum *ibid.*
- Flavius (C.) Cn. F.* scriba, humilique fortuna ortus, aedilis curulis 9,46. certat adversus nobiles, *ibid.* ius civile, repositum in penetralibus pontificum, evulgat, *ibid.* fastos circa forum in albo proponit, *ibid.* dedicat aedem Concordiae, *ibid.* curulem sellam sibi afferri iubet, cum nobilium nemo ei assurgeret, *ibid.*
- Flavius (M.)* dat viscerationem populo in fuere matris 8,22. tribunus plebis 37. fert ad populum, ut in Tuscianos animadvertatur, *ibid.*
- Flavoleius (M.)*, centurio 2,45.
- Floronia*, virgo vestalis, stupri comperta 22,57.
- Flumentana* porta 6,20. 35,21.
- Foederis* feriendi ritus 1,24. foederum tria genera 34,57. de foederum iure inter Romanos Carthaginiensesque disceptatio 21,19. foedus Romanorum cum Poenis 30,37 et 43. cum Aetolis 26,24. 38,9. cum Philippo 29,11. 33,30. cum Nabide 34,35. Antiocho 38,38. Philippi cum Hannibale 23,33.
- Foenus* unciarium 7,16. cf. et 7,21. semunciarium factum ex unciario 7,27. foenore obruti debitores 35,7.
- Foeneratores* mulctantur 7,28. 10,23. 35,41. eorum improbitas 8,28. ex Sardinia fugantur 32,27. de mulcta eorum quadrigae inauratae in Capitolio positae 35,41.
- Fons* Herculis 22,1.
- Fonteius (M.)* creatur praetor 45,44.
- Fonteius (P.) Balbus*, creatur praetor 44,17. sortitur Hispaniam, *ibid.*
- Fonteius (P.) Capito*, praetor 43,11. sortitur Sardiniam 17.
- Fonteius (T.)*, legatus 25,34. 26,17.
- Fonteius (T.) Capito*, creatur praetor 40,59. sortitur Hispaniam ulteriorem 41,2. proconsul in Hispania manere iubetur 19.
- Fontinalis* porta 35,10.
- Forem* ex acde Lunae, quae in Aventino est, raptam fert atrox tempestas, et in posticis parietibus Cereris templi affigit 40,2.
- Fori* in circo quid 1,35 et 56. publici 29,37.
- Formiae* 35,21.
- Formiana* saxa 22,16.
- Formianis* civitas sine suffragio data 8,14. tum longo post tempore suffragii latio 38,36.
- Formianus* ager 10,31. mons 39,44.
- Fornix* in Capitolio cum septem signis auratis et duobus equis positus a P. Cornelio Scipione

- Africano 37,3. fornices duo de manubiis facti ab L. Stertinio 33,27. fornices in muro, apti ad excurrendum 36,23. fornica-ta via 22,36.
- Fortunae aedes Praeneste* 23,19. Romae intra portam Carmentalem incendio absumitur 24,47. reficitur 25,7. in foro Boario 33,27. equestris 40,40 et 44. 42,3 et 10. Fortis Fortunae aedes 10,46. 27,11. Fortunae muliebris templum 2,40. Primigeniae aedes in colle Quirinali 34,53. 43,15. *cf.* et 29,36. Fortunae in Algido supplicatio imperata 21,62.
- Foruli*, vicus 26,11.
- Forum Romae* 1,12. ornatum scutis auratis Samnitum 9,40. inde initium fori ornandi ab aedilibus, *ibid.* medium specu vasto collapsum in immensam altitudinem 7,6. circa forum fastos in albo proponit C. Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur 9,46. in forum per viatorem accitae matronae veneficae 8,18. in foro medio captivi et defectionis auctores virgis caesi et securi percussi 7,19. 9,24. 28,28. in foro suggestus adornatus rostris navium Antiatum, unde rostra 8,14. forum Boarium 10,23. 21,62. 22,57. 27,37. 29,37. 35,40. in foro Boario ante Fortunae aedem fornix factus a L. Stertinio 33,27. Olitorium 21,62. 40,34. in foro Olitorio aedes lunonis Sospitae dedicata 34,53. Piscatorium 26,27. 40,51. extra portam Trigeminam 40,51. forum Quaestorium in castris 41,6.
- Foslius (M.)*, trib. milit. consulari potestate 4,25.
- Foslius (M.) Flaccinator*, consul creatur 9,20. magister equitum 26. iterum 28.
- Fossa Cluilia* 1,23. 2,39 Graeca 28,46. Quiritium, opus Anci regis 1,33.
- Frater* fratri, etiam filium habenti, succedit in principatum apud Hispanos, 28,21. item apud Numidas 29,29.
- Fregellae*, colonia Romanorum 8,22. occupata a Samnitibus 9,12.
- Fregellana* arx capitur a Samnitibus 9,28. recipitur, *ibid.*
- Fregellanorum* in Romanos fides 27,10. equitum fortitudo 26 et 27.
- Fregellanus* ager 26,9.
- Fregenae*, coloniae, negatur vacatio rei navalis 36,3.
- Frentani*, populus, uno proelio debellantur 9,16. oratores mittunt Romam, petentes pacem 45. iis foedus datum, *ibid.*
- Frentanus* ager 27,43.
- Fresilia*, urbs, capitur a Romanis 10,3.
- Friniates* Ligures C. Flaminius cos. pluribus proeliis secundis factis, in deditionem accipit, iisque arma adimit 39,2.
- Fru mentum* ex Campania aliisque locis Romam advehitur 2,34 et 52. quaternis aeris populo vicatum descriptum 30,26. 31,4. 50. pro vectura nautis relictum 30,38. duplex militi post victoriam, iterumque post triumphum, a L. Scipione datum 37,59.
- Frusinas* ager 26,9.
- Frusinates* coniurantes damnantur tertia parte agri 10,1. capita coniurationis virgis caesi, securi percuntur, *ibid.*
- Frusino* 27,37.
- Fucinus* lacus 4,57.
- Fulcinus (C.)*, legatus, iussu Tolumii interficitur 4,17. ei statua publice in rostris posita, *ibid.*
- Fulfulae*, urbs in Samnio 24,20.
- Fulmen* aureum pondo quinquaginta donum Iovi factum 22,1. fulmine ictus Romulus Silvius

- 1,3. fulmine icti multi milites 10,31.
- Fulvius Flaccus*, legatus 22,12.
- Fulvius* (C.) quaestor, Hannibali traditur 21,59.
- Fulvius* (C.), legatus 26,14 et 33. 27,8.
- Fulvius* (C.) *Curvus*, aedilis plebeius 10,23.
- Fulvius* (Cn.), legatus 10,4. cos. 11. vincit Samnites 12. triumphat, *ibid.* praetor 26. Etruriae fines depopulatur 27 vincit Etruscos 30.
- Fulvius* (Cn.), praetor 36,45. sortitur iurisdictionem peregrinam 37,2.
- Fulvius* (Cn.) *Centumalus*, aedilis curulis 24,43. praetor. creatur, *ibid.* ei evenit provincia Suesula 44. creatur cos. 25,41. 26. 1. ei prorogatur imperium 28. vincitur ab Hannibale ad Herdoneam, et cum undecim tribunis cadit 27,1.
- Fulvius* (Cn.) *Flaccus*, praetor 25. 2. sortitur Apuliam 3. prosperis rebus solutus ad socordiam 20. ad Herdoneam vincitur ab Hannibale 21. ob exercitum in Apulia amissum ei dies dicta 26,2. primo pecunia, mox capite in eum anquiritur 3. it Tarquinius in exsilium, *ibid.*
- Fulvius* (Cn.) movetur senatu a fratre censore 41,32.
- Fulvius* (Cn.) *Gillo* creatur praetor 45,14. sortitur Hispaniam citeriorem 16.
- Fulvius* (L.) cos. creatur 8,38. magister equit 9,21.
- Fulvio* (L.) *Flacco* C. Flaccus frater iuvisus ob vitia 27,8.
- Fulvius* (M.), secundum quosdam auctores cos. suffectus Ti. Minucio 9,44.
- Fulvius* (M.), trib. milit. 10,14.
- Fulvius* (M.), trib. milit. occiditur in pugna 27,12.
- Fulvius* (M.), trib. pl. 32,7.
- Fulvius* (M.), legatus 43,1.
- Fulvius* (M.) *Centumalus*, praetor 35,10,20,23 et 24. sortitur iurisdictionem urbanam 20.
- Fulvius* (M.) *Flaccus*, decemvir agro dividendo 31,4.
- Fulvius* (M.) *Flaccus*, triumvir coloniae deducendae 39,44.
- Fulvius* (M.) *Flaccus*, legatus in Macedoniam 43,13.
- Fulvius* (M.) *Nobilior*, aedilis curulis 33,42. creatur praetor 34. 54. sortitur Hispaniam ulteriorem 55. Vaccaeos, Vectones, et Celtiberos fundit fugatque 35,7. proconsul, multa prospere gerit 22. ovans urbem ingreditur. 36,21 et 39. creatur cos. 37,47. ei provincia Aetolia evenit 50. profisciscitur in Epirum 38,3. Ambraciam urbem oppugnat 4—9. donatur corona aurea centum et quinquaginta pondo, *ibid.* perdomitis Aetolis, recipit Cephalleniam 28 et 29. componit res Achaeorum 30. comitorum causa profisciscitur Romam 35. redit in provinciam, eique in annum prorogatum imperium, *ibid.* eum accusant Ambracienses 43. defenditur a C. Flaminio, *ibid.* ex Aetolia rediens, petit triumphum 39,4. M. Aburius, trib. pl. intercedit, *ibid.* Gracchi oratio pro M. Fulvio 5. triumphat de Aetolis ex Cephallenia, *ibid.* per dies decem apparatus ludos, quos voverat aetolico bello, facit 22. censuram petit 40. creatur triumvir coloniis deducendis 44. censor 40,45. reconciliatur cum M. Aemilio collega 46. eius opera publica 51. lustrum condit 41,2.
- Fulvius* (M.) *Nobilior*, trib. milit. mensibus suis dimittit legionem, obque id factum in Hispaniam relegatur 40,41.

Fulvius (M.) Nobilior, trib. pl. 44,32.

Fulvius (M.) Pactinus cos. 10,9.

Fulvius (Q.), aedilis curulis 30,39.

Fulvius (Q.), trib. pl. 32,28.

Fulvius (Q.), legatus 32,36.

Fulvius (Q.) M. F. triumvir epulo cooptatur 40,42.

Fulvius (Q.) Flaccus, pontifex 23,

21. praetor 24. sortitur iuris-

dictionem urbanam 30. praetor

refectus cum iurisdictione ur-

bana 24,9. magister equit. 25,

2. tertium cos. *ibid.* pontifica-

tum maximum petens, repul-

sam patitur 5. Hannonis castra

oppugnat, caque capit 13 et 14.

ei prorogatum imperium 26,1.

Capuam obsidet 4. Romam eun-

tem Hannibalem sequitur 8 et

9. ingreditur Romam cum exer-

citu 10. virgis caedi et securi

percuti iubet senatores campa-

nos 15. accusatur a Campanis

27 et 33. dictator dicitur 27,5.

iis comitiis, quae habebat ipse,

creatur cos. quantum 6. eius se-

nescit fama 20. ei prorogatur in

annum imperium 22. iterum 35.

Fulvius (Q.) Flaccus, aedilis ple-

bis 38,35. creatur praetor et

sortitur Sardiniam 42. legatus

Aemilii Paulli 40,27. cos. 37.

bellum gerit cum Apuanis Li-

guribus 41.

Fulvius (Q.) Flaccus, aedilis cur-

ulis designatus, petit praeturam,

impetrassetque, nisi senatus co-

mitia sustulisset 39,39. fit prae-

tor 56. sortitur Hispaniam ci-

teriore 40,1. Urbicuam, op-

pidum, capit 16. eius res gestae

adversus Celtiberos 30 et 33.

rursum vincit Celtiberos 39 et

40. aedem Fortunae Equestri et

ludos Iovi vovet, *ibid.* pontifex

cooptatur 40,42. creatur cos.

cum extra urbem triumphus cau-

sa esset 43. de Celtiberis trium-

phat, *ibid.* eius ludi 45. creatur

ensor 41,32. fratrem germanum

et consortem senatu movet, *ibid.*

eius opera publica, *ibid.* aedem

Fortunae Equestris eniso stu-

dio facit et ex aede Iunonis

Laciniae marmoreas tegulas de-

trahit 42,3. aedem Fortunae

Equestris dedicat 10. laquco

sibi gulam frangit 28.

Fulvius (Q.) Nobilior, triumvir co-

loniae deducendae 39,44.

Fulvius (Q.) Gillo, legatus Scipio-

nis 30,21. praetor 31,4. sortitur

Siciliam 6.

Fundanis populis civitas sine suf-

fragio data 8,14. sociant se Pri-

vernalibus, bello Romanos la-

cessentibus 19. orant veniam,

ibid. iis datur latio suffragii 38,

36.

Fundanius (M.), trib. pl. ad ple-

bem fert de lege Oppia abro-

ganda 34,1.

Fundanius (M.) Fundulus, aedilis

plebeius, aliquot matronas pro-

bri accusat 25,2.

Fundis aedes Iovis 41,32.

Fundae praevalidae descriptio 38,

29.

Funditores in exercitu Pyrrhi 27,

38. 36,18. Achaei, eorumque

in bello maximum momentum

38,29. Balearcs, eorumque pe-

ritia 28,37. *cf.* et 21,21. Cyrtaei

37,40. Dymenses, 38,29.

Funebres laudationes 2,47 et 61.

matronis concessae 5.50. fune-

bres laudes vitiant historiam 8,

40. funebres ludi 28,21.

Funus prosecutis mulsum datum

38,55. in funus Menenii collati

a populo sextantes 2,23. in Va-

lerii consulis quadrantes 3,18.

funera romanorum ducum cu-

rata ab Hannibale 22,52. 25,17.

27,28.

Furiae genti fato quodam data

gallica bella 31,48.

Furii et Fusii idem 3,4.

Furius, legatus, frater Sp. *Furii* consulis, ab Aequis caeditur 3,5.

Furius (Agr.), cos. 3,66. collegae summam imperii concedens, ab eo vicissim honoratur 70.

Furius (Agr.), trib. milit. consulari potestate 5,32. adversus Salpinates bellum gerit, *ibid.*

Furius (C.), duumvir navalis 41, 5. legatus 43,11.

Furius (C.) Aculeo, quaestor L. Scipionis. damnatur 38,55.

Furius (C.) Pacilus, cos. 4,12. censor probavit villam publicam in campo Martio 22. Mamercum Aemilium, qui censuram ad unius anni et sex mensium spatium redegerat, aerarium facit 24. cf. et 9,33. trib. milit. consulari potestate 4,31. consul creatur 52.

Furius (L.), cos. resistit agrariae legi 2,54. post consulatum fit reus ad populum, *ibid.* tribunus, qui eum accusabat, mortuus domi inventus, *ibid.*

Furius (L.), tribunus militum consulari potestate cum Camillo 6, 22. eius temeraria adversus collegam protervia 23. pugna initio impropera, et corrigendae cul-pae studium 24. moderatio in eum Camilli 25.

Furius (L.), trib. pl. 9,42.

Furius (L.), praetor ab Arimino Cremonam proficiscitur 31,21. cum Gallis fortiter configit, eosque vincit, *ibid.* petit triumphum 47. de ea re ancipites in senatu sententiae 48. triumphat 49.

Furius (L.) Bibaculus, quaestor, in proelio ad Cannas occisus 22,49.

Furius (L.) Camillus, dictator, reddit patribus possessionem pristinam consulatus 7,24. ob id meritum cos. creatur, *ibid.* col-

lega mortuo, solus rempublicam et bellum gallicum administrat 25. vincit Gallos 26. adversus Graecos ad oram maritimam profectus, nullam memorabilem rem gerit, *ibid.* dictator in pugna adversus Aurnncos, vovet aedem Iunoni Monetae 28.

Furius (L.) Camillus, cos. 8,13. capit Pedum oppidum, *ibid.* triumphat, *ibid.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* eius oratio ad senatum de latinis populis, *ibid.* cos. iterum 29.

Furius (L.) Medullinus. (In hoc nomine tanti errores implicant apud Livium, ut haud facile ad liquidum perducere possit. Nec tanti est. Itaque opponemus ea loca, in quibus L. *Furius Medullinus* aliquem magistratum gessisse dicitur, licet non omnia in unum hominem convenient, et sint in duos tresve dispertienda). Trib. milit. consulari potestate 4,25 et 35. iterum 44. creatur cos. 51. cos. iterum 54 et 61. trib. milit. consulari potestate, cum iam functus eo honore esset 57. tertium 5,14. quartum 16. quintum 24. sextum 26. septimum 32.

Furius (L.) Purpureo, trib. milit. 27,2. praetor 31,4. sortitur Galliam 6 et 10. Gallos vincit 21. petit triumphum 47. de ea re variae in senatu sententiae 48. triumphat 49. creatur consul 33, 24. per tribum Sabiniam in Boios venit 37. populatur agrum Boiorum, *ibid.* aedes ab eo votae 34,53. 35,41. legatus 37,55. resistit Cn. Manlio, triumphum petenti 38,44 et 45. cf. et 54. magna contentione censuram petit 39,40. legatus in Galliam Transalpinam mittitur 54.

Furius (L.) Purpureo, legatus ad concilium Aetolorum 31,29. eius oratio 31.

Furius (L.) Philus, creatur praetor 42,28. sortitur Sardiniam 31. pontifex moritur 43,13.

Furius (M.) defendit in senatu M. Aurelium, quem accusabant legati Philippi 30,42.

Furius (M.), legatus 31,21.

Furius (M.) Camillus, trib. milit. consulari potestate 5,1. iterum 10. contra Faliscos proficiscitur 12. tertium trib. milit. consulari potestate 14. a Capena ingentes praedas agit, *ibid.* interrex 17. dictator 19. ludos magnos ex senatusconsulto vovet, *ibid.* vincit Faliscos, *ibid.* cuniculum in arcem Veiorum agit, *ibid.* Veios capit 21. eius precatio, *ibid.* curru equis albis iuncto triumphans urbem ingreditur 23. resistit legi de transmigrando Veios 25. religionem iniicit de decima praedae vectigantiae, *ibid.* trib. milit. consulari potestate quartum 26. Faliscum ludi magistrum, puerorum proditorem, remittit Falerios 27. invehitur in plebem 29. senatum incitat adversus legem 30. creatur interrex 31. ei ab L. Apuleio trib. pl. dies dicta 32. abit in exsilium et absens quindecim millibus gravis aeris damnatur, *ibid.* concitat Ardeates ad opprimendos Gallos populatores 44 et 45. revocatur, et dictator dicitur 46. caesis Gallis, triumphat 49. diligentissimus religionum cultor 50. prohibet migrari Veios, habetque super ea re ad populum orationem 51 et *seqq.* interrex 6,1. dictator tertium 2. capit Volscorum castra, *ibid.* recipit Sutrium, ab Etruscis captum 3. triumphat 4. trib. milit. consulari potestate quintum 6. regimen rerum collegae ei permittunt, *ibid.* eius res gestae 7—10.

in eum Manlii Capitolini livor 11. fit trib. milit. consulari potestate sextum 18. septimum 22. eius moderatio in collegam, et victoria de hostibus 23—25. dictator quartum creatur 38. certamen inter eum et tribunos plebis, *ibid.* se abdicat magistratu, *ibid.* dictator quintum creatus 42. victis Gallis, triumphat, *ibid.* discordias inter ordines sedat, *ibid.* eius mors et laudes 7,1.

Furius (M.) Crassipes, coloniae deducendae triumvir, cui in triennium imperium esset, creatur 34,53. *cf.* et 35,40. praetor creatus, sortitur Galliam 38, 42. insontibus Cenomanis arma ademta reddere iubetur a senatu, et provincia decedere 39, 3. praetor iterum 41,33. sortitur Siciliam 42,1.

Furius (M.) Luscus, aedilis plebis 39,7.

Furius (P.), triumvir agro dando 3,1.

Furius (P.) Philus fit praetor iterum et sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos 22,35. *cf.* et 55. classem accipit a Marcello collega 57. redit ex Africa Lilybaeum graviter saucius 23, 11. *cf.* et 21. censor 24,11. severe castigat vitia 18. dies ei dicitur a L. Metello tribuno pl., quem senatu moverat 43. mors eius impedit, ne lustrum perficiatur, *ibid.* augur moritur 25,2.

Furius (P.) Philus, consularis viri filius 22,53

Furius (P.) Philus, praetor creatus, obtinet Hispaniam citeriorem 41,26. ab Hispanis accusatus, Praeneste in exsilium abit 43,2.

Furius (Q.), pontifex maximus, iubetur creare tribunos pl. 3,54.

Furius (Sex.), cos. 2,39.

Furius (Sp.), cos, 2,43.

Furius (Sp.), cos. male rem gerit adversus Aequos, et in castris obsidetur 3,4. a T. Quinctio liberatur 5.

Furius (Sp.), trib. milit. consulari potestate 6,31.

Furius (Sp.) *M. F. Camillus*, primus praetor 7,1.

Fusus (Sp.), sive *Furius*, pater patratus 1,24.

Fustuarium, poena militaris 5,6.

G

Gabii 1,53. 24,10. 26,9. 41,20. eos fraude capit *Tarquinius Superbus* 1,53,54.

Gabina via 2,11. 3,6. 5,49.

Gabinus cinctus 5,46. 8,9. 10,7.

Gabini 6,21. *Gabinorum* ager vastatur a *Volscis* 3,8.

Gabinus, praefectus praesidii *Scodrae*, regiae *Gentii* 45,26.

Gades profectus *Hannibal*, vota exsolvit *Herculi* 21,21. cf. et 24,49. 26,43. 28,1.

Gaditana provincia 28,2.

Gaditani perfugae pollicentur, se prodituros urbem et praesidium punicum Romanis 28,23. patefacta proditione, coniurati *Carthaginem* devehuntur 30. a *Gaditanis* *Mago* exigit pecuniam 36. *Gaditanos* magistratus in crucem tollit 37. *Gaditani* Romanis deduntur post *Magonis* ab Oceani ora discessum, *ibid.* *Gaditanis* remissum, ne praefectus *Gades* mitteretur 32,2.

Gaesa 8,8.

Gaetuli milites 23,18.

Gala Massylorum, numidicae gentis, rex 24,48. *Masinissae* pater 49. et 29,29. iungitur *Carthaginiensibus* 24,49. moritur 29,29.

Galatia, castellum, capitur ab *Hannibale* 26,5.

Galaesus, fluvius, quinque millia passuum a *Tarento* abest 25,11.

Galea 1,43. *galeae cristatae* 9,40. 10,38. *galeas* gestare soliti milites in stationibus 44,33.

Galeagra turris 25,23.

Galepsus, urbs *Thraciae* 44,45.

Galeria centuria iuniorum 27,6.

Gallia, provincia, olim *Ariminum* 28,38.

Galli *cisalpini* 22,61. 27,38. *Insubres* 30,18. *Ligures* 21,38,58.

Tectosagi 38,16. *Tolistoboi*, *ibid.*

Transalpini 39,22. *Trocmi* 38,

16. *Galli novi* accolae *Etruscis*

5,17. captos dulcedine frugum,

maxime vini, transisse *Alpes*

fama est 33. ducentis ante an-

nis, quam *Roma* caperetur, in

Italiam transcenderant, *ibid.*

Tarquinius Prisco regnante *Ro-*

mae 34. eorum variis temporibus

transitus in *Italiam* descri-

pti, *ibid.* et 35. postremi om-

nium transgressi *Senones*, *Clu-*

sium oppugnant 35. legati ad

eos *Romanorum*, *ibid.* respon-

sum *Gallorum* 36. iure gentium

a romanis legatis violato, ipsi

mittunt legatos *Romam*, *ibid.*

elusa sua legatione, *Romam* iter

intendunt 37. vincunt *Romanos*

ad *Alliam*, *ibid.* et 38. diripiunt

et incendunt *Romam* 41. oppu-

gnant frustra arcem romanam

43. repelluntur 47. paciscuntur

cum *Romanis* 48. *vae victis*, *ibid.*

appenditur aurum, inter-

venit *Camillus* dictator, eosque

pugnare iubet, et vincit 49.

iterum eos caedit, ita ut ne

nuntius quidem supersit, *ibid.*

Galli rursus vincuntur a *Ca-*

millo 6,42. ad tertium lapidem,

Salaria via, trans pontem *Anie-*

nis castra habent 7,9. post cae-

sum a T. Manlio *Gallum* exi-

mia corporis magnitudine, relin-

quunt trepide castra 9—11. alia

cum Gallis bella 2,12—15,23, 24 et 25. 8,20. strategemate C. Sulpicii dictatoris caeduntur 7, 14,15. aggrediuntur castra Rom. et vincuntur 22. petunt, caesi, arcem albanam 24. ex albanis montibus per campos maritimaque loca vagi populantur 25. vincuntur 26. ingenti exercitu fines ingrediuntur Etruscorum 10,10. se Etruscis militaturos promittunt, si in partem agri accipiantur, *ibid.* cum iis paciscuntur Etrusci, ut simul cum Romanis bellarent, *ibid.* eorum auxilia mercede sollicitata a Samnitibus et Etruriae populis 18. cum Etruscis bellum instaurant 21. delent legionem romanam 26. proelium cum Romanis 27. essedis carrisque superstantes armati, Romanorum equos conterrent et in fugam vertunt, *ibid.* vincuntur in sentinati agro 29. Gallorum in Italia, sub initia belli Hannibalicis, motus 21,25 et 26. et incerti ac fluctuantes animi 39 et 52. 22,1. Galli Transalpini frustra sollicitantur a legatis rom. contra Poenos 21,20. ab Hannibale partim donis conciliati, partim vi victi 23 et 24,26—28. Placentinorum et Cremonensium agros vastant 28,11. tumultuantur auctore Hamilcare 31,10. diripiunt et incendunt Placentiam, *ibid.* traiecto Pado pergunt ad Cremonam diripiendam, *ibid.* eorum caesa et capta supra quinque et triginta millia cum signis militaribus octoginta 21. caedunt Romanos 32,7. de iis triumphus 33,23. iterum deficiunt et vincuntur 36. in Venetiam transgressi 39,22. expelluntur a Romanis 54. legationi super ea re missae ad transalpinos populos benigne respon-

detur, *ibid.* et 55. depopulantur Thraciam 44,27. Gallorum manus in Hercynios saltus missa 5,34. Gallorum in Asiam transitus 38,16. Gallograeci dicuntur 17. Gallorum auxilium a Perseo per avaritiam dimissum 44,27. eorum acies 38,26. arma 22,46. 38,17. castella duodetriginta deficiunt ad Romanos 33, 36. Gallus et Galla vivi defodiuntur 22,57. Galli, gens mollis, ferox, et avidissima auri 21, 2,20. iis procera corpora, promissae et rutilatae comae 38,17. corpora intolerantissima laboris atque aestus 10,28. humori et frigori assueta 5,49. corpora iis et animi magna magis, quam firma 5,42. molles ad laboris longaeque viae taedia 22,2. eorum mollia et fluida corpora, minime patientia sitis, labor et aestus decedere pugna cogit 34, 47. prima eorum proelia plus, quam virorum, postrema minus, quam feminarum 10,28. Galli, gens nata in vanos tumultus 5, 37 et 39. *cf.* et 38,17. haudquam negligens religionum 5, 46. Galli in concilium veniunt armati 21,20. super umbilicum pugnant nudi 22,46. 38,21. ex calva hostium pocula faciunt 23, 24. feritatem cum coelo mutant 38,17.

Gallae cuiusdam facinus 38,24.

Gallicum aurum occultari a patribus, criminatur M. Manlius 6,14.

Gallicus ager, qui Gallorum Senonum fuerat, viritum populo divisus 23,14. 39,44. 42,4. gallicus tumultus 7,9 et 11.

Gallograecia 37,8. 38,12.

Gallograecis bellum infert Cn. Manlius cos. 38,12,15 et 17. eius belli gesta 18—27. pax iis data 37 et 40. de iis triumphus 39,6. Gallograeci equites 37,40. Gal-

- lograecorum origo 38,16. forma et mores 17. ululatus et cantus dissoni, *ibid.* tripudia, *ibid.* perfidia 25. reguli 38,19.
- Ganymedes*, praefectus Ptolemaei, prodit Philippo Aenum oppidum 31,16.
- Garamantes* 29,33.
- Garitenes*, hospes Philippi, ab eo occisus 32,21.
- Garuli*, Liguriae populi 41,23.
- Gavilius* (Cn.) aquileiensis 41,9.
- Gavilius* (L.), *ibid.*
- Gaulotus*, regulus Gallograecorum Tectosagum 38,19.
- Gauzeos*, portus Andri insulae 31,45.
- Gaurus*, mons in Campania 7,32.
- Gegani* ex albanis principibus in patres lecti 1,30.
- Geganius* (L.), trib. milit. consulari potestate 6,31.
- Geganius* (M.), trib. milit. consulari potestate 6,42.
- Geganius* (M.) *Macerinus*, cos. sedat coitiones tribunorum adversus nobilium iuventutem ortas 3,65. secundum cos. 4,8. Volscos, Ardeam obsidentes, obsidet ipse 9. vincit Volscos, et sub iugum mittit 10. componit Ardeae res, *ibid.* redit in urbem triumphans, *ibid.* tertium cos. 17. censor probavit villam publicam in campo Martio 22. Mam. Aemilium, qui dictator censuram, quinquennalem eatenus, intra anni et sex mensium redegerat spatium, omni ignominia afficit 24. cf. et 9,33 et 34.
- Geganius* (Proculus) *Macerinus*, cos. 4,12.
- Geganius* (T.), 2,34.
- Gelo*, Hieronis filius, deficit ad Poenos 23,30. mors eius adeo opportuna, ut patrem quoque suspicione aspergat, *ibid.* eius, dum viveret, in cultu habituque modestia 24,5.
- Geminus Metius*, praefectus equitum tusculanorum, init cum T. Manlio singulare certamen 8,7. vincitur et interficitur, *ibid.*
- Genio* Deo quinque maiores hostiae caesae 21,62.
- Gentem* habere se solos, patricii gloriabantur 10,8.
- Gentis* enuptio 39,19.
- Gentilitia* sacra 5,52.
- Gentius*, Illyriorum rex, variis criminibus insimulatus apud senatum, legatos Romam mittit ad purgandum se 40,42. eum suspectum Issenses legati faciunt, tamquam uno animo viventem cum Perseo 42,26. ad eum legatos rom. *ibid.* est Romanis suspectus 43,11. obsidibus ultro citroque datis, foedus facit cum Perseo 44,23. conicit legatos rom. in carcerem 27. pecunia pacta fraudatur a Perseo, decem tantummodo talentis acceptis, *ibid.* eius genus et facta 30. copiae, *ibid.* vincitur a Romanis 31. petit inducias, *ibid.* dedit se in potestatem Anicii praetoris, *ibid.* in custodiam traditur, *ibid.* cum coniuge et liberis in triumphum ducitur ante currum L. Anicii praetoris 45,43. Spoletium mittitur in custodiam, *ibid.*
- Genua*, urbs, 21,32. capitur a Magone, Hamilcaris filio 28,46. ab eo diruta, exaedificatur a Romanis 30,1.
- Genucius* (C.), inter primos augures e plebe creatos 10,9.
- Genucius* (Cn.), trib. pl. domi suae occisus 2,54.
- Genucius* (Cn.) plebeius, trib. milit. consulari potestate 5,13. iterum trib. milit. 18. praecipitatus in insidias, ante signa inter primores cadit, *ibid.*
- Genucius* (Cn.), cos. 7,3.
- Genucius* (L.), ex plebe consul 7,

1. secundum cos. 4. adversus Hernicos profectus, male rem gerit 6. interficitur, *ibid.*
- Genucius (L.)*, tribun. pl. fert ad populum, ne foenerare liceat 7, 42.
- Genucius (L.)*, cos. 10,1.
- Genucius (L.)*, ad regem Syphacem legatus 27,4.
- Genucius (M.)*, cos. 4,1.
- Genucius (M.)*, tribuu. milit. interficitur in proelio cum Boiis 35,5.
- Genucius (T.)*, trib. pl. auctor agrariae legis, diem dicit T. Menenio 2,52.
- Genucius (T.)*, decemvir creatur 31,33.
- Genusus* amnis 44,30.
- Geraesticus* portus Teiorum 37,27 et 28.
- Geraestus*, Euboeae portus 31,45.
- Gergithum*, oppidum 38,39.
- Germalus*, locus in urbe Roma 33,26.
- Germanici* saltus 9,36.
- Geronium*, sive *Gerunium*, urbs 22,18,24 et 39.
- Gerrunium*, castellum 31,27.
- Gisgo*, legatus ad Philippum 23,34.
- Gisgo*, dissuadens pacem, ab Hannibale e superiore loco detrahitur 30,37.
- Gitanae*, Epiri oppidum 42,38.
- Gladiatores* apud Campanos dicti Samnites 9,40.
- Gladiatoria* spectacula 23,30. 28, 21. 31,50. 39,46. 41,33.
- Gladius* et parma sunt arma velutum 31,35. ponderi additur ab insolente Gallo 5,48. gladii Arabum sagittariorum, insidentium camelis, tenues, longi quaterna cubita 37,40. Gallorum inepti 22,46. hispanienses 7,10. 22,46. 31,34. gladiis dextris discincti destituuntur milites ignominiae causa 27,13.
- Gnossii* 37,60. 42,51.
- Gomphi*, urbs Thessaliae 31,41. 32,14. 36,13. 38,2. Gomphorum expeditio ingentem terrorem affert Thessalis 32,14. Gomphos capit Aminander, *ibid.*
- Gonni*, sive *Gonnus* 33,10. 36,10. 42,54. oppidum, situm in faucibus, qua Tempe adeunt, *ibid.* et 36,10. 42,67. 44,6.
- Gonnocondylum*, oppidum Perrhaebiae 39,25.
- Gordium*, oppidum 38,18.
- Gordiutichos*, locus 38,13.
- Gorgopas* praeest urbi Gythio 34, 29. interficit Dexagoridam, urbem prodere volentem Romanis, *ibid.*
- Gortynii* quingenti, duce Cydante, se iungunt Quintio consuli 33, 3. *cf.* et 37,60.
- Gracchus (Ti.)*, defendit M. Fulvium, triumphum petentem 39, 5. de Ti. Sempronio Graccho *vid.* Sempronius.
- Gracchuris*, oppidum Hispaniae 41,3.
- Graecia* ulterior 7,26. maior 31,7. post cladem Romanorum ad Cannas, deficit ad Poenos 22,61. in servitutem petitur 45,22. libertate donata a Romanis 33, 32. civitates tria habent principum genera 45,31. a Romanorum fautoribus ceteri vexantur, *ibid.* Graeciae compedes quanam urbes 32,37.
- Graeca* calliditas 42,47. fossa 28, 46. graecae fabulae 43. graecarum artium opera quando primum admirati sint Romani 25, 40.
- Graeci*, gens lingua magis strenua, quam factis 8,22. praedones suis classibus mare reddunt infestum 7,25. non sunt bellatores terra 26. barbaris sunt natura hostes 31,29. sunt omnium eruditissimi 39,8. eorum annales citati 32,6. asiatici sunt levissima hominum

H

genera, et servituti nata 36,17. cumani publice loquuntur latine 40,42. graeci septem libri de sapientiae disciplina inventi in sepulcro Numae 40,29. graecis literis Livii aevo instituta inventus romana 9,36. gracco ritu decemviri sacra faciunt Apollini, Dianae et Latonae 25,12. Graecorum classis mare Tuscum, oramque litoris antiatis, et Tiberis ostia infestat 7,25. a Siciliae tyrannis, ut videtur, missa 26. alia classis, ad Italiae litora appulsa, caput Thurias, urbem 10,2. mari Adriatico ad litus Venetorum pervenit, ibique caeduntur a Patavinis Graeci, *ibid.* Graecorum levissimi quique, Parthorum etiam gloriae, contra nomen romanum favent 9,18. Graecus et Graeca vivi defodiuntur 22,57.

Graviscae, colonia in agro etrusco 40,29. 41,20.

Greges in lueo ad Lacinae Iunonis sine custode pascentes, et ultro ad stabula redeunt 24,3.

Grumentum, Lucaniae oppidum 23,37. 27,41.

Gulussa, filius Masinissae, a patre Romam mittitur 42,23. respondet legatis Carthaginiensium de patre querentibus 24. dimittitur cum donis, *ibid.* redit legatus Romam 43,3. eius in Carthaginienses oratio, *ibid.*

Gymnasium Cynosarges Athenis 31,24. Cylarabis Argis 34,26. in gymnasium pallio crepidisque inambulare vitio romanis imperatoribus datum 29,19.

Gyrton, urbs 36,10. 42,54.

Gythium, urbs valida, omniumque maritimarum rerum Lacedaemonis receptaculum 34,29. capitur a T. Quinctio, *ibid.* oppugnatur a Nabide, et capitur 35,27.

Halacmon fluvius 42,53.

Haliartus, oppidum 42,46 et 56. oppugnatum et captum a Romanis 63. diruitur a fundamentis, *ibid.*

Haliartii 42,44.

Halicarnassus, civitas 37,10 et 16.

Halicarnassenses 33,20.

Halys fluvius 38,16,25 et 38.

Hamae absunt a Cumis tria millia passuum 23,35. Hamis statum sacrificium et nocturnum sacrum, *ibid.*

Hamilcar, Hannibalis pater; eum agitantem in animo bellum adversus Romanos, mors opprimit 21,1,2 et 5. ad Castrum Album in Hispania 24,41.

Hamilear, Gisgonis filius, praefectus praesidii in insula Melita, captus 21,51.

Hamilear, Bomilcaris filius 23,49.

Hamilear poenus, dux Gallorum, invadit Placentiam 31,10. exsilio mulctatur a Carthaginiensibus, et bona eius publicantur 19. cadit in proelio ad Cremonam 21. alii captum in proelio ad Mincium amnem tradunt 32,30. et ante currum triumphantis consulis ductum fuisse 33,23.

Hampsicora, princeps Sardiniae, molitur defectionem 23,32. consciscit sibi mortem 41.

Hannibal, annos ferme novem natus, hostem se populi rom. fore iureiurando adstringit 21,1. imperator in locum Hasdrubalis succedit 3. eius dotes et ingenium 4. res eius gestae adversus varios Hispaniae populos 5. Saguntum oppugnat 6. vulneratur 7. non admittit legatos rom. 8. centum quinquaginta millia habuit in armis, *ibid.* dedendum eum Romanis censet Hanno 10. Saguntum capit 14. eius appa-

ratus ad bellum 21. transit Iberum, et Pyrenaeum saltum superat 23. sibi conciliat Gallos 24. traiecit Rhodanum 27. hortatur milites 30. petit Galliae mediterranea 31. transit Alpes 32. ingreditur Italiam 38. Taurinorum urbem expugnat 39. Hannibali quantae copiae fuerint in Italiam transgresso, *ibid.* rebus prius, mox verbis milites hortatur 42 et *seqq.* promittit suis praemia 45. vincit Romanos ad Ticinum 46. mox ad Trebiam 54 et *seqq.* sancius excedit pugna ad Emporium prope Placentiam 57, pugnat rursus cum Sempronio 59. altero oculo capitur 22,2. vincit Romanos ad Trasimenum lacum 4 et *seqq.* Italiae agros devastat 9. ex Hirpinis in Samnium transit, ducemque itineris virgis caesum in crucem tollit 13. duo millia ferme boum accensis cornibus in montes concitat 16. eius dolus ad augendam dictatoris invidiam 23. ad certamen prolicat magistrum equitum 28. eius de Q. Fabii Maximi virtute testimonium 30. exercitus omnium rerum penuria laborat 40. relictis castris, fugam simulat 41. eius insidiae detectae 42. eius inopia et anxietas 43. ad Cannas castra ponit *ibid.* aciem instruit 46. vincit Romanos magna clade 49. sed uti victoria nescit 51. vesci docuit corporibus humanis 23 5. Capuam venit 7. apud Minios Celeres deversatur 8. eius in senatu campano oratio 10. in agrum nolam traducit exercitum 14. Nuceriam in deditionem accipit 15. ad Nolam vincitur a Marcello 16. Accerras diripit, et Casilinum oppugnat 17 et 18. eius exercitum campanae deliciae e-

nervant, *ibid.* ex hibernis redit, Casilinum oppugnaturus 19. eius ad Philippum legati intercipiuntur 34. Campanis opem laturus ad Hamas pervenit 36. ab obsidione Cumarnum discedit 37. cum exercitu Nolam oppugnaturus accedit 43. Nolam oppugnat 44. eius equites mille ducenti septuaginta duo ad Marcellum transfugiunt 46. Puteolos frustra tentat 24,13. Tarentum per prodicionem capit 25, 8,9,10. consilium eius de tarentina classe in apertum mare emittenda 11. Cn. Fulvium praetorem vincit ad Herdoncam 21. in Campaniam contendit 26,5. oppugnandae Romae consilium capit 7. tria millia passum ab Roma castra locat 10. irritum incepto discedit 11. Cn. Fulvium proconsulem cum exercitu fundit 27,1. eius de M. Marcello iudicium 16. Metapontum se recipit, *ibid.* Lacinium copias admovet 25. Marcelli corpus sepelit 28. eius annulo uti conatus ad decipiendos Salapitanos, suamet ipse fraude capitur, *ib.* viso capite Hasdrubalis, se Carthaginis fortunam agnoscere dicit 51. omnia auxilia in extremum Italiae angulum Bruttios contrahit, *ibid.* adversis, quam secundis rebus, mirabilior 28, 12. ad Iunonis Laciniae templum aetatem agit 46. aram ibi dedicat cum ingenti rerum ab se gestarum titulo, *ibid.* Locros tendit 29,7. adverso proelio perculsus, Crotonem exercitum abducit 36, ex Italia revocatur 30, 9,19. frendens ac gemens eam relinquunt 20. eius cum Scipione colloquium 29 et *seqq.* suos ad pugnam hortatur et instruit 32. victus Adrumetum profugit 35. spem salutis alibi non esse, quam

in pace impetranda, fatetur, *ib.* Gisgonem, ad dissuadendam pacem procedentem, ex superiore loco detrahit 37. Poenos in curia flentes ridet et increpat 44. nuntios et literas ad Antiochum misisse insinuat 33,45. praetor iudicum potentiam, gravem libertati, minuit 46. vectigalium publicorum rationes cum fide et prudentia administrat et corrigit, *ibid.* et 47. Romani Carthagine Hannibalem accusant, *ib.* is aufugit ad regem Antiochum 48 et 49. quem ad bellum concitat 34,60. concitare conatur Poenos 61. eius cum P. Villio et P. Scipione Africano colloquium 35,14. propter colloquia cum Villio suspectus, se apud Antiochum oratione purgat 19. eius de bello romano oratio 36, 7. eum, ut valem omnium, quae evererant, admiratur Antiochus 15. praeficitur classi 37,23. fugatur a Rhodiis 24. profugit ad Prusiam; eius mors 39,51.

Hannibales duo in Italia 27,44.

Hanno, princeps factionis Barcinis inimicae, censet, Hannibalem mittendum non esse in Hispaniam 21,3. dedendum Romanis 9. pacem petendam ab Romanis post cannensem pugnam 23,13.

Hanno, Bomilcaris F. strenue rem gerit in transitu Rhodani 21,27 et 28. in Hispania cis Iberum ab Hannibale praeficitur 21,23. ibidem a Cn. Scipione vincitur et capitur 60.

Hanno, nobilis carthaginensis, capitur in Sardinia 23,41.

Hanno, victus et pulsus finibus lucanis a Ti. Sempronio Longo, abit in Bruttios 23,37. copiis auctus redit Nolam, et cum Nolanis colloquitur 43. in Bruttios remittitur 46. ad defectionem sollicitat graecas urbes in Brut-

tiis 24,1. inter Hannonem et Gracchum acris pugna ad Beneventum 14 et 15. sublevat inopiam Capuae 25,13. eius castra capiuntur a Romanis 14. fugit in Bruttios, *ibid.* praest praesidio Metaponti 27,42.

Hanno, Capuae praest praesidio punico 26,5 et 12. relicta Sicilia traiecit in Africam 40.

Hanno, novus imperator, in Hispaniam ex Africa in locum Barcini Hasdrubalis transgreditur 28,1. adversus eum mittitur a Scipione M. Silanus, *ibid.* vivus capitur a Romanis 2. mittitur Romam 4.

Hanno, praefectus Magonis 28,23. funditur a L. Marcio 30.

Hanno, nobilis iuvenis, equitatus punico praefectus, in pugna equestri occiditur 29,29. *cf.* et 35.

Hanno, Hamilcaris filius, praefectus punico equitatus 29,34. elicitur a Masinissa ad pugnam, vincitur et interficitur, *ibid.*

Hanno, Hamilcaris filius 45,14.

Harmonia, Gelouis filia, Themisto nupta 24,24. occiditur 25.

Harpagones, asses ferreo unco praefixi 30,10.

Harpalus, princeps legationis Persae, offendit Romanos 42,14.

Harpasus fl. 38,13.

Haruspex etruscus, abductus a romano milite, adhibetur ad Deos rite placandos 5,15,17. haruspices ex Etruria acciti 27,37. a Ti. Sempronio consulti 25,16. ex eorum responso supplicatio indicta 32,1. haruspices respondent rem divinam rite factam 8,6,15. 31,5.

Hasta Martis 24,10. sub hasta bona vendita 5,16. et captivi 6,4. *cf.* et 24,18. hastae immissio in fines eorum, unde res repetitae, ritus indicendi belli 1,32. hastarum abiectarum impedimenta

- 35,30. hastis tribus fit iugum 3,28. ex hastis, quae in terram cadentes infixae steterant, val- lum 35,30.
- Hastati*, primae aciei milites 8,8. hastatus secundus 26,5. decimus 42,34. primus prioris centuriae, *ibid.*
- Hebrus*, fl. 38,41.
- Hegeas*, praefectus equitum Nea- politanorum 23,1.
- Hegesianax*, legatus Antiochi 34, 57. eius cum Romanis disceptatio 58 et 59.
- Hegesilochus*, summus apud Rhodios magistratus 42,45. eius pru- dens consilium, *ibid.*
- Helenae reddendae auctores* Aeneas et Antenor 1,1.
- Heliodorus* purpuratus insidiis op- primit Selencum 41,24.
- Hellespontus* 31,15. 32,33. 33,38. 38,18. Hellesponti fauces 37,9.
- Helorus*, urbs Siciliae 24,35.
- Helvius (C.)* ex aedilitate plebeia creatur praetor 32,7. sortitur Galliam 8 et 26.
- Helvius (C.)*, legatus Cn. Manlii consulis 38,20,22 et 23.
- Helvius (Cn.)*, trib. milit. in re- stituenda pugna cum Magone poeno cadit 30,18.
- Helvius (M.)*, trib. milit. cadit in proelio 27,12.
- Helvius (M.)*, ex aedilitate plebeia praetor creatur 32,27. sortitur Hispaniam ulteriorem 28. eius de motu Hispanorum ad sena- tum literae 33,21. caedit Celti- beros 34,10. ovans ingreditur urbem, *ibid.* triumvir coloniae deducendae creatur 45.
- Hemerodromi* Graecis, ingens uno die cursu confidentes spatium 31,24.
- Heneti*, populi 1,1.
- Hephaestia*, urbs Thraciae 33,35.
- Heptagoniae*, locus prope Spartam 34,38.
- Heptemis* navis 37,23.
- Heraclea*, urbs magnae Graeciae 1,18. 40,24. colonia Tarentino- rum 8,24.
- Heraclea* Minoa 24,35. 25,40.
- Heraclea* prope Thermopylas 28,5 et 7. 33,3. eius situs 36,22. op- pugnatur et capitur a Romanis 23 et 24.
- Heraclea* Acarnaniae 38,1.
- Heraclea* Macedoniae 40,24.
- Heraclea* Pontica 42,56.
- Heraclea* Sintice 42,51. 45,29.
- Heraclea*, filia Hieronis, uxor Zoip- pi, crudeliter cum filiabus oc- ciditur 24,26.
- Heracleensis* ager 36,10.
- Heracleum*, oppidum 44,2 et 3. eius situs 8. capitur a Romanis 9.
- Heraclides*, praefectus regius Phi- lippi 31,46.
- Heraclides* classi praeficitur a Phi- lippo rege 31,16 et 33. conici- tur in vincula 32,5.
- Heraclides* Byzantius, Antiochi ad L. Scipionem consulem legatus 37,34. eiusdem oratio 35. tentat animum P. Scipionis Africani 36. ei egregie respondet Afri- canus, *ibid.*
- Heraclitus*, cui Scotino cognomen, legatus regis Philippi ad Han- nibalem 23,39.
- Heraea*, Peloponnesi urbs 28,7 et 8. redditur Achaeis 32,5. 33,34.
- Heracorum* ludorum curatio ad Phi- lippum deferatur 27,30.
- Heracum* 33,17.
- Herbessus*, urbs Siciliae 24,30. a Marcello recipitur 35.
- Hercates*, populi 41,23.
- Herculaneum*, oppidum in Samnio, captum a Sp. Carvilio consule 10,45.
- Hercules* venit in Latium 1,7. eius cum Evandro, post Cacus in- terfectum, congressus, *ibid.* Ge- ryone interfecto, mira specie boves abigit, *ib.* Tiberim nando

traiecit, *ibid.* in eius honorem lectisternium habitum 5,13. Herculis ministri Potitii 1,7. 9,29. ara ab Evandro dedicata 1,7. ara maxima 9,29. aedes rotunda 10,23. *cf.* et 21,62. 32,1. 38,35. columnae 21,43. fanum 40,51. simulacrum magnum in Capitolio positum et dedicatum 9,44. templum 26,10. *cf.* et 31,24. mortale corpus crematum in loco, quem Pyram vocant 36,30. Herculi sacra a Romulo ritu graeco sunt 1,7. Gadibus vota exsolvit Hannibal 21,21. sacrificium facit in monte Oeta M'. Acilius Glabrio, consul 36,30.

Hercynii saltus 5,34.

Hercynus, Dea 45,27.

Herdonia, urbs 25,21. 27,1. ab Hannibale deletur, et oppidani migrare iubentur, *ibid.*

Herdonius (Ap.) sabinus cum exsulibus et servis Capitolium et arcem occupat 3,15. interficitur 18.

Herdonius (Turn.) in Tarquinium invehitur 1,50. opprimitur a Tarquinio 51.

Herennius Bassus ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur 23,43. Hannoni respondet 44.

Herennius Cerrinius, Baechis initiatus 39,13.

Herennius Pontius, imperatoris Samnitium pater, vir prudentissimus 9,1. eius discordia responsa de exercitibus Romanorum, ad Caudium inclusis 3.

Herennius (C.), triumvir coloniae deducendae 21,25.

Herius Pettius ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur 23,43.

Hermacum 35,50.

Hermadica, urbs, ab Hannibale vi capta 21,5.

Herminius (Lar), cos. 3,65.

Herminius (T.), genere factisque

clarus, cum Horatio Coclite pontem Sublicium parumper defendit 2,10. strenue adiuvat victoriam consulis de Etruscis 11. occiditur in pugna ad Regillum lacum 20.

Hermionius ager 31,44.

Hernici parant bellum 2,22. devicti 40. cum iis ictum foedus 41. iis agri duae partes ademptae, *ibid.* eorum agros depopulantur Aequi et Volsci 3,6. Hernicis tristia responsa a senatu data, *ibid.* deficiunt a Romanis 6,2,7, 8 et *segg.* iis bellum inferunt Romani 7,6. caedunt Romanos, *ibid.* ingens eorum exercitus 7. fugantur 8. victi a C. Plautio consule subactique 15. Romanis bellum indicunt 9,42. victi se dedunt 43. iis suae leges reddita *ibid.*

Herodicus, princeps Thessalorum, interficitur a Philippo 40,4.

Herodorus Cianus, mercator 35,37.

Herodorus, princeps amicorum Demetrii, conuicitur in custodiam 40,23. moritur in tormentis, *ib.*

Herophon, legatus Persei ad Eumenum 44,24,27 et 28.

Hersilia, uxor Romuli 1,11.

Hetriculum, Bruttiorum oppidum, a Poenis deficit ad Romanos 30,19.

Hexapylon Syracusis 24,21. *cf.* et 32,39. Hexapylo vicinum locum Leonta vocant 24,39.

Hexeris navis 29,9. 37,23.

Hibernacula, res nova militi rom. ad Veios aedificari coepta, et super ea re orationes tribunorum plebis et Ap. Claudii 5,2—6. hibernacula Poenorum in tres partes divisa 26,20. hibernacula Poenorum et Numidarum comburuntur a Scipione 30,3—6.

Hiems gelida et nivosa, ut viae clausae et Tiberis innavigabilis fuerit 5,13.

- Hiera Come* 38,12. ibi fanum augustum Apollinis, et oraculum 13.
- Hiero* pollicetur, gratis se daturum romanis legionibus frumentum ac vestimenta 21,50. post pugnam ad Trasimenum lacum legatos Romam cum classe magno commeatu onusta, donisque et auxiliis mittit 22,37. Victoriā auream pondo trecentū viginti dono dat, *ibid.* a classe punica vastatur eius regnum 56. Hieronis mors 24,4. eius testamentum publice recitatum, *ibid.*
- Hierocles*, agrigentinus, tradit Zacynthum insulam Achaeis 36,31 et 32.
- Hieronymus*, nepos Hieronis et successor 24,4. eius vitia 5. conspiratio in illum, *ibid.* ad Hannibalem inclinat 6. legati rom. male ab eo excepti, *ibid.* eius foedus cum Poenis, *ibid.* a coniuratis occiditur 7.
- Hilermus*, rex quorundam Hispaniae populorum, vivus capitur 35,7.
- Himera*, amnis, Siciliam dividens 24,6. *cf.* et 25,40.
- Himilco*, vir factionis Barcinæ, victoria Hannibalis ad Cannas Carthaginem nuntiata, Hannonem increpat 23,12.
- Himilco* cum exercitu in Siciliam venit 24,35. eius res gestae, *ib.* et 36. Agrigentum se recipit 39. Syracusanis suppetias fert 25,26. peste perit, *ibid.*
- Himilco* punicis auxiliariis Castrulone praest 28,20.
- Hiostus*, filius Hampsicorae, principis Sardorum, in acie cadit 23,40.
- Hippagogus*, genus navis 44,28.
- Hippias*, Persei amicus 42,39. *cf.* et 42,51 et 59. 44,2,4,23 et 45.
- Hippias*, Thessalorum praetor 42,54.
- Hippo* regius 29,3,4 et 32.
- Hippo*, urbs Hispaniae 39,30.
- Hippocrates*, *cf.* Epicydes. Dum frater praest Syracusis, ipse, Poenis coniunctus, bellum gerit adversus Marcellum 24,35. vincitur 36. Murgantiam se recipit 39. Syracusanis suppetias fert 25,26. peste perit, *ibid.*
- Hippolochus* 36,9.
- Hirpini*, populi 22,13. a Romanis deficiunt ad Poenos 61. et 23,1. ex Hirpinis tria oppida recepta a Romanis 23,37. Hirpini dedunt se Romanis 27,15.
- Hispalae Feceniae*, nobili scorto, praemium a senatu datum, quod eius opera Bacchanalia detecta 39,9,14 et 19.
- Hispania* inter Poenos et Romanos divisa amne Ibero 21,2. citerior, ulterior 32,28. citerior in qua Sempronius Tuditanus proconsul fusus et fugatus 33,25. ulterior, inque ea ingens bellum 33,21. prima Romanis inita provinciarum, quae quidem continens sint, postrema perdomita est, ductu auspicioque Augusti Caesaris 28,12. primus in eam romanus imperator transgressus Cn. Scipio 21,32. 25,37. Hispania multas habet turres, quibus pro speculis et propugnaculis utuntur adversus latrones 22,19. bello reparando aptissima 28,12. arido et inculto solo magnam urbium multitudinem alere non potest 41,3. pacatur ab M. Porcio Catone 34,21. Hispaniae loca pleraque crebris saltibus inclusa 28,11. litora populantur Romani 22,20. magna pars subacta, *ibid.* omnes fere populi ad Romanos deficiunt 23,49. in Hispania res Poenos inter et Romanos gestae 22,19 et *seqq.*
- Hispani* sollicitantur a legatis rom. contra Poenos 21,19. suppositis

- incubantes cetris, Rhodanum transnataant 27. ad concursandum inter saxa rupesque apti 22,18. inquieti avidique in res novas 21. spectant ad defectionem Carthaginiensium 22. allecti praeda caeduntur 28,33. vincuntur a Lentulo et Manlio Acidino 29,2 et 3. a Cornelio Cethego 31,49. a Minucio 33,44. a Catone 34,14,15 et 16. a Ti. Graccho 41,3. Hispani aegre patiuntur sibi ademta arma, multique sibi consciscunt necem 34,17. queruntur de magistratu rom. avaritia, et aliquod impetrant a senatu levamen 43,2. primi mercenarii apud Romanos 24,49. praestantissimi milites exercitus Hannibalis 27,14. Hispanorum acies 29,3. 39,31. gladius 7,10. obsides Sagunti 22,22. Hispanis ab senatu consultum, ne praetor cogeret vicesimas vendere Hispanos quanti ipse vellet 43,2.
- Hister*, tusco verbo vocatur ludio 7,2.
- Hister*, fluvius 40,21 et 57.
- Histiaeus*, dux Persei 44,33.
- Histriones*, unde dicti 7,2 iis ad manum cantari coeptum, *ibid.*
- Holo*, oppidum Hispaniae 35,22.
- Homolium*, oppidum Thessaliae aut Macedoniae 42,38.
- Honosca*, urbs 22,20.
- Honunus*, Dardanorum princeps 44,30.
- Horatia* a fratre occisa 1,26.
- Horatia Pila* 1,26.
- Horatiorum* et Curiatorum, trigeminorum fratrum, certamen 1,24 et 25. eorum sepulcra 25.
- Horatius*, caeso hoste, petit secundam pugnam 1,25. victor sororem suam gladio transfigit 26. in ius vocatur ad regem, *ibid.* provocat ad populum rom. et absolvitur, *ibid.*
- Horatius Cocles* excipit impetum hostium in primo aditu pontis 2,10. armatus in Tiberim desilit, *ibid.* ei statua in comitio posita, *ibid.* tantum agri ei datum, quantum uno die circumaravit, *ibid.*
- Horatius (C.)*, cos. aequo Marte cum Tuscis pugnat 2,51.
- Horatius (C.) Pulvillus*, cos. Aequos fundit 3,30. augur, pestilentia moritur 32.
- Horatius (L.) Barbatus*, trib. milit. consulari potestate 4,35.
- Horatius (L.) Pulvillus*, trib. milit. consulari potestate 6,6.
- Horatius (M.) Barbatus*, graviter invehitur adversus decemviro 3,39. Appium foro expellit 49. legatus ad plebem 50 et 53. creatur cos. 55. eius leges, *ibid.* vincit Sabinos 61—63. sine auctoritate senatus, populi iussu, triumphat, *ibid.* eius moderatio 64. cf. et 4,6.
- Horatius (M.) Pulvillus* cos. creatur 2,8. dedicat acdem Iovis in Capitolio, *ibid.* cf. et 7,3.
- Horatius (M.)*, trib. milit. consulari potestate 6,31.
- Horatius (P.)*, pater, iudicat filiam suam iure occisam 1,26. filium expiare tenetur pecunia publica, *ibid.*
- Hordeum* pro tritico cohortibus datum 27,13.
- Horreum*, oppidum 45,26.
- Hortensius (L.)*, trib. pl. diem dicit C. Sempronio 4,42.
- Hortensius (L.)*, praetor, sortitur classem cum ora maritima Graeciae 43,4. de eius crudelitate queruntur Abderitae 6 et Chalcidenses 9.
- Hospitalia* Dii 39,51. hospitalia Romanorum erga Etruscos officia 2,14.
- Hostiis* maioribus procurata prodigia 26,23. 27,4 et 11. 30,2.

- 33,26. 41,19. rem div. facere iubentur consules 31,5. hostiis, partim maioribus, partim lactentibus, procurata prodigia 22,1.
- Hostilia* curia 1,30. 22,55.
- Hostilia* (Quarta) damnatur, necato marito consule, ut filio suam viam ad consulatum aperiret 40,37.
- Hostilius* (A.) Cato praetor creatur 27,35. sortitur Sardiniam 36.
- Hostilius* (A.) Cato, creatur decemvir agris dividendis 31,4.
- Hostilius* (A.) Cato, legatus Scipionis, damnatus 38,55.
- Hostilius* (A.) Mancinus, creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 40,35. creatur cos. 43,4. in Macedoniam proficiscens, Persei insidias vix effugit 5. parum feliciter bellum administrat, *ibid.* proconsul 19.
- Hostilius* (C.), praetor creatus, sortitur Macedoniam 43,4. legatus 44,19 et 29.
- Hostilius* (C.) Cato praetor creatur 27,35. sortitur iurisdictionem urbanam 36.
- Hostilius* (C.) Tubulus, praetor creatus sortitur iurisdictionem urbanam 27,6 et 7. Indos vovet facitque Apollinares 11. adoritur Hannibalem, ad quatuor millia hominum occidit, et novem signa militaria capit 40. ei in annum prorogatum imperium 28,10. *cf.* et 29,13.
- Hostilius* (L.) Cato, creatur decemvir agris dividendis 31,4.
- Hostilius* (L.) Cato, legatus 38,55.
- Hostilius* (L.) Mancinus, cum quadringentis equitibus exploratum missus, caeditur a Poenis 22,15.
- Hostus Hostilius* rem romanam iniquo loco contra Mettum Curtium sustinet 1,12. cadit, *ibid.* *cf.* et 22.
- Hyampolis*, urbs 32,18.
- Hybla* 26,21.
- Hybristas* laccedaemonius, pirata 37,13.
- Hydrela* Caria 37,56.
- Hydrelatanus* ager, *ibid.*
- Hydruntum*, oppidum Italiae 36,21.
- Hypata* 36,16,26 et 27.
- Hypataei* exsules 41,30. Hypataeorum agri vastantur 36,14.
- Hyrcanus* campus 37,38.

I

- Iacula* quaternos pedes longa 26,4. iacula et sagittae parum nocent in tenebris 44,35.
- Iamphorina*, nrbs, caput Maedicae, in deditionem accipitur 36,25.
- Ianiculum* additur urbi, et ponte Sublicio coniungitur 1,33. repentino impetu capitur a Tuscis 2,10. *cf.* et 51. sub Ianiculo inventi libri Numae Pompilii 40,29.
- Ianuae* aedium omnium Romae, quibuslibet adire volentibus, per lectisternii tempus patefactae 5,13.
- Ianuario* mense comitia consularia habita 43,13.
- Ianus* a Numa Pompilio belli et pacis index factus 1,19. bis post Numae regnum clausus fuit, *ibid.*
- Ianus* dexter portae Carmentalis 2,49. Iani tres a censoribus facti 41,32.
- Iapydum* legati in senatu queruntur de crudelitate C. Cassii cos. 43,5.
- Iassensium* exsules 32,33. 37,17.
- Iassus*, oppidum, 32,33. 33,30. 37,17.
- Ibera*, urbs, a propinquo flumine appellata 23,28.
- Iberus*, fluvius 25,37. 26,17. punici et romani imperii finis 21,2. trans Iberum omnia, praeter Saguntinos, sunt Carthaginensium 21,5. cis Iberum Hispanis omnibus arma adimit M. Por-

- cus Cato cos. 34,17. Iberum transit Hannibal 21,23.
- Iberi*, semel atque iterum victi, pacem petere coguntur 29,30.
- Scipio* (L.), tribunus sponsus Virginiae 3,44. eius cum Appio, decemviro, contentio 45. eum in vincula duci iubet Appius 49. exercitum ab decemviris adducit 51. in Aventino trib. pl. creatur 54.
- Scipio* (L.), trib. pl. 4,52.
- Scipio* (Sp.), trib. pl. 2,58.
- Scipii* tres in unum annum tribuni pl. creati 4,54.
- Scio*, insula 31,45.
- Idaea* Mater 29,10. carmen in libris sibyllinis inventum a decemviris, si Mater Idaea a Pessinunte Romam foret advecta, pelli vincique hostes posse, *ibid.* petitur ex Asia 14. a viro bonorum optimo, P. Scipione Cn. F. matronisque accipitur, et perfertur in aedem Victoriae 14.
- Idus* Decembres sollemnis ineundis magistratibus dies 5,9. *cf.* et 4,37. Maias 3,36. Idibus Martiis magistratus initus 22,1. 23,30. 26,1 et 26. 27,7. 31,5. 32,1. 38,45. 39,45. 40,35. 42,22. 44,19. Quinctilibus transvectio equitum facta 9,46. Septembribus Idibus praetor maximus clavum pangere vetusta lege iuebatur 7,3. Idus Sextiles 41,20. Latinae feriae in ante diem tertium Idus Sextiles indictae, *ibid.*
- Ieiunium*, quinto quoque anno observandum, institutum Cereri ob prodigia 36,37.
- Igiturium*, sive potius *Iguvium*, urbs 45,43.
- Ignis* in Vestae aede exstinctus 28,11. 41,2. ignes per noctem in castris accensi ad fallendum hostem 22,41. 36,10. ignibus armati Fidenates romanum terrent exercitum 4,33.
- Ilercaonensium* ager 22,21.
- Ilergetes* 26,49. 26,2. subiguntur ab Hannibale 21,23. vastantur a Cn. Scipione 61. Ilergetum rebellio 22,21. auxilium petunt a Romanis 34,11.
- Ilienses* a Romanis adscripti foederi cum Philippo inito 29,12. dicunt ab se oriundos Romanos 37,37. Rhoeteo et Gergitho donantur 38,39.
- Ilienses*, Sardiniae populi, concitant bellum 40,19 adiunctis Balorum auxiliis, invadunt Sardiniam 41,10. funduntur a Romanis 16.
- Ilipe*, urbs Hispaniae prope quam pugnatum 35,1.
- Ilium*, 35,43. 37,9 et 37.
- Iliberis* oppidum 21,24.
- Illiturgis*, urbs Hispaniae 26,17. a Poenis ob defectionem ad Romanos obsessa 23,49. liberatur obsidione, *ibid.* iterum oppugnatur a Carthaginiensibus 24,41. liberatur a Romanis, *ibid.* post caesos Scipiones defecerat ad Poenos, ac scelus etiam defectioni addiderat 28,19. Illiturgin oppugnat Scipio, *ibid.* acriter resistunt oppidani, *ibid.* urbs capitur, *ibid.* tum etiam arx 20. oppidani ad internecionem delentur, et urbs incenditur, *ibid.* *cf.* et 34,10.
- Illiturgitani* 28,25.
- Illurcis*, vetus nomen urbis, quae postea Gracchuris appellata 41,3.
- Illyrii*, gens fera 10,2. eorum legati curia excedere iussi 42,26. Illyrii vincuntur a Romanis 44,30—32. iis libertas concessa 45,18 et 26. Illyricum in tres partes divisum, *ibid.*
- Illyrii* praedones 40,42. Illyriorum castella 42,36.
- Ilota*, castellani, genus agreste apud Lacedaemonios 34,27.
- Ilipe* insula 30,39.

Iloates Ligures, exciti a Gallis, invadunt, duce Hamilcare poeno, Placentiam 31,10. veniunt in deditionem Romanorum 32, 31.

Iluciam, oppidum in Oretanis, caput C. Flaminius 35,7.

Imber ingentibus procellis dirimit pugnam 6,8 et 32, 23,44. 26,11. imbris opportunitas in Arpis capiendis 24,46.

Imbrus, insula 33,30. 35,43.

Immolant consules, antequam suus educant in aciem 8,9. immolati a Tarquiniensibus trecenti milites romani 7,15.

Imperator parentis loco militibus suis 4,42. imperatoris munus 44,34. eius iniussu nemini hostem proelio adoriri licitum 4, 29. 8,7. eius aut consulis est dedicare templum 9,46. imperatores ab exercitibus legi, res mali exempli 26,2. imperatores nominati ob rem bene gestam 27,19. imperatoris vultus militi seditioso terribilis 28,26. imperatores iniussu senatus triumphantes 10,37. cartaginiensium cruce mulctati, rem gerentes pravo consilio 38,48. imperatorum dona militibus impensa 6,2.

Imperium nullum cuiquam iniussu populi deferendum 26,2. reddit ad consules 5,29. imperii insignia regem faciunt venerabilem 1,8. imperii romani fines ab Anco Marcio prolati 33. imperia Manliana 4,29. Postumiana, *ibid.* imperiorum perferendorum ratio 44,33. imperii magnitudinem portendens prodigium 1,55.

Inachus, amnis 43,23 et 24.

Incendium ingens Romae 24,47. 26,27. 35,40.

Indemnatus indicta causa non debet in vincula duci 3,13.

India 9,17. 35,32. 42,52.

Indi, nullius momenti milites 9,19.

Indibilis, Hergetum regulus 22,21. 25,34. eius filiae humaniter et verecunde a Scipione habitae 26,49. deficit ad Romanos 27, 17. eius oratio, *ibid.* ei coniux et liberi restituntur, *ibid.* rebellat, et concitatis popularibus, agros sociorum populi rom. depopulatur 28,24. copias contrahit 31. victus fugit 33. Mandonium fratrem ad Scipionem supplex mittit 34. veniam impetrat, *ibid.* post discessum Scipionis concitat populares et Ausetanos ad bellum 29,1. pilo terrae affigitur in pugna 2.

Indici praemium pecunia ex aerario, libertas et civitas data 2,5. dena millia gravis aeris ex aerario numerata 4,45. libertas data, et aeris gravis viginti millia 22,33. *cf.* et 27,3. 39,19.

Indiget Iovem appellant Aeneam Latini 1,2. indigetes Dii 8,9.

Induciae datae Veientibus in centum annos 1,15. iisdem datae in quadraginta annos 2,54. Vol siniensibus datae in viginti annos 5,32. cum Caeritibus in centum annos factae 7,20.

Indus, Cariæ fluvius 38,14.

Infans, incertum masculus an femina esset, natus, et extemplo in mare deportatus 31,12. infantes etiam caesi in hostilis urbis expugnatione 28,20.

Ingauni, gens Ligurum, bellum gerunt cum Epanteriis montanis 28,46 *cf.* et 30,19. cum iis foedus icit P. Aelius, cos. 31,2. vincuntur ab Ap. Claudio cos. 39,32. oppugnant castra L. Aemilii Paulli 40,25. funduntur, et in deditionem veniunt 27 et 28. de iis triumphat L. Aemilius Paullus, proconsul 34. orant pacem, *ibid.*

Ingenui decem, decem virgines,

- patrimi omnes matrimique, ad sacrificium adhibiti 37,3.
- Initia Cereris* 31,14 et 47.
- Insani montes* 30,39.
- Insteius vicus* 24,10.
- Insubres Galli Mediolanum* condunt 5,34. deficiunt 21,25. cf. et 30,18. invadunt, duce Hamilcar poeno, Placentiam 31,10. circumveniunt Cn. Baebium, et supra sex millia et sexcentos milites caedunt 32,7. a C. Cornelio cos. vincuntur 30. caeduntur a L. Valerio Flacco 34,46. Insubrius cognomen pago unde 5,34. Insubrium Gallorum ager 30,18.
- Insula tiberina* 2,5. nova e mari edita 39,56.
- Intemelii Ligures* 40,41.
- Interamna*, colonia Romanorum 9,28. frustra a Samnitibus tentata 10,36. negat consulibus romanis milites et pecuniam 27,9. aliquando maiorem numerum mox dare cogitur 29,15.
- Interamnas ager* 10,39.
- Intercalares Calendae* 43,13, 45,44. dies 1,19. intercalarius mensis 37,59.
- Interregnum* unde dictum 1,17. interregna 1,17 et 22. 3,8. 4,7,43 et 51. 5,17 et 31. 6,1,5 et 36. 7,17,21 et 28. 8,3,17 et 23. 9,7. 10,11. 22,23.
- Interrex* prodebatur auspicato a patriciis, sine suffragio populi 6,41. interreges qua occasione crearentur consules 3,55.
- Intibili*, oppidum 23,49.
- Inuus Pan* a Romanis vocatur 1,5.
- Iolcos*, oppidum 44,12 et 13.
- Ion*, thessalonicensis, praefectus Persei 42,58. liberos Persei tradit Octavio 45,6.
- Ionia* 33,38.
- Ionium mare* 23,33. 42,48.
- Iresiae*, oppidum, vastatur a Philippo 32,13.
- Isalca*, praefectus Gaetulorum 23,18.
- Isara*, amnis 21,31.
- Isidorus*, 36,33. praefectus Antiochi-fugit Cenaenum Euboeae 20.
- Isionda*, urbs, obsessa a Termessibus, liberatur a Romanis 38,15.
- Isiondenses* 38,15.
- Ismenias*, princeps Boeolorum 42,38 et 43.
- Issa*, insula et urbs, a Romanis liberata 43,11.
- Issaei*, Issenses viginti lembos classi Romanorum adiungunt, ad depopulandos Carystiorum agros 31,45. cf. et 37,16. insimulant Romae Gentium, Illyriorum regem 42,26. duodecim lembos Romanis submitunt 48. iis immunitas concessa 45,26.
- Issaici lembi* 32,21. issenses naves 13,11.
- Isthmia*, ludicrum 33,32. in quo promulgata Graeciae libertas ib.
- Isthmus corinthiacus* duo maria, ab occasu et ortu solis finitima, arctis faucibus dividit 45,28. Isthmi faucibus continenti adhaeret Peloponncsus 32,21.
- Istria* 39,55. in Istriam legiones ducit M. Claudius Marcellus cos. ibid. Istria tota, trium oppidorum excidio, et morte regis, pacatur 41,15.
- Istri*, gens fera 10,2. lacessierunt magis, quam exercuerunt, romana arma 21,16. prohibent coloniam Aquileiam deduci 40,26. tumultum creant in castris Rom. 41,6. a Romanis opprimuntur 7 et 8. in civitates passim dilabuntur 9. rursus vincuntur 14. in deditionem veniunt 15. de iis triumphat C. Claudius Pulcher 17. queruntur de crudelitate C. Cassii, cos. 43,7.

- Italia* supcro et infero mari, insulae modo, cingitur 5,33. Italiae ager amoenissimus exuritur, 22,14. ingreditur Italiam Hannibal 21,38.
- Itonia* Minerva 36,20. eius templum, *ibid.*
- Iubellius Taurea*, vir bello insignis, et nobilis eques campauus 23,8 et 46. eius cum Claudio Asello pugna 47. eius mors, capta Capua 26,15.
- Iudices* olim appellati Romae, qui celebratissimo nomine consules 3,55. iudicum ordo Carthagine nimium potens lege Hannibalis coërcetur 33,46.
- Iudicia capitalia* solus per se agit Tarquinius Superbus 1,49. iudicia insignia, Horatii 1,26. Coriolani 2,35. Manlii Capitolini 6,20. Cn. Fulvii 26,2 et 3. Scipionis Africani 38,50—53 iudicium populi a senatu rescindi non potest 4,7.
- Iugarius* vicus Romae 24,47. 27,37. 35,21.
- Iugera* agri ne quis plus quingenta possideat, lex lata 6,35.
- Iugi* descriptio 3,28. sub iugum missus exercitus rom. 9,5. mox Samnitium militum septem milia 15. *cf.* et 10,36.
- Iulii* ex principibus albanis in patres lecti 1,30.
- Iulius* (C.) *Iulus*, cos. 2,43. decemvir 3,33. P. Sestio diem dicit, *ibid.* legatus a senatu ad exercitum, Aventinum insidentem 3,50.
- Iulius* (C.) *Iulus*, cos. 3,65. sedat tribunorum coitiones, ortas adversus iuventutem nobilium, *ib.* iterum cos. 4,21. tertium cos. 23.
- Iulius* (C.) *Iulus*, trib. milit. consulari potestate 4,56. iterum 61. censor decedit 5,31.
- Iulius* (C.), dictator 7,21.
- Iulius* (C.) *Mento*, cos. 4,26. discordia eius et collegae, certamenque adversus senatum, *ibid.* dedicat sine sorte aedem Apollinis 29.
- Iulius* (L.), trib. milit. consulari potestate 4,16. magister equitum 26. creatus cos. 30.
- Iulius* (L.), trib. milit. consulari potestate 6,30.
- Iulius* (L.), praetor creatus, sortitur Galliam 39,45.
- Iulius* (L.), praetor 45,44.
- Iulius* (L.) *Iulus*, trib. milit. consulari potestate tempore belli veientini inter octo creatus 5,1. iterum 10. tertium, quo anno tarquinienses hostes exorti, 16. opprimit Tarquinienses, *ib.* trib. milit. quartum cum quinque aliis creatur 6,4.
- Iulius* (Proc.) affirmat, sibi visum esse Romulum, post mortem in Deos relatum 1,16.
- Iulius* (Sext.) *Iulus*, trib. milit. consulari potestate 4,35.
- Iulius* (Sext.) *Caesar* praetor creatur 27,21. sortitur Siciliam 22. legatus 29.
- Iulius* (Sext.) *Caesar*, trib. milit. 40,27. legatus 43,6.
- Iulus*, Aeneae et Creusae filius, auctor Iuliae gentis 1,3.
- Iumenta* singula oppidis, per quae legati rom. repente missi transibant, imperata 42,1.
- Iunia* domus 2,5. ex ea consulatus ortus, *ibid.*
- Iunius* (C.) *Bubulcus*, cos. creatur 9,20. secundum cos. 28. dictator creatur 29. tertium cos. 30. magister equitum dictus 38. censor 43. aedem Salutis, quam consul bello Samnitium voverat, locat, *ibid.* ab eo viae per agros publica impensa factae, *ibid.* tumultus causa dictator creatur 10,1. primo congressu Aequos subigit, *ibid.* triumphat, *ibid.* aedem Salutis dedicat, *ibid.*

- Iunius (D.)*, praepositus ad ostium Vulturii 25,22.
- Iunius (D.) Brutus*, magister equitum 8,12. cos. 29.
- Iunius (D.) Brutus*, triumvir coloniae deducendae creatur 34,45.
- Iunius (L.)*, legatus in Macedoniam 45,17.
- Iunius (L.) Brutus*, conditor romanae libertatis 8,34. *vid. supra lit. B.*
- Iunius (M.)*, legatus captivorum, qui in Hannibalis potestate erant, pro iis ad patres conscriptos orationem habet 22,59.
- Iunius (M.) Brutus*, trib. pl. 34,1. tuetur legem Oppiam de cultu matronarum, *ibid.* creatur praetor 35,24. ei obvenit iurisdictio utraque 36,2. dedicat aedem Matris magna Idaeae 36. legatus 37,55. cos. 40,59. ex Liguribus in Galliam transit 41,9. eius res gestae in Istria 14 et 15. legatus in Asiam 42,45. petit censuram 43,16.
- Iunius (M.) Pennus*, aedilis plebis, 29,11. creatur praetor, et obtinet sortem urbanam 30,40. creat decemviros agro samniti apuloque dividendo 31,4.
- Iunius (M.) Pennus*, praetor 42,9. sortitur Hispaniam citeriorem 10. cos. 43,14. ei obvenerunt Pisae 17.
- Iunius (M.) Pera*, dictator post cannensem cladem 23,14.
- Iunius (M.) Silanus*, praefectus neapolitanus 23,15. praetor creatur 25,2. sortitur Tuscos 3. ei in Etruria prorogatum imperium 26,1. ad res gerendas adiutor P. Scipioni datur 19. a Scipione mittitur adversus Magonem et Hannonem 28,1. cos. vincit 2. adducit ad Scipionem auxilia 13. cadit in proelio cum Boiis 33,36.
- Iunius (P.) Brutus*, tribunus plebis, tuetur legem Oppiam 34,1. aedilis curulis 35,41. creatur praetor 36,45. sortitur Tuscos 37,2. propraetor in Etruria 50. iubetur proficisci cum imperio in Hispaniam ulteriorem 57.
- Iunius (Q.)*, trib. pl. queritur indignam necem Maellii 4,16.
- Iuniores*, citati a consulibus, ad nomen non respondent 2,28. iuniores omnes adiguntur sacramento 10,4. 22,57. iuniorum centuriae 1,43. *cf. et* 24,7. 26,22. 27,6. iuniorum ob inopiam Romae delectus aegre confectus 25,5.
- Iuno* 1,32. Acraea 32,23. Lacinia 23,33. 24,3. 28,46. 30,20. Iunonis Laciniae nobile templum, sanctum omnibus circa populis 24,3. detectum, ablatis marmoreis tegulis, a Q. Fulvio censore 42,3. Moneta 7,28. eius aedes *vid. Aedes*, Regina 5,21. aedes in arce veientana, *ibid.* eius signum, more etrusco, nisi certae gentis sacerdos, attrectare non solitus 22. Iuno deportatur magna religione Veiiis Romam, *ibid.* perfertur in Aventinum, eique a dictatore Camillo templum locatur, *ibid.* et dedicatur 31. *vid. et* 39,2. 40,52. ante pedes Iunonis tres patrae aureae, cum titulo nominis Camilli, posita 6,4. Iunoni Reginae in Aventino maioribus hostiis sacrificatur 22,1. *cf. de.* Iunone Regina 27,37. 31,12. Sosпита 8,14. 24,10. 29,14. 31,12. eius aedes lucusque communis Lauvinis municipibus cum populo rom. 8,14. eius simulacrum Lanuvii 40,19. ei aedes vota a C. Cornelio Cethego, consule 32,30. dedicata 34,53. Innonis in aede veteri Patavii fixa rostra navium, spoliisque Laconum 10,2.

Iunonis promontorium 32,23.
Iupiter, *Acraeus* 38,2. *Capitolinus* 1,55. 6,17. *Dodonaeus* 8,24. eius sortēs, *ibid.* *Elicius* 1,20. ei aram in *Aventino* dedicat *Numa Pompilius*, *ibid.* cf. et 31. *Feretrius* 1,10. ei templum dedicat *Romulus* et opima spolia fert, *ibid.* aedes eius ab *Anco* amplificata 1,33. refecta ab *Augusto* 4,20. imperator 6,29. *Indiges* 1,2. *La-nuvius* 32,9. *Latiarius* 21,63. ei donum, fulmen aureum pondo quinquaginta, factum 22,1. trecenti boves voti 10. *lectisternium* habitum, *ibid.* ei centum bubus sacrificat *P. Scipio* 28,38. *Olympius* 24,21. eius templum *Athenis* 41,25. aedes *Pisauri*, *Fundi* et *Potentiae* 32. *Optimus Maximus* 4,2. fixus clavus a dictatore dextro lateri aedis *Iovis* O. M. 7,3. in eius cella corona aurea viginti quinque pondo missa a *Carthaginensibus* 38. in eius cella trium mensarum argentea vasa posita, et *Iupiter* in culmine cum quadrigis 10,23. ei praesidi *capitolinae* arcis aurea corona a *Saguntinis* donata 28,39. ludi per decem dies facti 42,20,28. coronam auream centum pondo in eius aede ponunt legati *Philippi* 36,35. *Iupiter Piraeus* 31,30. *Stator* 1,12 et 41. ei templum in pugna cum *Samnitibus* vovit *M. Atilius* 10,36. *Trophonius* 45,27. *Victor* 10,29. ei aedes vota, spoliisque hostium cremata, *ibid.* *Iovi* *Victori* pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, vovit *L. Papius* 42. eius aedem in *Capitolio* columnasque circa polendas albo locant censores 40,51. *vid.* et *Aedes*. epulum ludorum causa 25,2. 27,36. 29,38. porta, *Capuae* 26,14. *Iovis* sella in templo *Capitolino* 5,50. signum,

Praeneste devectum, a dictatore *T. Quinctio* in *Capitolium* fertur 6,29. *Iovi* aram in monte *Haemo* consecrat *Philippos* 40,22.

Iurare non potest flamen dialis, atque adeo alium dat, qui pro se iuret 31,50. iurare pro altero nonnunquam permissum, *ibid.*

Iusiurandum militum diversum a sacramento 22,38. iurisiurandi religiosa observatio 3,20. nimis callida interpretatio 22,61. iureiurando adactus populus, neminem regnare *Romae* passuros 2,1 et 2. iureiurando quando primum milites adacti 22,38.

Ius humanum violant *Fabii* 5,36. in armis ferunt *Galli*, *ibid.* ius, id est, quod postremum populus iubet 7,17. 9,33. ius divinum et humanum 1,18. civile, repositum in pontificum penetralibus, evulgat *C. Flavius* 9,46. suffragii quibus competat 45,15. iuris antiqui formula 37,57.

Iustitium indictum 3,3 et 27. 4,26 et 31. 6,2 et 7. 7,6 et 28. 10,4 et 21. per quatrimum servatum 3,3. per dies decem et octo 10,21. in foro sua sponte coeptum prius, quam indictum 9,7. remissum 10,21. *iustitio* simile otium 7,1. 26,26.

Iuventius (L.) Thalna, legatus 39,31. *Romam* missus 38.

Iuventius (M.) Thalna, trib. pl. accusat *C. Lucretium*, praetorem 43,10. creatus praetor, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 45,14 et 16. rogationem promulgat de bello *Rhodiis* indicendo 45,21. ei adversantur tribuni pl. *ibid.*

Iuventius (T.), trib. milit. cadit in pugna 33,22.

Iuventius (T.), legatus, ad frumentum classi exercituique coemendum, in *Apuliam* mittitur 42,27.

Iuventius (T.) *Thalna* creatur praetor 34,42. sortitur iurisdictionem peregrinam 43.

Iuvenis divina specie visus in quiete ab Hannibale 21,22. iuvenis unius constantia multorum revocat desperationem 22,53. iuvenes trecenti coniurarunt occidere Porsenam 2,12. iuvenum romanorum nobilium conspiratio de regibus revocandis 2,3. coniecti in vincula 4. dant poenas 5.

Iuventas Dea 5,54. Iuventati lectisternium imperatum 21,62. eius aedes in circo maximo 36,36.

I.

Labeates, populi 43,21. 44,34. 45,26.

Labeatis palus 44,31.

Labeatis terra 44,23.

Labici, seu *Lavici*, urbs 2,39. Labicos capit Coriolanus, *ibid.* capiunt et diripiunt Romani 4,47. Lavicos deducta colonia, *ib.*

Labicani, sive *Lavicani*, hostes Romanorum 4,45. proelio vincuntur 46. *cf.* et 6,21.

Labicanus, seu *Lavicanus*, ager 3,25. 4,49. 25,9.

Lacedaemon, validissima urbs viris armisque 34,33. Lacedaemon non operum magnificentia, sed disciplina institutisque memorabilis 45,28.

Lacedaemonii legatos Romam mittunt, qui ambiguum responsum accipiunt 30,32. pugnant missilibus 34,39. principes octoginta iuventutis interficiuntur a Nabide 34,27. se permittunt arbitrio Romanorum 40. caeduntur ab Achaeis 35,29. concidunt Aetolos 36. vexantur a suis exsilibus 38,30. nocte vicum maritimum Lan occupant, et amittunt, *ibid.*

bello oppugnantur ab Achaeis 32. Lycurgi leges abrogare, et Achaeorum leges institutaque accipere iubentur 34. de iis agitur in concilio Achaeorum, coram legatis rom. 39,35 et 37. manere iubentur in concilio Achaeorum 48. Lacedaemoniorum exsules multi, pulsati a suis tyrannis, veniunt in castra Romanorum 34,26. cunctatores natura 45,23.

Lacerius (C.), trib. pl. 5,10.

Lacetania 21,23.

Lacetani 21,60 et 61. depopulantur agros sociorum populi rom. 28,24. in eos edicitur expeditio 26. *cf.* et 33 et 34. Lacetani, gens, quam iusita feritas tenet in armis 34,20. eorum oppidum oppugnat M. Cato eos. et capit, *ibid.*

Lacinia Iuno, *cf.* *Iuno*. in eius templo multi, qui in Africam sequi Hannibalem abnuebant, iussu eius interfecti 30,20.

Lacinium promontorium 27,25. 36,42.

Lacones diripiunt patavinos agros 10,2. caeduntur, *ibid.* eorum spolia et navium rostra in aede Iunonis veteri fixa, *ibid.* *cf.* *Lacedaemonii*.

Laconica ora 38,30.

Lacumaces, stirpis regiae apud Numidas puer, appellatur a Mezetulo rex 29,29. victus a Masinissa, fugit in agrum carthaginiensem 30. se in Masinissae fidem permittit, *ibid.*

Lacus Albanus 5,15. crescit in altitudinem insolitam, *ibid.* Averni 24,12,13 et 20. Begorrites 42,53. Curtius 1,13. 7,6. Fucinus 4,57. Ostiae 27,11. Regillus 2,19. 6,2. Timavi 41,5. Trasimenus 22,4. Vadimonis 9,39.

Laelius (C.), classi a Scipione praefectus 26,42. ob virtutem corona

- aurea et triginta bubus donatur 48. it Romam, et in senatu, Carthaginem novam aliasque urbes captas esse, exponit 27,7. mittitur orator a Scipione ad Syphacem 28,17. mittitur ad praedandam Africam 29,1. ad eum venit Masinissa 4. redit ex Africa 6. classis praefectus, cum Scipione transit in Africam 25. cum Masinissa mittitur ad persequendos Syphacem et Hasdrubalem 30,9. vincit Syphacem 11. improbat Masinissae cum Sophonisba nuptias 13. a Scipione donatur corona aurea 15. cum Syphace aliisque captivis Romam mittitur 16. quae in Africa gesta sunt, exponit patribus 17. aedilis plebis 33,25. creatur praetor 33,24. sortitur Siciliam provinciam 26. ambiens consulatum, repulsam patitur 35,10. creatur cos. 36,45. eius contentio de provincia cum L. Scipione collega 37,1. ex Gallia Romam redit 47. ei cum suo exercitu in annum prorogatum imperium 50.
- Laelius* (C.), legatus in Macedoniam 41,27. legatus ad Gallos trans Alpes 43,7.
- Laetorius*, trib. plebis 2,56. eius violenta contentio cum Ap. Claudio cos. *ibid.*
- Laetorius* (C.), aedilis curulis 23,30. legatus 25,22. creatur praetor 26,23. *cf.* et 27,7. decemvir sacris faciendis 27,8.
- Laetorius* (C.), legatus L. Furii praetoris 31,21.
- Laetorius* (L.), aedilis plebis, vitio creatus, abdicat se magistratu 30,39.
- Laetorius* (M.), primipili centurio 2,27. ei data a populo dedicatio aedis Mercurii, *ibid.*
- Laevi* Ligures 5,35. 33,37.
- Lagos*, urbs 38,15.
- Lamia*, urbs 27,30. 32,4. 35,43. 36,15. oppugnatur a Philippo 36,25. qui ab ea recedit, *ibid.* oppugnatur a Romanis 37,4. capitur 5.
- Lampsaceni* coronam octoginta pondi Romam mittunt 43,8. referuntur in sociorum formulam, *ibid.*
- Lampsacus*, urbs, 37,35. libertatem suam defendit adversus Antiochum 33,38. *cf.* et 35,42.
- Lampsus*, urbs Thessaliae 32,14.
- Lampter* Phocaeae 37,31.
- Lanienae* et tabernae in publicum emtae 44,16.
- Lanistae* 28,21.
- Lanuvium* 3,29. 6,2. 26,8. 29,14. 45,16.
- Lanuvini* deficient 6,21. iis civitas datur 8,14.
- Lanuvinus* magistratus feriis latinis precationem solemnem non rite peragit 41,20.
- Laodiceni* ex Asia inter auxilia Rhodiorum 33,18.
- Lapathus*, castellum 44,2 et 6.
- Lapicini* populi 41,23.
- Lapis* quidam sacer datur legatis rom. quem Pessinuntii Matrem Deum vocabant 29,11. lapis sacer in agro crustumino 41,17. lapidibus pluisse quoties nuntiaretur, novendiale sacrum fiebat 1,31.
- Lapides Atri*, locus inter oppida Illiturgim et Meutissam in Ansetanis 26,17.
- Larentia*, uxor Faustuli, educat Romulum et Remum 1,4.
- Lares*, 8,9. Permarini 40,52. Larium Permarinum aedes dedicatur, *ibid.*
- Largitiones* Romanis suspectae 2,41.
- Larinas* ager 22,18 et 24. 27,40 et 43. 45,2.
- Larissa*, arx Argis 32,25.
- Larissa*, urbs nobilis Thessaliae

31,46. 42,67. Larissae Thessalorum concilium 36,8. 42,38. ab Larissa obsidenda deterretur Antiochus arte Ap. Claudii 36,10 et 13.

Larissam dies exercitui ad conveniendum a Philippo edicatur 28,5.

Larissa Cremaste 31,46. 42,56 et 67.

Larissenses 31,31.

Larissus, amnis, eilem agrum ab dymaeo dirimit 27,31.

Lartes Porsena, *vid.* Porsena.

Lartes Tolumnius, *vid.* Tolumnius.

Lartius (*Sp.*), genere factisque clārus 2,18. cum Horatio Coclite manet aliquantisper in statione pontis 2,10. praeficitur iuventuti 11.

Lartius (*T.*), cos. 2,18. primus dictator, *ibid.* cos. iterum 21. *cf.* et 29.

Las, vicus maritimus 38,30. eum improvise occupant et statim amittunt Lacedaemonii, *ibid.*

Latiemnastus cretensis 35,29.

Lati clavi ob Caudinae pacis ignominiam depositi 9,7. lato clavo tunicae 30,17.

Latina via 2,39.

Latinae coloniae 34,53. feriae 5. 17 et 19. 21,63. 22,1. tenent consules praetoresque Romae usque ad diem v Cal. Maias 25,11. decreto pontificum instauratae, quod Ardeatibus caro data non fuerat 32,1. *cf.* et 37. 3. et 41,20. Latinae ante diem iii Non. Maias 41,20. indictae ex instauratione in ante diem iii Idus Sextiles, *ibid.* Calendis Inniis factae 42,35. pridie Calend. April. 44,22. in ante iv., et iii. et pridie Idus Novembres 45,3.

Latini unde dicti 1,2. prisci Latini ab Albā oriundi 3 et 52. *cf.* et 32. Latini bello lacesunt An-

cum Marcium 1,32. vincuntur 33. eorum urbs Politorium capitur vi, *ibid.* multa eorum milia traducuntur Romam, *ibid.* iis datur mons Aventinus, *ibid.* cum iis bella gerit Tarquinius Priscus 35 et 38. Latinorum et Romanorum communia sacra 45. cos sibi conciliat Tarquinius Superbus 49. cum iis foedus facit 50—52. ad Regillum lacum caesi 2,19 et 20. sollicitant frustra Latinos Volsci ad bellum Romanis inferendum 22. Latini favent Romanis, *ibid.* sex millia Latinorum captivorum a senatu remissa, *ibid.* coronam auream Iovi in Capitolium mittunt, *ibid.* cum Latinis populis ictum foedus 33. vexantur incursionibus Aequorum 48. eorum agros depopulantur Aequi et Volsci 3,6. iis tristia responsa a senatu data, *ibid.* opem ferunt Romanis adversus Volscos et Aequos, sed vincuntur 7. deficiunt a Romanis, cum per annos plus centum nunquam ambigua fide in amicitia romana mansissent 6,2. *cf.* et 7,11 et 32. ab iis Tusculum captum 33. quod recipitur, caesis Latinis, *ibid.* iis petentibus pax data 7,12. magna vis militum ab iis accepta, *ibid.* concilia habent, et Romanis negant milites 25. exercitibus iam in Romanos comparatis, vertunt bellum in Pelignos 38. Sidicini dedunt se Latinis 8,2. Latini vastant agros Samnitium, *ibid.* moliantur occulte bellum in Romanos 3. decem principes Latinorum Romam evocati, *ibid.* consilia Latinorum ca de re 4. petunt consulem et senatores Latinos 5. iis inferunt bellum Romani 6. ad Capuam conveniunt Latini cum sociis suis, *ib.* sunt persimiles Romanis in re-

- bus bellicis 8. proelium atrox inter Latinos et Romanos 9. vincuntur Latini 10. mulctantur agro 11. rebellantes funduntur 12. in deditionem accipiuntur, *ibid.* Latinorum status infelix 13. subactis iis leges dicunt Romani, *ibid.* et 14. e Latinis Romani ad exercitus suos alterum tantum adiciebant 8,8. *cf.* et 4. ex iis senatum supplendum censeat Sp. Carvilius 23,22. Latini, qui Romam commigrarant, iubentur redire domum 39,3. eorum querelae in senatu 41,12. de Latinis lex lata 13.
- Latinus* rex armatus, ad arcendam vim advenarum, Aeneae occurrit 1,1. pacem cum Aenea, deinde affinitatem cum eo iungit, data ei in matrimonium filia, *ibid.*
- Latinus Silvius*, Albae rex 1,3.
- Latium* Romanis suspectum 6,21. Latii status infelix 8,13. Latium subactum, *ibid.*
- Latona*, 5,13. Latonae bove femina aurata sacrum factum 25,12.
- Latrones*, ad duo millia, in spelunca oppressi 10,1.
- Lavicana* via 4,41.
- Lavinia*, Latini regis filia, datur Aeneae in matrimonium 1,1.
- Lavinium*, oppidum, conditum, quod Aeneas ab uxoris nomine appellat 1,1. inter Lavinium et Albam Longam coloniam deductam, triginta ferme interfuere anni 3. Lavinii interfectus T. Tatius 14. foedus inter Romam et Lavinium renovatum *ibid.* Lavinium ab Troia oriundum 23. *cf.* et 2,39.
- Lauream* in manu tenentes, et coronati, supplicant Romae omnes duodecim annis maiores 40,37.
- Laureatae* literae et tabellae 45,1.
- Laurens* ager 1,1.
- Laurentes*, cum iis quotannis renovatum foedus post diem decimum Latinarum 8,11. Laurentium legati pulsati a T. Tatius 1,14. Laurentibus non data caro Latinis 37,3.
- Laurentanus* portus 30,39.
- Lautia* legatis praebita 28,39. 30, 17. 33,24. 35,23. 42,26.
- Lautulae*, locus angustus ac saluosus 7,39. 9,23. ad Lautulas ancipiti proelio cum Samnitibus dimicatum, *ibid.*
- Lautumiae* 26,27. Lautumiarum carceris custodiam intentiorem habere iubentur triumviri 32,26. in Lautumias Aetolorum principes coniecti 37,3. in Lautumii duo atria, Maenium et Titium 39,44.
- Lebadia* 45,27.
- Lebadiae* templum Iovis Trophonii adit Aemilius Paullus 45,27.
- Lechaeus* portus 32,23.
- Lecti* aerati quando et a quibus primum Romam advecti 39,6.
- Lectio* senatus 9,30.
- Lectisternium*, quando primum Romae, et qua celebritate factum 5,13. *cf.* et 7,2 et 27. 8,25. 29, 14. lectisternium Caere imperatum 21,62. Inventati, *ibid.* Iunoni Reginae 22,1. Saturno, quem lectum senatores straverunt, *ibid.* per triduum habitum, sex pulvinaria in conspectu fuere 22,10.
- Lecton*, promontorium 37,37.
- Legati* Abderitarum queruntur de avaritia et crudelitate Hortensii 43,6. Achaei nuntiant, Nabidem contra foedus maritimam oram Laconum oppugnare 35,22. Aetolorum Romam missi, pacem petentes 36,35. urbe eodem die, Italia intra quindecim dies, excedere iubentur 37,1. admittuntur, iisque pacis leges dantur 38,10 et 11. Alexameni ad Nabin 35,35. queruntur de Antio-

cho 44,19. Ambracienses accusant Fulvium Nobiliorem 38,43. Antiochi Romae, eorumque oratio 34,57. ad Scipionem 37, 34 et 45. Antiochi et Aetolorum ad Achaeos oratio 35,48. ab Ardea queruntur in senatu, sibi in monte Albano Latiis carnem non esse datam 33,1. Ariarathis, cornuque oratio 42,19. Asiae et Graeciae, Romae auditi 34,57. Atheniensium implorant auxilium Romanorum 31,5. Attali queruntur de Philippo 31,2. 32, 8. coronam auream ducentum quadraginta sex pondo in Capitolio ponunt 32,27. ex Balearibus insulis et ultima Hispania ad Scipionem 22,20. Bistagis, Hergetum reguli, flentes ad genua Catonis provoluti, auxilia petunt 34,11. Caeritum, bellum deprecantes, impetrant pacem 7,20. Campanorum a Romanis auxilium petunt 7,30. Carthaginiensium, amicitiam et societatem Romanorum petentes 7, 27. auream coronam donant Romanis 38. legatis carthaginiensibus, qui ad foedus tertio renovandum venerant, comiter munera missa 9,43. ad Hasdrubalem et Syphacem missi 29,34. ad Romanos de pace 30,22 et 40. frumentum et hordeum apportant 36,4. queruntur de Masinissa 42,23. Certimensium ridicula sitis 40,47. Clusini auxilium adversus Gallos petunt 5, 33. Epirotarum 36,35. Eumenis, querentes de clade Sinopensium 40,2. Gallorum pollicentur Romanis auxilia ad bellum macedonicum 44,14. Graeciae Asiaeque 34,57. 43,8. Hannibalis ad Philippum 23,34. Iapydum, Istro- rumque, et Carnorum, queruntur de avaritia et crudelitate consulum 43,7. Issenses Cen-

tium, Illyriorum regem, Romae suspectum reddunt 42,26. Lacedaemoniorum 39,33. Latinorum 8,5. Laurentium pulsantur a propinquis Tatii 1,14. Locrensi-um, obsiti squalore et sordibus, ramos oleae, velamenta supplicum, porrigentes, queruntur de Pleminio 29,16. Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique iis locus et lautitia praebita 33,24. Masinissae a Romanis donantur 30,17. Nabidis 34,42. Neapolitani aurum offerunt Romanis 22,32. Pamphylii coronam auream in curiam inferunt 44,14. Persei iubentur excedere Italia 42,36. Philippi ad Hannibalem 23,33,34 et 39. ad Aetolos 31,28. ad Romanos 32,37. 33,24. pollicentur Romanis pecuniam et frumentum 36, 4. coronam auream centum pondo in aede Iovis O. M. ponunt, *ibid.* Pisanorum 45,13. Poenorum ad Philippum, capti mittuntur Romam 23,34. Poenorum et Masinissae, Romae de agro disceptantium 34,62. Privernates 8,21. Prnsiae, Romam missi 44,14. Ptolemaei 31,9. iis in singulos munera quinum millium acris ex senatusconsulto missa, *ibid.* Ptolemaei et Cleopatrae, gratulantes, quod M. Acilius Antiochum Graecia expulerit 37, 3. Rhodiorum ad Antiochum 33, 20. ad Romanos, querentium de Sinopensium clade 40,2. ad Romanos 44,14. horum superba oratio, *ibid.* alii legati 45,20. miserabili oratione deprecantur iram Romanorum 22. Romani ad Coriolanum de pace missi 2, 39. Athenas, qui Solonis leges describerent 3,31. iussu Tolumnii a Fidenatibus interfecti 4, 17. Veios, et superbum Veientium responsum 4,58. Delphos,

consultari oraculum 5,15. Apollini crateram auream ferunt 28. *cf.* et 28,45. ad Gallos, eorumque cum Gallis colloquium 5,35 et 36. ad Samnites 7,31. 8,23. decem Aesculapium ab Epidaurom Romam arcessunt 33,24, 31. 37,55. in Hispaniam ad Hannibalem, non admittuntur 21,6 et 9. Carthaginem missi 18. iis superbe respondent Carthaginenses, *ibid.* ridentur a Gallis 20. in varia loca missi 22,33. male excipiuntur ab Hieronymo Syracusanorum rege 24,6. violantur a Carthaginensibus 30,25. ad Ptolemaeum 31,2. ad Masinissam 11. decem ad constituendas res Graeciae 33,24 et 31. Asiae 37,55. *cf.* et 45,17. ad Antiochum et Philippum 33,35 et 39. ad Magneles oratio 35,31. in Graeciam 39,33. 42,37. in Macedoniam 41,27. Saguntini gratias agunt senatui 28,39. adducunt quosdam Carthaginenses cum pecunia, qui ad conducenda auxilia in Hispaniam traiecerant 30,21. Samnites, Romam missi de pace 8,1. ad Hannibalem 23,42. Sardorum Romam 41,10 et 12. Syphacis, donati ab senatu rom. 27,4. 30,17. Syracusani 22,37. ad Marcellum 25,29. Tarentini ad Hannibalem 24,13. Tarquiniorum exsulum 2,3 et 4. Thracum, petentes amicitiam et societatem Rom. 42,19. Verminae Romam 31,11. legati repetunt bona regum 2,3. in senatum introducti per consules 32,8. iure gentium sacrosancti 2,4. licet viderentur commisisse, ut hostium loco essent, in iis lamen ius gentium valet, *ibid.* contemptui habiti 3,25. interfecti 4,17 et 32. contra ius gentium arma capiunt 5,36. consulunt oraculum 5,15. male ex-

cepti a Samnitibus 7,31. 8,23. decem more maiorum creati, ex quorum consilio res provinciarum compositae 33,24,31,44. 37,55. si repente aliquo mitterentur, singula per oppida qua faciendum iter, iumenta impetrant 42,1. legatis caesis publico in rostris statucae posita 4,17. munera data 9,43. 27,4. 28,39. 30,17. 31,9. 37,3. 42,6 et 19. 43,7 et 8. 44,14. 45,13. aedes liberae hospitio datae, sumtusque decretus 42,6. legatis hostium in aede Bellonae senatus datus 30,21. 33,24. legati imperatorum 2,20. 10,40 et 43 et *alibi passim.*

Legationis ius externis, non civibus, comparatum 6,17.

Legio quot militum 6,22. 7,25. 8,8. 26,28. 29,24. 43,14. prima, secunda, tertia 10,18. 22,53. 33,36. 34,46. quarta 10,18. 26,48. 34,46. quinta 39,30. octava, *ib.* undecima 30,18. duodecima, magna ex parte caesa, *ibid.* tertia decima, *ibid.* undevicesima 27,38. vicesima 27,14 et 38. tota, millia hominum quatuor, Romae in foro securi percussa 28,28. a Gallis Senonibus deleta, ut ne nuntius cladis superfuisset 10,26. Brutlia 8,24. Cannenses 29,24. Caudinae 9,12. Etruscorum 10,5. Faliscorum 4,17. Latinorum 43,14. lintheata Samnitium 10,38. Sabina 2,26. Lucana 8,24. Samnitium 8,38. 9,2. legiones urbanae 6,9. 24,44. 25,3. legiones quatuor vulgo scribebantur 8,8. decem effectae 2,30. 7,25. legiones duodeviginti 24,11. una et viginti 26,28. 27,22. tres et viginti 26,1. 27,36. viginti 30,2. legiones tumultuariae 40,26.

Legionarios veteranos conscribit Scipio 29,1. legionariorum nu-

merus auctus. 42,31. legionarii equites 35,5.
Lembi 33,19. biremes 24,40. Issaici 32,21. piratae 37,27.
Lemnos, insula 28,5.
Lentulus (P.), legatus 33,35.
Leon accusat Apollodorum, impellentem Athenienses ad defectionem 35,50. *idem esse videtur ac Leon*, Ieesiae filius, legatus atheniensis 38,10.
Leon, locus 24,39.
Leonides, laedaemonius, dux Persei 42,51.
Leonnatus Eulyesta, praefectus agematis macedonici 42,51 et 59.
Leonorius, Gallorum regulus 38,16.
Leontini, quorum in urbe Hieronymus occiditur 24,7. eo proficiuntur Hippocrates et Epicydes 29. Leontinorum urbs a M. Marcello eos. capta 30.
Leonum et pantherarum venatio Romae 39,22.
Leptis 30,25. 34,62.
Letus, mons 41,22.
Leucadia, olim peninsula, postea insula, divisa ab Aearnania freto vadoso, quod perfossum manu est 33,7.
Leucae, locus in Laconia 35,27.
Leucas, caput Aearnoniae 32,15. 33,17. 36,11. Leueadem indictum concilium acarnanum 33,16. eam oppugnat Flaminius 17. Leucadis situs, *ibid.* capitur prodicione, *ibid.* Leucas eximitur concilio Acarnanum 45,31.
Leucate, promontorium 26,26. 36,15. 44,1.
Leucaspi, phalanx 44,41.
Leves milites 8,8.
Leusis, sive potius *Eleusis*, locus, quatuor millia ab Alexandria abest 45,12.
Leusis cretensis 38,13.
Lex Aemilia, de minuenda censura 4,24. cf. 9,33 et 34. de

aere alieno 6,35. agraria, *vid.* Agraria et *adde* 6,35. 7,16. de ambitu 7,15. 40,19. annaria 40,44. Aufeia 44,55. Baebia 40,44. Canuleii, de connubio patrum et plebis 4,1. earminis horrendi 1,26. Cineia, de donis et muneribus 34,4. e lege comitia 39,39. consulares 7,56. de consule intra decem annos non reficiendo 40,13. de connubio gentium 4,6. euriata 5,46. 9,38. decem tabularum 3,34. decemvires, quibus tabulis deditur nomen, in aes incisae, et in publico propositae 3,57. de dictatore creando 2,18. duodecim tabularum 6,1,7,17. 9,34. Flavii ut in Tusculanos animadvertatur 8,37. Graeci iudicaria 44,66. Horatia 3,55. Icilla de Aventino 3,32. iugera agri quingenta ne quis plus possideret 7,16. Licinia, de consule ex plebe creando 7,21,22 et 25. Licinia Sextia, de aere alieno, de modo agrorum, de consulatu plebeio 6,35. magistratus plebei ne pateant patricio 4,25. de mulctarum aestimatione 4,30. Oppia, de cultu matronarum 34,1. abrogatur 8. Papiria, qua Aeernanis civitas sine suffragio datur 8,17. de perduellione 1,26. Petillia 37,54. ut plebeiscita omnes Quirites tenerent 3,55. 8,12. plebeiae 3,32. Poetelia, de nundinis et conciliabulis obeundis 7,15. Porcia, pro tergo civium 10,9. de provocatione 2,8. 3,55. 10,9. semper a familia eadem lata, *ibid.* sacra, in sacro monte lata 2,33. aliae sacrae leges 3,32. 4,26. 7,41. 9,39. 36,38. 39,5. senator ne quis, quive senatoris pater fuisset, maritimam navem, quae plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet 21,63. surda et

- inexorabilis 2,55. Terentilla 3, 9 et 10. Trebonia 3,65. 5,10. tribunus militum ubi quis fuisset, ne postea ordinum ductor esset 7,41. tribunis aedilibus, iudicibus, decemviris qui no- cuisset, eius caput Iovi sacrum esset 3,55. tribunis ne collegam adoptare liceat 4,16. tribunorum militum comitia ne fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur 6,35. Valeria de pro- vocatione adversus magistratus ad populum, sacrandoque cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia iuisset 2,8 de vicesima manumissorum 7, 16. de unciario foenore, *ibid.* vetusta, priscis literis verbisque scripta, ut qui praetor maximus sit, Idibus Septembr. clavum pangat 7,3. Voconia, de here- ditatibus mulierum 41,34. Vo- leronis, ut plebei magistratus tributis comitiis fiant 2,56. ne cui album in vestimentum ad- dere petitionis causa liceat 4, 25. ne quis populum sevocaret 7,16. ne quis, nisi noxam me- ruisset, donec poenam lueret, in compedibus aut in nervo te- neatur 8,28. leges regiae 6,1. foenebres 35,7. leges multitu- dinem in unius populi corpus coalescere faciunt 1,8. legum ac poenarum metu excluso, fide ac inreiuorando vivitur Romae sub Numa 1,21. legum publice examinandarum mos 3,34. le- gum causa legati Athenas missi 3,31.
- Liber* vetus linteus Samnitium 10, 38. libri fatales 5,14. 22,9 et 57. 42,2. lintei, repositi in aede Monetae 4,7 et 20 magistratum, *ibid.* Numae. Pompilii septem graeci, septem latini, sub Ia- niculo in duabus arcis lapideis inventi, comburuntur 40,29. si- byllini inspecti 3,10. 5,13. 7,27. 21,62. 29,10. 41,26. vaticini ex senatusconsulto ad praetorem delati 25,1.
- Liberi* sequuntur patrem 4,4.
- Liberi, Liberaeque* aedes 3,55. 41, 33. Libero Liberaeque signa ae- nea ex argento mulctatio pos- ita 33,25.
- Libertas* populo rom. reddita 2,1.
- Libertatis* atrium 25,7. in eo cu- stoditi obsides Tarentinorum, *ibid.* reficitur 34,44. *cf.* et 45,15.
- Libertini* etiam in militiam centu- riat 10,21. 22,11. in navalem militiam descripti 40,18. 42,27. Libertini qui censi 45,14. conii- ciuntur in Esquilinam tribum 15. libertinorum filii in sena- tum ab Ap. Claudio censore le- cti 9,46.
- Libethrum*, oppidum 44,5.
- Libitina* vix sufficiens funeribus 40,19. 41,26.
- Libui* Galli 5,35. 21,38. 33,37.
- Liburni*, gens fera 10,2.
- Libyphoenices* 21,22. 25,40.
- Licinius Macer*, historiae rom. scriptor 4,7,20 et 23. 7,9 10,9.
- Licinius (A.) Nerva*, trib. pl. 41, 10. legatus 42,35. 44,18. praetor 45,44.
- Licinius (C.)*, trib. pl. 2,33.
- Licinius (C.)*, trib. milit. consu- lari potestate 6,31. primus ma- gister equitum de plebe dictus 39. *cf.* et 10,8.
- Licinius (C.)*, legatus Carthaginem missus 21,18.
- Licinius (C.)*, praefectus praesidii Rhizonis et Olcinii, urbium 45, 26.
- Licinius (C.) Calvus*, cos. 7,9. *idem est* qui C. Licin. Calv. Stolo de quo *infra*.
- Licinius (C.) Crassus*, praelor, sortitur iurisdictionem urbanam 42,9 et 10. reficit classem 27. dextro cornu, in proelio adver-

sus Persea, praepositus a fratre consule 58. creatur cos. et obtinet Italiam 44,17. eius res gestae in Gallia 45,12. ei prorogatur imperium 17. legatus in Macedoniam, *ibid.*

Licinius (C.) Lucullus, trib. triumvir epulo creatur, qui legem de creandis triumviris epulonibus tulerat 33,42. triumvir aedi Iuventatis dedicandae 36,36.

Licinius (C.) Nerva, legatus nuntiat victoriam de Gentio 45,3. praetor 14. sortitur Hispaniam ulteriorem 16. legatus reducit obsides in Thraciam 42.

Licinius (C.) Calvus Stolo, plebeius, minorem M. Fabii Ambusti filiam ducit 6,34. creatur trib. pl. 35. leges adversus patriciorum opes promulgat, *ibid.* relictus trib. pl. non patitur creari curules magistratus, *ibid.* decimum trib. pl. relictus, suas leges perfert 42. creatur cos. 7, 2. iterum 9. sua ipsius lege damnatur 16. primus mag. equit. de plebe creatur 10,8. *cf.* et 6,39.

Licinius (L.), praetor 27,8.

Licinius (L.) Pollio, legatus 27,29.

Licinius (L.) Lucullus, aedilis curulis 30,39.

Licinius (Macer), antiquus auctor, citatus 7,9. 10,9.

Licinius (M.), trib. milit. occiditur in proelio 27,12.

Licinius (M.) Crassus non patitur per fundum suum aquam duci 40,51.

Licinius (M.) Lucullus, praetor 39, 6. sortitur iurisdictionem inter peregrinos 8 et 18.

Licinius (M.) Strabo, trib. milit. fortissime dimicans, ab Istris interficitur 41,6.

Licinius (P.), censor 27,34.

Licinius (P.) Calvus, primus ex plebe trib. milit. consulari potestate creatus 5,12. cum ite-

rum trib. milit. consulari potestate crearetur, orat, ut is, qui sibi deferebatur, honos filio suo mandetur 18. eius de praeda Veiorum sententia 20.

Licinius (P.) Crassus pontifex maximus creatur ante aedilitatem 25,5. magister equitum 27,5. censor 6. praetor 21. sortitur iurisdictionem peregrinam 22. cos. 28,38. Brutlios provinciam extra sortem accipit 29,1. gravi morbo afficitur, uli et eius exercitus 10. ei prorogatur imperium 13. copiis coniunctis cum consule, pugnat cum eo adversus Hannibalem 36. eius laudes 30, 1. negat ludos ex incerta pecunia voveri debere 31,9. *cf.* et 34,44. votum praestitit consuli 36, 2. vetat, Q. Fabium Pictorem flaminem quirinalem, qui tum praetor erat, ire in Sardiniam provinciam 37,51. moritur 39, 46. funeris eius causa visceratio data, et gladiatores centum viginti pugnaverunt, *ibid.*

Licinius (P.) Crassus creatur praetor 41,18. excusat se sacrificiis solemnibus impediri, ne in provinciam Hispaniam citeriorem eat 19. fit cos. 42,28. Macedoniam provinciam sortitur 32. proficiscitur 49. male pugnat adversus Persea 58 et 59. pacem petenti Perseo negat 62. altera eius pugna cum Perseo, meliore eventu 66. crudeliter ab eo avaroque in Graecia bellatum 43,4. legatus ad Gallos in Asiam 45,34.

Licinius (P.) Nerva, fraude superat servos 32,33. *cf.* et 36,37.

Licinius (P.) Tegula, carmen condit, quod ab ter novenis virginibus cani iussum 31,12.

Licinius (P.) Varus, aedilis curulis 27,6. creatur praetor 21. legem ad populum fert, ut ludi

- Apollinares certo die celebrarentur 23.
- Licinius* (*Sp.*), trib. pl. suscipit rem militarem impediendam 2, 43.
- Lictor* Horatio laqueum inicit 1, 26. deligat ad palum, *ibid.* et 8,7. *cf.* et 26,16. Sulpicii, tribuni milit. de foro domum se recipientis, forem virga percussit 6,34. lictores a Romulo instituti duodecim 1,8. quatuor et viginti apparent consulibus 2,53. *cf.* et 9,5,11. 27,27. decemvirorum centum et viginti forum implent 3,36. praeiunt proficiscentibus ad bellum 10, 25. 41,14.
- Ligures*, populi 5,35. in Ligures legati missi ad expostulandum, quod Poenos opibus auxiliisque iuissent 22,33. eorum auxilia Hasdrubali parata 27,39. iungunt se Magoni 28,46. 29,5. adversus Ligures varia Romanorum bella 32,29 et *seqq.* 34,56. 35,3,11,21 et 40. Ligures, improviso castra Q. Minncii aggressi, funduntur 36,38. omnes in deditionem veniunt 37,2. circumveniunt et occidunt L. Baebium, praetorem 57. hostes perpetui populi rom. et exercendo militi rom. apprime utiles 39,1. caeduntur a Romanis 32. castra L. Aemilii, proconsulis, oppugnant, et aegre ab eo vincuntur 40,25 et 28. sese dedunt, et in Taurasinos publico sumtu traducuntur 38. alia Ligurum bella 41,16,18,20 et *seqq.* Ligures Alpini 28,56. 29,5. Apuani 40,41. Celaelates, Cerdiciates 32, 29. Ilvates, *ibid.* Ingauni 40,25. Montani 40,41. Statiellates vincuntur a M. Popillio, cos. 42, 7. se dedunt 8. venditos senatus iubet redimi, *ibid.* de Liguribus triumphus 40,59. 41,17. ligustini populi 31,10. 39,21. Ligustini Ilvates 32,31. ligustini montes 34,8. ligustinum bellum 35,4. scutum 44,35.
- Ligurius* (*Cn.*), trib. milit. cadit in pugna 33,22.
- Ligustinus* ager viritim divisus 42,4.
- Ligustinus* (*Sp.*) 42,34. eius ad populum oratio, *ibid.*
- Lilybaeum* 25,31. 27,5. ad Lilybaeum pugna navalis 21,50.
- Limnaea* deditur M'. Acilio, cos. 36,14.
- Lingos*, mons 32,13.
- Lingones* cum Boiis, pellunt Etruscos et Umbros agro 5,35.
- Linterni* arenae 22,16.
- Lintribus* utuntur pedites in traiciendo Rhodano 21,27.
- Liparae* insulae 21,49.
- Liparenses* piratae 5,28.
- Liris* fl. 10,21. 26,9 et 34.
- Lisinae*, urbs Thessaliae 32,14.
- Lissus*, oppidum 44,30.
- Litabrum*, oppidum in Hispania munitum et opulentum, vineis expugnat C. Flaminius 35,22.
- Litana*, silva in Gallia Cisalpina 23,24. in ea exercitum L. Postumii cos. delent Galli, *ibid.* ad eam octo millia Gallorum caesa 34,22 et 42.
- Litatio* ac perlitatio in sacrificiis 41,19.
- Literae* laureatae 5,28. 45,1.
- Literas* attulit in latinum Evander 1,7.
- Literum* 23,35. 38,12. eo colonia deducta 32,29. 34,45. in Linternum secedit Scipio Africanus, ibique moritur 38,52 et 53.
- Liternus*, fl. 32,29.
- Litubium*, oppidum Ligurum, se dedit Romanis 34,29.
- Livius*, poeta, ab saturis ausus primus argumento fabulam serere 7,2. *cf.* et 27,37.
- Livius* (*C.*), pontifex creatur in M'. Pomponii Mathonis locum

- 26,23. aedilis curulis 29,38. praetor cum cognomine Salinatoris 30,26. sortitur Bruttios 27. praest equitibus alariis, in pugna adversus Boios 35,5. petit consulatum, sed repulsam patitur 10. moritur 43,13.
- Livius (C.) Salinator*, creatur praetor 35,24. sortitur classem 36,2. lustrat classem 42. Samen Zacynthumque populatus, pervenit Piraeum, *ibid.* ei occurrit Eumenes cum tribus navibus, *ibid.* traiecit Delum, *ibid.* Deli retinetur ab adversis ventis 43. vincit classem Antiochi 44 et 45. Ilii sacrificat Minervae 37,9. caput Seston, *ibid.* oppugnat Abidum, *ibid.* obsidionem relinquit 12. tradit L. Aemilio Regillo classem 14. censet obstruendum esse exitum portus Ephesini, *ibid.* in Lyciam missus, fugat Lycios 16. legatus ad Prusiam, Bithyniae regem, missus, eundem revocat ad consilia pacis 25. creatur cos. 38,35.
- Livius (L.)*, trib. pl. 9,8.
- Livius (L.)*, praetor 45,44.
- Livius (M.)*, consul legatus Carthaginem missus 21,18. octavo post damnationem anno reducit a consulibus in urbem 27,34. pro cognato, M. Livio Macato, dicit in senatu, *ibid.* ad secundum consulatum paene invitatus protrahitur, *ibid.* aegre se reconciliari patitur cum Nerone collega 35. irae plenus adhuc in cives, proficiscitur ad bellum 40. egregia eius victoria de Hasdrubale 46—49. triumphat 28,9. dictator creatur 10. ei in annum prorogatum imperium, *ibid.* volonum exercitum in Galliam ex Etruria traducit 29,5. ei prorogatur imperium 13. creatur censor 37. Salinatoris quare cognomen invenerit, *ibid.* pravam eius certamen cum collega Nerone, *ibid.* praetor tribum Maeciam, populum rom. omnem, quatuor et triginta tribus, aerarios relinquit, *ibid.* cf. et 36,36. 39,3.
- Livius (M.)* Tarentum tuetur 24,20. urbe capta ab Hannibale in arcem confugit 25,10. arcem defendit 11 et 26,39. de eo certamen in senatu 27,25.
- Livius (M.) Dentor*, cos. 10,1. eo consule, aequicum bellum redintegratum, *ibid.* creatur pontifex inter primos et plebe 9. praeit verba devotionis P. Decio 28. propraetor 29.
- Livius (M.) Macatus* 27,34.
- Livium (T.)*, quae causae ad res populi rom. scribendas impulerint, *Praef.* quo tempore vixerit 4,20. 28,12. cur sequatur Polybium 33,10.
- Loca* et lautia legatis decreta 28,39. 30,17. 33,24. 35,23. 42,26. locorum divisio in spectaculis 1,35. 34,54. locis sanctitate insignibus etiam afflicta miracula 24,3.
- Locrenses* 23,30. 24,1. 29,9. Locrenses in Graecia restituti Aetolis 33,34.
- Locri*. Apud eos fanum, in quo thesauri Proserpinae, quos diripit Pyrrhus 29,18. deficient post cannensem cladem ad Poenos 22,61. cf. et 23,30 et 24,1. oppugnantur a Crispino 27,25. recipiuntur a Scipione 29,6,7. qui iis Pleminium praefectum imponit 8. in eos impotenter saevit Pleminius, *ibid.* et 9. eorum querelae per legatos delatae ad senatum 16,17,18. libertas iis legesque suae restituuntur a senatu 21. cf. et 31,12.
- Locris* in Graecia 26,26. 28,6.
- Locustarum* vis ingens, ita ut unde advenissent, parum constaret, circa Capuam omnem agrum

- complevit 30,2. *cf.* et 42,2. earum tantae nubes a mari vento in Apuliam illatae, ut examinibus suis late agros operirent 42,10.
- Longarus* bellum cum Demetrio, Philippi Macedoniae regis patre, gessit 31,28.
- Longula*, opp. 2,33. a Coriolano Romanis adimitur 39. *cf.* et 9,39.
- Longuntica* 22,20.
- Loracina*, fluvius 43,6.
- Loryma*, portus 37,17. viginti paulo amplius millia ab Rhodo abest 45,10.
- Lua Mater* 8,1. ei arma caesorum Volscorum data a consule, *ibid.* ei dicata spolia hostium 45,33.
- Luca*, urbs 21,59. eo colonia deducta 41,17.
- Lucani* pugnant cum Samnitibus adversus Alexandrum epirenses 8,17. recipiuntur a Romanis in fidem 19 et 25. deficiunt, fraude impulsu 27. in eorum regionem transeunt exercitus rom. 9,20. Lucanorum oratores petunt in amicitiam Rom. recipi 10,11. foedus cum iis ictum 12. eorum seditio comprimitur 18. deficiunt ad Poenos 22,61. Lucanorum aliquot ignobilia oppida expugnat Ti. Sempronius cos. 25,1. dedunt se Romanis 27,15. 28,11. lucanae legiones saepe fusae ab Alexandro epirensi 8,24. Lucani montes 9,17. lucanus exsul veruto transigit Alexandrum epirenses 8,24.
- Luceria*, urbs 9,2 et 12. 22,9. 23. 37. 24,3. in ea servati obsides Romauorum, ad Caudium dati Samnitibus 9,12. obsessa et capta a Romanis 15. amissa, et recepta 26. colonia eo deducta, *ibid.* oppugnatur a Samnitibus 10,35.
- Luceres*, tribus antiqua 1,13. 10,6. equitum centuria 1,13 et 36.
- Lucerini* 9,2. ad lucerinum finem pugnatum cum Samnitibus, duce Atilio cos. 10,35. ob servatam fidem a Romanis laudantur 27,10.
- Lucretia*, uxor Collatini 1,57. stuprum ei per vim oblatum a Sex. Tarquinio 58. illa vocat patrem et virum, *ibid.* cultro se occidit, *ibid.*
- Lucretius* (C.), duumvir navalis 40,26.
- Lucretius* (C.) *Gallus*, creatur praetor 42,28. sortitur provinciam, quo senatus censuit 31. ei decernitur classis 35 et 48. acerbae eius injuriae in Chalcidenses 43,9. accusatur, et damnatur 10.
- Lucretius* (Hostus) *Tricipitinus*, cos. 4,30.
- Lucretius* (L.) *Flavus*, cos. vincit Aequos acie 5,29. trib. mil. cos. pot. 32. adversus Volsinienses profectus, eos vincit, *ibid.*
- Lucretius* (L.) *Tricipitinus*, cos. ingentem Volscorum multitudinem fundit 3,8. cum ingenti praeda Romam redit, et de Volscis Aequisque triumphat 10.
- Lucretius* (L.) *Tricipitinus*, trib. mil. cos. pot. 6,4. iterum 21. tertium 22.
- Lucretius* (L.), quaestor, per insidias interceptus, traditur venienti in Ligures Hannibali 21,59.
- Lucretius* (M.), trib. pl. 27,5.
- Lucretius* (M.), trib. pl. 42,19. a fratre praetore praemissus, naves a sociis ex foedere exigit 48.
- Lucretius* (P.), cos. 2,15.
- Lucretius* (P.), praefectus urbis, differt actiones tribunitias in adventum consulum 3,24.
- Lucretius* (L.) *Tricipitinus*, trib. mil. cos. pot. 4,44. iterum 47.
- Lucretius* (Sp.), Lucretiae pater

- 1,58. praefectus urbis a rege relictus 59. suffectus Bruto, non sufficientibus viribus ad consularia munera obeunda, intra paucos dies moritur 2,8.
- Lucretius* (*Sp.*), aedilis plebis, creatur praetor 28,38. ei prorogatum imperium 29,13. rursumque, ut Genuam oppidum, a Magone poeno dirutum, exaedificaret 30,1. mittitur legatus in Africam 31,11.
- Lucretius* (*Sp.*), praetor 42,9. occupat castralla super Tempe 44,7.
- Lucretius* (*T.*), cos. 2,8. Etruscus caedit 11. iterum cos. 16.
- Luctus* triginta diebus finitus post cannensem cladem 22,56. in luctu purpura et aurum deponuntur 34,7.
- Lucumo*, potens divitiis, commigrat Romam 1,34. eius pater Demaratus, *ibid.* eius uxor Tanaquil, *ibid.* ei, carpento sedenti, aquila pileum aufert, et rursus capiti reponit, *ibid.* vocatur L. Tarchinius Priscus, *ibid.* vid. L. Tarq. Prisc.
- Lucumo*, iuvenis praeptens, corrumpit uxorem Aruntis Clusini 5,33.
- Lucus*, quo se Numa, velut ad congressum Deae, sine arbitris conferebat, sacratus Camoenis 1,21. lucus Dianae 27,4. Ferentinae, ad quem concilia latinorum populorum habita 1,50 et 52. 7,25. Feroniae 26,11. 27,4. Iunonis Lacinae 24,3. Iunonis Sospitae 8,14. Maricae 27,37. Martis 41,13. Petelinus 6,20. 7,41. Stimulae 39,12. luci fanaque sacrosancta 35,51.
- Ludi* a Romulo editi 1,9. a Tarchinio Prisco, qui deinde solemnes annui mansere, Romani, Magnique varie appellati 35. a praetoribus urbis 27,23. ab aedilibus plebeis et curulibus 6,42. voti a dictatoribus 5,19. 7,11. a consulibus 31,9. 36,2. a variis imperatoribus 28,45. 31,49. 39,22. 40,44 et 45. religionis causa 39,22. belli causa 22,9 et 10. 27,33. 30,27. concordiae causa 4,12. 6,42. pestilentiae causa 7,2. 27,23. ludi apollinares, eorumque origo 25,12. eos populus coronatus spectavit, *ibid.* cf. et 26,23. 27,11. in perpetuum voti 27,23. circo inundato, extra portam Collinam, ad aedem Erycinae Veneris parati 30,38. apollinaribus ludis ante diem quintum Idus Quinctiles solis eclipsis 37,4. capitolini 5,50. circenses 30,27. 44,18. Consualia 1,9. funebres, editi a Scipione 28,21. ludi funebres per quadriduum in foro, mortis M. Valerii Laevini causa, a filiis eius facti, in quibus quinque et viginti paria gladiatorum 31,50. per triduum a filiis M. Aemilii Lepidi 23,30. funeris P. Licinii causa 39,46. Isthmii 33,32. Magni ex instauratione Romae parati 2,36. ad hos ludos venit magna vis Volscorum 37. tumultus causa voti 4,27. a Camillo voti 5,19. ex auctoritate patrum voti a dictatore 7,11. voti aeris trecentis triginta tribus millibus, trecentis triginta tribus triente 22,10. voti a consule Acilio Glabrione 36,2. ludi Megalesia dicti 29,14. nemei 27,30 et 31. olympici 27,35. plebei in unum diem instaurati 27,21. 28,10. 39,7. in biduum instaurati 25,2. 27,36. 29,38. 33,42. ter instaurati 23,30. 25,2. 30,26. quinquies toti instaurati 38,35. septies instaurati 29,11. 33,25. Romani, etiam Magni dicti 1,35. magnifice facti 25,2. semel instaurati 27,6,21 et 36. 30,26. 39,7. biduum instau-

- rati 29,38. triduum instaurati 23,30. ter toti instaurati ab aedilibus curulibus 28,10. 29,11. 33,25 et 42. 38,35. quater instaurati 32,27. sceniei, quando primum instituti, et quare 7,2. per quatrimum primum facti ab aedilibus curulibus 24,43. magnifice apparateque facti 31,4. Taurilia 39,22. ludorum solemnia intermittere, nefas 5,1. ludi ab aedilibus ex mulctaticia pecunia facti 10,23. ludorum causa epulum Iovis 25,2. 27,36. 29,38. in ludis senatoria loca secreta a populo 34,54. ludorum sumtus, graves non modo Italiae ac sociis latini nominis, sed etiam provinciis externis, circumscripti 40,44. sumtum in ludos vix tolerabilis opulentis regnis insania 7,2. ludi primum de incerta pecunia voti 31,9. ludi, iniussu senatus voti, non finit de aere publico 36,36. pontifices negant pertinere ad religionem, quanta impensa ludi fiant 39,5. ludos ob res bene gestas, quando primum coronati spectaverint 10,47.
- Ludi literarum in tabernis, in foro* 3,44. strepunt discentium vocibus 6,25.
- Ludiones ex Etruria acciti* 7,2. ludionum convivalia oblectamenta quando primum Romae addita epulis 39,6.
- Luna pernox* 32,11. lunae defectu crepitus aeris nocte silente cieri solet 26,5. lunae eclipsis praedieta a C. Sulpicio Gallo, trib. milit. 45,37. Lunae aedes 40,2.
- Luna, urbs* 39,21. 41,17. 43,11.
- Lunae portus* 34,8. 39,21 et 32. 34,8.
- Lunensem agrum depopulantur Ligures* 34,56. Lunensium et Pisanorum de agris controversia 45,13.
- Lupa mammas Romulo et Remo praebet, et lingua pueros lambit* 1,4. simulacra infantium, conditorum urbis, sub uberibus Lupae posita 10,23.
- Lupercal* 1,5.
- Lupus Marti proprius* 10,27. lupus in Gallia vigili gladium, e vagina raptum, abstulit 21,62. lupus intrat Romanorum castra, evaditque, laniatis obviis, intactus 21,46. lupus nocte portam Capnae ingressus laniat vigilem 27,37. lupus Romae agitat, eum porta Collina intrasset. Esquilinam magno consecretantium tumultu evasit 41,13. lupi ferret in oppugnantes urbem iniecti 28,3. luporum simulacrum 22,1.
- Luscinus, regulus Hispaniae ulterioris* 33,21.
- Lusitania* 21,43. 27,20. Lusitaniae montes 21,43.
- Lusitani vincuntur a P. Cornelio Scipione, caesis duodecim milibus* 35,1. caedunt Romanos 37,46. fouduntur a L. Aemilio Paulo, caesaque sunt decem et octo millia armorum 37,57. et sex millia a C. Atinio praetore 39,21. de Lusitanis triumphat C. Calpurnius Piso, praetor 42. iis subactis, triumphat L. Postumius Albinus 41,3 et 11.
- Lustratio exercitus apud Maedonas* 40,6.
- Lustrata, urbs* 35,9. lustratum oppidum 42,20.
- Lustrum, propter Capitolium captum, et occisum consulem, condi religiosum est* 3,22. lustra varia 1,41. 3,3 et 24. 10,9 et 47. 21,43. 27,36. 29,37. 35,9. 38,36. 41,2. 42,10.
- Lutarius, Gallorum regulus* 38,16.
- Lutatius (C.), triumvir coloniae deducendae a Boiis comprehenditur* 21,25. post sextum deci-

mum annum servitute eximitur a Servilio, consule 30,19.
Lutatius (Cn.) *Cerco* 42,6.
Lutatius (Q.) *Cerco*, eo consule, pax data Carthaginiensibus 30,44.
Luxus Romam invecus ab exercitu asiatico 39,6. *cf.* et 34,4. Romae coëreclur a censoribus 39,44.
Lycæonia 37,54. donatur Eumeni 38,39.
Lyceum Athenis incensum a Philippo 31,24.
Lyceus Pan 15.
Lycia 33,19,41. 37,15. Lyciae caput, Patara, *ibid.*
Lycii fusi fugatique a Romanis 37,16. attributi Rhodiis 38,39. queruntur de crudelitate Rhodiorum 41,10. vexantur bello ab Rhodiis 30. iubentur esse liberi 44,15.
Lychnidus, oppidum, capitur 27,32. *cf.* et 33,34 43,9,10 et 21.
Lyciscus, Aetolorum praetor 42,38 45,28.
Lycus aethacus, praefectus Aetolorum et Boeotorum in Persei exercitu 42,51.
Lycortas, megalopolitanus, princeps legationis Achaeorum, ad Romanos 38,32. praetor Achaeorum, indicit concilium 39,35. eius ad Ap. Claudium oratio 36.
Lycurgi disciplina, cui per septingentos annos assueverant Lacedaemonii, abrogatur 38,34. 39,33 et 37.
Lycurgus, tyrannus Lacedaemoniorum 34,26.
Lycus in Dassaretiis 32,9.
Lydia donatur Eumeni 38,39.
Lyncestae, populi 45,30.
Lyncus, oppidum 26,25. 31,33.
Lysimachia, urbs 32,34. 34,57. diripitur et incenditur a Thracibus 33,38. eam restituere cupit Antiochus, *ibid.* ut Seleuco

filio eam det regni sedem 40. *cf.* et 35,15.
Lysimachus, Philippi amicus, in consilium ab eo adhibetur ad indicium Demetrii 40,8.
Lysinoe, urbs 38,15.
Lysis, fluvius, *ibid.*

M

Macedonia 1,1. 9,18. Macedoniam populantur Dardani 27,33. tota se dedit Aemilio Paulo, consuli 44,45. de Macedonia senatusconsultum 45,18. ei libertas datur 29. dividitur in quatuor regiones, *ibid.* et 30.
Macedones 7,26. eorum legati in senatum introducti queruntur de M. Aurelio 30,42. Macedonum legio in Hannibalis exercitu 33. Macedonum gentis nobilitas 31,1. Macedones terrentur foeditate vulnorum, romanis armis illatorum 34. eorum animos sibi conciliare studet Philippus 32,5. copiarum numerus 33,4. Macedonum cum Romanis pugna ad Cynoscephalas 33,7—10. intersectorum ossa legit Antiochus ad Cynoscephalas 36,8. expelluntur urbibus Athamaniae 38,1. offenduntur a Philippo 40,3. eorum classis fugatur a Romanis 44,30. Macedones inter et Romanos fortuna, non iussu imperatorum, commissum certamen 44,40. vincuntur a Paulo Aemilio 40—42. belli finis 45,9. Macedonum regno quomodo et per quos creverit, *ibid.* post mortem Alexandri in multa regna distractum, *ibid.* Macedonum principes in Italiam ire iubentur 32. Macedonibus interdicta auri et argenti metalla 45,29. et connubia extra fines suos, *ibid.*

- Macedonica* phalanx 9,19. praeda 45,33 et 39. macedonici exercitus romanis comparati 9,19. macedonici belli causae cum Philippo 35,1,5. item cum Persa 39,23. macedonici exercitus lustratio 40,6. macedonicum mare 44,11.
- Macella*, urbs Siciliae, deficit a Romanis 26,21.
- Macellum* Romae incendio consumitur 26,27. reficitur 27,11.
- Machanidas*, tyrannus Lacedaemoniorum; bello petit Achaeos 27,29, cf. et 28,5. Eleos, Olympiorum solenne ludicrum parantes, aggredi statuit 28,7. metu Philippi comprimitur, *ibid.*
- Macra Come*, oppidum 32,13.
- Macra*, fluvius 39,32. 40,41.
- Macri campi* 41,22. 45,12.
- Macris*, insula 37,13,28 et 29.
- Maduateni*, Thraciae populi 38,40.
- Madytus*, Chersonesi urbs 31,16. 33,38.
- Maender*, fl. 37,45 et 56. eius amnis fontes Celacnis oriuntur 38,13. vado superari non potest 12.
- Maecia*, tribus addita 8,17. cf. et 29,37.
- Maecilius* (P.), trib. pl. 2,58.
- Maecilius* (Sp.), absens quantum trib. pl. creatur 4,48. turbator vulgi, *ibid.*
- Maedi*, populi 26,25. 28,5.
- Maedica*, regio 26,25. 40,21. in Maedicam exercitum ducit Philippus, *ibid.*
- Maelius* (P.), trib. milit. consulari potestate 5,12. iterum 18.
- Maelius* (Q.), trib. pl. 9,8.
- Maelius* (Sp.), ex equestri ordine, largitiones frumenti facere instituit in annonae caritate 4,13. de regno parando agitatur, *ibid.* vocatur ad dictatorem Cincinnatum 14. ab Ahala Servilio magistro equitum occiditur, *ibid.*
- factum defendit dictator 15. domus eius diruitur 16.
- Maenium* atrium 39,44.
- Maenius* (C.), cos. vincit Aricinos Laviniosque 8,13. triumphat, *ib.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* quaestionum de coniuratis excrcendarum causa dictator 9,26. ei minuitur accusationem nobilitas, *ibid.* cf. et 9,34. eius oratio 9,26. abdicat se dictatura, et, reus factus, absolvi-tur, *ibid.*
- Maenius* (C.), praetor 40,35. exercet quaestiones de veneficiis 43.
- Maenius* (L.), trib. pl. rogationem de unciario foenore fert 7,16.
- Maenius* (M.), trib. pl. legis agrariae lator 4,53. impedit delectum, *ibid.*
- Maenius* (M.), trib. pl. 6,19. dedit se in seditione Manliana auctoritati patrum, *ibid.* diem dicit Manlio, *ibid.* et 20.
- Maenius* (M.), trib. milit. in pugna cum Magone poeno cadit 30,18.
- Maenius* (P.), trib. milit. consulari potestate 5,12.
- Maenius* (Q.), praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 43,4.
- Maenius* (T.), praetor 39,6. sortitur iurisdictionem inter cives 8 et 18. trib. milit. 40,35.
- Maesia* silva 1,33.
- Magaba*, mons 38,19. petunt eum Tectosagi Galli, *ibid.*
- Magalus*, regulus Boiorum 21,29.
- Magister* equitum primus Sp. Cassius 2,18. primus de plebe, C. Licinius 6,39. magistro equitum cum dictatore aequatum imperium 22,25 et 26. sine magistro equitum dictator 23,22 et 23.
- Magistratus* curulis 4,7. cum sine magistratu curuli respublica esset, creatur interrex, *ibid.* plebeius nullus auspiciato creatur 6,41. magnos decet esse minus

diuturnos 4,24. magistratus plebei sacrosancti 2,33. nulli patrum licuit eum magistratum capere, *ibid.* magistratus non creandus sine provocazione 3,55. qui sine magistratu rem gessit, triumphare non potest 28,38. L. tamen Lentulus, qui sine magistratu rem gesserat in Hispania, ovans urbem ingreditur 31,20. magistratum gesturi, intra quintum diem in leges iurare debebant 50. magistratus duos curules unus nec capere potest, nec gerere 39,39. magistratum eundem intra decem annos non capiendum, plebiscitis cautum 7,42. duo magistratus uno anno non gerendi, *ibid.* magistratus et senatores pecuniam sponte conferunt ad supplementum classis 26,36. magistratus minores Romae circumire vigilias iussi 32,26. 39,16. magistratus cuncti circa omnia pulvinaria victimis maioribus sacrificant, prodigiorum procurandorum causa 43,15. magistratum romanorum prisca modestia 42,1. avaritia et superbia 43,2. crudelitas 4 et 6. magistratum libri citati 4,20. 39,52. magistratibus ineundis solemnibus dies. *cf.* Anni consularis principium.

Magius (C.) Atellanus 24,19.

Magii (Dec.), Campani, constans erga Romanos fides 23,7. victus in Hannibalis castra ducitur 10. navi Carthaginem missus, tempestate fertur Cyrenas, *ibid.* confugiens ad statuam regis Ptolemaei, liberatur, *ibid.* manere mavult in Aegypto, quam redire in Italiam, *ibid.*

Magnesia, urbs super Maeandrum, dedit se Romanis 37,45.

Magnesia, urbs ad Sipylum 36,43. 37,10,11 et 37. se dedit Roma-

nis 37,44. Eumeni a Romanis tribuitur 56.

Magnesia, Graeciae regio 42,54. 44,11.

Magnetarches, summus Magnetum magistratus 35,31.

Magnetes pronuntiantur liberi 33,32 et 34. eorum concilium Demetriade 35,31. ad Magnetes legatorum roman. oratio, *ibid.* eos frustra tentat T. Quinctius 39.

Magni Campi, locus 30,8.

Mago, frater Hannibalis 21,47. proelio ad Trebiam in insidiis collocatur 54. in cannensi pugna mediam aciem cum Hannibale tenet 22,46. res a fratre Hannibale gestas Carthaginensibus exponit 23,11 et 12. annulos aureos, e digitis occisorum Romanorum detractos, in curiae vestibulo effundi iubet, *ibid.* cum eo Hannonis disceptatio 13. mittitur in Hispaniam 32. vincitur ab Illiturgin 49. mittitur ab Hasdrubale fratre ad conquisitionem militum 24,42. Hasdrubali, Gisgonis filio, coniunctus, vincit P. Scipionem 25,32 et 34. Hasdrubali fratri se iungit 35. eius castra a Marcio capta 39. venit ex ulteriore Hispania cum Hasdrubale, Gisgonis filio, ad Hasdrubalem fratrem 27,20. in fugam vertitur 28,2. delectum in Hispania cum Hasdrubale, Gisgonis filio, habet, et cum eo bellum instaurat 12. equestri proelio vincitur 13. it Gades, dissipaturque eius exercitus 16. Gadibus ex fuga subsistit 23. inbetur a senatu carthaginensi classem, quam Gadibus haberet, in Italiam traicere 36. a Gaditanis intra urbem non admittitur 37. ex minore Balearum insula in Italiam traicit 46. capit Genuam, *ibid.* Gallos et Ligures

- in concilium vocat 29,5. vincitur a Romanis 30,18. femore transfixo vulperatur, *ibid.* profugit in Liguriam 19. ex vulnere moritur, *ibid.*
- Mago*, legatus Poenorum ad Philippum 23,34.
- Mago*, ex gente Barcina, cognatus Hannibalis, capitur 23,41.
- Mago*, Poenorum dux, Carthaginem Novam tuetur 26,44. se, arcem, et praesidium Scipioni dedit 46. Romam mittitur eum quindecim captivis senatoribus 51.
- Maharbal*, Himilconis filius, oppugnationi Sagunti praeficitur ab Hannibale proficiente in Oretanos Carpetanosque 21,12. depopulatur sociorum populi romani agros 45. persequitur Romanos, a Trasimeno fugientes 22,6. praefectus equitum, suadet Hannibali post eladem Romanorum ad Cannas, ut quamprimum Romam petat 51. *cf.* et 23,18.
- Malacini*, 33,21.
- Malea* 31,44 et 47. 32,16. 36,42. 42,56.
- Maleae* promontorium 34,32.
- Maleventum* 9,27. 10,15.
- Maliacus* sinus 27,30. 31,46. 32,4. et 32. 36,14.
- Malitiosa* silva 1,30.
- Maliensis* ager in Graecia 42,40.
- Malleoli*, ignita tela 38,6.
- Malloea* Perrhaebiae 31,41. 36,13. 39,25. vi capitur a Menippo, duce Antiochi 36,10. Malloeam capit Philippus 13. capitur et diripitur a Romanis 42,67.
- Mamertini* 28,28.
- Mamilius* (C.) *Vitulus* primus ex plebe curio maximus creatur 27,8. praetor 35. sortitur Siciliam 36. et 38. legatus ad Philippum 30,26. pestilentia moritur 41,26.
- Mantius* (L.), Tusculi dictator, auxilium fert Romanis 3,18. romana civitate donatur 29.
- Mamilius* (Oct.) *Tusculanus*, ab Ulysse Deaque Circe oriundus 1,49. ei filiam nuptum dat Tarchinius Superbus, *ibid.* ad eum exsulatum abijt soeer 2,15. concitat triginta populos adversus Romanos 18. in pugna ad Regillum laeum vulneratur 19.
- Mamilius* (Q.), aedilis plebis 27,36.
- Mamilius* (Q.) *Thurinus* praetor creatur, cum aedilis pl. esset 28,10. sortitur iurisdictionem peregrinam, sed accipit Galliam, *ibid.*
- Mandonius* 22,21. frater Indibilis, Hergetum reguli 26,49. eius uxor capta flens ad pedes Scipionis procumbit, obtestaturque, ut eam seminarum impensus custodibus commendaret, *ibid.* Mandonius deficit ad Romanos 27,17. ei coniux et liberi redduntur, *ibid.* deficit, et, concitatis popularibus, agros sociorum populi romani depopulatur 28,24. magna pugna vincitur 33. petenti veniam ignoscit Scipio 34. deficit a Romanis, sed comprehensus traditur ad supplicium 29,3.
- Mandropolis*, oppidum in Asia minore, ad quod Cn. Manlius consul in bello contra Gallograecos castra posuit, 38,15.
- Manduria*, oppidum in Sallentinis, a Q. Fabio cos. vi capitur 27,15.
- Manes* 1,20. Manium placandorum ritus edocere debebat pontifex max. *ibid.* Diis Manibus Tellurique se devovet Decius 8,9.
- Manilius* (P.), legatus in Illyricum 45,17.
- Manilius* (Sex.) in secessione militum cum M. Oppio summae rerum praest 3,51.
- Manipulus* 1,52. 7,24. leves vice-

- nos milites, aliam turbam scu-
tatorum babebat 8,8.
- Manliae* gentis decreto cautum,
ne quis deinde M. Manlius vo-
cetur 6,20.
- Manliana* imperia 4,29. 8,7.
- Manlianus* saltus in Hispania 40,39.
- Mantii Acidini*, duo iuvenes illu-
stres, tribuni militum 42,49.
- Manlius (A.)*, (cui in *Livii exempla-*
ribus *perperam* apponitur *prae-*
nomen C.) cos. 2,54. accusatur
post consulatum, *ibid.* tribunus,
eius accusator, domi interfici-
tur, *ibid.* legatus Athenas mis-
sus legum causa 3,31. decemvir
creatur 33.
- Manlius (A.)*, trib. mil. cos. pot.
4,61. iterum 5,8. tertium 16.
legatus, auream crateram do-
num Apollini Delphos fert 28.
a Liparensium piratis captus et
dimissus, *ibid.*
- Manlius (A.)*, trib. milit. interfici-
tur 27,27.
- Manlius (A.) Capitolinus*, trib.
mil. eos. pot. 6,1. iterum 11.
tertium 21. quartum 36. frater
M. Manlii Capitolini, eum eo
vestem non mutat 20.
- Manlius (A.) Torquatus*, praetor
creatus 45,15. sortitur Sardi-
niam, sed in provinciam ire
nequit, exercendis iudiciis ex
senatusconsulto retentus 16.
- Manlius (A.) Vulso*, cos. 40,59.
male rem gerit adversus Istros
41,5—8. populatur Istriam 14.
obsidet Nesaetium opp. 15. di-
mittitur Romam, *ibid.*
- Manlius (C.)*, trib. mil. cos. pot.
6,30. male rem gerit, *ibid.*
- Manlius (Cn.)*, cos. 2,43. in proe-
lio occiditur 47.
- Manlius (Cn.)*, cos. 7,12. Tiburtes
ad moenia Romae vincit, *ibid.*
secundum cos. 16. adversus Fa-
liscos proficiscitur, *ibid.* legem
de vicesima manumissorum in
castris fert, *ibid.* interrex 17.
censor 22. magister equitum 28.
- Manlius (Cn.) Vulso*, aedilis cu-
rulis 33,25. creatur praetor 42.
sortitur Siciliam provinciam 43.
coloniae deducendae triumvir
34,53. 35,9. cos. 37,47. susci-
pit bellum adversus Gallograe-
cos 38,12. eius iter ab Epheso
ad Tolistoboiorum fines 12—15.
eius ad milites oratio 17. ag-
greditur Tolistoboios, Olympum
montem insidentes 20. capit eo-
rum castra 23. res eius gestae
adversus Tectosagos et Trocmos
24—27. ad eum legationes Asiae
37. it in Pamphyliam, *ibid.* foe-
dus facit cum Antiocho 38. res
regum et urbium componit 39.
traicit in Thraciam 40. eum in-
vadunt Thraeces, et partem prae-
dae abigunt, *ibid.* in Thessaliam
traducit exercitum, et Apollo-
niae hibernat 41. petit trium-
phum 44. legati ipsius contra-
dicunt, *ibid.* et 45 et 46. se
defendit 47. triumphus ei de-
cernitur 50. de Gallis Asiaticis
triumphat 39,6. petit censuram
40.
- Manlius (L.) Imperiosus*, clavi fi-
gendi causa dictator dictus 7,3.
delectum habere conatur, fru-
stra, *ibid.* ob delectum acerbius
habitum ei dies a M. Pomponio
trib. pl. dicta 4. eius crudelitas
in filium, et filii generosum fa-
ctum, *ibid.* et 5. Manlio remissa
causae dictio, *ibid.*
- Manlius (L.)*, praetor, in Galliam
mittitur 21,17. eius exercitus
caeditur a Boiis 25. Concordiae
aedem vovit 22,33. 23,21. petit
consulatum 22,35.
- Manlius (L.)*, quod legatos cartha-
ginienses pulsasset, per faciales
traditur legatis, et avehitur Car-
thaginem 38,42.
- Manlius (L.)*, quaestor 45,13.

Manlius (L.) Acidinus, praetor 26, 23. urbanus 27, 4. praest ex-
citui ad Narniam 43 et 50. ei
Hispania provincia traditur a
Scipione 28, 38. eius in Hispa-
nia res gestae 29, 2, 3. ei proro-
gatur imperium 13. prohibetur
a trib. pl. M. Porcio Laeca ne
ovans urbem iniret, cum ab se-
natus impetrasset 32, 7.

Manlius (L.) Acidinus, creatus
praetor, sortitur Hispaniam ci-
teriore 38, 35. cum Celtiberis
configit 39, 21. impetrat ova-
tionem 29. legatus in Galliam
Transalpinam 54. triumphus co-
loniae Aquileiae deducendae 55
et 40, 34. cos. 43.

Manlius (L.) Capitolinus, trib. mil.
consulari potestate 4, 42.

Manlius (L.) Torquatus, legatus
10, 26.

Manlius (L.) Torquatus, pontifex,
moritur 30, 39.

Manlius (L.) Vulso, praetor 32,
27. sortitur Siciliam 28. cos.
Cn. Manlii frater 38, 20.

Manlius (M.), trib. milit. consulari
potestate 4, 44.

Manlius (M.), cui Capitolino fuit
cognomen, creatur cos. 5, 31.
facit ludos magnos, *ibid.* ingre-
ditur urbem ovans, *ibid.* servat
arcem rom. 47. interrex 6, 5.
pravae eius adversus patres mo-
litiones 11. seditionem movet
14 et 15. mittitur in carcerem
16. e carcere quare eductus 17.
eius seditio renovatur 18. advo-
cata domum plebe, invehitur in
patres, et de regno incipit a-
gere, *ibid.* tribuni plebis sese
adversus eum iungunt senatui
19. ei dies dicitur 20. eius de-
fensio, *ibid.* damnatus, de saxo
Tarpeio deiicitur, *ibid.* ei mor-
tuo adiectae notae, *ibid.*

Manlius (P.), trib. milit. consulari
potestate 6, 30. ei sine sorte,

extra ordinem, Volsci provincia
data, *ibid.* male rem gerit, *ibid.*
creatur dictator 38.

Manlius (P.), triumvir epulo fa-
ctus, 33, 42. creatur praetor,
ibid. in Hispaniam ceteriorem
adiutor consuli datur 43. vincit
Turditanos 34, 17. praetor ite-
rum 39, 56. sortitur Hispaniam
ulteriorem 40, 1. quid rerum ibi
gesserit 16 et 34. moritur 42.

Manlius (P.) Vulso, praetor 26,
23. Sardiniam obtinuit 27, 6 et 7.

Manlius (T.) L. F. a patre rus
relegatus 7, 4. generosum et pium
T. Manlii factum 5. trib. milit.
suffragio populi creatur, *ibid.*
pugnat cum Gallo, quem vin-
cit 10. quare dictus Torquatus,
ibid. donatur a dictatore corona
aurea, *ibid.* dicitur dictator 19.
iterum 26. cos. 27. secundum
cos. 28. tertium cos. 8, 3. eius
ad legati latini superbam ora-
tionem responsio 5. proficiscitur
ad bellum 6. filium securi
percutit 7. in pugna adversus
Latinos virtute consilioque egre-
gius 10. redit Romam, cui se-
niores tantum obviam iverunt,
iuventule eum execrante 12.

Manlius (T.) Torquatus, cos. 10,
9. ex equo lapsus, moritur 11.

Manlius (T.) Torquatus. eo consule,
Iani aedes clausa 1, 19. censet
non redimendos esse captivos
cannenses 22, 60. mittitur cum
imperio in Sardiniam 23, 34. Sar-
dos domat 40 et 41. pontificatum
maximum petit frustra 25, 5. re-
cusat consulatum 26, 22. comi-
tiorum et ludorum faciendorum
causa dicitur dictator 27, 33. lu-
dos facit, et lustrum vocet, *ib.*

Manlius (T.) Torquatus, praetor
43, 4. pontifex legitur 13.

Mannus, servus Campanorum Ca-
laviorum, indicat incendium Ro-
mae fraude Campanorum factum

26,27. ei libertas data, et viginti millia aeris, *ibid.*

Mantua 24,10.

Manubiae 10,46. de manubiis aedes Fortis Fortunae facta, *ibid.*

Manumissi 7,16. lex de vicesima manumissorum in castris a Cn. Manlio, consule, lata, *ibid.*

Manus ad digitos usque involutae in re div. Fidei faciunda 1,21. manus religiose admotae Deorum signis 5,22. manibus ad coelum sublatis praecatur M. Furius Camillus 5,21. ad coelum porrectis M. Curtius se devovet 7,6. manus praecisae speculatoribus deprehensis 22,33. et 26,12. manus ferreae ad naves sistendas aut comprehendendas 36,44.

Mapalia Massylorum 29,31.

Marcellus (M. Claudius), cos. 8,18. dictator 23.

Marcellus (M. Claudius), praetor, Nolam magnis itineribus pervenit 23,14. Hannibalem vincit 16. supplicium de proditoribus sumit 17. creatus cos. secundum, cum augures vitio creatum pronuntiavissent, abdicat 31. proconsul copias educit in aciem contra Hannibalem 44. hortatur suos 45. Poenos in castra compellit 46. ad eum equites hispani et numidae transfugiunt, *ibid.* tertium cos. absens creatur 24,9. ei Sicilia provincia decreta 21. Leontinorum urbem capit 30. oppugnat Syracusas 33. capit alias urbes 35. fundit Syracusanos 36. capit Syracusas 25,23 et 24. Marcelli lacrimae, captis Syracusis, *ibid.* castigat Syracusanos 31. spoliatur Syracusas 40. componit res Siculorum, *ibid.* vincit Poenos 41. ei prorogatur imperium 26,1. Marcellus, e Sicilia redux, petit triumphum 21. urbem ovans ingreditur, post triumphum in Albano

monte, *ibid.* quartum cos. 22. eius oratio in senatu 26. ei obvenit Sicilia 29. ob Siculorum querelas manet in Italia, *ibid.* Siculi eum accusant in senatu 30. purgat se 31. de ea re senatusconsultum 32. cum Hannibale dubio Marte pugnat 27,2. instat Hannibali 4. Hannibali ad Canusium occurrit 12. aequo Marte pugnat cum Hannibale, *ibid.* postero die, iterum lacescens Hannibalem, vincitur, *ibid.* increpat exercitum 13. vincit Poenos 14. accusatur a tribuno plebis 20. absolvitur, et quintum eos. creatur 21. aedes honoris et Virtutis aedificat 25. insidiis exceptus, perit 26 et 27. varia de eius morte fama, *ibid.* sepelitur ab Hannibale 28. eius annulo politus Hannibal, frustra dolum Salapitanis necit, *ibid.* augur fuerat Marcellus 36.

Marcellus (M. Claudius), consulis filius, trib. milit. 27,26. vulneratur 27. aedem Virtutis, septimo decimo anno, postquam a patre eius primo consulatu vota in Gallia fuerat, ad portam Capenam dedicat 29,11. trib. plebis 20. aedilis curulis 31,50. praetor 32,7. ei Sicilia sorte obvenit 8 et 27. cos. creatur 33, 34. triumphat de Insubribus et Comensibus 37. pontifex 42. legatus Carthaginem missus 47. legatus in exercitu 35,5 et 8. censor 37,58. lustrum condit 38,36. pontifex moritur 41,17.

Marcellus (M. Claudius), praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 38,35. eius iussu, qui pulsarant legatos carthaginienses, iis traduntur 42. creatur cos. 39,45. eius res gestae 54 et 55. decemvir sacrorum moritur 44,18.

Marcellus (M. Claudius), pontifex

- 41,13. trib. pl. 42,32. praetor 43,13. sortitur Hispaniam 17. iubetur delectum agere 16. cos. creatur 45,44.
- Marcellinus (M. Claudius)*, praetor 39,23.
- Marcia* rogatio 42,21.
- Marcus*, clypeus 25,39. saltus 39,20.
- Marcus*, illustris vates, eiusque carmina 25,12. praedixit canensem cladem, *ibid.* alterum eius vaticinium, *ibid.*
- Marcus (C.)*, adolescens consilio et manu promptus 2,33 *vid.* Coriolanus.
- Marcus (C.)*, trib. pl. diem dicit Q. Fabio, quod legatus in Gallos contra ius gentium pugnasset 6,1.
- Marcus (C.) Rutilus*, cos. victis Privernatibus, triumphat 7,16. primus de plebe dictator, victis Etruscis, iussu populi sine auctoritate patrum triumphat 17. cos. iterum 21. primus de plebe censor 22. tertium cos. 28. quartum cos. coniurationis militaris vires arte spargit et dissipat 38 et 39.
- Marcus (C.)*, trib. pl. 9,30.
- Marcus (C.)*, augur creatus 10,9.
- Marcus (C.) Rutilus*, cos. 9,33. capit Allifas de Samnitibus 38. vulneratur in proelio cum Samnitibus, *ibid.* pontifex creatur 10,9. censor lustrum condit 47.
- Marcus (C.) Figulus*, creatur praetor 43,13. sortitur classem 17. traiecit in Graeciam 44,1. cum classe in Macedoniam contendit 2. Thessalonicam frustra oppugnat 10.
- Marcus (L.)*, eques rom. Scipionibus occisis, dux a militibus eligitur 25,37. hortatur suos ad oppugnanda hostium castra 38. luna castra hostium capit 39. flamma ei concionanti fusa dicitur e capite, *ibid.* scribens senatui, se propraetorem nuncupat, unde multorum offenduntur animi 26,2. a Scipione magno in honore habetur 19. ad oppugnandum Castulonem mittitur 28,19. capit Astapam urbem 22. *cf.* et 34 et 35 et 32,2.
- Marcus (L.) Septimus* 32,2.
- Marcus (M.)*, rex sacrorum moritur 27,6.
- Marcus (M.)*, trib. milit. secundae legionis, interficitur in proelio cum Boiis 35,5.
- Marcus (M.) Ralla*, creatur praetor 29,11. sortitur iurisdictionem urbanam 13. cum legatis carthaginensibus mittitur a Scipione Romam 30,38.
- Marcus (M.) Sermo*, trib. pl. 42,21.
- Marcus (Num.)*, Marci F. pontifex a Numa Pompilio ex patribus lectus 1,20.
- Marcus (P.) Rex*, legatus 43,1.
- Marcus (Q.) Tremulus*, cos. creatur 9,42. eius res egregie gestae 43. triumphat, *ibid.* ei statua decreta, *ibid.*
- Marcus (Q.)*, trib. milit. secundae legionis, interficitur in proelio cum Boiis 35,5.
- Marcus (Q.) Philippus*, creatur praetor, et sortitur Siciliam 38,35. cos. 39,6. ei et collegae mandatur quaestio de Bacchanalibus 14. in Ligures Apuanos proficiscitur 20. circumvenitur a Liguribus, *ibid.* ab eius nomine saltus *Marcus* appellatus, *ibid.* legatus ad res Macedoniae Graeciaeque visendas 39,48. 40,2 et 3. decemvir sacrorum 40,42. legatus in Graeciam mittitur 42,37. eius colloquium petit Perseus 38. congrediuntur, transgresso amnem Perseo, qui et obsides dedit 39. Marcii oratio ad regem 40. persuadet Perseo, ut mittat legatos Romam 43. re-

- dit Romam 44. gloriatur, de-
cepto per inducias et spem pa-
cis rege: quod quidem seniores
patrum vehementer improbant
47. cos. iterum 43,13. traiecit
in Graeciam 44,1. eius ad mi-
lites oratio, *ibid.* contendit in
Macedoniam 2 et *seqq.* Dium
venit 7. laborat inopia, *ibid.*
eius literae ex Macedonia Ro-
mam missae 16.
- Marcus (Q.) Marcius Philippi* con-
sulis filius 44,3.
- Marcus (Q.) Ralla*, duumvir ae-
dibus dedicandis 34,53. 35,41.
- Marcus (Q.) Rex*, trib. pl. 33,25.
- Marcus (Q.) Scylla*, trib. pl. 42,21.
- Marcium (ad)*, locus, non procul
a Lanuvio 6,2.
- Marcolica*, nobilis urbs Hispaniae,
capitur a M. Marcello 45,4.
- Marenas*, regio 42,67.
- Maricae* lucus 27,37.
- Marius Alfius*, medixtricus apud
Campanos 23,35. in pugna oc-
ciditur, *ibid.*
- Marius Blossius*, praetor campanus,
concione advocata, edicit, ut
frequentes cum coniugibus ac
liberis obviam irent Hannibali
23,7.
- Marius Statilius*, praefectus, cum
turma lucana exploratum mis-
sus, detegit insidias Hannibalis
23,42.
- Maronea*, urbs in Samnio 27,1.
- Maronea*, urbs Thraciae, expu-
gnatur a Philippo 31,16. Antio-
chi praesidium inde deducitur
37,60. *cf.* et 39,24. 43,9.
- Maronitae* 31,31. 37,33. Maronita-
rum vicus Sare appellatus 38,
41. Maronitarum exsules Romam
veniunt 39,24. eorum legati que-
runtur de Philippo 27. crudeli-
ter caeduntur a Philippo 34.
- Marrucini*, populi 8,29. 26,11. ora-
tores Romam mittunt, pacem
petentes 9,45. iis foedus datur,
ibid. devastantur ab Hannibale
22,9. multos voluntarios dant
Scipioni in classem 28,45.
- Marrucinus* ager 27,43.
- Mars*, conditor et parens populi
rom. *praef.* Gradivus 1,20. 2,45.
ei duodecim Salii a Numa Pom-
pilio lecti 1,20. pater 8,9. Mar-
tis aedes dedicata 6,5. aedes ex-
tra portam Capenam, ad quam
omnes armati convenire iussi 7,
23. 10,23 et 27. ara 35,10. ad
eam censores, statim inito ma-
gistratu, sellis curulibus consi-
dere, mos erat 40,45. hasta 24,
10. lacus in agro crustumino
41,13. signum Appia via ad si-
mulacra luporum 22,10. Marti
flamen a Numa assignatus 1,20.
piaculum faciendum suovetau-
rilibus 8,10. bos albus optimus
immolatus 7,37. lectisternium
habitu 22,10. spolia hostium
dicata 45,33. Martem Romuli
et Remi patrem nuncupat Rhea
Silvia 1,4.
- Martius* campus 1,44. fuit ager
Tarquiniorum, post eos expul-
sos consecratus Marti 2,5. *cf.*
et 6,20.
- Marsi*, populi 8,6. 26,11. deficiunt
9,41. oratores, pacem petentes,
Romam mittunt 45. iis foedus
datur, *ibid.* rebellant, vincuntur
et mulctantur 10,3. devastantur
ab Hannibale 22,9. dant Scipioni
multos voluntarios in classem
28,45. Marsorum cohors 33,36.
- Marsyas*, amnis, haud procul a
Maeandri fontibus oritur, et in
Maeandrum cadit 38,13.
- Martiae Calendae* 38,42. ante diem
XII. Cal. Mart. comitia fuerunt
consulibus rogandis, *ibid.* *vid.*
et 42,28.
- Martius Idibus* magistratus initus
22,1. 23,30. 26,1 et 26. 27,7.
31,5. 32,1. 38,35. 39,45. 40,35.
42,22. 44,16.

Masaesyli, altera Numidiae pars, cuius rex fuit Syphax 24,48. 28,17. 29,32.

Masgaba, Masinissae filius, proficiscitur Romam 45,13. ei obviam mittitur L. Manlius quaestor, qui eum Romam publico sumtu perduceret, *ibid.* eius in senatu oratio, *ibid.* ei dantur munera 14.

Masinissa, filius Galae, regis Numidarum Massylorum, vincit Syphacem 24,48 et 49. socius Carthaginensium, ingenti tumultu turbat exercitum P. Scipionis 25,34. conciliatur Romanis 28,16. Masinissae et Scipionis colloquium 35. fide data acceptaque discedunt, *ib.* queritur apud Laelium nimiam Scipionis cunctationem 29,4. accedit ad Scipionem 29. varia fortuna in amittendo recuperandoque regno paterno est usus, *ib.* capit Thapsum urbem 30. in eo stimulat ab Hasdrubale Syphax 31. vincitur Masinissa a Syphace, *ibid.* profugit in montem Balbum, *ibid.* Bocchar mittitur adversus Masinissam 32. qui vincitur, sed circumventus cum solis quatuor equitibus aufugit, *ibid.* insilit in fluvium, unde cum duobus emergit, *ibid.* in occulta spelunca vulnus curat, *ibid.* repetit regnum, *ibid.* Syphax in eum contendit, eumque vincit 33. cum modica manu Masinissa ad Scipionem venit, *ibid.* Hannonem ad pugnam elicit 34. Syphacis castra incendit 30,5. Masinissa regnum recuperat 11. Sophonisbam, Syphacis uxorem, ducit 12. ob Sophonisbae nuptias a Scipione reprehenditur 14. eius anxietas 15. venenum in poculo ad Sophonisbam mittit, *ibid.* amplissimis donis a Scipione donatur, *ibid.* eius legati in senatum rom.

introduci 17. Masinissam Cirta, oppido, ceterisque oppidis agrisque ad regnum paternum adiectis, donat Scipio 44. ei gratulantur Romani, et dona mittunt 31,11. mittit Romanis auxilia 19 et 32,27. populatur agrum Carthaginensium, et quasdam urbes vectigales eorum sibi cogit stipendium pendere 34,62. legatos Romam mittit 36,4. pollicetur frumentum et hordeum, *ibid.* et 43,8. eius cum Carthaginensibus de agro, quem illis ademerat, contentiones 40,17,34. de eo legati Carthaginensium queruntur in senatu 42,23. mittit Tiliam suam Romam, qui legatis respondet, *ibid.* auxilia cum elephantis, Misagenemque filium mittere Romanis ad bellum persicum parat 29 et 35. *cf.* et 45,13.

Massicus mons 22,14.

Massilia 21,26. 40,18. inter Gallos sita, traxit aliquantum ab accolis animorum 38,17.

Massilienses, a Phocaea profecti 5,34. socii Romanorum 21,20,26. mores, et leges, et ingenium sincerum integrumque a contagione accolarum servant 37,54.

Massiva, numida, puer forma insigni et regii generis, capitur in proelio 27,19. dimittitur a Scipione ad Masinissam avunculum cum donis, *ibid.* *cf.* et 28,35.

Massyli, Numidiae altera pars, cuius rex Gala 24,48. regnum paternum Masinissae 30,11. *vid.* Masinissa.

Mataris, teli gallici genus 7,24. *Mater Deum*, lapis quidam sacer in urbe Phrygiae Pessinunte 29,11. quo honore a Romanis accepta 14. ludi in eius honorem, *vid.* Megalesia.

Matris Magnae aedes in Palatio facienda locatur 29,37. dedicatur 36,36.

Matris Matutae aedes 5,19. 25,7. 41,33. in ea tabula a Graccho, Sardinia subacta, posita, *ibid.* eius aedes in foro Boario 33,27. aedes Satrici 28,11.

Matres duae, receptis praeler spem filiis, gaudio exanimantur 22,7.

Materina, plaga in Umbris 9,41.

Matienus (C.), creatur duumvir navalis 40,26. praedonum Ligu- rum duas ac triginta naves cap- pit 28.

Matienus (M.), praetor 41,33. sortitur Hispaniam ulteriorem 42,1. ab Hispanis ulterioribus ad recuperatores adductus, ampliatusque, cum dicenda de in- tegro causa esset, in exilium ab- it Tibur 43,2.

Matienus (P.), trib. milit. 29,6. a Pleminio virgis caesus, inter- ficitur 9.

Matrona nulla, nisi spectatae pu- dicitiae, et quae uni viro nu- pta fuisset, ius sacrificandi ha- bet in ara Pudicitiae plebeiae 10,23. matronae per annum lu- gent Brutum 2,7. et Valerium Publicolam 16. aurum et omnia ornamenta in aerarium confe- runt 5,25. ob eam munificen- tiam iis honor habitus, ut pi- lento ad sacra ludosque, car- pentis festo profestoque uteren- tur, *ibid.* aurum item conferunt, ad summam pactae mercedis Gallis conficiendam 50. hinc de- ceruitur, ut earum, sicut viro- rum, solemnes post mortem lau- dationes essent, *ibid.* iis pro auro pretium persolvitur 6,4. veneficae ad centum septuaginta damnatae 8,18. stupri damnatae, pecunia mulctantur 10,31. de- dicant Iunoni signum aeneum

in Aventino 21,62 item pelvim auream 27,37. per omnia delin- bra vagae suppliciiis votisque fatigant Deos 50. cum Scipione obviam eunt Deum Matri 29,14. habitu Baccharum crinibus pas- sis cum ardentibus facibus de- currunt ad Tiberim, demissas- que in aquam faces integra flamma efferunt 39,13. de ma- tronarum cultu lex Oppia 34,1. contra earum luxum oratio Ca- tonis cos. 2. L. Valerius eas defendit 5. matronas patricias inter et plebeias certamen 10,23.

Mauri 21,22. 28,17.

Maurusii 24,49.

Maximus (Q.), filius L. Aemilii Paulli cos. ad Aeginium et A- gassas diripandas mittitur 45, 27. ad Illyrios depopulandos 33.

Medi, populi 35,48. 37,40.

Medicus, vitae Pyrrhi insidians, a Romanis illi proditur 42,47.

Mediolanum, a Gallis conditum 5,34. *cf.* et 34,46.

Medion, oppidum Acarnaniae 36, 11,12.

Medionii 36,12.

Meduacus, amnis 10,2.

Medullia, urbs, oppugnatur a Ro- manis 1,33. *vid.* et 38.

Medixtuticus, summus Campano- rum magistr. 24,19. 26,6.

Medon, Berocaeus, praefectus Per- sei 42,58.

Medon, princeps amicorum Per- sei, se dedit Romanis 44,45. *cf.* et 32.

Megalesia, ludi in honorem Ma- gnae Matris Deum 29,14. in iis dati ludi scenici 34,54. 36,36.

Megalopolis condita, multis vicis oppidisque Arcadiae in unam urbem contributis 32,5. *cf.* et 36, 31. porticus, quam Megalopoli diruerant Lacedaemonii, refecta 38,34.

Megalopolitae 28,8. 35,27. *sive* Me-

- galopolitani, restituti in patriam ab Antigono, Macedoniae rege 32,22. iis in Arcadia murum se circumdaturum urbi pollicetur Antiochus Epiphanes 41,25.
- Megara*, urbs Siciliae 24,30. capta et diruta a M. Marcello 35.
- Megara*, urbs Graeciae 28,7. 31,22.
- Megiste*, portus 27,22,24.
- Melaë*, urbs in Samnio 24,20. eadem quae Meles 27,1.
- Melambium* scolussaei agri 33,6.
- Melas*, amniculus prope Heracleam ad Oetam 36,22.
- Melas*, amnis inter Lysimachiam et Cypsela 38,40.
- Meleon*, campus 43,25.
- Melessum*, Hispanae gentis, urbs Oringis 28,3.
- Meliboea*, opp. 36,13. situm in radicibus Ossae montis 44,13. tentatur a Romanis, frustra, *ibid.* capitur a Cn. Octavio, et diripitur 46.
- Melita*, insula, capta a Ti. Sempronio cos. 21,51.
- Melotis* terra 32,13.
- Memmius* (C.) Gallus, creatur praetor 41,22. legatus ad Aetolos mittitur 30. praetor iterum 42,9. sortitur Siciliam 10. *vid.* et 27.
- Memmius* (T.), legatus 43,7.
- Memnon*, Demiurgus apud Achaeos 32,22.
- Memphis*, urbs Aegypti 45,11,12.
- Mendis*, maritimus vicus 31,45.
- Menecrates*, dux Persei 44,24.
- Menelais*, oppidum in Dolopia 39,26.
- Menelaius*, mons 34,28.
- Menenius* (Agr.) cos. 2,16. ad plebem, quae in sacrum montem secesserat, mittitur, eamque reducit 32. moritur 33. ei sumtus cum funeri deesset, plebs eum extulit, sextantibus collatis in capita, *ibid.*
- Menenius* (Agr.), triumvir ad coloniam Ardeam deducendam 4,11.
- Menenius* (Agr.) Lanatus, cos. 4, 13. tribunus militum cos. pot. 44. iterum 47.
- Menenius* (C.), cos. 3,32.
- Menenius* (L.) Lanatus, cos. 4,12.
- Menenius* (L.), trib. milit. cos. pot. 6,5. secundum 27.
- Menenius* (T.), cos. male rem gerit adversus Tuscos 2,51. ei diem dicunt tribuni plebis 52. damnatus, non fert ignominiam, morboque absumitur, *ibid.*
- Menetas*, Epirota 36,28. eum sibi dedi petit M. Acilius Glabrio, cos. *ibid.* Aetolos concitat 38, 10.
- Menippus*, dux Philippi 27,32. cum mille peltastis Chalcidem mittitur 28,5.
- Menippus*, legatus Antiochi ad Romanos 34,57. eius oratio, *ibid.* mittitur ad Aetolos, apud quos vires Antiochi in immensum extollit 35,32.
- Menix*, insula, vastata 22,31.
- Meno*, antigonensis, praefectus Persei 42,58.
- Menophilus*, mercator perrhaebus 44,35.
- Mens*, Dea, 22,10. ei aedes vota a T. Otacilio, praetore, *ibid.* et 23,31.
- Mensarii* acris alieni causa creati 7,21. mensarii triumviri 23,21.
- Mensis* intercalaris 37,59.
- Mentissa* 26,17.
- Mercatorum* collegium 2,27.
- Mercenarii* milites apud Romanos primi 24,49. eorum tumultus Syracusis 25,29.
- Mercurius* 5,13. Mercurii aedes Idibus Maiis dedicata 2,21. de aede Mercurii dedicanda certamen inter consules 27. Mercurii promontorium 29,27. tumulus 26,44.
- Mericus*, hispanus, prodit Romanis insulam syracusanam, 25,30. cum corona aurea incedit, ovanle

- Marcello, et civitate rom. donatur 26,21.
- Messana*, urbs 21,49. 24,1. 29,7,8 et 9. occupatur scelere a Mamerthinis 28,28.
- Messapii* 8,24.
- Messene*, urbs Peloponnesi, obsidetur ab Achaeis 36,31. Messenii legatos ad Quinctium mittunt, nuntiantes, se Romanis, non Achaeis, aperturos urbis portas, *ibid.* Messene desciscit a concilio Achaeorum 39,48. inde oritur bellum, in quo Philopoemen capitur a Messeniis, et veneno interficitur 49 et 50. vincitur ab Achaeis, *ibid.*
- Messenii*, a Messene in Peloponneso, 31,31. 39,48. a Romanis adscripti foederi, cum Philippo inito 29,12. legatos Achaeorum sine responso dimittunt 36,31.
- Messis* ante Calendas Iun. 23,32.
- Messius* (*Vect.*), ex Volscis vir nobilis 4,28. eius adhortatio ad milites, *ibid.*
- Metalla* nova instituta a rege Philippo 39,24. metalli macedonici ingens vectigal sublatum 45,18 et 29.
- Metapontus* 1,18. 8,24. 25,11. 27,1.
- Metapontini* deficient ad Poenos 22,61. 25,15. *cf.* et 27,16.
- Metapontinus* ager 24,20.
- Metaurus*, fluvius 27,47.
- Metello* (*L.*), tribuno plebis, dies dicta 24,43.
- Metellus* (*Q.*), aedilis curulis, instaurat ludos 27,36.
- Meteon*, oppidum Labeadidis terrae 44,23,32.
- Methymna* 45,31.
- Metilius* (*M.*), trib. pl. accusat duos tribunos milit. 5,11.
- Metilius* (*M.*), trib. pl. 22,25. eius in Fabium oratio, *ibid.*
- Metilius* (*M.*), legatus a senatu ad cos. 25,22.
- Metilius* (*Sp.*) absens tertium trib. pl. creatur 4,48. rogationem promulgat, ut ager ex hostibus captus viritum dividatur, *ibid.*
- Metilius* (*T.*) *Croto*, legatus 23,31.
- Metropolis*, urbs Thessaliae, oppidanorum concursu defenditur 32,13. capitur ab Antiocho 36,10. se dedit Romanis 14.
- Metropolitanus* campus in Phrygia 38,15.
- Mettus Curtius* 1,12. eius clara adversus Romulum pugna, *ibid.* lacus Curtius ab eo appellatus 13.
- Mettus Fuffetius*, dictator Albanorum creatur 1,23. eius oratio ad Tullum, *ibid.* perfidia 27. et supplicium 28.
- Mevania*, oppidum 9,41.
- Mezentius*, Etruscorum rex, socia arma Rutulis adversus Troianos iungit 1,2.
- Mezetulus*, numida, contendit cum Capusa de regno 29,29. gens Massylorum omnis in eius venit potestatem, *ibid.* abstinet nomine regio, *ibid.* matrimonio sibi iungit sororis Hannibalis filiam, *ibid.* victus a Masinissa, fugit in carthaginiensem agrum 30. redit in patriam, *ibid.*
- Miction*, chalcidensis princeps 35,38. fidus Romanis 46. pedibus captus lectica in senatum introfertur 43,9. queritur de crudelitate et sacrilegio Lucretii et Hortensii, praetorum rom. *ibid.* vehicula ei publice praebentur 10.
- Miletus* civitas 37,16. 38,13.
- Milesii* ager sacer restituitur 38,39. eorum legati pollicentur ad bellum, quidquid senatus imperaret 43,8.
- Miles* romanus quando primum de publico stipendium acceperit 4,59. cibum potumque capere iussus stans, ignominiae causa 24,16. militem mercenarium quando primum Romani

habuerint 49. militem veterem invitum ducere ad bellum gerendum in Macedoniam vetitum 31,8. horridum magis esse decet, quam ornatum auro et argento 9,40. milite suo, non externo, uti solitus Romanus 22, 37. milites accensi 8,8. antepilani 9. antesignani 2,20. causarii 6,6. hastati 7,23. 8,8. leves, *ibid.* manipulares 7,34. 8,8. *ubi et acies romana describitur.* principes 7,23. 8,8. rorarii, *ibid.* statarii 9,19. subitarii, qui 3,4. 40, 26. triarii 7,23. 8,8. tumultuarii 35,2. veterani 8,8. voluntarii 31, 8. milites Antiatres mille dimissi cum ignominia 3,5. Romani se vinci patiuntur odio decemviro- rum 42. trecenti septem capti a Tarquiniensibus immolantur 7,15. duplici frumento in perpetuum, in praesentia singulis bubus binisque privis tunicis donati 37. corrumpuntur Capuanis deliciis 38. coguntur vendere praedam 10,17,20. sacramento adiguuntur singulari ritu 38. a tribunis militum adiguntur iureiurando 22,38. iurant in verba imperatoris 28,29. ex cannensi clade superstites relegantur in Siciliam 25,5. notantur a senatu 7. douantur agris 31,4 et 49. ex Asia redeuntes inve- lunt luxum Romam 39,6. in triumphis laureati, canunt imperatoris laudes 39,7. 45,38. militum fuga impedita, dum dux eos a suis haberi iubet pro hostibus 2,10. 37,43. decimatio 59. seditio 7,39. 32,2. Romanorum laudes, et cum Alexandri Magni militibus collatio 9,19. in armis decursus 23,35. 26,50. dona in triumphis 10,44. 33,23. 34,52. 37,59. 39,5 et 7. 40,34 et 43. 41,11 et 17. 45,40. carmina 3. 26. 4,20. 28,9. officia 44,34. mi-

litibus praemia data, saga et tunicae 10,30. in Apulia fugatis, senatus eundem, quem cannen- sibus, finem statuit militiae, ne in oppidis hibernarent etc. 26,1. pecuniam dividunt imperatores 28,9. ex praeda quadragenos aeris dividit Scipio 30,45.

Milonia, urbs 10,3. capta a Romanis, *ibid.* et 34.

Militares artes diversae ab impe- ratoriis 25,19. militaria comitia 37.

Militia. in militiam allecti adole- scentes anno septimo decimo 22,57. militiae gradus 42,34. militiae magister legatus 24,48.

Millonius, praetor Lavinii 8,11.

Mincius, amnis. eius ad Mantuam stagnum effusum cruentum vi- sum inter prodigia nuntiatur 24, 10. super eius ripam consede- runt Insubres cum Cenomanis 32,30. eidem flumini consul Cor- nelius castra applicuit, *ibid.*

Minervae cella in Capitolio 6,29. templum 7,3. inventum, nume- rus, *ibid.* Minervae et Neptuno pulvinar stratum in lectisterniis 22,10. Minerva, arcis Athenarum praeses 31,30. Piraei templum ei dictum, *ibid.* Minerva, prae- ses arcis Ilii 37,37. Minervae Lacedaemone templum aereum, Chalcioecos 35,36. Itoniae tem- plum in agro coroneo 36,20. Minervae sacrificium factum Ilii ab Romanis 37,9. Minervae, quam Alcidemou vocant, sacri- ficatum a rege Perseo, 42,51. Minervae, Marti, et Lucae Ma- tri spolia hostium dicata a Paulo Aemilio 45,33. Minervae pro- montorium 40,18.

Minervium, oppidum 45,16.

Minio, princeps amicorum Antio- cli 35,15. eius cum legatis ro- manis colloquium 16. praecet mediae aciei 37,41.

Minius Cerrinius a Minia Paculla matre Bacchis initiatus 39,13. inter maximos sacerdotes conditoresque eius sacri 17. adductus ad consules, fatetur omnia, *ibid.* Ardeam in vincula mittitur 19.

Minoa Heraclea 24,35. *vid.* Heraclea.

Minturnae 8,11. 36,37. Ausonum nrbs, venit in potestatem Romanorum 9,25. eo colonia deducta 10,21.

Minturnensibus negatur vacatio militiae 27,38. item rei navalis 36,3.

Minucia Vestalis, suspecta propter mundicrem iusto cultum 8,15. facto iudicio, viva sub terram defoditur, *ibid.*

Minucius (L.), cos. male rem gerit 3,25 et 26. liberatus obsidione a Quinctio Cincinnato, dictatore, iubetur abdicare se consulatu 29.

Minucius (L.), decemvir legum ferendarum causa 3,35.

Minucius (L.), praefectus annonae 4,12, de Sp. Maelii consiliis docet senatum 13. bove aurato donatur 16. Maelianum frumentum assibus in modios aestimatum dividit plebi, *ibid.*

Minucius (L.) Myrtilus, quod legatos carthaginienses pulsasset, per faciales traditur legatis, et Carthaginem avehitur 38,42.

Minucius (L.), legatus Q. Fulvii Flacci in Hispania citeriore 40,35.

Minucius (L.) Thermus, legatus Manlii consulis in Istria 41,12.

Minucius (M.), cos. 2,21. eo consule aedes Saturno dedicata, *ibid.* cos. iterum 34.

Minucius (M.), trib. pl. accusat duos tribunos militum 5,11.

Minucius (M.) Fessus augur de plebe creatur 10,9.

Minucius (M.) Rufus, magister equit. sub Fabio dictatore 22,8. Fabii cunctationem incusat 12. eius seditiosa oratio in Fabii cunctationem 14. Fabio absente, rem non improspere gerit 24. aequatur dictatori 26. dividit exercitum cum Fabio 27. pugnam committit adversus Hannibalem, in qua laborans servatur a Fabio 28 et 29. agnoscit errorem suum, et sub imperium Fabii redit, *ibid.* et 30 in pugna ad Caunas perit 49.

Minucius (M.), trib. pl. 23,21.

Minucius (M.) Rufus, praetor 32,27. sortitur iurisdictionem peregrinam 28. triumvir coloniae Vibonem deducendae 34,53. 35,40. legatus in Africam 34,62.

Minucius (P.), eo consule magna Romae caritas annonae 2,34.

Minucius (P.), trib. milit. 35,5.

Minucius (Q.), cos. 3,30.

Minucius (Q.), Ap. Claudii cos. legatus 26,33.

Minucius (Q.), trib. milit. 35,5.

Minucius (Q.) Rufus, praetor factus cum aedilis pl. esset 31,4. sortitur Bruttium 6. scribit senatui, pecuniam e fano Proserpinae sublatam 12. pervestigat sacrilegium, pecuniamque reddit Proserpinae 13. ei prorogatum imperium 32,1. creatur cos. 27. eius res gestae in Gallia 29—31. ei negatur triumphus 33,22 et 23. triumphat in monte Albano, *ibid.* legatus in decem ad res Asiae disceptandas componendasque 37,55. legatus in Galliam transalpinam mittitur 39,54.

Minucius (Q.) Thermus, trib. pl. 30,40. aedilis curulis, 32,27. triumvir colonis deducendis 29 et 34,45. praetor 33,24. sortitur Hispaniam citeriorem 26. caedit Hispanos 44. triumphat 34,10.

- cos. 54. eius in Liguria res gestae 35,3. ei cum exercitu in Liguribus prorogatum imperium 20. cum Liguribus prospere pugnat 21. eius castra aggressi Ligures repelluntur 36,38. ei negatur triumphus 37,46. legatus mittitur in decem ad res Asiae constituendas 55. interficitur in proelio adversus Thracas 38,41.
- Minucius (Ti.)*, cos. vincit Samnites 9,44.
- Minucius (Ti.) Molliculus*, creatus praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 40,35. moritur 37.
- Minucius (T.) Rufus* 42,54.
- Miracula* fere afflicta locis insignibus 24,3. miraculum in Ti. Attinio, repente membris omnibus capto, mox sano ac vegeto 2,36. miraculum Thaumacis nomen dedit 32,4.
- Misagenes*, Masinissae filius, auxilio venit Romanis 42,29,62,65 et 67. eius classis dispergitur in Adriatico mari, ipseque aeger Brundisium deferitur 45,14. ei a Romanis munera data, *ibid.*
- Miseni* promontorium 24,13.
- Missilia* tela 9,35. 38,19 et 20.
- Mithridates*, filius Antiochi 33,19.
- Mitylene* 37,21.
- Mitylenaeae* triremes 37,12.
- Mitys*, amnis 44,7.
- Mnasilochus*, princeps Acharuanum, gentem suam conciliat Antiocho regi 36,11 et 12. eum sibi dedit postulant Romani 37, 45. 38,38.
- Moagetes*, tyrannus Cibrae, cogitur centum talenta, et decem millia medimnū frumenti pendere Romanis 38,14.
- Moenicaptus*, Gallorum regulus, cadit in proelio 24,42.
- Molossis*, Epiri regio 8,24. 45,26.
- Moneris* navis 38,38.
- Monetae* aedes atque officina 4,7 et 20. 6,20. 33,26. 42,7. 45,15.
- Monomachiae* 7,10 et 26. 8,7 et 8. 23,46 et 47. 25,18.
- Monopodia* quando primum, et a quibus, Romam advecta 39,6.
- Mons Sacer* 2,32. secessio plebis in Sacrum montem, *ibid.* tribunū pl. in Sacro monte creati 33. ibi sacra lex lata, *ibid.*
- Mopselum*, tumulus 42,61,65 et 67.
- Mopsiani*, 23,1.
- Morcus*, legatus Gentii ad Rhodios 44,23.
- Mortuorum* laudationes vitiant rerum historias 8,40. mortui cum insignibus honorum cremantur 34,7.
- Morzes*, Paphlagonum rex 38,26.
- Mucia* prata. sic dictus ager, Mucio virtutis causa trans Tiberim datus 2,13.
- Mucius (C.)*, adolescens nobilis, penetrat in castra hostium 2,12. scribam pro rege obtruncat, *ib.* incenso foco dextram iniicit, *ib.* dimittitur, *ibid.* ei ager a patribus rom. datur 13. cur Scaevola dictus, *ibid.*
- Mucius (P.) Scaevola*, praetor, sortitur Siciliam 40,44. cos. 41,22. petit censuram 43,16.
- Mucius (Q.) Scaevola* praetor creatur 23,24. Sardiniam sortitur 30. longo morbo implicitus, ad belli vim sustinendam fit inutilis 34 et 40.
- Mucius (Q.) Scaevola*, decemvir sacrorum, moritur 27,8.
- Mucius (Q.) Scaevola*, praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 40,44. cos. 41,26. trib. milit. 42,49. eius res gestae 58. legatus 67.
- Muletaticia* pecunia, ex qua ludi facti 10,23.
- Muli* clitellarii instructi ad hostem fallendum 7,14. 10,40. muli, tabernacula, et omnia alia instrumenta militaria, magistratibus in provincias ituris submini-

- strata de publico 42,1. mulorum centunculi 7,14.
- Muliebris* fraus inficit Romam pestilentia 8,18. muliebris vestis maioris sumtus, quam quindecim millium aeris, in censum relata 39,44. muliebre certamen de pudicitia 10,23. muliebris servitus nunquam salvis suis exiit 34,7.
- Mulieres* urbem, quam armis viri defendere non possent, precibus lacrimisque defendunt 2,40. argivae spoliuntur auro, veste, et mundo ab uxore Nabidis 32,40. damnatae iudicio publico, puniuntur privatim a cognatis 39,18. mulierum turba in foro et Capitolio nec sacrificantium, nec precantium Deos patrio more 25,1. terror, audito Hannibalis ad urbem adventu 26,9. cura habita post captam Carthaginem novam 26,49. mulierum finitus lege Oppia cultus 34,1. coercitae lege Voconia hereditates 41,34.
- Mulum* datum prosecutis funus mortui Scipionis 38,55. mulsi pocillum Iovi victori votum 10,42.
- Mulvius* pons. ad eum obviam curritur legatis 27,51.
- Mummius* (L.), trib. pl. 38,54. praetor fit 41,12. sortitur Sardiniam, *ibid.* ei praetori decernitur quaestio 13.
- Mummius* (Q.), trib. pl. 38,54.
- Munatius* (C.), decemvir agris dividendis 42,4.
- Munda*, urbs Celtiberiae 24,42. 40,47. proelium ad Mundam, quo vincunt Poenos Romani 24,42.
- Mundus* muliebris 32,40. *cf.* et 34,7.
- Municipes* 8,14.
- Municipia* Appiae 26,8.
- Munimenta* Romanorum ad Veios 5,1. combusta a Veientibus 7.
- Murcia*, Dea 1,33. ad Murciae Latinis sedes datae ab Anco Marcio, *ibid.*
- Mures* in usum ciborum versi ab obsessis in urbe Casilino 23,19.
- Murgantia*, urbs valida in Samnio, oppugnatur et capitur 10,17.
- Murgantia*, urbs Siciliae 24,27,36. 26,21.
- Muri* urbi Romae circumdati 1,6. 33,36,38 et 44. 6,32. muri omnium cis Iberum civitatum deieci 34,17. murorum pinnae 38,5. murus novus obiectus pro diruto in oppugnationibus 21,11. 38,7.
- Mutula*, Istriae opp. vi capitur a Romanis 41,15.
- Mutilum*, castrum 31,2. 33,37.
- Mutina* 21,25. 35,4. coloniae civium romanorum 39,55. captam a Liguribus, recipiunt Romani 41,20.
- Mutinensem* agrum populantur Ligures 41,18.
- Mutines*, sub Hannibale omnes belli artes edoctus, novus dux in Sicilia 25,40. terret Romanos, *ibid.* eo absente proelium committitur 41. vincunt Romani, *ibid.* urit agros sociorum populi rom. in Sicilia 26,21. ab Hannone, Carthaginensium imperatore, praefectura Numidarum spoliatur 40. tradit Agrigentum Romanis, *ibid.* donatur civitate rom. 27,5. *cf.* et 38,41.
- Mycenica*, locus haud procul Argis 32,39.
- Myla*, flumen 24,30,31.
- Myrae*, oppidum munitissimum, capitur et diripitur a Perseo 42,54.
- Mylasensis* immunitas concessa 38,39.
- Mylassenses*, iidem qui *Mylaseni*, occupant Euromensium oppida 45,25. rediguntur ab Rhodiis in officium, *ibid.*

Myndus, civitas 37,16.
Myndii 33,30.
Myonnesus, promontorium inter
 Teum Samumque 37,13 et 27.
Myrina, urbs 33,30.
Mysi sagittarii 37,40.
Mysia Eumeni donata 38,39.

N

Nabis, Lacedaemoniorum tyrannus, ab Romanis adscriptus foederi cum Philippo rege inito 29,12. vastat finitimorum agros 31,25. ei traduntur a Philippo Argi 32,38. eius cum T. Quinctio Flaminio cos. colloquium 39. auxilia mittit Romanis, et inducias cum Achaeis facit, *ib.* spoliat Argivos 40. mittit uxorem suam Argos ad spoliandas feminas, *ibid.* de bello ei inferendo deliberant patres, et T. Quinctio rem totam permittunt 33,44. bellum adversus eum decretum 34,22—24. apparatus belli 26 et 27. octoginta principes iuventutis laconicae interficit, *ibid.* bellum adversus eum terra marique geritur 28 et 29. petit, ut sibi colloqui cum T. Quinctio liceat 30. eius oratio ad T. Quinctium 31. respondet Quinctius 32. conditiones pacis a Quinctio scriptae 35. quas respuit 36 et 37. Lacedaemonem oppugnat Quinctius 38 et 39. induciae 40. Nabis mittit legatos Roman, qui pacem impetrant 43. concitantibus Aetolis denuo bellum molitur adversus Romanos 35,12,13. contra eum mittitur Atilius, praetor 22. Nabis oppugnat Gylhium 25. vastat Achaeorum agros, *ibid.* parat classem 26. vincit proelio navali Achaeos, *ibid.* fugatur ab Achaeis 28—30. occiditur ab

Alexameno, principe Aetolorum 35.
Nadagara, urbs 30,29.
Naevia porta 2,11.
Naevius (L.) *Balbus* 45,13.
Naevius (M.), trib. pl. secundum quosdam auctores accusator P. Scipionis Africani 38,56.
Naevius (Q.) *Crista*, vir impiger militiaeque peritus, invadit Macedonum castra 24,40. eaque diripit, *ibid.*
Naevius (Q.) *Matho*, creatur praetor 39,32. sortitur Sardiniam, et quaestionem de veneficiis 38. ad duo millia veneficorum damnat 41.
Naevius (Q.), coloniae deducendae triumvir, cui in triennium imperium esset, creatur 34,53. *cf.* et 35,40.
Narnia, colonia, olim Nequinum 10,9,10. negat consulibus rom. milites et pecuniam 27,9. de hac re senatusconsultum 29,15. Narnia colonia suppleta 32,2.
Narnienses equites, nuntii Hasdrubalis et Poenorum cladis 27,50. narniensis tribus 6,5. 29,37.
Nasus Acarnanum 26,24.
Nasus, sive insula, syracusanae urbis pars, 25,24. capitur a Romanis 25,30.
Navale proelium triplex simul 21, 50. 29,49. 30,10. navalis pugnae simulacrum 26,51. 29,22. navalis triumphus Octavii de Perseo 45,42.
Navalia Romae trans Tiberim 3, 26. 8,14. 40,51.
Navis actuaria 21,28. aperta 36, 42. hepteris 37,23 et 30. hexeris, *ibid.* hippagogus 44,28. longa 5,28. moneris 38,38. oueraria 22,11. praetoria 29,25. pristis 44,28. rostrata 28,45 et 46. 30, 10. speculatoria 30,10. 36,41 et 42. navis maritima amphorarum trecentarum 21,63. velata infulis

- ramisque oleae, occurrit Scipioni, cum classe Carthaginem petenti 30,36. in nave praetoria insigne nocturnum, tria lumina 29,25. naves ex abiete structae 28,45. instructae armataeque in aquam deducuntur die quadragesimo quinto, quam ex silvis detracta materia erat, *ibid.* naves Antiatum in navalia Romae subductae, rostrisque earum suggestus adornatus, unde rostra 8,14. ex punicis captae 21,50. quingentae incensae 30,43. plaustris translatae in mare, quibus obsessa arx Tarenti 25,11. certamen quotannis Patavii, et quare 10,2.
- Navius* (Q.) centurio, auctor peditum equiti immiscendorum 26,4. eius bellica virtus 5.
- Naupactum* 26,26. 27,29 et 30,35,12. obsidetur a Romanis 36,30 et 34 solvitur obsidio 35.
- Naustathmos* Phocaeae 37,31.
- Nautae* ex senatusconsulto imperati privatis, et dati pro censu 24,11. nautis frumentum relictum pro vectura 30,26.
- Nautius* (C.), cos. 2,52. iterum 3,25. Sabinos, bellum Romanis inferentes, fundit 26 et 29.
- Nautius* (C.) *Rutilus*, cos. 4,52.
- Nautius* (Sp.), cos. 2,39.
- Nautius* (Sp.) *Rutilus*, trib. milit. consulari potestate 4,35.
- Nautius* (Sp.) *Rutilus*, trib. milit. cos. pol. 4,44. iterum 47. tertium *ex Fastis Capitolinis*, iterum *ex Livio* 61.
- Nautius* (Sp.) *Rutilus*, cos. 9,21.
- Nautius* (Sp.) *Rutilus*, dux alaribus cohortibus 10,41. donatur ob virtutem armilla aureaque corona 44.
- Neapolis*, nomen partis Syracusanae urbis 25,24.
- Neapolis*, urbs 8,22. 40,41. Neapolis conspecta moenia Hannibalem ab eius oppugnatione absterrent 23,1.
- Neapolitani* aurum offerunt Romanis 22,32.
- Neapolitanum* foedus 8,26. neapolitanum agrum populatur Hannibal 24,13.
- Nemea*, amnis corinthium et sicyonium interfluens agrum 33,15.
- Nemea*, ludi 27,30 et 31. eorum curatio ad Philippum delata, *ibid.* iis praeficitur T. Quinctius 34,41. ipso Nemeorum die testata voce praeconis Argivorum libertas, *ibid.*
- Nemus albanum* 5,15.
- Neo*, boeotius, fugit cum Persco 44,43.
- Neo*, thebanus, securi percussus 45,31.
- Neocretes* 37,40.
- Nepesinus* ager 5,19. 26,34.
- Nepete*, urbs 6,9. capta ab Etruscis, recepta ab Romanis, *ibid.* et 10. Nepesinorum deditionis auctores securi percussi, *ibid.* coloniae Nepete deducendae triumviri creati 21. ab Nepete legati Romanos docent, Etruscos de pace petenda concilia habere 10,14. milites pecuniamque Romanis negat 27,9. in eam senatusconsultum 29,15.
- Neptuniae* aquae. Ad eas Flaccus molem facit, ut iter populo esset 39,44.
- Neptunus* lectisternio placatus 5,13. 22,10. Neptuni ara in circo Flaminio 28,11. Neptuno solemnes ludi a Romulo instituti 1,9.
- Nequinum*. vid. *Narnia*.
- Nerulum*, oppidum, vi captum a Romanis 9,20.
- Nesactium*, oppid. Istriae, obsidetur a Romanis 41,15. obsessi coniuges et liberos occidunt, et palam in muris trucidatos praecipitant, *ibid.*

- Nesiotae*, populi 38,28.
Nessus, flumen 45,29.
Nexi ob aes alienum 2,27. soluti, cautumque in posterum ne neciterentur 8,28.
Nicaea, urbs in sinu Maliaco 28, 5. 32,32 et 35.
Nicaea, uxor Crateri 35,26.
Nicander ab Aetolis legatus mittitur ad Philippum, ut eum concitet ad bellum romanum 35,12. ab rege Antiocho veniens, implet vana expectatione multitudinem Aetolorum 36,29. praetor Aetolorum 38,1. eius res gestae 4,5 et 6.
Nicander, archipirata 37,11.
Nicanor, unus ex purpuratis Philippi 33,8.
Nicatores apud Persas erant milites cohortis regiae 43,21.
Nicephorium, lucus ad Pergamum 32,33 et 34.
Nicias, praetor Achaeorum 28,8.
Nicias, praefectus, clam interficitur a Perseo 44,10.
Nico, tarentinus iuvenis, coniuratione facta cum aliis nobilibus iuvenibus, prodit Hannibali Tarentum 25,8 et 9 eius cum D. Quinctio certamen 26,39. hasta transfigit Quinctium, *ibid.* occiditur pugnans, cum caperetur Tarentum 27,16.
Nicodamus, dux Aetolorum, auxilio mittitur Ambraciae urbi 38,5 et 6.
Nicomedes, Bithyniae rex, Ziboe tam auxilio Gallorum vincit 38, 16.
Nicomedes, filius Prusiae cum patre Romam venit 45,44. commendatur a patre senatui, *ibid.*
Nicostratus, Achaeorum praetor 32,39,40. eius strategema 33,14. et victoria 15.
Nilus 44,19. per Nilum pons tumultuario opere factus, *ibid.* Nili ostium Pelnsiacum 45,11,12.
Ninnii Celeres, hospites Hannibalis. cum his Capuam venit 23,8.
Nisutae inter auxilia Rhodiorum 33,18.
Nobiles deponunt annulos aureos et phaleras 9,46.
Nobilitas, ut duo consularia loca a plebe recuperaret, totis viribus incumbit 10,15.
Nola capitur a Romanis 9,28. oppugnatur ab Hannibale 23,14—16. iterum 43,46.
Nolanus senatus Romanorum, plebs est Hannibalis 23,14,39. nolana plebs vocat Hannibalem 24,13. nolani milites tenent cum Samnitibus Palaepolim 8,23,25. urbe Romanis tradita, effugiunt 26. nolanus ager 23,14.
Noliba, oppidum Hispaniae 35,22.
Nomen. Ad nomina qui non respondissent, virgis caesi 7,4. nominis error fraudi est Hannibali 22,13.
Nomentana via, olim Ficulnensis 3,52.
Nomentani in civitatem accepti 8, 14.
Nomentum, opp. a Tarquinio Prisco captum 1,38. *cf.* et 4,22. et 32.
Nonae Maiae 41,20. Quinctiles 27, 23. Sextiles 41,20.
Norba, colonia Romanorum 2,34. 32,2. eam subita incursione depopulantur Privernates 7,42.
Norbani nuntiant defectionem Privernatium 8,1. a populo rom. laudantur ob constantem in rempublicam fidem 27,10.
Norbanus ager 8,19.
Nortia, etrusca Dea 7,3.
Notium, oppidum Colophonium 37, 26. 38,39.
Nova Carthago 28,17. *vid.* Carthago.
Novae tabernae 3,48.
Novendiale sacrum publice susceptum 1,31. 21,62. 23,31 25, 7. 26,23. 27,37. 29,14. 30,38.

- 34,45. 35,9. 36,37. 38,36. 39, 22. 44,18.
- Novensiles* Divi 8,9.
- Nox* proelium dirimit 4,39. 9,23 et 32. 10,12. 21,59. victoria magis, quam proelium, dirimit 7, 33. inter noctem lux orta 32,29.
- Nuceria Alfaterna* subigitur ad deditionem a Q. Fabio 9,41. capitur a Poenis, incenditur et diripitur 23,15.
- Nucerini* Atellam traducti 27,3.
- Nucerinum* agrum populantur socii navales romanae classis 9,38.
- Numa Pompilius* rex Rom. a patribus eligitur 1,18. eius iustitia et religio, *ibid.* Numa senior Pythagoras, *ibid.* eius inauratio, *ibid.* Ianum indicem pacis bellique facit 19. Deorum metum iniicit animis, *ibid.* cum Dea Egeria congressus nocturnos simulat, *ibid.* describit annum ad cursum lunae in duodecim menses, *ibid.* nefastos dies fastosque facit, *ibid.* Flamines, Salios, pontificem creat 20. virgines Vestales legit, et ipsis stipendium de publico instituit, *ibid.* Iovi Elicio aram in Aventino dicat, *ibid.* lucum sacrat Camoenis 21. Fidei instituit solemne, *ibid.* regnavit XLIII annos, *ibid.* eius commentarii 32. eius et cadaver et libri sub Ianiculo in duabus arcibus lapideis inventi 40,29. cremantur libri, *ibid.*
- Numerius Decimius*, samnis 22,24
- Numerus*, inventum Minervae 7,3.
- Numicius*, flumen, 1,2.
- Numicius* (L.), circeiensis, praetor Latinorum, Romam evocatus 8,3.
- Numicius* (T.) Priscus, cos. adversus Volscos proficiscitur 2, 63. bene rem gerit, *ibid.*
- Numidae* populantur agros sociorum populi romani in Sicilia 26,21. iaculatores 28,11. ante omnes barbaros effusi in Venerem 29,23. 30,12. vagas trahunt domus 29,31. carne ac lacte vescuntur, *ibid.* primum in Africa equitum genus 34. *vid.* et 24,48. eorum castra ex qua materia facta, et quo ordine 30,3. liberant exercitum rom. 35,11. eorum, equorumque descriptio, *ibid.* numidarum equitum auxilia adiunguntur Hasdrubali in Hispania 21,22. quingentorum de Hannibalis exercitu proelium adversus trecentos equites rom. 29.
- Numisius*, imperator Latinorum 8,11.
- Numisius* (C.) creatur praetor, et sortitur Siciliam 41,12.
- Numisius* (T.) tarquiniensis, legatus in Macedoniam 45,17.
- Numistronem* (ad) M. Marcellus castra ponit 27,2.
- Numitor*, filius maior Procae, Albanorum regis 1,3. pellitur ab Amulio fratre, *ibid.* restituitur 5.
- Numitorius* (L.), tribunus plebis 2,58.
- Numitorii* (P.) cum Appio decemviro contentio 3,45. in Aventino trib. pl. creatur 54.
- Nummus* quadrigatus 22,52.
- Nundinae* 7,15.
- Nuptias* (ob) virginis inter Ardeates bellum intestinum 4,9.
- Nursini* pollicentur Scipioni milites 28,45.
- Nymphaeum* in apolloniati agro 42,36,49 et 53.
- Nymphius*, princeps Palaepolis 8, 25. urbem tradit Romanis 26.
- O
- Oaeneum*, Penestiae oppidum 43, 49.
- Obrimae* fontes 38,15.

Obsecratio in unum diem populo indicta 3,63. 26,23. a populo facta, praecuntibus duumviris 4,21. obsecratio circa omnia pulvinaria 31,8,9.

Obsides, fidei pignus 42,39. obsides totius Hispaniae Sagunti in arce custoditi 22,22. eos tradit Romanis Abelox, *ibid.* Tarentinorum, e fuga retracti, virgis caeduntur, et de saxo deiiciuntur 25,7. civitatum Hispaniae post captam Carthaginem Novam reddit suis Scipio 26,49. exacti a Carthaginensibus, ne minores quatuordecim annis, neu triginta maiores 30,37. reduntur iis centum 32,2. iterum centum, 40,34. exacti ab Antiocho, ne minores octonum denum annorum, neu maiores quinum quadragenum, et triennio mutandi 38,38. Carthaginensium, Setiae custoditi 32,26. iis in publicum prodeundi facultas negata, *ibid.* obsides in triumphis ducti 34,52.

Oceanus orbem terrarum amplexu finit 36,17.

Ocrea sinistrum crus tectum 9,40.

Ocrientum 22,11.

Oculani sponsione in amicitiam Romanorum accepti 9,41.

Octavius Metius 10,41.

Octavius (Cn.) aedilis plebis, praetor creatur, et sortitur Sardiniam 28,38. ad octoginta onerarias Poenorum naves capit 46. ei prorogatur imperium 29,13. 30,2. infeliciter ex Sicilia traicit in Africam 24. legatus in Africam mittitur 31,11. creatur triumvir coloniae deducendae 34,45. legatus in Graeciam 35,23. a Quinctio missus, praesidium et paucas naves accipit 36,12.

Octavius (Cn.) legatus in Graeciam mittitur 43,19. praetor creatus,

sortitur classem 44,17. decemvir sacrorum 18. cum classe Samothracam appellitur 45,5. ei cum filio Philippo se tradit Perseus 6. praedam macedonicam Romanam fert 33. eius triumphus navalis de Perseo 42.

Odomantica terra, cuius ad urbem Siras Paullus Aemilius consul castra habet 45,4.

Odrysae, populi Thraciae 39,53. iis parci Licinius Crassus, *ibid.* Odrysarum equitatus 44,42.

Oeniadae, oppidum 26,24. Oeniadae attribuuntur Acarnanibus 38,11.

Oenus, fl. 34,28.

Oesalces, frater Galae regis Numidarum, fratri succedit 29,29.

Oeta, mons 36,15. Oetaei montes 41,27.

Ofilius Calavius, campanus, Ovii filius, clarus genere factisque 9,16. eius iudicium de silentio Romanorum post caudinamignominiam, *ibid.*

Officina Monetae 6,20. officinae publicae institutae 26,50.

Ogulnius (Cn.), trib. pl. legem fert de sacerdotiis cum plebe communicandis 10,6. aedilis curulis, damnatis aliquot foeneratoribus, ex mulctalicia pecunia varia dona et opera in sacros publicosque usus facit 23.

Ogulnius (M.) ad frumentum in Etruria coemendum missus 27,3.

Ogulnius (M.), trib. milit. de legione secunda, cadit in proelio cum Boiis 33,36.

Ogulnius (M.) Gallus, praetor 39,56. sortitur iurisdictionem nrbanam 40,1.

Ogulnius (Q.), trib. pl. fert legem de sacerdotiis cum plebe communicandis 10,6.

Olbiensis ager vastatur a classe punica 27,6.

Olcades 21,5. Olcadibus bellum

- infert Hannibal, *ibid.* vincuntur, *ibid.*
- Olcinium*, oppidum Illyrici 45,26.
- Olciniatis* immunitas data 45,26.
- Olei* congii in vicos singulos dati 25,2.
- Olocrus*, mons 44,44.
- Olcnicus*, sive *Salondicus*, rebellantium Celtiberorum dux 43,6. eius temeritas, *ibid.*
- Olympia*, urbs 26,24. 45,28.
- Olympiorum* solemne ludicrum 27,35. parant Elei 28,7.
- Olympias*, mater Alexandri M. 8,24.
- Olympias*, urbs, olim Gonnocondylum 39,2.
- Olympio*, legatus Gentii ad Persea 44,23.
- Olympium*, Iovis templum prope Syracusas 24,33.
- Olympi* montis in Thessalia radices 44,6.
- Olympus*, mons in Galatia 38,18. in eum fugiunt Tolistobii 19. ex eo depelluntur a Romanis 20 et 21.
- Onchestus*, amnis in Thessalia 33,6.
- Onesimus* macedo, Pythonis filius, Romam profugit 44,16. eius praemia, *ibid.*
- Onomastus*, maritimae orae praefectus a Philippo, iussu eius Maronitas, intromissis in urbem Thracibus, trucidat 39,34. cum Philippo iudicat de Demetrio 40,8.
- Opera* publica censorum, pecunia publica facta 41,32. 44,16. operum publicorum apud Romanos iam ab antiquis temporibus magnificentia 1,56.
- Opifces* ad bellum excitati 8,20. opifces Carthaginis Novae capti, populi rom. exercitui distributi ad operas 26,47.
- Opima* spolia quae dicantur 4,20.
- Opimia*, virgo Vestalis, stupri comperta, sub terram, ad portam Collinam, necata 22,57.
- Opimius* (L.) Pansa, quaestor, occiditur a Samnitibus 10,32.
- Opis* aedes in Capitolio 39,22.
- Opiternius* (L.), conditor et sacerdos Bacchanalium 39,17.
- Oppia*, virgo Vestalis, damnata incesti, dat poenas 2,42.
- Oppia* (Vestia), mulier atellana, Capuae habitans, quotidie sacrificat pro salute et victoria populi rom. 26,33. eidem bona et libertas restituntur 34.
- Oppia* lex de cultu matronarum 34,1. pro ea oratio M. Catonis cos. 2. adversus eam oratio L. Valerii, trib. pl. 5. abrogatur 8.
- Oppius* (C.), trib. pl. creatus 3,54.
- Oppius* (C.), praefectus socium, invadit tumultuaria manu agrum Boiorum 31,2. circumventus a Boiis, caeditur, *ibid.*
- Oppius* (C.), trib. pl. 34,1. *sqq.*
- Oppius* (L.), trib. pl. 32,28.
- Oppius* (L.) *Salinator*, post aedilitatem plebis, in Siciliam classem triginta navium ducere iubetur 35,23. creatur praetor 21. sortitur Sardiniam 36,2.
- Oppius* (M.) in secessione militum cum Sex. Manilio summae rerum praest 3,51.
- Oppius* (Sp.) *Cornicen* decemvir creatur 3,35. decemviris aliis ad bellum proficiscentibus Ap. Claudio adiutor ad urbem tuendam datur 41. ut auxilium collegae ferat, in forum irrumpit 49. senatum habet 50. accusatur 58. testis in eum productus, *ibid.* Oppius, in vincula ductus, sibi manus infert, *ibid.*
- Oppidum*, pars urbis Rom. 42,20.
- Opus*, urbs Locridis, capitur ac diripitur ab Attalo 28,7. Opunte seditio 32,32.
- Opuntii* 28,6. eorum emporium, Cynus Locridis, *ibid.*
- Ora* pro fune nautico 22,19. 28,36.
- Oraculum* Apollinis ad Hieran Co-

- men 38,13. Delphicum 1,56. 5, 15. 22,57. 29,10 et 11. 41,27. Dodonaei Iovis 8,24. Sibyllinum 29,10.
- Orbitavium*, urbs in Samnio 24,20.
- Orchomenos* reddita Achacis 32,5.
- Ordinum* ac dignitatum discrimen institutum a Servio rege 1,42. ordinum in ludis discernendorum mos incipit 34,54. ordo amplissimus, *ibid.* ordo in militia, altera pars manipuli 8,8. ordinum ductor 7,41. decimus ordo hastatus 42,34.
- Orestae* 42,38. iis, quod primi ab rege Philippo defecissent, suae leges redditae 33,34.
- Orestis*, regio 27,33. 31,40.
- Oretani*, populi 21,11. 35,7. 41,3.
- Oreum*, urbs in Euboea 28,5 et 8. 31,40 et 46. 44,13 et 30. capitur a Romanis 28,6. iterum a Romanis et Attalo oppugnatur et capitur 31,46. Oreo libertas datur 33,34.
- Oressum*, castellum 31,27.
- Oricini* 26,25. in eorum fines subito expeditionem facit Philippus, *ibid.*
- Oricum*, oppid. 24,40. ab Orico legati ad M. Valerium praetorem veniunt, *ibid.* Oricum a Philippo captum, *ibid.* recipitur a Romanis, *ibid.*
- Origines* M. Catonis 34,5. eius operis liber quintus 45,25.
- Oringis*, urbs Hispaniae (*eadem fortasse, quae Aurinx*) oppugnatur et capitur a L. Scipione 28,3. eius ager frugifer, argentum incolae fodiunt, *ibid.*
- Oritani*, incolae Orei 28,8.
- Oriundi* fluminis ortus ducitur ex monte Scordo 44,31.
- Oroanda*, urbs Pisidiae 38,37 et 39.
- Oroandenses* 38,18 et 19.
- Oroandes*, cretensis, decipit Persca 45,6.
- Oropus*, urbs Atticae, in qua Amphilochus vates pro Deo cultus 45,27.
- Orsua* et Corbis, patruales fratres, de principatu civitatis ferro certant 28,21.
- Orthobula* veneno tollit Proxenum maritum 41,30. damnata ab in exsilium, *ibid.*
- Ortholophus*, loci in Thessalia nomen 31,36. 43,3.
- Orthosia* Cariae 45,25.
- Ortiagon*, regulus Gallorum 38, 19. eius uxoris memorabile facinus 24.
- Ortona*, urbs latina, 2,43. 3,30.
- Osca* lingua 10,20.
- Oscense* argentum 34,10 et 46. signatum 40,43.
- Osci* 7,2. ab Osciis atellanas fabulas Romani acceperunt, *ibid.*
- Osphagus*, fluvius 31,39.
- Ossa* Macedonum intersectorum legit Antiochus 36,8.
- Ossa*, mons 42,54. 44,13.
- Ostia*, urbs, in ore Tiberis condita 1,33. 22,11 et 27. 23,38. 25,20. 27,22. 29,14.
- Ostia tiberina* 26,19. Ostiae lacus, *sive fortasse* lucus, de coclo tactus 27,11.
- Ostiensis* populi vacatio observatur 27,38. ei vacatio rei navalis negatur 36,3.
- Ostiensis* ager 8,12. in eum excursionem faciunt Antiates *vid. Antiates*.
- Otacilius* (T.), praetor, aedem Menti vocet 22,10. propraetor, literas mittit ex Sicilia de vastato punica classe Hieronis regno 56. *cf.* et 23,21. duumvir Menti aedem dedicat 23,31 et 32. in Siciliam cum imperio, qui classi praeesset, mittitur 32. depopulatur agrum carthaginiensem, et aliquot capit naves Poenorum 41. cum consul crearetur, Q. Fabius, eius uxoris avunculus, eum certo iam honore deiecit

24,7—9. creatur praetor iterum
 9. obtinet classem, quam priore
 anno habuerat 10. depopulatur
 agrum circa Uticam et fru-
 mentum Syracusas mittit 25,31.
 prorogatur ei imperium 26,1.
 rursus eligitur cos. irrita eventu
 22. nuntiatur, eum mortuum
 esse in Sicilia 23. pontifex fue-
 rat, *ibid.*
Ova ad metas curculis numeran-
 dis 41,32.
Ovatio 3,10 *cf.* et 26,21. 31,20.
 33,27. 41,33.
Ovile, locus in campo Martio 26,
 22.
Ovius Paccius sacerdos Samnitium
 10,38.
Oxae, insulae 28,7.

P

Pabulatores Poenos caedunt Ro-
 mani 22,41.
Pachyni promontorium 24,35.
Pachynum accedit classis punica
 24,27. 25,27.
Pactius et Vibius fratres, nobilis-
 simi Bruttiorum, veniunt ad Q.
 Fabium, cos. 27,15.
Paculla Minia campana Baccha-
 nalius sacerdos 39,13.
Pacuvius Calavius campanus, qui
 Appii filiam uxorem duxerat,
 filiam Livio Romam nuptum de-
 derat, defectionis ab Romanis
 auctorem se praebet 23,2. sena-
 tum campanum sibi vitae be-
 neficio obnoxium facit 2—4 fi-
 lio Hannibalem placat 8. filium
 deterret a consilio occidendi
 Hannibalis, *ibid.*
Pacuvius Ninnius Celer, hospes
 Hannibalis Capuae 23,8.
Padus, fluvius 5,33 et 35. 20,46.
 21,25,39. 31,10. maior ac vio-
 lentior Rhodano 21,43. eum tran-
 sit exercitus Hannibalis 47.

Pacones 42,51.
Paronia 33,19. 38,17. 39,54. 45,
 29. Paeonia olim appellata,
 postea dicta Emathia 40,3.
Paestani 27,10.
Paestum, oppid. 8,17. legati a Pae-
 sto pateras aureas Romam affe-
 runt 22,36.
Palatinus mons 1,5. munitur a Ro-
 mulo 7.
Palatium 1,5 et 33. 2,10. 29,37.
 circa Palatium habitabant Ro-
 mani veteres 1,33. aedes Matris
 Magnae in Palatio 29,37.
Palaepharsalus, oppidum, vastatur
 a Philippo 32,13. *cf.* et 44,1.
Palaepolis, urbs sita haud pro-
 cul inde, ubi postea Neapolis
 8 22. obsessa a Romanis 23.
 traditur Romanis 25 et 26.
Palaepolitani 8,22 et 25.
Palenses in Cephallenia 38,28.
Pallanteum, sive *Pallantium*, urbs
 arcadica 1,5. 45,28.
Pallene, regio 31,45. 45,30.
Pallenensis ager 44,10,11. 45,30.
Pallium crepidaeque Graecorum
 29,19.
Pallori vovet sanum Tullus Hosti-
 lius 1,27.
Palmas in ludis rom. primum da-
 tae victoribus 10,47.
Paludamentum 25,16. paludamen-
 tum a sorore Horatii sponso
 factum 1,26. paludamenta con-
 sulibus, sub iugum transituris,
 detracta 9,5.
Paludati cum lictoribus in provin-
 cias proficiscuntur consules 41,
 14.
Palumbinum in Samnio captum a
 Sp. Carvilio cos. 10,45.
Palus Ascuris 44,2. Labeatis 31.
Pamphilidas, praefectus classis
 Rhodiorum 37,22,23 et 24.
Pamphyli legati coronam auream,
 ex viginti millibus Philippeorum
 factam, in curiam inferunt 44,
 14.

Pamphylia 33,41. 35,48. 37,23. 45, 22.

Pamphylium mare 38,13. *Pamphylius* sinus 37,23.

Pan, a Romanis Inuus vocatus 1, 5. Evander instituit solemne ut nudi iuvenes Lyceum Pana venerantes per lusum atque lasciviam, currerent, *ibid.*

Panaetolium, concilium Aetolorum 31,29. *cf.* et 35,32.

Pandosia, urbs 8,24. in dediti-
onem venit Romanorum 29,38.

Panis de Capitolio in hostium ob-
sidientium stationes iactatus 5,
48.

Panormum. Ad Panormum pugna
inter Carthaginienses et Roma-
nos 24,36. 29,1.

Panormus Samniae terrae 37,10 et
11.

Pantaleon, Aetoliae princeps, pro-
tegit Eumenem a percussoribus
42,15.

Pantauchus obses a Perseo datur
legatis romanis 42,39. ad Gen-
tium mittitur legatus, foederis
faciendi gratia 44,23,27 et 30.
Beroeam Romanis tradidit 45.

Papinus, mons 45,12.

Papiria tribus 8,37.

Papiriana sacvilia 10,3.

Papirtus (C.) *Crassus* trib. milit.
cos. pot. 6,18.

Papirius (C.) *Carbo*, praetor 44,
17. sortitur Sardiniam, *ibid.* iu-
betur ius dicere inter cives et
peregrinos 45,12.

Papirius (C.) *Maso*, pontifex,
moritur 25,2. *cf.* et 21,25.

Papirius (C.) *L. F. Maso*, decem-
vir sacrorum, moritur 25,2.

* *Papirius* (C.) *Turdus*, trib. pl. 41,
10.

Papirius (L.), trib. milit. consulari
potestate, legiones ducit Veli-
tras 6,22.

Papirius (L.) trib. milit. consulari
potestate 6,38.

Papirius (L.), praetor, legem fert,
qua Acerranis civitas sine suf-
fragio data 8,17. 10,47.

Papirii (L.) foeneratoris foeda li-
bido et crudelitas 8,28.

Papirius (L.) *Crassus*, cos. 4,21.

Papirius (L.) *Crassus*, 4,30.

Papirius (L.) *Crassus*, praetor,
dictator creatur 8,12. nihil me-
morabile gerit, *ibid.* cos. crea-
tur 16. iterum 19. magister
equitum 36.

Papirius (L.) *Cursor*, trib. milit.
cos. pot. 6,5. iterum 11. censor
fuerat eo lustro, quo urbs capta
est 9,34.

Papirius (L.) *Cursor*, magister e-
quit. dictus 8,12. cos. 23 dicta-
tor 29. adversus Samnites pro-
ficiscitur, *ibid.* Romam redit
monitus a pullario, ad auspi-
cium repetendum 30. indigna-
tur Q. Fabio, magistro equitum,
quod, se absente, pugnasset cum
hostibus, *ibid.* eius interrogatio
ad Q. Fabium 32. sequitur Q. Fa-
bium, proficiscentem Romam 33.
eius et Fabii contentio apud po-
pulum, *ibid.* dictator, defendit
disciplinam militarem 34. noxae
damnatum Q. Fabium donat po-
pulo rom. 35. comior factus, vin-
cit Samnites 36. triumphat 47.
abit magistratu, *ibid.* cos. iterum
creatur 9,7. in Apuliam pergit
12. obsidet Luceriam 13. cum
collega vincit Samnites 14. ca-
pit Luceriam 15. sub iugum
mittit Samnites, *ibid.* tertium
cos. *ibid.* recipit Satricum 16.
triumphat, *ibid.* eius laudes, *ib.*
cos. quartum Romae manet 22.
quintum cos. 28. dictator ite-
rum 38. insignem victoriam re-
fert de Samnitibus 40. trium-
phat, *ibid.*

Papirius (L.) *Cursor* 10,9. cos. in-
signis, qua palerna gloria, qua
sua 38. expugnat Duroniam ur-

- bem 39. hortatur milites, *ibid.* pullarium, qui mentitus fuerat auspicium, inter prima signa constituit, ubi ille occiditur 40. vincit Samnites, eorumque capit castra, *ibid.* Iovi victori pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, vovet 42. triumphat 46. praetor 47.
- Papirius (L.) Maso* creatur praetor 41, 18. sortitur iurisdictionem urbanam 19.
- Papirius (L.) Mugillanus* cos. creatur 4, 7. censor primus 8. iterum cos. 30. tribunus militum consulari potestate 42. proditur interrex 43.
- Papirius (L.) Mugillanus* cos. creatur 8, 23.
- Papirius (M.) Gallum*, barbam suam mulcentem, scipione eburneo percussit, et ab eo interficitur 5, 41.
- Papirius (M.)*, quinquevir mensarius creatus 7, 21.
- Papirius (M.) Atratinus*, cos 4, 52.
- Papirius (M.) Crassus*, cos. 4, 12.
- Papirius (M.) Crassus*, dictator 8, 17.
- Papirius (M.) Mugillanus*, trib. milit. consulari potestate 4, 45. iterum 47.
- Papirius (Sp.)*, trib. milit. consulari potestate, legiones ducit Velitras 6, 22.
- Papirius (Sp.)*, trib. milit. 6, 27.
- Papirius (Sp.)*, consulis fratris filius, renuntiat patruo, ambigide auspicio 10, 40. donis militaribus donatur 44.
- Parachelois* 39, 26.
- Parii* 31, 31.
- Parilia* 40, 2.
- Parma*, colonia civium romanorum 39, 55.
- Parma* et gladius, arma velitum 31, 35. parma tripedalis velitum 38, 21. parmae velitum breviores, quam equestres 26, 4.
- Parmati* equites 4, 39.
- Parmenio*, legatus Gentii 44, 23.
- Parnassus*, mons 42, 16.
- Paroreia*, Thraciae 39, 27. 42, 51.
- Paros*, insula 31, 15. 33, 30. *Parii* 31, 31.
- Parstrymonia* 42, 51.
- Parthenius*, mons 34, 26.
- Parthi* 9, 18. eorum gloriae contra nomen romanum favent levissimi ex Graecis, *ibid.*
- Parthini*, populi 29, 12. 43, 21. et 23. olim sub ditione Philippi, dantur Pleurato 33, 34. *cf.* et 44, 30.
- Parthus*, urbs 44, 6.
- Passaro*, civitas Epiri 45, 26 et 33.
- Pastor*, a Charopo epirota missus, magno usui est T. Quinctio cos. 32, 11.
- Pastores* in Apulia coniurant, viasque et pascua latronicis infesta habent 39, 29. ad septem millia condemnat L. Postumius, praetor, *ibid.* pastorum habitu milites 9, 2. 10, 4.
- Patara* 33, 41. 37, 17. caput Lyciae 37, 15 et 45. *cf.* et 38, 39.
- Patavium* 10, 2. Patavii monumentum navalis pugnae et victoriae de Graecis, solemni certamine exercetur, *ibid.*
- Patavini* agri diripiuntur a Graecis 10, 2. Patavinorum seditio 41, 32. Patavinos semper in armis habent Galli 10, 2.
- Pater* patratus quis, et eius officium 1, 24. patrem sequuntur liberi 4, 4. patre; qui curuli sella sederit, vivo, filius neque tribunus, neque aedilis pl. iure esse potest 27, 21. 30, 19.
- Patres* ab honore appellati senatores 1, 8. cur conscripti dicti 2, 1. lecti a Romulo primo centum 1, 8. aucti a Tarquinio Prisco adscitis centum novis 1, 35. Tarquinius Superbus, imminuto per caedes et exsilia patrum

- numero, statuit nullos in patres legere, quo contemptior paucitate ipsa ordo fiat 49. L. Brutus patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam explet 2,1. post cannensem pugnam, cum senatus ad insignem paucitatem redactus esset, centum septuaginta septem a Buteonè dictatore in patres leguntur 23,22 et 23. in patres lecti principes Albanorum 1,30. patres minorum gentium 35. Atta Clausus in patres lectus 2,16. prima mentio apud Livium plebei senatores 5,12. senatus ab Ap. Claudio, libertinorum filiis allectis, inquinatus 9,46. patribus loca in circo divisa 1,35. in ludis romanis secreta a populo 34,44. lex a decemviris lata, ne conubium patribus cum plebe esset 4,5. patres tribunatum capere prohibentur 2,33. patrum et plebis certamina, venenum urbis Romae 3,67. patrum indulgentia in plebem 2,9. patrum iuniores resistunt tribuui 3,14. iniurias facere incipiunt plebi 65. *vid.* et Patricii, Senatores, Senatus.
- Patera*, ex quinque pondo auri facta, regi Syphaci mittitur dono 27,4. pateram auream Masinissae donat Scipio 30,15. paterae tres aureae cum titulo nominis Camilli in Iovis cella ante pedes Iunonis positae 6,4. aureae ex mulctaticia pecunia ad Cereris positae 10,23. ducentae septuaginta sex aureae, capta Carthagine Nova, relatae ad Scipionem 26,47. pateras aureas legati a Paesto Romam asserunt 22,36.
- Patrae*, urbs Achaiae 27,29. 36, 21. 38,29.
- Patricii* unde appellati 1;8. *cf.* et 10,8. gloriabantur penes se auspicia esse, se solos gentem habere, et iustum imperium et auspiciū domi militiaeque 10, 8. *cf.* et 3,1 6,41. 7,6. patricios inter et plebeios certamen de consulatu 4,1 et *sqq.* diremtum creatione tribunorum militum consulari potestate, promiscue ex patribus et plebe sumendorum 6. renovatum 6,34. et *sqq.* vincuntur patricii 42. adversus legem Liciniam Sextiam duo patricii consules creati 7,18,19,22, 24 et 28. idem frustra tentatum 10,15. patricii praeturas et aedilitatem curulem pro concessio plebi altero consulatu sibi quaerunt 6,42. 7,1. patriciorum est, prodere interregem 6,41. patriciis plebei magistratus non parent 4,25. patricii consularesque duo tribuni plebis 3,65. patricios inter et plebeios certamen de sacerdotiis 10,6 et *sqq.* *cf.* et 27,8. de patriciorum superbia et libidine querelae 4,3—5. 6,36 et 37. patricii in arce aut Capitolio habitare vetiti 6,20. patricii magistratus 41. patriciae Pudicitiae sacellum 10,23.
- Patrimi* et *matrimi* ad sacrificium adhibiti 37,3.
- Patrocles* Antigonensis, praefectus Persei 42,58.
- Paupertati* honos habitus in civitate romana. *Praef.* *vid.* et 2, 16,33. 3,26 et 27.
- Pausanias*, praetor Epirotarum 32, 10.
- Pausanias*, dux Pheraeorum 36,9.
- Pausistratus*, praetor Rhodiorum 33,18. praefectus classis 36,45. 37,9. opprimitur a Polyxenida, Antiochi praefecto 37,10,11. et 12.
- Pavori* vovet fanum Tullus Hostilius 1,27.
- Pax* caudina 9,5 et 6. pacis con-

- ditiones cum Poenis 30,37 et 43. cum Philippo 29,12. 33,30. cum Aetolis 38,9. cum Antiocho 38, 38. pacem petunt, qui erant in induciis 7,38. pax servientibus gravior, quam liberis bellum 10,16.
- Pecora* pecunia sunt Massyliis 29, 31. pecora hostibus obiecta per insidias 2,50. 28,33.
- Pecuarii* condemnati 10,23 et 47. et ex mulctaticia pecunia aedes in insula Fauni facta 33,42. et clypea inaurata in fastigio aedis Iovis posita 35,10.
- Pecunia* privata conducuntur, quae ad exercitum hispaniensem opus sunt 23,49. pecunia mulctaticia, ex qua facta aedes Victoriae 10, 33. Libertatis 24,16. Fauni 33, 42. 34,53. ex qua facti ludi 10, 23. pecuniae a privatis, ad sublevandam aerarii inopiam, collatae 24,18. 26,36. de pecunia incerta ludi voti 31,9. pecuniae in aerarium latae 28,9 et 38. et passim in triumphis. pecuniam ex aerario scribae viatoresque aedilitii clam egerunt 30,39. per indicem comperti damnantur, ib.
- Pecus* quale, ver sacrum 34,44.
- Pedanius* (T.), princeps primus centurio, signifero signum admittit, in hostes iacit, et in castra Poenorum irrumpit 25,14.
- Pedasa*, urbs Asiae 33,30.
- Pedites* extra ordinem conscripti 5,7. peditum quinque millibus scriptae quatuor legiones 8,8. peditibus aera constituta 4,59. in triumphis dabatur ab imperatoribus triens eius, quod dividebatur equitibus 34,46 et 52.
- Pedum*, oppid. 2,39. 7,12. 8,12. capitur a Coriolano 2,39. oppugnatur et capitur ab L. Furio Camillo, consule 8,13.
- Pedanis* civitas datur 8,14.
- Pelagonia* 26,25. 31,28 et 39. 45,29.
- Pelagones*, populi 45,30.
- Peligni*, populi 8,6 et 29. deficiunt 9,41. vincuntur, ibid oratores, pacem petentes, Romam mittunt 45. iis foedus datur, ibid. caedunt agmen fugientium Samnitium 10,30. devastantur ab Hannibale 22,9. multi voluntarii dant nomina in classem Scipionis 28, 45.
- Peligna* cohors 25,14. 44,40. pugnat acerrime, ibid.
- Pelignum* bellum 7,38.
- Pelium* urbem vi capiunt Romani 31,40.
- Pella*, urbs 26,25. 42,67: Pellae hibernat Philippus, ibid. cf. et 37,7. ibi vetus Macedonum regia 42,41,51. 43,43. ibidem servabatur gaza regum Macedoniae 44,10. deditur Aemilio Paulo cos. 45. Pellae situs 46.
- Pellenae* 33,15.
- Pellenensis* ager 33,14,15. eum depopulantur Philippi copiae, ib.
- Pelles* detractas scutis comedunt Casilini vid. Casilini. sub pelliibus durant ad Veios rom. milites 5,2.
- Pellinaeum* occupat Amynder 36, 10. recipitur a Romanis 14.
- Pelliti* sardi 23,40.
- Peloponnesus* 1,7. 31,7. Peloponnesus peninsula est 32,21. te- studini assimilatur 36,32.
- Pelops*, Lacedaemoniorum rex 34, 32.
- Pelta* haud dissimilis cetrae 28,5.
- Peltastae* 28,5. iidem, qui et cetrati 31,36. 33,4.
- Pelvis* aurea facta, lataeque in Aventinum, Iunoni Reginae donum 27,37.
- Pelusium* 44,19. 45,11 et 12.
- Pelusiaceum* Nili ostium 45,11.
- Penatium* Deorum aedes in Velia 45,16.
- Penestae* Illyrii 43,22,23 et 25. bellicosum genus 44,11.

Penestia, Illyrici regio 43,21.
Penestiana terra 43,20.
Penetrale aedis Vestae 26,27. urbis Cyzici, sive Prytaneum 41,25.
Peneus, amnis 32,15. 42,38 et 55,44,6.
Penninum, alpinum ingum 5,35,21,38.
Pentri, samuites 9,31. *cf.* et 22,61.
Peparethus 28,5. urbs haud ignobilis 31,28. diruitur, *ibid.*
Peraea regio 32,33 et 35,33,18,37,22.
Peraea, urbs (*nisi mendum in nomine est*) 37,21.
Perduellibus superatis, gratiae actae Diis 45,16.
Perfidia barbarica 25,33. punica 21,4.
Perfugae virgis in comitio caesi, et de saxo deiecti 24,20. *cf.* et 45. perfugae Latini securi percultuntur 30,43. Romani in crucem sublatis, *ibid.*
Perga, urbs 38,37.
Pergamus 29,11, 35,13. 42,18. 44,28. circa Pergamum sacra profanaque urit Philippus 31,46.
Pergamum oppugnat Seleucus, filius Antiochi 37,18. Pergamum intromissi Achaei 20. solvitur obsidio Pergami 21.
Perinthus, urbs 32,33. 33,30.
Perolla, Calavii filius, interficiendi Hannibalis consilium capit 23,8. adversatur ei pater 9. cedit patri, eiusque ad patrem oratio, *ibid.*
Perperna (M.), legatus ad Gentium, Illyriorum regem 44,27. a Gentio conicitur in carcerem, *ibid.* liberatur ab Anicio, praetore 32. nuntius victoriae Romam mittitur, *ibid.*
Perrhaebia, Thessaliae urbs 42,67.
Perrhaebia 31,41. 32,15. 36,33. 42,36 et 67.

Perrhaebi pronuntiantur liberi 33,32,34. *cf.* et 42,53. Perrhaeborum querelae de Philippo 39,34.
Perranthes, tumulus 38,4.
Persae, 9,18 et 19. ab Lacedaemoniis aquam et terram petiere 35,17. Lacedaemonios a tergo circumvenere in Thermopylis 36,16.
Perseis, urbs in Deuriopo, in honorem Persei, Philippi filii, sic dicta 39,54.
Perseus, relictus a Philippo cum quatuor millibus armatorum ad lauces Thessaliae 26,25.
Perseus, Philippi regis Macedonum filius, admodum puer, mittitur ad obsidendas angustias, quae ad Pelagoniam sunt 31,28. oppugnat Amphilochos 38,5. reddit in Macedoniam 7. belli cum Perseo inchoata initia a Philippo sunt 39,23. Persei cum Demetrio comparatio 53. inter eos discordiae, *ibid.* prava eins in Demetrium consilia 40,5. ludicro certamine vincitur a Demetrio 6. Perseus accusat Demetrium apud patrem 8,9,23 et 24. eins in Demetrium insidiae deleguntur 55. regnum scelere partum invadit 56. Antigonum curat interficiendum 58. legatos Romam mittit, petens, ut rex ab senatu appellaretur, *ibid.* et 41,2. initio regni multis laudibus commendatus, *ibid.* miscet inter Dardanos et Bastarnas certamina 41,23. legatos mittit Carthaginem 27. Dolopum totam gentem sub ius iudiciumque suum cogit, *ibid.* adit oraculum delphicum, *ibid.* Achaeos maxime sibi reconciliare studet 28. conciliat sibi animos Graecorum 42,5. eius saevitia, *ibid.* ad eum legati mittuntur Roma 6. Eumenes eum suspectum facit Romanis 11 et 12 et bellum ad-

versus eum suadet 13. legatis eius datur senatus 14. ad Eumenis caedem sceleratos quosdam subornat 15. per beneficia grassari conatur in Romanos 17. a senatu iudicatur hostis 18. legatos Romam mittit 36. cum Marcio, Romanorum legato, colloquitur 39—42. mittit legatos ad Byzantinos et Rhodios 46. de rerum suarum summa consilium habet 50. ipsius exercitus, triginta novem millia peditum, quatuor equitum 51. cohortatur milites ad bellum 52. in Thessaliam it 53. Romanos equestri proelio vincit 57—59. ad milites orationem habet 61. tentat pacem, frustra 62. castra Romanorum vult incendere 64. Romanos passim vagantes opprimit 65. redit in Macedoniam 67. rem prospere gerit adversus Romanos, et in Thracia 43,4. Epirotas sibi adiungit 5. eius insidias vix effugit cos. Hostilius, *ibid.* in Dardanos excursionem facit, *ibid.* proximas Illyriorum gentes oppugnat 20. Uscanam capit, *ib.* legatos ad Gentium, Illyriorum regem, mittit 21. occurrit Q. Marcio Philippo, cos. 44,2. occupat aditus, *ibid.* levia committit proelia 4. eius ignavia 6. trepidans Nician mittit Pellam, ut gazam in mare deiciat, Andronicum Thessalonicam ad navalia incendenda 10. postea, pudore tactus, utrumque interficit, *ibid.* foedere sibi adiungit Gentium 23. sollicitat Rhodios, Eumenem, et Antiochum, *ibid.* et 24. eius avaritia 26. recusat Gallorum auxilia, *ibid.* Gentium in fraudem impellit 27. vincitur et fugatur ab Aemilio Paulo, cos. 40 et *sqq.* caduceatores mittit ad consulem 45. Samothracam pervenit, *ibid.* eum sequi-

tur cos. 46. eius ad Aemilium literae 45,4. molitur fugam, frustra 6. eius pueri transeunt ad Romanos, *ibid.* Perseus ipse se tradit, *ibid.* eum benigne excipit cos. 7 et 8. cum filio Philippo in custodiam mittitur 28. de eo triumphat Paullus 39. ducitur ante currum victoris, *ibid.* deprecanti hanc ignominiam quid Paullus responderit, *ibid.* Albam in custodiam mittitur 42.

Persius (C.), vir impiger, caedit Tarentinos 26,39.

Perusia, Etruriae oppidum, petit pacem 9,37. accipitur in deditionem 40. *cf.* et 10,37.

Perusina cohors 23,17.

Perusini caeduntur a Romanis 10,30. rebellant 31. Perusinorum quatuor millia et quingenti occisi, *ibid.* abietes in fabricandas naves, et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni 28,45.

Pessinus in Phrygia 29,10. 34,3. 38,18. Idaea Mater a Pessinunte Romam advecta 29,10 et 11.

Pestilentiae causa clavus pangitur 7,3. pestilentia, quae magis in longos morbos, quam in perniciosas evasit 27,23.

Pestis Romae 1,31. 3,6 et 32. 4,21. 25,30 et 52. 5,13. 6,20. 7,1,2 et 27. 8,17 et 18. 9,28. 10,31 et 47. 40,19. et 37. 41,26. Syracusis 25,26. in exercitibus romano punicoque 28,46.

Petelia, urbs in Bruttis 23,30. 27,26.

Petelinorum fides erga Romanos, et legatio ad senatum 23,20.

Petelinus lucus prope Romam 6,20. in eo comitia habita, quibus damnatur M. Manlius, *ibid.*

Petillia rogatio 38,54.

Petillius (L.), legatus ad Gentium, Illyriorum regem 44,27. a Gentio

- coniicitur in carcerem, *ibid.* liberatur ab Anicio, praetore 32.
- Petillius (L.)*, scribe 40,29. in eius agro libri Numae Pompilii inventi, *ibid.*
- Petili (Q. duo)*, tribuni pl. diem dicunt Scipioni Africano 38,50. illo mortuo, rogationem promulgant de pecunia regis Antiochi 54.
- Petillius (Q.) Spurius* creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 40,18. duas legiones tumultuarias civium rom. scribere iubetur 26. libros Numae Pompilii legit, eosque ex senatusconsulto comburi curat 29. creatur cos. 41,18. ei sacrificanti in iecinore non inventum caput, *ibid.* iubetur bove perlitare, *ibid.* occiditur in proelio adversus Ligures 22.
- Petitarus*, amnis Aetoliae 43,24.
- Petra*, oppidum in Pieria 39,26. 44,32. 45,41.
- Petra*, urbs Maedicae, oppugnatur a Philippo 40,22.
- Phacium*, oppidum vastatum a Philippo 32,13. *cf.* et 36,13.
- Phaeneas*, princeps Aetolorum, adest colloquio Quinctii cum Philippo 32,32. in eum Philippi iocus 34. venit ad Quinctium cum Aetolorum auxiliis 33,3. eius altercatio cum Quinctio de Thebis Phthiis 13. inter eum et Thoantem contentio 35,45. princeps est legationis, qua Aetoli se suaeque omnia fidei populi rom. permittunt 36,28. eius ferocia fracta, *ibid.* provolutus ad pedes Quinctii orat eum, ut misereatur gentis Aetolorum 35. legatus ab Aetolis cum liberis mandatis ad consulem M. Fulvium venit 38,8.
- Phaestum*, oppidum, capitur 36,13.
- Phalamna*, oppidum 42,54. phalan-naeus ager 65.
- Phalanx macedonica* 8,8. 33,4. 42,61. confertur cum acie rom. 9,19. phalanx cuneus Macedonum, et robur exercitus 32,17. 33,8. duplex phalanx, Leucaspidium et Chalcaspidium 44,40. ad conspectum phalangis stupet Aemilius, *ibid.* phalangis incommoda 31,39. 41,37 et 40.
- Phalangitae* 37,40. 42,51. 43,20.
- Phalara*, sive *Phalera*, oppidum in sinu maliaco 27,30. 35,43. 36,29.
- Phaleras* deponunt nobiles 9,46. phaleris donati equites 39,31.
- Phaloria*, oppidum Thessaliae 36,13. 39,25. a Romanis capitur, incenditur, et diripitur 32,15.
- Phanae*, portus et promontorium Chiorum 36,43. 44,28. 45,10.
- Phanota*, urbs Epiri 43,25. 45,26.
- Phanotea* Phocidis capta a Romanis 32,18.
- Pharnaces*, Ponti rex, legatos Romam mittit 40,2 et 20.
- Pharsalia* terra 33,6.
- Pharsalus*, urbs 32,33. 34,23. dedit se M'. Acilio, cos. 36,14.
- Phaselis*, urbs in confinio Lyciae et Pamphyliae 37,23.
- Phaeca*, oppidum 32,14.
- Phecadus*, urbs 31,41.
- Pheneus*, oppidum 28,7.
- Pherae*, oppidum 32,13. 33,6. Pheris exclusus Philippus redit in Macedoniam 32,13. Antiochus oppugnat et capit Pheras 36,9. Pherae se dedunt Romanis 14.
- Pherae* in laconico agro 35,30.
- Pheraeorum* fides erga Romanos 36,9. eorum ager vastatur a Perseo 42,56.
- Pherinum*, oppidum 32,14.
- Phila*, urbs 42,67. 44,2,3,7,8 et 34.
- Phileas* tarentinus, vir inquieti animi, educit custodia obsides Tarentinorum 25,7. virgis caesus de saxo deiicitur, *ibid.*
- Philemenus*, coniuratione facta cum

nobilibus iuvenibus Tarentinis, prodit Hannibali Tarentum 25, 8 et 9. cum reciperetur Tarentum a Romanis, ita perit, ut corpus eius nusquam fuerit inventum 27,16.

Philetaerus, frater Eumenis 42,55.

Philippei, nummi aurei 34,52. 37, 59. 39,5 et 7. 44,14.

Philippopolis Thessaliae, eadem cum *Philippis Thessaliae* 39,25.

Philippopolis Thraciae 39,53.

Philippus, Macedonum rex. ad eum legati missi ad deposcendum Demetrium Pharium 22,33. legatos mittit ad Hannibalem 23,33. eum inter et Hannibalem foederis leges, *ibid.* ad eum legati Poenorum 34. legationem alteram ad Hannibalem mittit 39. bellum movet parum prospero eventu 24,40. subitam expeditionem in Oricinorum atque Apolloniatum fines facit 26,25. in Thessaliam descendit, *ibid.* redit Pellam, *ibid.* Achaeis auxilium fert 27, 29 et 30. vincit Aetolos, *ibid.* it in Peloponnesum, *ibid.* repellit Romanos, populantes agrum corinthium 31. popularem se praebet, *ibid.* eius intoleranda libido, *ibid.* Polycratiam, Anti Achaeorum principis uxorem, asportat in Macedoniam, *ibid.* periculum eius et insignis fortitudo in pugna adversus Romanos socios 32. redit in Macedoniam, *ibid.* hortatur ac tuetur socios 28,5. Attalus ferme ab eo opprimitur 7. capit Toronem, urbem, *ibid.* eius metu Machanidas compressus, *ibid.* eius oratio in concilio Achaeorum 8. classe in Aetoliam contendit, *ibid.* in regnum redit, ut Dardanis inferat bellum, *ib.* ei ducenta argenti talenta pollicentur Carthaginenses, ut in Siciliam aut in Italiam traiciat

29,4. cum eo pacem Aetoli faciunt 12. itemque Romani, *ib.* per legatos petit, sibi restitui Macedonas, qui apud Hannibalem mercede militassent, captique in vinculis essent 30,42. *cf.* et 33. triste responsum legatis a senatu redditum 42. ei bellum indictum 31,5—8. Philippus oppugnat Abydum 14. foedus eius cum Antiocho, Syriae rege, *ibid.* bellum inter eum et Athenienses, *ibid.* cum aegre sustineret Attalum Rhodiosque hostes, ne romano quidem bello terretur 16. Abydum capit, *ibid.* et 17. eum audacter alloquitur M. Aemilius, legatus Rom. 18. insueto vera audire ferocior videtur legati oratio, *ibid.* Philippus petit Athenas 24. edit proelium memorabile cum Atheniensibus, *ibid.* recedit, et omnia circa Athenas diruit, *ibid.* Achaeos romano illigare bello frustra conatur 25. Athenas et Piraeenm frustra tentat 26. diruit templa circa Athenas, *ibid.* eius apparatus 28. legatos mittit ad Aetolos, *ibid.* miratur Romanorum castra 34. detrectat pugnam 36. caedit vagos frumentatores rom. *ibid.* repellitur 37. in magno est periculo, *ibid.* recedit 38. caedit Aetolos 41 et 42. in eum Atheniensium decreta 44. Thaumacos, frustra tentatos, deserit Philippus 32,4. eius anxietas et curae 5. conciliat sibi Graecos et Macedonas, *ibid.* occupat fauces Antigoneae, *ibid.* castra ponit ad Aoum, *ibid.* eius colloquium cum T. Quinctio, cos. 10. eum aggreditur Quinctius et fugere cogit in Thessaliam 12. in Macedoniam Philippus redit 13. eius societate relicta, Achaei se adiungunt Romanis 19—23. eius

nomen in comitiis Argivorum recitatum post Iovem, Apollinem, et Herculem 25. eius praefecto Philocli Argos proditur, *ibid.* eius cum Quinctio cos. colloquium 32—36. Philippus dicacior erat, quam regem decet 34. *cf.* et 36, 14. petit a Quinctio ut legatos Romam mittere liceat 32, 36. impetrat inducias in duos menses, *ibid.* eius legati, re infecta, discedunt Roma 37. foedus facit cum Nabide 38. Argivorum urbem fiduciarum Nabidi tradit, *ibid.* et *seqq.* eius apparatus 33, 3. ad eum contendit Quinctius cos. *ibid.* copiarum Philippi numerus 4. castra ponit ad Cynoscephalas 7. proelium, quo vincitur 7—10. caduceatorem mittit ad Romanos 11. ei induciae quindecim dierum datae 12. colloquium ad Tempe 13. pacis leges cum Philippo, *ibid.* et 30. caedit Dardanos 19. pax cum eo a populo iussa 25. de eo triumphat Quinctius 34, 52. Demetrius, eius filius, obses ante currum triumphantis ductus, *ibid.* eum ad bellum renovandum incitant Aetoli 35, 12. legatos Romam mittit, pollicentes Romanis auxilia ad bellum adversus Antiochum 36, 4. cum fortunam speculari in animo haberet, offensus ab Antiocho, se iungit Romanis 8. proficiscitur in Thessaliam 13. capit quasdam urbes, *ibid.* Athamania potitur 14. ab oppugnatione Lamiae iubet eum discedere Acilius cos. 25. Demetrias se Philippo dedit 33. exercitui rom. per fines suos transeunti, omnia parat 37, 7. eius praesidia expelluntur Athamania 38, 1. ingreditur cum exercitu Athamania 2. repellitur, *ibid.* causae

irarum eius in Romanos 39, 23. colligit vires 24. de eo Thessalorum aliorumque querelae, *ib.* legati Roma missi ad eas controversias disceptandas, *ib.* Philippus respondet querelis Thessalorum 26. eius minax dictum, *ibid.* respondet Maronitarum et Eumenis legatis 28. animus eius alienatus ab Romanis, *ibid.* Maronitas crudeliter trucidat 34. ad purganda crimina mittit Demetrium, minorem filium, Romam 35. sollicitat accolae Istri fluminis, ut in Italiam irrumperant, *ibid.* Demetrius patrem defendit 47. Macedonas e maritimis civitatibus in Paeoniam traducit, et urbes Thracibus aliisque barbaris tradit habitandas 40, 3. eius crudelitas, *ibid.* et 4. ei Demetrius est suspectus 5. Perseus accusat Demetrium apud Philippum 8. eius ad filios suos oratio, *ibid.* eius iter ad Haemum montem 21. duas aras Iovi et Soli consecrat 22. Demetrium interfici iubet 24. innocentiam Demetrii agnoscit 54 et 55. regnum Antigono relinquere cupit 56. moritur, *ibid.* *Philippus*, filius Alexandri Megalopolitani 35, 47. a Philippo, rege Macedonum, ad ludibrium frater appellatur 36, 14. in vinculis Romam mittitur, *ib.* praefectus fuerat Zacynthe insulae 31.

Philippus poenus, scortum L. Quinctii 39, 42.

Philippus, natura frater, adoptione filius Persei 42, 52. 44, 45. Philippum seseque Octavio tradit Perseus 45, 6. ducitur ante currum Paulli triumphantis 39.

Philippus, Amyntae filius 45, 9. per eum crevit regnum Macedoniae. *ibid.*

Philippus, praesidii praefectus Casandreae 44, 11 et 12.

- Philippus*, Epirotarum praetor 29, 12.
- Philippus*, magister elephantorum Antiochi, praest mediae aciei 37, 41.
- Philistio*, praefectus Epicydis, interficitur Syracusis 25, 28.
- Philonem* chalcidensem Romani sibi dedi postulant 37, 45. 38, 38.
- Philocles*, praefectus Philippi, mittitur ad populandos Atheniensium agros 31, 16. frustra oppugnat Eleusinem et Athenas 26. depopulatur fines Atheniensium, *ibid.* Chalcidem tenet 32, 16. Corinthum obsidione liberat 23. ei Argos proditur 25. legatus a Philippo Romam mittitur speculatum de iis, quorum Perseus Demetrium insimulabat sermonum, cum Romanis habitorum 40, 20. interficitur 55.
- Philocrates*, princeps legationis rhodiae 45, 25.
- Philodemus*, argivus, tradit tumulum Euryalum Romanis 25, 25.
- Philopoemen*, praetor Achaeorum 35, 25. adversus Nabin classem educit 26. vincitur, *ibid.* incendit castra Nabidis 27. populatur agros laconicos, *ibid.* eius in ducendo agmine locisque capiendis sollertia et usus 28. vincit et fugat Lacedaemonios 29. societati Achaeorum Lacedaemonios adiungit 36. eo referente, fit ab Achaeis decretum in Lacedaemonios 38, 31. Lacedaemonem affligit et enervat, disciplina Lycurgi sublata 33 et 34. *cf.* et 39, 36. capitur a Messeniis 39, 49. in cellam sub terra demittitur 50. veneno tollitur, *ibid.* ab universo achaico concilio sepelitur, *ibid.* divini honores ei decreti, *ibid.* comparatur Hannibali et Scipioni, *ibid.*
- Philostratus*, dux cohortis 43, 25.
- Philotas*, praefectus praesidii Abydi 37, 12.
- Phliasii* 33, 14.
- Phliasius* ager 33, 14 et 15. cum depopulantur copiae Philippi, *ib.*
- Phliis* 28, 7.
- Phocaea*, urbs, origo Massiliensium 5, 34. et Emporitanorum 26, 19. Phocacam transmittit romana classis 36, 45. seditio Phocaeae 37, 9. Phocaeae situs 31. oppugnatur ab Aemilio Regillo 32. diripitur, *ibid.*
- Phocaeensibus* ager, quem ante bellum habebant, donatur 38, 39.
- Phocenses* et Locrenses a Quintio decreti auctoritate contributi Aetolis 33, 34.
- Phocis*, regio 28, 5. 36, 20. Phocidis urbes captae a Romanis 32, 18.
- Phoebeum*, locus sine muro apertus, ad Spartam 34, 38.
- Phoenix*, Epiri urbs 29, 12.
- Phoenicus*, portus erythraeae terrae 36, 45.
- Phoenicus*, portus Lyciae, duum millium spatio Pataris distans 37, 16.
- Phragandae*, urbs Thraciae 26, 25.
- Phrygia* 29, 11. 37, 8 et 54. Phrygia utraque donatur a Romanis Eumeni 56.
- Phrygius*, amnis 37, 37.
- Phthiotae* Achaei liberi esse iubentur 33, 32. Thessalorum gentitribuuntur 31. ante saltum Thermopylarum in septentrionem versi 36, 15.
- Phthioticus* ager 33, 3.
- Phthiotis* 28, 6. Phthiotis Achaia 41, 27. 42, 67.
- Philace*, oppidum Molossidis 45, 26.
- Piacula* insolita et peregrina pacis Deum exposcendae 4, 30.
- Piaculare* sacrum 29, 19 et 21. piacularia sacrificia genti Horatiae tradita 1, 26.
- Picentes* 10, 10. cum iis foedus ictum, *ibid.*

- Picenum* 21,62. 27,43.
Picenus ager 22,9.
Pieria, regio Macedoniae 39,26. 44,7,8,9 et 20.
Pieria silva 44,43.
Piera, vel *Pieria*, urbs Thessaliae 32,15. 36,14.
Pila Horatia 1,26. pilae pontis tiberini 40,51.
Pileus. ad pileum vocati servi 24,32.
Pileati capite raso liberti 45,44. cf. et 33,23. 34,52. 38,55.
Pilento usae ad sacra ludosque matronae 5,25.
Pilum 8,8. 9,19.
Pinarii, ministri sacrorum Herculis 1,7. quare illis interdictum, ne extis solemnum vescantur, *ibid.*
Pinarius (L.), cos. 2,56.
Pinarius (L.), magister equitum 7,3. praetor 25.
Pinarius (L.), Ennae praefectus, Ennenses, rebellionem meditantes, caedit 24,37—39.
Pinarius (L.) *Mamercinus*, trib. militum consulari pot. 4,25.
Pinarius (M.) *Posca*, praetor sortitur Sardiniam 40,18 et 25. caedit Corsos in Corsica, et in Sardinia cum Iliensibus proelia secunda facit 34.
Pinneus, vel *Pineus*, Illyriorum rex. ad eum legati a Romanis missi 22,33.
Piraeus Athenarum 31,14,22 et 23. 36,42. Piraeum frustra tentat Philippus 31,26.
Pirustis, illyrio populo, immunitas data 45,26.
Pisae 21,39. 33,43. 40,17. 41,9. 43,11. Pisas circumscident quadraginta millia Ligurum 35,3. colonia latina Pisas deducta 40,43.
Pisanus ager vastatur ab Apnanis Liguribus 39,2.
Pisanorum et Lunensium de agro controversia 45,13.
Pisaurum, in gallico agro colonia 39,44. 41,32.
Piscatorium forum 26,26. 40,51.
Piscina publica 23,32. ad piscinam publicam tribunalia posita, *ib.*
Pisidae 35,13.
Pisidia 27,54 et 56.
Pisistratidae 31,44.
Pisistratus, princeps Boeotorum, societatis rom. auctor 33,27. interficiendum curat Brachyllam Boeotarchen 28. de eo sumitur supplicium, *ibid.*
Piso, annalinum auctor 1,55. 2,58. 9,44. 10,9. 25,39. *vid.* et L. Calpurnius Piso Frugi.
Pisuetae inter auxilia Rhodiorum 33,18.
Pithecusae, insula 8,22.
Pityusa, insula, centum millia ferme a continenti distans 28,37.
Placentia colonia deducta, multum indignantibus Gallis 21,25. Placentiam victi ab Hannibale fugiunt Romani 21,56. cf. 57 et 59. obsidetur ab Hasdrubale 27,39. qui abscedit ab obsidione 43. Placentiam incendunt Galli 31,10. eam restituit L. Valerius Flaccus cos. 34,22. a Placentia Ariminum viam perduxit M. Aemilius cos. 39,2.
Placentina cohors 41,5. turma equitum 44,40.
Placentini laudati a Romanis 27,10. Placentini captivi, ad duo millia liberorum capitum, redditu colonis 31,21. legatos Romam mittunt, querentes inopiam colonorum 37,46. cf. et 28,11.
Placentinum agrum incursant et vastant Galli 28,11. eum usque ad ipsa coloniae moenia, cum caedibus et incendiis depopulantur Ligures 34,56.
Plaetorius (C.) triumvir deducendae coloniae creatur 34,45.
Plaetorius (C.), legatus ad Gentium, Illyriorum regem 42,26.

Plagulae 39,6.

Plator, praepositus Oreo a Philippo 28,6. Oreum tradit Romanis, *ibid.*

Plator, frater Gentii, Illyriorum regis, ab eo occiditur 44,30.

Plautius (C.) eos. creatur 7,12. Hernicis bellum indicit, *ibid.* vincit subigitque Hernicos 15. magister equitum 17.

Plautius (C.), eos. 7,27. iterum 8, 1. atroci proelio dimicat cum Volseis, et caesorum arma Luae Matri dare se dicit, *ibid.*

Plautius (C.), eos. 8,20. de Privernatibus triumphat, *ibid.* favet eorum causae in senatu, *ib.* et 21. censor 9,29. se magistratu abdicat, *ibid.* et 33.

Plautius (L.) *Venno*, eos. 8,19. bellum adversus Privernates gerit, *ibid.* praetor 40.

Plautius (L.) *Hypsacus* creatur praetor 37,47. sortitur Hispaniam citeriorem 50.

Plautius (P.) *Proculus*, eos. 8,22.

Plebs dure habita a Tarquinio Superbo 1,56. indulgenter a senatu 2,9. plebi iniuriae a primoribus fieri coepit 21. plebs aëre alieno oppressa 23. patres solos arma capere iubet 24. in Esquilis nocturnos coetus facit 28. in Sacrum montem secedit 32. plebi conceduntur sui magistratus sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, nempe tribuni plebis 33. plebs damnat Coriolanum 35. irata interesse non vult consularibus comitiis 64. relicto Aventino in Sacrum montem abit 3,52. a Valerio et Horatio revocatur 53. tribunos pl. creat 54. armata ex urbe profecta, in optimatum agros cum ferro ignique excursions facit 4,9. excitat Volscos ad expugnandam secum Ardeam, *ibid.* concupiscit Veios, obsisten-

tibus optimatibus 5,24. coniecto in carcerem Manlio, vestem mutat 6,16. praedatur agrum rom. 21. impedit delectum 32. nexu liberatur propter Papirii foeneratoris libidinem 8,28. in agros reducta 28,11. plebis adulatores 3,66,67. principes secreta consilia agitant 4,25. concilium 6, 38. plebi septena iugera veientani agri divisa 5,30. ob aes alienum deest animus ad capessendos petendosque plebeios magistratus 6,34. ex plebe multi fame coacti capitibus obvolutis se in Tiberim praecipitant 4,12.

Plebei magistratus ut tributis comitiis fiant, lex fertur 2,56. plebei nobiles quidam, et plebei vere plebei 22,35. plebei quaestores primi 4,54. plebei senatoris prima apud Liv. mentio 5,12. plebeiorum et patriciorum quando in comitiis aequatus numerus 6,30. plebeius tribunus milit. consulari potestate primus 5,12. post quadraginta quatuor annos a lege Canuleia 6,37. magister equitum 39. eos. 42 et 7,1. qui suis auspiciis bellum gesserit 7,6. dictator 17. censor 22. praetor 8,15. plebei ambo consules primi 23,31. plebei ad aedilitatem curulem admissi 7,1. plebei decemviri sacris faciundis 6,37 et 41. ad pontificatum admissi 10,6—9.

Plebiscitum nullum, nisi ex auctoritate senatus, perferri patitur tribuni plebis 4,49. ut, si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium aeris ei mulcta esset 6,38. ne quis eundem magistratum intra decem annos capiat 7,42. de duumviris navalibus creandis 9,30. de dictatore dicendo 27,5. de Campanis 26,33. de Liguribus 42,21. ut cum sociis ac nomine latino

- pecuniae creditae ins idem, quod cum civibus rom. esset 35,7. ex plebiscito senatus pacem decernit 30,43. lege cautum, ut plebiscita omnes Quirites tenerent 3,55. 8,12. plebiscitis an teneantur patres 3,55.
- Pleiae*, seu potius *Bocae*, locus in Laconica 35,27.
- Pleminius* (Q.), propraetor, capit unam ex arcibus Locrorum 29,6. Locris ad tuendam urbem relinquitur a Scipione 8. eius crudelitas et avaritia, *ibid.* Proserpinae thesauros spoliatur, *ibid.* tribunos crudeliter occidit 9. de eo queruntur Locrenses apud senatum 16,17 et 18. adductus Romam in vinculis moritur 21 et 22. de urbe incendenda coniurans, necatur in carcere 34,44.
- Plestina*, urbs, capitur a Romanis 10,3.
- Pleuratus*, Illyriorum rex 26,24, 27,30. 28,5. a Romanis adscriptus foederi, cum Philippo inito 29,12.
- Pleuratus*, Scerdilacdi filius, pollicetur auxilium Romanis 31,28. ei Lychnidus et Parthini dati 33,34. maritima Aetoliae vastat 38,7. Gentii pater 44,30.
- Pleuratus*, Gentii filius, captivus ducitur Romam 44,32.
- Pleuratus*, illyrius exsul, legatus a Perseo missus ad Gentium 43,21.
- Plistia*, oppid. oppugnatur a Samnitibus 9,21. capitur 22.
- Plitendum*, oppidum 38,18.
- Plutei* in oppugnandis urbibus adhibiti 21,61. 34,17.
- Pluvina*, urbs Macedoniae 31,39.
- Poenae* apud Romanos milissimae 1,28.
- Poeni* proelio navali vincuntur ad Lilybaeum 21,50. 22,19. Romanos undique clausos et imparatos invadunt 22,4. duo millia et trecenti caesi, uno tantum Romanorum amisso 23,16. vocantur in Sardiniam 32. legati ad Philippum missi capiuntur, et Romam deducuntur 34. res apud Bruttios gestae 24,1. castra capiuntur 25,14. vincunt Romanos, eorumque potiuntur castris 21. exercitus peste absumitur 26. vires 32. caedunt Romanos 34. vincuntur 39 et 41. aggressi ante Capuam Romanorum castra, repelluntur 26,5. equitatus eorum caesus Salapiae, post semper inferior fuit Romano 38. deserunt Siciliam 40. vastant Sardiniam 27,6. tria cum Romanis proelia, quorum tertio vincuntur 14 et 42 et *sqq.* fugantur 28,15. socii eorum transeunt ad Romanos, *ibid.* naves ad octoginta ouerariae capiuntur 46. vincuntur a P. Sempronio 29,36. castra comburuntur a Scipione 30,4,5,6. caeduntur et fugantur 6,8,18. novae molitiones 41,27. pugnant cum Masinissa 48,33. expugnantur fame 34. eorum maxima clades 35. Poenorum in iurando mos 21,1. transitus nulli iugo nomen indidit 38. *vid.* et Carthaginienses.
- Poetelius* (C.), tribunus pl. fert legem de ambitu 7,15.
- Poetelius* (C.) cos. 7,27.
- Poetelius* (C.), cos. 8,23. dictator 9,28.
- Poetelius* (C.) *Balbus*, cos. 7,11. de Gallis Tiburtibusque triumphum agit, *ibid.*
- Poetelius* (M.) cos. creatur 9,24. cum collega Samnites vincit proelio 27. legiones ad oppugnandum Bovianum ducit 28.
- Poetelius* (P.), ad regem Syphacem legatus 27,4.
- Poetelius* (Q.) decemvir creatur 3,35.
- Poetnacum*, castellum Athamaniae 39,25.

Politorium, urbs Latinorum, ab Anco Marcio vi capta 1,33.

Pollentiae Deae signum in circo 39,7. procidit in illud malus in circo instabilis, ludis romanis, *ibid.*

Pollia tribus 8,37. 29,37. nemo ferme ex Pollia tribu candidatus Papiriam ferre solitus 8,37.

Pollio. vid. *Asinius*, et *Vedius*.

Polusca, oppid. 2,33. Romanis adimitur a Coriolano 39.

Polyaenus, syracusanus, pro ara Concordiae orationem habet, et liberam et moderatam 24,22.

Polyaratus, princeps Rhodiorum 44,23 et 29. Romanis traditur 45,22.

Polybius, historicus, haudquaquam spernendus auctor 30,45. non incertus auctor, cum omnium romanarum rerum, tum praecipue in Graecia gestarum 33,10. 34,50. 36,19. 39,52. 45,44.

Polyclitus, praefectus Epicydis, interficitur Syracusis 25,28.

Polycratia, uxor Arati, Achaeorum principis, spe regiarum nuptiarum a Philippo in Macedoniam asportatur 27,31.

Polyphantas, dux Philippi 27,32. in Boeotiam mittitur 28,5.

Polyxenidas, exsul rhodius, praefectus classis Antiochi 36,41 et 43. configit cum Romanis 44. fugit in portum Ephesi 45. incautum opprimit Pausistratum 37,10 et 11. insidiatur classi romanae 13. vincitur a Romanis et Rhodiis 30.

Pometia 2,22. deficit ad Auruncos 16. capitur 17. cf. *Suessa*.

Pomoerium 1,44.

Pompeii, oppidum Campaniae 9,38

Pompeius (L.), trib. milit. 42,65.

Pompilius (Sex.), trib. pl. absens creatur 4,42 et 44.

Pomponius (L.) *Veientanus*, praefectus socium, prosperis aliquot

populationibus in agro bruttio iusti ducis speciem nactus, vincitur et capitur 25,1. idem publicanus, malis artibus famosus, *ibid.* et 3.

Pomponius (M.), trib. pl. 3,54.

Pomponius (M.), trib. milit. cos. pot. 5,13.

Pomponius (M.), trib. pl. diem dicit L. Manlio 7,4. a filio Manlii cogitur iurare, se causa eius accusandi nunquam concilium plebis habiturnum 5.

Pomponius (M.) *Matho*, praetor 22,7. augur et decemvir fuerat 29,38.

Pomponius (Man.) *Matho*, magister equitum, vitio creatus, abdicat se magistratu 22,33. creatur praetor 35. cf. et 22,55. 23,20 et 24. ei imperium prorogatur 24,10. pontifex fuerat 26,23.

Pomponius (M.) *Matho*, aedilis plebis, instaurat ludos plebeios 28,10. legatus ad donum ex praeda Hasdrubalis Delphos portandum mittitur 45. praetor 29,11. sortitur Siciliam 13 et 20. 31,12. iubetur de querelis adversus Scipionem cognoscere 29,20,21,22. prorogato imperio, praeficitur classi 30,2.

Pomponius (M.), trib. pl. adversatur rogationi Thalnae praetoris in Rhodios 45,21.

Pomponius (Q.), trib. pl. accusatus, postquam magistratu abiit, denis millibus gravis aeris condemnatur 5,29.

Pomponius (Sex.), legatus cos. Sempronii 21,51.

Pomptina tribus addita 7,15.

Pomptinus ager 2,34. 4,25. 6,5. dividitur a quinqueviris 6,21.

Pons Anienis 7,9. *Mulvius* 27,51. *Sublicius* in Tiberim factus 1,33. 2,10. pontis in Tiberim pilae a censore locatae 40,51. deinde post aliquot annos for-

- nices, *ibid.* poutes ac moles ex humanorum corporum strue facti ab Hannibale 23,5. pontes intercisi ad remorandum Hannibalem 26,9 pontes multis locis faciendos locant censores 41,32.
- Pontiae*, colonia 9,28.
- Pontiani* a Romanis laudati 27,10
- Ponticum* mare 40,21.
- Pontifex* a Numa Pompilio lectus 1,20. pontificis maximi appellatio primum a Livio usurpata 3,54. eius iura et munia 1,20. *vid.* et 4,44. 22,10. 31,9. pontifex maximus comitia habet in Aventino, tribunorum plebis creandorum causa 3,54. a sacris recedere vetat flaminem 37,51. ne a sacris absit ipse, concedit collegae provinciam Africam extra sortem 28,38 et 44. intra annos centum ac viginti nemo, qui non sedisset sella curuli 25,5. eligebatur a populo, *ibid.* pontifex publicus populi romani praestitit verba, quibus se P. Decius devoveat 8,9. *vid.* et 10,28. pontifices minores 22,57. quatuor de plebe allecti 10,6 et 9. habent ius togae praetextae 33,42. pontificum collegium de religione consulitur, et decernit 22,9. 30,2. 31,9. 32,1. 39,5. pontificum commentarii 4,3. 6,1. a pontificibus suppressa, quae ad religionem pertinebant 6,1. et ad civile ius 9,46. a pontificibus et auguribus tributum, quod per bellum non contulerant, exigitur 33,42.
- Pontificum* ius 40,29.
- Pontificius* (Ti.), trib. pl. auctor legis agrariae 2,44.
- Pontius Cominius*, incubans cortici, secundo Tiberi ad urbem deferitur, et in Capitolium obessum a Gallis, evadit 5,46.
- Pontius* (C.), Herennii filius, imperator Samnitium 9,1. eius ad Samnites oratio, *ibid.* fraude capit ad Furculas Caudinas Romanorum exercitum 2 et *seqq.* eius ad legatos rom. responsio 4. et ad facialem Rom. oratio 11. in quibusdam annalibus captus a Romanis et sub iugum missus esse memoratur 15.
- Popillius* (C.), eques, cui Sabello nomen, eiusque fortitudo insignis 41,8.
- Popillius* (C.) *Laenas* creatur praetor 41,22. cos. 42,9. eius contentiones cum senatu pro fratre 10 et 21. nihil memorabile gerit 26. male excipitur Romae 28. legatus mittitur in Graeciam 43,19 et 24. ad Antiochum et Ptolemaeum 44,19. Delum venit 29. eius in Rhodios asperitas 45,10. occurrit Antiocho, Alexandriam eunti 12. circumscribit Antiochum virga, *ibid.* redit Romam 13.
- Popillius* (M.), legatus ad Aetolos missus 41,30.
- Popillius* (M.) *Laenas* cos. creatur 7,12. Tiburtes ad moenia Romae vincit, *ibid.* damnat Licinium Stolonem decem millibus aeris 16. secundum cos. 17. tertium cos. 23. Gallos vincit, sed difficulter, *ibid.* vulneratur 24. triumphat 25. quartum cos. 26.
- Popillius* (M.), cos. 9,21.
- Popillius* (M.) *Laenas*, triumvir coloniae deducendae 40,43. praetor 41,18. ei obvenerunt Ligures 19. cos. 33. vincit Ligures 42,7. vendit Ligures, quos senatus inbet redimi 8. contumacia eius 9. non audent ad causam dicendam reverti Romam 22. iudicium eius fallaci arte eluditur, *ibid.* trib. milit. sequitur Philippum cos. in Macedoniam 44,1.
- Popillius* (P.), legatus ad regem Syphacem 27,4.

Popillius (P.) Laenas, triumvir coloniae deducendae 40,43.

Popillius (T.), legatus 26,6.

Populoni urbs 30,39.

Populonienses pollicentur Scipioni ferrum 28,45.

Populus regem iubet, patres auctores fiunt 1,17,22 et 32. *cf.* et 35 et 46. creat cos. 1,60. decemviros legibus scribendis 3,33 et 35. tribunos milit. cos. pot. 4,6. censores 4,8. quaestores 4,44. praetorem et aediles curules 6,42. 7,1. tribunos milit. ad legiones 7,5. 9,30. duumviros navales 9,30. prodicatorum 22,8 et 31. proconsulem, qui cum imperio in Hispaniam mittatur 26,18. de bello indicendo consulitur 4,58. 31,5,6 et 8. 36,1. de pace facienda 21,18 et 19. 37,55. populi iussu, sine auctoritate patrum, triumphatum 3,63. 7,17. *cf.* et 10,37. a populo iussae leges decem tabularum 3,34. et aliae leges 3,55. 4,24. populus quod postremum iussit, id ius ratumque est 7,17. 9,33. indicat de perduellione 1,26. 2,41. comitiis centuriatis 43,18. *cf.* et 26,3. populo fasces submittit cos. 2,7. ad populum adversus magistratus provocatio 2,8. populi romani modestia 4,6. populo visceratio data a Flavio in funere matris 8,22.

Porcia basilica; a M. Porcio Catoe facta 39,44. lex 10,9.

Porcius (L.) Licinus, legatus, in oppugnatione Capuae pro vallo acriter pugnat 26,6. aedilis plebis 27,6. praetor 35. sortitur Galliam 36. literae eius augent tumultum 39. in proelio adversus Hasdrubalem mediam aciem tuetur 48.

Porcius (L.) Licinus creatur praetor 34,54. sortitur Sardiniam 55. creatur cos. 39,32.

Porcius (L.) L. F. Licinus, duumvir, dedicat aedem Veneris Erycinae ad portam Collinam 40,34.

Porcius (L.) Licinus praeficitur deductioni navium Brundisium 42,27.

Porcius (M.) Cato, quaestor P. Scipionis 29,25. aedilis plebis 32. 7. creatur praetor, *ibid.* obtinet Sardiniam 8 et 27. est asperior in coercendo foenore, *ibid.* creatur cos. 33,42. sortitur Hispaniam provinciam 43. eius contra luxum muliebrem pro lege Oppia oratio 34,2. proficiscitur in Hispaniam 8. eius de bello dictum 9. urit hostium agros, *ib.* ad eius genna provolvuntur legati Bilistagis, Ibergetum reguli, auxilium ab eo petentes 11. eius consilia 12. strategema 13. oratio ad milites, *ibid.* Hispanos ad pugnam elicit. 14. quos fugat, et castra eorum oppugnat et capit, *ibid.* et 15. ei se dedunt Hispani 16. exarmat omnes cis Iberum Hispanos, et urbium muros una die diruit 17. Segesticam, opulentam civitatem, capit, *ibid.* eius vigilantia et parsimonia 18. proficiscitur in Turdetaniam 19. sollicitat Celtiberos, frustra, *ibid.* regreditur cum septem cohortibus, ad Iberum, *ibid.* ad eum deficient Sedetani, Ausetani, et Suesetani 20. oppugnat Lacetanorum oppidum, quod capit, *ibid.* triumphat 46. aedicalam Victoriae Virginis dedicat 35,9. legatus consularis 36,17. ad Thermopylas iugum inessum ab Aetolis occupat 18. nuntius victoriae Romam mittitur 21. est Scipioni Africani inimicus 38,54. de pecunia regis Antiochi orationem habet, *ibid.* censuram petit 39,40. eius laus, *ibid.* creatur censor 41. eius censurae

- acta 42,43 et 44. patronus nominatur ab Hispanis 43,2. plurimum adiuvat causam Rhodiorum 45,25.
- Porcius (M.) Cato*, trib. pl. *vid. supra M. Cato*.
- Porcius (P.) Laeca*, trib. pl. 32, 7. triumphator epulo 33,42. praetor, *ibid.* sortitur Pisas 43.
- Porcus* in foederibus sancientiis saxo silice percussus 1,24. *cf.* et 9,5.
- Poris*, Aeneatum princeps 40,4. eius triste fatum, *ibid.*
- Porsena (Lar, sive Lartēs)*, rex Clusinarum 2,9. ad eum perfugiunt Tarquinii, *ibid.* bellum infert populo rom. *ibid.* obsidet urbem Romam 11. eum cogitat occidere C. Mucius, et scribam pro rege obruncat 12. mittit legatos Romam, qui de pace agant 13. obsides accipit a Romanis, *ibid.* filium Aruntem Ariciam oppugnatum mittit 14. mittit legatos Romam de reducendo in regnum Tarquinio 15. fit amicus populi rom. *ib.* reddit obsides, *ib.* agrum veientem restituit, *ib.* Porsenae regis bona vendendi mos unde ductus 2,14.
- Porta Capena* 1,26. 3,22. 10,23. 25,40. 26,10. 33,36. extra portam Capenam convenire iubentur armati iuniores 7,23. consules edicunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent 23,32. ad portam Capenam aedem Virtutis dedicat M. Marcellus 29,11. Carmentalis 2,49. 24,47. 25,7. 27,37. Coelimoniana 35,9,21. Collina 2,11 et 51. 3. 51. 4,22. 6,28. 7,11. 26,10. 30. 38. 41,13. ibi Vestales, quae stupri compertae fuerant, defossae 8,15. 22,57. Esquilina 2. 11. 3,66 et 68. 6,22. 26,10. 33. 26. 41,13. Flumentana 35,9 et 21. Fontinalis 35,10,41. Iovis Capuae 26,14. Martis 10,23. Naevia 2,11. Nomentana 6,20. Quintana 41,6. Trigemina 4,16. 35. 10 et 41. 40,51. 41,32. portae quatuor castrorum 40,27. nempe extraordinaria porta, eademque praetoria, *ibid.* decumana, eadem quaestoria 3,5. 10,32. 34. 47. 40,27. principalis dextra, principalis sinistra 40,27.
- Porticus* circa forum a Tarquinio Prisco rege factae 1,35. porticus duae ex pecuvariorum damnatorum pecunia factae 35,10. alia porticus extra portam Trigeminam inter lignarios facta 35,41. *cf.* et 40,51. porticus post navalia, *ibid.* ad fanum Herculis, *ibid.* porticus Aemilia refecta, *ib.* porticus in Aventinum silice strata, *ibid.* porticus Megalopoli, quam Lacedaemonii diruerant, refecta 38,34.
- Portoria* instituta 40,51. portoria venalium Capuae Puteolisque, et portorium castrorum fruendum locant censores 32,7. portoriiis plebs liberata Romae 2,9.
- Portus* Acarnanum 28,7. Achaeorum 37,9. Actium 44,1. Aeneae 45,30. Aulis 45,27. Carthaginis Novae 26,42. Carteiae 28,30. Chiorum 36,43. Corycus, *ibid.* Cosanus 30,39. Cyssus 36,43. Demetrium 45,6. Gaureleos 31. 45. Geraestus, *ibid.* Geraesticus 37,27. Lauretanus 30,39. Lechaemum 32,23. Loryma 37,17. 45,10. Lunae 34,8. 39,21. Megiste 37,22. Phanae 36,43. Phoenicus 36,45. 37,10. Pygela 37. 11. Pyrenaei 34,8. Ruscino 30. 10. Trogilius 25,23.
- Posideum*, promontorium Pallenes 44,11.
- Postumia*, virgo vestalis, ob cultum amoeniorem suspecta, de incestu causam dicit 4,44.

Postumiana imperia 4,29.

Postumius (A.), dictator, contra Latinos missus, prospere ad lacum Regillum pugnat 2,19 et 20. aedem Castori vovet, *ibid.* triumphat, *ibid.* cos. creatur 21.

Postumius (A.), trib. milit. 40,41.

Postumius (A.) Albus, cos. 3,4. legatus ad Aequos, a Graccho Cloelio, eorum duce, iniuriosius tractatur 25.

Postumius (A.) Albinus, cos. 23,13.

Postumius (A.) Albinus, aedilis curulis, ludos facit 39,7. creatur praetor 23. cos. 40 35. eius res gestae in Liguribus 41. censor creatur 41,32. lustrum condit 42,10. in locum L. Cornelii Lentuli sufficitur decemvir sacrorum, *ibid.* legatus in Cretam 35. in Macedoniam 45,17.

Postumius (A.) Albinus mittitur a Paulo ad Persea 45,4 in exercitu Aemilii Paulli custodit regem Persen 28.

Postumius (A.) Regillensis, trib. milit. cos. pot. opprimit graves praeda Tarquinienses 5,16. iterum trib. milit. 6,22.

Postumius (A.) Tubertus, magister equit. dictus 4,23. dictator 26. insigni pugna Aequos Volscosque vincit 26,29. quidam ab eo filium victorem securi percussus esse tradidere 29.

Postumius (C.), trib. milit. 45,6.

Postumius (L.) Albinus, trib. milit. cos. pot. 6,1.

Postumius (L.) Albinus, praetor 22,35. tertium cos. absens creatur 23,24. una cum exercitu caeditur a Gallis, *ibid.*

Postumius (L.) Albinus creatur praetor 40,35. sortitur Hispaniam ulteriorem, *ibid.* ei prorogatur imperium 44. eius res gestae 47 et 50. Vaccaeos et Lusitanos subigit 41,3. triumphat de Lusitanis 11. creatur

cos. 33. Praenestinis cur infensus 42,1. ante eum nemo unquam sociis in ulla re oneri aut sumtui fuit, *ibid.* legatus ad Carthaginenses et Masinissam 35. petit censuram 43,16. legatus consularis sub Aemilio Paulo 44,41. mittitur ad diripiendam urbem Aeniorum 45,27.

Postumius (L.) Albinus inauguratur flamen martialis 45,15.

Postumius L. Megellus, cos. 9,44.

vincit Samnites, et de iis triumphat, *ibid.* propraetor 10,26. secundum cos. 32. aedem Victoriae, quam aedilis curulis ex mulctaticia pecunia faciendam curaverat, dedicat 33. Samnitium aliquot urbes capit 34. in Etruriam traducit exercitum, et ibi rem gerit 37. triumphat senatu adversante, et sine plebis iussu, *ibid.* accusatur 40.

Postumius (L.) Regillensis, trib. militum cos. potestate 6,22.

Postumius (L.) Tempsanus creatur praetor 39,23. pastores, in Apulia vias pascuaeque infesta habentes, condemnat 29. et reliquias Bacchanalium quaestionis exsequitur 41.

Postumius (L.) Tympanus, quaestor, occiditur a Boiis 34,47.

Postumius (M.) Pyrgensis, publicanus 25,3. eius avaritia et fraus, *ibid.* accusatur apud populum, *ibid.* creat tumultum, *ibid.* rei capitalis dies ei dicitur 4. abijt in exsilium, *ibid.*

Postumius (M.), trib. milit. consulari potestate 4,31. decem milibus aeris gravis damnatur 41.

Postumius (M.) Albinus, trib. milit. (sive potius censor) 5,1.

Postumius (M.) Regillensis, trib. milit. cos. pot. 4,49. homo pravae mentis, *ib.* in eum invehitur Sextius, trib. pl. *ib.* ab exercitu suo lapidibus obruitur 50.

Postumius (P.) cos. creatur 2,16. triumphat de Sabinis, *ibid.*

Postumius (Sp.), cos. 3,2. legatus mittitur Athenas legum causa 31. decemvir creatur 33. legatus, praestitit mediae aciei 70.

Postumius (Sp.) Albus, trib. milit. consulari potestate 4,25. legatus 27.

Postumius (Sp.), trib. milit. consulari potestate 5,26. ab Aequis primo pulsus, mox eosdem vincit 28.

Postumius (Sp.) cos. creatur 8,16. censor 17. magister equit. 23. iterum creatur cos. 9,1. sub iugum mittitur 6. eius oratio et magnanima sententia 8. per feciales Samnitibus deditus, non accipitur 10.

Postumius (Sp.) Albinus creatur praetor 37,47. sortitur iurisdictionem urbanam et inter peregrinos 50. cos. 39,6. ei Aebutius aperit flagitia, quae in Bacchanalibus patrarentur 11. rem ad senatum defert 14. eius oratio super ea re ad populum 15 et 16. augur moritur 40,42.

Postumius (Sp.) Albinus, praetor sortitur Siciliam 39,45. cos. 41,26.

Postumius (Sp.), legatus 42,45.

Postumius (Sp.) Regillensis censor creatur 6,27.

Potentia, in piceno agro, colonia 39,44. 41,32.

Potidania, urbs Aetolorum 28,8.

Potitii, ab Evandro edocti, ministri sacrorum Herculis per multas aetates fuere 1,7. servos publicos solemniter horum sacrorum, auctore Ap. Claudio censore, edocent 9,29. duodecim eorum familiae intra annum extinctae, *ibid.*

Praeco ad tribunum Celerum Brutum populum advocat 1,59. patres in curiam ad decemviros

vocat 3,38. in concilio Achaeorum per praekonem, suadendi, si quis vellet, potestas fit a magistratibus 32,20. in Isthmiorum ludicro praeco Graeciae libertatem promulgat 33,32. praekonem per vicos dimissi ad concionem advocandam 4,32.

Praeda in campo Martio exposita, ut una quisque cognita abduceret 3,10. de Aequis capta, propter acrarum inopiam, venditur 3,31 ad quaestores redacta 5,26. 26,47. militi concessa 6,4,13. 7,16,24,27 et 37. 8,36. 9,23 et 31. 10,30,31 et 45. 23,15 et 37. 24,16 et 40. 27,1. 30,7. 31,27. 41,15. 45,34 militi data, excepto auro et argento 9,37. exceptis liberis corporibus 10,31. ad praedam veientanam populus ex urbe in castra missus 5,20. iniquissima sorte fit eorum, qui pugnae non interfuerunt 38,23. macedonica Romam devecta 45,33. praedae veientanae decima Apollini data 5,23. quomodo soluta 25. praedae aviditate amissa occasio rei bene gerendae 21,48. praedam vendere cogitur miles 10,17 et 20. vendit quaestor, et pecuniam dividit inter milites 35,1. praeda partienda, et stipendio cum fide exsolvendo, milites sibi maxime conciliat Hannibal 21,5. ex praeda militibus data praemia 10,30. et passim in triumphis.

Praediorum rusticorum locationes apud Macedonas sublatae 45,18. praediis praedibusque populo cavendum, si ex aerario pecunia mutua detur 22,60.

Praedones terrestres et maritimi 7,25.

Praefecti Capuae primum creati 9,20. cf. et 26,16. praefecti sociorum in exercitu 8,36. 23,7. 34,47.

Praeneste 6,29. 7,12. 28,9. 43,2.

Praeneste desciscit ab Latinis ad Romanos 2,19. recipitur per deditionem a T. Quinctio 6,29.

Praenestini deficiunt 6,21. iis bellum indictum 22. et illatum 27. vastant agrum rom., sed vincuntur 28 et 29. *Praenestinatorum* octo oppida capta, *ibid.* *Praeneste* devectum Iovis imperatoris signum in Capitolium latum, *ibid.* *Praenestini* rebellant 30. tuentur *Pedanos* 8,12. mulctantur agro 14. *Praenestini* quingenti cum *perusina* cohorte post *cannensem* pugnam defendunt *Casilinum* adversus *Hannibalem* 23,17—19. pacti pretium, quo redimerentur, se tradunt 19. iis *senatus rom.* duplex stipendium et quinquennii militiae vacationem decernit 20. *Praenestinis* infensus L. *Postumius Albinus*, cos. 42,1.

Praenestini montes 3,8.

Praerogativa centuria 5,18. cf. et 10,22. 24,7 et 9. 26,22.

Prasiae, continentis *Atticae* locus 31,45.

Praesidio decedere, apud Romanos capitale 24,37.

Praesultatur ingratus Iovi 2,36.

Praetextati consules, praetor, aediles curules 7,1. *praetextati*, i. e. qui nondum togam virilem summissent, assumti ad militiam 22,57.

Praetor olim idem, qui consul 3,55. maximus 7,3. praetor, qui ius in urbe diceret, ex patribus creatus 6,42. 7,1. collega consulibus, atque iisdem auspiciis creatus 3,55. 7,1. 8,32. *plebeius* primus 8,15. praetores sex creati 32,27. rursus quatuor, sed semel 40,44. mos pronuntiandi primo comitiorum die Iovem, Apollinem et Herculem 32,25. praetor urbanus senatum vo-

cat 22,55. a senatu iubetur senatores ex tota Italia Romam edicto vocare 43,13. fert legem ad populum 27,23. facit ludos Apollinares 23,32. 27,23. praetores, etiam quibus iurisdictio evenerat, iussi rem militarem administrare 23,32. praetoris tribunal 27,50. praetori devovere licet, non se, sed quem velit scriptum civem 8,10. praetori duodecim millia aeris ad rem div. et duae hostiae maiores datae 25,12. praetores comitia indicunt 22,33. tribunalia ad piscinam publicam ponunt 23,32. *Praetorium* 7,12. 28,25. praetoria consulum 9,2. 10,33. praetoria tria circa *Capuam* erecta 25,22. praetoria navis D. Quinctii capta a *Tarentinis* 26,39.

Praetutianus ager 22,9. 27,43.

Praxo, mulier princeps auctoritate et opibus *Delphorum* 42,15 et 17.

Precandi Deos patrio more ritus mutati *Romae* 25,1.

Priaticus campus 38,41.

Priene 38,13.

Primipili centurio 2,27. 7,41. 25,19.

Princeps *senatus* antiquitus is legebatur, qui primus censor ex iis, qui viverent, esset 27,11. is mos immutatus, *ibid.* princeps primus centurio 25,14. princeps tertiae legionis, *ibid.* principis primi signum 26,6. primus princeps prioris centuriae 42,34. principes, milites 7,23. 8,8. principum romanorum virtus 26,22.

Principia, locus in castris 7,12. 28,25.

Pristis, navis genus 35,26. 44,28.

Privernates vastant agrum romanum 7,15. in eorum agrum exercitum inducit C. *Marcus* cos. eosque vincit 16. capta eorum

urbs, *ibid.* de iis triumphus actus, *ibid.* depopulantur colonias romanas, Norham et Seliam 42. nuntii eorum defectionis veniunt Romam 8,1. vincuntur, *ibid.* oppidum eorum captum, et agri duae partes ademptae, *ibid.* bellum adversus Romanos instaurant 19. vincuntur, *ibid.* eorumque senatores trans Tiberim habitare iussi 20. eorum legati ferox responsum 21. iis datur civitas, *ibid.*

Privernum obsidetur, et capitur 8,20. *cf.* et 27,11.

Proca, rex Albae, procreat Numitorem et Amulium 1,3.

Proconsulis prima apud Livium mentio 3,4. proconsule rem gerere iubetur, postquam consulatu abisset, Q. Publilius Philo 8,23. primus 26. itidemque Q. Fabius, P. Decius 10,16. proconsulibus, si ingrederentur urbem, minuebatur imperium 26,9. proconsule mittitur in Hispaniam P. Scipio privatus 26,18. *cf.* et 28,38.

Prodictator Q. Fabius Maximus creatur 22,8 *cf.* et 31.

Prodigia. Aedes Vulcani de coelo tacta 24,10. Iovis Ariciae 24,44. *cf.* et 27,37. 32,1 et 9. 36,37. 40,45. duae aedes in Capitolio 25,7. Fortunae et Martis 27,23. Iunonis reginae 37. Matris Matulae 28,11. Cereris, Salutis, et Quirini, *ibid.* Apollinis et Sanci 32,1. Vulcani Summani-que 29. Opis in Capitolio 22. Apollinis Caietae 40,2. Veneris sine ullo vestigio cremata 41,2. Deorum Penatum in Velia 45,16. Spei in foro olitorio 21,62. Agnus cum ubere lactenti natus 27,4. mas idemque femina natus 28,11. cum suillo capite 31,12. biceps cum quinque pedibus 32,29. Anguis ex columna

lignea elapsus 1,56. iubatus, aureis maculis sparsus, apparet 41,26. 43,15. agnes duo, perpetrato sacrificio, ex occulto ad exta allapsi, iecur edunt, conspectique repente ex oculis abeunt 25,16. in mari Tarracinae mirae magnitudinis lascivientium piscium modo exsultant 27,4. duo prolapsi foribus in aedem Iovis 28,11. Apollo Cumis in arce triduum ac tres noctes lacrimavit 43,15. Apum examen Romae in foro visum 24,10. Casini in foro consedit 27,23. et in arbore imminente praetorio 21,46. aqua Albana fluxit cruenta 27,11. et aquae Caeretes sanguine mixtae 22,1. aquae multo cruore e fonte calidae manarunt 22,36. Ara in coelo speciesque hominum circa eam cum candida veste visae 24,10. ara Neptuni sudore manavit 28,11. arbor de coelo tacta 27,11. Arcus solem amplexus 30,2. *cf.* et 41,26. arx de coelo tacta 24,10. Asinus triceps natus Calatiae 42,20. atrium publicum in Capitolio de coelo tactum 24,10. Aves ad compitum Anagninum in luco Dianae nidos in arboribus relinquunt 27,4. bos femina locuta 3,10. *cf.* et 24,10. 27,11. 28,11. 35,21. 41,17 et 26. 43,15. bos peperit equuleum 23,31. bos in foro boario in tertiam contignationem sua sponte ascendit, atque territus habitatorum tumultu sese deiecit 21,62. boves domiti duo in Carinis per scalas perveniunt ad tegulas aedificii 36,37. Caere sortes extenuatae 21,62. Capillus enatus in aede Herculis 32,1. capra sex hoedos uno foetu edidit 35,21. caprae lanatae factae 22,1. caput humanum integra facie

aperientibus fundamenta templi apparuit 1,55. carne pluit 3,10. classis magnae species in coelo visae 42,2. coelestia in agris et urbe visa 2,42. coelum visum ardere 3,5 et 10. 31,12. 32,9. 43,15. findi velut magno hiatu visum, quaque patuit, ingens lumen effulsit 22,1. columna rostrata in Capitolio tota ad imum fulmine discussa 42,20. Corvus ante Papirium, consulem, occidit 10,40. in aedem Iunonis devolavit, et in ipso pulvinario coudedit 21,62. corvi nidum faciunt in aede Sospitae Iunonis 24,10. aurum in Capitolio non tantum lacerasse rostris crediti, sed etiam edisse 30,2. creta pluit 24,10. culmen aedis Iovis fulmine ictum, ac prope omni lecto nudatum 27,4. equuleus cum quinque pedibus natus 30,2. 31,12. fastigia templorum a culminibus abrepta 40,2. fax ab ortu solis ad occidentem porrigi visa 29,14. *cf.* et 30,2. 41,20 et 26. 43,15. 45,16. flumen Amertini cruentum fluxit 24,44. fons in vico Insteio sub terra tanta vi aquarum fluxit, ut scrias doliaque velut impetu torrentis tulerit 24,10. fons Herculis cruentis sparsus manavit maculis 22,1. forum Ariciae de coelo tactum 30,38. in foro Capuae multa aedificia de coelo tacta 41,13. gallina in marem, gallus in feminam se vertit 22,1. hasta Martis sua sponte promota. 24,10. *cf.* et 21,62. 40,19. hastarum spicula arserunt 33,26. 43,15. homines aliquot de coelo tacti, exanimatique 22,36. ignis in aede Vestae exstinctus 28,11. 41,2. ignes sparsi in coelo 30,2. coelestes, multifariam orti, adurunt complurium vestimenta 39,22. imber lapideus 30,38. 43,15.

infans in utero matris clamat, Io triumphe 24,10. infans ambiguo inter marem et feminam sexu natus 27,11 et 37. 31,12. infans ingenuus semestris in foro olitorio triumphum clamat, quo tempore Scipio in Hispania contra Poenos feliciter pugnavit 21,62. lac fluxit 34,45. lacte pluit 27,11. lacus Albanus, sine ullis coelestibus aquis causave quaaliam, in altitudinem insolitam crevit 5,15. lacus sanguine manavit 27,23. lana pulla e terra enata 42,2. Lapis in agro crustumino in lucum Martis de coelo decidit 41,13. lapidibus pluit 1,31. 7,28. 21,62. lapides frequentes grandinis instar decidunt 22,36. 23,31. 25,7. 26,23. 27,37. 29,10 et 14. 30,38. 34,45. 35,9. 36,37. 38,36. 39,22. 42,2. 44,18. laurca in puppi navis longae enata 32,1. legiones armatae in Ianiculo visae 24,10. locustarum vis ingens, ita ut, unde advenissent, parum constaret, omnem agrum circa Capuam complevit 30,2. *cf.* et 42,2 et 10. lucus Maricae de coelo tactus 27,37. ludibria oculorum aurumve credita pro veris 24,44. lunae duae interdum ortae 22,1. lupus fugit ad Romanos in acie stantes 10,27. Capuae portam nocte ingressus, laniat vigilem 27,37. Esquilina porta ingressus frequentissima parte urbis per portam Capenam prope intactus evasit 33,26. *cf.* et 21,46. 41,13. vigili gladium e vagina aufert 21,62. lupi visi in Capitolio 3,29. Formiis duo lupi, oppidum ingressi, obvios laniarunt 32,29. lux orta nocte 28,11. 29,14. 32,29. mare arsit 23,31. milites fulmine icti 10,31. 22,1. militibus aliquot spicula arserunt 22,1. mula peperit 37,

3. mulus tripes natus 40,2 et 45. mures in aede Iovis roserunt aurum 27,23. *cf.* 30,2. murus ac portae de coelo tactae 24,44. 26,23. 27,11 et 23. 29,14. 30, 38. 35,21. 37,3. 45,16. murus turresque fulminibus decussae 25,7. 32,9 et 29. naves duae, fulmine ictae, conflagrarunt 36, 37. 41,13. navium longarum species in flumine Tarracinae, quae nullae erant, visae 24,44. navium species de coelo affulsit 21,62. nox interdiu visa intendi 7,28. palma viridis arsit in Apulia 24, 10. palma in aede Primigeniae Fortunae in area enata 43,13. Parmae in coelo visae 22,1. pestilentia tanta, ut Libitina non sufficeret 40,19. pisces emergerunt, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis 42,2. porcus cum ore humano genitus 27,4. porcus biceps natus 28,11. cum humano capite 32, 9. porta de coelo tacta 29,14. 32,1 35,9. 45,16. procella ingenti fragore coeli effusa 8,6. proles e terra nata 1,8. puer cum elephantis capite natus 27, 11. non manus, non pedes habens 34,45. unimanus 35,21. trunci corporis 41,13. biceps, et puella cum dentibus 41,26. pueri ingenui sine oculis et naso nati 34,45. pulli gallinacei cum ternis pedibus 32,1. sanguinis rivi per diem totum fluxere in foro subertano 26,23. in porta Minturnis 27,37. sanguinis guttae in foro et comitio et Capitolio visae 34,45. sanguis e foco manat 45,16. sanguine pluit Calibus, et Romae in foro boario 24,10. per hiduum in area Vulcani 39,46. et in area Concordiae 39,56. *cf.* et 40,19. 43,15. saxum ingens Reate volitare visum 25,7. Scipio circumeunti

vigilias equiti in manu arsit 22,1. scuta sanguinem sudarunt 22,20. semimas 39,22. signa in Sabinis multo cruore manarunt 22,36. Lanuvii ad Iunonis Sospitae cruore manarunt 23,31. in agro capenate, ad lucum Feroniae, quatuor signa sanguine multo diem ac noctem sudarunt 27,4. signa in Capitolio prostrata 40, 45. simulacrum Iunonis Sospitae Lanuvii lacrimavit 40,19. sol rubere visus solito magis, similisque sanguineo 25,7. per totum diem Priverni sereno ruber fuit 31,12. solis orbis minui visus Cumis 30,38. *vide etiam* 22,1. soles duo visi 28,11. 29, 14. soles tres simul effulserunt 41,26. sortes sua sponte extenuatae, unaque excidit ita scripta: *Mavors telum concutit* 22,1. species viri maioris, quam pro humano habitu, angustiorisque, visa in quiete utrique consuli 8,6. species hominum circa aram in coelo, cum candida veste 24,10. spectrum Hannibali per quietem visum 21,22. spicae metentibus cruentae in corbem cecidere 22,1. metentibus cruentae visae 28,11. stagnum Mantuae, effusum Mincio amni, cruentum visum 24,10. strepitus cum horrendo fragore Lanuvii in aede Iunonis Sospitae editus 29,14. 31,12. Tabernae Frnsinone de coelo tactae 30,38. et Minturnis 36,37. taurus cum quinque vaccis uno fulminis ictu exanimati 42,20. tempestas atrox signa aenea in Capitolio deiecit. 40,2 forem ex aede Lunae, quae in Aventino est, raptam tulit, et in posticis parietibus Cereris templi affixit, *ibid.* signa in circo maximo cum columnis, quibus superstabant, evertit, *ibid.* *cf.* et 45. templum

Iunonis Lacinae de coelo tactum 37,3. tenebrae luce obortae 38,36. terra ingenti motu concussa 3,10. multifariam pluit 10,31. *cf.* et 35,21. 37,3. 42,20. 45,16. Anagniae ante portam icta, diem ac noctem sine ullo ignis alimento arsit 27,4. Arpini campestri agro in ingentem sinum consedit 30,2. ingentibus cavernis in veliterno agro consedit, arboresque in profundum haustae 30,38. *cf.* et 32,9. terrae motibus crebris tecta in agris ruunt 4,21. Tiberis inundatio 30,38. loca plana urbis inundavit 35,9. vacca aenea Syracusis ab agresti tauro inita, ac semine aspersa 41,17. vesparum ingens examen Capuae in forum advolavit, et in Martis aede consedit 35,9. via publica Lanuvii de coelo tacta 32,9. Victoria in aede Concordiae fulmine icta 26,23. Villius, eques romanus, fulmine ipse equisque exanimatus 33,26. vir factus ex muliere 24,10. vitulus, iam ictus, e manibus sacrificantium sese proripuit, 21,63. vorago in foro 7,6. vox ingens audita ex Albani montis luo 1,31. coelestis ex Albano monte missa, *ibid.* ex Arsia silva silentio noctis edita, et credita Silvani 2,7. divinitus emissa de adventu Gallorum 5,32. audita e templo Matutae Deae 6,33. Vulcani caput arsit 34,45. Vulturius Priverni frequenti foro in tabernam devolat 27,11. Caere volavit in aedem Iovis 27,23. prodigium a matronis procuratum 27,37. prodigia quo ritu procurata 24,10, *et passim, ubi prodigiorum mentio.* vix expiata 27,23. 41,19. ad prodigia elicienda e mentibus divinis, ara Iovi Elicio a Numa dicata 1,20. prodigiorum

procuratio pertinet ad pontificem, *ibid.* eorum religio retinet consulem 23,36. prodigia (quod evenire solet motis semel in religionem animis) multa nuntiata, et temere credita 21,62. *cf.* et 24,10. in prodigiis nuntiandis prava religio etiam minimis inserit Deos 27,23. prodigia nulla admodum nuntiabantur in publicum Livii aeo 43,15.

Proditionis supra septuaginta Nolani damnati securi percutiuntur 23,17.

Proditores libertatis dant poenas 2,5.

Proelia Gallorum prima plus, quam virorum, postrema minus, quam feminarum sunt. *vid.* Galli. in ipso discrimine proelii templa Diis votendi mos 10,42.

Proerna, oppidum 36,14.

Promontorium Anemurium 33,20.

Apollinis 30,24. Brundisii 10,2.

Calabriae 42,48. Calycadnus 38,

38. Canastraeum 44,11. Cheli-

doniae 33,20 et 41. Corycum

37,12 et 29. Iunonis Acracae

32,23. Lecton 37,37. Leucate

26,26. Lilybaeum 27,5. Maleae

34,32. Mercurii 29,27. Minervae

40,18. Miseni 24,13. Myonnesus

37,27 et 29. Pachyni 24,35.

Phanae 44,28. Posideum 44,11.

Pulchri 29,27. Pyrenes 26,19.

Sarpedonium 38,38. Sunium,

atticae terrae 42,17. Toronae

31,45. Zelasium 31,46.

Proscenium ad aedem Apollinis 40,51.

Proserpina 24,39. Proserpinae pecuniam referunt fluctus in vicina fano litora 29,18. thesauri spoliantur a Q. Pleminio, praefecto Locris 29,7. super ea re Locrensium querelae 18. pecunia ex his thesauris nocte clam sublata 31,12. sacrilegium a Q. Minucio pervestigatum, pecu-

- niaque ex bonis noxiorum in thesauros reposita 13.
- Provincias* inter se sortiebantur consules 10,24, et tota passim historia. praetores 22,35. et alibi passim. provinciae extra ordinem datae 10,24, 28,38. 37,1. provincias aut sortiri aut comparare inter se consules iussi 37,1. provincia prorogatae 8, 23 et 26. 10,16. 22,34. 23,31 et saepe alias. de provincia decedere iniussu senatus non licitum 29,19. vid. tamen 10,18 et 27,42.
- Provocatio* ad populum lege sancita 2,8. 3,55. 10,9. provocatio non est a dictatore 2,18 et 29. creantur decemviri sine provocatione 3,32. lex, ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet: qui creasset, eum ius fasque esset occidi 55. vid. tamen 4,13. provocationi cedit dictator 8,33. provocatio non est longius ab urbe mille passuum 3,20.
- Proxenus* ab Orthobula uxore veneno tollitur 41,30.
- Prusias*, Bithyniae rex, in fines regni Attali transgreditur 28,7. a Philippo Macedoniae rege describitur foeneri cum Romanis inito 29,12. socius et amicus Philippi 32,34. ad eum de Cionorum libertate scribitur 33,30. eum ad bellum concitat Antiochus 37,25. revocatur a Romanis ad consilia pacis, *ibid.* adversus Eumenem bellum gerit 39,46. Hannibalem recipit 51. et Romanis prodit, *ibid.* eius legatio ad Romanos de pace cum Perseo concilianda 44,14. cum filio Nicomede Romam venit 45,44. eius humilitas, *ibid.*
- Prytaneum* Cyzici 41,25.
- Prytanis*, summus apud Rhodios magistratus 42,45.
- Psaltriae* quando primum additae epulis 39,6.
- Pteleum* opp. 36,43. 42,42. diruitur a fundamentis 67.
- Ptolemaeo Philopatori*, Aegypti regi, ad renovandam amicitiam dona missa toga et tunica purpurea cum sella eburnea 27,4. is mittit legatos ad dirimendum bellum inter Philippum et Aetolos 30. cf. et 32,33.
- Ptolemaeus Epiphanes*, rex Aegypti 31,2. ad eum legati Rom. missi, *ibid.* eius ad Romanos legatio 9. Antiochi filiam ducit 35,13. legatos Romam mittit 36,4. pollicetur, se cum copiis suis in Aetoliam venturum, *ibid.* vid. et 37,3.
- Ptolemaeus* maior, sive Philometor, et Ptolemaeus minor, sive Evergetes vel Physcon, filii Ptolemaei Epiphanis 44,19. eorum discordiae, *ibid.* et reconciliatio 45,11. Aegypti regnum, brevi iis adimendum ab Antiocho Epiphane, servatur a romanis legatis 12.
- Ptolemaei* statua 23,10.
- Publicanus* ubi est, ibi aut ius publicum vanum, aut libertas sociis nulla 45,18. publicanorum privata pecunia res publica administrata 23,48,49. eorum frans in ementiendis naufragiis 25,3. turbant concilium plebis, *ibid.* et 4.
- Publicius* (C.) *Bibulus*, trib. pl. inimicus Marcello 27,20. accusat Marcellum et omnem nobilitatem 21.
- Publicius* (L.) *Bibulus*, trib. milit. de legione secunda 22,53.
- Publicius* clivus 26,10. 27,37.
- Pubilia* tribus addita 7,15.
- Pubilius* (C.) ob aes alienum paternum nexus 8,28.
- Pubilius* (L.) *Volscus*, trib. milit. consulari potestate 5,12.

Publilius (Q.), trib. pl. in seditione Manliana senatus probat consilia 6.19. Manlio diem dicit 20.

Publilius (Q.), quinquevir mensarius 7,21.

Publilius (Q.) *Philo*, cos. 8,12. Latinos rebellantes fundit, et castris exiit, *ibid.* dictator dictus, tres leges fert secundissimas plebi, *ibid.* primus praetor plebeius 15. magister equit. dictus 16. censor 17. consul iterum 22. bellum gerit adversus Palaepolitanos 22 et 23. *vid.* et 25. ei omnium primo prorogatum imperium, et datus post actum honorem triumphus 26. cos. tertium 9,7. vincit Samnites 13. *vid.* et 14 et 15.

Publilius (T.) augur de plebe creatur 10,9.

Publilius (Vol.), homo de plebe, negat se fieri debere militem 2, 55. appellat tribunos, *ibid.* consules spoliari Publilium iubent, *ibid.* provocat ad populum, *ibid.* praevalens ipse, et adiuvantibus advocatis, repellit lictorem, *ib.* comitiis creatur tribunus plebis 56. rogationem fert ad populum, ut plebei magistratus tributis fiant comitiis, *ibid.* a plebe tribunus reficitur, *ibid.*

Publilius (Vol.), trib. milit. consulari potestate 5,13.

Pudicitiae patriciae sacellum in foro boario 10,23. plebeiae ara, a Virginia, Auli filia, dedicatur, *ibid.*

Pueri romani erudiri soliti olim etruscis literis, ut aetate Livii graecis 9,36. pueri regii apud Macedonas 45,6. transeunt ad Romanos, *ibid.*

Pugnae Romanorum terrestres et navales 1,30. 4,33. 7,8,26 et 27. 8,1 et 38. 9,13,21,22,23,27,32, 35,38,39,40 et 44. 10,2,3,5,12, 14,19,27,31,36 et 41. 21,50,55 et

57. 22,5,6,7,16,19 et 47. 23,40, 41,44. 24,41. 27,12. 29,2. 33,9. 34,14,15,46. 35,1,5,7,22 et 29. 36,18,44. 37,23,30 et 41—44. 39, 30—33. 40,40. 44,41. pugnae simulacrum exercitus macedonici 40,6.

Pulchri promontorium 29,27.

Pullarius 8,30. nuntiat auspicia secunda 9,14. pullarius in auspiciis missus, mentitur auspiciis 10,40. inter prima signa constitutus, ictus pilo cadit, *ib.* pullarius testatur in auspicio vitium fuisse 41,22. pullarii altercantur de auspicio 10,40. pullarii inter prima signa constituti, *ibid.*

Pulli si non pascuntur, si ex cavea tardius exierint, infaustum auspiciis 6,41.

Pulvinaria sex Diis duodecim 22, 10. quinque dies circa omnia pulvinaria supplicatum 30,21. circa omnia pulvinaria obsecratio facta 31,9. 32,1. coronati ad omnia pulvinaria supplicarunt 34,55.

Punica perfidia 21,4. religio 22,6. punicae versutiae 42,47.

Punicum bellum secundum coeptum a Sagunti oppugnatione, quae narratur 21,6—15. indictum 18. disceptatio de foederum iure 19. Hannibal transit alpes 32—38. pugna ad Ticinum 46. ad Trebiam 53—56. ad Trasimenum 22,4—6. dictatura Fabii 12—18 et 23—30. pugna ad Cannas 44—52. defectio Campanorum 23,2—10. pugna Marcelli ad Nolam 16. Hannibal it Capuam in hiberna 18. mors Hieronis, regnum Hieronymi 24, 4—7. Syracusae a Marcello captae 25,23—31. Scipionum mortes Romanorum in Hispania afflictas, a Marcio restitutae 32—39. Hannibal ad Romae portas

- 26,10 et 11. Capua a Romanis capta 12—16. Carthaginis novae expugnatio 42—50. mors Marcelli miserabilis 27,26 et 27. Hasdrubal victus ab Livio et Nerone 43—51. pulsus Hispania Poeni 28,16. foedus a Scipione cum Syphace ictum 17 et 18. Syphax ab Romanis per Sophonisbae nuptias abalienatus 29, 23. Scipio proficiscitur ad invadendam Africam 24—27. castra Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensa 30,3—6. Syphax victus et captus 11 et 12. Sophonisbae nuptiae cum Masinissa et mors 12—15. Hannibal Italiam relinquit 20. ultima eius pugna cum Scipione 29—35. belli exitus 44. cf. et Carthaginienses.
- Pupillares pecuniae in auxilium aerarii romani collatae* 24,18.
- Pupinia tribus* 26,9.
- Pupiniensis ager* 9,41.
- Pupius (Cu.)*, duumvir aedis Concordiae faciendae causa 22,33.
- Pupius (L.)*, aedilis 39,39. creatur praetor, et sortitur Apuliam 45.
- Pupius (P.)* inter primos e plebe quaestores 4,54.
- Purpurae usus*, quibus licitus 34, 7. quando deponendus, *ibid.*
- Puteoli* 24,12. 25,22. 26,17. Puteolos tentat Hannibal, frustra 24,13. Puteolos colonia deducta 34,45.
- Pydna*, oppidum 44,6. diripitur a Romanis 45.
- Pydnaei* 44,45.
- Pygela*, portus 37,11.
- Pylae* 32,4. 36,15.
- Pylaemenes*, rex Henetum 1,1.
- Pylaicum concilium* 31,32. cf. et 33,35.
- Pylus*, oppidum 27,30.
- Pyra*, locus in monte Octa, ubi Herculis mortale corpus crematum 36,30.
- Pyrenaei montes* 21,23. portus 34,8.
- Pyrenaeus saltus* 21,23,24.
- Pyrenes promontorium* 26,19.
- Pyrenes iugum* 31,30.
- Pyrgi*, colonia 36,3. ei negata vacatio rei navalis, *ibid.*
- Pyrgus*, castellum Eleorum 27,32.
- Pyrrheum*, locus in urbe Ambra-
cia 38,5.
- Pyrrhias*, dux et praetor Aetolorum, vincitur a Philippo 27,30.
- Pyrrhi*, Proserpinae sanum spoliatis, fatum 29,18. regia Ambra-
ciae 38,9.
- Pyrrhi castra*, locus 35,27.
- Pyrrhus*, Epirotarum rex, ut auxilium Tarentinis ferret, in Italiam venit 7,29.
- Pythagoras Samius* senior Numa Pompilio 1,18. eius auditor an Numa Pompilius fuerit 40,29.
- Pythagoras*, gener Nabidis, et uxoris eius frater, est praefectus praesidii Laconum Argis 34,25. cum mille mercenariis et duobus millibus Argivorum Lacedaemonem ad Nabidem venit 29. mittitur in castra romana ad T. Quinctium 30. iterum 40.
- Pythicus Apollo* 5,21. pythicum oraculum 5,15. pythicae sortes 1,56. 5,23.
- Pythium*, oppidum 42,53. 44,2,32 et 35.
- Pythius Apollo* 23,11. 29,10.
- Pytho*, macedo 44,16. praefectus praesidii Cassandreae 12.

Q

- Quadrantes* in P. Valerii, consulis, occisi in proelio, domum a plebe iactati, ut funere ampliore effunderetur 3,18.
- Quadrigae* in ludis 8,40. falcatae in bello 37,40 et 41. aureae in Capitolio positae ab aedilibus curulibus 29,38. in cella Iovis

- 35,41. in culmine Capitolii 10,
23. quadrigis urbem inire iubetur triumphans M. Livius 28,9. quadrigis duabus, in diversum concitatis, distractum Metti Fufetii corpus 1,28.
- Quadrigati* nummi 22,52.
- Quadringenariae* cohortes 7,7. 10, 40.
- Quadriremis* 28,45. 30,25.
- Quadruplatoris* nomen infame 3,72.
- Quaestionem* postulare 2,29. quaestionibus exercendis dictator creatus 9,26.
- Quaestores* ex aerario signa proferunt 7,23. quaestorum prima apud Liv. mentio 2,41. ius illis fuit diem dicendi ad populum iis, qui aliquo se scelere obstrinxissent, *ibid.* et 3,24 et 25. quaestorum numerus duplicatus 4,43. primis temporibus patricii omnes creati, *ibid.* primi e plebe quaestores 4,54. praelati tamen patricii 43 et 44. quaestores duo per insidias intercepti 21,59.
- Quaestoria* porta castrorum 34,47. 40,27. comitia. *vid.* et Comitia. quaestorium forum 41,6. quaestorium captum a Samnitibus, et quaestor occisus 10,32.
- Quaestus* omnis visus patribus indecorus 21,63.
- Quartarii* vini M. Manlio dati ab singulis militibus 5,47.
- Quercus* pastoribus sacra 1,10.
- Quietis* fanum 4,41.
- Quinctiles* Idus 6,1. postridie has Idus, religiosus dies, *ibid.* Quinctiles Nonae, ludis apollinariibus solemnibus servatus dies 27, 23. Quinctilibus Calendis magistratus initus 5,32. 8,20. Quinctilibus Idibus transvectio equitum facta 9,46.
- Quinctilius* (Cn.) clavi figendi causa dictator creatur 8,18.
- Quinctilius* (M.) Varus, trib. milit. consulari potestate 5,1.
- Quinctilius* (M.), filius praetoris 30,18.
- Quinctilius* (P.) Varus, praetor 29, 38. sortitur Ariminum 30,1. vincit Magonem in agro Insubrium Gallorum 18.
- Quinctilius* (P.) Varus, flamen martialis, moritur 44,18.
- Quinctilius* (P.) Varus creatur praetor 45,44.
- Quinctilius* (Sex.), cos. 3,32. moritur pestilentia, *ibid.*
- Quinctilius* (T.) Varus, legatus 39, 31. Romam missus 38.
- Quinctia* gens 3,12. Quinctia prata 26.
- Quinctii* ex Albanis principibus in collegium patrum lecti 1,30.
- Quinctius Cincinnatus*, trib. milit. cos. pot. 4,49.
- Quinctius* (Caeso) resistit tribunis, legem Terentillam ferentibus 3, 11. ei homicidium falso obiectum 13. primus vades publicos dat, *ibid.* in exsilium abit, *ibid.*
- Quinctius* (Caeso) Flamininus duumvir creatur aedis Concordiae faciendae causa 22,33.
- Quinctius* (C.) Cincinnatus trib. milit. cos. pot. 6,32.
- Quinctius* (C.) Flamininus creatur praetor, et sortitur iurisdictionem nrbanam 41,12.
- Quinctius* (Cn.) Capitolinus primus aedilis curulis 7,1.
- Quinctius* (D.), obscuro genere ortus, sed militari gloria illustris, dux romanae classis 26,39. eius cum Nicone, qui tarentinae classi praeerat, navale proelium, *ibid.* cadit, et, capta praetoria navi, vincuntur Romani, *ibid.*
- Quinctius* (L.), trib. milit. 8,25.
- Quinctius* (L.) Cincinnatus, pro Caesone filio populum precatur 3,12. fit consul 19. eius in tribunus vehemens oratio, *ibid.* non patitur se contra senatusconsultum consulem reſci 21.

- ab aratro ad dictaturam vocatur 26. Aequos circumvallat, et sub iugum mittit 27 et 28. corona aurea donatur ab exercitu, quem servaverat 29. triumphat, *ibid.* petens decemviratum, repulsam patitur 35. eius moderatio in censendo 4,6. dictator iterum creatur 13. eius oratio ad populum de Sp. Maelii nece 15.
- Quinctius (L.)*, Cincinnati filius, trib. milit. cos. pot. 4,16. magister equitum dictus 17. iterum tribunus milit. consulari potestate creatur 35. tertium trib. milit. cos. pot. 44.
- Quinctius (L.) Cincinnatus*, trib. milit. cos. pot. 6,6. iterum 32. recipit Tusculum 33.
- Quinctius (L.) Capitolinus*, trib. milit. cos. pot. 6,11.
- Quinctius (L.) Crispinus* creatur praetor 39,6. sortitur Hispaniam citeriorem 8. eius in Hispania res gestae 30. triumphat de Celtiberis 42. creatur triumphator coloniarum deducendarum causa 55.
- Quinctius (L.) Flamininus* augur creatur 25,2.
- Quinctius (L.) Flamininus*, aedilis curulis 31,4. praetor 49. sortitur iurisdictionem urbanam 32,1. fratre T. Quinctio Flaminio consule bellum adversus Philipum gerente, praestitit classi 16. eius res in Graecia gestae, *ibid.* et *seqq.* creatur cos. 35,10. senatu movetur 39,42. moritur 43,13.
- Quinctius (Q.) Cincinnatus* trib. milit. cos. pot. 4,61.
- Quinctius (T.)*, propraeor, prorogato imperio, Tarentum obtinet 29,13.
- Quinctius (T.) Barbatus Capitolinus*, cos. sedat plebem saevientem 2,56. ei gratiae actae a senatu 57. inter eum et milites comitate et beneficiis certatum 60. per patres clientesque patrum cos. iterum creatur 64. insigne eius strategema, *ibid.* creatur triumphator agro dando 3,1. tertium cos. 2. pro consule mittitur subsidio consuli laboranti 4. eum liberat 5. defendit Caesonem Quinctium reum 12 et 13. quaestor Volscium, quo teste Caeso damnatus fuerat, impugnat 25. petens decemviratum, repulsam patitur 35. quartum cos. 66. egregia eius de concordia oratio 67 et 68. laus T. Quinctii 69. vincit Aequos et Volscos 70. interrex 4,7. quintum cos. 8. togatus armati collegae gloriam aequat 10. sextum cos. creatur 13. nominat dictatorem L. Quinctium Cincinnatum, *ibid.* legatus sequitur Aemilium dictatorem 17. precatur populum pro T. Quinctio, Cincinnati filio, reo 41.
- Quinctius (T.) Cincinnatus Pennus*, cos. 4,26. discordiae eius cum collega, *ibid.* strenua eius opera in bello 27—29. iterum cos. 30. trib. milit. cos. pot. 31. male rem gerit ad Veios, *ibid.* legatus adiuvat victoriam dictatoris 32 et 33. reus factus ad populum, absolvitur 41.
- Quinctius (T.) Capitolini filius*, Capitolinus cos. creatur 4,43. trib. milit. cos. pot. 61.
- Quinctius (T.) Cincinnatus*, trib. milit. cos. pot. 6,4. trib. milit. secundum 18. dictator creatur 28. vincit Praenestinos 29. triumphans signum Iovis imperatoris Praeneste devectum in Capitolium fert, *ibid.*
- Quinctius (T.) Capitolinus*, trib. milit. cos. pot. 6,11. magister equit. *ibid.*
- Quinctius (T.)* trib. milit. cos. potestate 6,38.
- Quinctius (T.) Pennus*, magister equitum 6,42.

Quinctius (T.), dictator 7,9. magister equitum 11. cos. 18.

Quinctius (T.) *Pennus*, cos. 7,22.

Quinctius (T.) a seditiosis militibus dux eligitur 7,39 eius oratio ad suos 41.

Quinctius (T.), triumvir coloniae deducendae 8,16.

Quinctius (T.) *Crispinus*, praefectus a Marcello classi castrisque veteribus 24,39. praetor creatur 27,6. sortitur Capuam 7. cos. 21. vulneratur 27. fraudem Hannibalis antevertit 28. moritur ex vulnere 33.

Quinctii (T.) *Crispini* et *Badii* campani certamen 25,18.

Quinctius (T.) *Flamininus* creatur decemvir agro dividundo 31,4. triumvir ad supplendum Venusinis colonorum numerum 49. ex quaestura consulatum petit, et, reclamantibus duobus trib. pl. adipiscitur 32,7. sortitur provinciam Macedoniam 8. proficisci maturat 9. eius cum Philippo colloquium 10. eius res gestae 10—12. 13,15,17 et 18. auctore eo, legati a fratre eius L. Quinctio ad Achaeos mittuntur 19. Elatiam capit 24. ei prorogatum imperium 28. eius cum rege Philippo colloquium 32 et *segg.* ei liberum arbitrium pacis et belli a senatu permissum 37. Nabin tyrannum Romanis conciliat 39. it in Boeotiam 33,1. ingreditur Thebas, *ibid.* Boeotos in societatem adsciscit 2. ad Thermopylas venit 3. progreditur Xynias, *ibid.* contendit ad Philippum, *ibid.* movet castra ad Thebas phthioticas 5. proelio ad Cynoscephalas vincit Philippum 7 et *segg.* Aetolos offendit 11. consilium habet de pace 12. eius colloquium ad Tempe cum Philippo 13. inducias ei quatuor mensium concedit, *ibid.* Boeotos,

quod multos Romanos per latrocinia occiderint, mulctat 29. promulgari in ludis isthm. curat libertatem Graeciae 32. ei prorogatur imperium 43. eius iustitia et temperantia 34,22. ad eum senatusconsultum missum, quo adversus Nabin bellum decretum, *ibid.* conventum omnium sociarum civitatum legationibus edicit Corinthum, *ib.* eius ad Graecos oratio, *ibid.* exercitum ducit Argos 25. petit Lacedaemonem 26. eius res gestae in eo bello 26—29. colloquium cum Nabide 30—32. socios ad pacem hortatur 33 et 34. pax convenire non potest 35 et 36. corona oppugnat Spartam 38. recedit 39. inducias concedit Nabidi 40. praeficitur Nemeis 41. Aetolorum in T. Quinctium querelae, *ibid.* Graeciam relinquens, alloquitur sociorum legatos 48 et 49. petit ab iis, ut cives romanos, si qui apud eos in servitute essent, liberarent 50. Acrocorinthum, Chalcidem, et Demetriadem liberat 51. triduum triumphat 52. ante eius currum multi nobiles captivi obsidesque ducti, inter quos Demetrius, Philippi regis, et Armenes, Nabidis, filii, *ibid.* audit legatos Antiochi, iisque respondet 57 et 58. legatus in Graeciam mittitur 35, 23. quid egerit in ea legatione, narratur 31—33 et 39. eius oratio in concilio Achaeorum 49. leniter increpat Diophanem, Achaeorum praetorem 36,31. eius oratio in concilio Achaeorum 32. it Naupactum 34. eius opem implorat Aetoli, *ibid.* creatur censor 37,58. eius censurae acta 38,28. legatio eius ad Prusiam, fatalis Hannibali 39,51 et 56.

Quinctius (T.) Flaminius ludos edit mortis causa patris sui 41, 33. legatus in Thraciam, reducit obsides 45, 42. augur in Claudii locum legitur 44.
Quinquaginta annis minores omnes sacramento rogati 40, 26.
Quinquatrus 26, 27. 44, 20.
Quinquennalia vota 31, 9.
Quinqueremes 21, 17. 28, 45. novae quinquaginta factae 35, 24. cf. et 30, 25.
Quinqueviri postulati, qui scriberent leges de imperio consulari 3, 9. quinqueviri, qui pomptinum agrum dividant, creati 6, 21. quinqueviri, quos ab dispensatione pecuniae Mensarios appellarunt, creati 7, 21. quinqueviri muris turribusque reficiendis creati 25, 7.
Quintana castrorum 41, 6.
Quirinalis flamen a Numa creatur 1, 20. Quirinalis collis additus urbi 44.
Quirinus 1, 20. 5, 52. 8, 9. eius aedes 4, 21. 28, 11. dedicatur et exornatur hostium spoliis 10, 46.
Quirites unde dicti 1, 13. ut Quiritos omnes teneantur plebiscitis, lex lata 8, 12. Quiritium fossa. vid. Fossa.

R

Rabuleius (Man.) decemvir creatur 3, 35.
Racilia, uxor L. Quinctii Cincinnati 3, 26.
Raecius (M.), legatus in Galliam 27, 36.
Raecius (M.) creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 43, 4. edicto senatores omnes ex tota Italia Romam revocat 13 cf. et 11.
Rammius (L.), princeps Brundisii, indicat veneficia Persei 42, 17.

Ramnenses, sive *Ramnes*, antiqua tribus, et equitum centuria 1, 13 et 36. 10, 6.
Ratibus traiciendi fluminis ratio 21, 27.
Reate 25, 7. 26, 11 et 23.
Reatini pollicentur Scipioni milites 28, 45.
Recuperatores tres in iudicio coronae muralis 26, 48.
Regia potestas non tam immutata Romae, inducto consulatu, quam velut annua facta 2, 1. regiae leges conquisitae 6, 1. regii nominis ac fastus invidia apud Romanos 2, 1, 15 et 41. 4, 13—16. 6, 20. regii nominis honor pro magnis erga se meritis datus regibus a Romanis 31, 11. regii pueri apud Macedonas dicti principum liberi, ad ministerium regis electi 45, 6.
Regillum, oppidum Sabinorum 2, 16.
Regillus lacus 3, 20. ad eum A. Postumius prospere contra Latinos pugnat 2, 19 et 20. cf. et 6, 2.
Religio a Numa Pompilio constituta 1, 19. multiplex, et pleraque externa, animos invadit 4, 30. nova obiecta ex carminibus marcianis 25, 12. Romanorum in suscipiendis votis 31, 9. religio loci praebet inducias hostibus simul versantibus 44, 29. religionis cura Romae 5, 15, 25, 28, 40 et 46. 40, 29. externae inductio perniciosa 25, 1. cultae a priscis Romanis pie magis, quam magnifice 3, 57. solvendae libri in ignem coniecti 40, 29. religionibus dediti Etrusci 5, 1.
Religiosi dies 6, 1.
Remiges. edictum consulum de dandis remigibus, excitat indignationem et querelas 26, 35.
Remulco trahere naves 32, 16. 37, 24.
Remus a latronibus capitur, et

Amulio traditur 1,5. ad supplicium Numitori deditur, *ibid.*
 Aventinum montem ad inaugurandum capit 7. ei priori augurium venit, sex vultures, *ib.*
 a fratre occiditur, *ibid.*
Reus, cui capitalis dies dicta sit, et de quo propediem futurum iudicium, indicta causa non debet violari 3,13.
Rex sacrificulus, sive rex sacrorum 2,2. 6,41. 9,34. 27,6. 40,42. eius sacerdotium pontifici subiectum 2,2. ei magistratum gerere non licuit 40,42. rex et civitas libera, natura inter se inimica 37,54. regis mali typus 24,5. regis defuncti testamentum recitatum coram populo 24,4. reges exacti ex urbe 1,59. priores bene regnaverunt 2,1. reges se non passurum iurat populus romanus, *ibid.* coniuratio de regibus revocandis 3. regibus negatur reditus 15. reges socios omni honore augent Romani 37, 25. regibus sociis munera data aut missa 27,4. 30,15. regum mos habere venenum ad incerta fortunae 30,15.
Rhaeti unde originem trahant 5,33.
Rhaea Silvia legitur virgo Vestalis 1,3. vi compressa, cum geminum partum edidisset, nuncupat Martem patrem incertae stirpis 4. vineta in custodiam datur, *ibid.*
Rhegium, civitas 24,1. 26,12. 29, 6. Rhegium tentant Poeni 24,1 26,12.
Rhegini manent in fide erga Romanos 23,30. triremi una opem ferunt Romanis 42,48.
Rhinocolura, urbs 45,11.
Rhion, sive *Rhium*, fretum Naeupactum inter et Patras 27,29 fauces eae sunt corinthii sinus 28,7.
Rhisiasus pollenensis 32,22. eius

contra filium Demiurgum, nomine Memnonem, certamen, *ib.*
Rhizon, urbs 45,26.
Rhizonitae, populus illyrius 45,26.
Rhoda 34,8.
Rhodanus 21,31. 27,39. Rhodanum traiecit Hannibal 21,26. Rhodanus omnium Galliae fluviorum difficillimus transitu 31. Rhodani ostia 21,26.
Rhodii legati ad dirimendum bellum inter Philippum et Aetolos 27,30. 28,7. nuntiant Romam, Asiae civitates a Philippo sollicitari 31,2. navale Rhodiorum certamen cum Philippo 14. ab Atheniensibus corona aurea et civitate donantur 15. eorum viginti naves romanae classi se iungunt 46. *cf.* et 32,16. eorum legati ad Achaeos 19. cum iis societatem iungunt Achaei 23. Rhodii recuperant Peraeam 33, 18. mittunt legatos ad Antiochum 20. tuentur socios Ptolemaei, *ibid.* accipiunt Stratoniceam, Cariaeque alias urbes 30. in bello adversus Antiochum mittunt classem auxilio Romanis 36,45. 37,9. classis eorum opprimitur a Polyxenida 10 et 11. eorum luctus, ac deinde ira 12. vincunt classem Antiochi 23 et 24. *cf.* et 30. oratio eorum in senatu contra Eumenum 54. Lycia et Caria iis dantur 38,39. queruntur de clade Sinopensium 40,2. bello vexant Lycios 41,30. superba eorum legatio de reconcilianda cum Perseo pace 44,14. castigata eorum ferocia 15. Perseus eos incitat ad bellum 23. eorum legati in castra ad Aemilium Paullum, consulem, veniunt 35. invitavit legatos rom. missos ad Antiochum 45,10. in eos asperitas C. Popillii, legati rom. *ibid.* qui Perseo faverant, damnantur ca-

pitis, *ibid.* eorum legati male excipiuntur Romae 20. contra eos Thialnae, praetoris, rogatio 21. eorum in senatu oratio 22. eatenus sociali foedere cum Romanis non illigati, tunc societatem petendam putant 25. Rhodii linguam habent venalem 45, 10.

Rhodus, insula 31,15.

Rhoduntia, cacumen montis Oetae 36,16.

Rhoeteum, oppidum 37,9 et 37, 38,39.

Romphaeae Thracum 31,39.

Rogatio de tribunis pl. non aliter, quam per suffragia tribuum, creandis 3,65. de connubio patrum et pl. 4,1. de faciendis consulibus seu de plebe, seu de patribus, *ibid.* de publicandis bonis Servilii Abalae 21. ut ager ex hostibus captus viritum dividatur 48. ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri 6,37. de unciario foenore 7,16. de Tusculanis 8,37. ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo creentur 9,30. de duumviris navalibus creandis *ib.* de pontificibus auguribusque plebeiis allegendis 10,6. de bello macedonico 31,6. de pace cum Macedonibus in Capitolio ad plebem lata 33,25. de bello adversus Antiochum 36,1. quot annos nati quemque magistratum petant 40,44. de Statiellatibus Liguribus 42,21. de bello in Persea 30. de bello Rhodiis indicendo 45,21. rogationis carmen de tribunis pl. Duilio recitatum 3,64. rogationes Licinii Sextique tribunorum recitari vetant collegae 6, 35.

Rogus 25,17. 28,23.

Roma condita a Romulo 1,6. caput orbis terrarum esse iubetur

a Diis 16. *cf.* et 21,30. crescit ex ruinis Albae 1,30. cingitur muro lapideo 38. quadrifariam divisa regionibus collibusque 43. amplificatur, et aggere fossisque circumdatur 44. obsidetur a Por-sena 2,11. summa frumenti inopia 12. magnae turbae ob aëres alienum 23. sed metu hostis, ad urbem oppugnandam cum exercitu venientis, compositae 24. misera forma civitatis iterum mutatur anno trecentesimo altero, quam condita est 3,33. diripitur a Gallis 5,41. et incenditur 42. restauratur 55. et 6,4. eius situs descriptio, et laus 5,54. premitur aere alieno 6,27. Romae nocturnus terror ita ex somno trepidam repente civitatem excivit, ut Capitolium atque arx, moeniaque et portae, plena armatorum fuerint 8,37. 10,4,10. magnus terror, audita clade suorum ad Trasimenum 22,7. ob cladem ad Cannas 54. incendium per duas noctes et diem unum 24,47. 26,27. 35,40. superstitiones exortae, 25,1. tumultus 26,9. Hannibal ante portas 26,10. vigiliae per vicus servatae 32,26. luxuriae peregrinae origo 39,6. pestilens atque aridum circa urbem solum 7,38. Romae urbis templum apud Alabandenses 43,8.

Romanae reipublicae laus, *Praef.* rom. altitudo animi 4,6. amor libertatis 2,15. 6,19. amor in patriam 23,49. 24,18. 26,36. constantia in adversis 9,3. 22,58 et 61. 42,62. gratus in benemeritis de sua republica animus 2,10 et 13. 5,47. 30,15. 37,25. 44,16. romana gravitas 42,47. iustitia 5,27. modestia in prosperis rebus 30,42. 37,45. religionis cura 1,21. 30,21. 31,9. virtus militaris 9,17 et 19. romana res du-

- cibus validior fuit, quam exercitiis 2,39. romani imperii incrementa 41,1.
- Romanorum artes fraudulentae* 34, 62. 40,2 et 20. 42,47 et 52. avaritia 43,2. crudelitas 39,51. luxus 39,6.
- Romilio (T.)*, consuli, a Claudio Cicerone dies dicta 3,31. creatur decemvir 33.
- Romulea urbs capitur a Romanis* 10,17.
- Romuli et Remi natales* 1,4. educatio et adolescentia, *ibid.* impetus faciunt in latrones, et praedam dividunt pastoribus, *ib.* Remus capitur a latronibus, et deditur Amulio 5. liberatur a Romulo, Amulium obtruncant, et avum Numitorem regem salutant, *ibid.* condendae urbis consilium capiunt 6. Romulus Palatinum montem ad inaugurandum capit, *ibid.* fratrem occidit, quod novos muros transierit 7. urbem a suo nomine appellatam condit, *ib.* Palatinum primum montem munit, *ib.* rempublicam ordinat 8. auget urbem, *ibid.* asylum aperit, *ibid.* senatum creat, *ibid.* ex consilio patrum legatos circa vicinas gentes mittit, qui societatem conubiumque novo populo peterent 9. quas iuventus romana virgines sabinas rapuit, consolatur, *ibid.* occurrit Caeninensibus, qui impetum in agrum romanum fecerant, eos fundit, et regem occidit 10. Iovi Fereatri spolia opima fert, et ei primum omnium Romae sacrat templum, *ibid.* Antemates et Crustuminos vincit 11. in pugna cum Sabinis Romanos fugientes resistere iubet, et Iovi Statori templum vovet 12. pacem init cum Sabinis, et populum in triginta curias dividit 13. Fide-
- nates fundit 14. Veientes caedit 15. trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, legit, *ibid.* eius mors 16. creditur Deus, *ibid.* septem et triginta regnavit annos 21. Romulus, Deo prognatus, Deus ipse 1,40. *cf.* et 4,15. Romuli casa 5,53.
- Romulus Silvius*, Albae rex 1,3.
- Rorarii milites* 8,8.
- Roscius (L.)*, legatus Romanorum, iussu Tolumnii interficitur 4,17. ei statua publice in rostris posita, *ibid.*
- Rostra navium*, ex hostibus captarum, in aede Iunonis Patavii fixa, 10,2. rostris navium suggestus in foro Romae exstructus adornatur, Rostraque id templum appellatur 8,14. Rostra per anticipationem a Livio nominata 4,17.
- Rubrum mare* 36,17. 42,52. 45,9.
- Ruffrium*, oppidum 8,25.
- Ruffuli*, tribuni militum a consule facti, non a populo 7,5.
- Ruminalis ficus*, olim Romularis 1,4.
- Rupes aceto perruptae* 21,37.
- Ruscino*, urbs 21,24. Ruscinonem conveniunt aliquot Galliae populi adversus Hannibalem, *ibid.*
- Ruscino*, portus Africae 30,10.
- Rusellani abietes* in fabricandas naves, et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni 28, 45.
- Rusellanus ager* 10,4. agri vastati, et oppidum expugnatum 37.
- Rutilius*, auctor a Livio citatus 39,52.
- Rutilius (P.)*, trib. pl. 43,18. tribu motus a censoribus, et aerarius factus 44,16.
- Rutilius (P.) Calvus* creatur praetor 45,44.
- Rutilius (Sp.) Crassus*, trib. milit. consulari potestate 4,47.

Rutuli 1,2. eorum rex Turnus, *ib.* ab Aenea vincuntur, *ibid.* confugiunt ad Mezentium, regem Etruscorum, *ibid.* iis bellum infert Targinius Superbus 57.

S

Sabatina tribus nova 6,5.
Sabatini, Campaniae populi 26,33.
Sabellae cohortes 10,19.
Sabellus ager 8,1.
Sabinarum virginum raptus 1,9. dirimunt proelium inter Romanos et Sabinos 13. earum nomina curiis imposita, *ibid.*
Sabini bellum parant contra Romanos ob raptum filiarum 1,9 et 10. tenent arcem 11. proelium cum Romanis 12 et 13. pax convenit 13. bello petiti a Tullo Hostilio vincuntur 30 et 31. Sabini, qui cum Tatius migraverant Romam, Capitolium et arcem incolebant 33. Sabinis bellum infert Targinius 36. funduntur 37. bellum parant 2,16. pacem, creato Romae dictatore, petunt 18. sabinus tumultus 26. iterum bellum parant 31. vincuntur, *ibid.* arma coniungunt Veientibus contra Romanos, sed caeduntur 53. usque ad portas urbis populates incedunt 63. *cf.* et 64. bellum inferunt Romanis 3,26 et 30. pugna cum iisdem 62. vincuntur a Romanis 63. eorum castra direpta, *ibid.*
Sabinus ager 6,27. Sabinus bovem mirae magnitudinis ad Dianae aventinensis fanum ducit 1,45. sabini iuvenes Romae scorta per ludos rapiunt 2,18.
Sacella publica 40,51. sacellum Semonis Sanci 8,20. Pudicitiae patriciae in foro boario 10,23.
Sacer ager apud Milesios 37,39. lapis 41,17. mons 2,32. 3,52.

Sacra via 2,13. sacrae equitum alae apud Macedonas 44,42.
Sacerdotes publici 26,23. 42,28. sacerdotes creat Numa 1,20. velati suis insignibus, eunt supplices ad castra Coriolani 2,39 cum patricii soli semper fuissent, novi de plebe alleguntur 10,6—8. nonnulli, ut flamen dialis, olim ingrediebantur senatum 27,8. raro fiebant iuvenes aut adollescentes 29,38. coacti stipendium dare in bellum 33,42. Abydeni cum infulis mittuntur a principibus ad dedendam Philippo urbem 31,17. Athenienses enim insignibus suis obviam Atalo prodeunt 31,14 exsecrari quotannis iubentur Philippum, liberos eius, regnumque 44. Targinienses, facibus ardentibus anguibusque praelatis, romanum militem turbant 7,17. Bacchanalium comprehenduntur 39,14. sacerdotum numerus 10,7.
Sacramentum militare 3,20. *cf.* et 22,38. sacramento dicere 4,53. 24,8. sacramento adiguntur iuniores omnes 9,29 et 43. 10,4. et seniores 6,6. 10,21. sacramento dicunt etiam minores septendecim annis 25,5. sacramento adiguntur milites singulari ritu 10,38.
Sacrata lex. *vid.* Lex.
Sacrificaturi vivo flumine perfundi debebant 1,45.
Sacrificia laeta 36,1. aliquot extraordinaria Romae ex fatalibus libris facta 22,57. sacrificium Iunoni reginae a matronis factum 27,37. novendiale 34,45. statum quotannis cum magna caerimonia fit Aeneae, conditori Aeneae oppidi 40,4.
Sacrificuli ex alieno errore quaestum facientes 25,1. sacrificulus graecus in Etruriam Bacchanalia invehit 39,8.

- Sacrilegium* vid. *Proserpina*. a Fulvio censore commissum 42,3. eius ultio 28. C. Lucretii 43,9.
- Sacriportus*, locus ad quindecim millia ab Tarento 26,39.
- Sacrosancti* quinam fuerint 3,55.
- Sacrum* novendiale publice susceptum, quod lapidibus pluisset 1,31. anniversarium Cereris intermissum 22,56. sacrum a Samnitibus horrendo ritu celebratum 10,38 et 39. anniversarium Eretriae Amarynthidis Dianae 35,38. sacra gentilitia 5,52. publica, *ibid.* graeco ritu Herculi a Romulo facta 1,6 et 7. Apollini et Latonae, ex senatusconsulto 25,12. externa Romae vetita 25,1. 39,16.
- Sagalassenus* ager 38,15.
- Sagittarii* 27,38. Arabes 37,40. Cretenses 42,35 43,9. equites 37,38.
- Sagmina* 1,24. 30,43.
- Sagula* purpurea duo cum fibulis aureis singulis Masinissae donant Romani 30,17. sagulum gregale 7,34. hispanicum 27,19.
- Saga* ex praeda militi data 10,30.
- Saguntina* rabies 31,17.
- Saguntum*, civitas opulentissima ultra Iberum 21,7. oppugnatur et capitur ab Hannibale 6 et 15. aurum argentumque omne in ignem coniciunt, eodemque semet ipsi plerique praecipitant 14. obsides Hispanorum Sagunti 22,22. Saguntum recipitur a Romanis, et cultoribus antiquis restituitur 24,42. *cf.* et 28,39.
- Saguntini* 21,2. iis minatur Hannibal 6. legatos Romam mittunt, *ibid.* fidem usque ad perniciem colunt 7. eorum in obsidione constantia 11. legati Saguntinorum in senatum introducuntur 28,39. eorum oratio, qua gratias agunt senatui, *ibid.* alia Saguntinorum legatio 30,21.
- Salapia* 24,20 et 47. traditur Mar-
cello cum praesidio punico 26,38. 27,1.
- Salapitani* 27,28. a Salapitanis deluditur Hannibal, *ibid.*
- Salaria* via 7,9.
- Salaria* annona, et ex eadem vectigal 29,37.
- Salassi* montani 21,38.
- Saleca*, urbs Africae 29,34,35.
- Salerni* castrum 32,29.
- Salernum* colonia deducta 34,45.
- Salganea* 35,37,46 et 51.
- Salinae* circa Ostiam factae 1,33. romanae 7,19. *cf.* et 5,45. 7,17. 24,47.
- Salinator*, quare Livius cognominatus 29,37.
- Salios* duodecim Marti Gradivo legit Numa Pompilius 1,20. duodecim Salios vocet Tullus, qui *Agonales*, sive *Collini*, dicti sunt 27.
- Salis* vendendi arbitrium ademptum privatis 2,9. salis commercium Dardanis permissum 45,29. sale invecto uti prohibentur Macedones, *ibid.*
- Salius* erat P. Cornelius Scipio Africanus 37,33.
- Sallentini* victi 9,42. Sallentinorum ignobiles urbes deficiunt ad Hannibalem 25,1.
- Sallentinus* ager 10,2. 24,20.
- Salluvii*, qui et *Salyi*, et *Salyes*, populus gallicus 5,35.
- Salondicus*. vid. *Olonicus*.
- Salonius* (C.), triumvir coloniae deducendae 34,45. decemvir agro dividendo 42,4.
- Salonius* (P.), alternis prope annis tribunus milit. et primus centurio, patres conscriptos obtestatur, ne suum honorem praepo-
nant concordiae civitatis 7,41.
- Salonius* (Q.) *Sarra*, praetor 35,10. sortitur Sardiniam 20.
- Salpinates* incursant agros romanos 5,31.
- Saltatio* in ludis scenicis 7,2.

Saltus ad Aoum amnem 32,6. Apuliac 24,20. Castulonensis 22,20. 26,20. Caudini 9,7. Cithaeronis 31,26. Germanici 9,36. Hercynius 5,34. Maulianus 40,39. Marcus 39,20. Taurinus 5,34. Thermopylarum 28,5 et 7. 36,15. Vescinus 10,21.

Salutis aedes a C. Iunio Bubulco, consule, vota, ab eodem, censore locatur 9,43. dedicatur ab eodem, dictatore 10,1. Saluti dona votare, et signum inauratum dare, cos. iubetur 40,37.

Salvi, duce Hamilcare pocno, invadunt Placentiam 31,10.

Salyum gens 5,34.

Salyum montes 21,26. *vid.* Salluvii.

Samaei, Cephalleniae populus, dedunt se Romanis 38,28 et 29.

Sambucistriae et psaltriae additae epulis 39,6.

Same, insula. eam et Zacynthum depopulatur Livius, praefectus romanac classis, quia partis Aetolorum maluerant esse 36,42. *cf.* et Zama.

Same, urbs Cephalleniae, sustinet obsidionem quatuor menses 38,29.

Samii 33,20.

Samia terra 37,10. 11,12 et 13.

Samus 37,10 et *seqq.*

Samnites ineunt foedus cum Romanis 7,19. gens opibus armisque valida 29. inferunt Sidicinis arma, unde origo belli cum Romanis, *ibid.* vincunt Campanos, *ibid.* male excipiunt legatos Romanorum 31. bellum cum Samnitibus 32. atrox cum iis proelium 33. vincuntur in Campania, *ibid.* victi iterum in Samnio 36. tertia pugna cum Samnitibus, qua fugantur 37. legatos Romam mittunt pacem orantes 8,1. cum iis foedus renovatum 2. Samnitium agros vastant Latini, *ibid.* petunt a Romanis, ut

Latini coërceantur, *ibid.* pugnant cum Lucanis adversus Alexandrum epirenses 17. suspecti sunt Romanis 22. serox eorum responsum, *ibid.* tria oppida iis ademta 25. eiiciuntur Palaepoli 26. vincuntur a Q. Fabio, magistro equitum 30. victi rursum a Papirio, dictatore 36. annuas impetrant inducias 37. deficiunt, *ibid.* proelium atrox cum Samnitibus 38. eorum equites impedimenta Romanorum diripiunt, *ibid.* vincuntur 39. damnant bellum, *ibid.* satisfaciunt Romanis, *ibid.* nec tamen impetrant, *ibid.* bellum instaurant 9,1 et 2. fraude capiunt Romanos apud Caudinas Furcas, *ib.* et *seqq.* occupant Fregellas, coloniam Romanorum 12. vincuntur a Romanis 13. iterum 14. sub iugum mittuntur Samnitium septem millia 15. eorum praesidium Satrici oppressum 16. inducias biennii impetrant a Romanis 20. rebellant 21. anceps proelium cum Samnitibus, *ibid.* vincuntur, *ibid.* proelium equestre cum Samnitibus, in quo eorum imperator occiditur 22. capiunt Plistiam, *ibid.* pugna vincuntur 23. progrediuntur ad Caudium 27. ad triginta millia Samnitium caesa aut capta, *ib.* capiunt Cluviam 31. eorum insidiae, *ibid.* ad viginti millia Samnitium caesa, *ibid.* anceps proelium cum Samnitibus 38. eorum exercitus duo, scuta alterius auro, alterius argento caelata 40. vincuntur, *ibid.* *cf.* et 41. *seq.* dedunt se Romanis, *ibid.* sub iugum mittuntur, *ibid.* victi petunt pacem 43 et 45. iis foedus antiquum redditum, *ibid.* rebellant 10,11. iis inferitur bellum 12. vincuntur, *ibid.* proelium atrox cum Samnitibus

14. pulsi finibus suis, Etruriam petunt 16. vincuntur 19. populantur Campaniae agrum 20. caeduntur, duxque eorum captus ad consulem rom. rapitur, *ibid.* conferant arma cum Etruscis, Umbris, Gallis 21. cum Gallis invadunt Romanos 27. Samnites primo impetu feroces, longiore certamine residunt eorum animi 28. vincuntur 29. Samnitium agmen a Pelignis caeditur 30. bellum reparant 31. vincuntur proelio, in quo caesa Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti, *ib.* samnitici belli diuturnitas et atrocitas, *ibid.* aggrediuntur castra romana 32. expelluntur 33. aliquot eorum oppida capiunt Romani 34. oppugnant Luceriam 35. vincuntur 36. septem millia et trecenti capti, omnes nudi sub iugum mittuntur, *ibid.* Samnitium ingens apparatus belli 38. vincuntur a Papirio consule 41 et 42. eorum urbes captae 45. deficient ad Poenos 22, 61. Samnitium legatorum ad Hannibalem oratio 23, 42. Samnites Caudini 23, 41. Pentri 9, 31. Samnitium nomine gladiatores appellati 40.
- Samnium* 7, 32. vastatum a Romanis 24, 20.
- Samos*, sive *Samus*, insula et urbs 37, 10.
- Samothrace*, vel *Samothracia* 42, 25 et 50. 44, 45 et 46.
- Samothracum* insulae religio 45, 5.
- Sanci* aedes de coelo taeta 32, 1.
- Sangarius*, fluvius 38, 18.
- Sanguialis* avis 41, 17.
- Sapinia* tribus Umbriae pars 31, 2. *cf.* et 33, 37.
- Sardes* 33, 19. 37, 18.
- Sardi* clandestinam legationem ad Poenos mittunt 23, 32. caeduntur a Romanis 40. perdomantur 41. legatos Romam mittunt 41, 10. Sardorum omnes populi, qui defecerant, in ditionem rediguntur 21. de iis triumphat Ti. Sempr. Gracchus 26. Sardi venales, proverbium 41, 26.
- Sardinia*, insula 21, 1. 22, 31. in Sardiniam subsidia missa 23, 34. domatur a Manlio 41. vastatur a classe punica 27, 6. in Sardinia magnum tumultum esse nuntiatur 41, 10. pacatur 21. Sardiniae formam exhibens tabula in aede Matutae Matris a Ti. Graccho posita 41, 33.
- Sare*, vicus Maronitarum 38, 41.
- Sarissae*, hastae praelongae Macedonum 9, 19. 37, 42. 38, 7. 44, 40.
- Sarissophori*, milites Macedones 36, 18.
- Sarpedonium*, promontorium 38, 38.
- Sarus*, fluvius 33, 41.
- Sassula* urbs, capta a Romanis 7, 19.
- Satellites* sumit Tarquinius Superbus 1, 49. satellites Porsenae 11 et 12. satellites armatos sibi circumdat Hieronymus, qui nulli Hieroni fuerant 24, 5.
- Saticula*, urbs 7, 32. 9, 21. 23, 39. oppugnatur a Romanis 9, 21. capitur 22.
- Saticulani* a Romanis laudati 27, 10.
- Saticulanus* ager 23, 14.
- Satricum*, opp. 2, 39. 6, 8. 28, 11. a Coriolano Romanis adimitur 2, 39. moenibus Satriei se includunt Volsei 6, 8. capitur a Romanis, *ibid.* a Praenestinis et Volscis 22. Latini concremant Satricum 33. Satricum coloniam deducunt Antiates 7, 27. capitur a Romanis, *ibid.* diripitur et incenditur, *ib.* Volseorum exercitus consedit ad Satricum 8, 1. a Papirio eos. oppugnatur, et capitur 9, 16.
- Satricani* 28, 11. deficient ad Samnites 9, 12.
- Saturae* Romanorum 7, 2.

- Saturnalia* instituta 2,21. diem aenoclem clamata 22,1. *Saturnalia* prima, *ibid.* et 30,36.
- Saturnia*, colonia civium rom. in agrum caletanum deducta 39,55.
- Saturnus*, idem qui Belus, cultus a Carthaginiensibus. *vid.* Belus. Saturni aedes. *vid.* Aedes.
- Satyrus*, princeps legationis Rhodiorum, intemperantius invehitur in Enmenem 42,14.
- Savo*, oppidum alpinum 28,46.
- Saxa Rubra*, locus, ubi Veientes castra habebant 2,49.
- Saxa Formiana* 22,16.
- Saxum Tarpeium* 6,20. de eo M. Manlius deiectus, *ibid.*
- Scalae* in oppugnatione Carthagini novae moenibus admotae, onere subeuntium fractae 26,45.
- Scalpro* fabrilis elephantos necare docuit Hasdrubal, si quando saevirent 27,49.
- Scantinius (P.)*, pontifex 23,21.
- Scaptia* tribus addita propter novos cives census 8,17.
- Scaptius (P.)* hortatur populum romanum, ut agrum, de quo lis erat inter Ardeates et Aricinos, sibi adiudicet 3,71.
- Scarphea*, urbs Locridis, praeter quam, ab Elatia profectus Quintius ad Thermopylas pervenit, 33,3. *cf.* et 36,19.
- Sceleratus* vicus 1,48. *Sceleratus* campus unde nomen habeat 8,15.
- Scenam* aedilibus praetoribusque praebendam censores locant 41,32.
- Scenica* ars minime apud Graecos pudori 24,24. scenici ludi quando Romae primum, et quare instituti 7,2. scenici ludi romani magnifice facti ab aedilibus curulibus 31,4.
- Scerdilaedus*, Illyriorum rex 26,24. 27,30. 28,5. pater Pleurati 31,28.
- Scerdilaedus*, Gentii, Illyriorum regis, filius, captivus mittitur Romanam 44,32.
- Sciathus* 44,13. urbs haud ignobilis 31,28. dirnitur, *ibid. vid.* et 45.
- Scipio (P.) Nasica* defendit L. Scipionem 38,58. creatur triumvir 39,55. 40,34.
- Scipio* eburneus dono datur Masinissae 30,15. dono missus a senatu 31,11. dono datus Eumeni 42,14.
- Scissis*, oppidum Hispaniae expugnatum 21,60.
- Scodra*, Gentii regia 43,22. 44,31. 45,25. eius situs 44,31. ad eius moenia Illyrios vincunt Romani, *ibid.* deditur 32.
- Scodrus*, sive *Scordus*, mons 43,22. 44,31.
- Scodrenses* 45,26.
- Scopas*, Aetolorum praetor 26,24. bellum infert Acarnanum genti 25. ab rege Ptolemaeo enim magno pondere auri mittitur in Aetoliam 31,43. iuventutem Aetolorum, mercede conductam, avehit in Aegyptum, *ibid.*
- Scordisci*, populi 41,23.
- Scorpione* ietus, qui proximus Hannibalem ad Loeros steterat 29,7. scorpiones maiores et minores 26,47. scorpionum in Carthagine Nova expugnata reperorum numerus, *ibid.*
- Scortorum* raptus bellum excitans 2,18. scorti amor redimitur homicidio 39,42.
- Scotussa* 28,5 et 7. 33,6. capitur ab Antiocho 36,9. recipitur a Romanis 14.
- Scotussaeus* ager 33,6.
- Scriba*, pari lere ornatu cum rege Porsena, pro eo obtruncatur 2,12. scriba pontificis ob stuprum cum Vestali virgine ad mortem virgis caeditur 22,57. scribae aedilitii pecuniam ex aerario clam egressisse comperti, damnantur 30,39.

Scribonius (C.), aedilis pl. 33,42. cf. et 34,53. praetor 54. sortitur iurisdictionem urbanam 55.

Scribonius (C.), praefectus socium 40,31.

Scribonius (C.) *Curio*, curio maximus 41,26.

Scribonius (L.), legatus captivorum qui in potestate Hannibalis erant 22,61.

Scribonius (L.) *Libo*, triumvir mensarius factus, cum esset tribunus pl. 23,21.

Scribonius (L.) *Libo*, praetor 29, 11. sortitur iurisdictionem peregrinam et Galliam 13.

Scribonius (L.) *Libo*, aedilis curulis 34,54. huius et collegae ludos rom. senatus primum a populo secretus spectavit, *ibid.* creatur praetor 35,10. sortitur iurisdictionem peregrinam 20. triumvir coloniae deducendae 39,23.

Scriptores a Livio memorati: *Annales* Acilianus 25,39. Cato 34,5. 45,25. Cincius 7,3. Claudius Quadrigarius 8,19. cf. et 7,10. Clodius Licinius 29,22. commentarii pontificum 6,1. cf. et 4,3. Fabius Pictor 1,44. funebres laudes imaginumque tituli 8,40. libri lintei 4,7 et 20. libri magistratum 4,7 et 20. Licinius Macer 4,7. Piso 1,55. Polybius 30, 10. Rutilius 39,52. Silenus 26, 49. Tubero 4,23. 10,9. Valerius Antias 3,5. scriptorem nullum vetustiorum aequalem Livius suo aeo exstare queritur 8,40. *vid.* et *Annales*.

Scultenna, flumen 41,16 et 22.

Scurrarum nomina celebrantur analibus Tarentinorum, principum ignorantur 22,9.

Scutum 1,43. maius corpori tegumentum, quam clypeus 9,19. eius forma 40. equestre 43,8. pedestre 6,8. 7,10. scuta pro

clypeis quandonam fecerint Romani 8,8. scuta Gallorum 22,46. longa, parum lata, plana 38,21. Hispanorum, eiusdem fere formae ac Gallorum 22,46. Ligurum 44,35. Samnitium, auro et argento caelata 9,40. dominis argentariarum ad forum ornandum divisa, *ibid.* scutis densatis conferti Romani excipiunt tela hostium 28,2. scutum vigilibus aufert Aemilius Paullus cos. 44, 33.

Scutati 8,8. 28,2.

Scyllaeum 31,44. 36,42.

Seyrus, insula 33,30.

Secessio plebis in montem Sacrum 2,32 et 33. in Aventinum 3,50 et 51. atque inde in Sacrum montem 52. secessio militum 7, 39—42. secessio apud veteres Rom. ultima rabies habebatur 7,40.

Secubitus sacrorum causa 39,10.

Secures praefatae dictatori 2,18. decemviris 3,36. consulibus extra urbem 24,9. securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delecti nobiles tarquinicenscs 7,19.

Sedetani ad Catonem consulem delecti 34,20.

Sedetanus ager 28,24. 29,1. 31,49. eum depopulatur Mandonius 28, 24.

Seditio Romae 2,23,28 et 56. 3,66. 5,24 et 25. 6,14 et *seqq.* 31. militum rom. 4,50. 7,39. 28,24 et *seqq.* 32,3. seditio nulla sub Hannibale duce 28,12. seditionis auctores securi percussi 29.

Segestica, civitas Hispaniae gravis et opulenta 34,17. cum vincis et pluteis capit Cato cos. *ibid.*

Seguntia, oppid. Hispaniae 34,19.

Seneges anrati in Capitolio a P. Cornelio positi 38,35.

Salepitani, populi 45,26.

Seleucia 33,41.

Seleucus, Antiochi filius 33,41. 36, 7. ei Lysimachia sedes a patre data 35,16. in Aeolide relinquitur a patre ad maritimas urbes continendas 37,8. recipit Phocaeam 11. Pergamum oppugnat 18. eum ex pergameno agro discedere cogit Diophanes, praetor Achaeorum 21. ei cognomen fuit Philopator 41,24. cum duodecim regnasset annos, insidiis Heliodori opprimitur, *ibid.*
Selinus, oppidum Ciliciae 33,20.
Sella curulis 1,8. 2,54. 7,1. 10,7. 25,5. ab Etruscis sumpta 1,8. dono missa Masinissae 31,11. Eumeni 42,14. sella eburnea dono missa regi Syphaci 27,4. sella Iovis in Capitolio 5,50.
Sellasia 34,28.
Sellius (A.), trib. pl. absens creatur 4,42.
Sellularii ad bellum excitati 8,20.
Selymbria 33,39.
Senigermanae gentes 21,38.
Semilix vocatur Statorius, dux Syphacis 30,28.
Semita saxo quadrato a Capena porta ad Martis strata 10,23.
Semo Sancus 8,20. bona Vitruvii Vacci Semoni Sanco consecrata, *ibid.* in eius sacello aenei orbes positi, *ibid.*
Sempronia basilica 44,16.
Sempronius Blaesus, quaestor, occisus cum mille hominibus 22,31.
Sempronius (A.), cos. 2,21. iterum 31.
Sempronius (A.) *Atratinus* inter primos tribunos militum consulari potestate 4,7.
Sempronius (A.) *Atratinus* trib. milit. cos. pot. 4,35. iterum trib. milit. cos. pot. 44. tertium 47.
Sempronius (A.) *Atratinus*, magister equitum dictus 6,28.
Sempronius (C.) *Atratinus* cos. 4, 37. eius negligentia et temeritas,

ibid. *Sempronio* diem dicit L. Hortensius, trib. pl. 42. eripitur rens precibus quatuor tribunorum, qui sub illo moruerant, *ibid.* rursum accusatur et damnatur 44.
Sempronius (C.) *Blaesus* diem dicit Cn. Fulvio, ob exercitum in Apulia amissum 26,2.
Sempronius (C.) *Blaesus*, aedilis 39,7. creatur praetor 32. sortitur Siciliam 38. legatus 43,6.
Sempronius (C.) *Longus*, decemvir sacrorum 41,26.
Sempronius (C.) *Rutilus*, trib. pl. M'. Acilio Glabrioni diem dicit 37,57.
Sempronius (C.) *Tuditanus*, cum aedilis pl. esset, praetor creatur 32,27. sortitur Hispaniam ceteriore 28. proconsul victus proelio ab Hispanis, ex vulnere moritur 33,25. pontifex fuerat 42.
Sempronius (Cn.) *Blaesus*, legatus Q. Fulvii 27,6.
Sempronius (L.) *Atratinus*, cos. 4,7. primus cum L. Papirio censuram gerit 8.
Sempronius (M.) *Tuditanus*, Carthagine Nova capta, coronae muralis arbiter 26,48.
Sempronius (M.) *Tuditanus*, trib. pl. ex auctoritate patrum plebem rogat, ut cum sociis ac nomine latino pecuniae creditae ius idem, quod cum civibus romanis esset 35,7. creatur praetor 37,47. sortitur Siciliam provinciam 50. cos. 39,23. a Pisis in Apuanos Ligures proficiscitur, eorumque agros vastat 32. frustra censuram petit 40. pontifex cooptatur 46. pestilentia moritur 41,26.
Sempronius (P.), praefectus socium 34,47.
Sempronius (P.) *Sophus*, tribunus plebis 9,33. eius in Ap. Claudium censorem oratio 34. prendi

- Appium iubet, et in vincula duci, *ibid.* cos. 45. triumphat, *ibid.* pontifex creatur, cum primum plebei pontifices facti sunt 10, 9. censor, *ibid.* praetor 21.
- Sempronius (P.) Tuditanus*, trib. milit. ad Cannas 22,50. eius virtus, *ibid.* et 60. ex aedilitate curuli praetor creatur 24,43. sortitur Ariminum 44. eius res gestae 47. imperium ei prorogatur 25,3. iterum 26,1. censor 27,11. lustrum condit 38. creatur cos. cum provinciam Graeciam haberet 29,11. pacem cum Philippe facit 12. sortitur Brutios 13. cos. tumultuario proelio configit cum Hannibale 36. vincitur, *ibid.* dein et Hannibalem acie vincit, *ibid.* aedem Fortunae Primigeniae vovet, *ib.* cf. et 34,53. legatus ad Ptolemaeum 31,2.
- Sempronius (P.) Blaesus*, trib. pl. P. Cornelio Scipioni, triumphum petenti, obsistit 36,39 auctoritate senatus compellitur remittere intercessionem 40.
- Sempronius (P.) Gracchus*, trib. pl. diem dicit M. Acilio Glabrien 37,57.
- Sempronius (P.) Longus* praetor creatur 39,32. sortitur Hispaniam ulteriorem 38.
- Sempronius (Ti.) Gracchus*, magister equitum 22,57. castris rom. praefectus, absente dictatore, Casilinum mittit frumentum 23, 19. cum magister equitum et aedilis curulis esset, cos. creatur 24. senatum habet, consolatur patres, eosque adhortatur, ne calamitatibus succumbant 25. init consulatum 30. ei velonum exercitus sorte evenit 32. eius res gestae 35,36 et 37. ei prorogatur imperium 24,10. vincit Hannenem penum 14 et 15. velenibus dat libertatem 16. secundum cos. absens creatur 43. in Lucanis multa proelia parva, laud ullum dignum memoratu, facit 25,1. aliquot ignebilia oppida Lucanorum capit, *ibid.* ei imperium prerogatur 3. ex Lucanis cum equitatu ac levi armatura Beneventum venire iubetur 15. triste prodigium Graccho sacrificanti factum 16. prodicione circumvenitur, *ib.* exanimis ad Hannibalem mittitur, poniturque cum captis simul fascibus ante tribunal imperatoris, *ibid.* de eius obitu varia fama 17. item de eius funere, *ib.*
- Sempronius (Ti.) Gracchus*, admodum adolescens, augur creatur in locum M. Fempenni Mathonis 29,38. meretur 41,26.
- Sempronius (Ti.) Gracchus*, praefectus socium, cadit in proelio cum Boiis 33,36.
- Sempronius (Ti.) Gracchus*, acer iuvenis, legatus mittitur ad Philippum 37,7. ab eo comiter accipitur, *ibid.* tribunus plebis, auxilio est Scipioni Africano, ne causam dicat 38,52. ei gratiae actae, quod rempublicam privatis simultatibus potiori habuisset 53. ei nupta miuer e duabus Africanis filiabus 57. eiusdem aliud decretum de L. Scipione Africani fratre 60. eius oratio ad collegam, triumpho M. Fulvii moram afferentem 39, 5. creatur triumvir celeniae deducendae 55. memoratur aedilis 40,44. praetor citeriorem Hispaniam sortitur 35. capit Mundam et Certimam urbes 47. vincit Celtiberos, eosque subigit 48,49 et 50. magnas et anno sequente in Hispania res gerit 41,3. egregium se pacis arbitrum et moderatorem praebet, *ibid.* Gracchurim urbem condit, *ibid.* triumphat de Celtiberis 11. crea-

- tur cos. 12. multis secundis procliis perdomat Sardos 21. de Sardinia triumphat 26. rerum ab eo in Sardinia gestarum ergo tabula in aede Matris Matutae posita 33. creatur censor 43,16. eius censurae acta, *ibid.* et 17. contentiones cum tribuno plebis P. Rutilio 18. eius bona consecrantur a tribuno, *ibid.* ei et collegae dies dicitur ad populum, *ibid.* collegam servat, iurando se ei comitem exsilii futurum, *ibid.* basilicam faciendam curat, quae Sempronia dicta est 44,16. libertinos in unam tribum Esquilinam coniecit 45,15.
- Sempronius (Ti.) Longus*, cos. 21, 6. in Siciliam mittitur 17. capit Melitam 51. revocatur in Italiam, *ibid.* venit ad collegam, *ibid.* pugnae adversus Hannibalem cupidus 53. educit copias 54. vincitur 55 et 56. alia pugna inter Sempronium et Hannibalem 59. prospere pugnat cum Hannone poeno 23,37.
- Sempronius (Ti.) Longus*, tribunus pl. 31,20. aedilis curulis 32,27. triumvir coloniis deducendis 29. praetor 33,24. sortitur Sardiniam provinciam 26. ei prorogatur imperium 43. creatur cos. 34,42. triumvir coloniae deducendae 45. proficiscitur in Boios, et adversus eos pugnat 46 et 47. legatus consularis 35,5. frustra censuram petit 39,40.
- Sempronius (Ti.) Ti. F. Longus*, augur factus 27,6 decemvir, *ib.* pestilentia moritur 41,26.
- Sempronius (Ti.) Longus* praest parti castrorum in oppugnatione Heracleae 36,22.
- Sempronius (Ti.) Musca* 45,13.
- Sempronius (Ti.) Rutilus*, vitricus P. Aebutii 39,9. caput pupillum initiari Bacchis, *ibid.*
- Semunciarium* focus factum ex unciario 7,27.
- Sena*, colonia 27,46.
- Senaculum* in Capitolio 41,32.
- Senatores* centum a Romulo creati 1,8. senatores octoginta occiduntur in proelio ad Cannas 22,49. pecuniam sponte conferunt ad supplementum remignm 26,36. amplius quinque uno tempore abesse ab urbe Roma vetiti 36, 3. edicto praetoris ex tota Italia Romam vocantur 43,13. senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet 23,32. 36,3. septem et viginti Campani venenum bibunt 26,14. a Fulvio virgis cacci percutiuntur securi 15.
- Senatus* nisi auctor fieret, ratum esse non poterat id, quod populus iusserat 1,17. postea in incertum comitiorum eventum auctor fieri coepit, *ibid.* senatus quaenam partes fuerint in regibus creandis 1,17 et 18. 22, 32 et 41. senatus a regibus de omnibus negotiis consultus 1,49. de bello indicendo consultus 1, 33. decernit, ut ad populum feratur de bello indicendo 4,58. 31,5. *cf.* et 45,21. provincias consulibus decernit 10,24. 28,38 et 40. *seqq.* de pace facienda consultus 6,26. 30,42 et 43. 33, 24. 37,55. 38,10. decernit triumphum 3,26. 28,9. negat 10,36 et 37. 26,21. sine auctoritate senatus triumphatum 3,63. 10,37. quaedam negotia a se ad populum reiecit 2,27. 7,20. 27,8. legatis populorum regumque dat responsa 6,26. 7,20. 30,17. mittit legatos 2,15. 30,26. 42,19. *et alibi passim* senatus romanus tanquam regum consessus 9,17. senatus princeps 27,11. senatus habitus in Capitolio 3,21. 8,5. 24,10. 26,1. 28,38. 32,8. in aede

Bellonae 30,21. 31,47. 41,10 in aede Apollinis 34,43. 39,4. 42, 21.

Senatusconsultum factum, ut omnes Volsci urbe excederent 2,37. ut pontifex maximus tribunos plebis crearet 3,54. ut decemviri magistratu se abdicent, *ib.* senatusconsultum relatum in tabulas 4,11. ut consularia comitia haberentur 25 et 36. ut duo ex tribunis consularibus ad bellum proficiscerentur, unus res Romae curaret 45. de caede Postumii 51. de creandis tribunis milit. 55. ut tribuni militares peditibus equitibusque gratias agerent 5,7. ut trib. milit. se abdicarent magistratu 17. ut agri veientani septena iugera dividerentur plebi 30. ut consules se abdicarent magistratu 31. de rebus ad religionem spectantibus 50. senatusconsulto revocati, qui Veios iverant 6,4. e carcere eductus M. Manlius 18. senatusconsultum, ne quis patricius in Capitolio habitaret 20. de induciis in centum annos Caeritibus concedendis 7,20 de Latinis 8,14. de dicendo dictatore 15 et 16. de colonia Cales deducenda 16. de deducendis Interamnam et Casinum coloniis 9,28. ut privati nautas darent 24,11. de coercendis superstitionibus et externis religionibus Romae exortis 25,1. de ludis Apollinis, reque div. faciunda 12. de Marcello et Siculo 26,32. de Campanis 34. de provinciarum sortitione 28,45. ut, quos ludos inter seditionem militarem vovisset Scipio, ex ea pecunia, quam ipse in aerarium intulisset, faceret 38. de coloniis, quae milites dare abnuerant 29,15. de bello adversus Nabin Lacedaemonium 34,22. de coloniis dedu-

cendis 53. de rebus Asiae 37,56. in gratiam Ambraciensium 38, 44. senatusconsultum furtim factum 39,4. de tributo ex pecunia asiatica solvendo 7. de Bacchanalibus 18 et 19. de exercitibus 38. quo sublata comitia praetoris creandi 39. in honorem Demetrii 47. de Latinis 41, 13. de agris ligustinis et gallicis viritim dividendis 42,4. in gratiam Statiellatium 22. de bello in Persea 30. quo Cares Lycii-que iubentur esse liberi 44,15. de Macedonibus et Illyriis 45, 18. senatusconsulti forma ultimae necessitatis 3,4. senatusconsulta in aedem Cereris ad aediles plebis delata 3,55. ad aerarium 39,4.

Senensis populus vacationem obtinere non potest 27,38.

Senes romani, urbe capta, expectant domi mortem 5,41. trucidantur a Gallis, *ibid.* seniores coacti nomina dare, ut agant urbis custodiam 5,10. *cf.* et 6,2 et 6. seniorum cohortes factae 10,21. seniorum triginta principes, apud Carthaginenses sanctius consilium 30,16.

Senones galli Clusium et Romam veniunt 5,35. *vid.* Galli. legionem romanam circumveniunt, et delent 10,26.

Sentinus ager 10,27 et 30.

Sepinum iu Samnio a L. Papirio cos. expugnatur 10,44,45.

Seppius Lelius summum Capuae magistratum ultimum capnium Campanorum capit 26,6. *cf.* et 13.

Septembribus Idibus praetor maximus clavum pangit 7,3.

Septendecim annos nati, qui non militarent, aerarii facti 27,11.

Septuagesima castra 28,16.

Sepulcrum dirutum in ora Africae pro malo omine vitatur ab Han-

- nibale 30,25. sepulcra diruta Athenis a Philippo 31,24. super ea re Atheniensium querelae 30.
- Sepulturae* eiusdem hominis monumenta diversis locis monstrata 38,56.
- Sergia* venefica, suo ipsa epoto medicamento, interit 8,18.
- Sergius* (C.), trib. militum consulari potestate 6,5. iterum 11. tertium 27.
- Sergius* (Cn.) *Plancus*, praetor 31, 4. sortitur iurisdictionem urbanam 6. ei prorogatum imperium 32,1.
- Sergius* (L.), legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert 5,28. a Liparensium piratis exceptus, et dimissus, *ibid.*
- Sergius* (L.) *Fidenas*, cos. 4,17. trib. milit. consulari potestate 25. iterum cos. 30. iterum trib. milit. cos. pot. 35. tertium trib. milit. 45.
- Sergius* (L.) *Fidenas*, trib. milit. 5,16.
- Sergius* (L.), legatus 30,25.
- Sergius* (M.) decemvir creatur 3, 35.
- Sergius* (M.) *Fidenas*, trib. milit. consulari pot. 4,61. iterum 5,8. eius castra adoriuntur Falisci, *ibid.* mavult vinci ab hoste, quam vincere per civem, *ibid.* accusatur a trib. pl. 11. deus millibus aeris gravis condemnatur 12.
- Sergius* (M.), trib. militum 29,6. iussu Pleminii post gravissima tormenta necatur, et insepultus prolicitur 9.
- Sergius* (M.) *Silus*, praetor 32,27, 28,31. 33,21,24.
- Sergius* (M.) *Silus*, legatus Aemilii consulis 44,40.
- Serrheum*, castellum, occupat Philippus 31,16.
- Servilii* ex Albanis principibus in collegium patrum lecti 1,30.
- Servilius* (A.) *Priscus* (alii *Structo* cognomen tradunt) dictator 4,21.
- Servilius* (C.), cos. 2,49.
- Servilius* (C.), trib. milit. consulari potestate, contendens cum collegis, patri paret 4,45.
- Servilius* (C.), triumvir coloniae Placentiam deducendae 21,25. a Gallis comprehenditur, *ibid.* a filio consule sextum decimum post annum liberatus, Romam revertitur 30,19.
- Servilius* (C.), legatus, frumento in Etruria coëmo, instruit arcem tarentinam 25,15. pontifex 27,6. aedilis plebis 21. magister equitum et aedilis curulis 33. *cf.* et 36. praetor creatus, sortitur Siciliam 28,10. *cf.* et 46. cos. 29,38. 30,1. patrem ex servitute liberatum Romam reducit 19. dictator 39. decemvir agris dividendis 31,4. pontifex maximus 39,46. piacula irae Deum conquirat 40,37. moritur 42. *Ad eundem referri possunt, quae de C. Servilio habet Livius* 34,53.
- Servilius* (C.) *Ahala*, magister equit. obtruncat Maelium 4,13 et 14. eius factum defendit dictator Cincinnatus 15. creatur cos. 30.
- Servilius* (C.) *Ahala*, trib. militum cos. pot. 4,56. magister equitum 57. iterum trib. milit. consulari pot. 57. tertium 5,8. senatui obtemperans, cogit collegas ante diem abdicare se magistratu 9.
- Servilius* (C.) *Ahala*, magister equitum 6,2.
- Servilius* (C.) *Casca* trib. pl. 25,3.
- Servilius* (Cn.), legatus 33,47.
- Servilius* (Cn.) *Caepio*, pontifex 25, 2. aedilis curulis 28,10. creatus praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 38. *vid.* et 46. cos. 29, 38. sortitur Etruriam 30,1. inde Romam redit cum patre C. Servilio et C. Lutatio patruo, ex

- servitute receptis 19. Hannibalem persequens, in Siciliam transit 24. revocatur a dictatore ad id ipsum creato, *ibid.* legatus in Graeciam mittitur 35, 23.
- Servilius (Cn.) Caepio*, pontifex, pestilentia moritur 41, 26.
- Servilius (Cn.) Caepio*, aedilis curulis 40, 59. praetor sortitur Hispaniam ulteriorem 41, 26. legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, redit 42, 25. creatur cos. 43, 13.
- Servilius (Cn.) Geminus*, cos. 21, 57. 22, 1. Sardiniae et Corsicae oram circumvectus, Menigem insulam vastat 31. Fabii artibus bellum gerit 32. in consilio assentitur Paulo adversus Varro- nem 43. occiditur ad Cannas 49.
- Servilius (L.) Structus*, trib. milit. cos. pot. 4, 47.
- Servilius (M.) Geminus*, augur 26, 23. aedilis curulis 29, 38. magister equitum 30, 24. cos. 26 et 27. ei prorogatum imperium 41. decemvir agris dividendis 31, 4. triumvir coloniis deducendis 32, 29. et 34, 45. pro triumpho Pauli Aemilii orationem ad populum habet 45, 36 et *seqq.* nudat corpus, et cicatrices vulnerum ostentat 39.
- Servilius (M.)*, trib. milit. 40, 27.
- Servilius (M.)* pontifex legitur 43, 13.
- Servilius (P.)*, cos. 2, 21. eius populare edictum 24. nec plebi, nec patribus gratus, abit magistratu 27.
- Servilius (P.)*, cos. 3, 6. moritur 7.
- Servilius (P.)*, decemvir agris dividendis 31, 4.
- Servilius (Q.)* per patres clientes- que patrum cos. creatur 2, 64. iterum cos. in Aequos mittitur 3, 2.
- Servilius (Q.)*, quaestor, diem M. Volscio dicit 3, 24.
- Servilius (Q.)* trib. milit. consu- lari potestate 6, 22. iterum 31. tertium 36.
- Servilius (Q.)*, magister equitum 7, 22. cos. 38.
- Servilius (Q.) Ahala*, cos. 7, 1. secundum 4. dicit consensu patriciorum Ap. Claudium dictato- rem 6. creatur dictator 11. ex auctoritate patrum ludos ma- gnos vovet, *ibid.* eius res ge- stae, *ibid.* abdicat se dictatura, *ibid.* interrex creatur 17.
- Servilius (Q.) Fidenas*, trib. milit. consulari potestate 5, 8. iterum 14. interrex 17. trib. milit. ter- tium 24. quartum 36. quintum 6, 4. sextum 6.
- Servilius (Q.) Priscus*, dictator 4, 21. fundit Etruscos, et Fidenas capit 22. appellat tribunos, ut cogant consules dicere dictato- rem 26. cognoscit de rebellione Fidenatum 30. filium tribunum milit. iubet collegis belli ge- rendi curam concedere, et urbi praeesse 45. ex senatusconsulto dictator dicitur 46. vincit Ae- quos 47.
- Servilius (Sp.)*, cos. caedit Veien- tes 2, 51. mox - pulsus ab iis, interventu collegae servatur, *ib.* reus factus ad populum, peri- culum audacia discutit 52.
- Servilius (Sp.) Priscus*, censor 6, 31. trib. milit. consulari pote- state 38.
- Servius Tullius*, 1, 18. captiva Cor- niculana natus 39 et 4, 3. ei caput in multorum conspectu arsit 1, 39. de eius natalibus va- riae sententiae, *ibid.* Servius fuit maximo honore apud regem et patres, *ibid.* curam rerum capessit 41. a senatu iubetur regnare, *ibid.* filias Tarquinis collocat 42. Veientibus bellum infert, *ibid.* instituit censum, *ibid.* condit lustrum 44. interfi-

- citur 48. eius laudes, *ibid.* commentarii 60.
- Servi* Capitolium occupant 3,15. dant poenas 18. servi publici 9,29. servorum alia coniuratio 4,45. servi quinque et viginti in crucem acti, quod in Campo Martio coniurassent 22,33. servi barbari ultio pro domino 21,2. servi in militiam allecti Romae 22,57. servi vocati ad pileum 24,32. servi, indices coniurationis 32,26. iis vicena quina milia aeris et libertas data, *ibid.* servi indicium de incendenda Roma 26,27. servi Persei in Italiam traducti 45,32. servorum coniuratio in Etruria 33,36 vincuntur a M^o. Acilio, praetore, *ibid.* principes coniurationis affiguntur crucibus, *ibid.* servorum magnus motus in Apulia 39,29. servis libertatem promittit Gracchus, qui caput hostis e proelio retulissent 24,14,16.
- Servitiis* Achaeorum fugitivis receptaculum Macedonia 41,28.
- Sestius* (P.) *Capitolinus*, cos. 3,32. decemvir legibus scribendis 33.
- Sestius* (P.) patriciae gentis vir, a C. Julio decemviro ad populum accusatus 3,33.
- Sestius* (P.), quaestor 4,50.
- Sestos*, Hellesponti urbs 32,33. 33,38. deditur Romanis 37,9.
- Setia*, colonia 6,30. 26,8. 29,14 eam depopulantur Privernates 7,42. negat consulibus milites et pecuniam 27,9. de ea re senatusconsultum 29,15. Setiae magnus tumultus servorum opprimitur 32,26. ibidem Carthaginiensium obsides custoditi, *ib.*
- Setini* nuntiant defectionem Privernatium 8,1.
- Seuthes*, Cotyis pater, regis Odrysarum 42,51.
- Sexcenarius* bos 41,19.
- Sexetani* 33,21.
- Sextantes* 2,33.
- Sextarii* vini, honoris ergo, militibus, qui Decium secuti fuerant, a legionibus collati 7,37.
- Sextiles* *Calendae* olim anni principium 3,6. duplici clade insignes 6,1. *Sextiles Idus* 41,20. *Nonae*, *ibid.*
- Sextilius* (C.) plebeius, trib. milit. cos. pot. 6,30.
- Sextilius* (M.) *Fregellanus* respondet pro duodeviginti coloniis, milites ex formula paratos esse 27,10.
- Sextius* (L.), trib. pl. rogationem fert, qua Volas coloni mittentur 4,49.
- Sextius* (L.), trib. pl. promulgat leges de aere alieno, de modo agrorum, et de consulatu plebeio 6,35. reffectus trib. pl. non patitur creari curules magistratus, *ibid.* octavum trib. pl. 36. continuari sibi tribunatum recusat 39. decimum tribunus reffectus 42. primus de plebe consul factus, *ibid.* et 7,1.
- Sextius* (M.) *Sabinus*, ex aedilitate plebeia praetor 30,26. sortitur Galliam 27.
- Sibylla*, ante quam Carmenta fatiloqua 1,7. Sibyllae carmina de termino fatali imperii rom. 38,45.
- Siccitas* ingens in urbe et agro romano 4,30. 40,29.
- Siccus* (L.), vir fortissimus, fraude decemvirorum interfectus 3,43.
- Sicilia* 1,1. in Siciliam venit Aeneas, *ibid.* in Sicilia frumentum emptum propter caritatem annonae 2,34. in Siciliam exercitum quando primum traiecerint Carthaginienses 4,29. a tyrannis Siciliae missam suspicatur Livius classem Graecorum, quae mare Etruscum infestum habebat 7,25 et 26. Poenorum in

- Sicilia successus 7,8,9. Sicilia deseritur a Poenis 26,40. Siciliae res componit Scipio 29,1. Siciliae calamitas ob motus serviles, *vid.* Servi, Fugitivi. in Siciliam navigant Romani 26, 27,34. Siculorum studia erga Romanos 52. res gestae in Sicilia post caedem Hieronymi 24,21,36.
- Sicilinum*, oppidum Hirpinorum 23,37.
- Siculorum* res a M. Marcello compositae 25,40. eorum querelae de Marcello 26,29. eorum oratio in senatu 30. iis respondet Marcellus 31. de ea re senatusconsultum 32. siculi legati ad Marcelli genna se proiciunt 33.
- Siculum* fretum 1,2.
- Sicimina*, mons 45,12.
- Sicinius* (C.), auctor secessionis in Sacrum montem 2,32. inter primos tribunos plebis 33. *cf.* et 3,54.
- Sicinius* (C.), trib. pl. 2,58. diem dicit Ap. Claudio 61.
- Sicinius* (C.), tribunus plebis, post secessionem in Aventinum 3,54.
- Sicinius* (C.), legatus a senatu missus 43,7.
- Sicinius* (Cn.), aedilis, petit praetura 39,39. fit anno sequente praetor, et sortitur Sardiniam 45.
- Sicinius* (Cn.), triumvir coloniae Lucam deducendae 41,17.
- Sicinius* (Cn.), praetor 42,9. in Apuliam mittitur ad colligendas locustas 10. obtinet Macedoniam provinciam, prorogato in annum imperio 27. paludatus proficiscitur ex urbe, *ibid.*
- Sicinius* (L.), tribunus plebis 6,6.
- Sicinius* (T.), cos. 2,40.
- Sicinius* (T.), lator rogationis de migrando Veios 5,24.
- Sicyon*, urbs 27,31. 35,25. Sicyone Romanorum aliorumque popu-
- lorum legatis datum Achaeorum concilium 32,19.
- Sicyonius* ager 33,15.
- Sida*, oppidum 35,13. 37,23.
- Sidetae*, populi 35,48.
- Sidicini*, a Samnitibus bello lacesiti, socios sibi parant Campanos 7,29. rursus ab iisdem impugnati, deditionem facere volunt ad Romanos; a quibus repudiati, dedunt se Latinis 8,1 et 2. Sidicinos inter et Aurnucos bellum 15. vincuntur Sidicini a Romanis 16 et 17.
- Sidicinus* ager 10,14. 26,9.
- Sidonii*, populi 35,48.
- Sidus* Vergiliarum 21,35.
- Sigeum* 44,28.
- Signia* colonia 1,56. 2,21. 8,3. 32,2.
- Signini* 7,8. Romanis fidi 27,10.
- Signifer* omni vi moliens signum convellere nequit 22,3. signiferum manu arreptum secum in hostem rapit Camillus 6,8.
- Signum* emissum in hostium aciem 6,8. 34,46. secundi hastati, ademptum signifero, a Q. Navio in hostes illatum 26,5. signa militaria ex aerario deprompta 4,22. 7,23. capta in proelio 9, 44. 10,14. et *alibi saepius*. ante signa et post signa strages facta 8,11. signum pugnae datum 6,8. receptui datum, *ibid.* propositum 22,45. signum secundae vigiliae 7,35. signa bis canunt, ubi duo sunt consules 27,47. signum datum, id est, iussus imperatoris per totum exercitum perlatus 5,36. 21,14. signum Iovis imperatoris, Praeneste devectum, T. Quinctius dictator in Capitolium infert 6, 29. Iunonis a matronis dedicatum in Aventino 21,62. Martis 22,1. signa aenea Deorum facta ex argento mulctatio 27,6. tria ad Cereris data 36. duo cupressae in aedem Iunonis reginae

- illata 37. aenea quinque ex mulctatio argento in aerario posita 31,50. tria Cereri, Libero, Liberacque posita 33,25. aenea in Capitolio deiecta, et in circo maximo cum columnis eversa 40,2. signa tabulasque, quibus abundabat Syracusae, Marcellus Romam deiecit, atque inde primum initium mirandi graecarum artium opera factum 25,40. *cf.* et 26,30 et 31. et 34,3. signa tabulasque Tarentinis relinquit Fabius 27,16. signa, tabulae praeae artis, ornamentaque eius generis, plura Eretriae reperta 32,16.
- Sigovesus*, filius sororis Ambigati, Celtarum regis 5,34. in Herenios saltus sorte missus, *ibid.*
- Silana*, oppid. 36,43.
- Silanus* (*M.*) *vid.* *Iunius*.
- Silenus*, auctor graecus 26,49.
- Silius* (*Q.*), primus quaestor plebeius 4,54.
- Silpia*, urbs 28,12.
- Silva* Arsia 2,7. Ciminia 9,36. Litana 23,24. 34,22. Maesia 1,33. Malitiosa 1,30. Pieria 44,43.
- Silvanus* ex silva Arsia ingentem vocem noctis silentio edidisse creditur 2,7.
- Silvius*, Ascanii filius, secundus Albae rex 1,3. casu quodam in silvis natus, *ibid.*
- Silvius Aeneas*, tertius Albae rex, *ibid.*
- Silvius Latinus*, quartus Albae rex, *ibid.*
- Silvius Romulus*, fulmine iectus, *ib.*
- Silvius*, cognomen omnium albanorum regum, *ibid.*
- Simulacra* Iunonis reginae cupressae circumlata 27,37. infantium, conditorum urbis, sub uberibus lupae, ad sicum ruminalem posita 10,23. luporum 22,1. simulacrum Herculis in Capitolio positum, dedicatumque 9,44. pugnacae terrestres et navalis editum a Scipione 29,22.
- Sindensis* ager 38,15.
- Sinope* urbs, postea Sinuessa 10,21.
- Sinope*, urbs pontica 38,18.
- Sinopensium* clades 40,2.
- Sinti* 42,51.
- Sintia*, urbs Dardanorum 26,25.
- Sintice*, regio 44,46.
- Sintice Heraclea* 42,51. 45,29.
- Sinuessa* urbs 8,11. colonia 10,21. 22,14. Sinuessae coloniae negatur vacatio 27,38. 36,3.
- Sinuessanae* aquae 22,13.
- Sinus* adriaticus 10,2. aenianus 28,5. ambracius 32,14. 38,4. barygylleticus 37,17. corinthiacus 26,26. 28,7. 38,7. demetriacus 28,5. euboicus 31,47. gallicus 26,19. 30,19. 34,8. maliaeus 27,30. 31,46. 35,37. 36,11 et 14. pamphylus 37,23. telmessicus 37,16. thesprotius 8,24.
- Sipontum*, urbs capta ab Alexandro Epirensi 8,24. Sipontum colonia eivium rom. deducta 34,45. 39,23.
- Sipylos* 36,43. 37,11.
- Sipyrrhicus* aetolus 31,46.
- Sirae*, oppidum terrae Odontiacae 45,4.
- Sitella* ad sortiendum 25,3. *vid.* et 41,22.
- Smyrna*, urbs 37,35. usurpat libertatem 33,38. obsidetur ab Antiochi copiis, *ibid.* *vid.* et 35,42.
- Smyrnaei* 37,16. laudati a senatu rom. 54. donantur agro 38,39.
- Socii Romanorum*, sine duce aut exercitu rom. propriis viribus bellum gerere non sinuntur 2,53. 8,4. iis in bello Hannibalis constat fides, quia iusto et moderato regebantur imperio 22,13.
- Socii navales* 21,49. ex libertino ordine 42,27.
- Soli*, Ciliciae urbs 33,20. 37,56.

- Solis* eclipsis 37,4. *Soli* aram consecrat Philippus in monte Haemo 40,22.
- Soliferrea*, tela bellica 34,14.
- Solistimum* tripudium 10,40.
- Solemne* Pani lyceo ab Evandro institutum 1,5. Fidei a Numa 21.
- Solon*, praefectus Pydnae 44,45.
- Solonis* leges a legatis rom. descriptae 3,31.
- Solonius* ager 8,12. in eum excursionem faciunt Antiates, *ibid.*
- Solovettius*, dux Gallorum 45,34.
- Solstitium* 44,36. solstitialis orbis 1,19. solstitiale tempus 35,49.
- Somnium* Ti. Atinii 2,36. Hannibalis 21,22.
- Sopater* Syracusis praetor creatur 24,23. eius oratio de Andranodori et Themisti caede 25.
- Sopater*, dux Philippi regis, secum quatuor millia militum in Africam traiecit 30,26. eum captum a Rom. sibi restitui petunt legati Philippi 42.
- Sopater*, acarnan, praefectus Chalcidis, interficitur 31,23.
- Sopater*, dux Persei, proelio interficitur a Rom. 42,66.
- Sophonisba*, uxor Syphacis, filia Hasdrubalis 30,12. eius ad Masinissam oratio, *ibid.* nubit Masinissae, *ibid.* venenum, sibi a Masinissa missum, haurit intrepide 15.
- Sora*, oppidum, capitur a Rom. 7,28. interfectis Romanorum colonis, deficit ad Samnites 9,23. obsidetur a Romanis 24. capitur, *ib.* expugnatur a Samnitibus 43. recipitur 44. Sora colonia quatuor millium hominum missa 10,1. de Sora, quod milites pecuniamque Romanis negarat, senatusconsultum 29,15.
- Soranus*, *vid.* Q. Valerius.
- Soranus* ager 10,14 et 33.
- Sordidati* rei et eorum cognati esse solent 6,20. *vid.* et 27,34.
- Sororium* tigillum 1,26.
- Sors* in sitellam posita 41,22. sortes Caere extenuatae 21,62. 22. 1. sortes oraculi Pythici 5,15, Dodonaei Iovis 8,24.
- Sosilaus* 34,30.
- Sosis* et Theodotus, interfecto Hieronymo, regiis equis Syracusas contendunt 24,21. eos alloquitur Andranodorus 22. Sosis mittitur a Marcello ad Philodemum, praefectum arcis Euryali 25,25.
- Sosis*, faber aerarius, Syracusas Marcello tradit 26,21 et 30. eum corona aurea praecedit in triumpho Marcelli, et, donatus civitate romana, accipit quinquaginta iugera in agro syracusano 26,21.
- Sosistheus* magnes, legatus Philippi 23,39.
- Sotimus*, minister ex regiis Alexandri Epirensis pueris 8,24.
- Spadones* regum 35,15.
- Sparta*. *vid.* *Lacedaemon*. oppugnatur corona a T. Quinctio 34,38—40. Sparta quondam sine muro 34,38. 39,37. tyranni addiderant murum 34,38. Spartae muri diruti 38,34.
- Spartana* disciplina dura et horrida 38,17.
- Sparti* ad rem nauticam usus 22,20.
- Sparus*, agreste telum 34,15.
- Spectacula* sibi patres equitesque faciunt, alta duodenos pedes: fori appellabantur 1,35.
- Spectrum* per quietem utrique consuli visum 8,6.
- Specula* in Tisaeo monte 28,5.
- Speculator* poenus, Romae deprehensus, praecisus manibus dimissus 22,33. convivio male exceptus 40,7. speculator, contemplatus regium agmen e specula, properat Athenas 31,24. speculatores 9,23. speculatores Hannibalis, excepti a custodibus rom. iubentur a Scipione vi-

- sere omnia 30,29. dimittuntur a Scipione, *ibid.*
- Spei* templum 2,51. 24,47. reficitur 25,7. *Spei* aedes ad Tiberim 40,51.
- Spelacum*, prope Pellam locus 45,33.
- Spelunca* in Umbria, in qua ad duo millia armatorum absumpta fumo et vapore 10,1.
- Spercheus* amnis 36,14. 37,4.
- Sperchia* 32,13.
- Spinther*. vid. *P. Cornelius Lentulus*.
- Spoletum* frustra tentat Hannibal 22,9. *cf.* et 24,10. 45,43.
- Spoletani* a Romanis laudati 27,10.
- Spolia* opima Iovi Feretrio a Romulo lata 1,10. in aede Iovis Feretrii, prope Romuli spolia, ab A. Cornelio Cosso dono fixa 4,20 et 32. spolia equestria 8,7. spolia caesorum hostium lecta 5,36 et 39. 27,42. hostium Vulcani cremata 1,37. dicata Marti, Minervae, Luaeque Matri et succensa 45,33. *vid.* et 8,1. Iovi Victori vota 10,29. spolia vetera hostium templis porticibusque detracta armando militi 22,57. 23,14. spoliiorum simulacra, ex mille pondo argenti facta, Delphos mittuntur 28,45.
- Spongia* pectori tegumentum 9,40.
- Sponsionis* foederisque discrimen 9,5. sponsionis militaris ritus 21,45.
- Staius Minacius*, dux Samnitium 10,20. eum captum ad cos. rom. rapiunt, *ibid.*
- Stans* cibum potumque capere iussus miles ignominiae causa 24,16.
- Statarius* miles 9,19.
- Statiellas* ager 42,7.
- Statiellates* Ligures vincuntur a Romanis 42,7. venduntur a cos. sed a senatu iubentur redimi 8. caeduntur iterum a M. Popillio 21. de iis rogatio, *ibid.* in eorum gratiam senatusconsultum 22.
- Stationum* ratio mutata a Paulo Aemilio 44,33.
- Staius Gellius*, imperator Samnitium in proelio capitur a Rom. 9,44.
- Staius Mettius*, praefectus praesidii Casilini 24,19.
- Staius Trebius* pollicetur se traditurum Comsam Hannibali 23,1.
- Staius* (T.), trib. pl. diem dicit Sp. Servilio 2,52.
- Statorius* ad Syphacem, Numidarum regem, a Scipionibus mittitur legatus 24,48. ex iuventute regi pedites conscribit, et ad morem Rom. ordinat et instruit, *ibid.* *vid.* et 30,28.
- Statua* Accio Navio Romae posita 1,36. Antiochi in Minervae Itoniae templo 36,20. Camilli et Maenii cos. in foro 8,13. Cloeliae in Sacra via 2,13. Horatii Coclitis in comitio 2,10. Anicii, Praenestinatorum praefecti, loricata 23,19. Marcii cos. in foro ante templum Castoris 9,43. Philippi, regis Macedonum 31,23 et 44. Ptolemaei 23,10. statua anrata omnium in Italia prima Glabrioni posita 40,34. statuae publice in Rostris positae legatis rom. a Fidenatibus occisis 4,17. tres in monumento Scipionum 38,56. statuas auratas omnes ab Dio rapit Perseus 44,6.
- Stellates* campi 9,44. 10,31. *vid.* et 22,13.
- Stellatina* tribus nova 6,5.
- Stena* Graecis, fauces Latinis 32,5.
- Stenius Ninnius Celer*, hospes Hannibalis Capuae 23,8.
- Sertinius* (C.) creatur praetor, et sortitur Sardiniam 38,35.
- Sertinius* (L.), proconsul, in Hispaniam mittitur 31,50. rediens quinquaginta millia pondo argenti in aerarium fert, et de manubiis duos fornices facit 33,27. legatus 35.

- Stertinius* (L.), quaestor, cum mun-
neribus mittitur ad Misagenem,
Masinissae filium 45,14.
- Stimon*, oppidum 32,14.
- Stimulae* lucus 39,12.
- Stipendium* de publico quando miles
primum acceperit 4,59. quando
eques 5,7. stipendium annuum,
et trium mensium frumentum
accipit exercitus rom. a Samni-
tibus mercedem induciarum 8,
2. stipendium impositum Car-
thaginienisibus 21,1.
- Stobi* Paoniae 33,19. 45,29. Stobos
exercitum indicit Philippus 40,
21. haud procul Stobis novam
urbem, Perseida, condit Phi-
lippus 39,59.
- Stragulae* vestis pretiosae usus
quando primum Romae coepe-
rit 39,6.
- Strategema* Gallorum 23,24. Han-
nibalis 21,27. 22,16 et 17. Phi-
lemini proditoris 25,9. Polyxe-
nidae 37,28. M. Porcii Catonis
cos. 34,12 et 13. T. Quinctii cos.
2,64. C. Sulpicii dictatoris 7,14.
- Stratius*, medicus, speculatorus,
quae ab Attalo agerentur, ab
Eumene mittitur Romam 45,19.
sapientibus monitis pravas Attali
spes castigat, *ibid.*
- Stratonicea*, urbs Cariae 33,18. da-
tur Rhodiis 30.
- Stratonicensis* ager 33,18.
- Stratonidas* Thebis perfugit Tana-
gram 33,28.
- Stratus*, urbs Aetoliae 36,11. 38,
4. 43,23.
- Strymo*, fluvius 44,44 et 45. 45,29.
- Stubera* in Bacchanalibus per vim
illata, adhibito cymbalorum et
tympanorum pulsu, ne vox qui-
rantis exaudiri posset 39,10.
- stupra virorum inter se plura,
quam feminarum 39,13.
- Stymphalia* terra 33,14.
- Stymphalis* 45,30.
- Subcenturio* rom. vincit latinum
centurionem 8,8.
- Subertanum* forum 26,23.
- Subota*, insula, interiecta Elaeae
et Atho 44,28.
- Subura*, regio nrbs Romae 3,13.
- Sucro*, oppidum 28,24.
- Sudibus*, et saxis, et omni genere
telorum submoventur a vallo
hostium Romani 34,15.
- Suessa Pomertia*, urbs Volscorum
1,41. vi capitur a Tarquinio Su-
perbo 53.
- Suessa Aurunca* 8,15. eo colonia
deducta 9,28. negat consulibus
milites et pecuniam 27,9. de
hac re senatusconsultum 29,15.
- Suessetani*, Hispaniae populus 25,
34. deficiunt ad Romanos 34,20.
iis opem ferunt in expugnando
Lacetanorum oppido, *ibid.* in
Suessetanis A. Terentius oppi-
dum Corbionem expugnat 39,42.
- Suessetanum* agrum depopulatur
Mandonius 28,24.
- Suessula*, urbs 7,37. 23,14,17,32 et
39. 24,46. 25,7 et 22. 28,9.
- Suessulanis* civitas sine suffragio
data 8,14. *cf.* et 7,38.
- Suffetes*, summus apud Poenos ma-
gistratus 28,37. 30,7. 34,61.
- Suffragia* quomodo Romae lata 1,
43. *vid.* et 10. 13 et 21. 24,7 et
9. 25,3. 40,51. suffragii lationem
impertiri, populi erat, non se-
natus 38,36. suffragii latio per
censores adimi non potest in-
iussu populi 45,15.
- Suggestus* in foro rom. adornatus
rostris navium Antiatum 8,14.
- Suisмонтium*, mons Liguria 39,2.
40,41.
- Sulmo*, oppidum 26,11.
- Sulpicia*, gravis femina, socrus
consulis Postumii 39,11,12 et 13.
- Sulpicius* (C.), legatus, qui *idem*
videtur esse, ac C. Sulpicius Pe-
ticius, de quo *infra*, vincit Her-
nicos 7,7.

- Sulpicius* (C.) praetor creatur, et sortitur Siciliam 25,41.
- Sulpicius* (C.) trib. plebis 43,16.
- Sulpicius* (C.) Camerinus censor creatur 6,27. abdicat se magistratu, *ibid.*
- Sulpicius* (C.) Galba, pontifex 30, 39. moritur 32,7.
- Sulpicius* (C.) Galba creatur praetor 42,28. sortitur iurisdictionem urbanam 31.
- Sulpicius* (C.) Gallus, nominatur patronus ab Hispanis 43,2. creatur praetor 13. delectum habet 16. sortitur iurisdictionem urbanam, *ibid.* ab eo et collega M. Claudio consul accipit legiones 17. idem Gallus, trib. mil. secundae legiones, praedieit eclipsin lunae 44,37. praestitit castris Aemilii Paulli 45,27. creatur cos. 44.
- Sulpicius* (C.) Longus, eos. 8,15. iterum 37. tertium 9,24. Samnites vincit 27.
- Sulpicius* (C.) Peticus cos. 7,2. *vid.* C. *Sulpicius* legatus, iterum cos. 9. ducit exercitum in Hernicos, et Ferentinum urbem capit, *ib.* dictator dictus 12. trahit bellum, aegre id ferentibus militibus, *ib.* Sex. Tullii ad eum oratio 13. eius strategema 14. vincit Gallos, et triumphat 15. auri ex galliis spoliis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacrat, *ibid.* creatur interrex et tertium consul 17 et 18. quartum 19. iterum interrex, et quintum consul 22.
- Sulpicius* (L.), trib. milit. 40,27.
- Sulpicius* (P.), legatus consularis, ad exercitum mittitur Aventinum insidentem 3,50.
- Sulpicius* (P.), interrex 10,11.
- Sulpicius* (P.) Camerinus Athenas missus legum causa 3,31.
- Sulpicius* (P.) Galba, Servii filius, qui nullum antea curulem magistratum gesserat, cos. creatur 25,41. magistratum init 26,1. Apuliam provinciam obtinet 22. in Macedoniam mittitur, *ibid.* ei imperium prorogatum 28. etiam anno sequenti 27,7,10. iterum anno sequenti 22. eius res gestae 31,32 et 33. eius res gestae anno sequenti 28,5—7. ei succedit P. Sempronius 29,12. creatur dictator 30,24. iterum cos. 31,4. de bello adversus Philippum refert ad senatum 5. & evenit Macedonia provincia 6. rogationem promulgat de bello macedonico, *ibid.* eius oratio 7. consulit faciales de bello, Philippo regi indicendo 8. ei permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret, *ibid.* paludatus eum lictoribus proficiscitur in Macedoniam 14. circa Apolloniam hibernat 22. *vid.* et 27. eius res gestae 33—40. legatus additur T. Quinctio 32,28. legatus in decem ad res Macedoniae et Graeciae componendas 33,24. legatus mittitur ad Antiochum 34,59. venit ad Eumenem 35, 13 et 14. eius cum Minione colloquium 16.
- Sulpicius* (P.) Saverrio cos. creatur 9,45. ob res bene gestas adversus Aequos triumphat, *ib.* censor 10,9.
- Sulpicius* (Q.), legatus dictatoris A. Postumii 4,27.
- Sulpicius* (Q.) Camerinus, tribunus milit. eos. pot. 5,8. iterum 14.
- Sulpicius* (Q.) Longus, trib. milit. eos. pot. 5,36 et 47. paciscitur cum Brenno 48.
- Sulpicius* (Ser.), eos. nihil dignum memoria agit 2,19.
- Sulpicius* (Ser.), curio maximus moritur 3,7.
- Sulpicius* (Ser.), cos. 3,10. decem-

vir 33. legatus praeest equitibus 70.
Sulpicius (Ser.) Camerinus cos. creatur 5,29. trib. milit. cos. pot. 32. adversus Salpinates proficiscitur, *ibid.* creatur interrex 6,5.
Sulpicius (Ser.) Camerinus, cos. 7,28.
Sulpicius (Ser.) Galba, aedilis curulis 27,21. ad Attalum legatus mittitur 29,11. pontifex 30,26. moritur 32,7.
Sulpicius (Ser.) Galba, aedilis curulis 38,35. praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 42 et 39, 5. candidatus consulatus 32.
Sulpicius (Ser.) Galba, trib. milit. secundae legionis, adversatur Aemilii Pauli triumpho 45,35, 36.
Sulpicius (Ser.) Rufus, trib. milit. cos. pot. 6,4. iterum 18. tertium 21.
Sulpicius (Ser.), trib. milit. cos. pot. 6,22. iterum 32. recipit Tusculum 33. duxerat maiorem M. Fabii Ambusti filiam 34. trib. milit. cos. pot. tertium 36. quartum 38.
Sunium 28,8. 31,22. Atticae terrae promontorium 32,17.
Suovetaurilia 1,44. iis lustravit exercitum in campo Martio Servius Tullius, *ibid.* suovetaurilibus Marti piaculum factum 8,10.
Superstitio externa repressa 4,30.
Supplicare coronati, et lauream in manu tenentes, iubentur omnes duodecim annis maiores 40,37.
Supplicationes ad omnia delubra 3, 7. duorum consulum nomine in unum diem 63. in quatrimum 5,23. ob rem bene gestam adversus Samnites 10,21. in biduum, prodigiorum averruncandorum causa 23. per unum diem Aesculapio habita 47. belli cartaginiensis causa 21,17. 22,10.

per triduum ad omnia pulvinaria 22,1. Fortunae in Algido 21, 62. ad aedem Herculis, *ibid.* supplicationes omnibus Diis, quorum pulvinaria Romae sunt, indictae 24,10. ad omnia delubra 11. ad omnia pulvinaria 27,4 et 11. *cf.* et 25,7. in unum diem 27, 7 et 37. per compita, tota urbe 23. in triduum, celebratae a viris feminisque 51. in quatrimum 29,14. 30,1 et 17. per quinque dies 30,21. in triduum, ob victum Hannibalem 40. ob bellum Philippo decretum 31,8 et 9. ob victoriam de Gallis reportatam 22. ob prodigium 32,1 et 9. 35,21. ob res bene gestas in Gallia, in quatrimum 32,31. ob res in Thessalia bene gestas, in dies quinque 33,24. ob res bene gestas in Hispania, in triduum 34,21. *cf.* et 34,42. ob terrae motus 55. ob res bene gestas adversus Antiochum 36,21. in triduum in omnibus compitis 38,36. pro valetudine populi, in triduum 44. prodigiorum causa 39,56. 40,2. circa omnia pulvinaria, in diem unum 40,19 et 28. in biduum 37. ob pestilentiam, in unum diem 41,26. ob devictum Perseum 45,2. et Gentium 3. supplicationibus ordo statutus 7,28.

Supplicia apud Romanos mitissima 1,28.

Supplicum, insignia infulae, velamenta, rami oleae, vestis sordida 2,39. 24,30. 25,25. 29,16. 37,28. 44,19. 45,25. *vid.* et 35,34.

Sura (P.), legatus 22,31. *vid.* et Cornelius Lentulus.

Surrentini populi deficiunt ad Poenos 22,61.

Sus mansuetus variis condimentis assimilatus ferinae carni 35,49.

Susus Phalarurneus dux Creten-sium in exercitu Persei 42,51.

Sutrin, socii Romanorum 6,3. *de obsidione eorum urbis*, *vid. Sutrium*.

Sutrinus ager 26,34.

Sutrium, oppidum, obsidetur et capitur a Tuscis 6,3. recipitur a Camillo, *ibid.* obsidetur ab Etruscis 9. liberatur, *ibid.* *Sutrium*, claustrum Etruriae, ab Etruscis oppugnatum 9,32 et 35. *vid.* et 10,14. negat consulibus milites et pecuniam 27,9. de hac re senatusconsultum 29,15.

Sybaris, urbs 26,39.

Sycurium, urbs sub radicibus Os-sae 42,54. 56,57,62 et 64.

Syleum, urbs 38,14.

Syllus Gnosius, 42,51.

Synnada, urbs 38,15. 45,34.

Synedri, Macedonum senatores 45, 32.

Syphax, rex Numidarum, a Scipionibus appetitus, iungit amicitiam cum Romanis 24,48. vincitur a Masinissa 49. in Maurusios fugit, *ib.* eius ad Romanos legati, prospera cum Carthaginiensibus proelia memorantes 27,4. ad eum vicissim senatus legatos mittit, *ib.* ad eum Scipio navigat 28,17. eodem tecto recipit Scipionem et Hasdrubalem 18. cum eo foedus icit Scipio, *ibid.* ducit Hasdrubalis filiam 29,23. Scipioni amicitiam renuntiat, *ibid.* eius adversus Masinissam bellum 29—33. in eius castra ignes coniciunt Scipio et Masinissa 30,5. Syphax adversus Masinissam et Laelium copias educit 11. capitur, *ibid.* in castra romana adducitur 13. eius oratio ad Scipionem, *ibid.* a Laelio in Italiam abducitur 17. Tibure moritur, et publico funere effertur 45.

Sypheum, Bruttiorum oppidum, deficit a Poenis ad Romanos 30,19.

Syracusae 29,1. arcem occupat Andranodorus 24,21. post mortem Hieronymi magnae Syracusis turbae, *ibid.* et 27. pax cum Romanis decreta, dein turbata 28—32. Syracusae sub dominationem Hippocratis et Epicydis cadunt 32. terra marique oppugnantur a Marcello 33. Archimede defendente 34. oppugnatione assistunt Romani, et obsidendo arcent comineatus, *ibid.* Syracusae captae 25,23—31. spolia Romam devecta 40.

Syracusani praetores creant 24,23. in Romanos accenduntur 32. castigantur a Marcello consule 25, 31. in fidem clientelamque Marcelli urbem suam tradunt 26,32.

Syria 35,13.

Syri, haud paulo mancipiorum melius, quam militum, genus 35,49. leves et servituti nati 36,17. Gallis stipendium pependere 38,16.

Syrtis minor 29,33. 34,62. ~

T

Tabae, nrbs Pisidiae 38,13.

Tabellae et literae laureatae 45,1.

Tabellarius 44,44. 45,1.

Tabernae, Romae a Tarquinio Prisco rege factae 1,35. in gravi periculo claudi iussae 3,27. 4, 31. in luctu 9,7. in pace apertae 6,25. tabernae argentariae fori rom. venduntur ab Hannibale, castra ad urbem habente 26,11. tabernae septem Romae incendio hauriuntur 27. reficiuntur 27,11. tabernae omnes cum magni pretii mercibus conflagraverunt 35,40. quatuor in publicum emtae 39,44. tabernae circa forum piscatorium in privatam venditae 40,51. foro circumdatae 41,32. tabernae et la-

- nienae coniunctae, in publicum emtae 44,16.
- Tabernae Novae*, loci nomen Romae 3,48.
- Tabernacula* in foro statuta 39,46. tabernacula, muli, et omnia alia instrumenta militaria, magistratibus in provincias ituris subministrata de publico 42,1. tabernacula, militaremque suppellectilem, qualem consuli praebere mos est, Masinissae donant Romani 30,17. tabernaculum Philippi in conspecto maxime tumulo positum 32,5.
- Tabula* a T. Quinctio dictatore in Capitolio sub signo Iovis imperatoris fixa 6,29. templo affixa voti index 40,52. victoriae index in aede Matris Matutae 41,33.
- Tabulae decem* a decemviris latae 3,34. dnae prioribus decem additae 37. duodecim, in aes incisae, in publico propositae 57.
- Tabulae publicae* 4,8. 26,36. priscaae artis, inventae Eretriae 32,16. Ambracia aVectae 38,9. novae 32,38. tabulis pictis sanum Aesculapii exornatum 43,4.
- Tabularium* 43,18.
- Tabulatorum* quinque turris 28,6.
- Tabulius* ager. vid. Trientius.
- Tagus*, fluvius 21,5. 27,19. 35,22. 39,30.
- Talassio*, vox nuptialis 1,9.
- Talentum atticum* 38,24. vid. et 38. euboicum 37,45. 38,9. talenta argenti ducenta Philippo pollicentur Carthaginienses ut in Siciliam aut Italiam cum exercitu traiciat 29,4. talenta ducenta, semestre stipendium, Cotyi appensa a Perseo 42,67. quingenta in ripa exponit Perseus, militi diripienda 44,45.
- Tamiani*, inter auxilia Rhodiorum 33,18.
- Tanagra*, urbs Boeotiae 33,28. 35,51.
- Tanaquil*, femina summo loco nata, nubit Lucumoni 1,34. coelestium prodigiorum perita, *ibid.* Tarquinium ad educandum summa cura Servium excitat 39. interfecto Tarquinio eundem Servium, generum suum, ad capessendam rerum curam hortatur 41. vid. et 47.
- Tanetum*, vicus 21,25. cf. et 30,19.
- Tarentus*, urbs 24,13. Tarentum proditur Hannibali 25,8 et 9. oppugnatur et capitur a Fabio Maximo 27,15.
- Tarentina* arx oppugnatur ab Hannibale 25,11. ei provident Romani 15.
- Tarentini* 8,27. eorum indignatio in Romanos, *ibid.* concitant Lucanos, *ibid.* eorum superba legatio 9,14. deficiunt ad Poenos bello hanniblico 22,61. tarentini legati ad Hannibalem 24,13. eorum obsides apud Romanos, cum fugissent ab urbe, retracti de saxo deliciuntur 25,7. Tarentinorum defectio 8. *sqq.* eorum classis caedit et mergit classem rom. 26,39. Tarentini caeduntur a C. Persio, *ibid.* pacem petunt a Rom. cum libertate ac legibus suis 27,21 et 25. tarentini equites 35,28 et 29.
- Tarentinus* ager 27,40. portus 23,33.
- Tarpeius* (*Sp.*) praeest arci rom. 1,11. eius filia a T. Tatius, Sabinorum rege, auro corrupta, accipit armatos Sabinos in arcem, *ibid.*
- Tarpeio* (*Sp.*) cos., ut magistratu abiit, dies dicta 3,31. legatus mittitur ad exercitum, Aventinum insidentem 50. creatur tribunus pl. 65.
- Tarpeius* mons 1,55. Tarpeia rupes 7,10. Tarpeium saxum. vid. Saxum.
- Tarquinius*, urbs Etruriae 1,34. 26,3. 27,4.

Tarquinienses ad Tarquinium Superbum in regni possessionem restituendum arma capiunt 2,6. pugna inter eos et Romanos, *ibid.* domum abeunt 7. bellum inferunt Romanis 5,16. populantur agrum rom. *ibid.* vincuntur, *ibid.* populantur agrum rom. 7,12. caedunt Romanos, et trecentos septem milites rom. captos immolant 15. sacerdotes eorum, anguibus praelatis, furiali incessu Romanos terrent 17. vincuntur, *ibid.* in eos, quod milites rom. immolassent, saevitum 19. inducias quadraginta annorum impetrant 22. pollicentur Scipioni lintea in vela 28,45.

Tarquiniensis ager 6,4.

Tarquinius (L.) Prisci genus et nomen 1,34. institutus tutor liberis regis, *ibid.* ambit regnum 35. eligitur, *ibid.* centum in patres legit, *ibid.* bellum gerit cum Latinis, *ibid.* circo maximo designat locum, *ibid.* muro lapideo urbem circumdare parat 36. Sabinus infert bellum, eosque fundit, *ibid.* et 37. bellum facit Latinis 38. multa eorum oppida capit, *ibid.* eius opera, *ibid.* occiditur 40.

Tarquinius (L.) regnum affectat 1,46. *Tarquinius Prisci* filium plures edidere auctores, *ibid.* instinctu coniugis regnum invadit 47. quare Superbi nomen ei inditum 49. patrum primores interficit, *ibid.* circumsepiit corpus armatis, *ibid.* primus morem consulendi senatum solvit, *ibid.* Latinos sibi conciliat, *ib.* Octavio Mamilio Tusculano filiam nuptum dat, *ibid.* in eum invehitur Turnus Herdonius 50. opprimat Herdonium 51. eius ad Latinos oratio, cum quibus foedus renovat 52. Volscis bellum

infert, eorumque urbem Suesam Pometiā vi capit 53. Gabios fraude capit, *ibid.* et 54. pacem facit cum Aequis, et cum Tuscis foedus renovat 55. aedificat Iovis Capitolini aedem *ibid.* alia eius opera, *ibid.* Ardeam obsidet 57. pellitur Roma 60. regnavit annos quinque et viginti, *ibid.* bellum molitur 2,6. primo a Veientibus et Tarquiniensibus adiutus, *ib.* deinde a Porsena 9. relictus ab eodem, exsulatum abit Tusculum 15. pugnans ad Regillum lacum vulneratur 19. moritur Cumis 21.

Tarquinius (Aruns), vid. *Aruns*.

Tarquinius (Sex.), Superbi filius minimus 1,53. Gabios prodit patri, *ibid.* et 54. Lucretiae vim infert 58. Gabios exsul profectus, interficitur 60.

Tarquinius (T.), Superbi filius 1,56. pugnat ad Regillum lacum 2,19 et 20.

Tarquinius (L.) Collatinus. vid. *Collatinus*.

Tarquiniorum nominis odium apud Romanos 2,2. *Tarquiniorum* bona repetunt legati 4. eorum bona diripiuntur, aut consecrantur 5.

Tarquitius (L.), patriciae gentis, magister equitum 3,27.

Tarracina 22,15. 27,4. 28,11. 40,45. *Tarracina* colonia, vid. *Anxur*. ei negatur vacatio rei navalis 36,3.

Tarracinae flumen 24,44.

Tarraco 21,61. 26,17. 40,40. *Tarraconis* portus 22,22.

Tarraconensis conventus 26,19.

Tartessii, Hispaniae populi 23,26.

Taulantiis populis immunitas data 45,26.

Taurasinorum ager 40,38.

Taurilia ludi, per biduum facti religionis causa 39,22.

Taurini, populi 21,38 et 39. *Taurinorum* urbem, caput gentis,

expugnat Hannibal, *ibid.* Taurinus saltus 5,34.
Tauropolos Diana 44,44.
Taurus mons 35,13. omni cis Taurum montem possessione Asiae cedere Antiochus iubetur 37,35 et 55. 38,38.
Taurus, flumen 38,15.
Taygetus 34,28.
Teianenses Apuli veniunt in dedicationem 9,20.
Teianum Apulum 23,24. Sidicinum 22,57. 23,24.
Teates Apuli foedus impetrant a Romanis 9,20.
Tecmon, oppidum 45,26.
Tectosagi, populi, occupant mediterranea Asiae 38,16. iis Romani bellum inferunt, *ibid.* eosque vincunt 24 et *seqq.*
Tegea, urbs 34,26. 35,27. 38,34.
Tegeae theatrum magnificum e marmore facere instituit Antiochus Epiphanes 41,25.
Tegulae marmoreae ex aede Iunonis Laciniae detractae, mox iussu senatus relatae 42,3.
Teii 37,12. oratores mittunt ad Romanos 28. facturos se imperata pollicentur, *ibid.*
Telesia, urbs in Samnio, capitur ab Hannibale 22,13. vi capitur a Romanis 24,20.
Tellenae, urbs Latii, ab Anco Marcio capta 1,33.
Telmessus sinus 37,16.
Telmissium castra 37,56.
Telmissus, *ibid.*
Telum 1,25. super telum se devovens stat consul P. Decius 8,9. telo, super quod stans consul precatus est, hostem potiri, fas non est 10.
Tellus Dea 10,28. eius aedes 2,41.
Tempanius (*Sex.*), decurio equitum, iubet equites ex equis desilire, qui pugnam restituunt 4,38. a C. Iunio trib. interrogatur de Sempronio cos. 40. eius prudens

responsio 41. absens creatur tribunus pl. 42. cum eodem Sempronio se vestem mutaturum profitetur, *ibid.*
Temenis porta Tarenti 25,9.
Tempe Thessalica 32,15. 33,10,13 et 35. 36,10. 39,24. 42,54. eius loci descriptio 44,6.
Tempestas foeda prohibet castrorum hostilium oppugnationem 2,62. prohibet oppugnationem urbis Romae 26,11. obruit Bastarnas 40,58. multis sacris profanisque locis stragem facit 2. praetorum comitia dirimit 59.
Templum primum a Romulo Iovi Feretrio dedicatum 1,10. Aesculapii 45,28. Apollinis 35,51. Apollinis Zerynthii 38,41. Bellonae 10,19. Bendidium 38,41. Castoris 9,43. Cereris 31,14. 40,2. Concordiae 9,45. Dianae 1,45. 31,17. 36,22. 40,52. 45,27. Feroniae 26,11. Fortunae 24,47. 42,1. Fortunae muliebris 2,40. Herculis 26,10. 31,24. Honoris et Virtutis 27,25. Iovis Acracae 38,2. Iovis Capitolini 1,38 et 55. 41,25. Iovis Feretrii 1,10. 4,32. in illud spolia opima illata, *ibid.* Nicaei 43,23. Iovis Olympii 24,21. 41,25. Iovis Optimi Maximi 7,3. Iovis Statoris 1,12. 10,36,37. Iovis Trophonii 45,27. Iovis Vicilini 24,44. Iunonis Laciniae 23,23. 24,3. 28,46. 30. 20. 42,3. Iunonis reginae 40,52. Iunonis Sospitae 31,12. Matulae matris 5,19 et 23. 6,33. 24,47. Minervae 7,3. aercum 35,36. Minervae Itoniae 36,20. Nortiae, Etruscae Deae 7,3. Pudicitiae 10,23. Spei 2,51. 24,47. templum nemo dedicare potest, nisi consul aut imperator 9,46. templa suis crinibus matres in luctu et metu verrebant 3,7. Diis in ipso discrimine vovendi mos 10. 42. Deum, quae Athenienses

- pagatim habebant, dirui atque incendi iubet Philippus 31,26. Graecis asyla 35,51. templa duo in orbe sanctissima, Delphis et Samothracae 45,5. templis insignibus etiam aliqua miracula affinguntur 24,3. 29,8 et 18. Deum, Alba diruta, temperatum 1,29.
- Tempsa* 34,45. *Tempsam* colonia civium rom. deducta, *ibid.*
- Tempsanus* ager de Bruttiiis captus 34,45.
- Tempyrorum* angustiae 38,41.
- Tendebe*, 33,18.
- Tenedus* 31,16. 44,28.
- Tensae* 5,41. 9,40.
- Tenus*, insula et urbs 36,21.
- Terentillus* (C.) *Arsa*, trib. pl. absentibus consulibus in consulare imperium apud plebem invehitur 3,9. legem promulgat, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis, *ib.*
- Terentina* tribus addita 10,9.
- Terentius* (A.) *Varro*, ad custodiendum iter legatorum Aetolorum missus 37,49. creatur praetor 39,32. sortitur Hispaniam ceteriorem 38. eius res gestae 41 et 56. *vid.* et 40,2. ovans urbem ingreditur 16.
- Terentius* (A.) *Varro*, legatus ad Gentium, Illyriorum regem 42, 26. in Macedoniam 45,17.
- Terentius* (C.) *Varro*, humili et sordido loco natus, suaser legibus de aequando magistri equitum et dictatoris iure, creatur cos. 22,25 et 35. conciones multas ac feroces habet 38. eius et Aemilii collegae discordia 41—44. signum pugnae ad Cannas proponit 45. fugit Venusiam 49. C. Terentio Varroni, redeunti a clade cannensi, obviam itum ab omnibus ordinibus 61. eius ad legatos campanos oratio 23, 5. proconsul iubetur piceno agro praesidio esse 32. ei per omnes annos post fugam ab Cannis prorogatum imperium 25,6. propraetor in Etruriam mittitur 27,35 legatus mittitur ad Philippum 30,26. legatus in Africam mittitur 31,11. triumvir creatur ad supplendum Venusianis colonorum numerum 49.
- Terentius* (C.) *Istra* creatur praetor 39,56. sortitur Sardiniam 40, 1. triumvir coloniae Graviscae deducendae 29.
- Terentius* (L.), legatus ad Antiochum missus 33,35.
- Terentius* (L.) *Massiliota*, aedilis plebis 31,50.
- Terentius* (L.) *Massiliota* creatur praetor et sortitur Sardiniam 38,42. trib. milit. 40,35.
- Terentius* (P.) *Tuscivicanus*, legatus in Illyricum 45,17.
- Terentius* (Q.), legatus 21,63.
- Terentius* (Q.) *Culleo*, senator, apud Carthaginienses captivus, Romanis redditur 30,43. pileo capiti imposito, secutus est Scipionem triumphantem 45. legatus 33,47. 42,35. praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 38,42 et 55. petit consulatum, frustra 39,32. legatus ad Masinissam et Carthaginienses 42,35.
- Terina*, urbs Bruttiorum, capta ab Alexandro epirensi 8,24.
- Termessus*, urbs 38,15.
- Termessenses* oppugnant arcem Iasionensium 38,15. mulctantur, *ibid.*
- Terminalia* festa 43,13. 45,44.
- Terminus* Deus 1,55. 5,54. Termini sanum 1,55.
- Terra* mater 8,6. terra Arpini campestri agro in ingentem solum consedit 30,2. terrae motus, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit non animadversus a pugnantis 22,5. *cf.* et 34,55. 35,40. 40,58.

- Tessera* 7,35. 9,32. vesperi per castra data 27,46. 28,14. tesserrarum ludus 4,17.
- Testudo* e scutis densatis 10,29,41 et 43. 31,39. 34,49. eius accurata descriptio 44,9. testudines, machinae ad oppugnationem urbium 5,5. testudini assimilata Peloponnesus 36,32.
- Tetradrachmum* 34,52. 37,46.
- Tetraphylia*, urbs Athamaniae 38,1. ibi custodia regiae pecuniae, *ib.* Tetraphylia expelluntur Macedones, *ibid.*
- Teus*, s. *Teos*, insula et oppidum 37,27.
- Teuticus*, legatus Gentii 44,31.
- Thabusion* castellum 38,14.
- Thapsus*, urbs Africae 29,30. *cf.* et 33,48.
- Thassus* 33,30 et 35.
- Thaumaci* ubi siti, et inde appellati 32,4. Thaumacos frustra tentatos deserit Philippus, *ibid.* capiunt Romani 36,14. *cf.* et 32,13.
- Theaetetus*, praefectus classis Rhodiae 45,25. legatus mittitur Romam cum corona viginti millium aureorum, *ibid.*
- Theatrum*. in theatro Graeci concionem habere solent 24,39. 33,28. theatrum et proscenium ad aedem Apollinis 40,51. theatrum magnificum Tegeae Antiochus Epiphanes facere instituit 41,25.
- Thebae*, caput Boeotiae 33,1. 42,44. sunt in magno tumultu, *ib.* recipiuntur a Romanis 63. diruntur 9,18.
- Thebae* Phthioticae 28,7. sive Phthiae 39,25. a Philippo captae 28,7. maritimum emporium 39,25. *vid.* et 32,33. 33,5.
- Thebani* seditiones excitant 42,43. romanas partes sequuntur 44.
- Thebes* campus 37,19.
- Theium*, oppidum Athamaniae 38,1.
- Themistus*, Gelonis gener, ob sociata cum Andranodoro consilia, occiditur 24,24 et 25.
- Theodotus*, unus ex coniuratis in Hieronymi caedem, traditur Andranodoro torquendus 24,5. celat conscios, et Thrasonem insontem consilii auctorem mentitur, *ibid.*
- Theodotus* et *Sosis*, interfecto Hieronymo, regis equis Syracusas contendunt 24,21. eos alloquitur Andranodorus 22.
- Theodotus*, nobilis adolescens, Passaronis urbis portas aperit Romanis 45,26.
- Theogenes*, dux Persei 44,32.
- Theondas*, summus magistratus Samothracae 45,5.
- Theoxena* sibi cum marito et liberis sororis suisque necem affert 40,4.
- Theoxenus*, dux Achaeorum, Rhodiis militantium 33,18.
- Thermopylae* 33,3 et 35. Thermopylis frequens Graeciae statis diebus solet esse conventus, *ib.* Thermopylarum saltus et angustae fauces 28,5 et 7. 31,23. 33,3. iis nomen inditum ab aquis calidis 36,15.
- Thesauri* auri gallici 6,14 et 15. thesauris publicis Messenae sub terra saxo quadrato septus, quo Philopoemen victus demittitur 39,50.
- Thespieae* 42,43.
- Thespienses* 36,21. eorum emporium Creusa, *ibid.*
- Thesproti*. eorum auxilia Ap. Claudius, acceptam in Illyrico ignominiam corrigere cupiens, secum adduxit ad Phanotem, Epiri castellum 43,21.
- Thesprotius* sinus 8,24.
- Thessali* adscripti a Philippo, Macedoniae rege, foederi cum Romanis inito 29,12. Thessalos primos omnium liberandos Philippo nominat T. Quinctius 32,10. li-

- beri pronuntiantur 33,32. iis, praeter libertatem concessam, Achaei Phthiotae dati 34. Thessali, gens ingenio inquieto 34, 51. liberantur a T. Quinctio, et ex omni colluvione et confusione in aliquam tolerabilem formam rediguntur, *ibid.* eorum concilium Larissae 36,8. 42,38. impugnantur ab Antiocho 36,9 et 10. eorum querelae de uribus suis a Philippo possessis 39, 24 et 25. eorum discordiae sospitae ab Ap. Claudio legato 42, 5. Thessali equites 9,19.
- Thessalici* equitatus virtus 42,59.
- Thessalonica* urbs 39,27. 40,4. urbs celeberrima 45,30. ibidem erant navalia 44,10 et 32. frustra oppugnatur a C. Marcio 10. deditur Aemilio Paulo 45. *cf.* et 42,67. 44,12. 45,29.
- Thetidium* Pharsaliae terrae 33,6 et 7.
- Theudoria*, urbs Athamaniae 38,1. Theudoria expelluntur Macedones, *ibid.*
- Theuma*, vicus, expugnatur 32,13.
- Thimarum*, oppidum 32,14.
- Thoas*, praeter Aetolorum, conqueritur iniurias Romanorum, et reges ad bellum concitat 35, 12. mittitur ab Aetolis ad Antiochum 32. et 36,7. frustra tentat Chalcidem 35,37. Hannibalem Antiocho suspectum facit 42. eius cum Phaenaea contentio 45. mittitur iterum legatus ab Aetolis ad Antiochum 36,26. eum sibi dedi postulant Romani 37,45. 38,38.
- Thracēs* invadunt Manlii exercitum, et praedae partem abigunt 38,40. *cf.* et 46 et 49. 39,1. cur minus infesti fuerint Scipioni 38,41. assumuntur in societatem a Romanis 42,19. eorum rex Cotys, *vid.* Cotys. eorum legati Romam missi 45,42. Thracēs pugnāt longis rhomphaeis 31, 39. cum cantu superflua capita hostium portant 42,60.
- Thracia* 26,25. in Thraciam exercitum ducit Philippus, *ibid.* eam depopulantur Galli 44,27.
- Thrasippus Eulista*, praefectus agematis macedonici 42,51.
- Thraso*, familiaris Hieronymo, Syracensanorum regi 24,5. nominatur inter coniuratos, *ibid.* traditur ad supplicium insons, *ib.*
- Thrausi*, gens Thracum 38,41.
- Thronium* 32,36. 33,3. 35,37. 36, 20.
- Thuriae*, sive *Thurii*, urbs in Salentinis 9,19. 10,2. 25,15. 27,1.
- Thurini* in fidem Romanorum redeunt 25,1. deficiunt ad Hannibalem 15. *cf.* et 27,1.
- Thurinus* ager 34,53. in eum colonia deducta, *ibid.*
- Thyatira*, oppidum 37,8,21 et 37. se dedit Romanis 44.
- Thymbris*, fluvius Bithyniae 38,18.
- Thyrium*, sive *Thyrreum* oppidum Acarnaniae 36,11 et 12. 38,9.
- Thyrienses*, Acarnaniae pop. Antiocho regi respondent, nullam se novam societatem, nisi ex auctoritate Romanorum accepturos, 36,12.
- Thyrsis* quidam Stuberæus intercludit Demetrio spiritum 40,24.
- Tiberina* insula 2,5.
- Tiberinus Silvius*, decimus rex Albae, in Albula submersus 1,3.
- Tiberinus* amnis 5,37. 29,14.
- Tiberis*, fluvius, olim Albula dictus 1,3. Tiberis dictus a rege Tiberino, qui in traiectu submersus est, *ibid.* Tiberis ab Hercule nando traicitur 7. est gelida hieme innavigabilis 5,13. eius inundationes maximae 24, 9. 30,38. 35,9 et 21. 38,28. trans Tiberim emoti Veliterni 8,14. senatores Privernatium 20. Campani 26,34.

- Tibicinum* in ludis usus 7,2. tibi-
cines, vini avidum genus 9,30.
prohibiti in aede Iovis vesci,
uno agmine eunt Tibur, *ibid.*
vino onerati, somnoque victi,
in plaustra coniiciuntur, et Ro-
mam revehantur, *ibid.* iis re-
stitutum ius vescendi in aede
Iovis, *ibid.*
- Tibur* 7,11. 9,30. 22,11. 30,45. 43,2.
- Tiburtes*, populi 7,9. quare iis bel-
lum indixerint Romani, *ib.* Gal-
los benigne adiuvant commeatu
11. vincuntur, *ibid.* infesto ag-
mine, primo noctis silentio ad
urbem Romam veniunt 12. ad
moenia Romae vincuntur, *ibid.*
cum iis bellum geritur 18. co-
guntur dedere se Romanis 19.
triumphus de Tiburtibus, *ibid.*
tuentur Pedanos 8,12. eos vin-
cit L. Furius cos. 13. mulctan-
tur agro 14.
- Tichius*, cacumen montis Oetae
36,16 et 17.
- Ticinus*, amnis 5,34. 21,39. Romani
ponte Ticinum iungunt 21,45.
pugna equestris ad Ticinum 46.
- Tifata*, mons 7,29. 23,36. 26,5.
- Tifernum*, oppidum 9,44. 10,14.
- Tifernus*, mons 10,30.
- Tigillum Sororium* 1,26.
- Timanora* dolopem iaculatoribus
et funditoribus praeficit Perseus
42,58.
- Timasirates* rhodius 37,14.
- Timasitheus*, liparensis, a legatis
rom. iniuriam popularium ar-
cet 5,28.
- Timavi* lacus 41,5.
- Timocrates* pellenensis praest Ar-
gis 34,29 et 40.
- Timon*, princeps Thebarum Phthi-
olicarum 33,5.
- Timon* praenotitur ab Antiocho
Lidia 37,44.
- Timotheus*, praefectus Persei 42,67.
- Tirones* ab decem et sex annis mi-
lites scribit Philippus 33,3.
- Tisacum*, mons 28,5.
- Tisippi* crudelitas in Aetolorum
principes 45,28.
- Tiso* patrensis 35,26.
- Titenses*, equitum centuria, et tri-
bus antiqua 1,13 et 36, 10,6.
- Titinius* (C.), trib. pl. 35,8.
- Titinius* (L.), trib. milit. cos. pot.
5,12. iterum 18. profectus ad-
versus Faliscos, male rem gerit,
ibid.
- Titinius* (M.) trib. pl. creatur 3,54.
- Titinius* (M.), magister equit. 10,1.
- Titinius* (M.), trib. pl. 35,8.
- Titinius* (M.) *Curvus*, praetor 40,
59. sortitur iurisdictionem ur-
banam 41,2. delectum Romae
habet 9. dat senatum Sempronio
et Postumio 10.
- Titinius* (M.), praetor, sortitur
Hispaniam citeriorem 41,2. *cf.*
et 19 et 31. accusatur ab Hispa-
nis 43,2.
- Titinius* (P.), legatus 31,21.
- Titinius* (Sex.), tribunus pl. que-
ritur indignam mortem Maelii
4,16.
- Titium* atrium in Lautumiis 39,44.
- Titus Tatius*, rex Sabinorum 1,10.
ad eum congregantur raptarum
virginum parentes, *ibid.* bellum
parat, *ibid.* corrumpit aaro fi-
liam Tarpeii, quae Sabinos in
arcem accipit 11. pax convenit
inter eum et Romulum 13. eius
mors 14.
- Toga* praetexta ab Etruscis sumta
1,8. togam praetextam sumunt,
qui se pro populo deovent 8,
9. *cf.* et 10,7. togae praetextae
habendae ius, ut pontificibus,
ita datum triumviris epulonibus
33,42. praetextis togis quinam
uterentur 34,7. toga candida 39,
39. *vid.* Album. picta 10,7. to-
gam pictam Masinissae donat
Scipio 30,15. purpurea 27,4. 31,
11. virilis 26,19. 42,34.
- Toletum*, urbs parva, sed loco mu-

- nita 35,7 et 22. operibus Tole-
tum capit M. Fulvius Nobilior,
proconsul, *ibid.* *vid.* et 39,30.
- Tolistoboi* Galli in Asia 38,15.
quonam modo eas ceperint sed-
es 16. iis Romani bellum in-
ferunt, *ibid.* et *seqq.* fugiunt
in Olympum montem 18 et 19.
vincuntur 20 et *seqq.*
- Tolumnius* (Lar, sive Lartēs), Ve-
ientium rex 4,17. ad eum defi-
ciunt Fidenae, *ibid.* interfici iu-
bet legatos rom. *ibid.* in proe-
lio occiditur a Cornelio Cosso,
trib. milit. 19.
- Tonitru* ineunti magistratum su-
perveniens, vitio creatum ar-
guebat 23,31.
- Tormenta* bellica 24,34.
- Torone*, urbs 28,7. 44,12. 45,30.
eam incolunt profugi ab The-
bis Phthioticis 28,7. capitur a
Philippo, *ibid.*
- Toronae* promontorium 31,45.
- Toronaicum* mare 44,11.
- Torquatus*, cognomen T. Manlio
datum 7,10. *vid.* Manlius.
- Torquis* aureus magni ponderis in
Capitolio Iovi donum in aede po-
situs 33,36. torques aureos mille
quadringentos septuaginta trans-
tulit P. Cornelius Scipio 36,40.
- Tragula* Hannibal ictus 21,7. etiam
Cn. Scipio 24,42.
- Tralles*, sive *Tralli*, Illyriorum
genus 31,35. 33,4. 37,40.
- Tralles*, urbs Asiae, dedit se Ro-
manis 37,45.
- Transfugae* verberati, et securi
percussi 24,30. nominis latini
qui erant, securi percussi, Ro-
mani in crucem sublatis 30,43.
transfugae nomen execrabile
veteribus sociis, novis suspe-
ctum 27,17.
- Trasimenus* lacus 22,4. ad eum
Hannibalis castra et insidiae,
ibid. ad Trasimenum pugna 6
et 7. *cf.* et 24,13.
- Trebellius* (M.) *Fregellanus* 43,23.
- Trebellius* (Q.), centurio legionis
quartae 26,48. eum inter et Sex.
Digitium de murali corona cer-
tamen, *ibid.*
- Trebia*, oppidum 2,39. Trebiam
capit Coriolanus, *ibid.*
- Trebia*, fluvius 21,48. ad eum
pugna 54—56.
- Trebianus* ager in Campania 23,14.
- Trebius*, nobilis compansus 23,1.
- Trebonius* (C.), trib. pl. 5,11.
- Trebonius* (C.), legatus 10,40.
- Trebonius* (L.), tribunus pl. inse-
clatur patres, unde Aspero in-
ditum cognomen 3,65. eius ro-
gatio, *ibid.*
- Trebonius* (M.), tribunus militum
cos. pot. 6,21.
- Trebula*, urbs 23,39.
- Trebulanus* ager 23,14.
- Trebulanis* data civitas 10,1.
- Tremellius* (C.), decemvir agro
dividendo 42,4.
- Tremellius* (C.) *Flaccus*, quaesto-
rius, in Asiam ad Attalum le-
gatus mittitur 29,11. aedilis pl.
30,26. creatur praetor, *ib.* sor-
titur Siciliam 27.
- Tremellius* (Cn.), trib. pl. 45,15.
- Triarii* milites 2,47. 7,23. 8,8. cur,
et quo sensu dicatur res ad
triarios rediisse, *ibid.*
- Tribunal* praetoris 27,50. consulis
romani Macedonibus est terrori
45,29. tribunalia a praetoribus
ad piscinam publicam posita 23,
32. tribunal in castris 28,27.
- Tribunus* celerum 1,59. tribuni
militum in secessione militum
ab exercitibus creati 3,51. tri-
buni militum primo ab impera-
toribus, dein populi suffragio
ex parte facti 7,5. *cf.* et 9,30.
legionis primae, secundae, et
tertia 22,53. alternis impera-
bant 40,41. propter bellum ma-
cedonicum, non suffragiis creati,
sed a consulibus praetoribusque

facti 42,31. rursum a populo ex parte creati 43,14. 44,21. tribuni militum consulari potestate tres numero primum creati 4,6 et 7. abeunt honore, quasi vitio creati, *ibid.* quatuor creantur 4,31. sex 4,61. octo 5,1. tribunos militum cos. pot. creari evincunt tribuni pl. 4,25. mox vetat senatus, decernitque, ut consularia comitia habeantur, *ibid.* tribuni milit. cos. pot. patricii omnes creati per quatuor et quadraginta annos 6,37. trib. milit. cos. pot. ex plebe primus 5,12. tribuni pl. primum creati 2,33. sacrosancti, *ibid.* et 3,55. non populi, sed plebis magistratus 2,56. *cf.* et 35. tributis comitiis creari iubentur 2,56—58. numeroque eorum tres adduntur, ex Pisone, *ibid.* decem creantur 3,30. tolluntur, decemviris institutis 32. restituntur, iisdem sublatis 54. per cooptationem duo adsciscuntur patricii et consulares 64 et 65. *cf.* et 5,10. cooptari vetantur 3,65. 5,11. certant adversus patres 2,42 et *passim.* diem dicunt C. Marcio 2,35. M. Manlio 6,20. tribunus plebis viatorem mittit ad consulem 2,56. tribuni plebis minantur vincula consulibus 4,26. tribunis militum 5,9. in ordinem cogunt dictatorem, ut quidam retinere parum probabiliter 6,38. tribuni plebis vetant delectum haberi 4,1, et *alibi saepius.* vetant tributum conferri 5,12. vetant per quinquennium ullos magistratus curules creari 6,35. tribunus plebis unus per intercessionem suam, unamque vocem *veto*, ceteros omnes morari potest 2,44. 4,48. 6,35. tribunorum plebis potestas moenibus urbis terminatur 3,20. tribunus plebis a patribus clam occisus

2,54. tribuni plebis duo, quod gratificati fuerant patribus, post depositum magistratum accusantur, et damnantur 5,29. tribunis plebis usitatum semetipsos creare 3,35. tribunus plebei esse non potest, cuius pater, qui sella curuli sederit, vivit 27,21. 30,19. trib. pl. certamen iniiciunt de sacerdotiis 10,6. non patiuntur consulatum petere ex quaestura 32,7. caeduntur virgis et crudeliter occiduntur a Pleminio, Locris praesidii praefecto 29,9.

Tributa comitia 2,56. *vid.* Comitia. *Tributo* plebs liberata Romae 2,9. tributum indictum 4,60. tributum aegre collatum 5,10. conferri prohibetur 12. tributum in murum, saxo quadrato faciendum 6,32. in militum stipendium 10,46. tributum duplex imperatorum civibus rom. 23,31. tributum, debitum ex pecunia asiatica, solvitur 39,7.

Tribus unde dictae 1,43. aemilia 38,36. aniensis 10,9. attalis 31,15. claudia 2,16. cornelia 38,36. crustumina 42,34. esquilina 45,15. falerina 9,20. galeria 27,6. maecia 8,17. 29,37. narniensis, sive arniensis 6,5. 29,37. papiria 8,37. pollia 8,37. 29,37. promptina 7,15. publilia 7,15. pupinia 26,9. sabatina 6,5. sapinia, Umbria vocata 31,2. 33,37. scaptia 8,17. stellatina 6,5. terentina 10,9. tromentina 6,5. veturia 26,22. usentina 9,20. tribus una et viginti factae 2,21. tribus urbanae, quatuor 1,43. 9,46. tribu moti 4,24. 24,18. tribus bellum iubent 6,21. pacem 30,43. 33,25. triumphum decernunt 3,63.

Tricca, urbs 32,13. 36,13. 39,25.

Triclinia toto foro strata 39,46.

Tricorii, populi 21,31.

Trientius Tabuliusque ager quare sic dictus 31,13.

Trifanum, locus 8,11.

Trigemina porta 4,16. 35,10 et 41. 40,51. 41,32.

Triphylia 32,13. a Philippo Achaeis redditur 28,8. 32,5. 33,34.

Tripolis Thessaliae 42,53.

Tripolis Scaea 42,55. cf. et 67.

Tripolis laconici agri 35,27.

Tripolitanus ager 36,10.

Tripudium solistimum 10,40.

Tripudia Gallorum, proelium inuentum 38,17.

Triremes 31,22. triremes Erythraeae 37,11.

Tritonon, Doridis oppidum 28,7.

Triumphantium ornatus 10,7. 30,15. triumphantium filii pueri curru cum patre vehi solebant 45,40. triumphantibus post exactum magistratum imperium ut esset, quo die urbem inituri essent, ad populum ferebatur 45,35. triumphat in monte Albano, cum non potuisset triumphum impetrare, C. Papirius 26,21. triumphare non poterat, qui sine magistratu res gessisset 28,38. 31,20.

Triumphus origo 1,10. descriptio 3,29. cf. et 45,39 et 40. triumphus sine auctoritate patrum, populi iussu acti 3,63. 7,17. sine auctoritate patrum, sine populi iussu 10,37. triumphus Tarquinii Prisci, primus a Livio memoratus 1,38. P. Valerii 2,7. Camilli 5,23. Scipionis Africani 30,45. L. Aemilii Paulli 45,39 et 40. triumphus navalis primus 45,42. triumphus tam est militum, quam ducum 45,38. triumphum primus acto honore reportavit Q. Publil. Philo 8,26. triumphum concedere aut denegare senatus est 3,63. triumphum petens, cum sine magistratu res gessisset, L. Cornelius

Lentulus ovationem impetrat 31,20. item L. Manlius 39,29. triumphus, in quo neque captivi ante currum ducti, neque spolia praelata, neque milites secuti 31,49. triumphus, nullo bello gesto 40,38.

Triumviri coloniae deducendae creati 4,11. 6,21. 8,16. 9,28. 21,25. 31,49. 32,29. triumviri bini creari iussi, qui citra et ultra quinquagesimum lapidem, in pagis forisque et conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inspicerent 25,5. triumviri bini, uni sacris conquirendis, alteri reficiendis aedibus sacris, creati 25,7. triumviri capitales incusantur a senatu, quod coetus sacrificantium novo more non prohiberent 25,1. iubentur intentiorem custodiam Lautumiarum carceris habere 32,26. iis mandatum, ut per urbem vigiliis disponant 39,14. triumviri epulones quando primum creati 33,42. iis, ut pontificibus, datum ius togae praetextae habendae, *ibid.* cf. 40,42. triumviri mensarii facti ob argenti penuriam 23,21. 24,18. 26,36.

Trocmi, Galli, occupant Helle-sponti oram 38,16. *vid.* Gallograeci.

Trogiliorum portus 25,23.

Troia capta, et iu Troianos saevitum 1,1. Troia decem annis oppugnata ob uiam mulierem 5,4. Troia in Euganeorum agro ab Antenore condita 1,1. Troia in laurente agro ab Aenea condita, *ibid.*

Troianus pagus 1,1.

Troiani 1,1.

Troilium in Etruria a Sp. Carvilio cos. captum 10,46.

Tromentina tribus addita 6,5.

Trophonii specus 45,27. Trophonius Iupiter, *ibid.*

- Tubicines* et cornicines in centurias distributi 1,43.
- Tuccius* (*M.*), aedilis curulis 35, 41. creatur praetor 36,45. sortitur Apuliam et Bruttios 37,2, 50. 38,36. creatur triumvir coloniae deducendae 39,23.
- Tulliae*, regis Servii Tullii filiae duae 1,46. maioris Tulliae ambitio, *ibid.* ambo nubunt Tarquiniiis, *ib.* minor nubit Arunti, *ibid.* maioris Tulliae violenta consilia 47. eius impietas 48. Tarquinio pulso et ipsa fugit 59.
- Tullianum* 29,22.
- Tullius* (*Man.*), cos. 2,19.
- Tullius* (*Sex.*) septimum primum pilum ducit 7,13. eius ad C. Sulpicium, dictatorem, quod bellum traheret, oratio, *ibid.* privatum dictatoris cum eo colloquium 14. eius in proelio virtus 16.
- Tullus Hostilius* creatur rex Romanorum 1,22. eius indoles, *ibid.* infert Albanis bellum 23. eius cum Metto colloquium, *ib.* favet Horatio reo 26. in proelio adversus Veientes Fidenatesque duodecim vocet Salios, sanaque Pallori ac Pavori 27. supplicio afficit Mettum ob perfidiam 28. diruit Albam 29. addit Coelium montem urbi, ibique deinde habitat 30. principes Albanorum in patres, et equitum decem turmas ex Albanis legit, *ibid.* infert Sabiis bellum, eosque vincit, *ib.* longinquo morbo implicatur 31. fit superstitionibus obnoxius, *ibid.* fulmine ictus cum domo conflagratur, *ib.* regnavit annos duos et triginta, *ibid.*
- Tullus* (*Att.*), princeps Volscorum, infestus Romanis 2,35. excipit hospitio Marcium Coriolanum, *ibid.* de bello Romanis inferendo cogitat, *ibid.* eius dolus 37. Volsci, a Tullo concitati, deficiunt 38 et 39.
- Tumultus gallicus* 7,9. sabinus 2, 26. servilis 32,26.
- Tunes*, locus cum operibus, tum suapte natura tutus 30,9. abest ab Carthagine quindecim millia ferme passuum, *ibid.* Tuneta occupat Scipio, *ibid.* cf. et 16 et 36.
- Tunica* palmata 10,7. tunicam palmatam Masinissae donat Scipio 30,15 cf. et 31,11. purpurea regi Syphaci dono missa 27,4. tunicae versicolores 9,40. tunicae, militum praemia 7,37. 10,30.
- Turba*, oppidum Hispaniae 33,44. *Turbae* ob nexos 2,23 et 27. *vid.* Seditio.
- Turdetania* 28,39. 34,16. in Turdetaniam proficiscitur cum exercitu P. Manlius, praetor 34,17. et M. Porcius Cato consul, accituit a Manlio praetore 19.
- Turdetani*, populi 21,6. lites inter eos et Saguntinos, ab Hannibale satae, *ibid.* iis ut Saguntini res reddant, postulat Hannibal 12. in potestatem redacti, sub corona venduntur 24,42. eorum urbs deleta, *ibid.* eorum regulus Attanes 28,15. vectigal ex eorum agro Saguntini capiunt 39. omnium Hispanorum maxime imbelles habentur 34,17.
- Turduli*, iidem, qui *Turdetani* 28, 39. 34,17.
- Turdulum* bellum 34,20.
- Turmac* equitum 1,30. turma equitum placentina 44,40. aesernina, *ibid.* lucana 22,42.
- Turnus*, rex Rutulorum, Aeneae Latinoque bellum infert 1,2. vincitur, et, cum Mezentio iunctis viribus, altero proelio superatur, *ibid.*
- Turres* murorum 21,8. contabulae 24,34. impositae tergo elephantorum 37,50. turres in ope-

- ribus oppugnandarum urbium 5,5. 21,11. 32,17. 33,17. turris mobilis 21,11. turris quinque tabulatorum 28,6.
- Turrus*, vel *Thurrus*, regulus Hispanorum 40,49. eius duo filii cum filia in potestatem veniunt Romanorum, *ibid.* sequitur Romanos, fortique ac fideli operam romanam adiuvat, *ibid.*
- Tus*, publice in sacrificiis praebitum 10,23.
- Tusci* occupant Ianiculum 2,51. eorum imperium olim quam late patuerit 1,2. 5,33. Tusci opprimuntur a Romanis 45. Tusci fere omnes consciscunt bellum 10,18. vincuntur, *ibid.*
- Tusculana* arx 3,23 et 42. 6,33. tusculani colles 3,7. *seq.*
- Tusculani* Romam suppetias mittunt 3,18. iis decretum bellum 6,25. quod arcent constanti pace, *ib.* pacem impetrant, deinde et civitatem 26. *cf.* et 8,14. de iis, rogatione Flavia, iudicium populi 8,37. populus tusculanus mutata veste venit Romam, impetratque veniam, *ib.* in papiria tribu suffragium ferebant, *ibid.*
- Tuscum* mare 5,33. 26,19.
- Tuscus* vicus Romae 2,14. 27,37. 33,26.
- Tusculum* 2,15 et 16. 26,9. capitur a Latinis 6,33. recipitur, caesis Latinis, *ibid.* oppugnatur a Veliternis 36 liberatur obsidione, *ibid.*
- Tutia*, fluvius 26,11.
- Tutorum* potestas contra matrem, in virgine nuptum elocanda 4. 9. tutoris optio Hispalae Feceniae concessa 39,19.
- Tycha*, nomen partis syracusanae urbis 24,21. 25,25.
- Tyndarium* 36,2.
- Tyrannidem*, pedibus tractus, non insidens equo, relinquere debet, auctore Dionysio tyranno 24,22.
- Tyrii* 35,48. conditores Carthaginis 33,49.
- Tyrrhenum* mare 5,33.
- Tyrrus* 33,48.
- Tyscos*, vicus 38,18.
- V
- Vacatio* 8,20. sine ulla vacationis venia exercitus scriptus, *ib.* *cf.* et 7,28. vacatio rei navalis colonis maritimis negata 36,3. vacatio sacrosancta 27,38.
- Vaccæi* hispana gens, vincuntur ab Hannibale 21,5. funduntur, fuganturque ab M. Fulvio 35,7. *cf.* et 40,47 et 50.
- Vacci* prata 8,19.
- Vades* publici a quo, et qua occasione primum dati 3,13.
- Vadimonis* lacus 9,39. ad hunc lacum cum Etruscis acriter pugnatum, *ibid.*
- Valerius Antias*, historiae romanae scriptor 3,5. nullum mentendi modum tenet 26,49. immodice omnium rerum numerum auget 33,10. citatus 25,39. 29,35. 30,19 et 29. 32,6. 34,15. 35,2. 36,19 et 38. 38,50. 39,22. 40,29. 41,32. 42,11. 44,13. 45,40.
- Valerius Flaccus*, trib. milit. 25,14.
- Valerius (C.)*, tribunus milit. cos. pot. 6,36.
- Valerius (C.)*, cos. 8,18.
- Valerius (C.)*, flamen dialis 39,39. creatur praetor et sortitur iurisdictionem peregrinam 45.
- Valerius (C.)*, legatus mittitur Alexandriam 42,6 et 17.
- Valerius (C.) Flaccus*, flamen dialis, inauguratur invitatus 27,8. iure sacerdotii senatum ingreditur, *ibid.* aedilis curulis 31. 50. 32,7.
- Valerius (C.) Laevinus*, praetor, sortitur Sardiniam 40,44. consul subrogatur in locum Cornelii

- Scipionis 41,21. triumphat de Liguribus 22. mittitur legatus ad Aetolos 30. petit censuram 43,16.
- Valerius (C.)*, Laevini filius 38,9.
- Valerius (C.) Potitus*, trib. milit. cos. pot. 4,49. cos. creatur 53. capit arcem carventanam, *ibid.* urbem ovans introit, *ibid.* trib. milit. cos. pot. iterum 57. tertium 61.
- Valerius (C.) Tappo*, tribunus pl. 38,36.
- Valerius (L.)*, quaestor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio, consuli 2,41. consul creatur 42. iterum 61. bellum gerit adversus Aequos 62.
- Valerius (L.)* interrex 5,17.
- Valerius (L.)*, legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert 5,28. exceptus a Liparensum piratis, dimittitur, *ibid.*
- Valerius (L.)*, magister equitum 5,48.
- Valerius (L.)*, magister equitum dictus 8,18.
- Valerius (L.)* in locum M. Corneli Cethegi sufficitur pontifex 33,42.
- Valerius (L.)*, trib. pl. ad populum tulit de lege Oppia abroganda 34,1. eius contra Catonem consulem oratio 5.
- Valerius (L.) Flaccus*, magister equit. dictus 9,7.
- Valerius (L.) Flaccus*, aedilis curulis 31,4. creatur praetor 49. sortitur Siciliam 32,1. cos. 33,42. sortitur Italiam 43. eius res gestae 34,21 et 46. legatus consularis, sub M. Acilio cos. rem gerit ad Thermopylas 36,17 et 19. fit censor 39,40. eius censurae acta 42—44. princeps senatus, cum censor esset, lectus est 52. pontifex moritur 40,42.
- Valerius (L.) Publicola*, trib. milit. cos. pot. 5,26. iterum 6,1.
- tertium 5. quartum 21. quintum 27.
- Valerius (L.) Potitus* primus adversus decemviros movet certamen 3,39 et 41. cum M. Horatio Appium expellit foro 49. cum eodem legatur ad plebem 50—53. et fit consul 55. leges fert in gratiam plebis, *ibid.* eius res gestae in bello 60 et 61. triumphat sine auctoritate patrum, populi iussu 63. sibi consulatum continuari nolle se, proficitur 64. *cf.* et 4,6.
- Valerius (L.) Potitus*, trib. milit. cos. pot. 4,49. iterum 58. tertium 5,1. quartum 10. quintum 14. a Faleriis ingentes praedas agit, *ibid.*
- Valerius (L.) Potitus* cos. creatur 5,31. facit ludos magnos, *ibid.* caedit Aequos, *ibid.* triumphat, *ibid.*
- Valerius (L.) Potitus*, interrex 5,31.
- Valerius (L.) Potitus*, interrex 6,5.
- Valerius (L.) Tappo* creatur praetor 33,10. sortitur Siciliam 20.
- Valerius (L.) C. F. Tappo* creatur triumvir coloniae deducendae 37,46.
- Valerius (L.) P. F. Flaccus* creatur triumvir coloniae deducendae 37,46.
- Valerius (M.)* fecialis facit Sp. Fusium patrem patratum 1,24.
- Valerius (M.)*, Publicolae frater, cos. triumphat de Sabinis 2,16. in pugna ad Regillum lacum, petens Tarquinium, ipse interficitur 20.
- Valerius (M.) M. F. Volesi N.* non fuit primus dictator 2,18.
- Valerius (M.)*, Volesi filius, dictator creatur 2,30. de Sabinis triumphat 31. cum populo indulgeri cuperet, aspernantibus patribus eius relationem, abdicat se dictatura, *ibid.*
- Valerius (M.)* augur moritur 3,7.

Valerius (M.), quaestor 3,25. cos. 31.

Valerius (M.) trib. milit. cum Gallo singulari certamine pugnans, a corvo galeae insidente adiutus hostem obtruncat 7,26. decem hubus aureaque corona donatur, *ibid.* Corvus vocatur, *ibid.* tres et viginti annos natus cos. creatur, *ibid.* secundum cos. 27. vincit Volscos, capit Satricum, et triumphat, *ibid.* tertium cos. 28. adversus Samnites proficiscitur 32. eius ad milites adhortatio, *ibid.* familiaris est militi dux 33. invadit primus omnium hostes, et vincit, *ibid.* triumphat de Samnitibus 38. dictator creatur 39. seditionem rebellantium militum componit 40 et 41. quartum cos. 8,16. capit Cales Ausonum, *ibid.* ex senatusconsulto triumphat, *ibid.* interrex 17. et 9,7. dictator secundum 10,3. triumphat 5. cos. quintum 6. legem fert de provocatione, tertio tum ab urbe condita latam, semper a familia eadem 9. cos. sextum T. Manlio suffectus 11.

Valerius (M.) Falto, quaestorius, in Asiam ad Attalum legatus mittitur 29,11. aedilis curulis 30,26. creatur praetor, et Brutios provinciam sortitur 40 et 41. ei prorogatur imperium, ut in Sardiniam traiciat 31,8.

Valerius (M.) Laevinus, praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam, sed postea bellum administrare iussus est 23,24. 30,32. 37 et 38. pro praetore praeesse iubetur orae maritimae ad Brundisium 24,10. mittit M. Livium, qui Tarentum tucatur 20. ad eum legati ab Orico 40. eius res gestae in Graecia adversus Philippum, *ibid.* prorogato imperio mandatur ci Graecia et

Macedonia 44. iterum 25,3. res gestae 26,24—26. cos. absens creatur 22. venit Romam 27. Italiam sortitus, provinciam permutat cum Marcello collega 29. suadet patribus, ut omne aurum, argentum, aes signatum in publicum conferant 36. Sicilia omni Poenos expellit 40. Romam redit, et res in Sicilia gestas narrat 27,5. eius concertatio cum patribus de dictatore dicendo, *ibid.* ei prorogatum imperium 22. proconsul, ex Sicilia in Africam proficiscitur 28, 4. legatus ad Attalum mittitur 29,11. refert de reddendis pecuniis, quae a privatis collatae erant 16. propraetor, cum classe mittitur adversus Philippum in Macedoniam 31,3. mortis eius causa a Publio et Marco filiis ludi funebres facti 50.

Valerius (M.) Laevinus creatur praetor 39,56. sortitur iurisdictionem peregrinam 40,1. cf. et 42,58.

Valerius (L.) Maximus, tribunus militum cos. pot. 5,14. iterum 24.

Valerius (M.) Maximus, cos. 9,28. legatus dictatoris Papirii Cursoris 40. praetor quartum 41. censor 43. ab eo et collega viae per agros publica impensa factae, *ibid.*

Valerius (M.) Messalla, praefectus classis, cum parte navium mittitur in Africam 27,5. populatur Africam, *ibid.* eum dictatorem dicere cupiens cos. Laevinus prohibetur a senatu, *ibid.*

Valerius (M.) Messalla creatur praetor 34,54. sortitur iurisdictionem peregrinam 55. creatur consul 38,35. legatus in Macedoniam 41,27. in locum Aemilii Papi sufficitur decemvir sacrorum 42,28.

Valerius (M.), legatus Aemilii Paulli in bello adversus Ligures 40,27.

Valerius (M.) Publicola, magister equitum 7,12. cos. 17 et 18. iterum 19.

Valerius (P.), Volesi F. cum Spurio Lucretio venit ad Lucretiam 1,58. iuraf in verba, quae Brutus praeiverat 59. cos. creatur in locum Collatini 2,2. pugnat cum Tarquiniis 6. spolia legit, et triumphans Romam redit 7. affectati regni insimulatur, *ibid.* submittit fasces populo, *ibid.* purgat se, *ibid.* Veliae aedes subicit, *ibid.* leges ab eo latae 8. cognomen Publicolae ei datum, *ibid.* ad Veientium bellum proficiscitur, *ibid.* cos. iterum creatur, *ibid.* caedit Etruscos 11. creatur tertium cos. 15. quartum cos. 16. infesto exercitu in agrum sabinum proficiscitur, hostes caedit, et Romam redit triumphans, *ibid.* moritur, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeri sumtus deesset, *ibid.* de publico elatum luxere matronao, ut Brutum, *ibid.*

Valerius (P.) cos. 2,52.

Valerius (P.) Potitus, trib. milit. cos. pot. 6,6. socius imperii a Camillo lectus, *ibid.* trib. milit. cos. pot. iterum 18. tertium 27. quartum 32. suadit Volscos et Latinos, *ibid.* quintum 36. sextum 42.

Valerius (P.) Flaccus, legatus ad Hannibalem missus 21,6.

Valerius (P.) Flaccus, legatus Marcelli in pugna ad Nolam 23,16. praefectus classis 34 et 38. cf. et 26,8.

Valerius (P.) Laevinus creatur praetor et sortitur Galliam 41,12.

Valerius (P.) Publicola, interrex 3,8. cos. creatur 15. eius ad tribunos et plebem oratio 17.

oppugnat Capitolium, ab Herdonio servisque occupatum 18. interficitur, *ibid.*

Valerius (P.) Publicola, cos. 7,11. praetor 23. dictator 28.

Valerius (P.) Publicola, magister equitum 8,17.

Valerius (T.), legatus 24,40.

Valetudinis ergo supplicatio facta 40,37. valetudinis populi causa supplicatio et seriae 42,2. valetudini excusandae sollemnia fuere cum inreiuando verba 6,22.

Vallum Macedonum 33,5. Romanorum, *ibid.*

Vasa argentea in cella Iovis ex mulctaticia pecunia posita 10,23. argentea et aurea Romani donant Attalo, Eumenis fratri 35,23. vasa aenea et argentea gallica 36,40. aerea cientur luna deficiente 26,5. aurea quingentum pondo Romanis mittit Antiochus 42,6. vasorum aureorum et argenteorum ingens numerus asiatico Scipionis triumpho traductorum 37,59.

Vates ex alieno errore quaestum facientes 25,1. vates graecus bacchanalia in Etruriam invehit 39,8.

Vaticanus ager 10,26.

Vaticini libri iubentur ad praetorem deferri 25,1.

Vecilus mons 3,50.

Vectigal novum statutum. ex salaria annona 29,37. vectigal annuum in opera publica censoribus decretum 40,46. vectigal e metallis macedonicis 45,18 et 29. vectigalia populi rom. sub nutu arbitrioque censorum fuere 4,8. vectigalia magna ex ferrariis et argentariis in Hispania instituit Cato 34,21. vectigalia summis pretiis locata 39,44. multa instituta 40,51. vectigalium annuorum dimidium ad opera publica facienda censori-

- bus attributum 44,16 vectigalia Carthaginiensium praedae ac divisiui esse principibus, prohibet Hannibal 33,46 et 47.
- Vectones* funduntur et fugantur ab M. Fulvio praetore 35,7. Vectonum magnus exercitus Toletanis subsidio venit 22.
- Veientes* in fines romanos excurrunt 1,15. a Romulo vincuntur, *ibid.* agri parte mulctatis in centum annos induciae datae, *ib.* vincuntur a Tullo 27. *cf.* et 30 et 42. Veientes Tarquinium iuvant ad repetendum regnum 2,6. iis restituitur ager 14. veientem agrum, foedere ad Ianiculum icto, Romanis ademtum, restituit Porsena 15. populantur Romanorum agrum 43. minitantur se oppugnaturom Romanam, *ibid.* lacessunt Romanos ad pugnam 45. vincuntur 46 et 47. assidui magis, quam graves hostes 48. Fabii suscipiunt bellum privato sumtu cum Veientibus, *ibid.* Veientes Fabiorum victores 50. vincuntur a Romanis 51. denuo Romanis bellum inferunt 53. fugantur, *ibid.* impetrant inducias quadraginta annorum 54. depopulantur extrema agri romani 4,1. bellum renovant adversus Romanos, interfectis etiam eorum legatis 17. vincuntur 18 et 19. *vid.* Tolumnius. iis bellum indictum 30. compellunt Romanos in castra 31. vincuntur 33. Veientibus induciae annorum viginti datae 35. Veiens senatus superbe respondet legatis romanis 58. iis indicitur bellum 60. Veientes regem creant 5,1. quod improbatur ab Etruscis, *ib.* septies rebellaverunt 4.
- Veii* obsessi a Romanis 4,61. hibernacula ad Veios 5,2. *ea, quae gesta sunt in obsidione Veiorum, narrantur capp.* 7—21. Veii capiuntur a Camillo, dictatore 21. post decennalem obsidionem 22. Veios migrare plebs romana cupit 24. inde turbae, *ibid.* 25,29 et 30. antiquatur lex de migrando Veios 30. Veios fugiunt reliquiae alliensis proelii 37. multis eo confluentibus, fit iam valida manus, quae, a Veis profecta, Camillo duce, repetit patriam 46 et 48. rursus movetur actio transmigrandi Veios 49 et 50. antiquatur ea rogatio 55. qui Veios iverant, revocantur senatusconsulto 6,4.
- Veientanae* praedae decimam partem vovet Apollini Camillus 5,21. quonam modo illa decima pars soluta fuerit 23,25 et 28.
- Veientani* agri septena iugera plebi divisa 5,30.
- Velabrum* 27,37.
- Velamenta* supplicum 25,25. 29,16. 35,34. 36,20.
- Velia*, regio altissima in urbe Roma 2,7. ibi inaedicare incipit P. Valerius, *ib.* Veliae aedes subicit, *ibid.*
- Velia*, urbs Lucaniae 26,39.
- Velites* ut in legionibus essent, institutum 26,4. eorum armatura 31,35. 38,21.
- Veliterni* deficient 6,13 et 21. vincuntur 22. *cf.* et 29. incursant Romanorum agrum 36. oppugnant Tusculum, *ibid.* obsidentur a Romanis, *ibid.* et 37,38 et 42. vastant Romanorum agrum 7,15. rursum deficient 8,3 et 12. in eos, quod toties rebellassent, graviter saevitum 14. iussi trans Tiberim habitare, ut eius, qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo clarigatio esset, *ibid.*
- Veliternus* ager 2,31. 30,38.
- Velitrae* in Volscis 2,30. eo colonia a Romanis deducta 31. numerus colonorum auctus 34.

Venatio leonum et pantherarum data Romae ab M. Fulvio 39,22. venatio omnis generis ex sue mansueto 35,49. venationis praetextu occupatum et proditum Tarentum 25,9.

Veneficia, deque iis quaestiones 39,8,38 et 41. veneficorum ad duo millia damnata, *ibid.* cf. et 40,37.

Venenum habent reges ad incerta fortunae 30,15. veneni poculum Demetrio, Philippi filio, datum 40,24.

Veneti in Italia ab Henetis et Troianis oriundi 1,1. sinum circumcolunt maris Adriatici 5,33. cf. 10,2.

Venetia 41,32.

Venus 10,31. eius aedes prope circum, *ibid.* facta ex aere multatiticio matronarum stupri damnatarum, *ibid.* Veneri et Marti pulvinar in lectisternio 22,10. Venns Cloacina 3,48. Erycina 22,9. eius aedes dedicatur a Q. Fabio Maximo 23,30 et 31. eius aedes extra portam Collinam 30,38. cf. et 40,34. Veneris aedes sine ullo vestigio cremata 41,2.

Venusia colonia deducta, quae deinde suppleta 31,49. Venuisiam fugit post cladem kannensem cos. rom 22,49. tum reliquiae exercitus 54. cf. et 27,2,20 et 41.

Venusini profugos a kannensi pugna benigne et hospitaliter excipiunt 22,54. Romanis fidi, dum aliae coloniae detrectant imperium 27,10.

Ver sacrum vouetur 22,9 et 10. id ex pontificum iussu consules faciunt 33,44. instauratur 34,44.

Veragri 21,38.

Verbenae 30,43.

Vercellum, oppidum Hirpinorum, vi receptum per M. Valerium praelorem 23,37.

Vergae, oppidum, a Poenis deficit ad Romanos 30,19.

Vergestanus princeps venit ad Catonem, consulem 34,21. Vergestani venditi, *ibid.*

Vergiliarum sidus 21,35.

Vergium, castrum in Hispania, capitur a Catone, consule 34,21.

Vermina, filius Syphacis 30,40. mittitur adversus Masinissam, eumque in fugam vertit 29,33. Carthaginiensibus venit auxilio 30,36. eius exercitus caeditur et fugatur, *ibid.* legati petunt a senatu, ut rex socius et amicus appelletur 31,11. legatis rom. obviam progreditur, et ab iis leges pacis accipit 19. ad confirmandam pacem iubetur legatos Romam mittere, *ibid.*

Verona urbs 5,35.

Verrugo, oppidum 4,1. recipitur 55. praesidium Verrugine amittitur 58. Verruginem praesidio obtinet C. Aemilius trib. milit. 5,28.

Verulanus populus, hernicae gentis 9,42. leges suas, quam civitatem rom. malunt 43.

Verutum, telum 8,18. 10,29. 21,56.

Vescelia, opp. Hisp. 35,22.

Vescellium, oppidum Hirpinorum 23,37.

Vescia, urbs Ausonum 8,11. 9,25. venit in potestatem Romanorum, *ibid.*

Vescini 10,20.

Vescinus ager 10,21 et 31. saltus 10,21.

Veseris 8,8. 10,28.

Vesta 1,20 et 52. Vestae aeterni ignes, *ibid.* et 26,27. Vestae pulvinar in lectisternio 22,10 eius aedes ab incendio servata opera servorum 26,27. in aedis penetrati conditum fatale pignus imperii romani, *ib.* Vestae penetratis ignis exstinctus 28,11. 41. 2. supplicatio ad Vestae 28,11.

- Vestalis* Rhea Silvia, mater Romuli 1,3 et 4. Vestales virgines a Numa Pompilio lectae 20. iis stipendium de publico statutum, *ibid.* virginitate aliisque caerimoniis sanctae factae, *ibid.* Vestales virgines sacraque in plaustrum imponit L. Albinus et Caere pervehit 5,40. Vestalis virgo incestus rea absolvitur, sed iubetur abstinere iocis, colique sancte potius, quam scite 4,44. Vestalis virgo incesti comperta, viva defoditur 8,15. 22, 57. Vestalis, cuius custodia eius noctis fuerat, qua ignis in Vestae aede extinctus, iussu pontificis caesa est flagro 28,11. 41, 2. Vestalium hospitium a Caeritibus religiose cultum 7,20.
- Vestem* mutare solent rei et eorum propinqui 2,61. 6,20. vestae stragulae pretiosae ex Asia Romam advectae 39,6.
- Vestia Oppia*, attellana mulier, quae quotidie sacrificarat pro salute et victoria populi rom. in possessionem bonorum libertatemque restituitur 26,33 et 34.
- Vestimenta* ad exercitus missa 32, 27. 41,16. in vestimentum petitionis causa album addi vetitum 4,25.
- Vestina* cohors 44,40.
- Vestinus* populus coniungit se Samnitibus 8,29. iis bellum indictum, *ibid.* vincuntur uno proelio, *ibid.* cum iis foedus ictum 10,3.
- Vesuvius* mons 8,8.
- Veterani* donantur agris 31,4.
- Veteres* campi 25,16.
- Veto*, vox tribunorum intercedentium 6,35.
- Vettii*, gens macedonica bellicosa 45,30.
- Veturia*, mater Coriolani, proficiscitur in filii castra, eiusque flectit animum 2,40.
- Veturia*, centuria iuniorum 26,22. seniorum, *ibid.*
- Veturius* (C.), cos. 3,31. ei ab L. Allieno dies dicta, *ibid.* in locum C. Horatii Pulvilli augur legitur 32.
- Veturius* (C.), trib. milit. cos. pot. 6,32. secundum 36.
- Veturius* (L.), decemvir 3,33.
- Veturius* (L.), trib. militum cos. pot. 6,38.
- Veturius* (L.) Philo, dictator comitiorum habendorum causa 22,33. censor 27,6. moritur, *ib. cf.* et 34.
- Veturius* (L.) Philo, aedilis curulis 27,6. praetor, *ibid.* sortitur iurisdictionem peregrinam et Galliam 7. propraetor Galliae 22. legatus 28,9. a M. Livio dictatore cos. creatur, et Brutii provincia ipsi decernuntur 10. eius res gestae 11. habet comitia consularia 38. magister equitum 29,11. a Scipione ex Africa mittitur Romam 30,38. exponit victoriam Scipionis 40.
- Veturius* (M.) trib. milit. cos. pot. 5,13.
- Veturius* (T.) Calvinus cos. creatur 8,16. iterum 9,1. sub iugum mittitur 6. deditur Samnitibus 10.
- Veturius* (T.) Geminus, cos. Volscos fundit fugatque 3,8. ovans urbem ingreditur 10.
- Veturius* (T.) Gracchus Sempronianus, augur, in locum Sempronii Gracchi, sufficitur 41,26.
- Veturius* (Ti.) Philo creator flamen Martialis in locum M. Aemilii Regilli 29,38.
- Vetusius* (C.) cos. 2,19.
- Vetusius* (T.), cos. 2,28. contra Aequos, qui agrum romanum invaserant, proficiscitur 30.
- Vexillarius* 8,8. 35,5.
- Vexillum* 8,8. in hostes iactum 25,14. *vid.* Signum.
- Vfentina* tribus addita 9,20.

Uffugum, oppidum, deficit a Poenis ad Romanos 30,19.

Via Aemilia, a M. Aemilio Lepido munita 39,2. Appia 7,39. quando munita 9,29. cf. et 22,1 et 55. Flaminia, C. Flaminii censoris opus 22,11. a C. Flaminio cos. perducta a Bononia ad Arretium 39,2. via per Formianum montem 44. Gabina 2,11. 3,6. 5,49. Latina 2,39. 10,36. 26,8. Lavicana 4,41. a Martis silice ad Bovillas perstrata 10,47. Nomentana, eademque Ficulnensis 3,52. Sacra 2,13. 45,14. Salaria 7,9. fornicata Romae 22,36.

Viae per agros a censoribus publica impensa factae 9,43. vias sternendas silice in urbe, glarea extra urbem substernendas marginandasque censores locant 41,32.

Viator mittitur a tribuno ad consulem 2,56. a consulibus ad matronas 8,18. viatores aedilitii 30,39.

Vibius Accuacus, praefectus cohortis pelignae, arreptum vexillum trans vallum hostium traiecit 25,14. ob strenuum factum donatur *ibid.*

Vibius Virrius, unus e legatis campanis, ad Varronem consulem missis, suadet suis defectionem ab Romanis 23,6. desperatis Capuae rebus, senatores campanos ad mortem sibi consciscendam adhortatur 26,13. cum septem et viginti senatoribus campanis venenum bibit 14.

Vibius et Pactius fratres 27,15.

Vibonem colonia deducta 35,40.

Vibonensis ager 21,51.

Vibulanus. vid. *Fabius*.

Vicaepotae aedes 2,7.

Vicesima manumissorum, de qua lex in castris lata 7,16.

Vicilini Iovis templum in agro composito 24,44.

Victimae caeduntur ad averruncandam Deum iram 8,6. victimae maiores caesae 30,21. 36,38. victimae aliaeque, quae ad sacrificium pertinent, magistratibus et publico praebita 45,44.

Victimarius 40,29. 41,19.

Victoria aurea pondo trecentum viginti, ab Hierone senatui romano dono missa, in Capitolio locatur 22,37. Victoria in culmine aedis Concordiae fulmine icta 26,23. Victoriae aedes, facta ex multatitia pecunia, dedicatur a L. Postumio, cos. 10,33. Victoriae aedes in Palatio 29,14. Victoriae Virginis aedicula prope aedem Victoriae 35,9. Victoriae mons 24,41.

Victoriati nummi 41,17.

Victorius (Q.), primipili centurio, signum ademtum signifero iacit in hostem 34,46.

Victumviae, emporium, captae, 21,57.

Vicumuli, vicus 21,45.

Vicus Cyprius 1,48. Insterius 24,10. Iugarius 24,47. 27,37. 35,21. Longus 10,23. Tusculus 2,14. 27,37. 33,26. vicos cur non direxerint Romani 5,55.

Viduae equitibus, qui equos alerent, attributae 1,43. viduarum pecuniae in aerarium collatae 24,18.

Vigiliis quatuor distincta nox quae libet; hinc vigilia prima 5,44. 9,36. 10,34. 21,27. 23,35. 27,15. 30,6. 35,13. secunda 7,35. tertia 9,44. 10,20 et 40. 25,38. 27,42. 28,7. 35,1. 36,19. 40,4. quarta 9,37. 21,47. 24,46. 25,13. vigiliae vicatim Romae exactae 10,4. 32,26. vigiliae nocturnae per urbem minoribus magistratibus mandatae 39,14 et 16. vigiliarum munus a senatoribus obitum 3,6. vigiliae militares 44,33. vigiliae ab exercitu Hanni-

- balis per quatrimum et tres noctes toleratae 22,2.
- Villa* publica in campo Martio aedificata 4,22. ibi primum census populi actus, *ibid.* reficitur et amplificatur 34,44. in ea hospitium legatis hostium praebetur 30,21. 33,24.
- Villius* (L.), trib. pl. legem annariam fert 40,44. inde cognomen familiae inditum, ut Annales appellarentur, *ibid.* creatur praetor 42,28. sortitur iurisdictionem inter peregrinos 31.
- Villius* (L.) *Tappulus*, aedilis plebeius, aliquot matronas probri accusat 25,2.
- Villius* (L.) *Tappulus*, praetor 31,49. ei evenit Sardinia 32,1.
- Villius* (P.), trib. pl. 3,54.
- Villius* (P.) *Tappulus*, ex aedilitate plebeia praetor 29,38. sortitur Siciliam 30,1. decemvir agris dividendis 31,4. cos. 49. proficiscitur in Macedoniam 32,3. nihil memorabile ab eo actum 6. legatus sub T. Quinctio 28. iubetur esse in numero decem legatorum, ex quorum consilio pacis leges Philippo daret T. Quinctius 33,24. it ad Antiochum 35. eius et collegarum congressus cum rege 39 et 40. rursum mittitur ad Antiochum 34,59. Eleam venit 35,13. congregitur cum Hannibale 14. cum Antiocho 15. legatus in Graeciam 23. tentat Magnetis 39.
- Villius* (P.) eques rom. fulmine exanimatur 33,26.
- Viminalis* collis additus urbi a Servio Tullio 1,44.
- Vincula* demta Romae vinctis in celebritate primi lectisternii 5,13.
- Vindiciae* secundum libertatem 3,44.
- Vindicium*, servus, coniurationem ad revocandos reges initam prodit 2,4. ei pecunia ex aerario, libertas et civitas datur 5. quidam vindictae nomen ab illo tractum putant, *ibid.*
- Vinearum* usus in oppugnationibus 5,7. 10,34. 21,61. 23,18. 32,4. 35,22.
- Vinum* publice in sacrificiis praebitum 10,23. in Galliam invectum illiciendae gentis causa 5,33.
- Vir* virum legens 9,39. 10,38. viri maioris species, quam pro humano habitu, augustiorisque in quiete visa utrique consuli 8,6. virorum omne genus in insula Lemno coniuratione muliebri sublatum 34,2. virorum inter se plura stupra in Bacchanalibus, quam seminarum 39,13.
- Virga* circumscribitur Antiochus rex a Popillio, legato rom. 45,12. virga lictor Sulpicii, tribuni militum domum intrantis, forem percutit 6,34. virgis caedi civem romanum vetuit lex Porcia 10,9. virgis caesi et securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delecti nobiles tarquinienses 7,19. virgis sese cedunt mutuo quidam Lucanorum in invidiam Romanorum 8,27.
- Virginia*, Auli filia, patricia, nupta Volumnio, consuli plebeio 10,23. exclusa sacris Pudicitiae patriciae a matronis patriciis, dedicat aram Pudicitiae plebeiae, *ib.*
- Virginiae* infelix forma, mors miserabilis, et ultio 3,44—48 et 58.
- Virginus* (A.), cos. 2,28. contra Volscos proficiscitur, eosque fundit 30.
- Virginus* (A.) cos. 2,51.
- Virginus* (A.), cos. 2,63. contra Aequos proficiscitur, *ibid.*
- Virginus* (A.), triumvir agro dando 3,1.
- Virginus* (A.), tribunus plebis Caesoni Quinctio capitis diem

dicat, unde magnae contentiones 3,11—13.

Virginius (A.), postquam tribunatu pl. abierat, accusatur, et dehis millibus gravis aeris condemnatur 5,29.

Virginius (L.), Virginiae pater 3, 44. eius de filia cum Ap. Claudio contentio 47. filiam suam occidit 48. orta inde certamina in urbe 49. et motus in castris 50. consilium ab eo militibus datum, de creandis decem tribunis militum, quorum in numero esse recusat 51. creatur tribunus pl. 54. Appio diem dicit 56. et eum in carcerem duci iubet 57. remittit ultimam poenam M. Claudio, assertori Virginiae 58.

Virginius (L.), cos. 4,21. iterum 23.

Virginius (L.), trib. militum cos. pot. 5,8. invisus infestusque collegae Sergio, ei non fert anxium, *ibid.* ante diem ipse et collega abdicare coguntur 9. accusatur a tribunis plebis 11. decem millibus aeris gravis condemnatur 12.

Virginius (L.), trib. militum cos. pot. 6,1.

Virginius (L.), trib. milit. 27,43.

Virginius (Opiter), cos. cum collega Pometiam primo vi, deinde operibus oppugnat 2,17. triumphat *ibid.*

Virginius (Opiter), cos. 2,54.

Virginius (Proc.), cos. 2,41. eius cum collega de lege agraria contentiones, *ibid.*

Virginius (Sp.), cos. 3,31.

Virginius (T.), cos. 2,21.

Virginius (T.), cos. 2,48.

Virginius (T.) Rutilius, augur, moritur 3,7.

Virginius (T.) Coelimonianus, cos. 3,65.

Virgines ter novenae, per urbem

euntes, carmen canunt in Iunonem reginam 27,37. 31,12. virgines decem, et decem ingenui pueri, patrimi omnes matrimique, ad sacrificium adhibiti 37,3. ob virginem excitatum Ardeae bellum 4,9. virginem captivam parentibus reddit Scipio 26,50. virginem chalcidensem in medio ardore belli ducit uxorem Antiochus 36,11.

Virtutis et Honoris aedes, votae a M. Marcello, et extractae 27,25. a filio eius dedicata Virtutis aedes 29,11.

Visceratio populo data a M. Flavio in funere matris 8,22 *cf.* et 39,46. 41,33.

Vitellia, oppidum 2,39. 5,29.

Vitruvius Vaccus, fundanus, vastat setinum norbanumque agrum 8,19. in potestatem venit Romanorum 20. asservatur in carcere, *ibid.* verberatus necatur, *ibid.* aedes eius diruntur, et bona Semoni Sanco consecrantur, *ibid.*

Vitulus iam ictus e manibus sacrificantium sese proripuit, multosque circumstantes cruore respersit 21,6.

Ultro tributa 39,44. 43,18.

Ulysses 1,49. ab et Circe Dea oriundus Octavius Mamilius, *ib.*

Umbilicum Graeciae incolunt Aetoli 35,18.

Umbo 9,41. 30,34.

Umbri, populi 5,35. 9,37. agropulsi a Boiis 5,35. eorum exercitus funditur 9,39. deficient 41. se oppugnatos Romam iactant, *ibid.* adoriuntur Romanos, vincuntur et defectionis auctores deduntur, *ibid.* instaurant bellum, iuncti cum Etruscis, Samnitibus, Gallis 10,21. *cf.* et 27.

Umbria 10,1. 22,9. 27,43. Umbriae pars plaga Materina 9,41. tribus Sapia 31,2.

Voconius (Q.) *Saxa*, tribunus pl. legem fert de hereditatibus mulierum 41,34.

Vocontii, Gallorum populi, 21,31.

Volae, urbs Aequorum 4,49. eadem, quae *Bolae* 6,2.

Volani, et cum iis bellum 4,49.

Volanus ager 4,51.

Volaterrae. ad *Volaterras* cum Etruscis incerta victoria pugnatum 10,12.

Volaterrani interamenta navium et frumentum pollicentur *Scipioni* 28,45.

Volcae 21,26.

Volcentes, ab *Hannibale* deficiunt ad Romanos 27,15.

Volerones ab *Ap. Claudio* tribuni plebis vocati 2,58.

Volones, i. e. servi in militiam conscripti 22,57. 23,32. 24,11. libertatem tacitis votis exposcunt 24,14. iis libertatem promittit *Ti. Gracchus*, referentibus capita hostium, *ibid.* capita hostium absciunt, quae abicere iubentur 15. iis datur libertas 16. segiores ex iis notantur, *ibid.* Beneventi in publico pileati epulantur omnes, *ibid.* simulacrum celebrati eius diei *Gracchus* Romae pingi iubet in aede Libertatis, *ibid.* *vid.* et 25,20 et 22. volones in undevicesimam et vicesimam legiones scripti 27,38. *cf.* et 28,46.

Volsci petuntur bello a *Tarquinio Superbo* 1,53. in *Volscos* missi ad frumentum comparandum 2,9. *Volsci* comparant auxilia, quae mittant Latinis 22. obsides dant trecentos principum liberos, *ibid.* occultum parant bellum, *ibid.* veniunt ad oppugnandam urbem 24. vincuntur 25. *Volsci* Romanis bellum inferunt 30. vincuntur, *ibid.* iis *Veliternus* ager ademptus 31. *Volsci* *Antiates* victi 33. ad ludos

magnos magna *Volscorum* vis Romam venit 37. exacti urbe, *ibid.* concitati ab *Att. Tullo*, deficiunt a Romanis 38 et 39. retro abducuntur a *Coriolano* 40. redeunt in agrum rom. *ib.* rebellant 42. castra ponunt in latino agro, sed vincuntur, et nullum genus calamitatis contumeliaeque non editum in *Volscos* 53. iis induciae in annos quadraginta datae 54. *Volsci* instaurant bellum 58. vincunt Romanos 59. oppugnant castra Romanorum 64. vincuntur 65. praedantur agros *Hernicorum* 3,6. pergunt in agros rom. sed caeduntur magno numero, et nomen eorum prope deletur 7 et 8. *Volsci* et *Aequi* bellum instaurant 10. vincuntur 22 *cf.* et 60. obsident *Ardeam* 4,9. a Romanis obsidentur, *ibid.* victi, dedito duce sub iugum mittuntur 10. cum *Aequis* denuo Romanis bellum inferunt 26. oppugnant castra consulis 27. castra *Volscorum* capiuntur 29. captivi, praeter senatores, venundantur, *ibid.* denuo bellum inferunt Romanis 37,55 et 56. vincuntur 57. capiunt *Verruginem* oppid. 58. eorum agros depopulantur *Romani* 59. vincuntur *Volsci* 61. praesidium obsident ad *Anxur* 5,16. pacem impetrant 23. iterum capiunt arma adversus Romanos 6,2. eorum castra capit *Camillus*, *ibid.* ad deditionem subiguntur, *ibid.* renovato bello, vincuntur 6-8. rebellant 11. unde *Volscis* et *Aequis* toties victis suffecerint milites 12. vincuntur 13. *Praenestinis* coniuncti, expugnant *Satricum* 22. vincuntur 23 et 24. populantur agrum romanum 31. eorum agri devastantur a Romanis, *ibid.* funduntur 32. vin-

- cuntur 7,27. eorum exercitus consedit ad Satricum 8,1. cum Volscis dubio Marte pugnatum *ibid.* fugiunt nocte, *ibid.* Volsci Antiates 2,33. Ecetrani 2,25.
- Volscus* ager 10,1
- Volsciani*, Hispaniae populi 21,19. eos contra Poenos sollicitant legati romani, *ibid.* eorum ecelebre per Hispaniam ad legatos romanos responsum, *ibid.*
- Volscius* (M.) Fictor, qui tribunus pl. fuerat, testis in Caesonem Quinctium exsistit 3,13. ei diem dicunt A. Cornelius et Q. Servilius, quaestores, quod falsum pro testimonio dixisset 24. damnatus et in exilium exire iussus 29.
- Volsinienses*, vel *Volsinii*, gens etrusca, incursant agros romanos 5,31. vincuntur 32. iis induciae in viginti annos datae, *ibid.* apud Volsinios elavi fuere indiees annorum, fixi in templo Nortiae, etruscae Deae 7,3. Volsiniensium aliquot castella vi capit P. Decius, cos. 9,41. eorum ager vastatur ab L. Postumio, consule 10,37.
- Volsinii*, urbs, 10,37. 27,23.
- Voltumnae* fanum 4,23. 5,17. ad Voltumnae fanum concilium omni Etruriae indictum 4,23,25. 61 et 5,17. fit ibi coniratio adversus Romanos 6,2.
- Volumnia*, uxor Coriolani 2,40.
- Volumnius* (L.), cos. cum Sallentinis prospere bellum gerit 9,42. iterum cos. 10,15. in Samnium profectus, relinquit provinciam, ut Ap. Claudio collegae opem ferat 18. et, post aliquam adversus eum altercationem, egregiam cum eo victoriam reportat, *ibid.* et 19. redit in Samnium, et opprimit Samnites praedatores Campaniae 20. prudentia eius et moderatio in comitiis consularibus 20 et 21. ex senatusconsulto et plebiscito ei prorogatum in annum imperium 22. in Samnio feliciter res gerit 30 et 31. eius uxor Virginia. *vide* Virginia.
- Volumnius* (P.) creatur eos. 3,10. legatus ab Aequorum duce Graccho Cloelio spernitur 25.
- Voluntaria* collatio senatorum ad levandam aerarii inopiam 26,36. *cf.* et 5,60. voluntariam militiam professis inbentur aera procedere 5,7. voluntarii milites 5,16. 27,46. 28,45. 29,1. 37,4.
- Volustana*, iugum Cambuniorum montium vocant 44,2.
- Vorago* in foro rom. nequit coniectu terrae expleri 7,6. Curtius se devovet, et, equo insidens, armatus se in specum immittit, *ibid.*
- Vortumnus*, Deus 44,16.
- Vota* quinquennalia 27,33. 30,27. 31,9. decennalia 42,28. vota nuncupant consules in Capitolio, antequam in provincias proficiantur 41,32. 42,49. vota valedudinis populi causa 42,2. voti, quo consul ludos magnos Iovi vovet, formula 36,2. votum praeeunte pontifice factum 4,27. votum incertae pecuniae an possit suscipi 31,9. ad votum, inconstituto senatu conceptum, pecunia de publico negatur 36,36.
- Vox* noctu audita humana elarior de adventu Gallorum 5,32. audita ex delubro Proserpinae Loris 29,18.
- Urbium* primordia, miscendo humana divinis, augustiora facta. *Praef.* urbium veteres conditores natam sibi e terra prolem ementiebantur 1,8. urbes dirutae, ne venirent in hostium potestatem 31,28. urbes captae diripi solent, non deditae 37,32. urbes orbis terrarum maximae

- Roma et Carthago 38,50. uribus parcebant veteres Macedones, quo haberent imperium opulentius 32,33.
- Urbicua*, opp. Hispaniae capitur a Q. Fulvio Flacco 40,16.
- Urbis* clivus 1,48.
- Urinatores* 44,10.
- Urites*, Italiae populus 42,48.
- Ursi* et elephantum in ludis circensibus 44,18.
- Uscana*, oppidum 43,19,20,21 et 23. ab Uscanensibus caeditur Ap. Claudius 12.
- Utens*, fluvius 5,35.
- Utica*. eo T. Otacilius cum classe traiecit 25,31. alia in uticensem agrum exscensio 27,5. circa ipsa moenia Uticae praedas agunt Romani 28,4. Uticam mittit classem Scipio 29,28. Uticam frustra oppugnat Scipio 35. rursus obsidet 30,3,5 et 8. classem Scipionis ad Uticam invadunt Carthaginenses 9 et 10.
- Utrarii* 44,33.
- Vulcanus* 1,37. 8,10. ei sacrata arma et spolia hostium succenduntur 1,37. 30,6. 41,16. eius area 9,46. 39,46. 40,19. aedes in campo 24,10. insulae 21,49 et 51. in lectisternio pulvinar Vulcano et Vestae 22,10.
- Vulsinienses* vid. *Volsinienses*.
- Vultures* sex, augurium Remo, duodecim Romulo 1,6.
- Vulturii* et canes intacta relinquunt cadavera absumtorum pestilentia hominum boumque 41,27.
- Vulturnus*, urbs Etruscorum, capitur a Samnitibus dolo, et Capua appellatur 4,37.
- Vulturnus*, fluvius 8,11. 10,20 et 31. 22,14 et 15. 23,14,19 et 36. 32,29. ad Vulturni ostium castellum communium, ubi postea urbs fuit 25,20 et 22. Vulturnum colonia deducta 34,45. cf. etiam 36,37.
- Vulturnus* ventus 22,43. prospectum in proelio cum Hannibale, multo pulvere in ora volvendo, adimit Romanis 46.
- Uxor* corruptae ira maritum stimulat, ut alienigenas in regionem inducat, sui ulciscendi causa 5,33. uxores suas liberosque caedunt viri, ne veniant in manus hostium 28,23.

X

- Xantippo*, lacedaemonio, insidias pro beneficio reddunt Poeni 28,43.
- Xenarchus*, praetor Achaeorum, quaerit privatae gratiae aditum apud Perseum 41,28.
- Xenocides*, chalcidensis princeps, amicus Romanis 35,38,50 et 51.
- Xenophanes*, princeps legationis a Philippo missae ad Hannibalem, in praesidia romana incidit 23,33. astu elapsus, foedus facit cum Hannibale, ibid. rursum captus a Romanis, ad consulem, ac deinde Romam deportatur 34 et 38.
- Xenophon*, achaeus 32,32.
- Xychus*, ordinem facinoris, quo Demetrius circumventus fuerat, aperit Philippo 40,55.
- Xyline Come* 38,15.
- Xyniae*, oppidum 32,13. 33,3. 39,29.

Z

- Zacynthus*, insula propinqua Aetoliae 21,7. 26,24. eam capit Laevinus, ib. cum Philippi fuisset, mox Amyndri ac deinde Achaeorum, ab Achaeis eam repetit T. Quinctius, et Romanis tradi iubet 36,32.
- Zama*, urbs, quinque dierum iter abest a Carthagine 30,29.

Zama, sive fortasse *Same*, insula 32,16.

Zelasium, promontorium 31,46.

Zeno, princeps Magnetum, vir magnae auctoritatis, T. Quinctium Magnetibus placat 35,31.

Zeno, Sardibus ab Antiocho praefectus 37,44.

Zeno, praefectus Philippi, caeditur ab Athamanibus 38,1. *seq.*

Zephyrium, oppidum 33,20.

Zerynthii Apollinis templum 38,41.

Zeuxidas, Acarnanum praetor 33,16.

Zeuxippus, princeps Boeotorum, romanae societatis, ob hanc causam non creatur boeotarches

33,27. Brachyllam boeotarchen tollendum curat 28. accusatur caedis, fugit Tanagram, deinde Athenas, *ibid.*

Zeuxis, praefectus Antiochi, praest mediae aciei in pugna adversus Rom. 37,41. legatus mittitur ad Scipionem 45. eius oratio de pace, *ibid.*

Zoippus, gener Hieronis, tutor Hieronymi 24,4 et 5. legatus ad regem Ptolemaeum, voluntarium sibi consciscit exsilium 26. eius uxor Heraclea et filiae a Syracusanis interficiuntur, *ib.*

Ziboea, devictus a Nicomede 38,16.

FASTI CONSULARES URBIS ROMAE

CUM LOCORUM NOTATIONE AD QUOS REFERUNTUR

IN T. LIVII HISTORIA.

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
REGES.					
1	751	7,2	Romulus.	I	7
38	714	16,3	<i>Interregnum.</i>		17
39	713	16,3	Numa Pompilius.		18
82	670	27,3	Tullus Hostilius.		28
114	638	35,3	Ancus Martius.		32
138	614	41,3	Tarquinius Priscus.		35
176	576	51,1	Servius Tullius.		41
220	532	62,1	Tarquinius Superbus.		49
CONSULES.					
245	507	68,2	L. Iunius Brutus, L. Tarquinius Collatinus, P. Valerius Publicola, Sp. Lucretius Tricipitinus, M. Horatius Pulvillus.	II	1
246	506	68,3	P. Valerius Publicola II, T. Lucretius Tricipitinus.		8
247	505	68,4	P. Valerius Publicola III, M. Horatius Pulvillus II.		15
248	504	69,1	Sp. Lartius Flavius, T. Herminius Aquilinus.		
249	503	69,2	M. Valerius, P. Postumius Tubertus.		16
250	502	69,3	P. Valerius Publicola IV, T. Lucretius Tricipitinus II.		
251	501	69,4	Postumius Tubertus II, Agrippa Menenius Lanatus.		
252	500	70,1	Opiter Virginii Tricostus, Sp. Cassius Viscellinus.		17
253	499	70,2	Postumus Cominius Auruncus, T. Lartius Flavius.		18
254	498	70,3	Ser. Sulpicius Camerinus, M. Tullius Longus.		19
255	497	70,4	T. Aebutius Elva, C. Vetusius, Geminus.		
256	496	71,1	Q. Claelius Sículus,		

URBIS ROMÆ

581

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			T. Lartius Flavus II,		21
257	495	71,2	A. Sempronius Atratinus, M. Minucius Augurinus.		
258	494	71,3	A. Postumius Albus Regilleusis, T. Virginus Tricostus.	II	21
259	493	71,4	Ap. Claudius Sabinus Regillensis, P. Servilius Priscus.		
260	492	72,1	A. Virginius Tricost. Coelimont., T. Velusius Geminus Cicurinus.		28
261	491	72,2	Sp. Cassius Viscellinus II, Postumus Cominius Auruncus II.		33
262	490	72,3	T. Gegaius Macerinus, P. Minucius Augurinus.		34
263	489	72,4	M. Minucius Augurinus II, A. Sempronius Atratinus II.		
264	488	73,1	Q. Sulpicius Camerinus, Sp. Lartius Flavus.		
265	487	73,2	C. Iulius Iulus, P. Pinarius Rufus Mamercinus.		
266	486	73,3	Sp. Nautius Rutilus, Sex. Furius Fusus.		39
267	485	73,4	T. Sicius Sabinus, C. Aquillius Tuscus.		40
268	484	74,1	Sp. Cassius Viscellinus III, Procul. Virgin. Tricost. Rutilus.		41
269	483	74,2	Ser. Cornelius Malugin. Cossus, Q. Fabius Vibulanus.		
270	482	74,3	L. Aemilius Mamercinus, C. Fabius Vibulanus.		42
271	481	74,4	M. Fabius Vibulanus, L. Valerius Publicola Potitus.		
272	480	75,1	Q. Fabius Vibulanus II, C. Iulius Iulus II.		43
273	479	75,2	C. Fabius Vibulanus II, Sp. Furius Fusus.		
274	478	75,3	M. Fabius Vibulanus II, Ca. Manlius Cincinatus.		
275	477	75,4	C. Fabius Vibulanus III, T. Virginius Tricostus Rutilus.		48
276	476	76,1	L. Aemilius Mamercinus II, C. Servilius Structus Ahala, C. Cornel. Lentulus Esquilinus.		49
277	475	76,2	C. Horatius Pulvillus, T. Menenius Lanatus.		51
278	474	76,3	A. Virginius Tricostus Rutilus, Sp. Servilius Structus.		
279	473	76,4	C. Nautius Rutilus, P. Valerius Publicola.		52
280	472	77,1	L. Furius Medullinus Fusus, A. Manlius Vulso.		54
281	471	77,2	L. Aemilius Mamercinus III,		

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			Vopiscus Iulius Iulus aut Opiter Virginius.		
282	470	77,3	L. Pinarius Rufus Mamercinus, P. Furius Fusus.	II	56
283	469	77,4	Ap. Claudius Sabinus Regillensis, T. Quintius Barbatu Capitolinus.		
284	468	78,1	L. Valerius Publicola Potitus II, T. Aemilius Mamercinus.		
285	467	78,2	T. Numicius Priscus, A. Virginius Tricostus Coelimont.		63
286	466	78,3	T. Quintius Barbatu Capitol. II, Q. Servilius Priscus.		64
287	465	78,4	T. Aemilius Mamercinus II, Q. Fabius Vibulanus.	III	1
288	464	79,1	Sp. Postumius Albus Regillensis, Q. Servilius Priscus II.		2
289	463	79,2	Q. Fabius Vibulanus II, T. Quintius Barbatu Capitol. III.		
290	462	79,3	A. Postumius Albus Regillensis, Sp. Furius Medullinus Fusus.		4
291	461	79,4	L. Aebutius Elva, P. Servilius Priscus.		6
292	460	80,1	L. Lucretius Tricipitinus, T. Veturius Geminus Cicurinus.		
293	459	80,2	P. Voluminus Aemilius Gallus Ser. Sulpicius Camerinus.		8
294	458	80,3	C. Claudius Sabinus Regillensis, P. Valerius Publicola II et L. Quintius Cincinnatus.		10
295	457	80,4	Q. Fabius Vibulanus III, L. Cornelius Maluginensis Cossus.		19
296	456	81,1	L. Minucius Augurinus, C. Nautius Rutilus, Q. Fabius Vibulanus.	25-29	22
297	455	81,2	Q. Minucius Augurinus, C. Horatius Pulvillus II.		
298	454	81,3	M. Valerius Maximus, Sp. Virginius Tricost. Coelimont.		30
299	453	81,4	T. Romilius Rocus Vaticanus, C. Veturius Cicurinus.		31
300	452	82,1	Sp. Tarp. Montan. Capitolinus, A. Aterius Fontinalis.		
301	451	82,2	Sex. Quintilius Varus, P. Curiatius Tergeminus, Sp. Furius Fusus.		32
302	450	82,3	C. Menenius Lanatus, P. Sestius Capitolinus.	32-33	
303	449	82,4	<i>Decemviri consulari potestate</i>		33
304	448	83,1	<i>id.</i>		35
305	447	83,2	<i>id.</i>		
			Cons.: L. Val. Public. Potitus,		

			URBIS ROMÆ		583
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus		Lib. Cap.
			M. Horatius Barbat.	III	35-38
306	446	83,3	Lar. Herminius Aquilinus, T. Virginus Tricost. Coelimon.		65
307	445	83,4	M. Geganus Macerinus, C. Iulius Iulus.		
308	444	84,1	T. Quintus Barbat. Capitol. IV, Agrippa Furius Fusus.		66
309	443	84,2	M. Genucius Augurinus, C. Curtius Philo.	IV	1
310	442	84,3	<i>Trib. milit. cons. pot.</i> : A. Sempron. Atratinus.		
			L. Atilius Longus, T. Caecilius Siculus; <i>Cons.</i> : L. Papirius Mugillanus, L. Sempronius Atratinus.		7
311	441	84,4	M. Geganus Macerinus II, T. Quintus Barbat. Capitol. V.		
312	440	85,1	M. Fabius Vibulanus, Postumius Aebut. Elva Cornicen.		8
313	439	85,2	C. Furius Pacilus, M. Papirius Crassus.		11
314	438	85,3	Proculus Geganus Macerinus, M. Menenius Lanatus.		12
315	437	85,4	T. Quintus Barbat. Capitol. VI, Agrippa Menenius Lanatus.		
316	436	86,1	3 <i>trib. milit. cons. pot.</i>		13
317	435	86,2	M. Geganus Macerinus III, L. Sergius Fidenas.		16
318	434	86,3	M. Cornelius Maluginensis, L. Papirius Crassus.		21
319	433	86,4	C. Iulius Iulus II, L. Virginus Tricostus.		
320	432	87,1	C. Iulius Iulus III, L. Virginus Tricostus II.		23
321	431	87,2	3 <i>trib. milit. cons. pot.</i>		25
322	430	87,3	<i>id.</i>		
323	429	87,4	T. Quintus Pennus Cincinnat., C. Iulius Mento.		26
324	428	88,1	L. Papirius Crassus, L. Iulus Iulus.		30
325	427	88,2	L. Sergius Fidenas II, Hostius Lucretius Tricipitinus.		
326	426	88,3	A. Cornelius Cossus, T. Quint. Pennus Cincinnat. II.		
327	425	88,4	C. Servilius Structus Ahala, L. Papirius Mugillanus II.		
328	424	89,1	4. <i>trib. milit. cons. pot.</i>		31
329	423	89,2	<i>id.</i>		35
330	422	89,3	<i>id.</i>		
331	421	89,4	C. Sempronius Atratinus, Q. Fabius Vibulanus.		37

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
332	420	90,1	3. trib. milit. cons. pot.		
333	419	90,2	Num. Fabius Vibulanus, T. Quintius Barbatius Capitolinus.		43
334	418	90,3	Interrex.		
335	417	90,4	4 trib. milit. cons. pot		44
336	416	91,1	3 id.	IV	45
337	415	91,2	id.		
338	414	91,3	4 id.		47
339	413	91,4	3 id.		
340	412	92,1	4 id.		
341	411	92,2	id.		49
342	410	92,3	A. Cornelius Cossus, L. Furius Medullinus.		51
343	409	92,4	Q. Fabius Ambustus, C. Furius Pacilus.		52
344	408	93,1	M. Papirius Atratinus, C. Nautius Rutilus.		
345	407	93,2	M. Aemilius Mamercinus, C. Valerius Potitus.		53
346	406	93,3	Cn. Cornelius Cossus, L. Furius Medullinus II.		54
347	405	93,4	3 trib. milit. cons. pot.		56
348	404	94,1	4 id.		57
349	403	94,2	id.		58
350	402	94,3	6 id.		61
351	401	94,4	id.		
352	400	95,1	8 id.	V	1
353	399	95,2	6 id.		8
354	398	95,3	id.		10
355	397	95,4	id.		12
356	396	96,1	id.		13
357	395	96,2	id.		14
358	394	96,3	id.		16
359	393	96,4	id.		18
360	392	97,1	id.		24
361	391	97,2	id.		26
362	390	97,3	L. Lucretius Flavius, Ser. Sulpicius Camerinus.		29
363	389	97,4	L. Valerius Potitus, M. Manlius Capitolinus.		31
364	388	98,1	6 trib. milit. cons. pot. id.		32 36
365	387	98,2	M. Furius Camillus, dictator, L. Valerius, mag. equit.		
366	386	98,3	Camillus, dictator.	VI	1
367	385	98,4	6 trib. milit. cons. pot.		
368	384	99,1	id.		4
369	383	99,2	id.		5
370	382	99,3	id.		6
371	381	99,4	id.		11
372	380	100,1	id.		18

			URBIS ROMÆ		585
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus		Lib. Cap.
373	379	100,2	6 trib. milit. cos. pot.	VI	21
374	378	100,3	id.		22
375	377	100,4	id.		
376	376	101,1	id.		27
377	375	101,2	id.		30
378	374	101,3	id.		31
379	373	101,4	id.		32
380	372	102,1	L. Sext. Sextin. Lateran. et C. Licin. Calv. Stolo, trib. plebis in annos quinque		35
385	367	103,2	6 trib. milit. cons. pot.		36
386	366	103,3	id.		
387	365	103,4	id.		38
388	364	104,1	id.		42
389	363	104,2	L. Sextius Sextinus Lateranus, L. Aemilius Mamercinus.	VII	1
390	362	104,3	L. Genucius Aventinensis, Q. Servilius Ahala.		
391	361	104,4	C. Sulpicius Peticus, C. Licinius Calvus Stolo.		2
392	360	105,1	Cn. Genucius Aventinensis, L. Aemilius Mamercinus II.		3
393	359	105,2	Q. Servilius Ahala II, L. Genucius Aventinensis II.		4
394	358	105,3	C. Sulpicius Peticus II, C. Licinius Calvus Stolo II.		9
395	357	105,4	C. Poetel. Libo Visol. (Balbus), M. Fabius Ambustus.		11
396	356	106,1	M. Popillius Laenas, Cn. Manlius Capitol. Imperios.		12
397	355	106,2	Cn. Fabius Ambustus, C. Plautius Proculus.		
398	354	106,3	C. Marcius Rutilus, Cn. Manlius Capitol. Imperios. II.		16
399	353	106,4	M. Fabius Ambustus II, M. Popillius Laenas II.		17
400	352	107,1	C. Sulpicius Peticus III, M. Valerius Publicola.		18
401	351	107,2	M. Fabius Ambustus III, T. Quintius Pennus. Capitolinus.		
402	350	107,3	C. Sulpicius Peticus IV, M. Valerius Publicola II.		19
403	349	107,4	P. Valerius Publicola, C. Marcius Rutilus II.		21
404	348	108,1	C. Sulpicius Peticus V, T. Quintius Cincinnat. Capitol.		22
405	347	108,2	M. Popillius Laenas III, L. Cornelius Scipio.		23
406	346	108,3	L. Furius Camillus, Ap. Claudius Crassus.		24, 25
407	345	108,4	M. Valerius Corvus,		

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			M. Popillius Laenas IV.	VII	26, 27
408	344	109,1	T. Manlius Torquatus Imperios.		
			C. Plautius Hypsaesus.		
409	343	109,2	M. Valerius Corvus II,		
			C. Poetilius Libo Visolus II,		
410	342	109,3	M. Fabius Dorso,		
			Ser. Sulpicius Camerinus.		28
411	341	109,4	C. Marcus Rutilus III,		
			T. Manlius Torquat. Imperios. II.		38
412	340	110,1	M. Valerius Corvus III,		
			A. Cornelius Cossus Arvina.		
413	339	110,2	C. Marcus Rutilus IV,		
			Q. Servilius Ahala III.		38
414	338	110,3	C. Plautius Hypsaesus II,	VIII	1
			L. Aemilius Mamercinus.		
415	337	110,4	T. Manl. Torquat. Imperios. III,		
			P. Decius Mus.		3, 4
416	336	111,1	Ti. Aemilius Mamercinus,		
			Q. Publilius Philo.		12
417	335	111,2	L. Furius Camillus II,		
			C. Maenius.		13
418	334	111,3	C. Sulpicius Longus,		
			P. Aelius Paetus.		15
419	333	111,4	L. Papirius Crassus,		
			C. Duilius.		16
420	332	112,1	M. Valerius Corvus IV,		
			M. Atilius Regulus.		
421	331	112,2	T. Veturius Calvinus,		
			Sp. Postumius Albinus.		
422	330	112,3	L. Papirius Cursor,		
			C. Poetilius Libo Visolus.		
423	329	112,4	A. Cornelius Cossus Arvina II,		
			Cn. Domitius Calvinus.		17
424	328	113,1	M. Claudius Marcellus,		
			C. Valerius Potitus Flaccus.		18
425	327	113,2	L. Papirius Crassus II,		
			L. Plautius Venno.		19
426	326	113,3	L. Aemil. Mamerc. Privernas II,		
			C. Plautius Decianus.		20
427	325	113,4	P. Plautius Proculus,		
			P. Cornelius Scapula.		22
428	324	114,1	L. Cornelius Lentulus,		
			Q. Publilius Philo II.		
429	323	114,2	C. Poetilius Libo Visolus II,		
			L. Papirius Mugillanus.		23
430	322	114,3	L. Furius Camillus III,		
			D. Iunius Brutus Scaeva.		29
431	321	114,4	C. Sulpicius Longus II,		
			Q. Aemilius (Aulius) Cerretanus.		37
432	320	115,1	Q. Fabius Maximus Rullianus,		
			L. Fulvius Curvus.		38

			URBIS ROMAE			387
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus		Lib.	Cap.
433	319	115,2	Ti. Veturius Calvinus II,			
			Sp. Postumius Albinus II.		IX.	1
434	318	115,3	Q. Publilius Philo III,			
			L. Papirius Cursor II.			7
435	317	115,4	L. Papirius Cursor III (Mugill.),			
			Q. Aulius Cerretanus II.			15
436	316	116,1	M. Fostius Flaccinator,			
			L. Plautius Venno.			20
437	315	116,2	D. Iunius Bubulcus Brutus,			
			Q. Aemilius Barbula.			
438	314	116,3	Sp. Nautius Rutilus,			
			M. Popillius Laenas.			21
439	313	116,4	Q. Publilius Philo IV,			
			L. Papirius Cursor IV.			22
440	312	117,1	M. Poetilius Libo,			
			C. Sulpicius Longus III.			24
441	311	117,2	L. Papirius Cursor V,			
			C. Iunius Bubulcus Brutus II.			28
442	310	117,3	M. Valerius Maximus,			
			P. Decius Mus.			
443	309	117,4	C. Iunius Bubulcus Brutus III,			
			Q. Aemilius Barbula II.			30
444	308	118,1	Q. Fabius Maxim. Rullianus II,			
			C. Marcius Rutilus.			33
445	307	118,2	Q. Fabius Maxim. Rullianus III,			
			P. Decius Mus II.			41
446	306	118,3	Ap. Claudius Caecus,			
			L. Volturnius Flamma Violentis.			42
447	305	118,4	P. Cornelius Arvina,			
			Q. Marcius Tremulus.			
448	304	119,1	L. Postumius Megellus,			
			Ti. Minucius Augurinus et			
			M. Fulvius Curvus Paetinus.			44
449	303	119,2	P. Sulpicius Saverrio,			
			P. Sempronius Sophus.			45
450	302	119,3	L. Genucius Aventinensis,			
			Ser. Cornelius Lentulus.	X		1
451	301	119,4	M. Livius Denter,			
			M. Aemilius Paullus.			
452	300	120,1	M. Valerius Corvus V,			
			Q. Apuleius Pansa.			6
453	299	120,2	M. Fulvius Paetinus,			
			T. Manlius Torquatus et			
			M. Valerius Corvus VI.			9
454	298	120,3	L. Cornelius Scipio,			
			Cn. Fulvius Centumalus.			11
455	297	120,4	Q. Fabius Maxim. Rullianus IV,			
			P. Decius Mus III.			13
456	296	121,1	L. Volturn. Flamma Violent. II,			
			Ap. Claudius Caecus II.			16
457	295	121,2	Q. Fabius Max. Rullianus V,			

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			P. Decius Mus IV.	X	22
458	294	121,3	I. Postumius Megellus II, M. Atilius Regulus.		32
459	293	121,4	L. Papirius Cursor, Sp. Curvilius Maximus.		38
460	292	122,1	Q. Fabius Maximus Gurgēs, D. Iunius Brutus Scaeva.		47
461	291	122,2	L. Postumius Megellus III, C. Iunius Bubulcus.		
462	290	122,3	P. Cornelius Rufinus, M. Curius Dentatus.	XI	
463	289	122,4	M. Valerius Corvinus VI, Q. Caedicius Noctua.		
464	288	123,1	Q. Marcius Tremulus II, P. Cornelius Arvina II.		
465	287	123,2	M. Claudius Marcellus, C. Nautius Rutilus.		
466	286	123,3	M. Valerius Potitus, C. Aelius Paetus.		
467	285	123,4	C. Claudius Canina, M. Aemilius Lepidus.		
468	284	124,1	C. Servilius Tucca, L. Caecilius Metellus.		
469	283	124,2	P. Cornelius Dolabella, Cn. Domitius Calvinus.		
470	282	124,3	C. Fabricius Luscinius, Q. Aemilius Papus.		
471	281	124,4	L. Aemilius Barbula, Q. Marcius Philippus.		
472	280	125,1	P. Valerius Laevinus, Ti. Coruncanus.	XIII	
473	279	125,2	P. Sulpicius Saverrio II, P. Decius Mus.		
474	278	125,3	C. Fabricius Luscinius II, Q. Aemilius Papus II.		
475	277	125,4	P. Cornelius Rufinus II, C. Iunius Brutus Bubulcus II.		
476	276	126,1	Q. Fabius Maximus Gurgēs II, C. Genucius Clepsina.		
477	275	126,2	M. Curius Dentatus II, L. Cornelius Lentulus Claudinus.		
478	274	126,3	M. Curius Dentatus III, Ser. Cornelius Merenda.		
479	273	126,4	C. Fabius Dorso Licinus, C. Claudius Canina II.		
480	272	127,1	L. Papirius Cursor II, Sp. Carvilius Maximus II.		
481	271	127,2	C. Quintius Claudus, L. Genucius Clepsina.		
482	270	127,3	C. Genucius Clepsina II, Cn. Cornelius Blasio.		

U. C.	A. C.	Olymp.		Lib.
483	269	127,4	Q. Ogulnius Gallus, C. Fabius Pictor.	Cap.
484	268	128,1	Ap. Claudius Crassus, P. Sempronius Sophus.	
485	267	128,2	M. Atilius Regulus, L. Iulius Libo.	
486	266	128,3	M. Fabius Pictor, D. Iunius Pera.	
487	265	128,4	Q. Fabius Maximus Gurges III, L. Mamilius Vitulus.	
488	264	129,1	Ap. Claudius Caudex, M. Fulvius Flaccus.	
489	263	129,2	M. Valerius Maximus Messala; M. Otacilius Crassus.	
490	262	129,3	L. Postumius Megellus, Q. Mamilius Vitulus.	
491	261	129,4	L. Valerius Flaccus, T. Otacilius Crassus.	
492	260	130,1	Cn. Cornelius Scipio Asina, C. Duilius.	XVII
493	259	130,2	L. Cornelius Scipio, C. Aquillius Florus.	
494	258	130,3	C. Atilius Calatinus, Q. Sulpicius Paterculus.	
495	257	130,4	C. Atilius Regulus Serranus, Cn. Cornelius Blasio II.	
496	256	131,1	L. Maenius Vulso Longus, Q. Caedicius, et M. Atilius Re- gulus II.	
497	255	131,2	Ser. Fulvius Paetinus Nobilior, M. Aemilius Paullus.	
498	254	131,3	Cn. Cornelius Scipio Asina II, A. Atilius Calatinus II.	
499	253	131,4	Cn. Servilius Caepio, C. Sempronius Blaesus.	
500	252	132,1	C. Aurelius Cotta, P. Servilius Geminus.	
501	251	132,2	L. Coecilius Metellus, C. Furius Pacilus.	
502	250	132,3	C. Atilius Regulus, L. Maenius Vulso Longus II.	
503	249	132,4	P. Claudius Pulcher, L. Iunius Pullus.	XIX
504	248	133,1	C. Aurelius Cotta II, P. Servilius Geminus II.	
505	247	133,2	L. Caecilius Metellus II, M. Fabius Buteo.	
506	246	133,3	M. Otacilius Crassus II, M. Fabius Licinus.	
507	245	133,4	M. Fabius Buteo II, C. Atilius Balbus.	

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
508	244	134,1	A. Manlius Torquatus Atticus C. Sempronius Blaesus II.	XIX	
509	243	134,2	C. Fundanius Fundulus, C. Sulpicius Gallus.		
510	242	134,3	C. Lutatius Catulus, A. Postumius Albinus.		
511	241	134,4	A. Maenius Torquatus Atticus II, Q. Lutatius Cerco.		
512	240	135,1	C. Claudius Centho, M. Sempronius Tuditanus.		
513	239	135,2	C. Mamilius Turinus, Q. Valerius Falto.		
514	238	135,3	Ti. Sempronius Gracchus, P. Valerius Falto.		
515	237	135,4	L. Cornelius Lentulus Claudinus, Q. Fulvius Flaccus.		
516	236	136,1	P. Cornelius Lentulus Claudinus, C. Licinius Varus.		
517	235	136,2	T. Manlius Torquatus, C. Atilius Balbus II.		
518	234	136,3	L. Postumius Albinus, Sp. Carvilius Maximus.		
519	233	136,4	Q. Fabius Maximus Verrucosus, M. Pomponius Matho.		
520	232	137,1	M. Aemilius Lepidus, M. Publicius Malleolus.		
521	231	137,2	M. Pomponius Matho II, C. Papirius Maso.		
522	230	137,3	M. Aemilius Barbula, M. Iunius Pera.		
523	229	137,4	L. Postumius Albinus II, Cn. Fulvius Centumalus.		
524	228	138,1	Sp. Carvilius Maximus II, Q. Fab. Maximus Verrucosus II.		
525	227	138,2	P. Valerius Flaccus, M. Atilius Regulus.		
526	226	138,3	M. Valerius Messala, L. Apustius Fullo.		
527	225	138,4	L. Aemilius Papus, C. Atilius Regulus.		
528	224	139,1	T. Manlius Torquatus II, Q. Fulvius Flaccus II.		
529	223	139,2	C. Flaminius Nepos, P. Furius Philus.		
530	222	139,3	M. Claudius Marcellus, Cn. Cornelius Scipio Calvus.	XX	
531	221	139,4	P. Cornelius Scipio Asina, M. Minucius Rufus.		
532	220	140,1	L. Veturius Philo et C. Lutat. Catulus, <i>quibus deinde suffecti M. Aemil. Lepid. II, et M. Val. Laevin.</i>		

URBIS ROMAE

591

Summi Magistratus

U. C.	A. C.	Olymp.		Lib.	Cap.
533	219	140,2	M. Livius Salinator, L. Aemilius Paullus.		
534	218	140,3	P. Cornelius Scipio, Ti. Sempronius Longus.	XXI	6
535	217	140,4	Cn. Servilius Geminus, C. Flaminius Nepos II, <i>et</i> M. Atilius Regulus II.		57
536	216	141,1	C. Terentius Varro, L. Aemilius Paullus II.	XXII	35
537	215	141,2	Ti. Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus III, M. Clandius Marcellus II, Q. Fabius Max. Verrucosus Cunctator III.	XXIII	24
538	214	141,3	Q. Fab. Max. Verruc. Cunct. IV, M. Claudius Marcellus III.	XXIV	9
539	213	141,4	Q. Fabius Maximus, Ti. Sempronius Gracchus II.		43
540	212	142,1	Q. Fulvius Flaccus III, Ap. Claudius Pulcher.	XXV	2
541	211	142,2	Cn. Fulvius Centumalus II, P. Sulpicius Galba Maximus.	XXVI	1
542	210	142,3	M. Claudius Marcellus IV, M. Valerius Laevinus II.		22
543	209	142,4	Q. Fulvius Flaccus IV, Q. Fab. Max. Verruc. Cunct. V.	XXVII	6
544	208	143,1	M. Claudius Marcellus V, T. Quintius Crispinus.		21
545	207	143,2	C. Clandius Nero, M. Livius Salinator II.		34
546	206	143,3	L. Veturius Philo, Q. Caecilius Metellus.	XXVIII	10
547	205	143,4	P. Cornelius Scipio, P. Licinius Crassus Dives.		38
548	204	144,1	M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius Tuditanus.	XXIX	11
549	203	144,2	Cn. Servilius Caepio, C. Servilius Geminus.	XXX	1
550	202	144,3	M. Servilius Pulex Geminus, Ti. Claudius Nero.		26
551	201	144,4	Cn. Cornelius Lentulus, P. Aelius Paetus.		40
552	200	145,1	P. Sulpicius Galba Maximus II, C. Aurelius Cotta.	XXXI	4
553	199	145,2	L. Cornelius Lentulus, P. Villius Tappulus.		49
554	198	145,3	Sex. Aelius Paetus Catus, T. Quintius Flamininus.	XXXII	7
555	197	145,4	C. Cornelius Cethegus, Q. Minucius Rufus.		27
556	196	146,1	L. Furius Purpureo,		

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			M. Claudius Marcellus.	XXXIII	24
557	195	146,2	L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato.		42
558	194	146,3	P. Cornelius Scipio Africanus II, Ti. Sempronius Longus.	XXXIV	42,51
559	193	146,4	L. Cornelius Merula, Q. Minucius Thermus.		54
560	192	147,1	L. Quintius Flamininus, Cn. Domitius Ahenobarbus.	XXXV	10
561	191	147,2	P. Cornelius Scipio Nasica, M. Acilius Glabrio.		24
562	190	147,3	L. Cornelius Scipio Asiaticus, C. Laelius.	XXXVII	1
563	189	147,4	M. Fulvius Servius Nobilior, Cn. Manlius Vulso.		47
564	188	148,1	M. Valerius Messalla, C. Livius Salinator.	XXXVIII	35
565	187	148,2	M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius.		42
566	186	148,3	Sp. Postumius Albinus, Q. Marcius Philippus.	XXXIX	6
567	185	148,4	Ap. Claudius Pulcher, M. Sempronius Tuditanus.		23
568	184	149,1	C. Claudius Pulcher, L. Porcius Licinus.		32
569	183	149,2	M. Claudius Marcellus, Q. Fabius Labeo		45
570	182	149,3	C. Baebius Tamphilus, L. Aemilius Paullus.		56
571	181	149,4	P. Cornelius Cethegus, M. Baebius Tamphilus.	XL	18
572	180	150,1	A. Postumius Albinus (Luscus), C. Calpurnius Piso et Q. Fulvius Flaccus.		35
573	179	150,2	L. Manlius Acidinus Flavianus, Q. Fulvius Flaccus.		43
574	178	150,3	M. Iunius Brutus, A. Manlius Vulso.		59
575	177	150,4	C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus.	XL I	8
576	176	151,1	Cn. Cornelius Scipio Hispallus, Q. Petillius Spurius et C. Vale- rius-Laevinus.		14
577	175	151,2	P. Mucius Scaevola, M. Aemilius Lepidus II.		
578	174	151,3	Sp. Postumius Albinus Paullulus, Q. Mucius Scaevola.		21
579	173	151,4	L. Postumius Albinus, M. Popillius Laenas.		28
580	172	152,1	C. Popillius Laenas, P. Aelius Ligur.	XLII	9

			URBIS ROMÆ		593
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
581	171	152,2	P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus.	XLII	28
582	170	152,3	A. Hostilius Mancinus, A. Atilius Serranus.	XLIII	4
583	169	152,4	Q. Marcius Philippus II, Cn. Servilius Cæpio.		11
584	168	153,1	L. Aemilius Paullus II, C. Licinius Crassus.	XLIV	17
585	167	153,2	Q. Aelius Pactus, M. Iunius Penuus.	XLV	16
586	166	153,3	M. Claudius Marcellus, C. Sulpicius Gallus.		44
587	165	153,4	T. Manlius Torquatus, Cn. Octavius.		
588	164	154,1	A. Manlius Torquatus, Q. Cassius Longinus.		
589	163	154,2	Ti. Sempronius Gracchus II, M. Iuventius Thalna.		
590	162	154,3	P. Cor. Scipio Nasica Corculum, C. Marcius Figulus, P. Cornelius Lentulus, Cn. Domitius Ahenobarbus.	XLVII	
591	161	154,4	M. Valerius Messalla, C. Fanius Strabo.		
592	160	155,1	L. Acinius Gallus, M. Cornelius Cethegus.		
593	159	155,2	Cn. Cornelius Dolabella, M. Fulvius Nobilior.		
594	158	155,3	M. Aemilius Lepidus, C. Popillius Laenas II.		
595	157	155,4	Sex. Julius Caesar, L. Aurclius Orestes.		
596	156	156,1	L. Cornelius Lentulus Lupus, C. Marcius Figulus II.		
597	155	156,2	P. Corn. Scip. Nasica Corcul. II, M. Claudius Marcellus II.		
598	154	156,3	Q. Opimius, L. Postumius Albinus et M. Acilius Glabrio.		
599	153	156,4	Q. Fulvius Nobilior, T. Annius Luscus.		
600	152	157,1	M. Claudius Marcellus III, L. Valerius Flaccus.		
601	151	157,2	L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus.	XLVIII	
602	150	157,3	T. Quintius Flamininus, M. Acilius Balbus.		
603	149	157,4	L. Marcius Censorinus, M. Manilius.	XLIX	
604	148	158,1	Sp. Postumius Albinus, L. Calpurnius Piso Caesonius.		

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
605	147	158,2	P. Cornelius Scipio Aemilianus, C. Livius Drusus Mamiliianus.	L. LI	
606	146	158,3	Cn. Cornelius Lentulus, L. Mummius.	LII	
607	145	158,4	Q. Fabius Maximus Aemilianus, L. Hostilius Mancinus.		
608	144	159,1	Ser. Sulpicius Galba, L. Aurelius Cotta.		
609	143	159,2	Ap. Claudius Pulcher, Q. Caecilius Metellus Macedonic.	LIII	
610	142	159,3	L. Caecilius Metellus Calvus, Q. Fabius Maximus Servilianus.		
611	141	159,4	Q. Pompeius Rufus Bithynicus, Cn. Servilius Caepio.	LIV	
612	140	160,1	L. Laelius Sapiens, Q. Servilius Caepio.		
613	139	160,2	Cn. Calpurnius Piso, M. Popillius Laenas.		
614	138	160,3	P. Cornelius Scip. Nasica Serapio, D. Iunius Brutus.	LV	
615	137	160,4	M. Aemilius Lepidus Porcina, C. Hostilius Mancinus.		
616	136	161,1	L. Furius Philus, Sex. Atilius Serranus.		
617	135	161,2	Ser. Fulvius Flaccus, Q. Calpurnius Piso.	LVI	
618	134	161,3	P. Corn. Scipio Aemilianus II, C. Fulvius Flaccus.		
619	133	161,4	P. Mucius Scaevola, L. Calpurnius Piso.		
620	132	162,1	P. Popillius Laenas, P. Rupilius Lupus.	LIX	
621	131	162,2	P. Licin. Crassus Div. Mucian., L. Valerius Flaccus.		
622	130*	162,3	C. Claudius Pulcher, M. Perperna.		
623	129	162,4	C. Sempronius Tuditanus, M. Aquillius.		
624	128	163,1	Cn. Octavius, T. Annius Luscus Rufus.		
625	127	163,2	L. Cassius Longinus Ravilla, L. Cornelius Cinna.		
626	126	163,3	M. Aemilius Lepidus, L. Aurelius Orestes.	LX	
627	125	163,4	M. Plautius Hypsaëus, M. Fulvius Flaccus.		
628	124	164,1	C. Cassius Longinus, C. Sextius Calvinus.		
629	123	164,2	Q. Caecilius Metellus, T. Quintius Flaminius.		
630	122	164,3	Cn. Domitius Ahenobarbus,		

			URBIS ROMÆ		595
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			C. Fannius Strabo.		
631	121	164,4	L. Opimius,		
			Q. Fabius Maximus Allobrogicus.	LXI	
632	120	165,1	P. Manilius,		
			C. Papirius Carbo.		
633	119	165,2	L. Aurelius Cotta,		
			L. Caecilius Metellus.		
634	118	165,3	M. Porcius Cato,		
			Q. Marcius Rex,		
			Q. Aelius Tubero.		
635	117	165,4	L. Caecilius Metellus,		
			Q. Mucius Scaevola.	LXII	
636	116	166,1	C. Licinius Geta,		
			Q. Fabius Maximus.		
637	115	166,2	M. Aemilius Scaurus,		
			M. Caecilius Metellus.		
638	114	166,3	M. Acilius Balbus,		
			C. Porcius Cato.		
639	113	166,4	C. Caecilius Metellus,		
			Cn. Papirius Carbo.	LXIII	
640	112	167,1	M. Livius Drusus,		
			L. Calpurnius Piso Caesonius.		
641	111	167,2	P. Cornelius Scipio Nasica,		
			L. Calpurnius Piso Bestia.		
642	110	167,3	M. Minucius Rufus,		
			Sp. Postumius Albinus.		
643	109	167,4	Q. Caecilius Metellus,		
			M. Junius Silanus.	LXV	
644	108	168,1	Ser. Sulpicius Galba,		
			Q. Hortensius,		
			M. Aurelius Scaurus.		
645	107	168,2	C. Marius,		
			L. Cassius Longinus,		
			M. Aemilius Scaurus II.		
646	106	168,3	C. Atilius Serranus,		
			Q. Servilius Caepio.		
647	105	168,4	P. Rutilius Rufus,		
			Cn. Manlius Maximus.	LXVII	
648	104	169,1	C. Marius II,		
			C. Flavius Fimbria.		
649	103	169,2	C. Marius III,		
			L. Aurelius Orestes.		
650	102	169,3	C. Marius IV,		
			Q. Lutatius Catulus.		
651	101	169,4	C. Marius V,		
			M. Aquillius.		
652	100	170,1	C. Marius VI,		
			L. Valerius Flaccus.		
653	99	170,2	M. Antonius,		
			A. Postumius Albinus.	LXIX	
654	98	170,3	Q. Caecilius Metellus Nepos,		

U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			T. Didius Vivius.		
655	97	170,4	Cn. Cornelius Lentul. Clodian., P. Licinius Crassus.		
656	96	171,1	Cn. Domitius Ahenobarbus, C. Cassius Longinus.		
657	95	171,2	L. Licinius Crassus, Q. Mucius Scaevola.		
658	94	171,3	C. Caelius Caldus, L. Domitius Ahenobarbus.		
659	93	171,4	C. Valerius Flaccus, M. Herennius.		
660	92	172,1	C. Claudius Pulcher, M. Perperna.		
661	91	172,2	L. Marcius Philippus, Sex. Julius Caesar.		
662	90	172,3	L. Iulius Caesar, P. Rutilius Lupus.	LXXIII	
663	89	172,4	Cn. Pompeius Strabo, L. Porcius Cato.	LXXIV	
664	88	173,1	L. Cornelius Sylla, Q. Pompeius Rufus.	LXXVII	
665	87	173,2	Cn. Octavius, L. Cornelius Cinna.	LXXX	
666	86	173,3	C. Marius VII, L. Cornelius Cinna II, L. Valerius Flaccus II.	LXXXII	
667	85	173,4	L. Cornelius Cinna III, Cn. Papirius Carbo.	LXXXIV	
668	84	174,1	L. Cornelius Cinna IV, Cn. Papirius Carbo II.		
669	83	174,2	L. Cornelius Scipio, C. Iunius Norbanus Flaccus.	LXXXV	
670	82	174,3	Cn. Papirius Carbo III, C. Marius.	LXXXVI	
671	81	174,4	M. Tullius Decula, C. Cornelius Dolabella.		
672	80	175,1	L. Cornelius Sylla Felix II, Q. Caecilius Metellus Pius.		
673	79	175,2	P. Servilius Isauricus, Ap. Claudius Pulcher.		
674	78	175,3	M. Aemilius Lepidus, Q. Lutatius Catulus.	XC	
675	77	175,4	D. Iunius Brutus, M. Aemilius Lepidus Livianus.		
676	76	176,1	Cn. Octavius, C. Scribonius Curio.		
677	75	176,2	C. Aurelius Cotta, L. Octavius.	XCIII	
678	74	176,3	L. Licinius Lucullus, M. Aurelius Cotta.	XCIV	
679	73	176,4	C. Cassius Varus,		

			URBIS ROMÆ		597
U. C.	A. C.	Olymp.	Summi Magistratus	Lib.	Cap.
			M. Terentius Varro Lucullus.		
680	72	177,1	L. Gellius Publicola,		
			Cn. Cornelius Lentulus Clodian.	XCVI	
681	71	177,2	C. Cornelius Lentulus Sura,		
			Cn. Aufidius Orestes.		
682	70	177,3	Cn. Pompeius,		
			M. Licinius Crassus Dives.	XCVII	
683	69	177,4	Q. Hortensius,		
			Q. Caecilius Metellus.		
684	68	178,1	L. Caecilius Metellus,		
			Q. Marcius Vatia Rex.	XCVIII	
685	67	178,2	C. Calpurnius Piso,		
			M. Acilius Glabrio.		
686	66	178,3	M. Aemilius Lepidus.		
			L. Volcatius Tullus.		
687	65	178,4	L. Aurelius Cotta,		
			L. Manlius Torquatus.		
688	64	179,1	L. Iulius Caesar,		
			C. Marcius Figulus.		
689	63	179,2	M. Tullius Cicero,		
			C. Antonius.		
690	62	179,3	D. Iunius Silanus,		
			L. Licinius Muraena.		
691	61	179,4	M. Pupius Piso Calpurnianus,		
			M. Valerius Messalla Niger.		
692	60	180,1	L. Afranius,		
			Q. Caecilius Metellus Celer.		
693	59	180,2	C. Iulius Caesar,		
			M. Calpurnius Bibulus.	CHH	
694	58	180,3	L. Calpurnius Piso Caesonius,		
			A. Gabinius.		
695	57	180,4	P. Cornelius Lentulus Spinther,		
			Q. Caecilius Metellus Nepos.	CIV	
696	56	181,1	Cn. Cornel. Lentul. Marcellin.,		
			L. Marcius Philippus.	CV	
697	55	181,2	Cn. Pompeius Magnus II,		
			M. Licinius Crassus Dives II.		
698	54	181,3	L. Domitius Ahenobarbus,		
			Ap. Claudius Pulcher.	CVI	
699	53	181,4	Cn. Domitius Calvinus,		
			M. Valerius Messalla.	CVII	
700	52	182,1	Cn. Pompeius Magnus III,		
			Q. Caecilius Metellus Pius Scip.	CVIII	
701	51	182,2	M. Claudius Marcellus,		
			Ser. Sulpicius Rufus.		
702	50	182,3	L. Aemilius Paullus,		
			C. Claudius Marcellus.		
703	49	182,4	Cn. Claudius Marcellus,		
			L. Cornelius Lentulus Crus.	CIX	
704	48	183,1	C. Iulius Caesar II, <i>deinde dict. I.</i>		
			P. Servilius Vatia Isauricus.	CXI	

705	47	183,2	C. Iulius Caesar, <i>dictator II</i> , M. Antonius, <i>mag. equit.</i> D. Fufius Catenus, <i>consul</i> , P. Vatinius.	CXII
706	46	183,3	C. Iulius Caesar, <i>cons. III. dict. III.</i> , M. Aemilius Lepidus, <i>consul et</i> <i>mag. equit.</i>	CXIV
707	45	183,4	C. Iul. Caesar, <i>cons. IV. dict. IV.</i> , M. Aemilius Lepidus, <i>consul et</i> <i>mag. equit.</i>	CXV
708	44	184,1	C. Iul. Caesar, <i>consul V. dict. V.</i> M. Antonius, P. Cornelius Dolabella, <i>mag. equit.</i> M. Aemilius Lepidus II et C. Octavius.	CXVI
709	43	184,2	C. Vibius Pansa, A. Hirtius, C. Iulius Caesar Octavianus, Q. Pedius, P. Ventidius, C. Carrinas.	CXVIII
710	42	184,3	L. Munacius Plancus, M. Aemilius Lepidus III.	CXXIII
711	41	184,4	L. Antonius, P. Servilius Vatia Isauricus.	CXXV
712	40	185,1	Cn. Domitius Calvinus II, Asinius Pollio, L. Cornelius Balbus, P. Canidius Crassus.	CXXVI
713	39	185,2	L. Marcius Censorinus, C. Calvisius Sabinus.	CXXVII
714	38	185,3	Ap. Claudius Pulcher, C. Norbanus Flaccus.	CXXVIII
715	37	185,4	M. Vipsanius Agrippa, L. Caninius Galbus, T. Statilius Taurus.	
716	36	186,1	L. Gellius Publicola, M. Cocceius Nerva, L. Munacius Plancus II, P. Sulpicius Quirinus.	CXXIX
717	35	186,2	L. Cornificius, Sex. Pompeius.	CXXXI
718	34	186,3	L. Scribonius Libo, M. Antonius II, L. Sempronius Atratinus, Paulus Aemilius Lepidus, C. Memmius, M. Herennius.	
719	33	186,4	C. Iulius Caesar Octavianus II, L. Volcatius Tullus, P. Antronius Paetus, L. Flavius,	

U. C. A. C. Olymp.

Summi Magistratus

Lib.

Cap.

			C. Fonteius Capito , M. Acilius Aviola , L. Vinucius , L. Laronius.	
720	32	187,1	Cn. Domitius Ahenobarbus , C. Sosius , L. Cornelius , M. Valerius.	CXXXII
721	31	187,2	C. Iulius Caesar Octavianus III , M. Valerius Messalla Corvinus , M. Titius , Cn. Pompeius.	CXXXIII
722	30	187,3	C. Iulius Caesar Octavianus IV , M. Licinius Crassus , C. Antistius Vetus , M. Tullius Cicero , L. Saenius Balbinus.	
723	29	187,4	C. Iulius Caesar Octavianus V , Sex. Appuleius , Potitus Valerius Messalla , C. Furnius , C. Cluvius.	CXXXIV
724	28	188,1	C. Iulius Caesar Octavianus VI , M. Vipsanius Agrippa II.	
725	27	188,2	C. Iulius Caesar Octavianus VII , M. Vipsanius Agrippa III.	
726	26	188,3	C. Iulius Caesar Octav. Aug. VIII , T. Statilius Taurus II.	
727	25	188,4	C. Iulius Caesar Octav. Aug. IX , M. Iunius Silanus.	CXXXIX
728	24	189,1	C. Iulius Caesar Octav. Aug. X , C. Norbanus Flaccus.	
729	23	189,2	C. Iulius Caesar Octav. Aug. XI , A. Terentius Varro Murena , L. Sestius , Cn. Calpurnius Piso.	
730	22	189,3	M. Cl. Marcellus Aeserninus II , L. Arruntius.	
731	21	189,4	M. Lollius , Q. Aemilius Lepidus.	
732	20	190,1	M. Appuleius , P. Silius Nerva.	
733	19	190,2	C. Sentius Saturninus , Q. Lucretius Vespillo , M. Vinucius , Vipsanius Agrippa.	
734	18	190,3	P. Cornel. Lentulus Marcellinus , Cn. Cornelius Lentulus.	
735	17	190,4	C. Furnius , C. Iunius Silanus.	
736	16	191,1	L. Domitius Ahenobarbus ,	

			P. Cornelius Scipio, L. Tarius Rufus.	
737	15	191,2	M. Livius Drusus Libo, L. Calpurnius Piso.	CXXXVI
738	14	191,3	M. Licinius Crassus, Cn. Cornelius Lentulus.	
739	13	191,4	Tiberius Claudius Nero, P. Quintilius Varus.	
740	12	192,1	M. Valerius Messala Barbatulus, P. Sulpicius Quirinus, C. Valgius Rufus, C. Caninius Rebilus.	CXXXVIII
741	11	192,2	Q. Aelius Tubero, Paullus Fabius Maximus.	
742	10	192,3	Iulius Antonius, Q. Fabius Maximus Africanus.	CXXXIX
743	9	192,4	Nero Claudius Drusus, T. Quintius Crispinus.	CXL
744	8	193,1	C. Marcus Censorinus, C. Asinius Gallus.	
745	7	193,2	Tiberius Claudius Nero II, Cn. Calpurnius Piso II.	
746	6	193,3	D. Laelius Balbus, C. Antistius Vetus, L. Manilius, Q. Non. Asprenas Torquatus.	
747	5	193,4	Imp. Caesar Augustus XII, L. Cornelius Sulla.	
748	4	194,1	C. Calvisius Sabinus, L. Passienus Rufus.	
749	3	194,2	L. Cornelius Lentulus, M. Valerius Messalinus.	
750	2	194,3	Imp. Caesar Augustus XIII. M. Plautius Silvanus, Q. Fabricius, C. Caninius Gallus.	
751	1	194,4	Cn. Corn. Lent. Cos. Gaetulicus, L. Calpurnius Piso.	
752		195,1	C. Caesar, L. Aemilius Paullus.	

19619

